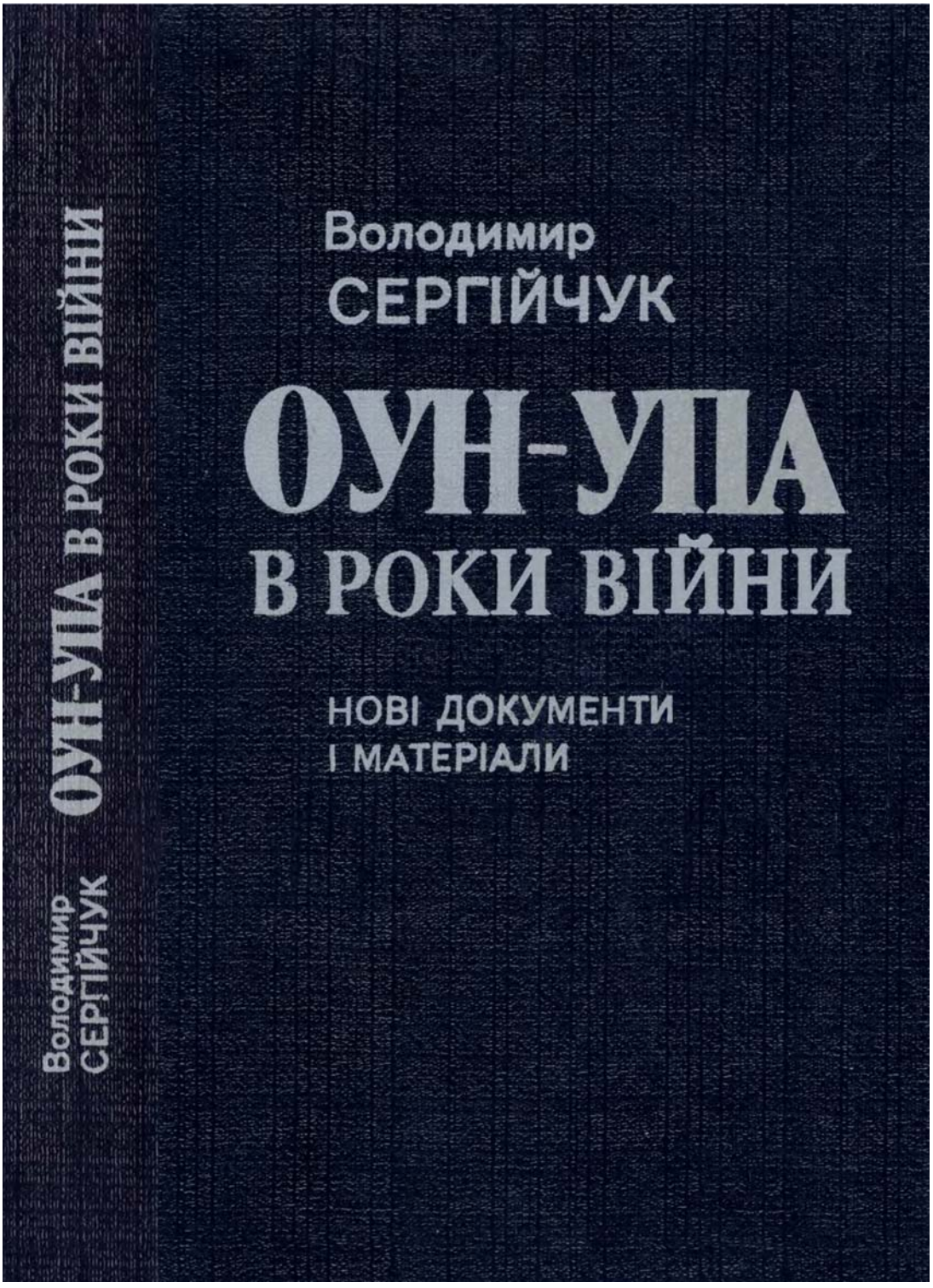

Володимир
СЕРГІЙЧУК
ОУН-УПА
В РОКИ ВІЙНИ
НОВІ ДОКУМЕНТИ
І МАТЕРІАЛИ
Володимир СЕРГІЙЧУК
ОУН-УПА в роки війни

Володимир
СЕРГІЙЧУК

ОУН-УПА
В РОКИ ВІЙНИ

НОВІ ДОКУМЕНТИ
І МАТЕРІАЛИ

Scan
by
Nachtigall44
2008.03.18
v.01

КИЇВ
ВИДАВНИЦТВО ХУДОЖНЬОЇ ЛІТЕРАТУРИ
«ДНІПРО»
1996

ББК 63.3(4УКР)
С33

В упорядкований та прокоментований відомим істориком В. Сергійчуком збірник увійшли маловідомі, а здебільшого зовсім невідомі читачеві документи й матеріали, раніше надійно сховані в архівах під грифом «Цілком таємно», що стосуються діяльності ОУН—УПА в роки Другої світової війни і свідчать про те, що українські націоналісти воювали за відродження й утвердження незалежної української держави на етнічних землях власного народу, борючись на два фронти: проти гітлерівського та сталінського тоталітарних режимів. Документи розвінчують міф про колабораціонізм оунівців, їхню нібито тісну співпрацю з німецькими окупантами, що майже піввіку всупереч фактам уперто стверджували прислужники радянської ідеологічної машини.

Робота виконана в рамках програми
«Українознавство в системі освіти, науки і культури»

Автор і видавництво «Дніпро»
складають сердечну подяку
колективу Державного підприємства
магістральних нафтопроводів «Дружба»
(генеральний директор Любомир БУНЯК)
за фінансову підтримку
та народному депутату України
Миколі ПОРОВСЬКОМУ за сприяння
у виданні цієї книжки.

0503020902—004
С————————Без оголош.
205—96

ISBN 5-308-01659-3

© В. Сергійчук. Упорядкування. Коментар. 1996.
© Б. Сергійчук, Г. Сергійчук. Іменний покажчик. 1996.
© Є. Муштенко. Художнє оформлення. 1996.

ВСТУП

Уже не вперше наш народ перебуває в такій історичній ситуації, коли мусить виявити весь свій творчий геній, напружити всі зусилля, аби розбудувати незалежну державу.

Мільйони і мільйони жертв поклали наші предки в ім'я цієї мети, і кожна з них має кликати нас до здійснення цього заповіту минулих поколінь.

Шлях цей для нас важкий, ще багато труднощів чекає Україну в поступі до справді цивілізованого майбутнього. Але ми мусимо пройти через визначену нам Голгофу.

Де віднайти те життєдайне джерело, щоб постійно живило наші сили, аби вистояли ми в цій важкій борні за щастя України? Як гартувати високий моральний дух борців за справжню її волю?

Усе може дати нам отой нерозривний зв'язок поколінь, що завжди єднає нас в українство. І історична пісня-дума, і звитяжність українського козацтва — хіба не вони, ці феномени світової історії, не давали вмерти нашому народові протягом багатьох століть, хіба не вони викликали до життя нових героїв, готових пожертвувати життям своїм за відродження України?

Ми вже усвідомили це, що сьогодні додає нам сил у просуванні вперед. Але наш поступ був би мобільнішим, якби весь наш народ пройнявся розумінням, що до феноменів світової історії вже записано золотими буквами ще одне українське явище — Українську Повстанську Армію. Ту збройну силу нашого народу, що, витримавши фронт проти гітлерівців і червоних партизанів у період фашистської окупації, потім ще майже протягом десяти років воювала проти сталінської імперії, яка розгромила нацистську Німеччину за чотири роки.

Так, дуже багатьом сьогодні важко усвідомити все це з огляду на ту шалену пропаганду комуністичного режиму, яка протягом півстоліття монопольно подавала спеціально спрепаровану, тенденційну інформацію про українських націоналістів.

І цей спотворений образ українського патріота, підсилений час від часу гучно організованими процесами над бандерівцями, так глибоко вкарбований у суспільній пам'яті, особ-

ливо старшого покоління, що доведеться ще довго відновлювати справжнє обличчя ОУН—УПА.

Справді, не можна викинути з пам'яті народу ті криваві події, що супроводжували страшне післявоєнне лихоліття на нашій землі. Але вже час від емоцій перейти до серйозного аналізу документальних джерел усіх воюючих сторін, що може дати об'єктивну картину, а не займатися висмикуванням вигідних для когось тих чи інших фактів.

Водночас слід зазначити, що нас не може повністю задовольняти — і це ми мусимо сказати, в тому числі і воякам УПА, котрі в боротьбі за Українську Самостійну Соборну Державу винесли нелегкий тягар страждань,— та історія УПА, яка готувалася на Заході. Йдеться і про розділ «УПА», написаний професором Львом Шанковським в «Історії українського війська» (Вінніпег, 1953), і про книгу документів і матеріалів «Українська Повстанча Армія», підготовлену Петром Мірчуком (Мюнхен, 1953). Написані ще в період бойових дій УПА, як кажуть, по гарячих слідах, ці праці, звичайно, позначені відчутною пропагандистською декларативністю і однобокістю. Як, до речі, і дослідження одного з провідників бандерівського крила ОУН Миколи Лебедя «УПА» (Сучасність.— 1946 і 1987). І це закономірно, оскільки названі автори мали обмежений обсяг джерел, зовсім не користувалися архівними документами радянської сторони.

Такі документи, що дають можливість дати об'єктивну оцінку діяльності ОУН—УПА, зокрема в 1941—1944 роках, на щастя, збереглися в українських архівах, пролежавши не один десяток років під грифом «Цілком таємно». Передусім, це донесення радянських партизанів і розвідників, агентури НКВС з окупованої фашистами території України, в яких подано не відому досі широкому загалу інформацію про ОУН—УПА — її свідомо приховували, оскільки вона суперечила багато в чому офіційній лінії комуністичної пропаганди.

У фондах Центрального державного архіву громадських об'єднань України (далі — ЦДАГОУ) також зберігається велика кількість документів партійних та правоохоронних органів, аналіз яких дуже важливий щодо діяльності ОУН—УПА після визволення української землі від фашистських окупантів.

Там же переховується значний корпус трофейних німецьких документів (у тому числі в російському перекладі), які фігурували на Нюрнберзькому процесі. Ці свідчення також відкривають для нас маловідомі сторінки з історії ОУН—УПА, підтверджують багато повідомлень як радянських, так і оунівських документів.

Звичайно, особливо важливий аналіз джерельної бази власне ОУН—УПА. Досить об'ємний архів національно-визвольного руху, захоплений свого часу каральними загонами НКВС, зберігається в Центральному державному архіві вищих органів влади і управління України (далі — ЦДАВОВУ). Його інформаційна цінність — поза всяким сумнівом, враховуючи й те, що ці документи досі в повному обсязі не використовувалися в Україні (за тим винятком, що з них висмикувалися вигідні цитати тими, хто вів ідеологічну війну проти Організації Українських Націоналістів).

Ось у такому комплексі вивчення минулого ОУН—УПА в роки війни — через ознайомлення з документами трьох сторін — дає можливість, відкинувши всі ідеологічні нашарування, з одного боку, загероїзованість — з другого, зробити правильні висновки.

1. СВІДЧАТЬ РАДЯНСЬКІ ДОКУМЕНТИ

Представляючи національно-визвольний рух українського народу в 30—50-х роках за відродження самостійної держави як злочинний, імперські ідеологи та їхні слуги свідомо не доносили до широких мас повний обсяг інформації, що переховувався в архівах Радянської України. Однією з причин цього була боязнь відкрити своєму народові і всьому світові власні документи періоду Другої світової війни, які засвідчили б, що ідеєю розбудови незалежної соборної держави проймалися українці не лише західних областей. Діяльність Організації Українських Націоналістів характерна була і для східного та південного регіонів, незважаючи на страхітливі 30-і роки, які довелося пережити місцевому населенню в умовах голодомору та репресій.

Уже у вересні 1942 року оперативна група НКВС УРСР, що перебувала на той час у м. Енгельсі в Поволжі, підготувала для секретаря ЦК КП(б)У Микити Хрущова досить об'ємне розвідувальне зведення № 32/67 «Про діяльність українських націоналістів на окупованій німецько-фашистськими загарбниками території УРСР» (ЦДАГОУ: Ф. 1.— Оп. 23.— Спр. 115.— Арк. 1—63), в якому визнається факт існування розгалуженої підпільної мережі ОУН по всій Україні. Обсяг інформації на цей час був уже такий великий, що виконуючому обов'язки наркома внутрішніх справ УРСР Савченку довелося своє донесення розбивати на окремі розділи, наприклад: «Українські націоналістичні організації на окупованій території України», «Українські націоналісти на службі німецького фашизму в органах місцевої влади», «Формування «Української армії», «Українські націоналісти і церква», «Фашистсько-оунівська преса на окупованій території», «Роль і діяльність «Просвіти», «Театри як форма націоналістичної пропаганди», «Ставлення українських націоналістів до молоді», «Українська кооперація» та «Українські націоналісти на службі в каральних органах фашистських окупантів».

Зрозуміло, що ніякого співчуття до національно-визвольного руху свого народу ні Савченко, ні його підлеглі не могли проявити в цьому документі. Але, змушені подавати об'єктивну інформацію, вони залишали для майбутніх дослід-

ників ті свідчення, які всупереч їхній волі ставали джерелами правди про діяльність ОУН в цей період. Зокрема, не хто інший, як керівник НКВС УРСР Савченко стверджує, що українські націоналісти ведуть боротьбу з гітлерівськими окупантами: «Репресії стосовно Степана Бандери і Шептицького, котрі користуються великим впливом серед оунівців, відмова від створення, хоча б для видимості, українського уряду, видалення з Києва націоналістичних лідерів і в той же час надмірне пограбування українського населення викликали серед значної частини українських націоналістів озлоблення гітлерівською політикою.

На цьому грунті значна частина оунівців стала переходити в підпілля, організовуючи свої сили на боротьбу з німецькими окупантами.

З уривчастих даних, які надійшли до нас, виявляється, що в окремих місцях українські націоналісти створюють свої нелегальні організації для боротьби з фашистськими окупантами під гаслом «За самостійну Україну без німців».

Реалізуючи свої плани боротьби з німцями, українські націоналісти, як стало відомо з первинних даних, що надійшли до НКВС УРСР, розсилають по окупованій території України мандрівних бандуристів, котрі ведуть серед населення агітаційну роботу за створення «Самостійної України», організовуючи таким чином націоналістичні кадри для боротьби з окупантами.

Побачивши в цьому серйозну загрозу, окупаційні власті вживають заходів до припинення подібної агітації, затримання і направлення оунівських агітаторів у розпорядження військових комендантів» (*там же:* Арк. 8—9).

Широкий розмах націоналістичного підпілля в Східній Україні змушує НКВС УРСР серйозно вивчати цей антигітлерівський і антибільшовицький рух, внаслідок чого з'являються досить детальні повідомлення агентури про діяльність ОУН в окремих областях. Зокрема, важливим свідченням антигітлерівської боротьби націоналістів Харкова є доповідна вже згадуваного Савченка про групу під керівництвом Володимира Доленка, котрий проявив себе там як український патріот ще в 1917—1918 рр., будучи редактором газети «Рідне слово» (*там же*: Ф. 62.— Оп. 1.— Спр. 227.— Арк. 121).

Згодом з'явиться з-під пера Савченка і такий важливий документ, як «Спецповідомлення про діяльність ОУН на території східних областей України», в якому, зокрема, є таке визнання (станом на 24 травня 1943 року): «Ряд джерел і захоплених нами документів свідчать про те, що, незважаючи на масові репресії, проведені німцями серед оунівців, зокре-

ма серед прихильників Бандери, останні не тільки не згорнули своєї роботи, а навпаки, перейшовши в підпілля, значно посилили її.

Встановлено, що ОУН поширила свою діяльність по всій окупованій території України. В усі області УРСР ОУН направляє своїх емісарів, створює підпільні організації, центри і легіони, закладає склади зброї, боєприпасів і друкарні, готує необхідні кадри для збройної боротьби» (*там же*: Арк. 22).

Підпільна боротьба ОУН у східних областях України в 1943 році настільки активізується, що НКВС УРСР окремі свої доповідні записки готує з використанням бандерівських джерел, що засвідчує документ під такою назвою: «Про політико-економічне становище на окупованій території Донбасу за документами Організації Українських Націоналістів» (*там же*: Арк. 75—85).

Члени комуністичного підпілля в Ставищенському районі на Київщині свідчать, що в селі Стрижівка, наприклад, націоналістична організація складалася з 21 особи, а районним проводом, що складався з 6 осіб, керував старший агроном сільськогосподарського відділу райуправи Ткаченко (*там же:* Ф. 62.— Оп. 1.— Спр. 229.— Арк. 25 зв.— 26).

Що писали червоні партизани про ОУН—УПА в роки війни, широкі маси знають, як правило, з мемуарів їхніх командирів. Які оцінки бійцям УПА, членам ОУН даються в них — загальновідомо: бандити, сокирники, прислужники фашистських окупантів тощо.

Але є такі свідчення радянських партизанів про ОУН—УПА, які до останнього часу були невідомими широкому загалу. Маю на увазі передусім розвідувальні донесення, що надсилалися в першому примірнику в ЦК КП(б)У. Ці документи, що постійно зберігалися до останнього часу під грифом «Цілком таємно», дають далеко не таку картину діяльності ОУН—УПА, як це писалося в партизанських мемуарах.

Одним із перших таких аналітичних документів є доповідна записка начальника Українського штабу партизанського руху (УШПР) Тимофія Строкача секретарю ЦК КП(б)У Леонідові Корнійцю, датована 7.01.1943 року (*там же*: Ф. 1.— Оп. 22.— Спр. 75.— Арк. 3—18). В ній дається детальний аналіз оунівського становища з початку війни, розповідається про мережу націоналістичного руху на території України. У цьому документі вказується також і на наявність великих збройних формувань українських націоналістів у районах Пинська, Острога, Мізочі, Шумська. Для командира партизанського з'єднання Сабурова, скажімо, керівником вказаних націоналістичних формувань є Тарас Бульба (Боровець).

Важливим свідченням також є те, що вже невдовзі після вступу в Україну фашистські військові власті не забарилися вжити рішучих заходів до припинення діяльності українських націоналістів по створенню «Самостійної України», арештували Бандеру, вигнали з України інших відомих діячів ОУН і заборонили місцевій фашистській адміністрації залучати бандерівців для боротьби з партизанами, оголосивши їх «небажаними» елементами.

Тимофій Строкач інформує, до речі, що до його рук потрапив важливий документ гітлерівських спецслужб від 9 листопада 1941 року, в якому зазначається: «Вважати відтепер небажаними особами українських політичних агентів руху Бандери, за якими вести нагляд і на випадок проведення політичної діяльності — арештовувати». Це дуже важливе свідчення в устах керівника українських червоних партизанів про взаємини між націоналістами і гітлерівцями. Між іншим, далі Тимофій Строкач пояснює причини переходу оунівців до боротьби з німцями, по суті, повторюючи слова вже відомого Савченка.

У цитованій доповідній Строкача є також досить важливий факт, про що не писалося раніше в радянській історіографії: поширення націоналістичного руху на схід і південь України. Побоюючись його, гітлерівці вже в травні 1942 року попереджували сільських старост Василівського району Запорізької області про необхідність затримання таких осіб і направлення в німецьку комендатуру.

Для об'єктивного висвітлення збройної боротьби українських націоналістів проти гітлерівських окупантів на території Рівненщини цінна, на наш погляд, доповідна записка групи керівників партизанського руху цієї області на чолі з генерал-майором Бегмою. У цьому документі, зокрема, зазначається, що на весну 1943 року «північна частина області від залізниці Ковель—Сарни стала також організуючим центром націоналістичного руху» (*там же*: Арк. 37).

І далі: «Нині з північних районів області найбільш уражені націоналістами: Домбровицький (Дубровицький.— *В. С.*) район і особливо села: Ровениця (Орвяниця.— *В. С.*), Янули, Трипутня, Кривиця, Нивецьк, Литвиця, Грані та інші, штаб районної організації ОУН перебуває в селі Грані, загальна кількість доходить до 250 озброєних осіб при чотирьох кулеметах. Районний керівник Жук Герасим. Є школа в селі Ровениця до 200 осіб по підготовці військових керівників і там же друкарня.

Володимирецький район і особливо села Радижів, Воронки, Цепцевичі та інші, штаб районної організації ОУН перебуває

в селі Воронки, загальна кількість доходить до 245 осіб при двох кулеметах. Районним керівником ОУН є Муха Андрій. Володимирецьку організацію ОУН створив Жук Герасим.

Висоцький район і особливо села Золоте, Лютинськ, Заморочене, Рудня, Лудинь та інші, штаб районної організації ОУН перебуває в районі Висоцька, загальна кількість доходить до 100 озброєних осіб, районним керівником ОУН є Соловей Антон.

Морочнівський район і особливо села Мульчине, Островськ, Кухта, Храпин та інші, районним керівником є Молчиць Максим, кличка «Люсік», загальна кількість доходить до 52 озброєних чоловік.

Більш дрібні групи націоналістів перебувають в Рафалівському і Рокитнянському районах.

Найсильніше націоналістичне формування так званого об'єднання Тараса Бульби нараховує близько 6000 чол. і повністю охоплює своїм впливом Костопільський, Рокитнянський, Степанський, Березнівський райони. До кінця квітня ц. р. штаб Т. Бульби перебував у лісі в районі містечка Городець, а останнім часом заснував штаб у районі Деражне, маючи при собі збройний загін до 1000 осіб.

У селі Кричильське міститься школа військової підготовки до 500 осіб.

Друге найбільш сильне націоналістичне формування, так звані «бандерівці», нараховує у своєму складі до 800 озброєних осіб, займає райони Деражне—Цумань, штаб перебуває в селі Дюксин.

У районі Дубно, Верби, Костопіль діє стара ОУНівська організація, створена 1934 року Рибаком Григорієм — кличка «Юрко Якір», в даний час ним керована і нараховує в своєму складі до 700 озброєних осіб.

Наприкінці березня цього року з південних районів області у Висоцький, Володимирецький і Домбровицький райони прибув націоналістичний загін під командуванням Булаха Євтуха — кличка «Чекол», у складі 600 озброєних осіб.

Крім того, на території Рівненської області існує націоналістична молодіжна організація, так звана «Січ», яка нараховує в своєму складі до 300 осіб, ця організація входить до Т. Бульби і керується особисто ним призначеними людьми» (*там же:* Арк. 38—39).

Очевидно, ця цитата задовга, але вона таки красномовна.

Розвідувальне зведення УШПР № 57 від 12 червня 1943 року дуже коротеньке в порівнянні з двома попередніми донесеннями, але його варто повністю процитувати: «За даними на 5.6.43 р. Кременецький округ (Кременець — 60 км

півн. Тернополя) в квітні 43 р. був оголошений на надзвичайному становищі через те, що німці в цьому окрузі зазнали нападу українських націоналістів «бандерівців». Німці з багатьох населених пунктів були витіснені, і їм вдалося відновити становище за допомогою великих каральних загонів» (*там же*: Спр. 41.— Арк. 25).

Про бої «бульбівців» з німцями за Степань (Рівненщина) йдеться в розвіддонесенні № 62 УШПР від 14 липня 1943 року. Тут же називаються конкретні місця дислокацій окремих повстанських загонів, а також їхня кількість і керівники: «Береза» — 400 осіб, «Легенда» — 450, «Єромщень» — 325, «Орел» — 100, «Махорко» — 300. В районі Цуманських лісів розташувалося кілька бульбівських загонів загальною кількістю до 1000 чоловік (*там же*: Арк. 53—54).

Цікаве й таке визнання з цього документу: «Місцеве населення вказаних вище районів (Рівненщина.— *В. С.*) в основному симпатизує українським націоналістам, тримає застави проти партизан і про появу останніх ставить до відома бульбівців.

Українські націоналісти розповсюджують серед місцевого населення листівки за підписом Семена Рубана (йдеться, очевидно, про Максима Рубана, псевдо Миколи Лебедя.— *В. С.*), в яких пишуть: «Ми за свободу всього народу, польська нація нам не ворог, але польський уряд. Російський народ нам не ворог, але Москва наш кровний ворог. Ми з ворогами будемо боротися» (*там же:* Арк. 54).

Про розширення діяльності українських націоналістів на терені Рівненщини йдеться й у розвідзведенні УШПР № 63 від 16 липня 1943 року. У ньому, зокрема, вказується на те, що «націоналісти в свої загони вербують бійців і командирів Червоної Армії та осіб із східних областей, які залишилися на території західних областей.

За даними на 12.7.43 р. націоналісти з району Ковель, Корець і Березна дрібними групами пересуваються в ліси Житомирської області» (*там же:* Арк. 60).

У черговому донесенні (№ 65 від 20 липня 1943 р.) остання інформація уточнюється: «У перших числах червня сотня бандерівців під командуванням Вовка і Верещака під виглядом радянських партизан направилась у район Житомира і Києва для зв'язку з підпільними націоналістичними організаціями в Білоцерківському, Бердичівському, Лугинському і Вчорайшенському районах» (*там же*: Арк. 66).

У багатьох документах УШПР наводяться факти збройних сутичок між червоними партизанами і націоналістами. Якщо, до речі, виходити з цих повідомлень, то радянські

партизани завжди розбивали упівців наголову або розсіювали їх.

Часто згадуються бої УПА, з одного боку, проти польських відділів, що були на боці німців, а з другого — проти радянських партизанів.

Саме радянські партизани залишили нам конкретні свідчення про бойові дії УПА проти німців. Так, про це йдеться в донесеннях штабів партизанських загонів Кам'янець-Подільської та Житомирської областей (*там же:* Ф. 62.— Оп. 1.— Спр. 253.— Арк. 70—77).

Новим для широких мас є й те, що наліт на Рівне в 1942 році, коли гітлерівці розбіглися, був організований саме націоналістами (*там же*: Ф. 62.— Оп. 1.— Спр. 251.— Арк. 27).

Уже згаданий командир партизанських загонів Рівненщини Бегма 9.07.1943 року повідомляв про бій 26 червня націоналістів з німцями в селі Хараїмівка Деражнянського району, внаслідок якого було вбито 11 німців і 19 українських патріотів (*там же:* Арк. 101).

Активні бойові дії українських повстанців проти фашистських окупантів змусили радянське командування піти на переговори з ОУН—УПА з метою залучення її підрозділів для скоординованої боротьби. Зокрема, генерал-майор Сабуров доручав переговори з цього приводу командирові чехословацького батальйону, який перейшов на бік червоних партизанів, Яну Налєпці (*там же*: Спр. 253.— Арк. 20—27). Але до домовленості восени 1943 року не дійшло, оскільки комуністична влада і слухати не хотіла про можливість побудови в післявоєнному світі незалежної української держави. До речі, з цієї причини не закінчилися успішно переговори між ОУН—УПА і червоними партизанами бригади Бринського в лютому 1943 року (*там же*: Спр. 258.— Арк. 20—26).

Зовсім несподівано підтвердження про участь у бойових діях УПА представників різних народів дають документи особливого відділу 1-ї Української партизанської дивізії, сформованої за рахунок з'єднання Сидора Ковпака передусім для боротьби проти бандерівців у західних областях України. Так от, у списках осіб, що мають «компромат» з точки зору НКВС, є прізвища й тих представників національних меншин, що перебували перед цим в УПА (*там же*: Ф. 63.— Оп. 1.— Спр. 158.— Арк. 1—10).

Крім того, важливі для нас свідчення Семена Руднєва, комісара партизанського з'єднання Ковпака. У його щоденнику, надрукованому в київській газеті «Независимость» (серпень—вересень 1992 р.), є досить чіткий наголос: українські націоналісти воюють з німцями (*там же*: Спр. 85.— Арк. 30).

Це саме те, що було викинуто з тексту щоденника, коли він друкувався неодноразово в Ужгороді, Івано-Франківську.

Про широку антинімецьку діяльність ОУН—УПА на західноукраїнських землях у роки війни свідчить і доповідна записка Хрущову від кореспондента московської «Правды» Леоніда Коробова, який пройшов з партизанським з'єднанням Ковпака 800 кілометрів тилами гітлерівців (*там же*: Ф. 1.— Оп. 22.— Спр. 58.— Арк. 4—7).

Радянські документи про діяльність ОУН—УПА в роки війни є надзвичайно цінними щодо питання про втрати українських повстанців, зокрема в боях з більшовицькими підрозділами. Як засвідчує статистика, втрати українських патріотів у боях з каральними відділами НКВС майже в десять разів перевищували втрати противника (*там же:* Ф. 1.— Оп. 23.— Спр. 2967.— Арк. 25). Тільки за період з 19 лютого по 20 вересня 1944 року військами НКВС було знищено 13442 повстанці (*там же:* Спр. 958.— Арк. 1). Чи коли-небудь радянські історики говорили про відвертий геноцид українців з боку комуністичної влади?

Свідомо замовчувалося й те, що багато злочинів, які чинилися на українській землі в той час, коли ще точилася війна з фашизмом на заході, не мали ніякого стосунку до ОУН—УПА. Вони на совісті тих, хто був посланий боротися проти національно-визвольного руху, тобто НКВС—НКДБ. Постійно повторювали нам про звірства бандерівців, приховуючи такі документи, як, скажімо, закрите рішення Тернопільського обкому партії від 23 листопада 1944 року, в якому констатується, що 22 жовтня 1944 року в селі Кривеньке, перебуваючи в нетверезому стані, майор Полянський, мол. лейтенант Молдованов розстріляли ні в чому не винних громадян у віці від 60 до 80 років у кількості 10 осіб і спалили 45 будинків з надвірними побудовами й домашнім майном і великою кількістю необмолоченого хліба. Серед убитих п'ять сімей — червоноармійські... З 45 спалених будинків близько 20 — червоноармійські (*там же*: Спр. 1362.— Арк. 36).

А факт розстрілу сім'ї червоноармійця Парфенюка з села Ляхове на Волині оперуповноваженим Воротниковим хіба наводився в монографіях про цей період з історії України (*там же:* Спр. 1390.— Арк. 1)?

Документи партійних органів змушують нас серйозно поставити питання, чи всі злочини, які віднесені на рахунок ОУН—УПА, вчинені саме націоналістами, коли є прямі свідчення, що найвищий керівник УРСР — Хрущов давав інструктивні вказівки органам НКВС—НКДБ організувати спецбоївки під виглядом бандерівців (*там же:* Спр. 1670.— Арк. 7).

Або ще такий факт. У Славську Дрогобицької області «в грудні 1944 року старший оперуповноважений Доля при допиті заарештованого Дем'яна Василя Миколайовича ізбив його і, напівживого, за порадою заступника начальника райвідділу НКВС Зирянова вивіз за село і розстріляв, а труп кинув у колодязь» (*там же*: Спр. 1675.— Арк. 6).

На основі аналізу документальних радянських джерел можна зробити висновки: всупереч мемуарам червоних партизанів і офіційній радянській історіографії, вони засвідчують:

1. Діяльність ОУН охоплювала всю Україну.
2. Збройні відділи ОУН—УПА починають формуватися по суті одразу ж після приходу окупантів.
3. ОУН—УПА воює не тільки з тими червоними партизанами, більшовицькими і польськими, які тероризують українське населення, а й з гітлерівцями, тримає під своїм контролем значну територію.
4. Саме радянські партизани, одержавши відповідне ідеологічне завдання від ЦК КП(б)У, поклали початок наклепницькій концепції про боротьбу ОУН—УПА з мирним населенням.
5. Глибокий аналіз радянських документів дасть можливість написати справді правдиву історію ОУН—УПА в роки війни.

У документах, що подаються без змін, із збереженням мовних особливостей оригіналу, виправлено лише окремі граматичні помилки. У квадратні дужки взято пропущені та недописані слова й пошкоджені місця тексту.

ДОКУМЕНТИ

№ 1

ДОПОВІДНА ЗАПИСКА
Українського штабу партизанського руху про діяльність українських націоналістів на окупованій території України.

7 січня 1943 року.

СТРОГО СЕКРЕТНО

УКРАИНСКИЙ ШТАБ ПАРТИЗАНСКОГО ДВИЖЕНИЯ

Центральный комитет КП(б)У
Украины
товарищу КОРНИЕЦ Л. Р.

ДОКЛАДНАЯ ЗАПИСКА

о деятельности украинских националистов на оккупированной территории Украины

По состоянию на 5 декабря 1942 г.

...При вступлении германских войск на территорию Украины с ними прибыли руководящие деятели украинского националистического движения и начали вести агитацию за создание «Украинского националистического правительства».

Несмотря на то, что германская правящая верхушка в течение нескольких лет обещала ОУНовцам выполнить основной пункт их «программы», фашистские военные власти не замедлили принять решительные меры к пресечению деятельности украинских националистов по созданию «Самостійної України», арестовали Бандеру, выгнали с Украины других видных деятелей ОУНа и запретили местной фашистской администрации привлекать бандеровцев для борьбы с партизанами, объявив их «нежелательными» элементами.

По документальным данным от 13 февраля 1942 г. известно, что когда немецкие войска находились под Киевом, ту-

да же прибыла и верхушка украинских националистов — Мирон и Юрко Костр. вместе с 25 доверенными людьми, которые при вступлении немецких войск в город должны были немедленно захватить политическую власть.

Германские разведывательные органы в целях пресечения агрессивных намерений украинских националистов обратились к командованию армии с просьбой разрешить им «...прибрать этих людей к рукам» и сделать недвусмысленное заявление о том, что: «...после совещания «СД» срочно требуется отозвание всех прибывших западных украинцев, поскольку пребывание их не в интересах германского командования».

В попавшей в наши руки подлинной инструкции разведывательного отдела (1 ц) главного командования 44 армейского корпуса от 9 ноября 1941 г. наряду с указаниями о борьбе с партизанами, коммунистами и военнослужащими Красной Армии предписано считать: «... впредь нежелательными личностями украинских политических агентов движения Бандеры (пропагандистский материал и показания направлять раздельно в отдел АО главного командования), за которыми вести наблюдения и в случае проведения политической деятельности — арестовывать».

Данные, требующие проверки, указывают, что германскими властями был также взят под домашний арест (впоследствии освобожденный) один из вдохновителей украинского национализма, руководитель греко-католической церкви в Западной Украине митрополит граф Шептицкий, имеющий большое политическое влияние на своего бывшего управляющего имениями теперешнего «вождя» ОУН — полковника Мельника Андрея.

По данным от 22.2.42 г., со слов жителей г. Львова, в настоящее время украинское националистическое движение возглавляет последователь Коновальца — полковник Мельник.

По данным от 2.11.41 г., лица, прибывшие из Львова, рассказывали, что немцы арестовали, а затем освободили Шептицкого и Костельника, в связи с чем в среде львовских националистов наблюдается большое недовольство и брожение.

Расстрел немцами Бандеры (цього не було, його ув'язнили у німецькому концтаборі, де, до речі, були закатовані двоє його братів. Бандеру вбив агент КДБ 15.10.1959 р. в Мюнхені.— *В. С.*) и репрессии в отношении Шептицкого, отказ от создания украинского правительства, удаление из Киева националистических лидеров и в то же время непо-

мерное ограбление украинского населения вызвали среди значительной части украинских националистов озлобление гитлеровской политикой.

На этой почве значительная часть ОУНовцев стала уходить в подполье, организуя свои силы на борьбу с оккупантами.

3.12.42 г. командир партизанских отрядов Сабуров радировал, что в районах Пинска, в лесах Острог, Шумск, Мизочь имеются большие группы украинских националистов.

Кличка руководителя «Тарас Бульба».

Против немцев они устраивают отдельные засады. Бандера немцами расстрелян.

Из поступивших данных видно, что в отдельных местах украинские националисты создают свои нелегальные организации для борьбы с фашистскими оккупантами под лозунгом «За самостійну Україну без німців».

Как видно из приведенных материалов, резкое расхождение в отношениях украинских националистов и немцев зашло так далеко, что, готовясь к борьбе с последними, националисты стали прятать оружие и боеприпасы.

Весьма интересен в этом свете перехваченный нами документ от 7.VII.41 г., исходящий, видимо, от одного из руководящих деятелей бандеровского провода ОУН, некоего Гомина к «другу Гармашу» (псевдонимы), подтверждаемый аналогичными данными другого источника:

«По всей вероятности, к нам приходят мадьяры и румыны. Этих союзников надо беречься. Раньше всего не показывать взятого от Советов оружия, ибо заберут у нас. Но в общем осторожно и сдержанно с ними.

Оружие добывать и хорошо его прятать и не показывать иностранным войскам.

Самостийность провозглашать там, где нет Красной Армии, а не по приходе немчуры или других союзных войск».

10.VIII.41 г. староста с. Сушки Барашевского района Житомирской области рассказывал, что приехавшие в село украинские националисты дали ему директиву, чтобы он все имевшееся у него оружие, а также оружие, которое будет в дальнейшем отбирать у населения,— прятал от немцев, так как националисты говорили ему, что это оружие пригодится для них в будущем.

Немецкие власти, узнав о такой деятельности украинских националистов, выгнали их из района.

...Происшедший еще до начала войны разброд в лагере ОУН был использован, соответственно своим интересам, германскими правительственными и разведывательными орга-

нами. В настоящее время, когда для немцев стало ясно, что дальнейшее существование ОУН им не только нежелательно, но и опасно, они принимают меры к решительной ликвидации активности ОУН.

Предвидя серьезную опасность со стороны ОУНовцев и чувствуя их неискренность к себе, немецко-фашистские власти начали репрессии в отношении ОУНовцев и в первую очередь сторонников Бандеры, как наиболее опасных своих «друзей».

Бандеру, по последним поступившим нам данным, немцы расстреляли, а Мельник пропал без вести.

Из наблюдений в феврале—марте 1942 г. в Киеве видно, что деятельность украинских националистов носила совершенно иной характер, т. к. отношения между немцами и ОУНовцами резко обострились.

Недовольство среди украинских националистов растет потому, что обещанная когда-то немцами «Самостійна Україна» находится в руках немцев и нет никакой надежды на то, что у руководства будут ОУНовцы.

По данным от 15.8.42 г., вывешенные в начале оккупации на всех сельских и районных управах Украины «жовто-блакитні» флаги по приказанию немецких властей были сняты и заменены флагами со свастикой. Этим мероприятием украинские националисты очень огорчены и оскорблены.

Кроме того, украинские националисты избрали другую форму борьбы с немцами. Они рассылают по оккупированной территории Украины бандуристов, которые проводят среди населения агитационную работу за создание «Самостійної України», организуя таким образом националистические кадры для борьбы с оккупантами.

Видя в этом серьезную угрозу, оккупационные власти принимают меры к пресечению подобной агитации, задержанию и направлению ОУНовских агитаторов в распоряжение военных комендантов.

По данным от 22.V.42 г. в с. Брусиловка Васильевского района Запорожской области староста «общественного двора», возвратясь из района, где было совещание старост, рассказал одной жительнице села, что «немецкий комендант на этом совещании говорил: «По Украине разъезжают под видом артистов и бандуристов группы людей, которые проводят работу, направленную против немецкого командования, за создание «Самостійної України» и что по указанию районного немецкого коменданта такие лица подлежат задержанию и направлению в комендатуру».

Центрами руководства всей работы украинских национа-

листов после выхода их из подполья являются окружные Комитеты ОУН, развернувшие особенно широко агитационно-пропагандистскую работу.

По разрешению германских оккупационных властей ОУНовцы создают на местах «окружные комитеты помощи беженцам», объединяемые центральным комитетом.

Организационная структура этих комитетов установлена немцами в таком виде: финансовый, хозяйственный, культурно-просветительный, молодежный, женский и организационный отделы.

Деятельность этих комитетов направлена только по линии оказания помощи украинским эмигрантам и другим контрреволюционным элементам, бежавшим из СССР, а также фашистской агитации.

Комитеты помощи выдают денежные субсидии семьям украинских националистов, «страдавшим от большевиков», и организовывают для них бесплатные столовые.

В специальных воззваниях к населению Украины комитеты призывают его добровольно ехать на работу в Германию и оказывать помощь немецким властям в «освобождении Украины».

На состоявшемся в г. Львове съезде центрального комитета помощи под руководством профессора Кубийовича было принято решение обратиться с благодарностью к германскому верховному командованию «за освобождение» с заверением о своей преданности немцам и искреннем сотрудничестве с ними.

По данным от 22.2.42 г. на Украине имеется 27 окружных комитетов. В этих комитетах работают 230 человек платных работников, а остальные работают бесплатно.

...В созданные в оккупированных районах Украины немецкими фашистами местные органы власти вовлечены для работы украинские националисты.

Естественно, что вся деятельность их в этих органах находится под строгим контролем германского командования, которое рассматривает националистов только как исполнителей указаний немцев.

Вся «культурная» деятельность украинских националистов в местных органах заключается в выступлениях на страницах фашистской печати с подлой клеветой на советскую культуру...

...Немецкое командование в лице военного коменданта г. Киева совершенно не считается ни с городской управой, ни с районными управами, и в том случае, когда какое-нибудь решение управы его не удовлетворяет, он отменяет

его. Если деятельность руководителей управ не удовлетворяет немцев, они снимают их с работы, а в отдельных случаях арестовывают, не считаясь с мнением националистических кругов.

Немецко-фашистские оккупанты создали на оккупированной территории Украины разветвленную сеть различного типа карательных органов, куда привлекли для работы украинских националистов.

Из карательных органов, в которых работают украинские националисты, известны следующие:

а) органы украинской полиции, организуемые для несения службы внутреннего порядка;

б) карательные отряды, ведущие зверские расправы с партизанами и советскими патриотами;

в) германские разведывательные органы, забрасывающие в наш тыл разведчиков, диверсантов и террористов.

Следует отметить, что германские военные власти в своих указаниях местным комендантам строго предупредили о недопущении в эти органы «сомнительных элементов» из украинских националистов.

Организуя украинскую полицию, германские военные власти в своих распоряжениях командирам частей предписали использовать полицию только для несения службы поддержания внутреннего порядка.

Вследствие роста партизанского движения украинская полиция используется фашистскими властями для выявления и задержания антифашистских элементов, разведывательной работы в районах действий партизанских отрядов и борьбы с ними.

Украинская полиция комплектуется из добровольцев, кулаков, осужденных при Советской власти за различные преступления, вообще людей, антисоветски настроенных. Полицейские формы не имеют, а носят отличительную нарукавную повязку желто-голубого цвета с определенным номером, соответствующим номеру удостоверения. Вооружены винтовками русского образца.

Каждому полицейскому местный комендант выдает удостоверение, подтверждающее его службу в полиции и разрешающее в любое время суток находиться на улице с винтовкой. Характерно, что удостоверение действительно лишь один месяц и должно продлеваться ежемесячно.

В сельских местностях полиция находится на содержании «общественных хозяйств» (бывш. колхозов), а в городах на бюджете городских управ.

Для подготовки квалифицированных кадров полиции в ряде городов организованы школы полицейских.

Вначале германские фашисты подбирали в полицию только молодежь. В настоящее время принимаются лица 50-летнего возраста...

Для расправы с советскими патриотами, ведущими активную борьбу с оккупантами и изменниками родины, германское военное командование в оккупированных областях Украины формирует карательные отряды из националистических элементов украинцев, дезертировавших из рядов Красной Армии, и военнопленных.

Эти отряды вооружены русскими винтовками, обмундированы в красноармейские шинели без петлиц и имеют отличительный знак на правом рукаве в виде треугольника желто-голубого цвета.

Отряды ведут борьбу с партизанами, несут патрульную службу на основных дорогах.

В прифронтовых районах такие отряды используются для ведения военной разведки, вылавливания и расстрела разведчиков Красной Армии.

В наши руки попал интересный документ, характеризующий недовольство немцев отсутствием у карательных полицейских отрядов успехов в борьбе с партизанами. В приказе коменданта Корюковского и Холминского районов Черниговской области (ортскомендатура 1 (У 762) от 21.5.42 г., между прочим, говорится:

«Исключены из полиции 15 человек полицейских села Перелюб за то, что они коменданта и 5 других наездников считали за партизанов и, бросив село, не возвратились в него на протяжении 5 часов. Так само исключен из полиции полицейский из с. Холмов по этой самой причине.

Полиции с. Рыбинск заработная плата уменьшается на один месяц на 25% за то, что они в борьбе с партизанами проявили полную трусливость».

Отмечены случаи массового перехода полицейских на сторону партизан и выступления их против немцев.

По данным нач. опер. группы УШПД Сумской области тов. Мельника на 4.12.42 г., за последний месяц на сторону партизан перешли 50 полицейских. Дальнейшая работа по разложению полиции продолжается.

Как уже указывалось, германское командование на территории Украины в начале текущего года приступило к формированию частей т. н. «Української армії», продолжающемуся по настоящее время.

Формирование этих частей оккупанты проводят при ак-

тивной помощи той части украинских националистов, которые полностью продались фашистам.

В разных оккупированных областях Украины сформированные части носят различные названия, как-то: «Всеукраинской освободительной армии» (ВУА), «Украинская национальная армия», «Вільні козаки», «Українські козаки», «Українські полки» и т. д.

Комплектование частей украинской армии идет за счет вербовки в них украинских националистических элементов из числа дезертиров и военнопленных, кулаков и уголовников.

Повсеместно имеются факты насильственного вовлечения молодежи в «Добровольческие части» украинской армии, особенно среди военнопленных.

Личный состав сформированных частей проходит обучение под руководством немецких офицеров, обучаясь строевой службе и умению владеть оружием. В Полтаве и Киеве существуют специальные школы «ВОА».

Сформированные части используются на фронте для борьбы с Красной Армией, в обозах немецкой армии, для борьбы с партизанами на оккупированной территории, по охране лагерей военнопленных, железных дорог.

По другим данным эти части формируются и готовятся для посылки на фронт против Англии.

Форма одежды этих частей различна. Большинство из них одеваются в серые красногвардейские шинели, некоторые части носят серые шинели со стоячими воротничками, на петлицах знак черепахи и немецкие погоны желтого цвета. Отдельные части носят синие жупаны, многие части одеты в форму немецких солдат.

На территории Полтавской области германское командование обратилось к населению с призывом стать на защиту Украины. В обращении говорится:

«Мы освободили украинский народ от жидовского ярма, следовательно, сдать сейчас Украину — это равносильно тому, чтобы отдать Берлин».

В марте 1942 г. на территории Винницкой области германским командованием был создан отряд «Вільне козацтво» для борьбы с партизанами, в состав отряда были набраны дезертиры и военнопленные. Когда отряд был вооружен немцами и обмундирован, все эти «вільні козаки» бежали в леса, начали партизанить, совершая налеты на немецкие войска. Из рассказов крестьян с. Белополье, Сыроватки Сумской области известно, что в «украинскую национальную армию» идут только сынки кулаков и прочий антисоветский элемент, а

также бывшие военнопленные, бежавшие или отпущенные из лагерей, скитавшиеся голодные и вшивые и доведенные до отчаяния.

Начальник Украинского штаба
партизанского движения
майор государственной безопасности
СТРОКАЧ

Начальник разведывательного отдела
капитан госбезопасности
МАРТЫНОВ

7 января 1943 г. № 001294

Оригінал. Машинопис.
ЦДАГОУ: Ф. 1.— Оп. 22.— Спр. 75.— Арк. 3—18.

№ 2

ДОВІДКА

з доповіді НКВС УРСР про діяльність українських націоналістів у Кіровоградській області.

11 лютого 1943 року.

СПРАВКА № 2

из доклада НКВД УССР от 11/II—43 г. о положении в г. Кировограде и Кировоградской обл.

Зимой 1941/42 г., когда оккупанты начали расправу с бандеровцами и дали ясно понять украинским националистам, что о «самостійності України» и речи быть не может, местная газетка «Українські вісті» официально известила о том, что Украина является частью германской территории, во главе которой стоит Эрих Кох.

По сведениям, требующим уточнения, украинские националисты в Кировограде печатают и распространяют антигитлеровские листовки, прокламации, проводят нелегальные собрания и имеют нелегальную связь с украинскими националистами Западной Украины, откуда получают националистическую литературу...

Копія. Машинопис.
ЦДАГОУ: Ф. 62.— Оп. 1.— Спр. 253.— Арк. 49.

№ 3

ДОВІДКА
з спеціального донесення НКВС УРСР про діяльність українських націоналістів у м. Вінниці.

22 лютого 1943 року.

СПРАВКА № 3
из специального донесения НКВД о положении в г. Виннице.

В первые дни оккупации Винницкой области украинские националисты широко развернули агитацию среди населения за создание «Самостійної України» при помощи Германии, доказывали родство украинского народа с немецким. Особенно активную работу в этом направлении проводили члены «Организации украинских националистов».

В начале 1942 г. в г. Виннице и на периферии появились националистические листовки. В листовках сообщалось, что немцы распустили ОУН, арестовали в Киеве до 60 человек активных деятелей ОУН, а одного из лидеров этой партии Степана Бандеру вызвали в Берлин и там расстреляли.

В связи с этим украинское население призывалось к борьбе с немцами и организации подпольной работы. Причем после этого в листовках указывалось, что Германия является вечным врагом украинцев.

22/II 43 г.

Копія. Машинопис.
ЦДАГОУ: Ф. 62.— Оп. 1.— Спр. 253.— Арк. 51.

№ 4

ДОВІДКА

з донесення командира радянських партизанів Коваля про діяльність українських націоналістів у Житомирській області.

25 лютого 1943 року.

СПРАВКА № 3
из донесения командира п/о т. Коваля от 25.2.43
Националистические формирования.
Житомирская обл.

Не вооруженные формирования называют себя украинскими партизанами. Структура их сотен: командир — заместитель. Вторые лица, как правило, убежденные националисты, многие из них обижены советскими органами. Рядовой состав этих групп в большинстве своем жители уничтоженных сел... Эти группы идут с намерением отомстить немцам, не зная, что их руководители преследуют другую цель.

В селах этих районов выложены холмики крестом с националистическим призывом-надписью: «Здобудеш Українську державу або загинеш в боротьбі за неї». Это первая из 10 заповедей украинского националиста.

Группы, которые встретились с отрядом, утверждают, что имеют указания своего центра не выступать против партизан.

Разведчика п/о они ранили, отряд обезоружил всю группу.

Захваченный «Украинский вестник», издаваемый в Берлине, утверждает своим содержанием действие единым фронтом с фашизмом, воспевает Великогерманию, говорит о своем месте под протекторатом Германии, утверждает, что украинцы являются литерой «А» после немецкой национальности. В номере «Вестника», посвященном 10-летию возобновления Украинского национального объединения, сообщается, что уже имеется 4000 чел. членов в активе. Ведут, как пишется, большую работу среди военнопленных, рабочих, крестьян украинцев, попавших в Германию.

В Модрисинах существует украинская гимназия, в Праге Украинский институт.

Состав главного управления У.Н.О.— подполковник Омельченко, председатель — Левицкий В., Горняк Н., Коваленко, Мариян В. — члены.

Копія. Машинопис.
ЦДАГОУ: Ф. 62.— Оп. 1.— Спр. 253.— Арк. 53.

№ 5

ВИПИСКА

з розвідувального донесення оперативної групи Українського штабу партизанського руху про діяльність українських націоналістів.

19 березня 1943 року.

СЕКРЕТНО

ВЫПИСКА

из разведывательной сводки № 3 оперативной группы Украинского штаба партизанского движения.

19 марта 1943 г. **Карта 1:500 000**
гор. Старобельск.

ДЕЯТЕЛЬНОСТЬ УКРАИНСКИХ НАЦИОНАЛИСТОВ
(из доклада Еременко)

С первых дней оккупации Сов. Украины германскими войсками на Украину начали прибывать большие группы украинских националистов, содержавшихся в Польше за счет гестапо.

Известно, что в гор. Киев прибыли видные националисты Дикий Андрей и Кучеренко Филипп, происходящие из Новомосковского района Днепропетровской области и эмигрировавшие в Польшу в 1925 году.

В гор. Днепропетровск прибыло 25 человек во главе с Дядюрой Харлампием Яковлевичем, также происходящим из Новомосковского района, эмигрировавшим в Польшу в 1925 году. В гор. Днепропетровске Дядюра получил должность начальника районной полиции.

Все эти руководители прибыли с заданием вербовки украинцев в украинскую националистическую организацию с целью создания «Самостійної України».

Однако в разговоре с Еременко Дядюра высказался, что их нелегальной задачей является свержение германской власти путем вооруженного восстания в момент ослабления германской армии и захват власти в свои руки. Во главе власти должен стать Гетман.

Этому же источнику известно, что в ноябре месяце 1942 г. во время отправки молодежи в Германию в г. Новомосковске разбрасывались листовки следующего содержания: «Молодежь Украины, мы страдали 24 года от коммунистов и евреев,

а сейчас попали под сапог Гитлера, не надо ехать в Германию, надо бороться с немцами, скоро настанет час и Украина будет вольной».

В декабре 1942 г. в Новомосковском лесничестве работницей Щербиной Ниной была найдена листовка под заглавием «Голод» следующего содержания: «24 года мы носили ярмо коммунистов. В 1933 г. пережили голод. Летом 1943 года снова будет голод. Нам, украинцам, необходимо объединяться в боевые группы и сбросить гитлеровский сапог».

15-го января 1943 г. старосте хутора Губиниха Новомосковского района по фамилии Малый один полицейский предложил вступить в украинскую националистическую организацию и сообщил ему, что Новомосковской организацией руководит Ткаченко Василий Федорович (нач. полиции).

Малый от его предложения отказался.

Верно: подпись
30 июня 1943 г. Отп. 1 экз.

Копія. Машинопис.
ЦДАГОУ: Ф. 62.— Оп. 1.— Спр. 253.— Арк. 53—56.

№ 6

ВИПИСКИ
зі стенограми бесід начальника Українського штабу партизанського руху із заступниками командирів з розвідки.

26 березня 1943 року.

СТЕНОГРАММЫ
бесед начальника УШПД и работников разведотдела УШПД с заместителями командиров по разведке соединений Маликова, Ковпака и Бегмы.

СОВ. СЕКРЕТНО

Стенограмма информации
тов. ПРОКОПЕНКО.
26 марта 1943 года

(т. Строкач — Что Вы можете сказать по западным областям?)

Мы долго не знали, кто делал налет на Ровно. Оказывается, что сичевики во главе с третьим Бендерой. Всего было три, из [них] двух Бендер повесили немцы, один остался.

Налет делали, примерно, недели три тому назад. Налет был такой, что он заставил Коха бежать в Германию. Правда, ничего серьезного налет не сделал. Сичевики — это украинские националисты, которых начали организовывать немцы. Сейчас немцы от них отказались.

...Когда мы узнали о налете на Ровно, то мы вначале не поверили, что был налет. Только после того, как мы связались с отрядом Шитова, который установил, что до двухсот сичевиков ворвались в Ровно и дебоширили там, мы поверили этому...

...Что еще можно сказать об украинских националистах. Всей работой украинских националистов заворачивают ОУНовцы. ОУНовцы стали на путь борьбы с немцами и советской властью. Я т. Мартынову передал одну листовку политического содержания, в которой ясно выражено, что они проводят ту же работу, которую проводили раньше против нас. Среди населения они проводят работу: сейчас с немцами воевать не следует, давайте накапливать силы, а когда немцы и Советы будут обескровлены, мы выступим.

Из групп украинских националистов следует указать на группу бульбовцев. Это группа Тараса Бульбы. Мы послали на связь с ними нашего Струночева, который попал в отряд Медведева. Оказывается, Медведев и Бульба обменялись своими связями. У Бульбы никаких трех тысяч человек нет. Все люди живут в селах легально, а штаб находится в лесу. Среди его людей есть неплохо вооруженные. Вооружение они достали за счет полиции, с которой были крепко связаны. Бульбовцы не трогали партизанские отряды, а сейчас они начали устраивать засады.

Мы с ними ведем борьбу, и я считаю, что нам с ними придется еще крепко воевать.

Копія. Машинопис.
ЦДАГОУ: Ф. 62.— Оп. 1.— Спр. 251.– Арк. 27–29.

№ 7

ВИПИСКА
з розвідзведення штабу партизанського загону Житомирської області про бойові дії українських націоналістів проти німців.

24 квітня 1943 року.

СОВЕРШЕННО СЕКРЕТНО
Экз. №

ВЫПИСКА
из разведсводки штаба партизанского отряда Житомирской области (Сабуров)

24.IV.43 г. **Карта 1:200 000 № 4**

Ковель. 6.4.43. В местечке произошел бой немцев с полицией (националистами). Полиция убила 18 немцев, выпустила арестованных из тюрьмы и распустила лагеря трудовой повинности. После боя гарнизон немцев увеличился до 4000 человек (данные штаба т. Шитова).

Верно: подпись
30 июня 1943 года.

Копія. Машинопис.
ЦДАГОУ: Ф. 62.— Оп. 1.— Спр. 253.— Арк. 61.

№ 8

ДОНЕСЕННЯ
радянських партизанів про діяльність українських націоналістів у Рівненській області.

23 квітня 1943 року.

Деятельность украинских националистов.
Ровенская обл.

В Людвипольском (після війни перейменований на Соснівський.— *В. С.*) и Костопольском районах в селах Подлужное, Любаша, Головин, Корчивье и др. концентрируются

бульбовцы, вооруженные винтовками, автоматами и пулеметами. Ведут борьбу с немцами и партизанами и уничтожают поляков.

Бендеровцы (тут і далі збережено написання авторів документу.— *В. С.*) в числе 1500 человек дислоцируются в Луцком районе, делая то же, что и бульбовцы.

Поляки укрываются от националистов, бегут в Ровно и Краков, а немцы пользуются случаем, забирают их в полицию, посылают мстить украинцам.

23.4.43 (Дон. т. Шитова 19.4.43)

Копія. Машинопис.
ЦДАГОУ: Ф. 62.— Оп. 1.— Спр. 253.— Арк. 60.

№ 9

ВИПИСКА
з розвідзведення штабу партизанських загонів Житомирської області про діяльність українських націоналістів на Волині.

27 квітня 1943 року.

СОВЕРШЕННО СЕКРЕТНО
Экз. №

ВЫПИСКА
из разведсводки штаба партизанских отрядов Житомирской обл.

№ 4

27.IV.43 г. **Карта 1:200 000**

В районах Ковель, Голубы, Колки, Рожиск, Маневичи большое движение националистов. Происходит формирование украинской националистической армии за счет бывших шуцманов немецкой полиции, казаков и местного населения — украинцев (бандеровцев, бульбовцев и других). Поставлена задача — сформировать армию и совершить революцию на Украине, занять все города и железнодорожные узлы.

В 20-х числах марта был получен приказ бандеровского штаба (из Закарпатской Украины) всем полицаям оставить свои шуцманские участки и уйти на формирование национальной армии. Главными местами должны быть: Волоцкие леса, Литень, Свенарские леса и другие. Сюда же должны прибыть и действительно двигались группами по 50—100 человек и до 400 человек полицейские и гражданские националисты западных областей — Львовской, Дрогобычской и других. Ближайшей задачей националистов является полное уничтожение польского населения на территории Украины.

Националисты зверски расправляются с поляками. В ответ на зверства националистов польское население организуется в крупные лагеря, охраняемые местными польскими партизанскими отрядами. Гарнизоны немцев в районах действия националистов значительно увеличились. Например, в Ковеле вместо 300 человек теперь насчитывается около 4000 немцев, в Костополе вместо 50 человек — 500 немцев. На железнодорожных станциях и возле железнодорожных мостов немцы построили ДЗОТы и ДОТы с ходами сообщения.

На вооружении ДЗОТов и ДОТов пулеметы и пушки. Немцы производят массовые аресты полицаев-украинцев, методически сжигают села, скот, забирают мирных жителей, угоняют в Германию. Полностью сожжены села: Поступно (Поступель.— *В. С.*), Ставок, Рудня-Боровская, Михалин и другие. Украинские националисты враждебно относятся к партизанам. Их лозунг: «Бей жида, ляха, кацапа и немца». Одеты они в немецкую и литовскую форму, полученную через своих людей, работающих в полиции Ровно, Корец, Гоща и др. Исключительно хорошо принимает партизан польское население.

В настоящее время в Людвипольском и Костопольском районах дислоцируются бульбовцы. На вооружении имеют винтовки, пулеметы и автоматы. В Луцком районе дислоцируются до 15 000 бандеровцев (сведения уточняются). (Данные штаба тов. Шитова).

Верно: подпись
30 июня 1943 года.

Копія. Машинопис.
ЦДАГОУ: Ф. 62.— Оп. 1.— Спр. 253.— Арк. 62.

№ 10

ВИПИСКА

з розвідзведення штабу партизанських загонів Житомирської області про ставлення гітлерівців до українських націоналістів.

4 травня 1943 року.

СЕКРЕТНО

ВЫПИСКА

из разведсводки штаба партизанских отрядов Житомирской области.

№ 5

4 мая 1943 г. **Карта 1:200 000**

Ближняя разведка на 2.5.43 г.

Рокитнянский район. В м. Рокитно гарнизон в 330 человек, из них: 250 немцев, 30 казаков и 50 полицейских. Вооружение не установлено.

Со стороны сел Корниловка и Мясовичи немцы строят укрепления. Кроме того, немцами издан приказ — обезоружить украинскую полицию и набрать польскую. Цель — вооружить поляков против «бульбовцев» и против партизан.

(Данные штаба т. Плесканосова)

Верно: подпись

Копія. Машинопис.
ЦДАГОУ: Ф. 62.— Оп. 1.— Спр. 253.— Арк. 64.

№ 11

ДОВІДКА
партизанського загону Шитова про діяльність українських націоналістів.

1 червня 1943 року.

СОВ. СЕКРЕТНО

СПРАВКА

Украинские националисты

12-го мая в селе Поташня Людвипольского района украинские националисты проводили совещание, на котором было рещено, что бульбовцев нет, а все украинские националисты должны называться бендеровцами.

После совещания населению заявили, что поляков больше убивать не будут.

Задержанные партизанами девушки Чояло (так у документі.— *В. С.*) и Самопят, уроженки Полтавск. обл., бежавшие из Германии, рассказали, что по дороге их два раза задерживали бендеровцы и, узнав, что они украинки, предлагали им обождать две недели, чтоб итти к бендеровцам в Полтавскую область для борьбы за Украину.

(Данные ком. п/о Шитова на 15. 5. 43 г.)

1. 6. 43.
подпись

Оригінал. Машинопис.
ЦДАГОУ: Ф. 62.— Оп. 1.— Спр. 253.— Арк. 69.

№ 12

ДОПОВІДНА
наркома держбезпеки УРСР Савченка начальникові штабу українського партизанського руху Строкачу про діяльність українських націоналістів у Харкові.

12 травня 1943 року.

СОВЕРШЕННО СЕКРЕТНО

На 7/3/2195

Начальнику украинского штаба партизанского движения комиссару государственной безопасности тов. СТРОКАЧ

О деятельности группы украинских националистов в г. Харькове, возглавляемой ДОЛЕНКО

По данным, поступившим в НКВД УССР, деятельность украинских националистов в период первой оккупации немецкими войсками г. Харькова (октябрь 1941 г.— февраль 1943 г.), характеризуется следующим образом:

Местные украинские националисты гор. Харькова встретили немецких захватчиков, как своих освободителей.

Не располагая сведениями о политической ситуации на оккупированных территориях западных и правобережных областей Украины, а равно ввиду того, что сами немцы о государственном устройстве «освобожденной» Украины ничего определенного не говорили, националистические элементы г. Харькова действовали первое время наощупь, ориентируясь в своей работе различными слухами об обстановке.

Вначале среди них пошел слух, что во Львове немцами якобы создано украинское правительство, во главе с ВИННИЧЕНКО или Дмитрием ДОНЦОВЫМ, переехавшее потом якобы в г. Киев.

Вслед за этим среди националистических элементов был пущен слух, что всеукраинского правительства нет, а есть национальные рады в г.г. Львове и Киеве.

В этих условиях организацию украинской националистической общественности в г. Харькове взял на себя видный украинский националист ДОЛЕНКО.

ДОЛЕНКО Владимир Андреевич — старый матерый украинский националист, известен как редактор украинской газеты «Рідне слово», издававшейся в г. Харькове в 1917—18 гг.

ДОЛЕНКО по образованию юрист, работал в коллегии защитников г. Харькова до 1927 года, был арестован с группой националистов как организатор и глава так называемой «Украинской мужичьей партии» и осужден к заключению в концлагерь на 10 лет.

Отбыв срок наказания, ДОЛЕНКО поселился в Ленинграде, где занимался юридической практикой, а перед оккупацией г. Харькова прибыл в последний.

Популярность ДОЛЕНКО в Харькове была широкой. Он располагал, из числа своих старых связей, обширным кругом единомышленников и сочувствующих. Именно этот круг старых связей выдвинул фигуру ДОЛЕНКО, как руководителя украинских националистов г. Харькова.

Приступив в условиях оккупации гор. Харькова к организации украинской националистической общественности, ДОЛЕНКО с самого начала действовал весьма осторожно и осмотрительно. Не в пример львовским, а затем киевским националистам, ДОЛЕНКО полуофициально создает в качестве организующего центра не центральную раду, а так называемый «Громадский комитет».

Структура «Громадского комитета».

«Громадский комитет» организован ДОЛЕНКО в ноябре 1941 года в составе: председателя профессора СЛИПЧЕНКО, членов: профессора ДУБРОВСКОГО, ГРИНЧЕНКО, РЯБОКОНЬ и ЯРЕМЕНКО.

В комитете были созданы отделы: сельскохозяйственный, промышленный, технический, торговый, кооперативный, народного образования и другие.

Вступление в комитет сопровождалось торжественной присягой и произнесением специальной клятвы из 10 националистических заповедей. Клятва и присяга принимались группой лиц перед портретами Мельника, Петлюры и других.

Собрания комитета проводились легально и нелегально.

Легальные собрания происходили в доме «Национальной культуры» и были довольно многолюдными. Собиралось до 100 и более человек. Официально объявлялось, что это собрание «Просвиты».

Нелегальные собрания происходили по воскресеньям, днем, в квартире ЧЕРНЯЕВА на Шатиловке и на квартире у ДОЛЕНКО. Собиралось до 20 человек и на собрание можно было пройти только по приглашению. Председательствовал

обычно ДОЛЕНКО, протоколов не велось. В целях конспирации после собрания расходились по 2 человека.

Существование «Громадского комитета» не было официально разрешено немецкими властями. В январе 1942 года немцы запретили проводить собрания комитета, в результате чего полулегально существовавший «Громадский комитет» формально был распущен, в действительности же он ушел в глубокое подполье.

Все функции «Громадского комитета» после его роспуска восприняла на себя «Просвита», организованная в декабре м-це 1941 года под непосредственным руководством ДОЛЕНКО.

Личный состав «Громадского комитета».

Из поступивших в наше распоряжение сведений известно,что членами и сторонниками «Громадского комитета», а после его запрещения примыкавшими к группе ДОЛЕНКО были следующие лица:

1. СЛИПЧЕНКО — профессор, председатель «Громадского комитета», зам. обербургомистра Харькова.

2. ДУБРОВСКИЙ Василий Васильевич — профессор истории, до 1933 года был заведующим музейным отделом Наркомпроса Украины. Как националист несколько лет был в ссылке. Отбыв ссылку, проживал вне Харькова. С приходом немцев вынырнул на поверхность. Непосредственный организатор и председатель рады «Просвиты». Правая рука немцев в делах по антисоветской пропаганде.

3. ГРИНЧЕНКО — профессор, член комитета.

4. РЯБОКОНЬ — член комитета, доцент математики, зам. председателя украинского научного общества, проректор Харьковского университета.

5. ЯРЕМЕНКО — член комитета, председатель Облпотребсоюза при немцах.

6. ЧЕРНЯЕВ — секретарь организации.

7. ПОПОВ Александр Иванович — профессор педагогики, заместитель председателя «Просвиты», активный националистический деятель в области педагогики и народного образования.

8. ВЕТУХОВ Михаил Алексеевич — профессор зоотехники, при немцах работал председателем областной земельной управы и ректором Харьковского университета.

9. ПОЛУВЕДЬКО Кондрат Никитич — преподаватель немецкого языка. После освобождения западных областей Украины Красной Армией был некоторое время на работе во Львовском сельскохозяйственном институте. При немцах

секретарь харьковской городской управы. Арестован немецким командованием в начале 1942 г.

10. КОНИК — начальник полиции, родом из Западной Украины, бывший петлюровец, член ОУН МЕЛЬНИКА. В Харькове появился вместе с немецкими войсками.

11. ПОМАЛЕНЬКИЙ Григорий Григорьевич — профессор сельскохозяйственных наук. Руководил одним из отделов областной земельной управы, потом переехал в Полтаву в качестве директора сельскохозяйственной школы.

12. ПОДДУБНЫЙ Иван Трофимович — агроном, зав. отделом агрономических школ областной земельной управы.

13. КРИВЕНКО — руководитель отдела пропаганды харьковской городской управы, впоследствии директор театра им. Шевченко.

14. СЕВАСТЬЯНОВ — преподаватель украинского языка, в первые месяцы директор харьковской радиосети.

15. ДРИГА Петр Петрович — доцент математики, зав. отделом народного образования харьковской городской управы.

16. СОЛОВЕЙ Дмитрий Федорович — кооператор, в годы, предшествующие немецкой оккупации, переключился на школьную работу. При немцах директор 8-й школы, активный член рады и казначей «Просвиты», секретарь украинского научного товарищества, заведующий издательством и книжным складом «Просвиты».

17. РЯБЧЕНКО (женщина) — активный член «Просвиты» и «Спілки українських жінок».

18. КОВАЛЕВСКИЙ Петр Григорьевич — профессор, старый деятель народного образования, умер в январе 1942 года.

19. СЕНИК — финансист, заместитель обербургомистра Харькова.

20. ГАРАН Феодосий Радионович — гидрогеолог и географ, зам. бургомистра сначала Холодногорского, потом 2-го района Харькова.

21. ГОРБАНЬ Николай Иванович — научный работник геологии. Бургомистр сначала Холодногорского, потом 2-го района Харькова.

22. МИЩЕНКО Михаил Никитич — врач невропатолог, зав. отделом здравоохранения в «Просвите» и зав. отделом социального обеспечения городской управы.

23. МИЩЕНКО Иван Поликарпович — профессор медицины, руководитель медицинского общества при немцах, директор одного из медицинских лечебных институтов.

24. ХОЛОДНЯК — учитель, активный член «Просвиты», референт отдела народного образования городской управы.

25. МОЛДАВАНОВ Василий Захарович — горный инже-

нер, бургомистр 3-го района, потом зам. бургомистра 2-го района.

26. НЕДУЖА (женщина) — член «Спілки українських жінок», зав. отделом социального обеспечения городской управы.

ПРОГРАММНЫЕ И ТАКТИЧЕСКИЕ УСТАНОВКИ «ГРОМАДСКОГО КОМИТЕТА» И ОТНОШЕНИЕ ОККУПАНТОВ К ГРУППЕ ДОЛЕНКО

«Громадский комитет» имел следующую программу:

Украина в будущем должна представлять собой самостоятельную державу, государственный строй которой должен основываться на демократических началах. Украина рассматривается как сельскохозяйственная страна в составе Западной Европы. Экономическая политика основывается на праве собственности. Крестьяне получают землю в частную собственность с установлением определенного минимума. Наряду с крестьянским землевладением существуют крупные государственные экономии. Наряду с крупной государственной и кооперативной промышленностью и торговлей допускаются мелкое частное производство и торговля.

ДОЛЕНКО взял на себя организацию украинской общественности на таких высказанных им политических основах:

1. Борьба с большевизмом как с идеологией и системой, которые несут смерть Украине.
2. Поддержка немцев в борьбе против большевиков.
3. Организация масс в государственном масштабе, имея в виду определение места Украине в среде европейских государств после окончания войны.
4. Не проводить никакой нелегальной работы.

Последний пункт намеченной ДОЛЕНКО платформы был принят после того, как стало известно о разгоне львовской и киевской «национальных рад» и произведенных немцами арестах среди националистов.

Практическое осуществление этой платформы предусматривало объединение всех, без исключения партийной принадлежности и независимо от деятельности каждого в прошлом.

ДОЛЕНКО в своих выступлениях подчеркивал:

«...Украинцам необходимо научиться государственно мыслить и государственно разрешать все вопросы. Нужно дипломатически, по-иезуитски, обдуманно и даже коварно, сцепивши зубы, действовать в интересах украинского народа».

Следует отметить, что ДОЛЕНКО был последовательным и в отношении к бывшим коммунистам и советскому активу. Он проводил такую мысль, что не время сейчас наводить справки о каждом, это можно сделать после войны, а до этого надо дать человеку возможность работать и показать себя врагом или другом Украины.

У ДОЛЕНКО была картотека на лиц, работавших в различных областях культуры, науки, техники, хозяйства и т. д.

Все состоящие на этом учете делились на 3 категории: 1. Враждебные всему украинскому; 2. Индифферентные; 3. Сочувствующие.

В соответствии с этими определениями строились отношения к отдельным людям и применялись разные методы склонить непокорного работать для украинского националистического движения или же бороться с ним во всех направлениях, как с врагом. Так, например, ДОЛЕНКО любил говорить о наказании, примененном к зав. адмотдела земельного управления ГРИНЧЕНКО. Его бойкотировали на протяжении шести месяцев, пока он вынужден был признать свои ошибки и прийти к ДОЛЕНКО с повинной.

Нечто подобное было применено к директору драматического театра КРИВЕНКО. Причем бойкот не был снят до последних дней, так как он не раскаялся.

Вина КРИВЕНКО состояла в том, что он выступил с острой критикой политических позиций ДОЛЕНКО, требуя кардинальных и решительных мероприятий к захвату всех ответственных должностей и проявлении националистов именно как украинских деятелей.

От националиста ПОТИЕНКО ДОЛЕНКО потребовал согласования своей линии работы с ним.

Когда ПОТИЕНКО спросил, по какому праву ДОЛЕНКО требует этого, то последний ответил: «...По праву человека, который объединяет украинское общественное мнение».

Лица, направленные с запиской от ДОЛЕНКО, всегда принимались на работу.

Хотя ДОЛЕНКО формально и не состоял в организованном им самим «Громадском комитете», но влияние его там было решающим.

«Громадский комитет» заседал еженедельно на квартире у ДОЛЕНКО. На этих заседаниях заслушивались доклады руководителей учреждений по вопросам общественно-административной жизни города — школы, Красного креста, больницы, продовольствия, топлива, социального обеспечения и т. д. Здесь же принимались решения по расстановке своих людей на ответственные посты.

Вопросу расстановки своих верных людей в основных учреждениях ДОЛЕНКО придавал особо важное значение и к началу 1942 года он в этом направлении имел определенные достижения. Так, под непосредственным влиянием ДОЛЕНКО находились: руководитель областной земельной управы профессор ВЕТУХОВ, его заместитель ВИДМИЧ, начальник админотдела ГРИНЧЕНКО, начальник персонального отдела ГРЕБИНКА, руководитель Облпотребсоюза ЯРЕМЕНКО, его заместитель БАЛИНСКИЙ, руководитель Заготзерно МАРТЫНЕНКО, руководитель облуправления государственных имений профессор ЗАБОЛОТНЫЙ, ректор агрономической школы (сельхозинститут) — ВИТЯЗЬ, проректор Харьковского университета РЯБОКОНЬ, директор хозяйственного банка НЕДУЖИЙ и его заместитель КЕКАЛО, директор политехнического института КРИВЕЦКИЙ, зам. директора художественного института ЗУБАРЬ и, наконец, обербургомистр г. Харькова СЕМЕНЕНКО.

Среди церковников в епархиальном управлении ДОЛЕНКО имел своего представителя в лице ВАСЬКОВСКОГО, который должен был проводить его линию, так как находившийся в составе епархиального управления ПОТИЕНКО действовал там сперва без апробации ДОЛЕНКО.

ДОЛЕНКО в своей практической работе проявлял сугубую осторожность к политике немцев на Украине и рекомендовал своим единомышленникам: «Терпеть, не настраивать немцев против себя, но в то же время побольше вырывать прав».

В борьбе за эти «права» ДОЛЕНКО через близких к нему людей, как, например, ДУБРОВСКОГО, временами становился на путь компрометации, через гестапо, лиц, которых он считал вредными для дела «возрождения Украины».

Такая компрометация сыграла свою роль в деле КРАМАРЕНКО и многих других лиц, репрессированных впоследствии гестапо.

Борьба между политическими группами КРАМАРЕНКО и ДОЛЕНКО носила весьма ожесточенный характер. Причем противники не пренебрегали никакими средствами для компрометации друг друга.

КРАМАРЕНКО — первый обербургомистр гор. Харькова, занял эту должность случайно. Пока украинские националисты собирали и организовывали свои силы, немецкое командование обратило свое внимание на интеллигенцию ряда институтов, выросших на базе старого харьковского технологического института.

Из профессоров и преподавателей этих институтов вместе с отдельно приглашенными лицами из других ВУЗов и

учреждений и было создано первое ядро местной администрации.

Так пришел к власти первый обербургомистр Харькова профессор КРАМАРЕНКО, его ближайший помощник профессор СТОЛЯРОВ и ряд других лиц.

Таким образом, при создании органов местной администрации украинские националисты упустили первый момент, не сумели или не смогли наладить взаимоотношения с немецкими властями и при дальнейшем захвате отдельных административных позиций вступали в те или другие взаимоотношения не столько с немцами, сколько с ядром профессора КРАМАРЕНКО.

КРАМАРЕНКО действовал совершенно самостоятельно, не входя в деловые отношения с ДОЛЕНКО и «Громадским комитетом». Он быстро расставил своих людей на командные и административные должности в городской управе и райбургомистратах.

На первом этапе КРАМАРЕНКО и его приближенные были в центре внимания украинской общественности, тем более, что КРАМАРЕНКО стал активным членом «Просвиты».

Однако, сорганизовав вокруг себя более авторитетные украинские националистические силы, ДОЛЕНКО повел политику компрометации как самого КРАМАРЕНКО, так и людей, его окружавших.

Почувствовав опасность со стороны ДОЛЕНКО, КРАМАРЕНКО, КУБЛИЦКИЙ и другие начали всячески компрометировать перед немцами ДОЛЕНКО и его группу, обвиняя их в явно самостийнических устремлениях.

В гестапо писали доносы от группы КРАМАРЕНКО—КУБЛИЦКИЙ, занимавший должность начальника персонального отдела украинской полиции, а от группы ДОЛЕНКО профессор ДУБРОВСКИЙ, председатель «Просвиты».

Приверженцы ДОЛЕНКО квалифицировали КРАМАРЕНКО как главу кадетско-белогвардейско-офицерского объединения, которое идет единым фронтом с коммунистами и причастно к агентуре НКВД.

Сторонники КРАМАРЕНКО квалифицировали ДОЛЕНКО как инспиратора и руководителя петлюровско-самостийницкой организации с «большевистской методологией», готовящей восстание против немцев.

«Просвиту» окружение КРАМАРЕНКО язвительно называло «обкомом партии», а ДОЛЕНКО «секретарем обкома».

Немцы внешне не обращали внимания на политические доносы, какие шли от группы КРАМАРЕНКО и ДОЛЕНКО

и его сотрудников, а в действительности гестапо глубоко разрабатывало тех и других.

В этом отношении представляет интерес доклад гестапо, освещающий деятельность националистов и лично ДОЛЕНКО. В докладе говорится:

«ДОЛЕНКО высказывался в тесном кругу о том, что целью существования объединения «Просвиты» является, во-первых, не только борьба с большевизмом и поддержка германских вооруженных сил до победы, но и борьба против немцев, с целью устранения немецкого влияния. Несколько позже ДОЛЕНКО недвусмысленно говорил, что уже теперь необходимо создавать склады вооружения и боеприпасов».

В середине апреля 1942 года немцы сняли КРАМАРЕНКО с должности обербургомистра и гестапо арестовало несколько человек из его аппарата. На место КРАМАРЕНКО был назначен СЕМЕНЕНКО — прямая кандидатура ДОЛЕНКО.

ДОЛЕНКО рассматривал эти перемены как большую победу и поставил вопрос об очистке аппаратов райбургомистратов от сторонников КРАМАРЕНКО.

Новый обербургомистр СЕМЕНЕНКО, точно выполняя директивы ДОЛЕНКО, вдвое сократил число райбургомистратов и назначил бургомистрами своих проверенных людей.

Таким же образом был укреплен состав заместителей бургомистров, начальников персональных отделов и т. п.

В августе м-це 1942 года гестапо арестовало КРАМАРЕНКО, КУБЛИЦКОГО и многих других, занимавших крупные административные посты.

ДОЛЕНКО считал эти аресты началом перелома в отношении немцев к «Просвите» и ее деятелям. Однако отношение немцев осталось в последующее время предупредительно подозрительным. Таким оно оставалось до последних дней.

Несмотря на внешнюю лояльность группы ДОЛЕНКО к немецким оккупантам, в действительности она отдавала себе отчет в том, что ни о какой украинской государственности без борьбы с немцами не может быть и речи.

В 1942 году это стало совершенно очевидным.

Многочисленные аресты видных украинских националистических деятелей во Львове, Киеве и Полтаве, убийство агентом гестапо в Киеве одного из руководителей «ОУН» — Мирона было показателем проведения оккупантами жесткой политики ко всем, мечтающим о «самостийной Украине». Немцы запретили печатать тризуб на каких бы то ни было документах и вывешивать желто-блакитные флаги.

На харьковские националистические круги подобные действия оккупантов произвели ошеломляющее впечатление.

Полулегально существовавший «Громадский комитет» формально (еще до запрещения немецкими властями) был распущен, но в действительности, как об этом уже указывалось, этот комитет ушел в подполье.

ДОЛЕНКО, тоже в достаточной мере напуганный этими арестами, ставил себе в заслугу, что никто из украинских деятелей, соприкасавшихся с ним, не был арестован. Он считал, что это является результатом тактически правильной работы организаторов украинской националистической общественности, которые не делали шума, а постепенно вели государственное дело.

Приспосабливаясь к политической обстановке, ДОЛЕНКО усиленно пропагандирует новые формы работы, а именно: что нужно организовать широкие массы через кооперацию, школу, церковь и другие организации для того,чтобы после войны заставить немцев считаться с украинским народом как нацией.

Характерно его высказывание по этому вопросу:

«...Нужно шире понимать нацию и принадлежность к украинской нации. Понятие Украина и украинская нация следует расширить до такой степени, чтобы все украинцы по происхождению не чувствовали себя на Украине безродными, хотя и не имели, в результате условий и воспитания, ничего общего с украинской культурой. Таких нужно по одному отрывать от врагов Украины всякими способами: должностью, привилегиями, килограммами муки и масла».

ДОЛЕНКО солидаризировался с меморандумами, поданными Гитлеру, Розенбергу и Коху от имени львовской и киевской национальных рад, но считал их преждевременными.

После неудачной инициативы Львова и Киева ДОЛЕНКО и его окружение считали, что на Харьков выпадет исторически ответственная задача — повести дело организации украинских национальных сил в легальных рамках.

К желательным формам легальной работы следует отнести такой факт: один из его близких соратников — председатель Потребкооперации ЯРЕМЕНКО открыто выступил с критикой немецкой политики на одном из совещаний хозяйственников в январе м-це 1943 года. За это выступление ДОЛЕНКО благодарил ЯРЕМЕНКО от имени всей украинской общественности.

На этом совещании ЯРЕМЕНКО говорил:

«...Фронт приближается потому, что по ту сторону фронта, у большевиков, изменения в политике, какими они привлекают к себе массы, а у нас немцы ничего не дали из обещанного. Земли, просвещения, национальной культуры, коопе-

рации, промышленности, административного управления у нас до сих пор нет.

Украинцы руководители, организаторы масс оказались полными банкротами перед своими подчиненными, которых они обманули, будучи сами обманутыми».

Присутствовавшие немецкие представители якобы благодарили ЯРЕМЕНКО за единственное слышанное ими правдивое выступление и обещали стенографическую запись его немедленно отослать в Ровно.

В декабре 1942 года близкий ДОЛЕНКО и его ставленник — профессор ВЕТУХОВ (начальник земельного управления) по делам службы ездил в Киев. По-видимому, информации, привезенные им о положении украинских дел, имели крайне неприглядный вид. Однажды по этому поводу ДОЛЕНКО высказывался так:

«..Немцы на Украине ничему не научились. Если события в Африке, Франции и на Восточном фронте ничему не научат, то провалятся они так, как провалились в 1918 году, а у нас будут чубы трещать».

Особо следует сказать о церковной политике «Громадского комитета».

Политика националистической группы ДОЛЕНКО в церкви направлена была на то, чтобы сделать церковь автокефальной (самостоятельной украинской) и, прежде всего, независимой от московской патриархии.

На заседании комиссии, созданной для руководства националистов церковью, ДОЛЕНКО определил эту политику в таком виде:

«..В отличие от 1922—1924 гг. теперь на Украине должна существовать единая церковь, автокефальная, исходя из принципа не территориально-национального, а территориально-государственного. Украина — государство, в котором есть украинская автокефальная церковь, независимо от того, на каком языке совершается богослужение. Не следует допускать церковного разъединения, антагонизма и внутрицерковной борьбы. Верховную власть и инициативу надо взять в свои руки».

Осуществляя такую церковную политику, националисты в качестве главы украинско-автокефальной церкви наметили бывш. министра исповедания петлюровского правительства — профессора ОГИЕНКО, высвяченного варшавским митрополитом Дионисием в епископы.

ОГИЕНКО, под именем епископа Иллариона, управляет в настоящее время Холмской епархией.

Оккупанты резко отрицательно отнеслись к кандидатуре

ОГИЕНКО, считая его как шовиниста для себя неприемлемым.

Впоследствии националистическая группа ДОЛЕНКО с одобрением приняла в качестве главы церкви, выдвинутого на этот пост оккупантами в качестве администратора, епископа Поликарпа СИКОРСКОГО, а управляющего харьковской и полтавской епархиями митрополита Феофила БУЛДОВСКОГО понудила признать автокефалию украинской церкви и подчиниться этому администратору.

Существовавший вначале полулегально, а потом нелегально «Громадский комитет» являлся руководящим штабом всей украинской общественно-политической жизни г. Харькова, многие свои мероприятия проводил через легально существующее общество «Просвита» и организованный ею дом «Национальной культуры».

«П Р О С В И Т А»

«Просвита» возникла как широкая организация украинской националистической общественности, положив в основу своей деятельности традиции когда-то существовавшей «Просвиты» на Украине.

В «Просвите» объединились украинские националисты разного направления, политические концепции которых сводились к созданию «Самостоятельной Украины».

После ухода в подполье «Громадского комитета» «Просвита» восприняла на себя все легальные функции этого комитета.

Количественно «Просвита» быстро разрослась. За короткий промежуток времени общее количество членов достигло до 600 человек. Были открыты районные «Просвиты», также быстро обраставшие националистическим активом.

Непосредственными организаторами «Просвиты» являлись: ДУБРОВСКИЙ и СОЛОВЕЙ.

Активными членами «Просвиты» являлись:

1. ДУБРОВСКИЙ В. В.— председатель рады «Просвиты».
2. ПОПОВ А. И.— зам. председателя рады, непосредственный руководитель «Просвиты», взявший в свои руки все дело народного образования.
3. СОЛОВЕЙ Д. Ф.— активный член рады, казначей, заведующий просвитянским издательством.
4. СОЛОВЕЙ Оксана — дочь предыдущего, секретарь «Просвиты».
5. САПИЦКАЯ Зоя Алексеевна — зам. председателя рады.

6. ГАРМАШ — зав. торгового отдела.
7. СОСНОВЫЙ — агроном, зав. экономического отдела.
8. МИЩЕНКО Михаил Никитович — врач, зав. отделом здравоохранения.
9. ВИТЯЗЬ — директор агрономической школы.
10. ЗУБАРЬ Петр Иванович — руководитель эвакуации просвитян.
11. ХОЛОДНЯК — учитель, референт отдела образования городской управы, помощник А. И. ПОПОВА по делам образования.
12. ЯЩЕНКО — учитель, директор школы, помощник ПОПОВА по делам образования.
13. ЗАЙЦЕВ Дмитрий Варфоломеевич — работник народного образования городской управы, методист.
14. РЯБЧЕНКО — руководила выездами на село в феврале 1942 года.
15. НЕДУЖА — член «Спілки українських жінок».
16. ВАСЬКИВСКИЙ — священник автокефальной церкви, переносивший просвитянскую идеологию на церковную почву.
17. ЕЗЕРСКИЙ Александр — священник автокефальной церкви.
18. КОВТУН — специалист по кооперативным делам.
19. КРАВЧЕНКО — непременный участник концертов, устраиваемых «Просвитой», бандурист.
20. РЯБОКОНЬ — зам. председателя украинского научного товарищества.
21. ДИДЖЕНКО — профессор, зав. отделом высшей школы при «Просвите».
22. ТРИПОЛЬСКИЙ — секретарь «Просвиты».
23. БАКАЛО Иван Иванович — учитель, член рады и правления кооператива «Просвиты».
24. ДРЫГА Петр Петрович — зав. отделом народного образования городской управы, непосредственный исполнитель всех указаний ПОПОВА.
25. АЛЧЕВСКАЯ Наталья Николаевна — секретарь «Просвиты».

«Просвита», преследуя задачи национального объединения украинцев и стремясь влиять на всю общественно-политическую жизнь, проводила свою работу через различные комиссии и кружки. Существовали комиссии: школьная, финансово-хозяйственная, издательская, научно-философская, историческая, правовая, церковно-богословская, кооперативная, социального обеспечения, промышленно-индустриальная, искусства.

Кроме того, при «Просвите» существовали организации украинской молодежи и организация женщин-украинок.

Деятельность «Просвиты» в целом и каждой комиссии в отдельности находилась под непосредственным руководством ДОЛЕНКО и его ближайших помощников профессора ДУБРОВСКОГО, профессора ПОПОВА, САПИЦКОЙ, профессора СОЛОВЕЙ, профессора ПОРАЙ-КОШИЦ и др.

Этим путем, независимо от осуществления такого административного органа, как городская управа, «Просвита» влияла на все стороны городской общественной жизни.

ДОЛЕНКО завел такой порядок, что после каждого заседания председатель комиссии обязан был являться к нему для информации и утверждения решений, принятых комиссией.

Руководителем школьной комиссии был профессор ПОПОВ, секретарем ИЩЕНКО И. О.— учитель, директор одной из школ. Комиссия подбирала и размещала проверенные кадры для школ и органов школьного управления.

Правовой комиссией руководил ДУБРОВСКИЙ. Эта комиссия давала юридические советы, особенно крестьянам, по земельным вопросам. Она же разрабатывала проекты будущих постановлений законодательного характера и нормы судопроизводства.

Церковно-богословская комиссия координировала работу Епархиального управления с работой «Просвиты», информировалась о церковной жизни и вырабатывала желательные для проведения мероприятия. На работу Епархиального управления эта комиссия влияла через ПОТИЕНКО и ВАСЬКОВСКОГО. Председателем комиссии был ВАСЬКОВСКИЙ, секретарем ЧЕРВИНСКИЙ, членами — ПОТИЕНКО, ПОПОВ, ГАРМАШ, ЕЗЕРСКИЙ, ЛЕБЕДИНСКИЙ и другие.

Председателем комиссии социального обеспечения была САПИЦКАЯ З. А. Основная работа комиссии состояла в выявлении семей репрессированных органами Советской власти, материальной помощи им и устройстве на работу.

Большая работа проводилась с молодежью. Кроме школы — курсов, где занятия закончились летом и откуда почти все учащиеся перешли в агрономическую школу, молодежь принимала активное участие в организации разных лекций, празднеств, читок и т. п. На рождество прошлого года молодежь ходила с рождественской звездой, под руководством профессора БЛОХИНА Ю., который активно участвовал в работе «Просвиты».

Организацией женщин-украинок руководила НЕДУЖАЯ (научный работник). «Женщины-украинки» помогали в

организации празднеств, разыскивали семьи репрессированных, которые нуждались в помощи, и т. п.

Вопросами торговли и коммерческих предприятий ведал ТИЩЕНКО. Председателем т-ва купцов был ГАРМАШ, официально выступавший с докладами от имени купцов как устно, так и в газете.

Руководителем издательской комиссии был профессор СОЛОВЕЙ. Эта комиссия владела издательством «Украинская книжка» и пыталась влиять с позиций «Просвиты» на газету «Нова Украина».

Вначале попытки издательской комиссии взять под свое влияние украинскую газету «Нова Украина», издававшуюся в Харькове, не достигли желаемых результатов.

Редактор газеты ЦАРИННИК (бывш. сотрудник газеты «Соц. Харківщина») контакта с ДОЛЕНКО и «Просвитой» не поддерживал. Со своей стороны ДОЛЕНКО резко критиковал содержание и форму статей «Нової України». Заявлял, что «в газетах пишут те же самые борзописцы, которые писали в советских газетах, по содержанию та же самая аллилуевщина, те же самые обороты речи и схема агитационных статей».

На заседании издательской комиссии ДОЛЕНКО ставил вопрос об оздоровлении аппарата редакции, необходимости взять в руки ЦАРИННИКА или сместить его.

Впоследствии удалось повлиять на ЦАРИННИКА, и редакция обратилась в «Просвиту», согласовав этот вопрос с немцами, с просьбой, чтобы «Просвита» выделила авторов для освещения в газете разных сторон жизни.

В профашистской газете «Нова Україна» активно сотрудничали Аркадий ЛЮБЧЕНКО, Анатоль ГАК, ВЕРЕТНИЧЕНКО (Веретенченко.— *В. С.*) Алексей, ЗАПОРОЖЧЕНКО, ЩЕРБИНА, ВАРАВВА, ОГЛОБЛИН и другие, писавшие стихи и фельетоны ярко антисоветского характера.

Из них ОГЛОБЛИН и ВАРАВВА были членами «Просвиты».

Через «Просвиту» ДОЛЕНКО послал составленный им летом 1942 года протест против бомбардировки г. Харькова якобы английскими самолетами. Протест был адресован на имя РУЗВЕЛЬТА и ЧЕРЧИЛЛЯ, который подписали все националисты, группировавшиеся вокруг ДОЛЕНКО. Ему же принадлежит и инициатива составления и передачи приветственных адресов немецкому командованию по случаю годовщины войны. Вручали эти адреса ДУБРОВСКИЙ, митрополит ФЕОФИЛ, поп КРИВОМАЗ, СЛИПЧЕНКО и БАГАЛИЙ О.

Для поднятия политического престижа украинской общественности ДОЛЕНКО выхлопотал разрешение на поездку делегации в Германию. Когда определилось, что в числе делегатов поедет ДУБРОВСКИЙ, ДОЛЕНКО составил тезисы для возможных его выступлений в Берлине и для подачи меморандума Гитлеру, если для этого представится удобный случай.

Следует отметить, что находившиеся в Харькове активные ОУНовцы, прибывшие из западных областей Украины, КОНИК и КРАВЧУК пытались в «Просвите» взять под свое политическое влияние «организацию молодежи». Одно время в роли такого «руководителя» успешно подвизался КРАВЧУК, но потом неожиданно исчез.

ОУНовец КОНИК — бывший петлюровец, появился в Харькове вместе с немецкими войсками, сам родом из Западной Украины, приобрел некоторое количество сторонников ОУН (семья НЕДУЖИХ и др.).

На собраниях «Просвиты» КОНИК выступал с программными установками ОУН и предлагал записываться присутствующим в эту организацию.

КОНИК и КРАВЧУК резко критиковали политическую деятельность ДОЛЕНКО и всей его группы, определяя их как людей без государственных перспектив и горизонтов, хуторянско-просвитянского направления.

Из членов «Просвиты» были близки к ОУНовцам СЛИПЧЕНКО, НЕДУЖИЙ, его жена НЕДУЖАЯ, КРИВЕНКО, КОНОНЕНКО, ВИТЯЗЬ, ЛЕБЕДИНСКИЙ.

После арестов во Львове и Киеве, а также ареста немцами всей семьи НЕДУЖИХ в Харькове ОУНовцы свою работу свернули и принимали активное участие в деятельности «Просвиты».

На основании всех этих материалов, характеризующих деятельность украинской националистической группы, можно сделать вывод, что группа ДОЛЕНКО поглотила и возглавила, в основном, все украинские националистические элементы г. Харькова.

Зам. народного комиссара внутренних дел УССР
комиссар государственной безопасности *(САВЧЕНКО)*
12 мая 1943 г. № 387/СН
г. Калач Воронежской обл.
Отп. 2 экз. Экз. № 1 в адрес, экз. № 2 в дело

Оригінал. Машинопис.
ЦДАГОУ: Ф. 62.— Оп. 1.— Спр. 227.— Арк. 121.

№ 13

ДОНЕСЕННЯ
штабу партизанських загонів Житомирської області начальникові Українського штабу партизанського руху про діяльність українських націоналістів.

Без дати.

СЕКРЕТНО

Начальнику украинского штаба
партизанского движения
комиссару государственной
безопасности тов. СТРОКАЧ

Во исполнение Вашей радиограммы от 13 мая 1943 года доношу, что украинские националисты действуют главным образом в западных областях Украины. Организация националистов (ОУН) делится на группировки бендеровцев и мельниковцев. Кроме того, существует Украинская националистическая группировка бульбовцев. Наиболее сильной группировкой являются бендеровцы. В 1941 году, в начале войны, состоялся 2-й съезд ОУН, на котором были приняты программные положения украинских националистов. Материалы этого съезда недавно были направлены в Ваш штаб.

Бендеровцы имеют разветвленную сеть своих организаций. Организационная схема их построения следующая: Центральный провод (руководство) ОУН, Окружной провод, Районный провод и сельский уполномоченный. Центральный провод находится в Львовской области или в Закарпатской Украине.

После оккупации немцами Украины бендеровцы активно помогали последним в создании местных органов управления и полиции, насадив во многих местах в управы и полицию своих сторонников.

Когда гитлеровцы отказали бендеровцам в обещанной им ранее «самостійності» Украины и начали арестовывать бендеровцев, последние ушли в подполье. Свою деятельность в подполье бендеровцы направили на создание резервов для организации «Украинской национальной армии». Упор они делали на начальников полиции, командиров украинских воинских частей, созданных немцами, на бургомистров, старост и учителей, чтобы через них влиять на подчиненных им и окружающих их людей. В результате полиция и казаки

явились главным каналом создания и вооружения националистических отрядов бендеровцев.

Своей задачей бендеровцы поставили: использовать момент истощения на фронтах сил Красной Армии и немецкой армии и поднять на Украине восстание или, как они называют, «революцию», захватить своими вооруженными силами города и железнодорожные узлы и провозгласить «самостийну Украину». Это восстание они будто бы намечали на май 1943 года.

На собраниях националистов их проводники в своих выступлениях заявляли, что воевать они будут не одни, что им будет помогать одно крупное государство, которое и поможет в создании армии, воздушного и морского флота.

В своих листовках бендеровцы призывали бороться против германского империализма и против русских большевиков. Причем основной упор делался против большевиков, как главных врагов «самостийности Украины». В листовках, обращенных к партизанам, бендеровцы обращались с призывом бросить бороться за «чужие интересы», переходить на их сторону и бороться за «вильну Украину». Делали они попытку засылать в партизанские отряды свою агентуру. Так, в Сарненский партизанский отряд бендеровцы неоднократно засылали своих агентов, которые обрабатывали бывшего командира отряда ГОДУНЬКО о переходе его на сторону украинских националистов.

Бендеровцы проводили работу по распространению своего влияния в Житомирской области. Например, в с. Хочино Олевского района бендеровцы начали снабжать литературой учителя Коваленко. Привлечь его на свою сторону бендеровцам не удалось. Коваленко ушел в партизаны.

В марте 1943 года бендеровский штаб дал приказ всем полицейским и своим националистам явиться на формирование воинских частей. Были указаны места явки, это — Волоцкие леса, Литень, Свенарские леса. После в эти леса начали двигаться группы вооруженных полицейских и националистов по 50—100—150 человек, а отдельные группы доходили даже до 400 человек. Группы двигались из Львовской, Дрогобычской и других западных областей Украины. Частично мелкие группы двигались и из Житомирской области.

30 марта наша одна группа партизан в с. Кашивка встретилась с одним из таких отрядов националистов. Отряд этот состоял из 350—400 человек, разбитый на 4 сотни.

На вооружении отряда — станковые и ручные пулеметы, автоматы, винтовки и гранаты. Отряд организован из бендеровцев, служивших в полиции, районной и сельских упра-

вах Шуцмановского района. Бендеровцы обмундированы в немецкую и литовскую форму. Обмундирование добыто будто бы через полицию в Ровно, Корце и Гоще. В апреле с. г. в Луцком районе дислоцировалось до 1500 бендеровцев (данные уточняются).

Второе течение украинских националистов мельниковцы открыто поддерживают немцев и «самостійності» Украины добиваются не путем вооруженной борьбы, а в результате сделки с немецкими фашистами. Немцы, разгоняя бендеровцев, не трогали мельниковцев. Между бендеровцами и мельниковцами велись переговоры, чтобы найти общий язык. Дальнейших сведений о мельниковцах не имеем.

Бульбовцы возглавляются Тарасом Бульбою, фамилия которого Боровец. Свою деятельность они начали в Олевске, организовав с разрешения немцев «Олевську Січ». После разгона бендеровцев немцы разогнали и «Олевську Січ». Бульба с отрядом в 300 человек ушел в леса и дислоцировался вблизи сел Корниловка и Боровое Бережанского (Березнівського.— *В. С.*) района Ровенской области, а затем и в Людвипольском и Костопольском районах. Отряд бульбовцев вырос до 700 человек. В Людвипольском районе они пытались провести мобилизацию в свой отряд. В декабре 1942 года Тарас Бульба будто бы был на приеме или вел переговоры с Кохом. Немцы разрешали ему создать армию при условии вести борьбу с партизанами. Бульба как будто бы соглашался, при условии если немецкое командование выведет свои войска с Украины и даст ему возможность создать и руководить правительством Западной Украины.

Свои действия созданные отряды украинских националистов начали под лозунгом «бей жида, ляха, кацапа и немца». Из приказов одного отряда бендеровцев можно сделать вывод, что активные действия они начали с целью «звільнення України від московсько-большевицьких і ляхо-жидівських банд» и что для них «корисна боротьба німців з більшовиками».

Бендеровцы и бульбовцы делают налеты на польские села и устраивают засады против небольших групп партизан, а в отдельных случаях вступают в стычки и с немцами. С марта 1943 года они сожгли польские населенные пункты: Заулок, Галиновск, Марьяновка, Перелесянка, Пульбеда. В Галиновске бендеровцы зарубили 18 поляков, в с. Пиндики расстреляли 150 поляков, а дети были побиты об деревья головами, в м. Черторийск украинские попы лично казнили 17 человек, в хуторах вблизи Немовин убито 117 поляков, в Яновой Долине Костопольского района убито до 570 поляков.

В марте 1943 года бендеровцы передали одной группе пар-

тизан ультиматум освободить нескольких националистов и полицейских, захваченных партизанами. В противном случае, говорили они, начнут борьбу с партизанами. 16 марта в хут. Тухово Домбровицкого района они напали на диверсионную группу партизанского отряда им. 24 годовщины РККА. В хут. Взлесье они устроили засаду и поймали партизана из Сарненского отряда Антона Пинчука. Бендеровцы отрубили ему ноги и повесили в селе с приколотой запиской: «З всіми так буде зроблено, хто буде перешкоджати будувати Вільну Україну». В хут. Песочном разведчик этого же отряда Михаил Марушкин тоже наскочил на засаду националистов. Они ему вырезали язык, выкололи глаза, искололи штыком грудь.

Бендеровцы терроризируют и украинское население, связанное с партизанами. В хут. Взлесье 21 апреля они сожгли 10 домов, в с. Любиковичи и Арьяны тоже сожгли дома крестьян, имеющих связь с партизанами.

Польское и украинское население в ряде мест начинает организовывать самооборону против украинских националистов. Польское население в многих селах уходит в леса, где самооборона охраняет свои семьи. В с. Стрельск и Колки Домбровицкого района украинское население тоже организовало самооборону для защиты от украинских националистов. Вокруг сел установлены посты, которые при появлении неизвестных лиц поднимают тревогу. Население собирается тогда с вилами и топорами. Партизан в этих селах встречают с радостью.

Стычки украинских националистов с немецкими оккупантами бывают редко. В Ковеле, когда немцы хотели помешать уйти из города бендеровцам и полицейским, завязывалась перестрелка. Было убито 18 немцев. Бендеровцы освободили арестованных в тюрьме и в лагере трудовой повинности.

В начале мая бендеровцы подняли восстание во Львове и уничтожили до 400 поляков. Немцы на подавление восстания подбросили подкрепление, в завязавшейся стычке будто бы убито до 2000 немцев. Сейчас нами уточняются эти данные.

Немецкие оккупационные власти с уходом бендеровцев и полицейских в националистические отряды предприняли ряд мер. В районах действия националистических отрядов были увеличены гарнизоны. В Ковеле гарнизон был увеличен с 300 до 400 человек, в Костополе с 50 до 500. На железнодорожных станциях и мостах выстроены дзоты и установлены пулеметы, пушки. Построены укрепления со стороны сел Карпиловка и Масевичи Рокитнянского района.

Немцы произвели аресты украинских националистов. Разоружена и арестована полиция в Маневичском и Рокитнянском районах. Арестовано и отправлено в Ровно 12 украин-

ских националистов, работавших в районных организациях гор. Сарны. В районах дислокации украинских националистов немцы производят массовые аресты, угоняют население в Германию, сжигают села. Полностью сожжены села Поступчино (Поступель.— *В. С.*), Ставок, Рудня-Боровская, Микалин и др. Взамен разоружаемой украинской полиции немцы вербуют в полицию поляков. 9 мая в Домбровицкий район приезжали немцы и поляки. В селах Трипония, Гранюсово (Трипутня, Грані.— *В. С.*) они разгромили бульбовцев, уничтожили часть населения и частично сожгли эти села.

В листовке «Генерал-комісар для Волині—Поділля СС і поліцайфюрер» призывает бендеровцев разойтись по домам, заявляя, что «ніколи цією дорогою не створите вільну Україну».

Немцы одновременно продолжают использовать украинских националистов в качестве шпионов в борьбе с партизанами. Партизанскими отрядами за последнее время были пойманы шпионы Сарненского гебитскомиссара Фурманец Иван (бульбовец), Дубина Николай и Демчук (бендеровцы).

При поступлении новых материалов об украинских националистах донесу Вам дополнительно.

Командир п/о Жит. обл. генерал-майор (*САБУРОВ*)
Врид. комиссара п/о Жит. обл. (*ЦЫПКО*)
Начальник штаба подполковник (*БОРОДАЧЕВ*)

Копія. Машинопис.
ЦДАГОУ: Ф. 62.— Оп. 1.— Спр. 253.— Арк. 14.

№ 14

ВИПИСКА

з розвіддонесення штабу партизанських загонів Житомирської області про діяльність українських націоналістів.

25 травня 1943 року.

ВЫПИСКА

из разведсводки № 6 штаба партизанских отрядов Житомирской области (Сабуров)

25 мая 1943 года. **Карта 1:200 000**

В с. Бечан Дзержинского района находится главный штаб националистов Бульбы и Бендеры. В Дзержинском районе группировка националистов до 6000 человек. Вооружены

пушками, пулеметами, автоматами и винтовками, часть из них вооружены только клинками. Бульбовцы уничтожают польское население, например, в с. Гурня Людвипольского района бульбовцы связали 2 польских семьи, утащили их в лес и зверски замучили кинжалами. 4.5.43 года около 600 бендеровцев переправились через р. Случь и разместились по селам: Вилия, Глубково, Гурня и Яцковичи. Есть много случаев, когда бульбовцы делают засады на мелкие диверсионные группы партизан. Так, например, 6.5.43 года в с. Гурня бульбовцы из хат обстреляли разведку партизанского отряда им. Ленина, в результате чего один боец был ранен.

Бульбовцы по селам Дзержинского района выбрасывают свой лозунг: «Або добудем Самостійну Україну, або загинем за Неї».

(Данные штаба т. Иванова)

Верно: подпись

Копія. Машинопис.
ЦДАГОУ: Ф. 62.— Оп. 1.— Спр. 253.— Арк. 67.

№ 15

СПЕЦДОНЕСЕННЯ наркома держбезпеки УРСР Савченка про діяльність українських націоналістів у східних областях України.

24 травня 1943 року.

СПЕЦСООБЩЕНИЕ
О деятельности ОУН на территории восточных областей Украины

Ряд источников и захваченных нами документов свидетельствуют о том, что, несмотря на массовые репрессии, проведенные немцами среди оуновцев и, в частности, среди сторонников БАНДЕРЫ, последние не только не свернули своей работы, а наоборот, уйдя в подполье, значительно усилили ее.

Установлено, что ОУН распространила свою деятельность по всей оккупированной территории Украины. Во все области УССР ОУН направляет своих эмиссаров, создает под-

польные организации, центры и легионы, закладывает склады оружия, боеприпасов и типографии; готовит необходимые кадры для вооруженной борьбы.

Новым характерным в тактике ОУН в настоящее время является отказ от активных выступлений против немцев с целью сохранения кадров и собирания сил, способных в удобный момент с оружием в руках выступить и против немцев, и против большевиков за создание «Самостоятельной Украины».

Заслуживает особого внимания также то обстоятельство, что в деле создания «Самостоятельной Украины» оуновцы возлагают большие надежды на активную помощь Англии, не заинтересованной в существовании Советской власти на Украине.

О деятельности ОУН в восточных областях Украины известно, что в ряде пунктов Киевской, Житомирской, Полтавской, Запорожской, Кировоградской, Днепропетровской, Сумской, Харьковской, Одесской и др. областей оуновцы заложили свои подпольные организации, руководимые националистами — нелегалами, прибывшими из западных областей Украины.

В отчетном докладе гестапо г. Харькова за декабрь 1942 года, захваченном нами, сообщалось: «Действия украинских националистов усилились, об этом сообщают со всех сторон. Их лозунг «Свобода без Советов и без немцев» сейчас у многих на языке».

Еще до этого в докладе того же гестапо г. Харькова за сентябрь 1942 года указывалось:

«В начале сентября 1942 года в Харькове были обнаружены манифесты объединения ОУН — БАНДЕРА. Они были изданы областным отделом ОУН восточных украинских областей. Речь идет о 4-х манифестах...» Об усилении деятельности ОУН в восточных областях Украины заслуживает внимания доклад прибывшего из Кировоградской области в феврале 1943 года и задержанного нами оуновца КРЕЙТЕРА, который сообщил:

«Со слов КУБЛЕНКО, прибывшего из западных областей УССР для закладывания нелегальных оуновских организаций линии БАНДЕРЫ, известно, что центр ОУН находится в Кракове. По структуре ОУН существуют так называемые подцентры, которые непосредственно подчиняются центру. Такие подцентры находятся в г.г. Киеве, Днепропетровске, Одессе. В Кировограде оуновскую организацию возглавлял редактор местной газеты МОЗГОВОЙ. В Кировоградской области существуют так называемые периферийные оуновские

организации. Организация имеется в м. Бобринец Кировоградской области, которую возглавлял ТКАЧЕНКО Артем.

Аналогичная организация существует в с. Аджамка того же района Кировоградской области, у руководства которой находился РАКИТСКИЙ. Такие же организации ОУН заложены в м. Новоукраинка и М. Виска Кировоградской области, Умань Киевской области, Первомайск и Голованевск Одесской области.

В октябре 1942 года я лично в с. Песчаный Брод видел номер нелегальной газеты под названием «За соборну Україну». Нелегальная типография, печатающая эту газету, находилась в м. Новоукраинка, но затем, по каким-то соображениям, была перенесена в Кировоград, а впоследствии в Бобринец. Я видел большое количество нелегальной литературы, доставлявшейся в с. Песчаный Брод, среди которой были брошюры: «Холодный Яр», автором которой являлся Юрий ГОРЛИС-ГОРСКИЙ, и «Аве-констриктор» — яркая антисоветская брошюра, направленная на дискредитацию вождя партии. Обе они изданы в 1941 году во Львове».

В этом отношении интересны и показания арестованного нами в г. Харькове украинского националиста БАЙДЫ, а именно:

«Организации украинских националистов, в особенности бандеровцы, для организации националистической работы и подготовки населения к созданию «Самостоятельной Украины» разослали массу своих представителей не только в города Украины, но даже в села и хутора. Эти представители имели непосредственную связь с местными руководителями, вместе с ними организовывали националистическую работу и, безусловно, непосредственно поддерживали связь с руководящим центром.

Бандеровский центр ранее находился во Львове, затем переехал в Киев, а сейчас в связи с массовыми репрессиями украинских националистов со стороны немцев переехал якобы в Польшу.

В июле 1942 года в Харьков приезжал видный член бандеровского руководящего центра по имени Степан. Осенью того же года в Харьков приезжали эмиссары бандеровского центра Зина, Оксана и Степан. Мне известно также, что в 1942 году в Харьков приехали 4 бандеровских эмиссара, арестованные в августе 1942 г. немцами. Один из них, по фамилии КНЫШ, служил в одном из районных бургомистратов, другой, по имени Михайло, инженер, прежде был начальником личной охраны БАНДЕРЫ.

Когда немцы искали бежавшего ПОРЦИНСКОГО, на его

квартире был арестован еще один бандеровец из Львова. Имени и фамилии его я не знаю. Ходил он в немецкой форме и работал в гестапо».

Показания БАЙДЫ перекрываются материалами агента гестапо СОЛОГУБА, разрабатывавшего харьковскую группу бандеровцев и, в частности, упоминаемых выше Михаила и ПОРЦИНСКОГО Романа. Украинские националисты, особенно бандеровцы, обманутые немцами, при помощи которых они мечтали создать «Самостоятельную Украину», предвидя неизбежное поражение Германии в войне, питают надежду осуществить идею «Самостоятельной Украины» путем вооруженного восстания при активном содействии Англии.

По всей оккупированной территории Украины оуновцы нелегально ведут усиленную подготовку по организации так называемой украинской армии, создают украинские легионы, запасы оружия, добывая последнее через лиц, внедренных ими в ряды украинской полиции.

Начальник гестапо г. Харькова в своем докладе за декабрь 1942 года, отмечая наличие среди украинских националистов проанглийских настроений, указывал:

«...Высказывания националистов об исходе войны, вызванные в результате антигерманской агитации, преследуют мысль о том, что Англия и Америка будут одинаково довольны как поражением большевизма, так и поражением национал-социализма и после победы над тем и другим даруют Украине свободу».

Интересные данные по этому вопросу приводит в своем докладе и вышеуказанный КРЕЙТЕР:

«...В отношении подготовки кадров КУБЛЕНКО говорил, что основные резервы у них находятся в Западной Украине, которые полностью обучены военному делу. Структура их армии будет построена по типу петлюровской — сотни, курени, атаманы и т. д. Как считает КУБЛЕНКО, имеющиеся в Западной Украине резервы недостаточны, в связи с чем они занимаются подготовкой кадров в восточных областях Украины. В рассказах КУБЛЕНКО проскальзывало, что некоторыми запасами оружия они уже располагают, черпая их через своих людей, внедренных в украинскую полицию».

«...В последующих встречах и беседах, касаясь вооружения будущей украинской армии для борьбы за создание «Самостоятельной Украины», КУБЛЕНКО говорил, что основной базой для получения вооружения и боеприпасов явится Англия, которая доставит все это на Украину через Турцию и Румынию. Причем КУБЛЕНКО заявил, что в Лондоне на-

ходится украинское правительство, которое ведет переговоры с англичанами по вопросу существования ОУН и оказания ей надлежащей помощи. На вопрос, как же будет, если победителем в этой войне окажется Советский Союз, который находится в союзе с Англией, КУБЛЕНКО ответил, что несмотря на дружеские отношения Советского Союза с Англией, последняя обеспечит выполнение своих обязательств перед украинским правительством. Тем более, как подчеркивал КУБЛЕНКО, само английское правительство не заинтересовано в существовании Советской власти на Украине».

Об ориентации украинских националистов на Англию заслуживают также внимания показания арестованного нами в г. Харькове украинского националиста БАЙДЫ, который показал:

«Что касается международнополитической ориентации фракций ОУН, то мельниковцы целиком связали себя с германским фашизмом, однако в целях «перестраховки» пытались завязать отношения с Англией, Италией, посылая туда своих представителей. Эмиссары мельниковцев посылались также во все балканские страны (Болгарию, Румынию, Венгрию и даже в Грецию и Югославию). Бандеровцы также рассылают своих представителей за границу, причем с Англией заигрывают более интенсивно, чем мельниковцы.

Бандеровцы стремятся завязать хорошие отношения с Англией и другими европейскими странами с тем, чтобы уже сейчас подготовить общественное мнение к будущей мирной конференции».

Материалы КРЕЙТЕРА и БАЙДЫ находят свое подтверждение в донесениях агента гестапо СОЛОГУБА, разрабатывавшего харьковскую группу бандеровцев. СОЛОГУБ сообщал в гестапо:

«...Степан» (бандеровец-галичанин) говорил мне, что когда немцы разобьют большевиков и сами ослабнут, тогда англичане, которые сберегли свою силу, начнут бить немцев и к этому времени мы должны быть готовы, чтобы взять власть в свои руки. С Англией имеется про это договоренность. Турция тогда тоже выступит на стороне Англии, чтобы уничтожить «вызволителей» — немцев».

Поворот политики оуновцев в сторону Англии пользуется популярностью в тех кругах украинской националистической общественности и кулачества, которые разочаровались в немцах — «вызволителях», настроены против них, но и Советской власти на Украине тоже не желают.

Прибывший к нам из тыла противника ТКАЧЕНКО показал, что в Сталинской области УССР среди крестьян и, глав-

ным образом, кулачества распространены проанглийские настроения.

Выше мы указывали, что основная тактическая линия бандеровцев в настоящее время состоит в том, чтобы вести выжидательную политику, не выступать активно против немцев, с целью сбережения кадров, копить силы для предстоящей вооруженной борьбы за «Самостоятельную Украину», при помощи Англии, с обессилевшими в войне армиями СССР или Германии, в зависимости от того, кто победит.

Бандеровец КУБЛЕНКО в беседах с КРЕЙТЕРОМ неоднократно подчеркивал, что:

«..Активные действия против немцев на данном этапе немыслимы, ибо связаны с большими потерями руководящих кадров ОУН. Лучше всего в настоящее время свою работу перенести исключительно в подполье и тем самым сохранить свои кадры для предстоящей вооруженной борьбы. Основная задача ОУН сейчас заключается в том, чтобы вести выжидательную политику до окончания войны между Советским Союзом и Германией и активно выступить только тогда, когда армии СССР и Германии будут обескровлены».

Арестованный украинский националист БАЙДА по этому поводу показал, что, по мнению бандеровцев:

«Самостоятельная Украинская Республика» должна быть создана только тактическими действиями украинского народа, использовав в этом немцев, как освободителей Украины от большевиков. Необходима немедленная организация украинской армии, способной вести войну с Советским Союзом, а после полного истощения Германии стать на защиту своих границ. Украинский народ надо поднять на активную борьбу как с Советской властью, так и с немцами».

Придерживаясь этой тактики, бандеровцы, в целях завоевания доверия у немцев, принимают активное участие в борьбе с партизанами, в охране тыла германской армии, стремясь проникнуть во все общественные и административные органы, созданные немцами на оккупированной территории УССР. Следует также указать, что из материалов, которыми мы располагаем, видно, что оуновцы ведут свою работу среди украинцев, вывезенных на работу в Германию.

КРЕЙТЕР по этому вопросу сообщил следующее:

«..В беседе с КУБЛЕНКО я несколько раз затрагивал вопрос о том, как реагирует центр ОУН в отношении вывоза украинского населения в Германию и, в частности, молодежи. КУБЛЕНКО мне отвечал, что этот вопрос ими учтен и молодежь, вывозимая на работу в Германию, будет и там

продолжать проводить работу в интересах украинских националистов».

У нас имеются показания бежавшего из Германии военнопленного красноармейца МАЛОВИК, работавшего в Лейпциге на заводе «Адлер Верке», свидетельствующие о проводимой украинскими националистами активной работе среди военнопленных украинцев, вывезенных в Германию.

МАЛОВИК показал, что украинские националисты создают в лагерях военнопленных подпольные повстанческие группы. Эти группы имеются во многих украинских лагерях в Лейпциге, связаны между собой и возглавляются националистами, именующими себя представителями «украинского правительства». Кроме того, повстанческие группы поддерживают связь с подпольными организациями французских лагерей.

Основная задача подпольных групп, заложенных украинскими националистами в лагерях военнопленных, будет заключаться в том, чтобы в нужный момент поднять вооруженное восстание против немцев.

МАЛОВИК не знает, к какому политическому течению принадлежат украинские националисты, ведущие подпольную работу среди военнопленных в Германии, но из установок, даваемых представителями вышеуказанного «украинского правительства» (против немцев не выступать, организовываться, накапливать силы), можно заключить, что эта работа проводится бандеровцами.

Независимо от оунóвцев, в Германии, как известно, ведет националистическую работу группа бывш. гетмана СКОРОПАДСКОГО.

СКОРОПАДСКИЙ, которого немцы держат в «запасе», при их помощи активизирует свою деятельность.

Упоминаемый выше арестованный украинский националист БАЙДА показал, что летом 1942 года СКОРОПАДСКИЙ обратился с демагогическим воззванием к украинскому народу, предлагая полностью поддержать немцев и «не повторять ошибок 1917 года, когда провозглашение независимости Украины было проведено несвоевременно».

Оуновцы обеих фракций чрезвычайно озабочены возобновлением активности СКОРОПАДСКОГО и особенно тем, что немцы напечатали его воззвание в Берлине и сами распространили на Украине.

По мнению оуновцев, СКОРОПАДСКИЙ окончательно скомпрометированная политическая фигура, и если он снова окажется гетманом, то приведет Украину к полной катастрофе.

Бандеровцы считают появление СКОРОПАДСКОГО на Украине совершенно недопустимым и готовы физически его уничтожить.

Небезынтересно отметить, что арестованный БАЙДА в своих показаниях сообщает о связях СКОРОПАДСКОГО с англичанами. Из разговоров с оуновцами из состава харьковской группы БАЙДЕ стало известно, что «агенты СКОРОПАДСКОГО, по-видимому, по поручению немцев вели переговоры с английскими политическими деятелями в Лондоне о будущей Украине». Чем эти переговоры закончились, БАЙДА не знает.

Народный комиссар
государственной безопасности УССР
комиссар государственной безопасности
(*САВЧЕНКО*)

24 мая 1943 г. № 434/СН
г. Калач

Оригінал. Машинопис.
ЦДАГОУ: Ф. 62.— Оп. 1.— Спр. 227.— Арк. 22—34.

№ 16

ДОВІДКА
командира партизанського загону Шитова про діяльність українських націоналістів.

27 травня 1943 року.

СОВ. СЕКРЕТНО

СПРАВКА

Украинские националисты

По данным ком. п. о. Шитова на 6.5.43 г. бульбовцы ведут бои с немцами на правом берегу р. Случь. Бандеровцы готовят нападение за рекой Буг, где сейчас концентрируются немцы. Украинские нац[ионалисты] ведут агитацию среди украинского населения, направленную против немцев и против Советской власти. В селах стоят большие кресты с надписью: «Або здобудемо Самостійну Україну, або загинемо за неї!» Националисты продолжают грабить и убивать польское население. Польские националисты среди польского населения распускают слухи, что в бли-

жайшие дни на территории бывшей Польши вспыхнет всеобщее восстание поляков, которое начнется во Львове. На разрыв дипломатических отношений СССР с Польшей поляки реагируют так: «Плохой защитник народа Сикорский, если он бросил свой народ, спасая себя», обвиняя Сикорского в малодушии. В Германии действуют подпольные повстанческие организации, распространяющие листовки с призывом к восстанию против Гитлера. Повстанцы ночью нападают и уничтожают полицию.

27. 5.43. Подпись

Оригінал. Машинопис.
ЦДАГОУ: Ф. 62.— Оп. 1.— Спр. 253.— Арк. 65.

№ 17

ДОПОВІДНА ЗАПИСКА
штабу партизанських загонів Рівненської області про діяльність українських націоналістів.

28 травня 1943 року.

ДОКЛАДНАЯ ЗАПИСКА
Об украинских националистах на территории Ровенской области.

Объединение украинских националистов (ОУН) на территории Ровенской области существует примерно с 1926—1927 года, начав свое существование в бывшем Костопольском уезде Волынского воеводства. С начала Отечественной войны националисты при активной поддержке немцев захватили все управление района в свои руки и большинство вошло в управление областью. В первое время созданная немцами полиция исключительно состояла из националистов.

При отступлении частей Красной Армии на восток националисты устраивали засады на отдельные группы бойцов, уничтожали их и за их счет вооружались, особенно уничтожался командный состав. Националистами в большинстве уничтожались все выбрасываемые десанты Красной Армии на оккупированной немцами территории (район Сарны, район села Волчицы, район Здолбуново и др.).

До начала войны наиболее поражена националистами была южная часть Ровенской области, районы: Костополь, Дубно, Млинув, Острожеск (Острожець.— *В. С.*), Демидовка, Клесов и др., в данное время северная часть области от железной дороги Ковель — Сарны стала также организующим центром националистического движения. Сейчас из северных районов области наиболее поражены националистами:

ДОМБРОВИЦКИЙ — (Дубровицький. — *В. С.*) район и особенно села: Ровеница (Орвяниця.— *В. С.*), Янули, Трипутня, Кривица, Нивецк, Литвица, Грани и другие. Штаб районной организации ОУН находится в селе Грани, общая численность доходит до 250 вооруженных человек при четырех пулеметах. Районным руководителем является Жук Герасим. Имеется школа в селе Ровеница до 200 человек по подготовке военных руководителей и там же типография.

ВЛАДИМИРЕЦКИЙ РАЙОН и особенно села Радыжев, Воронки, Цепцевичи и другие, штаб районной организации ОУН находится в селе Воронки, общая численность доходит до 245 человек при двух пулеметах. Районным руководителем ОУН является Муха Андрей. Владимирецкую организацию ОУН создал Жук Герасим.

ВЫСОЦКИЙ РАЙОН и особенно села Золотое, Лютинск, Замороченье, Рудня, Лудынь и другие, штаб районной организации ОУН находится в районе Высоцка, общая численность доходит до 100 вооруженных человек, районным руководителем ОУН является Соловей Антон.

МОРОЧАНСКИЙ РАЙОН и особенно села Мульчино, Островск, Кухта, Храпин и другие, районным руководителем является Молчиц Максим, кличка «Люсик», общая численность доходит до 52 вооруженных человек. Более мелкие группы националистов находятся в Рафаловском и Рокитнянском районах.

Наиболее сильное националистическое формирование так называемого объединения Тараса Бульбы насчитывает около 6000 человек и полностью охватывает своим влиянием Костопольский, Рокитнянский, Степаньский, Березновский районы. До конца апреля с. г. штаб Т. Бульбы находился в лесу в районе местечка Городец, а в последнее время обосновал штаб в районе Деражно, имея при себе вооруженный отряд до 1000 человек.

В селе Кричильск находится школа военной подготовки до 500 человек.

Второе наиболее сильное националистическое формиро-

вание, так называемые «бандеровцы», насчитывает в своем составе до 800 вооруженных человек, занимает районы Деражно — Цумань, штаб находится в селе Дюксин.

В районе Дубно, Вербы, Костополь действует старая ОУНовская организация, созданная в 1934 году Рыбак Григорием — кличка «Юрко Якир», в настоящее время им руководимая и насчитывает в своем составе до 700 вооруженных человек. В конце марта сего года из южных районов области в Высоцкий, Владимирецкий и Домбровский районы прибыл националистический отряд под командованием Булах Евтуха — кличка «Чекол», в составе 600 вооруженных человек.

Кроме того, на территории Ровенской области существует националистическая молодежная организация, так называемая «Січ», насчитывающая в своем составе до 3000 человек, эта организация входит к Т. Бульбе и руководимая лично назначенными им людьми.

Националисты используют все легальные возможности для подготовки военных своих боевых кадров. Так, в гор. Луцке организована школа подготовки военных кадров низовых организаций до 600 человек молодежи 18—24 лет, слушатели одеты в старую польскую военную форму. Школа существует под видом подготовки сельскохозяйственных рабочих. Подобные школы работают в селах Лаврово и Пличаново Волынской области, по 100 человек. Школа в селе Шпаново под Ровно до 200 человек, среди которых имелись и девушки, в начале апреля немцами разогнана, часть слушателей заключена в лагеря за антигерманскую деятельность.

Численный рост ОУН идет за счет неустойчивой части населения, в основном молодежи и бывшей украинской полиции, которая за последнее время с оружием уходит к националистам. Полиция Камень-Каширска, Любешова, Ковеля, Ровно, Дубно, Луцка в основном перешла к националистам. Полиция Ковеля насильственным путем отняла у коменданта ключи от склада и забрала все находящееся там оружие.

При вовлечении молодежи в ОУН от нее скрывают истинное лицо ОУН, выдавая себя за украинских партизан, для борьбы с немцами за свободную Украину. В связи с такой постановкой вопроса молодежь весьма охотно идет в ОУН, но после ряда боев с партизанами часть молодежи откалывается от националистов. Так, арестованный нами участник ОУН Садовник Андрей Никифорович, 1923 года рождения, из м. Высоцк, в своих показаниях от 8 мая сего года показывает:

«25 апреля сего года командиром ОУНовского отряда из села Речица Высоцкого района Савицким Николаем был вовлечен в ОУН, который при разговоре со мной сказал — не желаю ли я вступить в украинские партизаны для борьбы с немцами за свободную Украину, я ответил согласием и с этого времени стал проживать с ними в лесу. В отряде было до 60 человек молодежи, вооруженных винтовками, один ручной пулемет и финский автомат. Только после боя с партизанами в районе хутора Боровая я понял, что попал не в партизаны, а в националисты, и от них сразу же ушел...».

Подобных случаев встречается очень много, таким образом националисты для расширения своих рядов идут на обман населения, а особенно молодежи, маскируя свое лицо под украинских партизан.

Вооружены националисты в основном винтовками, есть автоматы, станковые и ручные пулеметы, но с крайне малым количеством патронов, все участники ОУН вооружены не полностью, а для создания впечатления о мощной националистической силе очень многие вооружены макетами винтовок и станковыми пулеметами с трещотками. Пополнение оружием идет за счет полиции и нападения на мелкие партизанские группы, на немцев нападают редко, в основном бьют поляков.

В основном деятельность националистов до последнего времени направлена на уничтожение польского населения, польских сел. В конце марта и начале апреля бульбовцы и входящая к ним молодежная организация «Січ» начали активные действия против партизан путем нападения на мелкие их группы, устройства засад в лесах, обстрелов при подходе к селам. Районный центр Степань полностью в начале апреля разграблен бульбовцами, которые его занимают до сего времени гарнизоном в 300 человек.

Во время рейда партизанской группы в южные районы под командованием Санкова она вела бой с бульбовцами в селе Бутейки, в результате боя убито и ранено свыше 100 человек, взяты трофеи: один ручной пулемет и 17 винтовок.

В селе Грани группа бойцов партизанского отряда проводила хозяйственную операцию, националисты устроили засаду и обстреляли наших бойцов, которые вынуждены были принять бой, в результате которого убито 8 человек и ранено 15 националистов. В селе Трипутня на партизан националисты устроили засаду, в перестрелке с ними убито 5 и ранено 3 националиста. На хутор Берма (можливо, йдеться про хутір

Берва.— *В. С.*) (село Сварыцевичи) напало 70 человек националистов, которые начали издеваться над мирным населением и семьями партизан. Высланный партизанский отряд им. Ворошилова уничтожил 14 националистов, забрал обоз, а остальных разогнал.

В районе Рокитно крупный партизанский отряд разведупра под командованием Медведева вынужден был принять бой с националистами. В результате боя уничтожено свыше 120 националистов.

60 вооруженных националистов из села Речица Высоцкого района под руководством Савицкого Николая, кличка «Сосна», и Юха Ивана, кличка «Проводник», напали на хутор Бутово, где, по их данным, должны быть партизаны, не обнаружив там последних, начали грабить и убивать мирное население.

Националисты уничтожают советский актив. Так, 13 апреля сего года националистами была зверски убита депутат Ровенского областного Совета депутатов трудящихся Хомич Калина Аврамовна.

Националисты принимают все меры для проникновения в партизанские отряды с целью их разложения и убийства командования. Арестованный 25 апреля сего года участник ОУН Марчук Флор Лаврентьевич, 1922 года рождения, из села Новоселье Морочанского района на допросе показал:

«Имея местную связь с видным ОУНовцем руководителем Ковенко Антоном, от которого я 18 апреля сего года в присутствии Сидорчук Ивана получил прямое задание на убийство командира объединения партизанских отрядов Ровенской области Федорова. Для этой цели я должен был поступить в один из отрядов, входящих в объединение. Я обещал Ковенку Антону это задание выполнить при первой возможности».

В селах райцентров Степань, Деражно, Рафаловка, Сарны, Высоцк, Владимирец, Клевань и др. националисты проводят массовый террор в отношении польского населения и сел, причем необходимо отметить, что националисты не расстреливают поляков, а режут их ножами и рубят топорами, независимо от возраста и пола. В селе Трипутня националисты зарубили 14 польских семей, затем затащили убитых в дом и сожгли.

Польское население на подводах с семьями, скотом группируется в лесах, ища защиты у партизан. Поляки, обращаясь за помощью к немецким властям и гарнизонам, поддержки не имеют, а последние весьма пассивно смотрели

на действия националистов и только за последнее время немцы стали защищать поляков от националистов.

В селах Березно, Чайково, Сехи Владимирецкого и Высоцкого районов националисты полностью вырезали население и сожгли свыше 2000 домов. В деревне Поросля уничтожена 21 польская семья. За последнее время поляки совместно с немцами стали оказывать вооруженное сопротивление националистам.

ПОЛЯКИ

В связи с огромным террором националистов население начало организовываться и оказывать организованный отпор националистам. Немцы начали помогать полякам оружием, создавая одновременно польскую полицию взамен ушедшей к националистам украинской полиции. В г. Колки полиция в данное время состоит исключительно из поляков. В южных районах области Дубно, Сарны, Млынув, Клевань и др. немцы вооружают поляков винтовками и пулеметами для борьбы против партизан и националистов, однако случаев выступления поляков против партизан еще не замечено.

В таком населенном пункте, как Гута Степанская, поляки имеют до 100 винтовок и 9 пулеметов. Население польских сел в связи с отсутствием оружия создает группы самообороны, на вооружении которых находятся топоры, вилы, косы, пики и т. д. Некоторыми комитетами самообороны руководят ксендзы и учителя, как, например, в м. Владимирец, селе Стаховка.

Поляки совместно с немцами участвуют в операциях против националистов, так, ими полностью сожжены село Трипутня и частично Грани как наиболее националистические.

11 мая сего года поляки совместно с немцами окружили националистическое село Цепцевичи Владимирецкого района, разбили националистов и забрали украинскую молодежь для отправки в Германию.

Необходимо отметить, что в данное время польские семьи добровольно изъявляют желание ехать на работу в Германию, сейчас в местечко Владимирец съехалось 70 семей и ожидают отправки в Германию.

В конце апреля немцы из Сарн направили эшелон польских семей, изъявивших добровольное желание поехать на работу в Германию.

Среди польского населения чувствуется открытая недо-

верчивость к партизанам, имеются случаи ухода поляков из партизанских отрядов. Так, после того, как были прерваны дипломатические отношения с правительством Сикорского, из трех партизанских отрядов объединения ушло 7 человек с оружием.

Начальник оперштаба генерал-майор
БЕГМА
Командир объединенных п/о Ровенской области
ФЕДОРОВ
Комиссар объединенных п/о Ровенской области
КИЗЯ
Начальник оперчасти объединения п/о Ровенской области
ТИМОФЕЕВ

28 мая 1943 года
Верно: подпись

Копія. Машинопис.
ЦДАГОУ. Ф. 1.— Оп. 22. Спр. 75 — Арк. 37-43.

№ 18

ДОВІДКА
командира партизанського загону Шитова про вплив українських націоналістів на населення західних областей України.

29 травня 1943 року.

СПРАВКА

Донесение Шитова от 29.5.43 г. № 3718

Укр. националисты имеют влияние на укр. население западных областей Украины.

Вооруженные силы бендеровцев исчисляются дивизиями, часть из них на лагерном нелегальном положении в лесах. Вооружены артиллерией — даже танками. Оружие добыто при отходе частей К. А., частично у немцев и, по слухам, получают оружие из Англии через Турцию самолетами.

Движение националистов расширилось вплоть до вооруженного восстания, особенно в Галиции, центре националистов. С немцами ведут активные бои в Сумске (очевидно, в Шумську.— *В. С.*), Смече, Львове. Недавно остановили эшелон мадьяр и разоружили его. Поляков громят и жгут. По-

следние бегут в райцентры. Немцы забирают молодежь в полицию, а остальных отсылают в Германию. Польскую полицию направляют для борьбы с укр. националистами. Задача националистов: очистить Украину от «ляхов и москалей».

18.6.43 г. Верно: подпись

Копія. Машинопис.
ЦДАГОУ: Ф. 62.— Оп. 1.— Спр. 239.— Арк. 98.

№ 19

ВИПИСКА
з розвіддонесення штабу партизанських загонів Кам'янець-Подільської області про бої українських націоналістів проти гітлерівців.

1 червня 1943 року.

ВЫПИСКА
из разведсводки штаба объединения партизанских отрядов Кам.-Подольск. области

1 июня 1943 г. **Карта 1:100 000**
Хубков (Губків.— *В. С.*), **Бельчаки, Устье**

В Хубкове расположен штаб и 200 человек бульбовцев. Во всех трех селах численность бульбовцев достигает 500 человек. Вооружение сильное. 28 мая немцы выбили бульбовцев из одного села, находящегося на этом берегу р. Случь, и сожгли село. К вечеру бульбовцы подошли под Старую Гуту в один поселок, где учинили резню и грабежи. Результаты набега не установлены. Ночью с 28 на 29 мая мужское население соседних польских населенных пунктов, включая и село Сивки, отправились на помощь жителям того поселка, где бульбовцы учинили грабеж.

Верно: подпись

Копія. Машинопис.
ЦДАГОУ: Ф. 62.— Оп. 1.— Спр. 253.— Арк. 76.

№ 20

ВИПИСКА
з розвіддонесення штабу партизанських загонів Житомирської області про діяльність українських націоналістів.

1 червня 1943 року.

ВЫПИСКА
из разведсводки № 7 штаба партизанских отрядов Житомирской области (Сабуров)

1 июня 1943 г. **Карта 1:200 000**

О националистах

Западнее реки Горынь и в основном южнее железной дороги Сарны — Олевск активизируют свою деятельность националисты-бульбовцы. Они уничтожают польское население, нападают на мелкие немецкие гарнизоны и небольшие группы партизан.

Одна группировка бульбовцев находится в районе Домбровица — Сарны — Владимирец. Штаб ее располагается в селе Тыклеевка. Националисты занимают: Сельце, Лудынь, Лютинск, Берестье, Орваница, Соломиевка, Любиковичи, Речица, Цепцевичи, Тыклеевка, Рудня, Грани и целый ряд других сел. В Орванице 22 националиста, на Орваницких хуторах по 4 националиста в хате, прибывшие из-за Буга. На вооружении имеют: 2 ручных пулемета, 3 винтовок и 8 гранат. Каждую ночь из Орваницы на запад в направлении Белаши (Казенный лес) уходит 3 подвод и возвращаются утром. Цель поездки не установлена. В с. Соломиевка националисты имеют 1 ротный миномет и 10 винтовок. В с. Берестье националисты собирают полотно, ремни, сумки и имеют общую, установленную для националистов, форму из полотна. В узком кругу националистов распространяются листовки, в которых напечатано 10 заповедей следующего содержания:

1. Добьемся украинского государства или погибнем в борьбе за него. 2. Никому не позволяй опозорить честь своей нации. 3. Помни, что настали великие дни нашей борьбы. 4. Будь гордый тем, что ты есть наследник славы Владимирского тризуба. 5. Увидишь смерть великих рыцарей. 6. О деле не говори, с кем можно, а с кем нужно. 7. Не опаздывай вы-

полнить наисерьезнейшего приказа, когда это требует доброе дело. 8. Беспощадной борьбой уничтожай врагов твоей нации. 9. Ни просьбы, ни угрозы, ни пытки, ни смерть не заставят тебя выдать тайну. 10. Борись за расширение и мощь украинской державы.

Националистами сожжены польские села и хутора, както: Карачук — 100 дворов, с. Катериновка — 150 дворов, с. Яновка — 100 дворов, с. Сехи — 80 дворов, а население, не успевшее бежать из данных населенных пунктов, вырезано.

Вторая группировка бульбовцев располагается по хуторам и селам от Сарн до Рокитно. Штаб ее находится в хуторе Закружье, что в 3 км юго-восточнее Томашгруда. Села Томашгруд и Клесово заняты националистами. Значительная часть их находится подпольно в Сарнах и Рокитно. Имеются сведения, что какая-то группировка националистов со штабом двигается в направлении с. Биры, что в 17 км юго-восточнее Клесово, к реке Случь (сведения уточняются).

10.5.43 года бульбовцы вырезали 11 поляков на хуторе Берестянец, что в 5 км севернее Томашгруда.

21.5.43 года националисты напали на одно село Александровка, что в 15 км южнее Рокитно, перебили часть поляков и сожгли село.

20.5.43 года националисты напали на немецкий гарнизон с. Чудель, что 20 км юго-восточнее Сарны, в результате было убито 30 немцев.

Имеются сведения о нападении бульбовцев на мелкую группу партизан из отряда тов. Шитова. В ночь с 24 на 25.5.43 года националисты разбросали листовки в центре с. Озеры (листовки прилагаются).

(Данные штабов тт. Гриб, Бабковского, Селивоненко и Плесканосова)

Верно: подпись

Копія. Машинопис.
ЦДАГОУ: Ф. 62.— Оп. 1.— Спр. 253.— Арк. 70—72.

№ 21

ВИПИСКА
з розвіддонесення штабу партизанських загонів Кам'янець-Подільської області про діяльність українських націоналістів.

1 червня 1943 року.

ВЫПИСКА
из разведсводки штаба соединения партизанских отрядов Каменец-Подольской области

№ 7

1 июня 1943 года. **Карта 1:100 000, хут. Гороховый**

Г. Славута. В лесах Острожского, Шумского и Мизочского районов националисты активизируют свои действия против немцев. По 60—70 повозок выезжают на засады и разные операции. Конфисковывают имущество населения и сжигают села. Обстреливают партизан и устраивают засады. Проходит обучение мобилизованных украинцев военному делу даже с песнями. По большим селам проводят митинги и агитацию, направленные к борьбе против немцев и Советской власти, обязывают организовывать перевязочные пункты.

Польская полиция, находящаяся на службе у немцев, спровоцирована выступить против националистов. В селах Хоров, Верхов, Розважье наблюдается продвижение на восток, были налеты на райцентр Ляховцы и обстреляли Плужное. Националисты проникают в Славутские леса. В р-не Острога (на старой советской приграничной территории) дислоцируются 2—3 группы (курени) националистов. В селах Дорогоща, Ялвонин Плужского района, а также в Стриганы и других селах Славутского района расклеены националистические листовки.

Верно: подпись

Копія. Машинопис.
ЦДАГОУ: Ф. 62.— Оп. 1.— Спр. 253.— Арк. 73.

№ 22

ВИПИСКА

з розвіддонесення штабу партизанських загонів Кам'янець-Подільської області про дислокацію й озброєння українських націоналістів.

1 червня 1943 року.

ВЫПИСКА

из разведсводки штаба объединения партизанских отрядов Каменец-Подольской области

1 июня 1943 года. **Карта 1:200 000**

Шепетовка: В городе находится до 1000 немцев-гестаповцев и полиции. Вооружение не установлено.

Славута: Гарнизон противника до 200 человек немцев.

Берездов: В местечке находится до 5 немцев и 30 полицейских.

Ярунь: В местечке находится до 50 человек немцев и полиции.

с. Поташня (Яцковичи): 150 человек бульбовцев. Вооружение 4—5 пулеметов, остальные винтовки.

с. Балашевка: 40 человек бульбовцев. Вооружение 4 пулемета, остальные винтовки.

с. Антолин: 20 человек бульбовцев, вооружены винтовками.

с. Хотынь: Около 150 человек бульбовцев, вооружены 10 пулеметами и винтовками.

с. Виля: Около 150 человек вооружены несколькими пулеметами и винтовками.

Верно: подпись

Копія. Машинопис.
ЦДАГОУ: Ф. 62.— Оп. 1.— Спр. 253.— Арк. 77.

№ 23

ДОВІДКА

з повідомлення командира партизанського загону Шитова про сутички українських націоналістів з польськими партизанськими загонами, організованими більшовиками.

2 червня 1943 року.

СПРАВКА
из сообщения Шитова от 2.6.43 г. за № 3903

В районе нашего расположения в 14 польских селах нами организованы польские партизанские отряды до 600 человек, для объединения и руководства выделен работник штаба.

Украинские националисты ежедневно налетают на эти села, пытаясь ограбить и уничтожить поляков, но поляки с топорами, вилами и пиками, поддержанные 2—3 винтовками, отбивают атаки. Настроение поляков бодрое, они заявляют: «Если бы нам оружие, мы поставили бы под винтовку до 15 000 чел. Лучше Советская Польша, чем немецкая колония».

ШИТОВ

Верно: подпись 21 июля 1943 года

Копія. Машинопис.
ЦДАГОУ: Ф. 62.— Оп. 1.— Спр. 253.— Арк. 79.

№ 24

ВИПИСКА

з розвіддонесення штабу партизанських загонів Кам'янець-Подільської області про діяльність українських націоналістів.

3 червня 1943 року.

СОВ. СЕКРЕТНО

ВЫПИСКА
из разведсводки штаба объединения партизанских отрядов Каменец-Подольской области

№ 8

3 июня 1943 года. **Карта 1:200 000**

Городница. Имеются слухи, что из Новоград-Волынска в Городницу ехал какой-то карательный отряд. 29.5.1943 года

с 12.00 до 17.00 в селах Макеевка и Красиловка отряд наткнулся на партизан, завязался бой. Каратели разбежались и до Городницы не доехали.

В понедельник в 8 километрах от местечка были «бендеровцы» и задержали несколько женшин, у которых спросили: «Есть ли у вас в селах партизаны?» Женщины ответили, что есть. Бендеровцы заявили женщинам: «Скажите партизанам, пускай идут за Днепр, а мы здесь сами справимся с немцами».

Верно: подпись

Копія. Машинопис.
ЦДАГОУ. Ф. 62.— Оп. 1.— Спр. 253.— Арк. 80.

№ 25

ВИПИСКА

з розвідзведення партизанського загону Шитова про діяльність українських націоналістів.

6 червня 1943 року.

ВЫПИСКА
из разведсводки п/о тов. Шитова

№ 4

6 июня 1943 года. **Карта 1:200 000**

Бандеровцы в 20 числах мая разобрали ж. д. линию Новоград-Волынск — Шепетовка на протяжении 4-х километров. Проводили митинг, раздали хлеб крестьянам из склада. Бандеровцев было в количестве 20 конников, 27 подвод и 8 автомашин, которые располагались в Каменских лесах.

Анополь — 10 человек немцев, 16 человек полицейских, вооружение — несколько автоматов и винтовки. Гоща —150 человек немцев.

Верно: подпись

Копія. Машинопис.
ЦДАГОУ. Ф. 62. Оп. 1. Спр. 253. Арк. 83

№ 26

ДОПОВІДНА ЗАПИСКА
партизанського розвідника про діяльність українських націоналістів.

16 червня 1943 року.

Копия

В июне месяце, числах 5—8, мне приходилось встречаться на территории Коростенского района с группой националистов Бендеры.

Группа, по заявлению ее участников, двигалась из территории Западной Украины на центральную Украину в район Кременчуга, состав этой группы 126 чел., на вооружении около 10 ручных пулеметов, 4 станк. пулемета, 4 автомата, в т. ч. ППШ в дубовой осаде у командира группы.

Группа называет себя партизанской, которая формировалась в р-не Винница и др. прилегающих областях. На вопрос, имеет ли связь с Москвой, командир сказал, что имеет только штаб движения сзади, а им просто указал место стоянки в Ушомирских селах, где имел я встречу. Группа называет себя галушковцами по фамилии командира группы, который называл себя лейтенантом, уроженцем Воронежской области. Сам «Галушка» рассказал, что он имел встречи в Зап. Украине с бульбовцами, которых очень много в районе Костополя. После всех этих разговоров на второй день от этой группы перебежал в Сталинский отряд перебежчик по фамилии Даниленко, который в беседе со мной рассказал: «Я перебежал по заданию некоего Карася, который поставил мне задачу доложить действительность о группе Галушки. Группа состоит из 126 чел., вооружение 10 руч. пулеметов, 4 стан. автомата, 4 автомата, остальные винтовки. В группе есть обоз, конница, маршрут движения: Западная Украина, Киев, Кременчуг с задачей поднять нац. дух и завербовать на свою сторону народ. На территории Западной Украины в Костополе имеется таких войск около 32 тыс., держат они оборону по р. Горынь. В это войско принимаются только украинцы, остальные, случайно попавшие, уничтожаются. Когда они получили задание двигаться по вышеупомянутому маршруту, им было дано указание за границей Западной Украины разговаривать только по-русски, носить красные ленточки по левой стороне головного убора, называть себя группами местных партизанских отрядов (федоровцев, 25 год и т. д.), не вступать в бой с партизанскими отрядами. На

территории Западной Украины они тоже не вступали в бой с крупными отрядами, но мелкие группы они уничтожали и разоружали. Принципы организации ихних войск — полк, сотня, чета почетная, чета (для караула, засад), цель их существования — борьба за единую соборную Украину».

Перебежчик отправлен в штаб Сталинского объединения.

После я еще встречал 2 перебежчика, которые заявили, что группа бендеровцев возвратилась, обратилась в обратный маршрут по мелким группам.

16.6.43 г.
ЮЩЕНКО И. М.

Верно: подпись

Копія. Машинопис.
ЦДАГОУ: Ф. 62.— Оп. 1.— Спр. 253.— Арк. 89.

№ 27

УРИВКИ

з щоденника комісара ковпаківського партизанського з'єднання Семена Руднєва про діяльність українських націоналістів.

16—25 червня 1943 року.

ОТРЫВКИ

из дневника комиссара ковпаковского партизанского соединения Семена Руднева

«16 июня 1943 года. Наконец, попали в район действия так называемых «бульбовцев». Это одна разновидность украинских националистов, которые дерутся против немцев и партизан. Здесь же в этих районах находятся бендеровцы, тоже националисты, которые дерутся против немцев, бульбовцев и партизан. Многие эти банды вооружены хорошо, есть даже артиллерия и танки...

22 июня 1943 года. Сегодня продвинулись на 20 км на запад. Стоим уже недалеко от Ровно. Дорогой было уже два столкновения с националистами, есть уже двое у нас ранений. Забрали очень много националистической литературы. Забрали вчера в плен 8 чел. националистов, простые мужи-

ки, после соответствующей работы отпустили, а одного из пленных Воронежской области взяли к себе. Все села заражены национализмом. Посреди села холм, на холме крест, который украшен националистическими флагами и тризубом. Сволочи, буржуазная интеллигенция дурит головы крестьянам, а сама идет на поводу у немцев. Себя именуют «украинскими партизанами» и скрывают истинно буржуазное лицо своего движения...

24 июня 1943 года... При проческе у села Корчин был бой и за весь день почти не прекращалась стрельба. В результате этих стычек взяли 30 пленных, из них 3 раненых; убили человек 15; взяли один ручной пулемет, штук 15 винтовок и ряд еще, взяли их базу, хлеб, муку и т. д. Ковпак хотел всех расстрелять, я этому воспротивился. За эти дни и особенно за последний день нервы напряжены настолько, что я вторые сутки почти ничего не кушаю. Так как здесь такое политическое переплетение, что нужно крепко думать, убить — это очень простая вещь, но надо сделать, чтобы избежать этого. Националисты — наши враги, но они бьют немцев. Вот здесь и лавируй и думай.

25 июня 1943 года. Нам сегодня предстоит форсировать реку Горынь, переправ нет, за исключением Яновой Долины, но там немецкий гарнизон, драться невыгодно, по лесным дорогам большие завалы и мост хорошо укреплен. Решили делать наплавной мост через реку Горынь между селами Корчин — Здвижь, но националисты человек 500 заняли Здвижь и заявили, что переправу строить не дадут. Ковпак решил, раз так, то дать бой и смести это село, чему я решительно воспротивился, — это просто, и не требуется большого ума, но жертвы с одной и с другой стороны, жертвы мирного населения, детей, женщин... Я решил пойти на дипломатические переговоры, написали письмо и послали с девчиной, тон письма мирный. Мы просим не препятствовать проходу. Наша цель общая бить немцев, а если будут препятствовать, то будем бить... Ковпак снова рассвирепел, немедленно артиллерию и смести это село с лица земли. Я заявил, что на это не пойду, лучше согласен вести бой с немцами за мост в Яновой Долине. Я решил еще сделать попытку, добиться мирным путем, без драки построить переправу. ...Этот день прошел тяжело, особенно лично для меня: две ночи не спал, два дня почти не кушал, и когда встал вопрос, как брать переправу, то с Ковпаком разошлись, он настаивал брать с боем, разгромить село, я был против, стоя за мирное разрешение вопроса, так как бой затянется, будут жертвы и особенно мирного населения... На этой почве произошла крупная и

очень крупная ссора. А моя точка одержала победу, мы переправились без жертв... Нам и надо вести политику бить немца вместе, а жить врозь. Свои политические цели мы знаем. Наша бескровная дипломатическая победа является блестящим маневром, но сколько нервов, сколько крови испортил я лично».

Оригінал. Рукопис.
ЦДАГОУ: Ф. 63.— Оп. 1.— Спр. 85.— Арк. 23 зв.—31.

№ 28

РОЗВІДУВАЛЬНЕ ЗВЕДЕННЯ Українського штабу партизанського руху про бойові дії українських націоналістів проти гітлерівців.

12 червня 1943 року.

РАЗВЕДЫВАТЕЛЬНАЯ СВОДКА
Украинского штаба партизанского движения

№ 57
По состоянию на 10.6.43 г. **Карта 1:500 000**

По данным на 5.6.43 г., Кременецкий округ (Кременец, 60 км сев. Тернополя) 6 апреля 43 г. был объявлен на чрезвычайном положении ввиду того, что немцы в этом округе подвергались нападению украинских националистов «бандеровцев». Немцы из многих населенных пунктов были вытеснены, и им удалось восстановить положение при помощи крупных карательных отрядов.

И. о. начальника Украинского штаба
партизанского движения
полковник *СОКОЛОВ*

12 июня 1943 года
№ 004998 гор. Москва

Оригінал. Машинопис.
ЦДАГОУ: Ф. 1.— Оп. 22.— Спр. 41.— Арк. 25.

№ 29

РОЗВІДУВАЛЬНЕ ЗВЕДЕННЯ
Українського штабу партизанського руху про прибуття озброєних польських загонів для боротьби проти українських націоналістів.

16 червня 1943 року.

РАЗВЕДЫВАТЕЛЬНАЯ СВОДКА
Украинского штаба партизанского движения

№ 58
По состоянию на 15.6.43 г. **Карта 1:500 000**

По данным на 12.6.43 г. в Почаев (47 км севернее Тернополя) из Варшавы прибыло 1500 вооруженных поляков для борьбы с партизанами и украинскими националистами. Польские вооруженные отряды прибыли также в Межиричи (40 км вост. Ровно), Тучин (22 км сев.-вос. Ровно), Рокитно (40 км вост. Сарны), Словечно (55 км сев. Коростеня) и Костополь (47 км южнее Сарны). Прибывшие отряды жгут украинские села и грабят население.

Вр. и. о. начальника штаба
украинского партизанского движения
полковник *СОКОЛОВ*

16 июня 1943 г.
№ 005128 гор. Москва

Оригінал. Машинопис.
ЦДАГОУ: Ф. 1.— Оп. 22.— Спр. 41.— Арк. 26—27.

№ 30

РОЗВІДУВАЛЬНЕ ЗВЕДЕННЯ
Українського штабу партизанського руху про відносини українських націоналістів і польського населення.

22 червня 1943 року.

РАЗВЕДЫВАТЕЛЬНАЯ СВОДКА
Украинского штаба партизанского движения

№ 59
По состоянию на 21.6.53 г. **Карта 1:500 000**

По данным на 18.6.43 г. отмечается резкое изменение отношений украинских националистов к полякам. Раньше националисты жгли польские села и уничтожали поляков, в последнее же время они призывают поляков к совместной борьбе против большевиков и немцев, заявляя, что в расстреле польских пленных офицеров были заинтересованы и немцы, и большевики, имея целью уничтожение верхушки польской армии. В связи с этим отношение польского населения к советским партизанским отрядам значительно ухудшилось. Если раньше поляки организовывали свои партизанские отряды, которые относились к советским партизанам хорошо, то в последнее время польское население стало на путь невмешательства (сведения проверяются).

Вр. и. о. начальника штаба
партизанского движения
полковник *СОКОЛОВ*

22 июня 1943 года
№ 005298 гор. Москва

Оригінал. Машинопис.
ЦДАГОУ: Ф. 1.— Оп. 22.— Спр. 41.— Арк. 33—34.

№ 31

РОЗВІДУВАЛЬНЕ ЗВЕДЕННЯ
Українського штабу партизанського руху про арешти гітлерівцями українських націоналістів.

9 липня 1943 року.

РАЗВЕДЫВАТЕЛЬНАЯ СВОДКА
Украинского штаба партизанского движения

№ 61
По состоянию на 6.7.43 г. **Карта 1:500 000**

В начале июня 43 г. немцы арестовали и направили в Ровенскую тюрьму украинское националистическое руководство г. Сарны: председателя районного управления Мисячко, председателя городского управления Маринюка и других. Председателем районного управления назначен поляк Оливинский.

Начальник Украинского штаба
партизанского движения комиссар
государственной безопасности *Т. СТРОКАЧ.*
(подписал: *СОКОЛОВ*)

9 июля 1943 г.
№ 005709 гор. Москва

Оригінал. Машинопис.
ЦДАГОУ: Ф. 1.— Оп. 22.— Спр. 41.— Арк. 47.

№ 32

РОЗВІДУВАЛЬНЕ ЗВЕДЕННЯ
Українського штабу партизанського руху про пересування загону українських націоналістів до Київської області.

9 липня 1943 року.

РАЗВЕДЫВАТЕЛЬНАЯ СВОДКА
Украинского штаба партизанского движения

№ 61
По состоянию на 6.7.43 г. **Карта 1:500 000**

По данным на 23.6.43 г. в первых числах июня 43 г. отряд украинских националистов численностью до 500 человек следовал из Новоград-Волынского в Киевскую область.

Вр. и. о. начальника штаба
партизанского движения
полковник *СОКОЛОВ*

9 июля 1943 г.
№ 005709 гор. Москва

Оригінал. Машинопис.
ЦДАГОУ: Ф. 1.— Оп. 22.— Спр. 41.— Арк. 46.

№ 33

РОЗВІДДАНІ
об'єднання партизанських загонів Кам'янець-Подільської області про бойові дії українських націоналістів проти гітлерівців і польської поліції.

10 липня 1943 року.

РАЗВЕДДАННЫЕ СОЕДИНЕНИЯ
партизанских отрядов Каменец-Подольской области.

№ 4
10 июля 1943 года. **Карта 1:100 000**

Маринин — 7.7.43 года бульбовцы в боях с польской полицией и немцами отбили у немцев тяжелый пулемет. В то же время партизаны (не установлено, из какого отряда) у

бульбовцев отбили 2 пулемета. 8.7.43 года немцы подбросили подкрепление, отбили у бульбовцев пулемет, разогнали их и спалили село Маринин.

Командир соединения *ШИТОВ*
Комиссар соединения *СКУБКО*
Врио нач. штаба *КУШХОВ*

Оригінал. Машинопис.
ЦДАГОУ: Ф. 62.— Оп. 1.— Спр. 239.— Арк. 41.

№ 34

ДОВІДКА
з повідомлення командира партизанських загонів Рівненщини Бегми про бойові дії українських націоналістів проти гітлерівців.

21 липня 1943 року.

СПРАВКА
из сообщения Бегмы от 9.7.43 г. за № 5387/109

26.6.43 г. в с. Хараимовка Деражнянского р-на (на карте нет) немцы вели бой с националистами, в результате убито 4 немца и 19 националистов. При выезде немцев из Хараимовки националисты послали против них засаду и убили 7 немцев.

БЕГМА, ТИМОФЕЕВ

21 июля 1943 года

Оригінал. Машинопис.
ЦДАГОУ: Ф. 62.— Оп. 1.— Спр. 253.— Арк. 101.

№ 35

ДОВІДКА

з повідомлення командира партизанських загонів Рівненщини Бегми про вступ до загонів українських націоналістів бійців і командирів Червоної Армії.

21 липня 1943 року.

СПРАВКА
из сообщения Бегмы от 12.7.43 г. за № 5523/116

Националисты (бульбовцы) в южных районах областей вербуют находящихся под слабым влиянием партизан всех восточников, оставшихся бойцов и командиров Красной Армии. Они используются как командиры взводов. В северных районах областей они предлагают восточникам вступать в националисты. За всеми мобилизованными и добровольцами устанавливается наблюдение. Предателей уничтожают.

БЕГМА, ТИМОФЕЕВ

21 июля 1943 г.

Оригінал. Машинопис.
ЦДАГОУ: Ф. 62.— Оп. 1.— Спр. 253.— Арк. 103.

№ 36

РОЗВІДУВАЛЬНЕ ЗВЕДЕННЯ

Українського штабу партизанського руху про діяльність та дислокацію українських націоналістів на Рівненщині.

14 липня 1943 року.

РАЗВЕДЫВАТЕЛЬНАЯ СВОДКА
Украинского штаба партизанского движения

№ 62
По состоянию на 12.7.43 г. **Карта 1:500 000**

По данным на 23.6.43 г. украинские националисты на территории Ровенской области продолжают проявлять зверства в отношении польского населения, причем в целях ком-

прометации партизан распространяют слухи, что убийствами и поджогами занимаются советские партизаны. В начале июня 1943 г. украинские националисты («секирники», как их называет местное население) в с. Сгуще (на карте нет) убили 45 поляков разных возрастов. Всем убитым отрубили головы. Оставшееся в живых население села бежало в лес. В с. Заморочье (Заморочене.— *В. С.*) (115 км сев. Ровно) националисты сожгли дома 4-х ни в чем не повинных крестьян. Крестьянину Бондуро Мирону отрубили голову и, насадив ее на кол, выставили среди села, а тело сожгли в горящем доме. Там же националисты зарезали ехавшего крестьянина и, положив его на подводу, пустили лошадь по селу.

Базами боепитания для националистов являются дислоцирующиеся в крупных населенных пунктах полицейские участки. По данным на 8.7.43 г. немецкие части в районе с. Мыдзск (50 км сев. Ровно) пытались переправиться через р. Горынь с целью овладения указанным селом и с. Степань (57 км сев. Ровно), однако «бульбовцы», занимавшие указанные села, оказали немцам сопротивление и убили 15 солдат, после чего немцы все же переправились через Горынь и заняли Степань, причем взяли в плен и расстреляли 200 националистов из находившегося в Степани бульбовского отряда «Легенда», остатки ушли в лес. 6.6.43 г. бульбовцы напали на немецкий гарнизон в Степани и снова заняли село.

По данным на 9.7.43 г., находящиеся на территории Ровенской области украинские националистические отряды называют себя украинскими партизанами. По тем же данным, установлены следующие отряды украинских националистов:

Отряд «Березы» в 400 человек занимает села: Михайловка (на карте нет), Чернычи (55 км с.-з. Ровно), Журавиче (52 км с.-з. Ровно), Берестяны (40 км с.-з. Ровно) и Липно (45 км с. Ровно).

Отряд «Легенда» в 450 человек занимает села: Малый и Большой Стыдень (47 км с. Ровно), Бутейки (63 км сев. Ровно) и райцентр Степань (57 км с. Ровно).

Отряд «Еромщень» (название, возможно, искажено) в 325 человек занимает села Майданек (40 км. сев. Ровно), Колки (67 км с.-з. Ровно).

Отряд «Орел» численностью в 100 человек находится в районе Колки. Отряд «Махорко» численностью в 300 человек находится в том же районе.

В районе Цуманских лесов (40 км. с.-з. Ровно) расположено несколько бульбовских отрядов общей численностью до 1000 человек.

Местное население указанных выше районов в основном

симпатизирует украинским националистам, держит заставы против партизан и о появлении последних ставит в известность бульбовцев. Украинские националисты распространяют среди местного населения листовки за подписью одного из своих руководителей Семена Рубана, в которых пишут: «Мы за свободу всего народа, польская нация не враг, но польское правительство. Русский народ нам не враг, но Москва наш кровный враг. Мы с врагами будем бороться». Среди рядового состава бульбовцев наблюдается высказывание в пользу Советской власти. Некоторые из них заявляют: «Скорее бы кончилась война, лучше пусть будет Советская власть, чем будут править немцы».

Начальник Украинского штаба партизанского движения
комиссар государственной безопасности *Т. СТРОКАЧ*

14 июля 1943 года
№ 005798 гор. Москва

Оригінал. Машинопис.
ЦДАГОУ: Ф. 1.— Оп. 22.— Спр. 41.— Арк. 53—54.

№ 37

РОЗВІДУВАЛЬНЕ ЗВЕДЕННЯ Українського штабу партизанського руху про діяльність українських націоналістів на Волині.

16 липня 1943 року.

РАЗВЕДЫВАТЕЛЬНАЯ СВОДКА Украинского штаба партизанского движения

№ 63
По состоянию на 15.7.43 г. **Карта 1:500 000**

По данным на 11.7.43 г., движение украинских националистов на территории Ровенской области принимает все более широкие размеры. Группы националистов появляются в районе Сарны, Клесово (22 км вост. Сарны), Оржаницы (17 км сев. Сарны) и других местах. В указанных районах насчитывается более 5000 националистов. В с. Соломиевка (14 км сев. Сарны) имеется типография националистов.

По данным на 12.7.43 г., националисты в свои отряды вербуют оставшихся на территории Ровенской области бойцов и

командиров Красной Армии, лиц из восточных областей Украины, оставшихся на территории западных областей.

По данным на 12.7.43 г., националисты из района Ковель, Корец (65 км вост. Ровно) и Березно (55 км с.-в. Ровно) мелкими группами передвигаются в леса Житомирской области.

По данным на 12.7.43 г., националисты, заняв с. Залужье (25 км сев. Сарны) и находясь там с 1 по 5 июля, арестовали и издевались над семьями партизан и лицами, связанными с партизанами, а также проводили собрания местных жителей, призывая их оказывать помощь немцам.

По данным на 9.7.43 г., националисты в селах Лаврув (38 км ю.-з. Луцк), Полонка (18 км южнее Луцка) и Золотинка (на карте нет) вырезали всех поляков, многих жителей бросали живыми в огонь, все указанные села сожгли.

Начальник Украинского штаба партизанского движения
комиссар государственной безопасности
Т. СТРОКАЧ

16 июля 1943 года
№ 005881 гор. Москва

Оригінал. Машинопис.
ЦДАГОУ: Ф. 1.— Оп. 22.— Спр. 41.— Арк. 60.

№ 38

РОЗВІДУВАЛЬНЕ ЗВЕДЕННЯ Українського штабу партизанського руху про поширення українського націоналістичного руху на Житомирську та Київську області.

20 липня 1943 року.

РАЗВЕДЫВАТЕЛЬНАЯ СВОДКА Украинского штаба партизанского движения

№ 64
По состоянию на 19.7.43 г. **Карта 1:200 000**

В последнее время отмечается стремление украинских националистов распространить свое влияние на население Житомирской и Киевской областей. В первых числах июня сотня бандеровцев под командованием Волка и Верещака под видом советских партизан направилась в район Житомира и Киева для связи с подпольными националистическими орга-

низациями в Белоцерковском, Бердичевском, Лугинском и Вчерайшенском районах. В Бердичевском районе украинским националистическим движением руководит редактор местной газеты Семенюк. В Житомирской области руководителем националистов является атаман Яндигадыб (фамилия, возможно, искажена), работающий в данное время заведующим райпотребсоюза в одном из районов Житомирской области.

В феврале 1943 г. центром было дано указание националистам, согласно которому при переходе Красной Армии на правый берег Днепра националисты должны уничтожить советский актив и уйти в подполье, а затем поднять восстание, свергнуть Советскую власть на Украине и создать «самостийную Украину».

Начальник Украинского штаба
партизанского движения
комиссар государственной безопасности
Т. СТРОКАЧ

20 июля 1943 г.
№ 006188 гор. Москва

Оригінал. Машинопис.
ЦДАГОУ: Ф. 1.— Оп. 22.— Спр. 41.— Арк. 60.

№ 39

ДОВІДКА

з повідомлення командира партизанських загонів Рівненської області Бегми про зняття зі Східного фронту гітлерівців для боротьби проти українських націоналістів.

27 липня 1943 року.

СПРАВКА

Из сообщения Бегмы от 27.7.43 г. за № 6074 264

В местечко Олыка (32 км вост. Луцка) Волынской области прибыло 2500 гитлеровцев, снятых с Восточного фронта, якобы для борьбы с националистами. Полиция отмобилизована.

БЕГМА, ТИМОФЕЕВ

Оригінал. Машинопис.
ЦДАГОУ: Ф. 62.— Оп. 1.— Спр. 253.— Арк. 115.

№ 40

ВИПИСКА

з розвідданих з'єднання партизанських загонів імені Жукова про арешти гітлерівцями українських націоналістів.

28 липня 1943 року.

ВЫПИСКА ИЗ РАЗВЕДДАННЫХ
по соединению партизанских отрядов им. тов. Жукова

на 28.7.43 г.

В село Черница (юго-вост. Новоград) с запада прибыли бендеровцы с семьями, приблизительно 500 человек. По агентурным данным, они удрали из сел, через которые проходил т. Колпак (так в оригіналі.— *В. С.*). Данные проверяются.

В Коростене немцами раскрыта местная подпольная организация украинских националистов, имевших на вооружении винтовки, пулеметы, пистолеты и др. 70 человек арестованных направили в Житомир.

По агентурным данным, немцы устроили в Житомире специальный лагерь для содержания украинских националистов.

Оригінал. Машинопис.
ЦДАГОУ: Ф. 62.— Оп. 1.— Спр. 253.— Арк. 117.

№ 41

РОЗВІДУВАЛЬНЕ ЗВЕДЕННЯ

Українського штабу партизанського руху про діяльність українських націоналістів.

29 липня 1943 року.

РАЗВЕДЫВАТЕЛЬНАЯ СВОДКА
Украинского штаба партизанского движения

№ 67
29 июля 1943 года. **Карта 1:500 000**

По данным на 27.7.43 г., в Ковель дислоцируется 1200 немцев, жандармов и казаков. В Любомль (43 км. зап. Ковель) — 400 немцев и казаков. В Владимир-Волынский

1000 немцев и казаков, а также 1 500 невооруженных поляков, которым немцы выдают оружие, когда они принимают участие в боевых операциях против партизан и украинских националистов. По тем же данным, в населенных пунктах вдоль р. Буг размещено по 20—40 немцев и казаков. В лесах северо-западнее Новоград-Волынский находится 5 отрядов украинских националистов по 100—150 человек в каждом, отряды ведут работу среди местного населения, агитируя о вступлении молодежи в партию националистов. Краевые и областные руководящие органы националистов находятся в лесах южнее Ковель и в районе Луцка.

По данным на 27.7.43 г., немцы в начале 43 г. арестовали Львовского краевого руководителя «ОУН» — Максима Рубана, который содержится в Дубенской тюрьме.

Начальник Украинского штаба партизанского движения комиссар государственной безопасности *Т. СТРОКАЧ*

Начальник разведотдела Украинского штаба партизанского движения подполковник *А. МАРТЫНОВ*

29 июля 1943 г.
№ 006646 г. Москва

Оригінал. Машинопис.
ЦДАГОУ: Ф. 1.— Оп. 22.— Спр. 41.— Арк. 77—79.

№ 42

РОЗВІДУВАЛЬНЕ ЗВЕДЕННЯ
Українського штабу партизанського руху про діяльність українських націоналістів.

2 серпня 1943 року.

РАЗВЕДЫВАТЕЛЬНАЯ СВОДКА
Украинского штаба партизанского движения

№ 68
По состоянию на 31.7.43 г. **Карта 1:200 000**

По данным командира соединения партизанских отрядов тов. Бегмы на 29.7.43 г., в июле 1943 г. украинские националисты районных хозяйственных руководителей («ланд-

виртов») Демидовского и Вербского районов убили. В ответ на это немцы полностью сожгли райцентры Демидовку (35 км южнее Луцк) и Вербы (60 км ю.-з. Ровно) и в данное время ведут крупные операции против украинских националистов — «бульбовцев», причем в ряде сел указанных районов уничтожили полицейские участки, многие села уничтожили бомбардировкой с воздуха. Так, 13.7.43 г. были уничтожены села Уженец (42 км ю.-з. Ровно) и Малин (24 км ю.-в. Луцк).

По данным командира соединения партизанских отрядов тов. Федорова на 29.7.43 г., партизанами задержан староста деревни Вовчик Колковского района Волынской области Колбун Я. Т., который по заданию руководства украинских националистов занимался подготовкой украинской молодежи к борьбе против партизан. Партизанами задержаны также посланные Колбуном разведчики Бутько А. А. и Шевчук С. М.

Начальник Украинского штаба
партизанского движения
комиссар государственной безопасности
Т. СТРОКАЧ

Начальник разведотдела
Украинского штаба
партизанского движения подполковник
А. МАРТЫНОВ

2 августа 1943 года
№ 006690 гор. Москва

Оригінал. Машинопис.
ЦДАГОУ: Ф. 1.— Оп. 22.— Спр. 41.— Арк. 83.

№ 43

СПЕЦІАЛЬНЕ ПОВІДОМЛЕННЯ
начальника Українського штабу партизанського руху Т. Строкача секретареві ЦК КП(б)У Д. Коротченку про створення Української національно-демократичної партії.

3 серпня 1943 року.

СОВЕРШЕННО СЕКРЕТНО
экз. № 2

Секретарю Центрального комитета
КП(б) Украины тов. КОРОТЧЕНКО Д. С.

СПЕЦСООБЩЕНИЕ
об организации УНДП в Западной Украине

Начальник областного штаба по руководству партизанским движением на территории Ровенской области генерал-майор Бегма донес о том, что на территории Западной Украины из некоторых украинских националистических групп создана т. н. «Украинская национально-демократическая партия» (УНДП). Персональный состав организаторов и руководящие кадры УНДП нам пока неизвестны. УНДП называет себя партией трудящихся украинцев города и села. По первичным данным УНДП формирует свои задачи в следующем виде:

1. Полное национальное освобождение Украины и установление власти украинского трудящегося народа.
2. Активное содействие в переустройстве Европы и Азии по принципу самоопределения наций.
3. Уничтожение эксплуатации и методов разрешения вопросов путем войны.

Данные о программных задачах УНДП расплывчаты и требуют дополнительного, более глубокого изучения. УНДП имеет свой печатный орган — газету «Земля и Влада», которую редактирует некто Тепер. Последний ставит задачу сделать газету боевым органом УНДП, укреплять через нее партию, организационно распространяя ее влияние и цели среди украинского народа.

В северо-западной части Украины и южной части Белоруссии УНДП имеет воинское формирование, называемое «Украинская Повстанческая Армия» (УПА), численностью якобы до 10 000 человек. Командующим УПА назначен Тарас Боровец.

Тарас Боровец, он же Боровой, он же Рубан, он же Тарас Бульба нам известен, как руководитель националистического формирования ОУНовского толка под названием «бульбовцы». Формирование это к июню месяцу с. г., по непроверенным данным, насчитывало свыше 6000 человек, базируясь в Полесье Ровенской и Волынской областей.

Даны указания тов. Бегме собрать исчерпывающие данные о УНДП и УПА и донести.

Начальник Украинского штаба
партизанского движения
комиссар государственной безопасности *Т. СТРОКАЧ*

№ 006689 3 августа 1943 г.

Оригінал. Машинопис.
ЦДАГОУ: Ф. 1.— Оп. 22.— Спр. 45.— Арк. 89—90.

№ 44

ЗІ СПЕЦПОВІДОМЛЕННЯ
Українського штабу партизанського руху секретареві ЦК КП(б)У М. Хрущову про мобілізацію націоналістів на Волині.

17 вересня 1943 року.

Секретарю Центрального Комитета КП(б)У
тов. ХРУЩЕВУ Н. С.

СПЕЦСООБЩЕНИЕ

№ 89/1 Украинского штаба партизанского движения

17 сентября 1943 г.
гор. Харьков

По разведданным от 15.9.43 года:

2. Украинские националисты на территории Волынской области усиленно готовят кадры. Объявили мобилизацию населения 1914—1917 годов рождения. За неявку по мобилизации угрожают расстрелом. Население на сборные пункты не идет.

Заместитель начальника Украинского штаба
партизанского движения полковник *СТАРИНОВ*

17 сентября 1943 г.
№ 001/Х гор. Харьков

Оригінал. Машинопис.
ЦДАГОУ: Ф. 1.— Оп. 22.— Спр. 45.— Арк. 109.

№ 45

З ПРОТОКОЛУ

допиту учасника переговорів з українськими націоналістами С. Борисюка-Дубова.

14 жовтня 1943 року.

ПРОТОКОЛ

допроса БОРИСЮКА-ДУБОВА Сергея Евсеевича

от 14 октября 1943 года

...36. Кто являлся организатором «объединенной конференции националистов и партизан»?

Ответ: Я как являющийся ответственным исполнителем по заданиям к-ра бригады тов. Бринского (дяди Пети) организовал объединенную конференцию националистов и партизан. Причем мне помогал в этом командир Макс.

37. Почему Вам поручил т. Бринский организацию конференции националистов и партизан?

Ответ: Мне т. Бринский помимо разведки поручил работу среди украинского населения как человека местного, знающего быт местных людей и местный язык. А организация конференции националистов и партизан — это не входило в круг моих обязанностей и являлось единовременным поручением комбрига тов. Бринского.

38. Где и когда были организованы Вами конференции националистов и партизан?

Ответ: Конференция националистов и партизан, как уже ранее сказано, была только одна, на хуторе возле с. Озерец в феврале месяце 1943 года.

39. Сколько было на конференции представителей с обеих сторон?

Ответ:

а) От националистов были в качестве их представителей: 1. Прядун, имени не знаю, житель села Озерного, являющийся головою районной «Просвіти» при немцах. 2. Галицкий, имени не знаю, он называет себя представителем от националистов Луцкого округа и области.

б) От партизан бригады «дяди Пети»: 1. Командир бригады Бринский. 2. Начальник бригадной разведки тов. Магомет — ныне комиссар бригады. 3. Зам. ком. отряда т. Картухина тов. Логвинов по кличке «Патефон». 4. Командир отряда т. Макс. 5. Боец отряда т. Анищенко тов. Рыбалко. 6. И я — как заместитель «дяди Пети» по украинским делам.

40. Какие на конференции ставились вопросы?

Ответ: На конференции стоял один вопрос — о создании единого фронта всех наций и политгруппировок против немца.

41. Кто выдвигал на конференции этот вопрос?

Ответ: Этот вопрос на конференции выдвигал сам «дядя Петя» — тов. Бринский.

42. Кто выступал на конференции?

Ответ: На конференции выступал от советских партизан бригады дяди Пети:

1. Командир бригады «дяди Пети» тов. Бринский. Он открыл конференцию и заявил в своей речи, что он — сын профессора Боровца, что его отец был при советах в тюрьме за участие в контрреволюционных делах в организации «СВУ» (Спілка Визволення України). И несмотря на это, он, Бринский, бьет немцев, что будет дальше — скажет об этом сам народ. Бринский заявил, что он имеет чин полковника Красной Армии и является командиром волынских и полесских партизан. Бринский заявил, что весь народ украинский и др. объединились и бьют немца, и призывал националистов Украины тоже выступить вместе и единым фронтом бить немцев.

2. Вслед за Бринским выступил тов. Макс, по национальности поляк, который говорил от имени польского народа. Он сказал: «Украина — для украинцев, Польша — для поляков». Я борюсь за Польшу, весь наш польский народ объединился против немцев независимо от партийной принадлежности. Он также при выступлении назвал себя польским демократом и говорил от имени польских демократов, студентов Варшавы и др.

3. За Максом зам. к-ра отряда Логвинов по кличке «Патефон». От имени советских красных партизан из России он заявил, что, несмотря на то, что он из России, он бьет немца на всех территориях, а война закончится, он поедет домой, а вы себе живите на своих местах.

4. После Логвинова — «Патефона» говорил я — Борисюк-Дубов. Я выступал от имени «Украинских демократов» (это организация мелкокулацкая). Я заявил, что весь украинский народ объединился против немцев, кроме националистов. Призвал их бить немцев вместе с нами.

5. Магомет и Рыбалко на конференции не выступали, а лишь в отдельных вопросах давали ответ и сами спрашивали.

От националистов выступал один Галицкий, который Прядуну говорить не давал совершенно. При выступлении Галицкий спросил: а) как партизаны смотрят на политиче-

скую партию националистов? Бринский ответил, что в ваши дела и политику мы не вмешиваемся, мы хотим, чтобы вы били немцев. б) Когда побьем немцев, какая власть будет на Украине? Бринский ответил: «Нас интересует вопрос выгнать немца, а о власти скажет сам народ». Представитель националистов Галицкий после этого заявил, что их политическая группировка старается, чтобы была власть такая, за которую они борются, а потому он сам решить не может вопроса о совместной борьбе, этот вопрос решит Краевая конференция националистов.

После выступлений были заданы ряд вопросов. Бринский задал вопрос Галицкому: какая ваша программа? Галицкий ответил: а) Промышленность? Мелкая является частной собственностью, а крупная государственной. б) Аграрный? Колхозов нет, земля раздается в частную собственность крестьянам. в) Образование? Школы только на украинском языке, платные. г) Рабочие; получают зарплату по специальностям. д) По вопросам иностранной политики националисты будут стремиться жить дружно, сохраняя свою независимость. е) Политических партий и группировок, кроме националистической ОУН, не признают и не допускают.

43. Кто давал установки всем выступающим на конференции партизанам?

Ответ: Установки всем выступающим от партизан давал комбриг т. Бринский.

44. Какое решение принято конференцией?

Ответ: Националисты дали слово, что они договорятся с полицией: а) не стрелять в партизан; б) помогать нам по разведке против немцев; в) а в части совместной работы вопрос решит Краевая национ. конференция. Решения поэтому вынесено нашей конференцией не было.

45. Убеждены ли Вы, что это были на «конференции» националисты или, может быть, агенты гестапо?

Ответ: По ответу, полученному мною в присутствии Макса от Шевчука — националистического и моего связного, было видно, что Галицкий и Прядун были представителями от националистов, но в момент конференции уверенности в этом не было.

46. Какие результаты решения конференции?

Ответ: Получен мною ответ через связного Шевчука от националистов (писан карандашом на бумаге в 1/8 листа), где сказано: националисты ведут свою линию борьбы и с партизанами не соединяемся, пусть все партизаны объединяются по национальностям и воюют, националисты вместе с Москвой воевать не будут. Это письмо у Бринского.

47. С кем из националистов Вы были связаны после конференции?

Ответ: Ни с кем из националистов я не был связан после конференции, т.е. с февраля месяца 1943 года.

48. Кто такой Шевчук, через которого Вы получали ответ от националистов и имели через него связь?

Ответ: Шевчук является учителем в с. Городок, при немцах был секретарем районной управы, затем — лесничий [в] Маневичском лесхозе, он работал у меня и Макса в качестве связного между партизанами и националистами и выполнял ряд поручений по разв[едке] среди немцев. Его гестапо расстреляло.

Копія. Машинопис.
ЦДАГОУ: Ф. 62.— Оп. 1.— Спр. 258.— Арк. 20—26.

№ 46

ДОПОВІДНА ЗАПИСКА
наркома внутрішніх справ УРСР Рясного секретареві ЦК КП(б)У Д. Коротченку про викриття націоналістичної організації в Полтаві.

26 жовтня 1943 року.

СОВЕРШЕННО СЕКРЕТНО

Секретарю ЦК КП(б)У
тов. КОРОТЧЕНКО Д. С.

ДОКЛАДНАЯ ЗАПИСКА
о вскрытой «Организации Украинских Националистов» в гор. Полтаве

Управлением НКВД по Полтавской области вскрыта и ликвидируется «Организация Украинских Националистов», проводившая активную работу в гор. Полтава и некоторых районах области.

Арестованы участники организации: Марченко Петр Прокофьевич, 1878 года рождения, врач, проживал в гор. Полтаве; Грига Степан Степанович, 1893 года рождения, в 1937 году был осужден за националистическую деятельность, житель гор. Полтавы; Гринченко Павел Васильевич, работал

при оккупантах бухгалтером городской управы в гор. Полтаве.

Показаниями арестованных установлено, что в период оккупации гор. Полтавы в начале 1942 года украинским националистом Дейнеко, работавшим в то время начальником административного отдела городской управы, была создана подпольная организация украинских националистов. Националисты ставили своей задачей вовлечение новых участников в организацию, проведение националистической пропаганды среди украинского населения и военнопленных украинцев, а также внедряли идеи борьбы с большевиками, а позже и с немцами за создание «Самостоятельного украинского государства».

Вначале ОУН проводила националистическую работу легально, рассчитывая на обещанное немцами содействие в создании «Самостоятельной Украины». В последующем, когда немцами было арестовано несколько руководящих деятелей «ОУН» — Дейнеко, Берковский, Дыгус, националисты ушли в глубокое подполье, но своей деятельности не прекратили. Для конспирации ОУНовцы организовали филантропическое общество, т. н. «Украинский Красный Крест», где под видом чисто благотворительных задач в действительности находилось руководство «ОУН».

«Украинский Красный Крест» в гор. Полтава возглавляла националистка Вьюн Галина, окончившая в свое время Харьковский коммерческий институт. Она же являлась заместителем руководителя организации Дейнеко в «ОУН» и ведала организационными вопросами.

Арестованный Марченко был принят на работу в «Красный Крест» Вьюн Галиной и в скором времени завербован в члены «ОУН» одним из руководителей организации — Багметом. Последний арестован Полтавским УНКГБ.

Марченко от организации было поручено: оказывать медицинскую помощь военнопленным украинцам, обрабатывать их в националистическом духе, добиваться быстрого их освобождения для последующего вовлечения в «ОУН».

В июле 1942 года немецкими властями «Красный Крест» был ликвидирован и его функции перешли в «добродійний відділ» (благотворительное общество) при бургомистрате. Весь состав «Красного Креста» перешел на работу в это общество. «Добродійний відділ» официально выполнял работу по оказанию материальной помощи семьям репрессированных органами Советской власти, а по сути проводил активную подпольную националистическую работу и фактически являлся только внешним прикрытием для ОУНовцев. Аре-

стованный ОУНовец Грига Степан получил от Дейнеко задание проводить вербовки в ОУН из числа националистических элементов. По его признанию, им было завербовано 7 человек. Из числа известных Григе членов «ОУН» некоторые бежали с немцами, другие нами устанавливаются для ареста, среди которых, по его показаниям, в настоящее время проживают в гор. Полтаве и районах области следующие лица:

Вайденко К. П., 1893 года рождения, работал зав. топливным отделом Городской управы; Четверило Я. Е., 1895 года рождения. В 1937 году был осужден за националистическую деятельность; Поцегула в 1937 году был осужден на три года за контрреволюционную деятельность; Даниленко А. Л., раскулаченный, работал в Городской управе; Васильченко И. Е., при немцах был исполнителем в Городской управе; Шпигун И. И.— при оккупантах работал в торговой сети; Дергач — житель гор. Полтавы.

По показаниям арестованных, руководство деятельностью Полтавской организации «ОУН» исходило из Киева. Весной 1942 года из Киева приезжал представитель «ОУН» Дегтярь, который привез литературу и провел нелегальное совещание руководящего состава местной организации «ОУН», на котором присутствовали Дейнеко, Вьюн, Марченко и другие. На этом совещании уделялось внимание вопросу о расширении влияния «ОУН» на селе, создании там националистических организаций и активному вовлечению в организацию украинской интеллигенции. После совещания несколько ОУНовцев были посланы для организации работы в Опошнянский, Диканский, Н.-Санжарский и другие районы Полтавской области.

На основе этих следственных данных можно определить, что на территории Полтавской области существует глубокое националистическое подполье.

Направляю копии протоколов допроса Марченко и Григи.

Народный комиссар
внутренних дел УССР (*РЯСНОЙ*)

26 октября 1943 года
№ 828а/СН гор. Харьков

Оригінал. Машинопис.
ЦДАГОУ: Ф 1.— Оп. 23.— Спр. 527.— Арк. 812.

№ 47

З ПРОТОКОЛУ
допиту П. П. Марченка про діяльність націоналістичного підпілля на Полтавщині.

20 жовтня 1943 року.

ПРОТОКОЛ
допроса обвиняемого Марченко Петра Прокофьевича

от 20 октября 1943 года
гор. Полтава

Вопрос: Из чего складывалась практическая деятельность «добродійного відділу»?

Ответ: Официально «добродійний відділ» занимался вопросами материального обеспечения нуждающегося населения, репрессированных органами Советской власти, инвалидов труда и войны. На самом деле это была организация украинских националистов, которая, прикрываясь вывеской «Красного Креста», проводила контрреволюционную националистическую пропаганду среди военнопленных украинцев и населения, обрабатывали и вербовали «надежные кадры» в подпольную организацию украинских националистов из числа интеллигенции. Мне лично неоднократно приходилось беседовать с Вьюн Галиной Ивановной, которая возглавляла «Красный Крест», Потульницкой — ее заместителем. В беседах Вьюн и Потульницкая высказывали явно националистические убеждения и считали, что необходимо вести борьбу на два фронта — против большевиков и против немцев за создание «самостоятельного украинского государства». Для борьбы нужны кадры и их необходимо привлечь в первую очередь на селе. Село это источник людей, хлеба и средств.

Весной в 1942 году в Полтаву приезжал представитель центрального управления «Красного Креста» из гор. Киева некий Дегтярь, который на официальном совещании, на котором и я лично присутствовал, давал такие инструктивные задания: «Мы должны направить в село наших делегатов для проведения организационной работы и сбора продуктов». При этом Дегтярь особенно обращал внимание присутствующих на то, что «наши делегаты должны через местную интеллигенцию распространять в массах идеи, что украинский народ в борьбе может надеяться только на себя. Для проведения этих мероприятий мы должны подобрать надежных

людей». Присутствующий на этом совещании Багмет Андрей Евгеньевич, в прошлом учитель, в своем выступлении заявил о том, что для проведения националистической пропаганды среди населения нужны проверенные кадры из числа врачей, учителей, инженеров и других. После этого совещания послали на село доверенных людей. На село выезжали Потульницкая, Багмет, Дыгус и другие, фамилии которых сейчас не помню.

...Были созданы организации украинских националистов под видом «добродійних відділів» на некоторых предприятиях гор. Полтавы и районах Полтавской области. Точно сказать не могу, но такие организации были в Кременчуге, Хороле, Кобеляках.

Копія. Машинопис.
ЦДАГОУ: Ф. 1.— Оп. 23.— Спр. 687.— Арк. 3, 7.

№ 48

РАПОРТ
командира чехословацького партизанського загону капітана Репкіна генерал-майору Сабурову про переговори з українськими націоналістами.

31 жовтня 1943 року.

31.10.1943 г. Генерал-майору тов. САБУРОВУ

РАПОРТ
о переговорах с украинскими националистами

На Ваше устное приказание о проведении переговоров с украинскими националистами, докладываю:

1. После прихода в район Рокитно (юго-восточнее Рокитно) наблюдал усиленное действие украинских националистов против партизан и польского населения, в особенности их активные действия распространялись против мелких партизанских групп (диверсионные группы, разведки) и, наоборот, не наблюдал с их сторон никаких действий против немцев. Немцы также не принимали никаких мер к ним, села, в которых находились украинские националисты, немцы не жгли (Карпиловка, Дерть, Кисоричи), жители этих сел в Рокитно привозили продовольствие для

немцев, а также не оказывали никакого сопротивления, когда немцы в этих местах собирали хлеб и скот. Во время нахождения в этих местах я пытался наладить агентурную разведку в Рокитно, но это проделать было невозможно, так как нужно было проходить через места, где находились националисты, и связные, которые мной посылались, ловились националистами. Чтобы:

а) прекратить борьбу с партизанами; б) спровоцировать украинских националистов к действиям против немцев; в) обезопасить дорогу связным в Рокитно, написал им письмо (копию письма прилагаю, приложение № 1).

На это письмо сначала получил устный ответ с местного штаба националистов из Карпиловки, в котором они заявили, что если партизаны вернут им скот и людей, которых захватили, тогда они начнут с нами переговоры, на этот ответ я никакого ответа не дал. Затем был второй устный ответ от них, если уберете у себя, т. е. у партизан, сначала всех евреев, тогда будем с вами вести переговоры.

23.09.43 я получил на мое письмо письменный ответ (письмо националистов прилагаю, приложение № 2).

Ответ националистов был неудовлетворяющий по отношению нашего письма, кроме того, националисты ставили также вопрос о связи с ними и указывали место село Карпиловка. 23.9.43 г. с этим письмом отправился к ним для переговоров, по дороге в Карпиловку, в селе Боровое (тоже националистическое) мне было вручено их связным второе письмо и пакет с листовками (письмо и листовки прилагаются, приложение № 3).

Ночь застала меня в селе Карпиловка, куда был также вызван и представитель центрального штаба УПА, который прибыл 24.9.43 в 9.00.

2. Переговоры мною велись с представителем центрального штаба УПА, фамилия его мне не известна, т. к. последний не сказал. Роста среднего, возраст 35—37 лет, смуглый, на бороде шрам, одет был в гражданскую одежду и по образованию юрист.

3. Переговоры, которые велись мной с ним (в комнате было только нас двое), нужно разделить на два этапа.

1. ПЕРВЫЙ ЭТАП

Им задан вопрос: «Почему Вы пришли сюда?» Я ответил: «Чтобы договориться с Вами о прекращении борьбы против партизан, которые являются вашими кровными братьями, уже достаточно жертв у наших народов, уже достаточно си-

рот и не нужно нам боем самим против себя количество жертв и сирот увеличивать. Мы имеем одного противника — немца, поэтому нам нужно соединиться, чтобы немца как можно скорее победить. Также прошу Вас прекратить борьбу против мирного населения».

Он ответил: «Мы борьбу против мирного населения, особенно против поляков, не начали, начали ее (борьбу) они, их вооруженные отряды ворвались в наши села, ограбили их, убивали и издевались над жителями, мы за это и мстим теперь им, конечно, теперь центральный штаб дал приказ, чтобы мирное население не трогать, если оно не идет против нас с оружием в руках. Борьбу против партизан первыми начали не мы, так как партизаны также нападали на наши деревни и села, грабили и убивали их население, за это мы также мстим».

Я ему сказал, что они своими действиями против партизан помогают немцам. Он ответил: «Мы воюем одинаково, против красных и против немцев, для нас противником является империализм московский, как и империализм берлинский. Империализм московский как империализм большевистский является неприятелем культуры, религии украинского народа, а также и всех остальных народов, империализм берлинский является неприятелем свободы украинского народа, а также и остальных народов Европы».

Я ему сказал, что они слабые в борьбе против красных и немцев и их жертвы являются бесцельными. Он ответил: «Мы, украинцы, без свободной Украины жить не можем и не хотим, будем воевать до последней капли крови, или свободную Украину завоюем, или честно погибнем. Мы пытались дипломатическим путем в Москве добиться свободной Украины, но когда наших вождей арестовали и убили, мы взялись за оружие, чтобы им добиться свободной Украины. Мы не слабы, мы мобилизовали весь украинский народ под оружие, наша УПА теперь достаточно сильна, кроме этого, у нас в УПА имеются узбеки, казаки, французы и даже чехословаки, правда, их немного, но из них составлен национальный легион». Обращаясь ко мне, он сказал: «Ваша обязанность также перейти к нам со своим отрядом, увеличить ряды чехословацкого легиона и принять над ним командование, чтобы помочь освободить свой народ от немецкого рабства и одновременно обеспечить от большевистской небезопасности». После этого он стал объяснять, какой опасностью является большевизм для нашего народа. Я пытался снова перейти на разговор о прекращении борьбы с партизанами, но он продолжал меня агитировать. Увидевши бесцельность

дальнейших переговоров, я решил уехать. На мои попытки уехать он ответил: «Вы обратно не поедете, останетесь у нас, напишите своим людям записку, чтобы пришли за Вами, и Вы их будете здесь ожидать». Я пытался из этого положения выбраться, но ничего не помогало. Почувствовавши, что я пленен, решил применить другие меры для выхода из создавшегося положения, решился пойти на путь обмана.

2. ВТОРОЙ ЭТАП

На его агитирование о переходе отряда со мной в УПА я ответил согласием и договорился о всех подробностях перехода. После этого он мне в «дружественном» разговоре сказал: «Борьба за свободу украинского народа окончится успешно по следующим причинам:

1. Немцы и большевики в борьбе между собой исчерпают свои силы и морально разложатся, после этого все оружие большевиков перейдет в наши руки, так, как перешло оружие николаевской армии в руки большевиков, так же перейдет в наши руки и немецкое оружие.

2. Все народы, оккупированные немцами, создали блок народов под руководством Англии на борьбу против немцев и большевизма. Украинский народ также входит в этот блок. Украинский народ, который репрезентует УПА, получает полную моральную и материальную помощь от членов этого блока. Наша УПА, которую мы создали, сейчас успешно очищает западные районы Украины от оккупантов — немцев и красных партизан, вооружена и обмундирована всем необходимым, которое дали нам члены блока.

3. У нас есть точные данные, что на конференцию в Квебеке СТАЛИН не был приглашен потому, что на ней, кроме вопросов военных, была также решена судьба русского народа. Англия и Америка не допустят, чтобы после войны был в России большевизм. Русскому народу будет оказана помощь в создании русского национального государства, с которым свободная Украина будет в хороших отношениях. Шаги к этому уже были сделаны».

Я спрашивал его, почему они теперь не воюют против немцев. Он ответил: «Мы теперь против немцев воюем, но больше под видом партизан с красными ленточками, чтобы они не сжигали наши села и деревни. Наши отдельные части УПА воюют в западной части Украины, нападая на колонны и эшелоны противника, кроме этого, «партизанские» отряды УПА мы частично переправили через фронт и организовали в восточной части Украины действия их в тылу Красной Ар-

мии. После перехода фронта через западную Украину вся УПА остается в тылу Красной Армии и будет действовать как «партизанские» отряды. Весь украинский народ на эту борьбу объединился (бульбовцы, бандеровцы и мельниковцы) под общим руководством Степана БАНДЕРЫ.

4. Результата в переговорах я не достиг никакого, прекратить борьбу с партизанами они не были согласны, обещали только не воевать против мирного населения, которое не пойдет с оружием против них. Результат переговоров доложить и получить дальнейшие указания от командира соединения я не мог, так как отряд совместно с 14 батальоном вышел 23.9. по приказанию в район Картеничи, а я при этом остался без связи с соединением и направился вслед отряду.

5. Примечание.

1. Я вполне уверен, что заявление представителя центрального штаба УПА о том, что их поддерживает Англия, соответствует действительности, ибо еще во время моего пребывания в словацкой армии в феврале м-це 1943 прибыло от командующего немецкой армией на Украине (Wehrmachts be[...] tels haber Ukraine) генерала авиации КИЦИНГЕРА строго секретное письмо, в котором предупреждает все воинские части на Украине о том, что в западной Украине имеется очень много шпионов интелидженс-сервис. Кроме этого, точно знаю, что в Прешове (Словакия) был к концу 1942 г. центр интелидженс-сервис, который работал среди руссинов, живущих в Словакии.

2. 23.9.43 в Боровом и в Карпиловке я разговаривал с рядовым составом УПА, когда я предложил им о прекращении борьбы против партизан, то бойцы и младшие командиры с радостью приняли предложение и проявили желание эту борьбу прекратить и просили меня, как бы сделать так, чтобы встретиться с партизанами, и просили меня, чтобы я у их высших командиров добился разрешения на эту встречу с партизанами.

3. Вооружение и дисциплина вооруженного состава гарнизона с. Карпиловки хорошее.

4. Также убедился, что УПА в районе Рокитно провела добровольную и насильную мобилизацию украинского населения.

5. Точные данные о количестве и передвижении партизан УПА имеет. Разведка их работает точно и отважно. Но тяжело им попасть в районы, где находятся партизаны, так как население этих шпионов быстро обнаруживает и передает партизанам.

6. Рядовой состав УПА очень сильно сагитирован на на-

циональных чувствах, и как основное агитационное средство, это произведено наделение (так у документі.— *В. С.*) каждого хозяйства землей и свобода религии.

Командир чехословацкого
партизанского отряда капитан (*РЕПКИН*)

Верно: подпись
29 марта 1944 г.

Копія. Машинопис.
ЦДАГОУ: Ф. 62.— Оп. 1.— Спр. 253.— Арк. 20—22.

№ 49
ЗВЕРНЕННЯ
капітана Репкіна до вояків УПА.

25 серпня 1943 року.

БРАТИ УКРАЇНЦІ!

Я прийшов до цієї місцевості з своїм чехословацьким партизанським загоном, мета якого — воювати проти німців за визволення чехословацької вітчизни та словаків. Прибувши, я взнав про вашу співдіяльність з німцями проти партизан. Такий ваш зв'язок з загальним нашим ворогом дуже мене зацікавив. Як чехословак-слов'янин не можу урозуміти, як може українець слов'янин, людина, яка німцям не запродалась, все ж таки воює проти своїх братів-українців, які борються в партизанських загонах і лавах Червоної Армії проти німецько-фашистської навали, а також не розумію, як ви можете допомагати німцям погноблювати останні слов'янські народи. Вам відомо, як Гітлер в своїй книзі «Моя боротьба» поставив своєю метою поработити та знищити слов'янські народи, які рахуються фашистською зграєю нижчою расою і тому повинні бути рабами так званої «вищої раси», німецьких баронів і бюргерів. В цьому ви самі переконались, побачивши це на свої очі, на багатьох прикладах: німецькі гнобителі спалюють наші села, знищують і вивозять ваших жінок, дітей, сестер, братів та батьків на каторжні роботи в Німеччину, а також згонюють ваших сестер, матерів в публічні будинки на втіху фріців. Таким жестоким терором німці думають зламати дух українського і інших слов'янських народів, щоб бути володарем і поміщиком на ваших землях. Вам це відомо з торішньої світової війни, коли Німеччина загарбала Україну під гаслом визволення і захисту її від більшовиків, а взагалі ніякого захисту не дала, а, навпаки, пограбувала і увезла ба-

гатства України та кращих синів України знищила, як знищує зараз. Починаючи цю зрадницьку бійню, Гітлер також обіцяв самостійність українському народу, але тільки з метою пригнічення українського народу на боротьбу проти останніх слов'янських народів для їх знищення, а не визволення, як це говорилось. Но в дійсності трапилось, що ніякої самостійності український народ не одержав, і ніколи німці не дозволять вам ніякої самостійності та вільного та культурного життя. Те ж саме трапилось з карпатськими українцями та слов'янськими народами, за визволення яких ми — чехословаки в даний момент боремося.

Поразка гітлерівської Німеччини під ударами Червоної Армії та союзників Англії та Америки наближається. І вони ще більш почнуть знищувати український народ, а щоб німці не мали можливості це виконати, я в зв'язку з цим звертаюсь до вас, братів-українців, з тим, щоб ми вкупі боролись з нашим віковічним ворогом — німцем. Ваш священний народний та слов'янський обов'язок — це припинити боротьбу проти братських українських партизан і повернути свою зброю і віддати всі свої сили вкупі з братськими українськими, югославськими та чехословацькими партизанами проти ненависного ворога і цим дати допомогу в останньому розгромі фашистських орд.

Ця війна — війна германів проти слов'ян. І коли ми — слов'яни в цій війні будемо переможені, це поведе к тому, що ми на довгі століття не визволимося з рабства і будемо стерті з землі. Я розумію, що в вашій груді б'ється слов'янське серце та в жилах тече слов'янська кров. Тому я в вас не бачу ворога, а бачу брата-слов'янина та як слов'янин бажаю разом з вами радуватись визволенню України від фашистів. Закликаю вас к тому, щоб ви вигнали та знищили у себе всіх тих, які женуть вас в бій проти братів-українців, борючихся проти німців і зрадників вітчизни, та пішли б з нами вкупі. Бажаю з вами зустрінутись, щоб домовитись о майбутній нашій загальній боротьбі проти гітлерівців. Прохаю визначити місце зустрічі для переговорів. Моє бажання цілком чесне та гадаю, що так буде й з вашої сторони. Знаєте, що Червона Армія зайняла міста: Орел, Білгород, Карачев, Спас-Дем'янськ та визволяє міста: Харків, Суми, Полтаву, Брянськ та інші. 23 серпня Червона Армія визволила другу столицю України — місто Харків.

Командир чехословацького партизанського
загону капітан *РЕПКІН.*

25 серпня 1943 р.

Копія. Машинопис.
ЦДАГОУ: Ф. 62.— Оп. 1.— Спр. 253.— Арк. 23—27.

№ 50

ВІДПОВІДЬ
командира підрозділу УПА капітанові Репкіну.

14 вересня 1943 року.

ВІДПОВІДЬ
командиру Чехословацького партизанського загону капітану РЕПКИНУ (на листа з дня 25/VIII.1943 р.)

Політична боротьба українського народу за Українську Державу увійшла в нову фазу. На це склалися ріст внутрішньої сили українського народу і зовнішня політична обстановка. Виявом цієї організованої боротьби Українська Повстанча Армія (УПА).

УПА, обороняючи український народ перед терором окупантів, творить збройну силу, яка закріпить здобутки Української Національної Революції та, перетворившись в Українську Народну Армію, стане на захист УССР перед зовнішніми ворогами.

УПА — це збройна сила українського народу: боротися в рядах УПА це почесний обов'язок кожного громадянина України.

УПА бореться: За самостійну Соборну Українську Державу на українській землі.

За новий справедливий лад і порядок в Україні без панів, поміщиків, капіталістів та більшовицьких комісарів.

За новий справедливий міжнародний лад і порядок в світі, побудований на пошануванні прав кожного народу та його незалежний всесторонній розвиток у власних державних формах.

Проти німецьких та московських імперіалістичних наїзників, що змагають до поневолення та знищення українського народу.

Проти імперіалізмів, як джерела воєнного поневолення народів. Більшовиків, парашутистів УПА вважає за передовий загін московських імперіалістів і поборює їх нарівні з німецькими грабунковими бандами. Це ціла суть нашої боротьби, і союзниками чи співпрацівниками вважаємо тих, хто йде разом з нами за здійснення справедливого міжнародного ладу, побудованого на засадах прав кожного народу на вільне життя у власних державних формах на своїх етнографічних територіях.

Ваш закид відносно нашої співпраці з німцями мотивуємо двояко: по-перше, думаємо, що в Вашому загоні або радше в командному складі цілковитий вплив комуністичної ідеї (якщо Ваш загін в дійсності складається з самих чехів і словаків), бо сумнівів немає, щоби ви як народ, гноблений одним імперіалізмом Берліну, орієнтувались на другого імперіаліста Москву, знаючи, що як і один, так і другий однаково несуть вам гноблення. По-друге, з незнання Вами генеральної лінії нашої збройної боротьби, що, зрештою, є дуже сумнівним. І це друге стає почином на це, що Вам дамо відповідь, бо з одними і другими імперіалістичними поневолювачами Ваші переговори це наша зброя. І якщо наш здогад є правильний, то Вашого листа вважаємо за тактичний маневр. А нашу відповідь відкликаємо як документ до пропагандивного використування про співпраці. Що нам імперіалістичний Берлін обіцяв, а що дав, то Ви нас про це не потребуєте освідомлювати, бо ми це відчули на власній шкурі. Від імперіалістичної Москви століттями, а від імперіалістичного Берліна зараз. Не менше це саме відчував і тепер несе чеський і словацький народ від імперіалістичної Німеччини. Тому не вдасться нікому накинути нам ідею всеслов'янства на чолі з імперіалістичною Москвою чи всеєвропейства на чолі з Гітлером, бо всім тим, що ще сьогодні орієнтуються на Берлін, Москву, Лондон чи Вашінгтон, протиставляємо кличі: Свобода народам, свобода людині, За Самостійні Національні Держави, будовані за етнографічним принципом.

А якщо ви, чехи і словаки, опинились на Українських Землях, і якщо Ваша мета визволення чеського і словацького народу, то радимо Вам не диктувати нам, з ким чи проти кого ми маємо битися. Але відкинути всяку орієнтацію на імперіалістичні сили, бо їхня бойова і моральна вартість сьогодні в стадії упадку, по-друге, це принесло б нове поневолення чеського і словацького народів. Ваше місце — це створити спільний фронт з нами, УПА, за Ваше і наше визволення. Підчинитись головному командуванню УПА в Україні, аж до часу перенесення Вашої бойової акції на Ваші етнографічні території. В противному разі будемо вважати Ваш загін співпрацюючим з імперіалістичною червоною партизанкою і будемо поборювати Вас нарівні з німецькими грабунковими бандами чи більшовицькими поневолювачами.

Український хліб дозволимо їсти тільки тим, що плече о плече з УПА борються за:

Свободу Народам і людині.

За Самостійні Національні Держави, побудовані за етнографічним принципом.

За Самостійну Чехію і Словакію.

За Самостійну Соборну Українську Державу.

Командир групи УПА в місці постою
(*підпис*)

14/IX.1943 р.

Копія. Машинопис.
ЦДАВОВУ: Ф. 62.— Оп. 1.— Спр. 253.— Арк. 20—27.

№ 51

РОЗВІДУВАЛЬНЕ ЗВЕДЕННЯ
Українського штабу партизанського руху про діяльність українських націоналістів.

4 листопада 1943 року.

РАЗВЕДЫВАТЕЛЬНАЯ СВОДКА
Украинского штаба партизанского движения

№ 108а
По состоянию на 1.XI.1943 г. **Карта 1:500 000**

Скубко 29. 10. 43 г. донес, что (возле) г. Сарны дислоцируются отряды националистов общей численностью до 1500 человек. В это число входят: отряд под командованием Саула — 150 чел., Крука — 400 ч., Кора — 200 ч., Берестец — 500 ч., Фрема — 200 ч. Личный состав вооружен только на 40%. Отдельные отряды имеют по 1—2 пушки 45 мм., от 5 до 15 пулеметов, 1 миномету. Патронов по 20 шт. на винтовку. В указанном районе националисты проводят мобилизацию молодежи 18—22-летнего возраста. По тем же данным, требующим проверки, в районе г. Костополь и с. Янова Долина дислоцируется 4 вновь сформированные дивизии УПА. Командующий этими дивизиями Савур Клим. Перед сформированными дивизиями поставлена задача: закладка баз, подготовка резервов и рассредоточение их группами. Активные действия намечаются после удаления фронта от этого района на Запад.

Начальник Украинского штаба партизанского движения
комиссар государственной безопасности *Т. СТРОКАЧ*

4 ноября 1943 года
№ 001378/Х гор. Харьков

Оригінал. Машинопис.
ЦДАГОУ: Ф. 1.— Оп. 22.— Спр. 45.— Арк. 95.

№ 52

РОЗВІДУВАЛЬНЕ ЗВЕДЕННЯ
Українського штабу партизанського руху про діяльність українських націоналістів на Житомирщині.

9 листопада 1943 року.

РАЗВЕДЫВАТЕЛЬНАЯ СВОДКА
Украинского штаба партизанского движения

№ 111
По состоянию на 7.11.43 г. **Карта 1:500 000**

2.11.43 г., Шитов донес, что в Житомирских лесах скопление националистов до 1200 человек, их вооружение: 3 ст. пулемета, 1 ручн. пулемет, винтовки и одна 45 мм пушка.

Заместитель начальника
Украинского штаба партизанского
движения полковник *СТАРИНОВ*

Начальник разведывательного отдела УШПД
подполковник госбезопасности *МАРТЫНОВ*

№ 001452/X
9.XI.43 г.

Оригінал. Машинопис.
ЦДАГОУ: Ф. 1.— Оп. 22.— Спр. 45.— Арк. 101—102.

№ 53

РОЗВІДУВАЛЬНЕ ЗВЕДЕННЯ
Українського штабу партизанського руху про переговори генерал-майора Сабурова з українськими націоналістами.

10 листопада 1943 року.

РАЗВЕДЫВАТЕЛЬНАЯ СВОДКА
Украинского штаба партизанского движения

№ 113
По состоянию на 10.11.43 г.

6 ноября Сабуров донес: в сентябре он лично вел переговоры с представителем УПА (фамилии не указал). Национа-

листы усилили борьбу с партизанами, а пропаганду ведут среди населения, что борьба начата против них партизанами. В переговорах представитель УПА заявил, что прекратить борьбу против партизан они не могут, поскольку влияние Москвы на Украину является бо́льшим злом, чем влияние Берлина (конец радиограммы не получен). 9 ноября Сабуров донес: при движении его отряда с аэродрома Дубрава к месту дислокации в Городницкий р-н дважды были стычки с националистами, в указанном районе бо́льшая насыщенность их. Стычки продолжаются.

Заместитель начальника
Украинского штаба партизанского движения
полковник *СТАРИНОВ*

Начальник разведывательного отдела УШПД
подполковник госбезопасности *МАРТЫНОВ*

№ 001476Г/Х

Оригінал. Машинопис.
ЦДАГОУ: Ф. 1.— Оп. 22.— Спр. 45.— Арк. 106—107.

№ 54

РОЗВІДУВАЛЬНЕ ЗВЕДЕННЯ
Українського штабу партизанського руху про бойові дії гітлерівців проти українських націоналістів.

17 листопада 1943 року.

РАЗВЕДЫВАТЕЛЬНАЯ СВОДКА
Украинского штаба партизанского движения

№ 117
По состоянию на 17.11.1943 г. **Карта 1:500 000**

11.11.43 г. Бегма донес: в последних числах октября немцы вели бои с националистами и уничтожили отдельные отряды под Луцком в районе Колки и в некоторых районах Ровенской области, в связи с чем отмечается демобилизация отдельных отрядов националистов в Домбровицком районе.

12 ноября Андреев донес: украинские националисты, действующие в лесах Барышевского, Емельчинского и Городницкого районов, численностью до 500—700 чел. каждый, и

в Шепетовском и Славутском районах, численностью до 300 чел. каждый отряд, блокируются с немцами для совместной борьбы против партизан.

Заместитель начальника
Украинского штаба партизанского движения
полковник *СТАРИНОВ*

Оригінал. Машинопис.
ЦДАГОУ: Ф. 1.— Оп. 22.— Спр. 45.— Арк. 114—114 зв.

№ 55

РОЗВІДУВАЛЬНЕ ЗВЕДЕННЯ
Українського штабу партизанського руху про діяльність українських націоналістів.

22 листопада 1943 року.

РАЗВЕДЫВАТЕЛЬНАЯ СВОДКА
Украинского штаба партизанского движения

№ 120
По состоянию на 21.11.43 г. **Карта 1:200 000**

19.11.43 г. Шитов донес: «Захваченные в плен бандеровцы показали, что налеты на партизанские отряды делают курени командира Квартиренко, сотенных Сурового и Верещака. Дислоцируются бандеровцы в районах: Усьце — 100 чел., Франкополь — 200 чел., Кобыля — 300 чел., Голычувка — 100 чел. (все указанные пункты расположены севернее Корец). Бандеровцы имеют намерение продвинуться на восток в район Житомира с дальнейшим продвижением в Пинские болота, с тем, чтобы после продвижения частей Красной Армии на запад оказаться в тылу с целью борьбы с Советской властью. Среди украинских националистов имеются грузины, таджики, армяне и др. национальности».

Заместитель начальника
Украинского штаба партизанского движения
полковник *СТАРИНОВ*

22.11.43 г.

Оригінал. Машинопис.
ЦДАГОУ: Ф. 1.— Оп. 22.— Спр. 45.— Арк. 116—117.

№ 56

СПЕЦПОВІДОМЛЕННЯ
Українського штабу партизанського руху про бойові дії проти українських націоналістів.

23 листопада 1943 року.

СПЕЦСООБЩЕНИЕ № 124
21 ноября 1943 г.

Карта 1:200 000

16.11.43 г. украинские националисты — 600 чел., повели наступление на партизанский отряд им. Хрущева соединения Шитова. В 5-часовом бою националисты были разгромлены. Убито 72 и ранено 40 националистов, в т. ч. 2 сотника. Захвачено в плен 6. Взяты трофеи: пулеметов — 4, винтовок — 31, автомат — 1, патронов — 15 000. Потери партизан: убитыми — 2 и ранеными — 3.

Заместитель начальника
Украинского штаба партизанского
движения полковник СТАРИНОВ

23.11.43 г. гор. Харьков

Оригінал. Машинопис.
ЦДАГОУ: Ф. 1.— Оп. 22.— Спр. 45.— Арк. 140 зв.

№ 57

РОЗВІДУВАЛЬНЕ ЗВЕДЕННЯ
Українського штабу партизанського руху про діяльність українських націоналістів.

11 грудня 1943 року.

РАЗВЕДЫВАТЕЛЬНАЯ СВОДКА
Украинского штаба партизанского движения

№ 119
11 декабря 1943 года **Карта 1:500 000**

9.12.43 Грабчак донес, что отряд украинских националистов численностью до роты 3.12.43 пересек шоссе Шепетовка — Славута с задачей продвинуться на юго-запад,

разрушать ж. д. насыпь Тарнопольского пути и обстреливать проходящие по ж. д. эшелоны.

Заместитель начальника
Украинского штаба партизанского движения
полковник *СТАРИНОВ*

Начальник разведотдела полковник
госбезопасности *МАРТЫНОВ*

11 декабря 1943 года
№ 001722/Х город Киев

Оригінал. Машинопис.
ЦДАГОУ: Ф. 1.— Оп. 22.— Спр. 41.— Арк. 125—126.

№ 58

ІЗ ЗВІТУ
розвідорганів другого з'єднання партизанських загонів Рівненської області про українських націоналістів.

1 жовтня — 15 грудня 1943 року.

ВЫПИСКА ИЗ ОТЧЕТА
о работе разведорганов 2-го (рейдирующего) СОЕДИНЕНИЯ
партизанских отрядов Ровенской области УССР
за время с 1.10 по 15.12.43 г. (Федоров — Кизя)

Б. УКРАИНСКИЕ НАЦИОНАЛИСТЫ

1. Характеристика националистических течений

Основными течениями украинского национализма на данном этапе являются ОУНСД (Организация Украинских Националистов Самостийников Державников), т. н. бандеровцы. Вооруженные силы ее, т. н. УПА (Украинская Повстанческая Армия) под командованием К. Савура, разбросаны по Домбровицкому, Владимирецкому, частично по Высоцкому, Рафаловскому и Морочновскому районам.

Вторая, также довольно многочисленная организация, это т. н. УНРА (Украинская Народно-Революционная Армия) под руководством Т. Боровца, т. н. бульбовцы. Эта организация охватывает южные и восточные районы области.

О третьем течении украинских националистов, т. н. мель-

никовцах, говорить не приходится, так как эта многочисленная организация находится на службе у германских оккупационных властей, известностью среди населения не пользуется и как самостоятельная сила имеет весьма небольшое значение.

Организации бандеровцев, бульбовцев не только не имеют координирующего в своей деятельности начала, но наоборот — находятся в постоянной между собою вражде. Этому вопросу отводится известное внимание в агитационной литературе бульбовцев. В одном открытом письме к бандеровцам, изданном [типографским] путем, командир УНРА Бульба-Боровец обвиняет их во враждебном отношении к его отрядам и приводит как иллюстрацию случай столкновения в селе Орвенца (Орвяниця.— *В. С.*), Домбровицкого района, где бандеровцы хотели разоружить отряд бульбовцев, а когда последние отказались сложить оружие, хотели истребить весь отряд. Только то обстоятельство, что в это время на вас напали красные партизаны, спасло наш отряд от уничтожения, говорит в заключение Боровец-Бульба.

В обеих организациях, а особенно у бандеровцев (ОУНСД), очень широко поставлено дело агитации и пропаганды. Организация бандеровцев издает типографским путем массовым тиражом много агитационного материала, среди которого два довольно объемистых журнала: «Идея и чин» и «До зброи», много листовок, плакатов и пр. Печатается эта литература в типографиях гг. Ровно, Сарны, но частично (мелкие листовки) в местных типографиях. На установление местонахождения этих типографий в данное время направлена деятельность нашей агентуры.

2. Мероприятия националистов

Во время рейда по националистическим гнездам, во второй половине октября, нами разгромлен штаб районной националистической организации бандеровцев Высоцкого района (в селе Речица) и хоз. организации (боевики) в селе Бутово и селе Деревно этого же района, при чем захвачены многочисленные документы, проливающие свет на их организационную работу.

В каждом селе, как правило, назначено подпольное руководство: комендант села, хозяйственный руководитель, их помощники — агитатор-пропагандист, жен. орг. Организованы военные единицы: чета (взвод), рой (отделение), назначено командование, в основу положен устав строевой службы. Все это хорошо законспирировано.

Для подготовки военных и административных кадров организована сеть курсов, укомплектованных довольно сильными лекторскими кадрами, в подавляющем большинстве приезжими из Галиции. На курсах преподаются: история, география и политграмота. Все это под углом зрения украинского националиста.

Дело поставлено так, чтобы воспитать кадры в духе украинского шовинизма, привить максимум враждебности ко всему неукраинскому, в особенности русскому (москальскому).

Большое внимание уделяется подготовке мобилизации людей и лошадей и военным заготовкам, организации сети госпиталей, подготовке медицинских кадров.

Для мобилизации людей составлены и сконцентрированы в штабе списки всего мужского населения от 18 до 40-летнего возраста.

Для организации госпиталей и обеспечения медицинскими кадрами имеются курсы мед. работников, слушатели на которые вербуются через сельских жен. оргов среди молодых девушек.

Военные заготовки проводятся путем обложения населения натурпоставками зернопродуктов, жиров, соли, скота, домашней птицы, а также полотна, овчин, лаптей и прочих предметов.

Мобилизованные лошади сдаются на временное хранение населению под расписку.

Наша агентура тщательно следит за всеми мероприятиями националистов, которые, как равно и списочный состав членов организации, учитываются.

3. Тактика борьбы с партизанами

В тактике борьбы с партизанами обе военные организации украинских националистов УПА и УНРА применяют два метода:

1) нападения на одиночек-партизан и мелкие группы, мелкими же группами;

2) нападения крупными подразделениями на лагери и колонны партизанских отрядов.

В последнее время националисты пустили провокационные слухи о том, что УПА демобилизована и они впредь до прихода Красной Армии будут бороться мелкими группами, а только после того, как Красная Армия прогонит немцев, они опять создадут армию, сделают восстание и организуют Самостийную Украинскую Державу. К этому добавляется,

что в рядах Красной Армии имеется много их сторонников, которые также станут на их сторону.

Однако разведданные, добытые за последнее время, говорят о другом. Никакой мобилизации нет. Вооруженные силы националистов, разбитые на отряды, расквартированы в населенных пунктах области. Известно, что в городе Любешове находится отряд численностью 300 человек, в селе Мочулище Домбровицкого района до 350 человек (командир Шаула), в с. Золотое Высоцкого района и прилегающих к нему селах Пузня, Рудня, Лудынь до 60 чел., в с. Речица и прилегающих с. Городно, Тумень, Замороченье до 100 чел., в с. Андруга, Трипутня, Грани Владимирецкого (за іншими даними — Дубровицького.— *В. С.*) района до 200 чел.

Среди широких слоев сельского населения украинские националисты авторитетом не пользуются. Но в отношении к населению применяются жестокие репрессии. Так, например, в непокорном селе Пузня националисты учинили дикую расправу, вырезав поголовно все население шести дворов. В селе Велюнь за поддержку партизан забрали 200 голов рогатого скота и убили до 10 человек. Широко практикуют нападения из засады на мелкие партизанские группы.

4. Конспирация, агентура, связь

Долгие годы работы в польском подполье выработали очень широкую систему конспирации националистических организаций Украины. Законспирированы не только руководящие кадры, но и рядовые члены организации, законспирированы округа, районы и населенные пункты. Каждый округ, район, населенный пункт (охваченные их влиянием), каждый командир, боец, администратор и рядовой член организации имеет условный псевдоним — кличку. Захваченные в Высоцком районе документы расшифровывают, что этот район, носящий кличку «Нива», входит в состав военного округа «Заграва», что все населенные пункты, охваченные влиянием националистов, имеют клички (см. приложения).

Связь между отдельными звеньями осуществляется через специальных связных, людей, доказавших свою преданность общему делу; их, как правило письменные распоряжения, донесения, приказы и пр. переписка ведется на папиросной бумаге, вкладывается в маленький (2 на 3 см) пакетик «грипс», сдается под расписку связному, который и вручает этот пакетик адресату, тоже под расписку. Миниатюрные размеры также имеют практическое значение, в случае ка-

кой-либо опасности перехвата почты пакетик должен быть проглочен связным.

Широко развита агентурная сеть. Как правило, в числе агентов вербуется кто-либо из сельской администрации: или сельский староста (солтыс), или секретарь его. Агентурой охвачены почти все села. Практикуется засылка агентуры в партизанские отряды. Так, нами выявлены и ликвидированы агенты в отрядах им. Богуна, им. Кармелюка.

Верно: (подпись)

Копія. Машинопис.
ЦДАГОУ: Ф. 62.— Оп. 1.— Спр. 220.— Арк. 100—103.

№ 59

ПРОТОКОЛ
опитування члена комуністичного підпілля І. Ф. Гусаковського щодо діяльності організації українських націоналістів у с. Стрижівка Ставищенського району Київської області.

8 січня 1944 року.

ПРОТОКОЛ ОПРОСА

Гусаковский Иван Францевич, 1906 г. рождения, урожен. с. Тартак Мархлевского района Житомирской области, поляк, член ВКП(б) с 1932 г., образование низшее.

Работал управляющим Киевской облконторы «Заготсено».

Семья — жена Агриппина Октавяновна Градицкая и дочь Галина Ивановна проживают в с. Стрижевка Ставищанского района. Сын — Анатолий Петрович Ильицкий (так у документі.— *В. С.*) — в Красной Армии.

от 8 января 1944 года

Об украинских националистах

Начиная с 1942 г., в процессе подпольной работы мне пришлось встретиться с лицами, проводившими работу по формированию националистических групп.

Как я указал ранее, по прибытии меня в апреле 1942 г. в с. Стрижевку, я занялся изучением отдельных людей.

Один из наиболее развитых людей в этом селе был бывший учитель средней Стрижевской школы ЗДЕРУК Иван Петро-

вич, который пользовался в селе, особенно среди кулацкой прослойки, особенным авторитетом.

Мой родственник — ЦЫБУЛЬСКИЙ и моя жена рассказали, что ЗДЕРУК в 1918—20 годах служил у Петлюры. По происхождению ЗДЕРУК из кулаков, его брат в 1930—31 году был раскулачен и репрессирован. В 1942—1943 г. проживает в с. Плютенцы, Ставищанского района.

Я поставил перед собой задачу изучить его ближе и установить его связи.

При разговорах с ним было видно, что он является украинским шовинистом, и все его рассуждения носили националистический оттенок.

В июне—июле 1942 г., когда прошли слухи об аресте Степана БЕНДЕРЫ, в Ставищах был арестован САВИЦКИЙ — националист, организовывавший власть в Ставищанском районе после прихода немцев,— ЗДЕРУК в присутствии КУКУРУДЗЫ Оверка, РУДОГО Кирилла Оноприевича и меня заявил, что все равно Украина будет самостийною.

После этого я предупредил ЦЫБУЛЬСКОГО, СТРОЯНОВСКОГО, ИЩУКА Тараса и ФЕЩЕНКО Михаила Антоновича о возможном наличии в с. Стрижевка националистической организации.

Одновременно я поручил ИЩУКУ как имеющему возможность вращаться среди этих людей — присматриваться за их деятельностью, выявлять их связи и проч.

В июле 1943 г. я поручил ИЩУКУ Тарасу Григорьевичу войти в более близкие взаимоотношения с ЗДЕРУКОМ и КУКУРУДЗОЙ и при случае выдать себя за человека, которому близки националистические чувства.

В то время я поручил всем участникам моей группы следить за ЗДЕРУКОМ и его связями.

В августе 1943 г. ИЩУК участвовал на вечеринке у КУКУРУДЗЫ, где присутствовали: ЗДЕРУК, Демид ЛЕВЕЦКИЙ, БЕРЕЗНЯК Демедь Лукашевич.

На этом вечере ИЩУК в разговоре высказал свои националистические чувства.

В начале сентября 1943 г. ЗДЕРУК познакомил ИЩУКА с агрономом Стрижевского участкового куста — КОРЫТНИК, который начал обрабатывать ИЩУКА в националистическом духе.

На одной из бесед КОРЫТНИК прямо заявил ИЩУКУ: «Слушай, Тарас, ты хороший хлопец, но скажи — ты патриот Украины?»

Имея от нас прямое задание войти в доверие к националистам, ИЩУК ответил утвердительно, после чего КОРЫТ-

НИК пообещал дать ИЩУКУ украинскую националистическую литературу.

О своем разговоре с КОРЫТНИКОМ ИЩУК сообщил мне, после чего я с командиром отряда БАРАШКОВЫМ соответствующей подпиской обязали ИЩУКА войти в доверие к националистам и добывать для нас необходимые данные о работе националистов. (Подписка прилагается).

Впоследствии ИЩУК от КОРЫТНИКА начал систематически получать националистическую литературу.

Эта литература, по сообщению КОРЫТНИКА ИЩУКУ, поступала от националистической организации, находящейся в Ставищах.

В одном из разговоров КОРЫТНИК сказал ИЩУКУ: «Ты учти, что если предашь, то с тобой расправятся отряды ВУПА (Вызвольна Украинская Повстанческая Армия)».

КОРЫТНИК также сообщил ИЩУКУ, что «ВУПА» опирается на 47-миллионный украинский народ Западной и Восточной Украины, а также на (миллионы) украинцев, проживающих в Америке, якобы организована 200 000 добровольческая армия, которая имеет своей задачей после высадки англо-американского десанта в Италии и достигнут границ Сербии (так у документі.— *В. С.*) — эта армия в тылу фронта будет продолжать свой путь через Сербию и Румынию для соединения и совместных действий с армией ВУПА, которые освободят Украину от фашистского и советского рабства.

По сообщению КОРЫТНИКА, такие же националистические организации, как и в Ставищах, остались в подполье в Донбассе и Полтаве.

В заключение КОРЫТНИК сказал: «После обескровливания русской и немецкой армий, ВУПА сможет легко достигнуть цели с помощью армии, формируемой в Америке, и при помощи балканских стран».

Националистическую армию в Америке формирует якобы ВИННИЧЕНКО.

КОРЫТНИК поручал ИЩУКУ обрабатывать молодежь с. Стрижевка в националистическом духе, в частности, сына националиста ЧУШКАЛО Николая Васильевича — Петра Николаевича.

Однако ИЩУК по нашему поручению от этих заданий уклонялся, вел разговор «вокруг да около», но никого не вербовал.

Единственное, что он сделал,— это дал почитать сыну ЧУШКАЛО националистический журнал. Это было сделано для того, чтобы на ИЩУКА не падало подозрение со стороны националистов.

Участник нашей подпольной организации КАРАУЛЬЩИК Антон Зотьевич рассказал, что на одной вечеринке, когда ЗДЕРУК Иван Петрович напился и начал его вербовать в националистическую организацию, то рассказал ему о структуре украинских националистических организаций.

Структура организаций — троечная, т. е. один член организации должен быть связан не более чем с двумя другими. Из этих 3-х человек выбирается наиболее выдержанный и преданный делу, который поддерживает связь с другой тройкой, но через одного человека.

Когда же КАРАУЛЬЩИК уклонился от вербовки, то на второй день ЗДЕРУК начал говорить ему, что он был пьян и не помнит, что говорил. Больше к этому вопросу в беседах с КАРАУЛЬЩИКОМ ЗДЕРУК не возвращался.

17 октября 1943 г. ИЩУК докладной запиской (прилагается) сообщил, что националисты готовят убийство советских активистов.

Позже ЦАРУК Николай и КЛИМЧУК Антон сообщили, что КУКУРУДЗА Оверко устроил пьянку на квартире КАРАУЛЬЩИКА с целью его убийства.

После этого заявления я, БАРАШКОВ и НОВОСИЛЬСКИЙ решили убрать троих человек, которые возглавляли Стрижевскую националистическую организацию.

В результате были уничтожены:

ЗДЕРУК Иван Петрович, РУДЫЙ Кирило Оноприевич, КУКУРУДЗА Оверко Николаевич.

Перед расстрелом этих лиц они были допрошены БАРАШКОВЫМ и мною. Об участии в националистической организации все сознались, но никого больше не выдали.

После их расстрела в Стрижевку приезжали ТКАЧЕНКО, КОРЫТНИК, которые проводили совещание у ПОДДУБНОГО Василия, на совещании были: ПОДДУБНЫЙ, ГИРЕНКО Трофим, МИЛЛЕР и др., о чем там стоял вопрос, нам неизвестно.

КУКУРУДЗА и РУДЫЙ подтвердили, что ЗДЕРУК был немецким шпионом.

Необходимо отметить, что ЗДЕРУК однажды на пьянке у КУКУРУДЗЫ заявил: «Я недаром ездил в Эстонию для получения заданий и недаром работал для того, чтобы здесь не было советской власти».

Этот разговор слышала моя жена. Аналогичное заявление ЗДЕРУКА мне сообщил ЦЫБУЛЬСКИЙ.

Из наблюдений членов нашей подпольной организации мы установили причастность к националистической группировке ряда лиц.

Хотя эти люди, в большинстве своем, и не заявляли прямо о своей причастности к украинским националистам, однако по их связям и из разговоров можно сделать вывод, что они националисты.

Каждый из них при беседе на политические темы заявлял, что «хотя на Украине не будет немцев, но не будет и Советской власти».

И другое: «Пусть будет Англия, но лишь бы не немцы и не советская власть».

Из выявленных нами националистов с. Стрижевка укажу на следующих:

1. ЗДЕРУК Иван Петрович работал при немцах бухгалтером колхоза. Расстрелян нами. Семья его — жена проживает в с. Стрижевка.

ЗДЕРУК был тесно связан с ГИРЕНКО Трофимом Трофимовичем. Когда ГИРЕНКО работал в Донбассе, с. Павловка Лозовая, бухгалтером совхоза, то ЗДЕРУК бывал у него.

После приезда в 1943 г. ГИРЕНКО в с. Стрижевку они поддерживали тесную связь.

2. РУДЫЙ Кирило Оноприевич — работал при немцах завхозом колхоза, а потом бригадиром и садовником. Расстрелян нами. Семья его проживает в с. Стрижевка.

3. КУКУРУДЗА Оверко Николаевич — при немцах голова кооперации. Расстрелян нами, семья живет там же.

4. ДАНИШЕВСКИЙ АНДРИАН — националист еще в 1918—20 г., старик, колхозник.

5. ВОВЧУК Роман Никонович — работал плотником в мастерской колхоза.

6. ЧУШКАЛО Николай Васильевич — колхозник, плотник.

7. ГИРЕНКО Петр Трифонович — писарь управы с. Стрижевка.

8. ГИРЕНКО Иван Трифонович — счетовод кооперации.

9. ГИРЕНКО Трофим Трифонович — бухгалтер комендантского куста. Давал националистическую литературу СТРОЯНОВСКОМУ Григорию. Часть этой литературы передана в Украинский штаб.

10. ПОДДУБНЫЙ Василий Семенович — в 1942 г. приехал с Донбасса и работал головой кооперации.

11. БЕРЕЗНЯК Демедь Лукашевич — колхозник, дружил со ЗДЕРУКОМ.

12. МИЛЛЕР Антон Кондратьевич — завгосп колхоза.

13. СТРЕЛЬЧУК Даниил Титович — в 1918—20 гг. был сотником у Петлюры. Начал вербовать в националистиче-

скую организацию ГОРОБЦА Василия. Работал машинистом в колхозе.

14. ПОЛОТНЯК Иван Антонович — при немцах был директором мельниц в Ставищанском районе.

15. САВИЦКИЙ Дорофей — брат убитого в Ставище немцами националиста — САВИЦКОГО. Работал столяром в колхозе.

16. СЛУХАЙ Карп Андреевич — работал завхозом в колхозе Стрижевского поселка.

17. САВЛУК Федор Тимофеевич — бухгалтер поселка Стрижевского колхоза, старый офицер.

18. САВИЦКИЙ Николай Дорофеевич — работал сначала в полиции (при немцах), а позже колхозник.

19. ФЕЩЕНКО Андрей Семенович — бывший партизан, в 1918 г., колхозник.

20. ГЕРАСИМЕНКО Илья Максимович — в настоящее время служит в полиции.

21. САВИЦКИЙ Дмитрий — коморник колхоза при немцах.

Руководители националистической организации Ставищанского района.

1. ТКАЧЕНКО — старший агроном сельскохозяйственного отдела райуправы.

О его принадлежности к украинским националистам сообщил на допросе ЗДЕРУК.

2. БАСИНСКИЙ — б. голова райуправы в Ставищах.

3. ТЕРСЕВСКИЙ — б. завторготдела в Ставищах.

4. СВЕРИДИВСКИЙ — нач. районовой полиции.

5. КОРЫТНИК — агроном Сухоярского сельскохозяйственного куста.

6. ПИДЗЕЛЬСКИЙ — голова райспоживспилки в Ставищах.

Об этих шести националистах хорошо осведомлен участник нашей подпольной организации — партизан НОВОСИЛЬСКИЙ Франц Поликарпович.

Наряду с этим участниками нашей группы выявлены предатели Родины, которые были близки с немецкими оккупационными властями.

По селу Стрижевка

1. КРЫМИНСКИЙ Петр
2. ЯРЕНЧУК Илья Гарламович
3. КОМАРИВСКИЙ Николай
4. БОРЩЕВСКИЙ Павел
5. БОРЩЕВСКИЙ Кондрат

6. ЛЕВЕЦКИЙ Демид
7. АНТОЩУК Никита
8. МАРУЩАК Григорий Ильич
9. ЧУШКАЛО Селифон
10. ГОРОБЕЦ Лукаш
11. ЗДЕРУК Сила
12. МИЩЕНКО Иван Охримович
13. КОМАХА Антон Иванович
14. ПУСТОВИТ Виктор

По селу Сухой Яр

1. ЧЕРНЫЙ Иван — староста
2. МИЩЕНКО Михаил Охримович
3. ЧЕРНЫЙ Тихон — зам. старосты
4. ФИЛОНЕНКО — завхоз на Красном хуторе

По селу Одайполь (Ставищанский район)

1. СУХИЙ Махтей
2. ШАПОВАЛ Петр Потапович

Лица, служившие полицейскими до момента освобождения Ставищанского района Красной Армией

По с. Стрижевка

1. ПАЛАМАРЧУК Лазарь Афанасьевич
2. ЗЕЛЕНЫЙ Михаил Кириллович
3. БОНДАРЕЦ Арсентий Данилович

По с. Сухой Яр

1. МЕКЕДА Леонид
2. МАКОГОН Петр
3. КИЧЕНКО

Состоящие ранее полицейскими

По с. Стрижевка

КОМАХА Тодось Иванович
ЧУШКАЛО Николай Васильевич
ВОВЧУК Павел Иванович
СЧАСТЛИВЫЙ Феодосий
РУДЮК Никифор
КРУШЕЦ Нестор

Лица, которые подавали заявления о принятии на службу в полицию, но не были зачислены:

По с. Стрижевка

МАРУЩАК Григорий Ильич
БОРЩЕВСКИЙ Павел Кондратьевич

НАГОРНЫЙ Антон
ЯРЕМЧУК Федор Калистратович

ОПРОСИЛ — Ст. пом. нач. РО УШПД ст. лейтенант г/б /ЧЕРЕВАШ/

«_____» 1944 года

Оригінал. Машинопис.
ЦДАГОУ: Ф. 62.— Оп. І.— Спр. 292.— Арк. 25 зв.— 26.

№ 60

СПЕЦПОВІДОМЛЕННЯ
Українського штабу партизанського руху секретареві ЦК КП(б)У М. Хрущову про переговори гітлерівців з українськими націоналістами.

19 лютого 1944 року.

СОВЕРШЕННО СЕКРЕТНО

экз. № 1

Секретарю Центрального Комитета
КП(б)У Украины
тов. ХРУЩЕВУ Н. С.

СПЕЦСООБЩЕНИЕ

О соглашениях украинских националистов с немцами.

По сообщениям партизанских отрядов и соединений, за последнее время, в связи с успешным продвижением частей Красной Армии на запад и освобождением ряда районов западных областей Украины, украинские националистические элементы предпринимают мероприятия по соглашению с немецкими оккупационными властями.

Немцы же, в свою очередь, охотно идут на такие соглашения в целях использования националистов в своих интересах для подрывной, диверсионной и террористической деятельности в тылу наступающей Красной Армии. Командир соединения партизанских отрядов Вершигора сообщил, что в декабре 1943 г. между представителями бандеровцев и немецкого командования произошло две встречи. От немец-

кого командования был обер-лейтенант Обаштейн. Со стороны украинских националистов были:

Командир загону Антонюк («Клеч»), политический руководитель этого же загону Ключ («Браво»), командир батальона по кличке «Остап» и др.

Немцы перед националистами поставили два условия:

1. Прекратить вооруженную борьбу друг с другом.

2. Взамен оружия помогать немцам продовольствием, скотом, лошадьми.

Бандеровцы согласились на эти условия и потребовали освобождения немцами националистов, которые и были освобождены. На основании этого соглашения между бандеровцами и немцами произошел ряд обменов оружия на продовольствие. В частности, в первых числах января немцы приехали на машинах в села Боблы и Турепин (можливо, йдеться про Бобичі й Туричани.— *В. С.*) (18—20 км севернее Владимир-Волынск), забрали зерно, 40 коров, 500 курей, свиней и лошадей.

Характерным примером согласованности в действиях между немцами и националистами является факт замены 13.1.44 г. немецкого гарнизона в г. Камень-Каширский. В результате переговоров с немцами, националисты обязались построить мост через р. Турия и пропустить их на Ковель. Немцы же со своей стороны обязались оставить националистам в полной сохранности все имущество, находившееся в Камень-Каширский. К 12.1.44 г. мост через р. Турия был построен, и националисты подошли к г. Камень-Каширский с целью воспрепятствовать захвату его партизанами. Ушедший немецкий гарнизон оставил националистам в г. Камень-Каширский следующее: 300 винтовок, два ящика патронов, 200 пар белья, 30 комплектов обмундирования, а также хлеб, соль, скот, сено и прочее. Кроме того, немцы обещали не трогать националистов и помогать им в борьбе с Красной Армией. Отряд националистов, вступивших в Камень-Каширский, насчитывал свыше 500 чел. и имел на вооружении: минометов батальонных — 2, ротных — 1, станковых пулеметов — 3, ручных — до 30. Отрядом командовал «Мазепа», его заместитель «Ворон».

По имеющимся агентурным данным, националисты гарнизона Камень-Каширский получили следующий приказ командования «УПА» (Украинская повстанческая армия):

1. До особого распоряжения все тяжелое вооружение, за исключением винтовок, автоматов и пистолетов, прятать, зарывая в землю.

2. Всем командирам формирований «УПА» переводить на-

ционалистов через линию фронта, с целью поднять восстание в тылу Красной Армии.

3. Всему украинскому населению немедленно приступить к обмолоту урожая и спрятать его (зарыть в землю).

4. Резать скот, овец, свиней и делать запасы для «УПА».

Население предупреждено о строгом наказании за невыполнение пунктов 3 и 4 настоящего приказа. Эти мероприятия руководство «УПА» проводит с целью: ничего не дать Красной Армии. В конце января с. г. соединением партизанских отрядов под командованием Вершигоры был разгромлен отряд украинских националистов численностью 200 чел. Среди захваченных при разгроме националистов документов в руки партизан попал договор, заключенный между представителями «УПА» и ландвиртами (руководители сельского хозяйства) Владимир-Волынского комиссариата. Договор подписан 9.12.43 г. и предусматривает обсуждение с Владимир-Волынским уездным руководителем и гебитскомиссаром следующие вопросы, выдвинутые националистами:

«1. Контингент. Как понимать его задачу, количество, из каких сел.

2. Сотрудничество немцев с поляками. Желаем устранить польскую полицию и польских служащих в нашем уезде (Владимир-Волынский).

3. Польские дикие банды уничтожать до союза. Во всяком случае немцы обязуются ни в чем им не помогать.

4. Не в наших делах мешать немецким перевозкам на фронт, а также немцы не мешали бы нам на переездах.

В связи с войной желаем:

а) немцы никогда на наши села не будут нападать; б) не будут стрелять или мешать нашим транспортам на переездах.

5. Всех пленных и пойманных на территории Владимир-Волынского уезда обязуемся с обеих сторон освобождать и отсылать по данным адресам.

6. Немцы не будут употреблять самолеты для бомбардировки наших сел.

7. Сотрудничать по уничтожению красных банд».

31.1.44 г. соединением партизанских отрядов под командованием Вершигоры было перехвачено письмо немецкого коменданта г. Горохов (50 км юго-западнее Луцк), адресованное руководителю гороховской районной организации ОУН «Павлу» с содержанием начать переговоры по вопросу дружественного союза и совместных действий. Все эти материалы, а также ряд других, захваченных партизанами при разгроме националистических формирований, говорят о попытках не-

мецких властей использовать националистов как подрывную силу в борьбе с успешно наступающими частями Красной Армии.

И. о. начальника Украинского штаба
партизанского движения полковник *СОКОЛОВ*

19 февраля 1944 г.
№ 001864 г. Киев

Оригінал. Машинопис.
ЦДАГОУ: Ф. 1.— Оп. 22.— Спр. 75.— Арк. 80—83.

№ 61

ЗВЕРНЕННЯ
керівників УРСР до населення окупованих районів України про боротьбу з українськими націоналістами.

12 січня 1944 року.

До населення тимчасово окупованих районів України

...ДОРОГІ ТОВАРИШІ РОБІТНИКИ, СЕЛЯНИ, ІНТЕЛІГЕНТИ!

Ваш ворог не тільки німецькі розбійники. Ваш ворог — зграя німецько-українських націоналістів. Всілякі оці бандери, мельники, бульбівці, запродавшись Гітлеру, допомагають йому уярмлювати наш народ, нашу Україну. Їх руки в крові наших дітей, матерів, сестер. Українсько-німецькі націоналісти, зрадники народу і гітлерівські прихвосні допомагають німцям грабувати український народ. Ці запроданці прикидаються, начебто й вони борються проти німців. Вони знають, як люто й нещадно ненавидить наш народ німецьких гнобителів. Змовившись з Гітлером, вони підлабузнюються до народу, вдаючи, начебто й вони проти гітлерівців. Вони створюють лжепартизанські озброєні загони, заманюючи до них людей тим, що ці загони, мовляв, будуть боротися з німцями. Не вірте їм! Спитайте, що вони зробили для загальної справи визволення українського народу з-під гітлерівського ярма? Чи вбили вони хоч одного німця, чи пустили під укіс хоч один німецький ешелон? Не вірте їм! До своїх загонів вони втягнули людей, які чесно хотіли боротися з лютим ворогом народу — гітлеризмом.

Таким чином українсько-німецькі націоналісти хотіли по-

слабити наш народ в боротьбі, роз'єднати наші сили, нацькувати брата на брата. Не дайте їм обдурювати себе і свій народ! Знищуйте цих шахраїв — агентів німецьких загарбників! Разом з червоними партизанами бийте німців і німецьких холуїв!

Українсько-німецькі націоналісти насправді є спільники Гітлера. Вони хочуть розірвати кровні братні зв'язки українського народу з російським, вирвати Радянську Україну з сім'ї радянських народів, вкинути Україну в пельку Гітлерові. І це вони називають створенням «самостійності» для України! Будучи агентами гітлеризму, українські націоналісти хочуть перетворити Україну на колонію німецького імперіалізму, а український народ — на рабів німецьких баронів і поміщиків.

Українсько-німецькі націоналісти хочуть посварити український народ з польським. Це не вийде! Кращі сини польського народу пліч-о-пліч з червоними воїнами, разом з українськими партизанами ведуть запеклу боротьбу проти спільного ворога — гітлерівської Німеччини.

Голова Президії Верховної Ради УРСР *М. ГРЕЧУХА*

Голова Ради Народних Комісарів УРСР *Л. КОРНІЄЦЬ*

Секретар Центрального Комітету
Комуністичної партії (більшовиків) *М. ХРУЩОВ*

12 січня 1944 року
м. Київ

Копія. Машинопис.
ЦДАГОУ: Ф. 1.— Оп. 23.— Спр. 362.— Арк. 16.

№ 62

РОЗВІДУВАЛЬНЕ ЗВЕДЕННЯ
Українського штабу партизанського руху про рух загонів УПА на схід.

17 лютого 1944 року.

РАЗВЕДЫВАТЕЛЬНАЯ СВОДКА
Украинского штаба партизанского движения

№ 23
гор. Киев **Карта 1:500 000**

По данным командира соединения Сабурова 12. 2. 44 г. в районах севернее железной дороги Ковель — Сарны сформированы УПА группы по 15—20 человек и маневренные

отряды без обозов по 100—150 человек. Их десятками направляют в леса Житомирской области. Несколько отрядов уже переправились через р. Горынь и двигаются на восток.

И. о. начальника Украинского штаба
партизанского движения полковник *В. СОКОЛОВ.*

17 февраля 1944 г.
гор. Киев № 001797.

Оригінал. Машинопис.
ЦДАГОУ: Ф. 1.— Оп. 22.— Спр. 41.— Арк. 141.

№ 63

РОЗВІДУВАЛЬНЕ ЗВЕДЕННЯ
Українського штабу партизанського руху про бойові дії українських націоналістів.

2 березня 1944 року.

РАЗВЕДЫВАТЕЛЬНАЯ СВОДКА
Украинского штаба партизанского движения

№ 28
1марта 1944 года
гор. Киев **Карта 1:500 000**

По данным командира соединения Рудич на 19. 2. 44 г., в районе Камень-Каширский (50 км сев.-вост. Ковель) по селам располагаются вооруженные отряды националистов общей численностью до 400 человек. После столкновения с партизанами северо-восточнее Камень-Каширский националисты были рассеяны и мелкими группами ушли в направлении западнее Камень-Каширский. По данным командира соединения Шукаева на 27.2.44 г., бандеровцы, находящиеся в районе Кременец, продолжают вооруженные столкновения с немцами. У мадьяр националисты, в обмен на продукты питания, приобретают оружие и боеприпасы.

Вооруженные отряды националистов-мельниковцев продолжают нести службу у немцев, действуя в полном согласии с немецко-фашистскими захватчиками.

Начальник Украинского штаба партизанского движения
комиссар государственной безопасности *Т. СТРОКАЧ*

2 марта 1944 года
№ 002031 город Киев

Оригінал. Машинопис.
ЦДАГОУ: Ф. 1.— Оп. 22.— Спр. 41.— Арк. 149.

№ 64

ЛИСТ
секретаря ЦК КП(б)У М. Хрущова Й. Сталіну про становище на Волині та пропозиції щодо боротьби з українськими націоналістами.

Березень 1944 року.

ЦК ВКП (б)
товарищу СТАЛИНУ И. В.

О положении в Ровенской и Волынской областях УССР

В освобожденных районах Ровенской и Волынской областей, а также в городах Ровно и Луцке, благодаря стремительному наступлению частей Красной Армии и активному действию партизанских соединений, промышленность, а также городское хозяйство почти полностью уцелело. Так, в городе Луцке сохранилось: элекстростанция, водопровод, хлебопекарни, мельницы, пивзавод и другие предприятия. Эти предприятия через 4—5 дней возобновили свою работу.

По городу Ровно и освобожденным районам Ровенской области сохранились: пивоваренный завод с обеспечением сырья на 140 дней, макаронная фабрика, кожевенный завод, фабрика валенок, мыловаренный завод, колбасная фабрика и другие.

В Здолбуново сохранился цементный завод производительностью в 400 тонн в сутки. В Сарнах и Березно кожевенные заводы. В Александрии, Сарнах, Клевани — мельницы и лесопильные заводы. В Оржеве — фанерный завод. В Моквино — бумажная фабрика с полугодичным запасом сырья. По сахарной промышленности сохранились заводы: в Корец, Бабине и Шпанове. Корецкий завод работает.

Полиграфическая промышленность в Ровно и Луцке сохранилась полностью, за исключением большой немецкой типографии «Дойчше Украине Цейтунг», которая вывезена немцами.

Сельское хозяйство освобожденных районов Ровенской и Волынской областей велось индивидуально. Были госимения, организованные немцами на базе совхозов и некоторых колхозов, а также землях бывших польских осадников. Колхозы с приходом немцев были ликвидированы. Проверкой

отдельных районов Здолбуновского, Корецкого, Гощанского Ровенской области; Поддубецкого, Олыкского Волынской области, установлено, что 40—50% урожая 1943 года немцами вывезено.

По предварительным данным отдельных районов установлено, что немецкие захватчики в период оккупации и особенно перед отступлением увезли или уничтожили по Ровенской области 60—70% лошадей, 50—60% продуктивного рогатого скота, около 80—90% свиней.

МТС при немцах существовали. Они обслуживали, главным образом, госимения, лишь в отдельных случаях крестьянские хозяйства на молотьбе. Большинство тракторов при отступлении выведены из строя. По 9 обследованным МТС (Ровенская область) из 87 тракторов, которые были до войны, после немецкой оккупации осталось только 38, в том числе исправных 4.

Население и, в частности, мужское, как правило, осталось в селах и городах. В Германию вывезено незначительное количество людей.

В беседах с крестьянами многие задают вопрос о колхозах. Немцы и националисты напугали крестьян коллективизацией.

Части Красной Армии в селах и городах Ровенской и Волынской областей встречались большинством населения положительно. В разговорах многие заявляют, что пришли свои люди, с ними можно поговорить, объясниться, высказать свои нужды и т. п. Рабочие в большинстве своем охотно взялись за труд на предприятиях, крестьяне выходят на работу по расчистке железнодорожных путей и дорог, помогают продуктами питания. Интеллигенция охотно и радо[стно] взялась за восстановление школ, больниц, театров.

Но в связи с тем, что националистические банды путем необузданного террора влияют на население и в связи с близостью фронта, в общем население ведет себя настороженно и сдержанно.

Настроение призванных в Красную Армию из Ровенской области, находящихся в запасной бригаде, в целом здоровое. Но есть случаи и отрицательных явлений среди мобилизованных, которые проявляются в нежелании быть в действующей Армии, говорят: «Лучше бы нас не брали в армию, мы больше бы принесли пользы в тылу». Есть факты уклонения от мобилизации и вооруженного сопротивления органам власти. Так, в селах Володимирецкого района при появлении призывной комиссии все мужчины военнообязанные ушли в лес, саботируя мобилизацию. В селах Домбровицкого ра-

йона был случай вооруженного столкновения при проведении мобилизации. Армейский заградотряд 184 задержал 120 человек, подлежащих мобилизации. Многие из них были с оружием и оказали сопротивление. В результате столкновения были раненые и убитые из числа напавших на бойцов заградотряда.

Среди мужчин призывного возраста имеются националисты-бандеровцы и др., которые саботируют мобилизацию или же пытаются проникнуть в ряды Красной Армии с диверсионными целями. Из числа призванных в первые дни вступления в Ровенскую область Красной Армии, партийно-политическим аппаратом 161 Армейского запасного стрелкового полка выявлено 200 националистов, 150 сектантов, 25 бывших старост и полицейских, скрывших свою деятельность при немцах.

Как установлено органами НКГБ и НКВД, на территории Ровенской, Волынской и Тарнопольской областей существуют и активно действуют вооруженные банды украинских националистов-бандеровцев, объединенные в так называемую «Украинскую Повстанческую Армию» (УПА). Численность этих банд колеблется в пределах 30—500 и более человек, вооруженных автоматами, пулеметами, минометами и в некоторых случаях пушками.

Так, в Тучинском районе Ровенской области оперирует сотня под командованием Трофимчука (псевдоним — Недоля). В Александрийском районе Ровенской области оперирует банда в количестве около 600 человек, в Илиповском (так у документі.— *В. С.*) районе Ровенской области действует банда в количестве около 150 человек под командой дьякона Гаврищук, в Олыкском районе Волынской области зафиксировано действие банды Кирилюка Василия в количестве 30 человек.

Таких банд на территории Ровенской и Волынской областей на 1-е марта удалось пока выявить 34. В числе которых банды: Крука, Загравы, Шаулы, Мазепы, Коры, Ярко, Фолсуты, Пугача, Вороны, Годуна, Гребенки, Сирко, Яремы, Верещака, Дубровцы, Орла, Дериша, Горына, Лысого, Сыча, Макаренко, Искры, Суева и другие.

Общее руководство бандами осуществляет заместитель Степана Бандеры — Максим Рубан, а военное (командир УПА) — Клим Савур (действительная фамилия Шухевич — сын львовского адвоката)... Во главе «Украинской Повстанческой Армии» стоит главное командование УПА и его штаб. В составе штаба УПА имеются отделы: оперативный, политический, боевой подготовки, связи, санитарный и хозяйствен-

ный. Кроме того, при главном командовании УПА имеется отдел так называемой «службы безпеки» — СБ. УПА состоит из четырех групп: Северной, Южной, Восточной и Западной, а также соответственно делится на четыре округа: Ровенский, Ковельский, Кременецкий, Житомирский. Однако активных проявлений банд в Житомирской области не наблюдается. Пробравшаяся через линию фронта из западных областей в Житомирскую область банда Дороша численностью в 40 чел. ликвидирована частями Красной Армии. УПА также делится на подразделения: полк, куринь, сотня, чота, рой.

Комплектованием УПА как командным, так и рядовым составом занимаются референтуры по военным делам краевых, областных, окружных, районных и подрайонных «проводов» ОУН. Командный состав от командиров сотен и выше назначается краевым «Проводом» ОУН из активных оуновцев, преимущественно галичан из сельской интеллигенции.

Для пополнения рядов УПА в сентябре 1943 года еще до прихода Красной Армии главным командованием УПА в районах Волыни и Полесья была проведена мобилизация мужского населения и увод его в леса. Оуновцы путем агитации и применением террористических мер к семьям и родственникам уклоняющихся от мобилизации насильно втянули в УПА значительное число украинского населения из социально-близкой нам прослойки.

Кроме украинцев из западных областей УССР, в УПА имеются в качестве ее участников украинцы из восточных областей, а также лица других национальностей. Так, 28 февраля после вооруженного столкновения батальона внутренних войск НКВД с бандой численностью около 70 чел. в районе Суховецких хуторов Ровенской области, в результате которого убито 11 бандитов и захвачено живыми 30. На другой день в РО НКВД добровольно явились 11 участников этой банды и сдали 1 ручной пулемет и 10 винтовок. Все эти лица по национальности грузины, бежавшие из немецкого плена.

Банды «УПА» расправлялись и расправляются с населением, выражающим симпатию к советскому строю. Они нападают на военнослужащих, убивают советско-настроенных людей и наших работников, грабят население. Те, которые сопротивляются, истребляются не только сами, но и их семьи.

Так, в ночь с 10 на 11 февраля в с. Шекино (Щекичин.— *В. С.*), Межеричского района Ровенской области бандиты уничтожили семью Зинчук Г. Я., в составе его самого, жены, двух дочерей и сына. В том же районе, в селе Яновка, вырезали семью Чичирь Митрофана Васильевича в составе: его самого, жены и сына. Возле трупов оставлена записка сле-

дующего содержания: «Внимание! Такая смерть встретит каждого выслуживающегося сексота и агента НКВД, что своей подлой работой вредят укранской национальной революции. Ревтрибунал отдела УПА, командир Урбаненко».

Зарегистрировано 134 случая нападения банд на военнослужащих, обозы с боеприпасами и продовольствием.

13.II.44 г. в селе В. Любаша, Костопольского района, Ровенской области, банда численностью до 800 чел. напала на группу красноармейцев и, убив 5 бойцов, увела 25 лошадей и 15 повозок.

5.II.44 г. в селе Мизочь того же района бандиты убили двух красноармейцев и отрезали им носы и уши.

В феврале месяце бандами совершено 6 нападений на 5 райцентров Ровенской и один райцентр Волынской областей.

Так, 24.II.44 г. банда численностью в 400 человек напала на райцентр Владимирец Ровенской области. В результате перестрелки с нашей стороны убито шесть человек. Отмечено шесть случаев нападения банд на сельсоветы.

15.II.44 г. в селе Селище Клесовского района бандиты убили председателя Клесовского исполкома тов. Данько, пред. сельсовета Ганзюк, сотрудника РО НКВД Валиева. Убито два бандита.

Основные базы дислокации «УПА» возле Ковеля (т. н. Полесская группа Дубового), возле Тарнополя (т. н. Северная группа Енея). (Правильно: південна група Енея.— *В. С.*).

Кроме «УПА» (бандеровцев), существует еще военнонациональное формирование «бульбовцы», именующие себя «УНРА» (украинская народно-революционная армия). Это формирование организовал с помощью немцев «Тарас Бульба» (М. Боровец — житель с. Быстричи Людвипольского района Ровенской области, владелец каменоломни).

Перед вступлением Красной Армии в Западную Украину 5 октября Бульба издал приказ о роспуске своих отрядов, указывая, чтобы они с оружием разошлись по домам, а потом, когда Красная Армия пройдет, в тылу снова объединиться и вести борьбу с советской властью.

По данным НКГБ УССР существует еще одна оуновская военная организация, так называемая «Украинская народная самооборона» — «УНС», которая действует на территории Львовской, Тарнопольской, Дрогобычской и Станиславской областей, но с «УНС» нашим органам непосредственно сталкиваться не приходилось.

Когда Красная Армия, выгоняя немецких оккупантов с нашей земли, вступила в районы западных областей Украины, националисты активизировались.

Так, 19 января ночью в г. Острог появилась банда численностью в 80 человек, которая уничтожила 25 человек польского населения, сожгла здания: райкома КП(б)У, РО НКВД, клуб, аптеку, школу и ряд других. Всего сожжено 12 зданий.

14 февраля ночью в райцентре Тучино (Тучин.— *В. С.*) банда в количестве 100 чел., вооруженная тремя пулеметами, винтовками и гранатами, произвела нападение на РО НКВД, РО НКГБ и РК КП(б)У. Районный актив в течение 4 часов отстреливался, в результате чего бандиты потеряли убитыми и ранеными 5 человек. На рассвете, в результате принятых мер, убит еще один бандит и три задержаны.

27 февраля на участке Рокитное — Клесово банда численностью в 150 чел. разобрала 40 метров узкоколейного жел. дор. пути, подоспевшая группа бойцов войск НКВД огнем рассеяла бандитов, убив 5 человек. 23 февраля при изъятии активных участников УПА в селе Ромашково (Ромашківка.— *В. С.*) Олыкского района Волынской области у задержанного активного оуновца изъято: один 50 мм. миномет, ящик с 10 минами к нему, ящик патронов и винтовка.

19 февраля с. г. с задачей розыска и задержания оуновцев, проводивших мобилизацию в УПА в селах Рубчец (Рубче.— *В. С.*), Марков (можливо, йдеться про Метків.— *В. С.*) и Волочки (Волошки.— *В. С.*) Александрийского района Ровенской области, были посланы 40 бойцов из батальона внутренних войск НКВД, вооруженных автоматами, и группа бойцов в составе 13 человек от Александрийского РО НКВД. У деревни Рубче на отряд наших бойцов напала банда в количестве до 700 человек, вышедших из леса. Со стороны противника применялись 82 мм. минометы, станковые пулеметы и винтовки. Бой длился 7 часов, в результате которого убито 133 бандита, остальные рассеяны. Наши потери: 9 убито и один ранен. Оуновцы имеют свои продовольственные склады зерна и картофеля, собранных в порядке обложения населения, для нужд «УПА». Так, 12 февраля в с. Черняково обнаружено: один склад с зерном (500 пудов), два склада с картофелем. 29 февраля в районе Суховецких хуторов обнаружено 4 склада с пшеницей в количестве 3000 пудов, 9 шинелей, 5 пар обуви, два автомата и две винтовки.

По показаниям арестованных и другим источникам, в большинстве населенных пунктов западных областей Украины существуют подпольные националистические организации и группы, из числа которых частично ликвидированы: Волынский краевой провод (8 человек), Тучинская и Березновская районные организации (17 человек), сельская организация в селе Зарецкое Ровенского района (14 человек), а также аре-

стованы отдельные видные организаторы ОУН (Гуменюк — благочинный УПА, Дубровский — референт Волынского краевого провода, Павлов — пропагандист Олыкской районной организации, Юфимчук — шеф связи краевого провода ОУН и др.).

УПА вступает в контакт с немцами в борьбе против Красной Армии и партизан. Так, например, украинские националисты 25 февраля 1943 г. принимали активное участие с немцами в боях против Красной Армии за населенные пункты Домбровицы, Колки, Бережки, Берестье, Желтки Ровенской области.

Перед отступлением мадьярских войск из м. Домбровицы Ровенской области местный комендант украинской полиции Логвинтович вместе с мадьярским и немецким офицерами ездили в район расположения отрядов УПА (с. Симосово) (можливо, йдеться про Симонів.— *В. С.*) на переговоры с командованием УПА. В результате этих переговоров в отряды УПА было влито 100 мадьяр и немцев с вооружением: 4 орудия калибра 45 мм, 6 тяжелых пулеметов и др.

В январе 1944 года в г. Камень-Каширский состоялись переговоры представителей отрядов УПА, действовавших в Камень-Каширском районе, с начальником немецкого гарнизона. В переговорах участвовали: со стороны немцев — начальник гарнизона, начальник гестапо и гебитскомиссар; со стороны УПА — оуновцы Демьяненко и Романюк из г. Любашево (Любешів.— *В. С.*) Волынской области и 12 других представителей от гарнизона УПА сел Езерки, Плево, Палеща (можливо, йдеться про хутори Озерце, Плишева, село Полиці.— *В. С.*). В результате этих переговоров немцы передали УПА город Камень-Каширский и оружие, боеприпасы, запасы продовольствия и фуража, имевшиеся в городе. После чего банда УПА под командой «Ворона» в составе 285 чел. заняла город. Этот город и сейчас находится за линией фронта, т. е. у немцев.

Главное командование УПА, которое объявило себя «наивысшей и едино-суверенной властью на освобожденных землях Украины», проводит не только боевые операции, но и определяет административное «устройство» Украины.

(Приложение № 1— «Распоряжение командира УПА об установлении администрации на территории Украины»).

ОУН и УПА на страницах своих нелегальных изданий, а равно и в листовках и воззваниях, широко распространяют «программные положения и установки УПА».

Националистические банды УПА в лице своего командира Клима Савура 15 августа 1943 года издали распоряжение по земельному вопросу, согласно которому «ликвиди-

руется» колхозная система и вводится частная собственность на землю.

После издания этого распоряжения УПА начала «наделять» землей крестьян, выдавая им специальные именные «Акти наділу землі» — распоряжение командира УПА по земельному вопросу.

Наряду с этими положениями УПА в августе 1943 года ОУН на своем III-м Чрезвычайном сборе разработала пункты такой демагогической «программы». Так, например, передать крестьянам западных областей Украины все помещичьи, монастырские и церковные земли, рабочим установить восьмичасовой рабочий день, женщинам равноправие и облегчение труда, родителям охрану материнства и натуральную помощь на содержание детей, молодежи обязательное среднее образование и свободный доступ в высшие учебные заведения с обеспечением студентов стипендиями, больным бесплатную медицинскую помощь — всем, вместе взятым, свободу слова, мысли, убеждений и т. д. (приложение № 3 — решения III-го чрезвычайного великого сбора ОУН и № 4 — последняя инструкция ОУН).

Нами проводятся следующие мероприятия:

1. Сейчас же после занятия первых районов Ровенской и Волынской областей Красной Армией организовано областное руководство (обком, облисполком и другие областные организации), а также по мере освобождения районов создаются районные органы власти, для чего послано в Ровенскую область 700 чел. работников, в Волынскую 500 человек. Сельские органы власти комплектуются главным образом из местного населения.

2. В Ровенскую и Волынскую области направлены две бригады войск НКВД и оперативные группы НКВД и НКГБ.

3. Органы НКГБ и НКВД организуют агентурную сеть из наших людей, а также из участников «УПА» и «УНРА», и засылают их в банды для разложенческой работы.

4. Широко распространили обращение Украинского Правительства «До учасників так званих «УПА» и «УНРА», о котором я Вам докладывал и Вы посоветовали выпускать.

Факты, которыми мы располагаем, говорят за то, что это обращение вызвало положительное реагирование как среди самих членов «УПА» и «УНРА», так и среди населения.

20 февраля с. г. в УНКВД явился житель с. Суховцы Клеванского района Гайдучек Иван Петрович, 1904 года рождения. Он заявил, что является командиром сотни «УПА» в селе Суховцы и что дальше он не желает быть на стороне врагов советской власти. Он назвал всех участников его сотни и дру-

гих участников «УПА» и членов «ОУН». Указал также место хранения оружия и продовольственных складов. После проверки данные сведения подтвердились и было изъято 22 участника банды, 2 автомата, 2 винтовки и 50 тонн зерна.

Рядовые члены этих организаций, выпущенные из-под ареста в Ровно после прочтения ими этого обращения, были весьма тронуты освобождением их и выражали свою благодарность советской власти. Они просили, чтобы дали им это обращение на руки для того, чтобы довести его до сведения своих близких и знакомых. Желание их было выполнено.

Освобожденный Дейнеко Семен Куприянович рассказал, что за уклонение от выполнения извещений явиться в «УПА» были убиты его жена и ребенок. Ему тоже грозила смерть, чтобы избежать ее, он вынужден был вступить в «УПА». Факты насильной мобилизации в отряды «УПА» и «УНРА» не одиноки.

При обсуждении обращения на собраниях рабочих, крестьян и интеллигенции были такие высказывания:

Крестьянин Романович Карп Федорович из с. Хотынь, Людвипольского района, заявил:

«В настоящее время среди бандеровцев идут шатания. Многие считают, что нужно идти в Красную Армию и этим самым спастись от ареста и искупить свою вину перед советской властью. Другие заявляют, что если их арестуют, они все расскажут, кто их заставил идти к бандеровцам и толкал на путь преступления».

Крестьянин Поярчук Василий Петрович, украинец, из гор. Ровно, заявил:

«Среди бандеровцев проводится активная агитация об уклонении от службы в Красной Армии. Они заявляют, что те, кто пойдет служить в Красную Армию, семьи их будут уничтожаться. Выбирай любое: пойдешь в Красную Армию — уничтожают семью, уклонишься от службы — будут считать дезертиром. Лучше было бы, если бы Советское Правительство приняло решительные меры по ликвидации этих банд, спокойно нам бы жилось и государству было бы больше пользы».

20 февраля 1944 года в соборе в гор. Ровно выступил с проповедью священник. Он призывал верующих, чтобы они повлияли на сынов, братьев и мужей, находящихся в «УПА» и «УНРА», бросать оружие и возвращаться из лесов домой, идти на защиту своей православной земли. Тут же он зачитал обращение Правительства УССР. Выступивший после этого настоятель собора протоиерей Мрачковский заявил:

«Православному человеку не подобает вести борьбу с род-

ственным нам русским народом, принесшим нам свободу и независимость».

Наряду с этими положительными явлениями имеют место и такие. Крестьянин села Басковкут (Басів Кут.— *В. С.*) Ровенского района Симончук Антон заявил:

«Это старые басни, мы это знаем, немцы имели не такую армию, как Советский Союз, и технику лучшую и оружие, а все равно пропали...»

Руководство «УПА» и «УНРА» в связи с выпущенным обращением правительства проводят специальные инструктивные совещания о продолжении борьбы против Советской власти.

18 февраля с. г. в с. Козино (Козлин.— *В. С.*), Александрийского района было совещание 20-ти старших бандеровцев, которым руководил атаман отряда «УПА» Дьячук Игнат Авдеевич. Он заявил:

«...Всех колеблющихся лиц, которые сами лично перейдут и потянут за собой других на сторону Красной Армии, а также тех, которые поддадутся агитации советов — расстрелять на месте».

Однако ликвидация банд «УПА», «УНРА» и оуновского подполья затрудняется вследствие недостаточного количества войск НКВД, слабой их оснащенности и маневренности, недостатка партийно-политических и чекистских кадров, владеющих украинским языком.

В целях ускорения ликвидации указанных банд, наведения порядка и ограждения населения от террора националистических банд в освобожденных районах западных областей Украины, считаю необходимым провести следующие мероприятия:

1. Чтобы лишить возможности националистов вербовать то ли добровольно, то ли насильно участников своих банд, нужно провести мобилизацию всего мужского населения призывных возрастов. Всех мобилизованных немедленно отвести в тыловые округа и после фильтрации лучшую часть направить в боевые части, а остальных использовать в тыловых частях (строительные, дорожные и др. части) и на восстановительных работах. По предварительным подсчетам, всего подлежит мобилизации в освобожденных районах 71 500 человек.

На 2.III.1944 г. уже мобилизовано и отправлено 18 919 чел. Мобилизовано и подготовлено к отправке до 10.III.1944 г. 19 500 человек.

Командующему Киевским Военным Округом даны указания о первоочередной мобилизации призывных возрастов до 30 лет как наиболее активную часть мужского населения. Ввиду того, что с этой задачей одному Киевскому Военному

Округу справиться трудно, я договорился с тов. Жуковым и в этой работе примут участие отделы укомплектования армий и фронта.

2. Из лучших партизан, которые вышли из вражеского тыла, создать в западных областях, в каждом районе отряды НКВД, количеством 50—60 человек каждый, которые бы несли гарнизонную службу и вели борьбу с бандами. Каждый отряд обеспечить рацией типа «Белка-5» и взять их на все виды довольствия НКВД.

На 3.III.1944 г. для этой цели уже отобрано 1581 чел. и создано из них 19 отрядов.

3. Дополнительно к имеющимся войскам НКВД выделить для западных областей Украины 5 бригад внутренних войск НКВД, оснастив каждую бригаду 20 легкими танками, как наиболее проходимыми машинами в данной местности, 10-ю бронемашинами, а для придания маневренности бригадам выделить каждой бригаде по 50 автомашин. Снабжение бригад горючим приравнять к действующим частям Красной Армии.

4. Для связи отрядов и бригад с областными центрами выделить для НКВД УССР 5 радиостанций «РАФ».

5. Вооружить областной и районный актив, который направлен и направляется нами в районы западных областей Украины, пистолетами и автоматами, для чего выделить НКВД УССР 3000 револьверов и 3000 автоматов,

6. Выселять семьи активных участников ОУН, УПА и УНРА в отдаленные местности СССР. НКВД СССР определить места поселения, а определение лиц и категорий, подлежащих выселению, возложить на областные органы НКВД.

7. Отобрать в восточных областях СССР из числа ранее работавших в органах НКГБ и НКВД УССР, а также и из числа не работавших на Украине, но знающих украинский язык, чекистских работников:

для НКГБ УССР оперативных работников 2000, из них начальников районных отделений 200 чел.;

для НКВД УССР оперативных работников 790, из них начальников районных отделений 120 человек и направить их НКГБ и НКВД УССР для работы в западных областях Украины.

Проект постановления ГОКО по этому вопросу прилагается.

Секретарь ЦК КП(б)У *Н. ХРУЩЕВ*

«___» марта 1944 года

Копія. Машинопис.
ЦДАГОУ: Ф. 1.— Оп. 23.— Спр. 703.— Арк. 1—19.

№ 65

ПОСТАНОВА
Державного комітету оборони СРСР про спеціальні заходи щодо західних областей України.

Березень 1944 року.

ПОСТАНОВЛЕНИЕ
Государственного Комитета Обороны СССР о специальных мероприятиях по западным областям Украины

(проект)

В целях ликвидации действующих банд и наведения должного государственного порядка в западных областях Украины Государственный Комитет Обороны СССР постановляет:

1. Обязать НКО (тов.Смородинова) отмобилизовать до 20.III.1944 г. все мужское население призывных возрастов освобожденных районов Ровенской и Волынской областей, причем в первую очередь до 30-летнего возраста и в дальнейшем по мере освобождения районов западных областей сразу же отмобилизовать призывные контингенты.

Всех мобилизованных немедленно отвести в тыловые округа и после фильтрации и обучения лучшую часть направить в боевые части, а остальных использовать в тыловых частях (строительные, дорожные и др.) и на восстановительных работах.

2. Обязать НКПС (тов. Кагановича) обеспечить перевозку в тыловые округа мобилизованных по требованию НКО.

3. Обязать НКВД СССР (тов. Круглова) и СНК УССР (тов. Хрущева) отобрать лучших людей из числа партизан, вышедших из тыла противника, и создать из них в каждом районе Ровенской, Волынской и Тарнопольской областей отряды НКВД численностью 50—60 чел. каждый, приняв их на все виды довольствия НКВД.

4. Обязать НКВД (тов. Круглова) дополнительно к имеющимся на Украине войскам НКВД выделить и перебросить на Украину до 25.III.1944 г. 5 бригад.

5. Обязать НКО (тов. Хрулева и тов. Федоренко) передать до 10.III.1944 г. НКВД УССР 250 автомашин «Студебеккер», 100 танков Т-60 и Т-70 и 50 бронемашин. Снабжение бригад НКВД горючим приравнять к действующим частям Красной Армии.

6. Обязать Наркомсвязи (тов. Пересыпкина) изыскать и пе-

редать до 15.III.1944 г. НКВД УССР 5 радиостанций «РАФ» и 80 радиостанций «Белка-5».

7. Обязать НКГБ и НКВД СССР (тов. Меркулова и тов. Круглова) отобрать из органов НКВД и НКГБ в восточных областях СССР из числа ранее работавших в органах НКВД и НКГБ УССР, а также и из числа не работавших на Украине, но знающих украинский язык чекистских работников: для НКГБ УССР — оперативных работников 2000 чел., из них начальников районных отделений — 200 чел.; для НКВД УССР оперативных работников —790 чел., из них начальников районных отделений —120 и направить их соответственно НКГБ и НКВД УССР для работы в западных областях Украины.

8. Обязать НКВД СССР выселять семьи активных участников ОУН, «УПА» и «УНРА» в отдаленные местности СССР.

Копія. Машинопис.
ЦДАГОУ: Ф. 1.— Оп. 23.— Спр. 703.— Арк. 20—22.

№ 66

СПЕЦПОВІДОМЛЕННЯ

Українського штабу партизанського руху секретареві ЦК КП(б)У Д. Коротченку про діяльність українських націоналістів у районі Львів — Броди — Володимир-Волинський.

25 березня 1944 року.

СОВЕРШЕННО СЕКРЕТНО
экз. № 2

Секретарю Центрального
комитета КП(б) Украины
тов. КОРОТЧЕНКО Д. С.

СПЕЦСООБЩЕНИЕ
о положении в районе
Львов — Броды — Владимир-Волынский

Западнее Броды ряд сел заняты немцами и украинскими националистами, действующими в контакте. Националисты производят мобилизацию украинцев призывного возраста.

Среди населения распространены слухи о том, что якобы Гитлер объявляет Галицию «Самостийной Украиной».

Западнее р. Буг (северо-восточнее Львов) имеются малочисленные польские отряды самообороны, симпатизирующие советским партизанам и Красной Армии.

По данным командира отряда Ковалева, состоянием на 19.3.44 г. северо-восточнее Владимир-Волынский, по левому берегу р. Турия, дислоцируются крупные отряды украинских националистов, вооруженных немцами. Националисты занимают населенные пункты: Гнойно, Марцеловка, Свойчув, Гумин (карта 1:200 000).

Командир отряда Артюхов 20.3.44 г. сообщает, что северо-восточнее Владимир-Волынский, по правому берегу р.Турия, дислоцируются польские партизанские отряды, занимающие населенные пункты: Буды Осовские, Осса, Вербично, Свинарин (карта 1:200 000).

Между польскими партизанами и украинскими националистами идет жестокая борьба.

Начальник Украинского штаба
партизанского движения
комиссар государственной безопасности *Т. СТРОКАЧ*

25 марта 1944 года
№ 002650

Оригінал. Машинопис.
ЦДАГОУ: Ф. 1.— Оп. 22.— Спр. 45.— Арк. 155—156.

№ 67

СПЕЦПОВІДОМЛЕННЯ
Українського штабу партизанського руху про бойові дії українських націоналістів.

28 березня 1944 року.

СПЕЦСООБЩЕНИЕ № 3
Украинского штаба партизанского движения

21.3.44 г. четыре отряда соединения Одуха вели бой в Б. Мощаница (40 км южнее Ровно) с отрядом националистов, численностью до 70 чел. Истреблено 220 (так у документі.— *В. С.*) националистов, взято в плен — 21. Захвачено два пулемета, автомат, 50 винтовок.

Начальник Украинского штаба
партизанского движения
комиссар госбезопасности *Т. СТРОКАЧ*

28 марта 1944 года
№ 002684

Оригінал. Машинопис.
ЦДАГОУ: Ф. 1.— Оп. 22.— Спр. 45.— Арк. 164.

№ 68

ІНФОРМАЦІЯ
секретаря Рівненського обкому партії В. Бегми секретареві ЦК КП(б)У М. Хрущову про боротьбу проти українських націоналістів.

6 червня 1944 року.

СОВЕРШЕННО СЕКРЕТНО

Секретарю ЦК КП(б)У
тов. Н. С. ХРУЩЕВУ

ИНФОРМАЦИЯ
Ровенского Обкома КП(б)У о состоянии борьбы с украинско-немецким националистическим бандитизмом на территории Ровенской области.

Борьба с украинско-немецким националистическим бандитизмом на территории Ровенской области началась непосредственно после освобождения области от немецких захватчиков.

Совместными действиями войсковых частей РККА, внутренних и пограничных войск НКВД, партизанскими и истребительными отрядами было проведено около 500 чекистско-войсковых операций.

Во время проведения этих операций, т. е. с февраля 1944 года по 1 июня 44 г. убито бандитов — 15 595
ранено . . . . . — 268
взято в плен . . . . . — 14 240
арестовано . . . . . — 1 859

При разгроме различных бандформирований были захвачены следующие трофеи:

Самолетов У2	1	Гранат	5076
Автомашин	2	Патронов винтовочн.	528077
Орудий 76 м/м	1	— " — автоматных	9277
— " — 45 м/м	12	Мин	5494
Станковых пулеметов	30	Автоснарядов	5134
Ручных — " —	375	Радиостанций	2
Крупнокалиберных —"—	2	Радиоприемников	13
Авиапулеметов	1	Походных кухонь	1
Противотанковых ружей	28	Типографий	3
Минометов	80	Топограф. карт	800 метров

Винтовок	2482	и много другого военного
Карабинов	45	имущества.
Автоматов	658	
Револьверов-пистолетов	309	
Тола	249 кг.	
Аммонала	700 кг.	
Бикфордова шнура	127 мтр.	

По некоторым данным, при проведении операций по борьбе с бандами мы потеряли:

	убито	ранено	пропало б/вести
а) сотрудников НКВД и НКГБ	21	5	8
б) внутренних войск НКВД	267	321	14
в) Погран. войск НКВД	73	50	17
г) Частей РККА	156	53	42
д) Партизан	52	42	28
В с е г о:	569	471	109

За период февраль—июнь 1944 года разгромлено и уничтожено до 100 бандгрупп численностью от 100 до 600 человек. В том числе разгромлены:

а) Банда «Гамалия» численностью в 500 человек, из них убито 434 человека. Убит главарь банды «Гамалий».

б) Банда «Богуна» (Гощанский район) численностью до 150 человек. Из них 106 чел. убито. «Богун» убит.

в) Разгромлены банды «Байды», «Вітра», «Николая», «Степана» численностью от 100 до 150 чел. Главари банд убиты.

г) В конце апреля, с 6 по 10 мая было проведено две операции в Кременецких лесах по ликвидации южной группы «УПА». В результате операции южная группа «УПА» под командованием «Энея» основательно потрепана. Во время проведения этих операций убито 2122 бандита и 2301 захвачен в плен, из них 65 немцев.

Взяты большие трофеи, среди которых:

Самолет «У2»	1
Орудий 45 м/м	6
Ст. пулеметов	8
Минометов	15
Ручных пулеметов	42 и много другого вооружения.

д) 14 мая в селах и лесных массивах Межиричского района разгромлены курень «Шаула», входивший в восточную группу «УПА», и офицерская школа «УПА». В результате операций убито 383 бандита и взято 117 в плен. Захвачены большие трофеи.

е) На территории Острогского района было установлено крупное банд. соединение в составе 6 куреней общей численностью до 2500 человек под командой «Ясеня». В районе сел Буша и Будки банда была окружена войсками НКВД. Во время операции было убито 547 бандитов, 133 ранено и взято в плен. В числе трофеев были 9 станковых и 12 ручных пулеметов, 83 винтовки, более 300 ручных гранат и другое оружие.

Однако, несмотря на большое количество проведенных чекистско-войсковых операций, разгромленных и уничтоженных бандформирований, активная деятельность украинско-немецких националистов не прекращается.

Действующих в области внутренних войск НКВД крайне недостаточно. Войска НКВД вынуждены все время переходить из района в район, а банды, зная о том, что войска НКВД район оставили и ушли на операцию в другие районы, немедленно перебрасываются в оставленные районы и проявляют там активную террористическую деятельность.

В мае месяце из Сарненского, Рокитновского, Клеванского и некоторых других районов войска были выведены и в этих районах безнаказанно и активно действовали националисты.

Наряду с этим есть факты, когда войска НКВД, как внутренние, так и пограничные, по месяцу и больше находятся в местах дислокации и не выходят на операцию. В с. Дережно (райцентр) батальон 2 погранполка войск НКВД более месяца бездействовал, не выходя на операции, и так ушел с района, не проявив никакой активной борьбы с вражескими бандами.

В связи с наступившим летним периодом для банд создались благоприятные условия. За последнее время в ряде районов области отмечается усиление террористической деятельности националистов. Во многих селах области действуют мелкие бандитские группы «боевки», убивающие партийно-советский актив, терроризирующие местное население и срывающие проводимые органами советской власти мероприятия.

Так, например, в Сарненском районе:

22.5.44 г. в с. Люхча разрушено здание сельсовета, ограблено сельПО.

25.5.44 г. в с. Стрельск убита и сожжена семья красноармейца Щербань Афанасия. В этом же селе зарублена женщина и 3-хлетняя дочь призванного в РККА гр-на Авушко Якова.

28.5.44 г. Вблизи Сарн днем убит гр. Булава Назар, советский активист. Бандит был одет в женское платье.

25.5.44 г. Убит председатель Глушицкого сельсовета т. Гаврильчук и тяжело ранен агент Уполнаркомзага т. Пилипчук.

25.5.44 г. В с. Трисхни (Тріскині.— *В. С.*) вырублено 4 человека семьи т. Бондаря. Тов. Бондарь активист. До 1941 года работал председателем с/совета, дочь его, депутат Райсовета, замучена бандитами. Труп ее найден в лесу.

В Межиричском районе:

24.5.44 г. В 8 часов утра убит председатель Неверковского с/совета т. Козачек Аврам и его жена.

24.5.44 г. Бандиты увели в лес председателя Щекичинского с/совета. Судьба его неизвестна.

27.5.44 г. Убиты председатель Блудовского с/совета Хавитонюк Семен, его жена и двое детей 2—5 лет.

27.5.44 г. Убиты машинист МТС т. Талько Николай и его пятилетняя дочь.

Всего в Межиричском районе только в мае убито 16 чел. советского актива.

В Рокитновском районе (с 3 по 25 мая 1944 года):

а) в с. Залавье банда в количестве 25 чел. разбила сельсовет, убила 5 крестьян, в том числе и председателя с/совета.

б) в с. Беловеж разбит с/совет, 5 человек зверски замучено. Председателю с/совета удалось убежать в райцентр.

в) с. Бежицы (Вежиця.— *В. С.*) — убит председатель сельсовета, замучен партизан, который пришел в отпуск.

г) с. Глинное (можливо, йдеться про с. Глинки.— *В. С.*) — разбит с/совет, председатель убежал в райцентр.

д) с. Боровое — разбит сельсовет, 4 человека убито.

е) с. Остки и с. Кисоричи — убиты женщина, вырезана семья активиста 6 человек.

ж) с. Нетреба — убито 2 офицера, один из них работник НКГБ.

з) с. Рокитное — убиты 24.5.44 г. председатель и секретарь сельсовета.

Всего по Рокитновскому району в мае бандитами расстреляно и зверски замучено 28 человек из сельского актива.

По Здолбуновскому району:

В ночь с 25 на 26 мая бандитами разбита Загорщенская (Загорощанська.— *В. С.*) МТС. 3 трактора разбиты, а четвертый ХТЗ — НАТИ угнан в лес.

По Гощанскому району:

В Бугринской МТС бандиты угнали в лес всех трактористов. Кроме трактористов, увели с собой еще 7 граждан.

В этом же районе бандитами 18 мая днем сожжены 4 ав-

томашины, принадлежащие РККА. 7 человек красноармейцев и офицеров, находившихся на этих машинах, убиты, 5 бандиты увели в лес.

Как правило, бандитский террор совершается с невероятной жестокостью. В Тучинском районе бандитами была замучена семья ИЛЬЧУК М. П. Ильчук был выведен на крыльцо, где ему пилой отпилили голову. Его жена и 17-летняя дочь Люба были застрелены в хате, а 14-летней дочери Нине топором отрубили голову. Сынишка Толик 2 года и 9 месяцев был убит в кровати, а престарелая мать Ильчука на печи.

В Дубненском районе бандиты на костре сожгли трех маленьких детей. Одной беременной женщине сначала выкололи глаза, отрезали груди, а затем, распоров живот, вынули семимесячного ребенка, бросили его в огонь, а потом добили и мать.

Таких фактов зверств, проявляемых украинско-немецкими бандитами, немало.

Необходимо отметить, что большинство населения не сочувствует националистам и если их иногда поддерживает, то исключительно боясь репрессий и террора со стороны бандитов. О настроениях местного населения, их отношениях к украинско-немецким националистам говорят следующие факты:

Жительница с. Межиричи Дейсун Г. К. заявила: «...У нас много этих партизанов (бандеровцев), которые издеваются над народом».

Гражданка г. Ровно Таминдарова говорит: «Местные жители называют бандеровцев просто бандой, и не зря. Они натворили тут много зла и чудовищных преступлений».

Житель села Межиричи Мичиненко И. В. говорит: «Когда немцы были отброшены из Западной Украины, они оставили много различных банд. Украинско-немецкие националисты — приспешники Гитлера, скрываются в лесах, делают налеты, убивают партийных и советских работников и гражданское население, которое старается помочь фронту всем необходимым».

Гражданин села Гоща Кирпиченко А. Е. говорит: «Эти бандеровцы издеваются на нашими людьми хуже, чем немцы. Они грабят население и убивают наших людей, жен и детей».

В Рокитновском, Межиричском, Острогском районах местное население оказывает хорошую помощь местным органам власти в ликвидации националистических банд, а многие жители принимают непосредственное участие в боях с бандами, вступая в истребительные отряды.

В связи с тем, что по области уже вырос немалый актив в райцентрах и селах из числа местного населения, вполне назрел вопрос о привлечении сельского низового актива к борьбе с националистическими бандами путем создания в крупных населенных пунктах вооруженных добровольных дружин, групп содействия органам милиции в борьбе с бандитами. Учитывая, что в настоящее время националисты действуют мелкими группами, убивая советский актив, нападая на сельсоветы, предприятия, МТС и т. д. Такие добровольные дружины смогут обеспечить нормальную работу советских органов на селе.

Сообщая Вам, товарищ ХРУЩЕВ, обо всех этих фактах, считаю необходимым для усиления борьбы с украинско-немецкими националистическими бандами, скорейшей их ликвидации провести следующие мероприятия:

1. Создать в райцентрах и крупных населенных пунктах из проверенного актива общественные дружины, группы содействия органам НКВД по борьбе с бандитизмом.

Указанные группы вооружить, поставить перед ними задачу борьбы в селах с «боевками», обеспечение условий для работы сельского актива.

2. Подкрепить действующие в области внутренние войска НКВД дополнительно 5—6 бригадами.

3. В более широких размерах разрешить выселение семей бандитов в отдаленные районы СССР, а некоторые села, наиболее пораженные бандитизмом, расположенные непосредственно у лесных массивов, целиком выселить.

4. Для вооружения сельского актива отпустить через Ровенское Областное управление НКВД 5 000 штук винтовок, хотя бы трофейного образца, и к ним 1 боекомплект патронов.

Секретарь Ровенского обкома КП(б)У
БЕГМА

6.VI.1944 г.
Отпеч. ..... экз.

Оригінал. Машинопис.
ЦДАГОУ: Ф. 1.— Оп. 23.— Спр. 889.— Арк. 32—37.

№ 69

РОЗВІДУВАЛЬНЕ ЗВЕДЕННЯ
Українського штабу партизанського руху про дислокацію загонів українських націоналістів у Закарпатті.

28 серпня 1944 року.

РАЗВЕДЫВАТЕЛЬНАЯ СВОДКА
Украинского штаба партизанского движения

26 августа 1944 года
№ 73 гор. Киев
КРАСНОРУДСКИЙ 18. 8. 1944 года **Карта 1:500 000**

В селах Яблонка — Колонице (75 км севернее Ужгорода) отмечено наличие националистических банд. По агентурным данным, банды готовят к обороне населенные пункты: Воля Михова, Солиная, в направлении хребта Бескид.

Кроме того, банда численностью до 800 националистов находится в районе села Скородно (55 км юго-западнее Самбор).

Начальник Украинского штаба
партизанского движения
генерал-лейтенант *Т. СТРОКАЧ*

№ 005305
гор. Киев

Оригінал. Машинопис.
ЦДАГОУ: Ф. 1— Оп. 22.— Спр. 41.— Арк. 165.

№ 70

СПЕЦПОВІДОМЛЕННЯ

Українського штабу партизанського руху секретареві ЦК КП(б)У М. Хрущову про райони дислокації українських націоналістів і польських партизанів.

27 березня 1944 року.

СОВЕРШЕННО СЕКРЕТНО
экз. № 1

Секретарю
Центрального комитета КП(б)У
тов. ХРУЩЕВУ Н. С.

СПЕЦСООБЩЕНИЕ

о районах дислокации украинских националистов и отрядов польских партизан

Разведданные, поступившие с/ч «О положении в районе Львов — Броды — Владимир-Волынский», констатируют концентрацию в этом секторе вооруженных отрядов украинских националистов.

Дополнительные агентурные материалы, поступившие из соединения т. Николайчика, подтверждают данные дислокации украинских националистов в населенных пунктах: Киселювка, Тумин, Гнойно, Могильно, Осекрув, Осьмигониче, Маковичи, Твердынь; северо-восточнее Владимир-Волынский (карта 1:200 000).

В этих населенных пунктах в основном дислоцируется группировка бандеровцев, пришедших из восточных районов западных областей Украины. Отряды хорошо вооруженные. От немцев получают продукты питания. Морально-политическое состояние рядового состава УПА низкое, есть случаи дезертирства и перехода на сторону партизан, особенно украинцев из восточных областей Украины, в свое время насильно взятых в УПА.

Обращение тов. Хрущева и тов. Гречухи к УПА и УНРА рядовому составу этих формирований неизвестны.

Польские партизанские отряды, по данным разведки соединения Артюхова, дислоцируются северо-восточнее Владимир-Волынский (южнее Турийск) в населенных пунктах: Буды Осовские, Осса, Вербично, Свинажин.

Из донесения т. Николайчика известно, что в этом районе дислоцируется четыре батальона польских партизан и один отряд чехов. Командуют отрядами офицеры бывшей польской армии, подчиненные Варшавскому центру — ППС.

Характерно отметить, что командиры польских отрядов и батальонов тщательно скрывают свои настоящие фамилии.

Агентурные данные, полученные от разных источников, указывают на то, что эти польские партизанские отряды имеют цель уйти на территорию Польши за р. Буг.

Начальник Украинского штаба
партизанского движения
комиссар государственной безопасности *СТРОКАЧ*

27 марта 1944 года
№ 002655

Оригінал. Машинопис.
ЦДАГОУ: Ф. 1.— Оп. 22.— Спр. 45.— Арк. 159—160.

№ 71

З КАРТИ
проведених бойових операцій військ НКВС проти загонів УПА.

19 лютого —20 вересня 1944 року.

КАРТА
проведения боевых операций по ликвидации банд внутренними войсками НКВД Укр. окр. с 19 февраля по 20 сентября 1944 года

(карта Генштаба: Сарны-2 — Ровенская, Волынская, Тернопольская, Львовская, Станиславская и Дрогобычская области).

(у — убито, з — захоплено в полон, р — поранено, дві останні цифри — дата проведення операції.— *В. С.*).

1. Жечыца:* у — 63. 4. 9.
2. Жаден: у — 12. 19. 9.

---

* Усі назви населених пунктів картографи Генштабу подали за польськими картами (*прим. ред.*).

3. Замороче: у — 85, з — 14. 4. 4.
4. бол. Морочно: у — 3, з — 8. 4. 6.
5. Смоляния: у — 42, з — 5. 7. 4.
6. Гачь: у — 14, з — 2. 14. 4.
7. Крушина: у — 6. 29. 5.
8. Трипутна: у — 5, з — 4. 30. 05.
9. Радыжув: у — 1, з — 47, 20. 6.
10. ур. Межаль («Панько»): у — 176, з — 1. 10. 4.
11. Хране: у — 6, з — 10. 31. 5.
12. Озеро: у — 5, з — 11. 13. 4.
13. Подблоце: у — 5, з — 1. 6. 6.
14. Остров: у — 23, з — 1. 26. 3.
15. Ямища: у — 17, з — 3. 4. 9.
16. Адольфув: у — 2, з — 17. 25. 3.
17. Ремчицы: у — 7, з — 28. 10. 4.
18. Глушица: у — 4, з — 6. 7. 6.
19. Марьянувка: у — 1, з — 5. 9. 7.
20. Млынек: у — 26, з — 41. 26. 4.
21. Залужье: у — 2, з — 3. 22. 6.
22. Бельско: у — 1, з — 7. 30. 5.
23. Езерце: у — 2. 16. 7.
24. Тележна: у — 103. 26. 8.
25. Мульчине: у — 13. 16. 9.
26. Пипицко: у — 46, з — 2. 5. 4.
27. Зеленица: у — 8, з — 30. 1. 5.
28. Собещице: у — 128. 4. 9.
29. Холузья: у — 1, з — 3. 3. 6.
30. Бабка: у — 20. 22. 9.
31. Кошмаки: у — 2. 12. 7.
32. Жолкине: у — 20, з — 3. ?
33. Пжерва: у — 35, з — 13. 3. 9.
34. Цепцевичи: у —1, з —3. 1. 7.
35. Полицы: у — 3, з — 12. 17. 6. Степаньская операция
36. Ясаньче: у — 8, з — 10. 23. 5.
37. Седлижко: у —30, з —12. 17. 4.
38. Полице: у — 14, з — 7. 9. 6.
39. Переспа: у — 11, з — 1. 9. 6.
40. Осовиче: у — 448. 26. 4.
41. Бутейки: у — 10, з — 74. 14. 4.
42. Мал. Вербча: у — 1, з — 2. 9. 7.
43. Кричильск: у — 187. 14. 5.
44. Сварыне: у — 2, з — 4. 1. 7.
45. Антонувка: у — 1, з — 18. 15. 6.
46. Цепцевичи: у — 6, з — 49. 28. 4.
47. Темне Степанске: у — 31. 13. 9.

48. Тхоры: у — 54. 10. 6.
49. Вышка: у — 12, з — 8. 26. 4.
50. Ромашково: у — 72, з — 502. 10. 5.
51. Поляны: у — 1, з — 10. 6. 6.
52. Погулянка: р — 2, з — 1. 6. 6.
53. Городец (Претив): у — 1, з — 6. 30. 6.
54. Корне: у — 1, з — 14, 16. 6.
55. Лесные поляны: у — 4, з — 2. 11. 7.
56. Корост: у — 12, з — 5. 14. 7.
57. ур. Никуличе: у — 2, з — 10. 4. 6.
58. Мольцы: у — 75, з — 6. 4. 6. «Хмеля»
59. Зульня: у — 10, з — 15. 16. 3.
60. Колония: у — 2, з — 10. 1. 6.
61. Смолярна: у — 3. 13. 7.
62. Казимирка: у — 6, з — 12. 17. 4.
63. Волоша: у — 24. 19. 7.
64. ур. Качай Болото: у — 13. 10. 7.
65. Волоша: у — 50. 24. 5.
66. Смолярня: у — 1, 19. 7.
67. Малынск: з — 1. 9. 7.
68. Малынск: у — 40, з — 39. 19. 3.
69. Бронце: у — 1, з —11. 4. 6.
70. Гиревице: у — 53. 14. 7.
71. Богуше: у — 18, з — 6. 28. 3.
72. Князь-село: у — 32, з — 17. 11. 4. «Степовой-200»
73. Ленчин: у — 21, з — 4. 21. 3.
74. Болото Малишка: у — 1, з — 4. 2. 6.
75. Тынне: у — 21, з — 130. 27. 4.
76. Бервуха: у — 3, з — 12. 24. 5.
77. Бервуха: у — 15, з — 5. 4. 7.
78. ур. Столбцова Нива: у — 15, з — 3. 8. 7.
79. ур. Столбцова Нива: у — 5, з — 2. 15. 6.
80. Зносиче: у — 4, з — 3. 27. 6.
81. Чудель: у — 4. 16. 6.
82. Чудель: у — 2, з — 3. 27. 6.
83. Каменне: у — 12, з — 4. 19. 5.
84. Гуска: у — 4. 30. 6.
85. Селицка Рудня: у — 53, з — 183. 19. 3.
86. Броды: у — 8. 17. 6.
87. Виры: у — 5, з — 6. 28. 6.
88. Томашгруд: у — 1, з — 6. 23. 6.
89. Томашгруд: у — 12, з — 4. 19. 6.
90. Пугачувка: у — 12, з — 10. 13. 6.
91. Карпиловка: у — 2, з — 9. 14. 6.
92. Карпиловка: у — 16, з — 1. 20. 8.

93. Карпиловка: у — 20, з — 1. 13. 4.
94. ур. Крыницы: у — 5, з — 1. 14. 6.
95. ур. Домошице: у — 138, з — 26. 15. 4. «Кватеренко»
96. Дерть: у — 12, з — 4. 22. 6.
97. Смолярня Бур.: у — 3, з — 4. 14. 6.
98. Галица: у — 4, з — 1. 28. 6.
99. Марыка: у — 7, з — 2. 8. 6.
100. ур. Берва: у — 1, з — 3. 19. 7.
101. Залавье: у — 1, з — 8. 10. 6.
102. Чарторыск: у — 33, з — 6. 13. 4.
103. Будка: у — 8, з — 19. 28. 4.
104. ур. Нечкаль: у — 4, з — 25. 25. 5.
105. Грады: у — 18, з — 32. 27. 4.
106. Куликовиче: у — 9, з — 11. 25. 4.
107. Тельче: у — 2, з — 2. 30. 5.
108. Ничехувка: у — 1, з — 9, 13. 4.
109. Зажече: у — 88. 14. 4.
110. Грыва: у — 45. 8. 9.
111. Рудка: у — 23, з — 1. 26. 8.
112. Березница: у — 11. 17. 8.
113. Карпиловка: у — 1, р — 2, з — 1. 19. 7.
114. Карасин: у — 2, з — 2, р — 1. 20. 7.
115. Крымно: у — 9, з — 10. 1. 9.
116. Ежезаны: у — 11. 24. 7.
117. Чернигов: у — 9, з — 3. 2. 9.
118. Буды Осовские: у — 53, з — 36. 24. 8.
119. Оздзютыче: у — 24. 17. 8.
120. Хоростув: у — 60, з — 19. 1. 9.
121. Микуличи: у — 43, з — 32. 6. 9.
122. Навратыне: у — 4, з — 7. 5. 9.
123. Франополь: з — 27. 6. 8.
124. Стшельце: у — 2, з — 10. 10. 9.
125. Бужаны: у — 52, з — 8. 13. 9.
126. Польске: у — 28, з — 1. 12. 4.
127. Валова: у — 2, з — 10. 20. 5.
128. Полонка: у — 1, з — 3. 28. 5.
129. Теремно: у — 4, з — 29. 13. 4.
130. Кульчин: у — 10, з — 6. 3. 5.
131. Брыще: у — 1, з — 2. 17. 7.
132. кол. Рудка: у — 1, з — 3. 2. 6.
133. Подляще: у — 2, з — 10. 1. 6.
134. Винцентувка: у — 1, з — 4. 16. 7.
135. Бугас: у — 1, з — 4. 2. 6.
136. Лыса Гура: у — 4. 3. 6.
137. ур. Вельки: у — 2, з — 2. 1. 6.

138. Мацейки: у — 6, з — 24. 3. 5.
139. Кутки: у — 2, з — 2. 12. 6.
140. Гараимувка: у — 3, з — 2. 31. 5.
141. Вильче: у — 7, з — 17. 3. 6.
142. Обурки: у — 6, з — 3. 29. 5.
143. ур. Лопатень: у — 2, з — 6. 29. 5.
144. Богуславка: у — 4. 29. 7.
145. Богуславка: у — 2, з — 1. 11. 7.
146. Берицяны: у — 10, з — 38. 19. 4.
147. Замирувка: у — 51, з — 7. 9. 4.
148. Липко: у — 2, з — 3. 2. 4.
149. Ламане: у — 7. 3. 6.
150. Селище: у — 21. 10. 7.
151. Галинувка: у — 41, з — 1. 2. 4.
152. Гута Мызка: у — 2, з — 7. 6. 6.
153. Мыдзск: у — 2, з — 4. 11. 7.
154. Студынская колония: у — 10, з — 13. 15. 4
155. Бол. Стыдын: у — 2, з — 35. 1. 4.
156. Бол. Стыдын (на восток): у — 10, з — 15. 1. 4.
157. Липники: у — 434, з — 10. 27. 3. «Гамалея» — 500
158. Космачув: у — 2, з — 39. 14. 4.
159. Александровка: у — 71, з — 74. 17. 5.
160. Пенкнув: у — 2, з — 10. 2. 6.
161. Марьянувка: у — 1, з — 2. 4. 6.
162. Яблонька: у — 2. 16. 7.
163. Гожешово: у — 35, з — 35. 19. 3.
164. Комарувка: у — 23, з — 1. 1. 6.
165. Майданек: у — 11, з — 60. 13. 4.
166. Обжарец: у — 15, з — 29. 1. 6.
167. Жалин: у — 4, з — 4. 30. 5.
168. Нов. Млын: у — 18, з — 8. 12. 4.
169. Злязно: у — 50, з — 5. 30. 5.
170. Полянувка: у — 15, з — 29. 30. 5.
171. выс. 200: у — 31, з — 8. 28. 7.
172. Постойно: у — 41, з — 17. 5. 7.
173. Михалувка: у — 84, з — 7. 29. 4.
174. Бичаль: у — 6. 9. 8.
175. Руда: у — 5, з — 7. 7. 7.
176. ур. Хвошевец: у — 17, з — 8. 28. 6.
177. Подлужне: у — 20, з — 37. 6. 5.
178. Корчеве: у — 1, з — 4. 1. 7.
179. Рокитно: у — 14, з — 40. 24. 4.
180. Курганы Янкевича: у — 2, з — 1. 1. 7.
181. Головин (в): у — 1, з — 1. 30. 7.
182. Головин (з): у — 17, з — 8. 28. 6.

183. Корнин: у — 3, з — 3. 4. 6.
184. Кам. карьеры: у — 2, з — 2. 2. 7.
185. Жилжа: у — 98, з — 1. 11. 4. «Витер»
186. Радомянка: у — 46, з — 4. 6. 4.
187. Дюксин: у — 2, з — 17. 11. 7.
188. Глубочек: у — 18, з — 87. 30. 3.
189. Оржев: у — 130. 19. 2. «Острый» — 700
190. Волошки: у — 76, з — 5. 12. 6.
191. Кустынь: у — 3, з — 1. 5. 7.
192. Мал. Жытын: у — 1, з — 2. 16. 7.
193. Боянувка: у — 1, з — 3. 28. 7.
194. Городыще: у — 33, з — 2. 23. 5.
195. Шпаков: у — 8, з — 1. 2. 6.
196. Хоцин: у — 3, з — 1. 27. 6.
197. Рогачин: у — 3, з — 1. 23. 6.
198. Денбова Долина: у — 4. 8. 7.
199. Голышев: у — 7, з — 18. 22. 3. «Черноморец»
200. Суховце: у — 3, з — 3. 22. 6.
201. Пересопница: у — 9, з — 18. 30. 4.
202. Карпилувка: у — 2, з — 4. 22. 7.
203. Петушков: у — 11, з — 30. 27. 6. Подхмарный
204. Шпаков: у — 8, з — 1. 2. 7.
205. Тушебын: у — 8, з — 1. 8. 7.
206. Домошке: у — 20, з — 4. 7. 4.
207. Рядув: у — 8, з — 1. 26. 6.
208. Крылов: у — 20, з — 6. 26. 9. «Бурлака»
209. Яблоновка: у — 2, з — 5. 29. 6.
210. Витсувка: у — 10, з — 8. 6. 6.
211. Ставров: у — 13, з — 1. 12. 4.
212. Майданска Гута: у — 2018, з — 1570. 21—28. 4. группа «Энея»
213. Кириловка: у — 4, з — 44. 21. 9.
214. Приресле: у — 27, з — 4. 7. 4.
215. Старая Косовица: у — 7, з — 6. 21. 9.
216. Костянец: у — 6, з — 20. 4. 5.
217. Безодня: у — 24. 17. 9.
218. Волица: у — 1, з — 24. 20. 6.
219. Канашувка: у — 300, з — 14. 9. 4.
220. Мошаница: у — 50. 4. 4.
221. Лоше: у — 8, з — 10. 4. 7.
222. Мосты: у — 70, з — 73. 30. 7. Штаб «УП»
223. Башковцы: у — 238, з — 6. 16. 4.
224. Кутынка: у — 2. 21. 6.
225. Майдан: у — 18, з — 46. 7. 4.

226. выс. 302: у — 1. 30. 7.
227. Гуциско: у — 4. з — 60. 6. 4.
228. выс. 301: у — 2, з — 1. 20. 6.
229. Галювка: у — 2, з — 2. 4. 7.
230. Гремяче: у — 14, з — 9. 4. 7.
231. Верхов: у — 4, з — 9. 2. 07.
232. Хульча: у — 17, з — 18. 17. 4.
233. Плоска: у — 47, з — 3. 26. 5.
234. Ивачкув ю.: з — 8. 18. 7.
235. Ивачкув с.: у — 1, з — 2. 19. 7.
236. Здолбица: у — 49, з — 27. 20. 3.
237. Коршув: у — 8, з — 26. 26. 4.
238. Уездзце: у — 2. 18. 7.
239. Подгорце: у — 5, з — 2. 25. 6.
240. Загурцы: у — 1, з — 7. 27. 7.
241. Цырнув: у — 3, з — 1. 1. 7.
242. Спасов: у — 5, з — 9. 10. 6.
243. Кунин: у — 84, з — 25. 6. 3.
244. Княжнин: у — 1, з — 11. 18. 6.
245. Залесье: у — 3, з — 2. 3. 7.
246. Лебеде: у — 3, з — 3. 6. 7.
247. Дермань (с): у — 10, з — 2. 20. 3.
248. Дермань (ю): у — 1, з — 45. 7. 4.
249. Мал. Мощаница: у — 3, з — 18. 14. 7.
250. Бялышев: у — 17, з — 8. 23. 6.
251. Здолбунов: у — 8, з — 6. 17. 7.
252. Стефановка: у — 12, з — 38. 3. 3.
253. Мятын: у — 1, з — 4. 14. 7.
254. Подлески: у — 3, з — 11. 3. 7.
255. Михайловцы: у — 15, з — 1. 10. 6.
256. Марьяновка: у — 31, з — 14. 6. 6.
257. Новоставце: у — 1, з — 8. 22. 6.
258. Бугрыно: у — 8, з — 15. 11. 7. «Богун»
259. Завизов: у — 5, з — 8. 5. 7.
260. Бухарев: у — 136, з — 18. 29. 3.
261. Стадники: у — 59, з — 42. 1. 4.
262. Ожекин (в): у — 6, з — 1. 11. 8.
263. Курганы: у — 14, з — 28. 29. 5.
264. Вельковно: у — 4, з — 3. 29. 7.
265. Мощановка: у — 2, з — 18. 4. 7.
266. Марьяновка: у — 3, з — 2. 30. 6.
267. Бурыны: у — 9, з — 21. 31. 3.
268. Почанки: у — 3, з — 5. ?
269. Милятин: у — 3. 4. 7.
270. Садки: у — 14, з — 6. 23. 5.

271. Бочарница: у — 4, з — 14. 7. 7.
272. Дулибы: у — 1, з — 16. 16. 6.
273. Курозваны: у — 4. 17. 6.
274. Русывель: у — 3, з — 21. 19. 7.
275. Сапожин: у — 46, з — 8.
276. Марьяновка: у — 1, з — 3. 27. 7.
277. Крылов: у — 1. 27. 7.
278. Черница: у — 1, з — 11. 10. 7.
279. Черница: у — 6, з — 2. 30. 7.
280. Кожиец: у — 1, з — 5. 20. 6.
281. Бабян: у — 1, з — 4. 18. 6.
282. Трестинец: (пропуск у документі.— *В. С.*)
283. Корец: у — 1, з — 20. 22. 6.
284. Гвоздев: у — 1, з — 8. 19. 3.
285. Морозовка: у — 8, з — 7. 9. 6.
286. Кобыль: у — 8, з — 5. 15. 6.
287. Козак: у — 13, з — 8. 16. 6.
288. Водники: у — 18, з — 1. 19. 3.
289. Копытов: у — 2, з — 2. 8. 7.
290. Анновка: у — 1, з — 2. 25. 6.
291. Головница: у — 8, з — 10. 10. 6.
292. выс. 238: у — 6, з — 14. 24. 6.
293. Самострелы: у — 9, з — 2. 13. 6.
294. Бокшин: у — 2, з — 5. 13. 7.
295. Подоляны: у — 4, з — 21. 3. 6.
296. Коростятын: у — 20, з — 16. 16. 6.
297. Витков: з — 6. 27. 7.
298. Блудов: у — 6. 30. 6.
299. Городище: у — 1, з — 5. 15. 7.
300. Столпин: у — 1, з — 5. 23. 6.
301. Заставно: у — 1, з — 35. 24. 5.
302. Мал. Харуча: у — 16, з — 4. 19. 5.
303. Яновка: у — 3, з — 6. 22. 7.
304. Дивин: у — 1, з — 6. 15. 6.
305. Волошков: у — 50, з — 20. 10. 3.
306. Щекичин: у — 2, з — 6. 20. 7.
307. Коловерта: у — 304, з — 106. 29. 4.
308. Вайловка: у — 88, з — 42. 23. 3.
309. Мал. Солпа: у — 20. 16. 3.
310. Бол. Солпа: у — 1, з — 2. 16. 7. «Чернец»
311. Медведовка: у — 420, з — 190. 14. 5. «Байда»
312. Пустомыты: у — 15, з — 17. 22. 5.
313. Зарпуска: у — 38, з — 14. 13. 6. 1 этап
314. Марьевка: у — 1, з — 1. 19. 7. Школа войсковых старшин

315. Уршулин: у — 5, з — 1. 23. 7. в составе сотен
316. Мал. Седлище: у — 27, з — 9. 3. 5. «Левадного», «Чернота».
317. Кудранка: у — 2, з — 5. 14. 5. «Хитрого», «Пьяного».
318. Глубочек: у — 78, з — 77. 8. 4. «Васюк», «Байды».
319. Любомирка: у — 214, з — 30. 15. 5. Курень «Шаулы»
320. Сторожев: у — 2, з — 9. 1. 7.
321. Руденский Майдан: у — 25. 17. 5. 2 этап
322. Борщевка: у — 2, з — 18. 11. 4.
323. Борек Куты: у — 6. 13. 8.
324. Велик. Купля: у — 4, з — 7. 5. 6.
325. Данчымост: у — 3, з — 5. 1.6.
326. Моквин: у — 43, з — 27. 5. 4.
327. Морш Ант.: у — 9. 17. 5.
328. Каменка: у — 27, з — 38. 20. 4.
329. Липники: у — 11, з — 12. 30. 5.
330. Замостыще: у — 18, з — 16. 30. 5.
331. Сарковка: у — 19, з — 12. 28. 5.
332. Хотынь: у — 200. 2. 5.
333. Березно: у — 6, з — 41. 17. 5.
334. Лизяна: у — 3, з — 4. 29. 7.
335. Поляны: у — 21, з — 3. 20. 4.
336. Поляны: у — 2, з — 1. 10. 9.
337. Витковичи: у — 24, з — 11. 20. 4.
338. Верба: у — 8, з — 13. 2. 4.
339. Белашовка: у — 5. 17. 7.
340. Рудня Боровска: у — 1, з — 3. 13. 6.
341. Мариампиль: у — 5, р — 7. 18. 6.
342. Добрик: у — 2, з — 5. 21. 6.
343. Волче: у — 9, з — 6. 12. 8.
344. Скоморохи: у — 10, з — 18. 12. 8.
345. Шпиколесы: у — 116, з — 7. 20. 8.
346. Ордув: у — 5, з — 5. 28. 4.
347. Обротов: у — 7, з — 13. 23. 8.
348. Гоголев: у — 5, з — 23. 24. 8.
349. Лосинец: у — 167, з — 44. 24. 4.
350. Руденко-Руське: у — 4, з — 47. 20. 8.
351. Пески: у — 11. 3. 9.
352. Войтовичи: у — 19, з — 16. 12. 9.
353. Рогале: у — 30, з — 19. 14. 8.
354. Зубовмосты: у — 1, з — 71. 8. 8.
355. Андрушевка: у — 45, з — 14. 15. 6.

356. Теремне: у — 2. 21. 6.
357. Андрушевка: у — 1, з — 11. 23. 5.
358. Сураж: у — 1, з — 12. 20. 7.
359. Залуже: у — 2. 30. 7.
360. Куты: у — 5, з — 3. 15. 6.
361. Мосты: у — 18. 20. 4.
362. Майдан: у — 14, з — 1. 19. 7.
363. Шумское: у — 1, з — 2. 8. 7.
364. Плоска: у — 223, з — 13. 9. 4.
365. Шумск: у — 3, з — 7. 17. 7.
366. Коновица: у — 22. 26. 5.
367. Мале Загайце: у — 8, з — 56.
368. Вильча: у — 6. 1. 6.
369. Червина: у — 4, з — 7. 13. 4.
370. Червина: у — 20, з — 5, 10. 9.
371. Окныны: у — 3, з — 13. 19. 9.
372. Бутынь: у — 200, з — 15. 15. 4.
373. Ванжуловцы: у — 42, з — 18. 21. 8.
374. Пекарня: у — 30, з — 28. 12. 4.
375. Гукаловцы: у — 5, з — 10. 3. 9.
376. Качановка: у — 1, з — 4. 17. 5.
377. Козовка: з — 5. 15. 6.
378. Урмань: у — 300. 18. 9.
379. Жуков: у — 8, з — 1. 10. 8.
380. Ценив: у — 22. 20. 9.
381. ур. Матвеевка: у — 13, з — 20. 23. 8.
382. Волица Деревлянска: у — 8, з — 24. 16. 8.
383. Сопонин: у — 139, з — 42. 15. 8.
384. Дерновка: у — 163, з — 31. 26. 8.
385. Выров: у — 24, з — 39. 17. 8.
386. Цеперев: у — 14. 28. 8.
387. Жидатыче: у — 9. 20. 8.
388. Задвиже: у — 13. 20. 8.
389. Подбур: у — 13. з — 13. 26. 8.
390. Потопники: у — 6, з — 4. 22. 9.
391. Турзе: у — 33. 21. 8.
392. Подсокол: у — 25, з — 38. 27. 8.
393. Подставки: у — 18, з — 35. 21. 8.
394. Заболотне: у — 18, з — 16. 17. 9.
395. Чучманы Гумынские: у — 7, з — 26. 21. 8.
396. Мостки: у — 20. 21. 8.
397. Закомарно: у — 25, з — 27. 10. 9.
398. Залесье: у — 14, з — 43. 1. 9.
399. Кондратов: у — 1, з — 22. 1. 9.
400. Бибрка (в): у — 323, з — 61. 9. 9.

401. Любешка: у — 13, з — 3. 9. 9.
402. Мюльбаг (Дрог): у — 48, з — 78. 9. 9.
403. Прибон: у — 11, з — 15. 20. 9.
404. Педусив: у — 158, з — 97. 3. 9.
405. Поточаны: у — 5, з — 16. 3. 9.
406. Рекши: у — 36, з — 25. 3. 9.
407. Руда: у — 100. 16. 9.
408. Стратын: у — 371, з — 115. 5. 9.
409. Добранев: у — 18, з — 18. 5. 9.
410. Радванив: у — 27. 30. 8.

Оригінал (позначення на карті Генштабу).
ЦДАГОУ: Ф. 1.— Оп. 23.— Спр. 958.— Арк. 1.

№ 72

ІНФОРМАЦІЯ

секретаря Рівненського обкому партії В. Бегми секретареві ЦК КП(б)У М. Хрущову про реагування населення області на звернення уряду УРСР до українських націоналістів.

28 грудня 1944 року.

Киев, ЦК КП(б)У
товарищу Н. С. ХРУЩЕВУ

ИНФОРМАЦИЯ

о реагировании населения Ровенской области на обращение Украинского Правительства

...Имеются и отрицательные факты реагирования населения на обращение Украинского Правительства. Житель г. Ровно Садовский, по национальности поляк, изъявивший желание выехать в Польшу, со своими соседями по вопросу обращения сказал: «Бандеровцы и бульбовцы из леса не выйдут потому, что они не дураки и сами отлично знают, что их ожидает. Если они выйдут из леса и явятся с повинной, то Советская власть сначала даст им работу, а потом, когда все будет в руках у советской власти, вывезет их в Сибирь».

Прибывший недавно из восточных областей на работу в Ровенский смешторг в качестве заведующего базой Кузнецов Сергей в беседе с сотрудниками смешторга сказал:

«ОУН—УПА это не банда, а люди, которые борются за

свою самостоятельность и независимость. Их борьба правильна, т. к. в Сталинской конституции сказано, что всякая республика, желающая выйти из состава СССР, может быть самостоятельной и сама собой управлять, вот поэтому-то бандеровцы и ведут борьбу. Они не хотят, чтобы мы здесь командовали, а хотят сами править своей страной, за что и ведут «законную» борьбу. Советская власть незаконно истребляет эту банду...»

Секретарь Ровенского обкома КП(б)У *В. БЕГМА*

28.XII.1944 г. № 1/5

Оригінал. Машинопис.
ЦДАГОУ: Ф. 1.— Оп. 23.— Спр. 888.— Арк. 15—17.

№ 73

ВИСТУП
секретаря КП(б)У М. Хрущова на нараді у Львові про боротьбу з українськими націоналістами.

15 травня 1945 року.

ВЫСТУПЛЕНИЕ
товарища Н. С. Хрущева на совещании секретарей обкомов КП(б)У, начальников областных управлений НКВД и НКГБ западных областей УССР в городе Львове 15 мая 1945 года.

(Живая запись)

Партийные организации западных областей УССР, органы НКВД и НКГБ, а также пограничные и внутренние войска проделали огромную работу по разгрому оуновских банд. Задача по разгрому националистических банд в основном выполнена. Теперь обстановка в западных областях УССР по сравнению с осенью 1944 года изменилась к лучшему. В настоящее время имеется только несколько отдельных крупных банд, которые насчитывают от 200 человек. В ряде районов остались мелкие бандитские группы. В связи с тем, что обстановка изменилась, необходимо делать соответствующие выводы.

ЦК КП(б)У в своих решениях требовал, об этом мы неоднократно говорили на наших активах и совещаниях о том, что в результате проводимых мероприятий банды будут распыляться на мелкие группы и поэтому надвигалось требование расширить нашу агентуру, как следует наладить чеки-

стскую работу, ведь бандитов-одиночек очень трудно найти, если не будет агентов. В Ровенской области до сих пор не могут поймать и разгромить банду «Стального», которая насчитывает всего только 40 человек, а группу в количестве 35 человек поймать труднее. Поэтому решающим в деле борьбы с бандами теперь должна быть хорошая постановка агентурной работы. Без агентов мы будем действовать вслепую.

В настоящий период количество войск не решает дела борьбы с остатками банд и оуновского подполья. Может прийти один человек и небольшая группа 3—5 чел. и наделать много вреда, ведь они боя не принимают, а действуют из-за угла.

Необходимо как можно больше рассредоточить наши войска по населенным пунктам, создать подвижные части, которые могли бы быстрее преследовать обнаруженных бандитов. Я бы рекомендовал создать также пешие боевые группы для преследования бандитов, но в эти группы следует подобрать энергичных людей, которые могут проявить инициативу и физически могут быстро передвигаться при выполнении своих задач.

Мы можем и должны сделать все для того, чтобы выкорчевать все остатки бандитов. Если сейчас придерживаться старой тактики войсковых операций в то время, когда бандиты действуют в одиночку, мы вынуждены будем держать гарнизоны чуть ли не в каждом селе, а в этом нет никакой необходимости.

...Нужно принять ряд мер для того, чтобы совершенно очистить наши села от украинско-немецких националистов. Война кончилась, необходимо кончить и с бандитами, рассчитывая на свои собственные силы. Следует очиститься от подозрительных людей. Если взять даже неодушевленный предмет — костюм, он через несколько часов запылится, необходимо взять щетку и почистить его, часа через 2 опять. В нашей работе необходимо время от времени просматривать советские и другие организации и очищаться от сомнительных и подозрительных людей. Ведь украинско-немецкие националисты насаждают свою агентуру в наши советские, хозяйственные и даже партийные организации на техническую и другую работу. Мне кажется, следует почистить также и истребительные батальоны, там есть люди, которые связаны с бандитами, есть просто балласт. Необходимо также почаще выводить истребительные батальоны на активные действия. На совещании секретарей райкомов Львовской области я слышал ряд жалоб на войска НКВД. Некоторые говорили, что имели место случаи, когда они проявляли медлитель-

ность и недостаточную четкость при проведении операций. Необходимо тов. МАРЧЕНКО проверить эти факты, о которых там говорили.

Весь вопрос в оперативности, надо, чтобы работники НКВД за этим все время следили. Во Львовской области был такой возмутительный случай, когда из совхоза, расположенного недалеко от Львова, угнали 90 коров, а наши органы НКВД не могли догнать. Это исключительный пример расхлябанности. Тов. ГРУШКО неплохой работник, но, видимо, зазнался. Мы его хвалили. Он думал, успехи большие, волноваться нечего, и, когда ему позвонили об этом факте, он, видимо, подумал: «Успею, не такие дела делали».

Я думаю, что на тов. ГРУШКО следует наложить партийное взыскание, когда взгреем за этот факт вопиющей расхлябанности, люди будут чувствовать ответственность и не будут допускать больше таких случаев, а если мы это пропустим, то могут такие случаи повторяться. Бывают и в районах факты расхлябанности, и с ними надо строго бороться...

В связи с новой обстановкой необходимо перестроить чекистскую работу, а также работу всех других наших организаций в западных областях УССР. Следует признать, что у нас агентура еще в недостаточном количестве и во многих случаях она слаба. Работники НКВД во многих районах тоже слабые.

...В дополнение к тому, что уже нами принято раньше, я предлагаю провести еще ряд мероприятий. Руководители партийных организаций органов НКВД и НКГБ не должны пропустить ни одного случая бандпроявлений безнаказанно, а у нас иногда понимают это так, что раз нужно кого-нибудь наказать, то наказывают наших партийных и советских работников. Конечно, если они допустили расхлябанность, их нужно наказать, но я имею ввиду прежде всего наказание пособников бандитов, и в этом должны сыграть большую роль органы НКГБ. Бандиты опираются на кулаков, торговцев, попов и другие элементы. Таких враждебных нам людей необходимо взять на учет и, если в селе было бандитское проявление, необходимо поехать туда и расследовать этот факт. Нужно узнать наиболее неблагонадежных элементов, которые проживают в этом селе, вызвать, арестовать и выслать их с семьями, а крестьянам объявить, что это пособники, которые помогали банде.

К сожалению, у нас еще есть случаи, когда потворствуют кулакам и пособникам. В Тернопольской области был такой случай в Залещиках. Послали председателя райисполкома в одно село для проведения ряда мероприятий. Этот председатель остановился жить у кулака. Кулак сказал председателю

райисполкома: «Пока вы будете у меня жить, я гарантирую, что с Вашей головы волос не упадет, можете быть спокойны, никакие бандиты сюда не придут». И действительно, председатель жил 5 или 6 дней и не было ни одного бандпроявления, а только он выехал из этого села, как налетела банда и натворила разных пакостей. Ясно, что этот кулак был связан с бандитами, а наш председатель райисполкома только ушами хлопал.

Это показатель того, как иногда наши люди не разбираются в обстановке, и мне кажется, что этого председателя райисполкома надо привлечь к строжайшей ответственности.

Я бы порекомендовал еще такой метод: в селах наметить несколько кулаков и сказать им, чтобы они сообщали о замыслах бандитов и были бы нашими агентами. Этих кулаков надо предупредить, что они отвечают за любое бандпроявление, которое будет в этом сельсовете. Наш актив должен следить за тем, что, если происшествие будет, немедленно предупрежденных кулаков арестовывать и высылать. Это, бесспорно, поможет нам в борьбе с остатками банд.

Кроме того, можно еще практиковать следующий метод: собрать крестьян и здесь указать, кто является пособниками бандитов, кто наводит бандитов. Нужно, чтобы эти люди, на кого вы указываете, были на собрании. Здесь же надо объявить, что за то, что они помогали бандитам, к ним будут применены репрессии.

Одновременно с проведением этих мероприятий необходимо усилить политическую работу среди населения.

В ряде районов есть много случаев нарушения революционной законности. Нужно усилить борьбу с нарушителями наших советских законов.

О спецгруппах. Я считаю правильным создание спецгрупп из бывших бандитов. У нас иногда используют их неправильно. Нельзя же до бесконечности посылать спецгруппу с заданиями, ведь это бандиты, и они могут маневрировать, подводить нас. Нужно дать одно конкретное задание и, когда они его выполнят, можно сказать, что они свою вину искупили, и отпустить их...

Правительство УССР и ЦК КП(б)У готовят обращение к населению западных областей, где будет указан срок, до которого должны явиться с повинной все участники банд, а после этого срока мы будем их привлекать к строгой ответственности.

Я думаю, что целесообразно установить срок явки двухмесячный.

Проведена большая работа, надо ее хорошо завершить. Если мы еще хорошо поработаем, встряхнемся еще больше, при-

влечем массу сочувствующих нам людей, то мы в ближайшее время доконаем все остатки украинско-немецких националистов.

Копія. Машинопис.
ЦДАГОУ: Ф. 1.— Оп. 23.— Спр. 1670.— Арк. 1—7.

№ 74

ДОВІДКА
НКВС УРСР про боротьбу з українськими націоналістами.

28 травня 1946 року.

СОВЕРШЕННО СЕКРЕТНО

СПРАВКА
О результатах борьбы с бандитизмом на территории западных областей УССР за время с февраля 1944 года по 25 мая 1946 года.

	1944	1945	1946	Всего
Проведено операций и засад	6495	33278	47798	87571
Убито бандитов и прочих	57405	45907	7523	110835
Задержано бандитов и прочих	98641	126758	25277	250676
Явилось с повинной бандитов	29204	79488	6157	114859
Итого	185250	252153	38957	476360

Наши потери при операциях

Убитыми и пропавшими	1675	1072	236	2983
Учтено бандитпроявл.	3287	3421	601	7309
Наши потери убитыми и пропавшими	5869	7395	864	14128
Изъято единиц оружия	28346	40791	13389	82526

Министр внутренних дел
Украинской ССР *Т. СТРОКАЧ*

28 мая 1946 года
Верно:

зам. нач. УББ МВД УССР
Л. ПАСТЕЛЬНЯК

Копія. Машинопис.
ЦДАГОУ: Ф. 1.— Оп. 23.— Спр. 2967.— Арк. 25.

№ 75

ДОВІДКА
про кількість вилученої зброї в українських націоналістів.

28 травня 1946 року.

СОВЕРШЕННО СЕКРЕТНО

СПРАВКА
О количестве изъятого у бандитов оружия на территории западных областей Украинской ССР

	1944	1945	1946	Всего
Пушки	35	11	3	49
Минометы	328	145	28	501
ПТР	211	83	13	307
Станковые пулеметы	321	383	66	720
Ручные пулеметы	2588	2783	765	6136
Автоматы	4230	7658	2833	14711
Винтовки	18591	25113	7508	51212
Пистолеты	2042	4665	2183	8890
Итого единиц оружия	28346	40791	13389	82526
Гранаты	32932	35331	7579	75842
Патроны (в тыс.)	3631	4114	1454	9199

Министр внутренних дел
Украинской ССР *Т. СТРОКАЧ*

28 мая 1946 г.
Верно:

Зам. нач. УББ МВД УССР
подпись (*ПАСТЕЛЬНЯК*)

Копія. Машинопис.
ЦДАГОУ: Ф. 1.— Оп. 23.— Спр. 2967.— Арк. 24.

2. СВІДЧАТЬ НІМЕЦЬКІ ДОКУМЕНТИ

Відомі своєю педантичністю, німці дуже ретельно фіксували розвиток українського національно-визвольного руху в час війни. Тому й цілком природно, що, готуючи «Літопис Української Повстанської Армії», його укладачі звернули увагу на архіви ФРН. Зокрема, відомий дослідник Тарас Гунчак 1983 року підготував два томи «Літопису УПА» (5 і 6) виключно з німецьких документів, що значною мірою висвітлюють діяльність ОУН—УПА. На жаль, закордонне видання вказаних томів «Літопису УПА», та ще й в оригіналі німецькою мовою, зробило їх недоступними не тільки для широкого загалу, а й для багатьох істориків.

Виграшним у цьому плані є дослідження професора Сорбонни Володимира Косика «Україна і Німеччина у другій світовій війні», перекладене 1993 року українською мовою, в якому вміщено значну кількість документальних свідчень гітлерівців про події в Україні періоду війни. Але обмежений тираж цієї книги не дає можливості ознайомитися з нею широким колам громадськості. Тож актуальною залишається публікація тих німецьких документів, що зберігаються в російському перекладі в Україні.

Уважний їх аналіз дає можливість зробити такі висновки:

1) Українські націоналісти організували боротьбу проти фашистських окупантів по всій території України.

2) Збройний спротив окупантам чинили представники різних політичних орієнтацій ОУН.

3) Підпілля українських націоналістів діяло не тільки на своїх етнографічних землях, а й на території Німеччини.

№ 1

ПОВІДОМЛЕННЯ
гітлерівської служби безпеки про діяльність ОУН в Україні.

22 травня 1942 року.

Р—3943

Начальник полиции безопасности
и службы безопасности
Штаб командования

Берлин, 22 мая 1942 г.

Имперский комиссар
по безопасности
XVII Военного округа
Вручено 27 мая 1942 г.

СЕКРЕТНО!

СООБЩЕНИЯ
из оккупированных восточных областей

№ 4
Для служебного пользования **17.6.42 г.**
Подписано: (подпись)

При запросах просим ссылаться на вышеуказанный номер сообщения!

Подписано: (подпись)

ДВИЖЕНИЕ СОПРОТИВЛЕНИЯ НА УКРАИНЕ

а) Бандеровское движение.

По сообщению начальника полиции безопасности и службы безопасности на Украине выясняется, что Ровно был центральным местом нелегального бандеровского движения на Волыни и Подолии. Руководителем следует считать Остапа Тимощука. В результате произведенных задержаний ряда лиц выяснилось, что Ровно следует рассматривать как центральное место и опорный пункт. Имеющиеся свидетельские показания говорят о том, что руководство организации ушло в болота в районе Сарны и Пинска.

Организационный план бандеровского движения становится ясным из материалов, которые были найдены у задержанного Ковальчука. По этим данным Украина подразделяется на провинции, области, большие уезды, уезды, малые уезды, блоки; каждое такое подразделение возглавляется общим руководителем. Каждому общему руководителю подчиняется руководитель по организационной работе, руководитель по связи, военный руководитель, руководитель по вербовке, руководитель по безопасности, руководитель по просвещению, руководитель молодежи и руководительница женщин. Кроме того, имеется заместитель. Они имеют задачу после победы бандеровского движения организовать общественную жизнь на Украине, а также подготовку и назначение прочих руководителей.

Особое внимание уделяется воспитанию молодежи. Перед войной подготовленные бандеровцы выезжали из Галиции и занимали без разрешения властей подходящие для себя должности, особенно должности школьных инспекторов. Назначаемые этими школьными инспекторами учителя молодежи должны были воспитывать молодежь по особым инструкциям и готовить из них фанатических последователей Бандеры. Кроме того, эти учителя должны были вести пропаганду за Бандеру среди украинцев старших возрастов.

В Ровно группа бандеровцев имела много фабричных зданий и жилых помещений. Там подготовлялась украинская милиция и проводились собрания. Нелегальная милицейская подготовка была прервана, и школа милиции в Ровно была распущена. Впоследствии школа милиции проводила свои занятия в бывшем дворце в Клевани. Из материалов распущенной школы милиции в Ровно становится ясным, что милиция рассматривалась в качестве бандеровской боевой организации.

В школе милиции обучалось 40 чел., которым указывалось на нелегальность их будущей работы. Им разъяснялось, что дело идет об освободительной борьбе Украины против Германии. В случае задержания каждый из них обязан не давать никаких сведений. В случае измены участнику угрожало уничтожение другими участниками движения.

Особенное внимание уделялось обучению правилам обращения с оружием. Обучаемым разъяснялось, что свободное, независимое Украинское государство можно завоевывать только оружием. Следует отметить, что на основании ранее изданного руководителями милиции тайного приказа трофейное оружие и боеприпасы не сдаются не-

мецкой армии, а прячутся милицией в различных местах. Оружие собирается также евреями. Когда в районе Костополя было обнаружено несколько складов с оружием, руководители милиции пытались взвалить вину на евреев. Полицаи проходят не только военную, но и политическую подготовку. При помощи извращения фактов ведется травля против немцев. Им объясняется, что немцев ожидали в качестве освободителей, однако они оказались угнетателями. Поэтому против них необходимо вести борьбу. Дальше им разъясняется, что борьбу необходимо вести также в тылу немецких фронтовых частей.

Учащиеся тайной школы милиции проходили также пропагандистскую подготовку. При вербовке в бандеровские отряды они должны полагаться на простых людей, так как интеллигенция сотрудничает с немецкими властями. Из массы населения должна быть создана революционная армия для уничтожения немцев. Группы мельниковцев и поляков характеризуются как враги ОУН. Об англичанах говорят, что на них ни в коем случае нельзя полагаться, так как они только хотят создать великое польское государство.

Около 25 человек, проходивших обучение в нелегальной школе милиции в Клевани, в конце 1941 года были посланы с тайными поручениями в Восточную Украину. Часть этих пропагандистов может быть задержана в различных местах при помощи мероприятий, проводимых полицией безопасности.

Бандеровцы также пытались проникнуть в учебные команды отрядов вспомогательной полиции. Лучшие пропагандисты предназначались в учебные команды. Таким образом, делалась попытка заставить к переходу находящихся в учебных командах мельниковцев. В том случае, если это не удавалось, мельниковцы вытеснялись из полиции при помощи ложных обвинений.

Установлено, что каждый бандеровец имеет один или несколько псевдонимов. Для явки имеются особые пароли. При помощи использования одного из ставших для нас известных паролей, удалось задержать инструктора Канюку (псевдоним Богун), который работал в школе милиции в Клевани. У бандеровцев найдены фальшивые документы и паспорта, изготовленные для псевдонимов. Для того, чтобы избежать в дальнейшем провалов, милиция использовала русские паспорта и документы.

Достойная внимания следующая формула присяги: «Клянусь честью и славой павших героев, клянусь моей украинской землей и могуществом украинской родины.

Клянусь, что буду всеми своими силами и жизнью бороться за свободное Украинское государство. Присягаю моим сердцем, моей душой и всем своим телом, что только украинская революция может дать власть украинскому государству и народу. До самой смерти я буду стоять на боевом посту, чтобы построить национал-украинское государство. С пути украинской национальной революции никто и ничто меня не может заставить свернуть, никакие трудности, ни даже смерть. Каждый приказ моего руководителя я буду выполнять.

Я присягаю Украине, что буду выполнять честно и верно все обязанности в отношении украинского правительства, которые возлагаются на меня организацией украинских националистов под руководством Степана Бандеры.

Слава Украине, слава героям!»

Бросается в глаза, что многие задержанные бандеровцы наряду с пропагандистскими проповедями и священными медальонами имели при себе сборник изречений (притч) с надписью: «Геть Гітлера». Достопримечательным является также указание проводить собрания только в количестве от 3 до 4 человек, а решения развозить при помощи велосипедистов.

Финансирование бандеровского движения производилось в основном из Галиции. Члены платили часть определенных взносов, а часть они давали в виде продовольствия. Также руководители кооперативов в большинстве своем бандеровцы. Установлено, что даже евреи давали деньги; в основном к этому они вынуждались шантажом.

Таким образом, можно также установить активное сотрудничество евреев, как и сотрудничество бандеровского движения с НКВД.

На складах оружия в районе Костополь было обнаружено и сдано германской армии: 600 винтовок, 12 пулеметов, 1200 противогазов, 254 тыс. винтовочных патронов, 20 тыс. артил- лерийских снарядов, 4 тыс. ручных гранат, 2 тыс. мин и др. боеприпасы.

Установлено, что бандеровскому движению, в результате использования передвоенной обстановки, удалось утвердиться в Волыни и Подолии и собрать большое количество членов. Однако в результате мероприятий, проведенных в широких масштабах полицией безопасности, дальнейшее развитие бандеровского движения прекращено, хотя пропагандистская деятельность еще продолжается.

б) Мельниковское движение.

Начальник полиции безопасности и службы безопасности по Украине сообщает, что в результате задержания значительного количества мельниковцев в Киеве, активность мельниковского движения дальше не развивается. Найден в большом количестве писанный материал. Он представляет в большинстве своем выдержки из распоряжений, которые издаются немецкими властями и в которых говорится о вредительстве украинской части населения.

В результате мероприятий, проведенных полицией безопасности в Киеве, часть мельниковцев вынуждена возвратиться во Львов. В связи с этим, как стало известно, мельниковцы проводят во Львове подготовку, чтобы снова послать нелегально на Украину большое количество членов организации.

Нелегальная организация мельниковцев в Харькове, как и в других местах, создана из прибывших из Западной Украины эмигрантов и состоит в основном из украинских переводчиков, служащих немецким властям.

Установлено, что мельниковцы проникли в местные организации «Просвіти» и пытаются повлиять на церковь.

Оценка организации «Просвіти» не является единодушной. Поэтому было дано указание не создавать никаких новых местных организаций «Просвіти».

в) Поліська Сич.

Поліська Сич представляет собой вид добровольческого украинского корпуса, возглавляемого неким Тарасом Бульбой (собственное имя Боровец). Бульба организовал осенью в 1941 г. при помощи известных немецких властей специальное формирование для борьбы против партизан. Хотя этот добровольческий корпус в ноябре 1941 г. был распущен, он должен быть снова тайно организован и собрать большое количество штыков.

Переклад. Машинопис.
ЦДАГОУ: Ф. 1.— Оп. 22.— Спр. 76.— Арк. 613.

№ 2

ПОВІДОМЛЕННЯ
гітлерівської служби безпеки про протидію українських націоналістів окупаційній владі.

12 червня 1942 року.

Р—3943
Начальник полиции безопасности
и службы безопасности
Штаб командования
Берлин, 12.VI.1942 г.

СЕКРЕТНО!

Имперский комиссар по
безопасности XVII Военного
округа
Вр[учено] 16 июня 1942 г.
УК. 1320 с 525/42

СООБЩЕНИЯ
из оккупированных восточных областей

№ 7
Для служебного пользования **17.6.1942**
1.V. Подписано: (подпись)

При запросах просим ссылаться на вышеуказанный номер сообщения.
Подписано: (подпись)

...Бандеровское движение, как сообщается из Ровно, заняло резкую позицию против посылки в империю.

Они запрещают участникам движения отправляться в империю на работу и требуют от них большой активности против отправки рабочей силы в империю. Эта пропаганда бандеровцев не остается без воздействия на население; при этом распространяются выдумки об ужасах. Так, например, говорится, что ищут самых красивых и здоровых украинских девушек для отправки для немецких солдат на фронт.

По сообщению из Киева, управдомы значительно саботируют вербовку. Отмечается, что управдомы, имеющие своей обязанностью сообщать пунктам вербовки о каждом безработном или нежелающем работать, находящемся в их доме, получая взятки, не делают этого. Спекулянты и торговцы откупались продуктами. Кроме того, управдомы направляли на сборные пункты многих больных, неспособных к труду стариков, даже калек и всех неугодных им лиц. Ранее ак-

тивные коммунисты, чтобы не быть разоблаченными своими соседями, направляли последних на работу в Германию, чтобы беспрепятственно проводить свою коммунистическую деятельность. Особенно еще до сих пор имеют сильное воздействие распространяемые большевиками при помощи устной пропаганды слухи о том, что посылаемые рабочие в империю содержатся там в концентрационных лагерях и с ними обращаются как с рабами и что женская молодежь отправляется в дома терпимости.

Переклад. Машинопис.
ЦДАГОУ: Ф. 1.— Оп. 22.— Спр. 76.— Арк. 23, 35—36.

№ 3

ПОВІДОМЛЕННЯ гітлерівської служби безпеки про діяльність ОУН в Україні.

3 липня 1942 року.

Р—3943
Начальник полиции безопасности
и службы безопасности
Штаб командования
Берлин, 3 июля 1942

СЕКРЕТНО!

Имперский комиссар
по безопасности
XVII Военного округа
Вр. 9 июня 1942
РУ—К—1320/с) 573/42

Для служебного пользования **10.7.1942 г.**
Подписано: (подпись)

СООБЩЕНИЯ
из оккупированных восточных областей

№ 10 **Подписано: (подпись)**

При запросах просим ссылаться на вышеуказанный номер.

УКРАИНСКОЕ ДВИЖЕНИЕ СОПРОТИВЛЕНИЯ

С почтовым штампом Станислав, Галицийский округ, датой 16. 3. 42—12, Украинский комитет освобождения Украины от имени украинского народа направил фюреру прошение.

На конверте в качестве отправителя значится «Украина» УКВУ. Этот документ подписан так: «Український Комітет визволення України», «Хай живе Україна!». Украина 15.3.1942. По содержанию этот документ не является прошением, а состоит лишь из упреков, требований и угроз.

Особенно следует отметить следующее место в приблизительном переводе: «УКВУ будет делать все, что в его силах, чтобы начиная с даты 10.2.1942 до счастливого конца удержаться, чтобы для виновных повторилась трагедия, происшедшая с Папеном» (Вероятно, здесь имеется в виду покушение на посланника фон Папена).

Бандеровские отряды

В Киев послана листовка, содержащая организационные бандеровские инструкции ОУН. Во введении говорится: «Задача, стоящая перед народом, суть следующая: создать самостоятельное национальное государство. Без собственной земли, правительства, армии не может быть никакой жизни для украинского народа».

Задачи настоящей организации опираются на три основных момента:

1. Руководство.
2. Кадры.
3. Организационный план.

Эти три главных момента дальше детализируются. Кадры ОУН подразделяются на:

a) члены — док.-ОУН
в) члены ОУН
c) кандидаты ОУН
d) сторонники ОУН
e) молодежь ОУН — особые инструкции.

Из найденных материалов, а также из показаний задержанных бандеровцев явствует, что бандеровское движение возникло в течение зимних месяцев, особенно в бывших польских областях. Создана сеть организаций, охватывающая всю страну. Вряд ли найдется в этих областях хоть одно село, которое не было бы охвачено этой сетью.

Так, например, можно было установить в Ровно, что там сеть организаций получает руководство от двух центральных пунктов. Один, находившийся в Сарнах, раскрыт, а другой находится в районе Горохова на границе Галицийской области. Только что названный последний центр является более важным, так как оттуда поддерживается связь с генерал-губернаторством. Наиболее важные деятели организации по-

стоянно находятся в движении и никогда не задерживаются на одном месте больше как на одну ночь. Предположение, что центральный пункт бандеровской организации находится в генерал-губернаторстве и более всего во Львове, подтверждается прибывающими сообщениями. Найденные приказы у недавно задержанных дают ясную картину намерений нелегальных активистов. Наставления, изданные зимой, предупреждали о провокациях и мероприятиях против них, так как вся работа должна была быть направлена на расширение сети ОУН и внутренней организации сторонников движения, чтобы сказать против оккупантов «последнее слово». Новоизданные приказы уже включают непосредственно активные задачи. Во-первых, члены организации должны оказывать возможное сопротивление и саботаж всем немецким мероприятиям. В прокламациях прославляются мученичества Бандеры и его друзей, «которые томятся теперь в застенках тюрем за нашу идею».

Следует обратить особое внимание на пропаганду и сопротивление против сдачи сельскохозяйственных продуктов, против отправки рабочей силы в империю, против участия в немецко-украинских учреждениях и т. д. Дальше были предприняты меры, чтобы удалить надписи на могильных крестах павших членов ОУН и заменить их следующей стереотипной надписью: «Ты завоюешь украинское государство или умрешь в борьбе за него». Дальше намечается установка памятных досок для всех борцов за свободу Украины на видных местах в церквях.

Кроме того, следует сообщить, что бандеровские организации запланировали различные курсы обучения, которые, с одной стороны, состояли из организованных (организационных.— *В. С.*) и теоретических вопросов, с другой стороны, также включали военную подготовку. При раскрытии бандеровского центра в Сарнах, кроме всего прочего, были найдены более точные инструкции для ведения партизанской войны.

Дальше можно установить, что бандеровские организации приказали своим членам ни в коем случае не вступать в полицию, и, если член бандеровского движения поступит в полицию, то он исключается автоматически из бандеровского движения; как это было ясно и раньше, из более новых сведений, полученных в результате арестов, выходит, что учителя составляют большинство самых активных элементов в бандеровском движении.

Круги украинской интеллигенции боятся выступать против крайних националистических элементов. Это объясняет-

ся, вероятно, тем, что они боятся оказаться в качестве изменников народа. С другой стороны, эти круги указывают на то, что им очень тяжело открыто выступать против крайних элементов, потому что каждый из них противостоит сплошному фронту. В этих кругах часто выражалось желание, чтобы под каким-нибудь благовидным предлогом стать известными для лояльных элементов.

25. IV. 42 был найден экземпляр написанного от руки пропагандистского листка. Он был написан по поводу чествования в Умани дня смерти Петлюры. В листовке говорится о том, что немцы имеют завоевательные намерения.

Мельниковское движение

Повышенной или особой активности мельниковских организаций в течение последних месяцев не наблюдалось. Кажется, что мельниковское движение имеет еще незначительный контакт с сельским населением.

В Киеве 26. IV. 42 появилась мельниковская листовка № 14 ОУНовского характера. Количество листовок 170 штук. Дальше появилась листовка № 15 3.V.1942, в количестве 358 шт. В первой говорится о признаках характера, о правилах жизни. Последняя содержит лозунги движения, которые изложены в 24 пунктах.

Украинская национал-социалистическая партия

Из одной переписки явствует, что имеется стремление к основанию украинской национал-социалистической партии. Пока ни в коем случае нельзя говорить об особой роли или о значительном влиянии этой группы. Организатором является председатель украинского просветительного общества «Просвіта» в Лохвице Полтавской области М. С. Заровный. Как видно из переписки, Заровный когда-то был сослан за пропаганду в пользу Германии на далекий север в район Ухта—Печорск. Заровный в книге «Идея моей жизни» пишет, что он «стоит за безусловное сотрудничество с Германией». Свою программу Заровный хочет изложить рейхсминистру Розенбергу.

Переклад. Машинопис.
ЦДАГОУ: Ф. 1.— Оп. 22.— Спр. 76.— Арк. 39,41—46.

№ 4

ПОВІДОМЛЕННЯ
гітлерівської служби безпеки про діяльність ОУН на Буковині.

17 липня 1942 року.

Р—3943
Начальник полиции безопасности
и службы безопасности
Штаб командования
Берлин, 17.7.1942

СЕКРЕТНО

СООБЩЕНИЕ
из оккупированных восточных областей

№ 12

Имперский министр
по безопасности
XVII Военного округа
Вруч. 21 июля 1942
Е—РУ—К/1320) 607/42

Для служебного пользования **22 июля 1942**
Подписано: (подпись)

При запросах просим ссылаться
на вышеуказанный номер.

УКРАИНСКОЕ ДВИЖЕНИЕ СОПРОТИВЛЕНИЯ

По сообщению румынского округа, в апреле 1942 черновицкой полиции удалось напасть на след разветвленной бандеровской организации. Были произведены многочисленные аресты. На основе полученного документального материала установлено, что члены бандеровской организации планировали покушение на черновицкого ортскоменданта капитана Эриха Райценштейна. Посредством покушения предполагалось вызвать ухудшение немецко-румынских отношений. Руководителем бандеровцев в Северной Буковине является некий Кендцирский, которого румынская полиция не смогла поймать, и он бежал в Галицию.

Из изъятых документов заслуживает особого внимания воззвание бандеровской организации ко всему украинскому населению. В том воззвании, между прочим, говорится:

«Адольф Гитлер никогда не создаст самостоятельной Украины, так как он теряет свое могущество в Юго-Восточной Европе. Где только можно, всадите немцам меч в спину».

Дальше этот документ призывает весь украинский народ к всеобщим диверсионным актам против продолжения войны на Востоке.

Бандеровские организации с их конспиративной деятельностью теперь обслуживаются нелегальной газетой «Мечем» (при помощи меча).

Черновицкая полиция, кроме того, установила, что бандеровцы финансируются Англией и именно посредством учрежденного в Лондоне Макогоном Украинского бюро, которое, как известно, является орудием английской «секрет сервис». Курьерская связь должна идти через Мурманск.

К этому следует добавить, что сведения румынской полиции явно недостаточны. Упомянутый Макогон является также Макогоном Яковом, родившимся 27.9.80 (1880.— *В. С.*) в Вене. Он женат на Сусанне, урожденной Фаллов, рождения 29.5.91 (1891.— *В. С.*), имеет американское подданство и живет на широкую ногу. Он женился на богатой американке и с 1937 г. его постоянным местом жительства является Алассио в Мигурийской Ривьере (Вилла Романа) в Италии, где он имеет роскошную виллу. Учрежденное Макогоном в Лондоне Украинское бюро имеет филиал в Париже и Женеве. Имеется давно подозрение, что Макогон работает для английской разведки. Макогон всегда появляется на авансцену, если где-нибудь становится актуальной украинская проблема. Это имело место также при возникновении кратковременного Карпатоукраинского государства. Макогон должен был тогда играть немаловажную роль и поддерживать широкую разведывательную сеть при помощи молочных лавок и чайных Молочного общества в Карпатской Украине. В связи с этим Макогон выдумал для себя псевдоним принц Разумовский и Мокриевский, а также Мак-Коген. Макогон должен уже вложить миллионы в украинское освободительное движение.

Румынским властям, согласно их сведениям, удалось в Северной Буковине прервать нелегальную деятельность бандеровской организации.

Проводятся поиски руководителя нелегальной бандеровской группы в Северной Буковине Кендцирского, скрывающегося под кличкой «Яворский» и по всей видимости бежавшего в генерал-губернаторство.

По сообщению начальника полиции безопасности и службы безопасности в генерал-губернаторстве, прежде всего во

Львове, распространились листовки в связи с кончиной рейхсфюрера ОУН Семена Менда в концентрационном лагере в Аушвице. Менда умер там 19.7.41 от бронхиального катара. Он был посажен в лагерь за уголовное преступление.

Переклад. Машинопис.
ЦДАГОУ: Ф. 1.— Оп. 22.— Спр. 76.— Арк. 60,63—65.

№ 5

ПОВІДОМЛЕННЯ
гітлерівської служби безпеки про діяльність українського руху опору.

7 серпня 1942 року.

Начальник полиции безопасности
и службы безопасности
Штаб командования
PS — 3942 262
Берлин, 7.8.1942 г.

СЕКРЕТНО

СООБЩЕНИЯ
из оккупированных восточных областей

№ 15

При запросах просим ссылаться на вышеуказанный номер сообщения.

УКРАИНСКОЕ ДВИЖЕНИЕ СОПРОТИВЛЕНИЯ

В Виннице снова распространялись написанные от руки листовки Украинского движения сопротивления. Более точных сведений о злоумышленниках пока не имеется. В Харькове арестовано еще 3 служащих из украинской милиции. Арестованные занимались подстрекательством к дезертирству других милиционеров, которых удалось также задержать (34 чел.). На основании агентурных данных, имеются подозрения, что арестованные, работая в пользу советской разведки, имели своей целью определять места расположения немецких воинских частей и их численность.

Переклад. Машинопис.
ЦДАГОУ: Ф. 1.— Оп. 22.— Спр. 77.— Арк. 24,34.

№ 6

ПОВІДОМЛЕННЯ
гітлерівської служби безпеки про агітаційну діяльність українських націоналістів та їхні арешти.

14 серпня 1942 року.

Начальник полиции безопасности
и службы безопасности
Штаб командования
PS—3943 303
Берлин, 14.VIII.42 г.

СЕКРЕТНО
печать

СООБЩЕНИЯ
из оккупированных восточных областей

№ 16

При запросах просим ссылаться на вышеуказанный номер сообщения.

УКРАИНСКОЕ ДВИЖЕНИЕ СОПРОТИВЛЕНИЯ

В результате проведенных розысков удалось установить, что нелегальное ОУНовское бандеровское движение пытается путем особых радикальных мероприятий охватить широкие круги молодежи. При этом применяется новое средство с целью посредством пропаганды вызвать отвращение к немцам. В отношении подобных враждебных происков ясно говорят все захваченные до сих пор листовки и секретные инструкции.

Так, например, в листовке «Последние известия» говорится следующее:

«Немцы, с одной стороны, пытаются установить государственную суверенность с помощью мельниковцев, а с другой стороны, они пытаются ликвидировать всех тех, кто думает о суверенности. Возмущение против немцев растет, особенно среди интеллигенции. Все ненавидят немцев. Уже перестают бояться их».

В одной из статей о так называемой партизанской войне, выпущенной партизанским движением, говорится, что партизанская война угнетаемого народа является, как правило, начальной стадией или частью «Великой войны» восставших, пока вооруженный народ не создал еще регулярной армии.

В одном из приказов в отношении воспитательной работы говорится следующее:

«Никто не должен ехать в Германию. Никто не должен идти на организуемые немцами курсы, так как этих людей там переловят и уничтожат. Никто не должен идти на военную службу. Мы не можем бороться в рядах чужой армии за чужие интересы. Мы будем вступать только в украинскую армию, которая борется за суверенное украинское государство. Все, где бы вы ни находились, на каких бы постах и должностях, — все на службу Украины».

Под главным руководством ОУНовского бандеровского движения находятся две группы, а именно, одна в Волынском генерал-губернаторстве, а другая в Восточной Украине. Последняя охватывает Киевскую, Харьковскую области и Южную Украину. Ряд областей и Южная Украина в организационном отношении еще значительно отстают от Киевской области, где уже насчитывается около 1000 человек.

ОУНовские мельниковские группы создают впечатление более умеренного националистического движения, но в действительности в отношении пропаганды и методов осуществления целей их можно сравнить с бандеровским движением. Если учесть то обстоятельство, что они стараются быть лояльными, то фактически они являются более опасными, чем бандеровское движение, которое с самого начала выступает открыто против Германии. В последнее время также и мельниковское движение начало вести открытую пропаганду против Германии. Так, например, в захваченной в Киеве мельниковской листовке говорится следующее:

«Да здравствует суверенное украинское государство. Да здравствует организация украинских националистов. Да здравствует капитан (так у документі.— *В. С.*) Андрей Мельник. Шевченко говорил, что только люди с горячей кровью, храбрые и гордые, могут в своей борьбе одержать победу. Поэтому он бичевал всех, кто преклонялся перед оккупантами. Сегодня мы направляемся к священной могиле у берегов Днепра. Там мы поклянемся бессмертному духу защитника украинских революционеров, что мы не успокоимся до тех пор, пока не выполним его заветов, пока Украина не станет свободным суверенным государством».

В результате розысков, предпринятых в районе Лубны против Украинского движения сопротивления, арестовано 23 чел. Они отправлены в Кременчуг. 33 других задержанных освобождены.

Переклад. Машинопис.

ЦДАГОУ: Ф. 1.— Оп. 22.— Спр. 77.— Арк. 45,51—53.

№ 7

ПОВІДОМЛЕННЯ
гітлерівської служби безпеки про антифашистську агітацію українських націоналістів.

20 серпня 1942 року.

Начальник полиции безопасности
и службы безопасности
Штаб командования
PS—3943 330
Берлин, 20.VIII.1942 г.

СЕКРЕТНО
печать

СООБЩЕНИЯ
из оккупированных восточных областей

№ 17

При запросах просим ссылаться на вышеуказанный номер сообщения.

УКРАИНСКОЕ ДВИЖЕНИЕ СОПРОТИВЛЕНИЯ

Бандеровское движение в рейхскомиссариате Украина по-прежнему прилагает все усилия к тому, чтобы, распространяя нелегальные печатные материалы, оказать своей пропагандой определенное влияние на местное украинское население.

Так, например, в одном из захваченных печатных документов, озаглавленном «Украина», говорится:

«Украинский народ развивался в тяжелых условиях. Так, непродолжительные периоды свободы должны были завоевываться в борьбе против дикой Азии, полуварварской Москвы и властолюбивой Польши.

Во время борьбы наши враги призывали наш народ к спокойствию, обещая ему свободу, неприкосновенность и лучшую жизнь. Но каждый раз, когда буря проходила, они, забыв о своих обещаниях, преследовали украинский народ, стремились подавить национальное чувство и стремление к независимости. Тем не менее еще есть люди, которые и теперь верят, что чужестранцы дадут им свободу и независимость. Разве наши «освободители» не поступили таким же образом в 1941 г.? Они присоединили Галицию к генерал-губернаторству, а Одессу и Приднестровье к Румынии. Так как нынешняя война охватила весь мир, наш народ не должен сидеть сложа руки. Он должен точить свой меч, чтобы в тот

момент, когда обессилевший колосс начнет разваливаться, когда оружие будет падать из его рук, быть готовым взяться за свой меч, чтобы завоевать свободу и на все времена суверенную Украину. В Германии перед мировой войной и перед войной 1941 г. существовало мнение, что должна быть Украина.

Однако, вступив в пределы плодородной украинской земли, богатой хлебом и металлом, немцы испугались мысли, что им в ближайшем будущем придется снова отдать этот богатый край. Поэтому было решено вообще не обращать никакого внимания на желания украинцев.

Венгры и румыны, также воспользовавшись тяжелым положением украинского народа, присосались к нему, словно пьявки.

Мы, украинские националисты, ясно говорим: Украина будет большим самостоятельным государством и что украинский народ — это народ будущего. Наш народ имеет новое националистическое мировоззрение, основоположником которого является Михновский, говоривший следующее:

«Жизнь украинского народа доказала, что Украина всегда была и есть. Украина порабощена, поэтому в первую очередь надо беспокоиться о том, чтобы снова дать нашему народу национальную свободу. Мы получим право на жизнь только лишь в том случае, если вернем Украине ее свободу.

Нас маленькая горстка борцов, но мы сильны своей любовью к Родине. Если же изменники перейдут в лагерь врага, для них в наших рядах нет места».

Кроме того, захвачены «инструкции по пропаганде» бандеровского движения, где говорится:

«Все говорит за то, что Германия, несмотря на крупные победы ее вооруженных сил, мирового господства не добьется. В Германии уже в результате чрезмерного напряжения происходит внутриполитическое брожение. Кроме того, растут противоречия между Германией и ее союзниками. Наконец, Германии придется иметь дело с фронтом на Западе. До настоящего времени вся энергия украинской нации не сконцентрирована, не направлена на единый путь. Этого можно добиться при помощи соответствующей пропаганды. Ведя пропаганду, необходимо распространять следующие основные лозунги ОУН:

Мы хотим быть вольными гражданами в собственном государстве. Долой рабство.

Мы хотим иметь собственные законы, которые соответствовали бы интересам всего украинского народа и его благополучию.

Мы не желаем работать на Москву, на евреев, на Герма-

нию или на других каких-нибудь чужестранцев, мы хотим работать только на себя.

Мы создадим суверенное украинское государство или умрем за него.

Мы указываем на то, что немцы посылают наших женщин и девушек на тяжелые работы, как это делали большевики, посылавшие их в ссылку».

В заключение в инструкциях по пропаганде говорится:

«Только лишь в собственном государстве украинская женщина найдет истинное освобождение и защиту.

Украинская женщина!

Борись за то, чтобы завоевать для себя государство. Будь всегда и везде отважной, гордой дочерью своего народа. Презирай всех тех, кто недостойным поведением с чужестранцами позорит достоинство украинской нации».

Переклад. Машинопис.
ЦДАГОУ: Ф. 1.— Оп. 22.— Спр. 77.— Арк. 54, 72—75.

№ 8

ПОВІДОМЛЕННЯ
гітлерівської служби безпеки про антифашистську спрямованість пропаганди українських націоналістів.

28 серпня 1942 року.

Начальник полиции безопасности
и службы безопасности
Штаб командования
PS—3943 353
Берлин, 28.VIII.1942 г.

СЕКРЕТНО
печать

СООБЩЕНИЯ
из оккупированных восточных областей

№ 18

При запросах просим ссылаться на вышеуказанный номер сообщения.

УКРАИНСКОЕ ДВИЖЕНИЕ СОПРОТИВЛЕНИЯ

Удалось захватить нелегальный бандеровский орган «Знамя молодежи» от 1.6.42 г., в котором украинская молодежь призывается не верить никаким обещаниям немцев, а при-

соединяться к бандеровскому движению в его борьбе за независимость Украины. Здесь говорится:

«Украинские девушки и юноши.

Империалистические великие державы проливают кровь своих и чужих народов. Идет борьба за мировое господство. Цель заключается в том, чтобы возможно больше поработить народа и побольше награбить земли. Все это маскируется красивыми лозунгами. Говорят о большевистском интернационализме, английской демократии или о новых порядках в Европе и Азии. За наш хлеб, наш металл и уголь, а также за нашу украинскую рабочую силу воюют миллионы солдат. Целые орды московских солдат грабят и обворовывают нашу страну.

Украинская молодежь. Разве мы можем вручить судьбу Украины в руки жестоких чужестранцев? Разве мы хотим бесчеловечного господства «освободителей» с их сытой господской жизнью немецкой молодежи? Мы сами хотим создать свою жизнь на Украине. За величие Украины сегодня борется ОУН под руководством Степана Бандеры.

Украинские девушки и юноши.

Вставайте под знамена ОУН.

Боритесь за украинское государство.

Проявляйте инициативу. Воспитывайте своих товарищей и друзей патриотами Украины».

В Киеве в полицейском участке была обнаружена листовка бандеровского движения. Листовка обращается ко всем украинцам с призывом бороться не только против московских пролетариев, но и против немецких пролетариев (сторонников НСДАП). Дальше в районе Киева была найдена листовка краевого руководства бандеровского движения по Западной Украине. В листовке говорится, что немцы своей грубой колониальной политикой на Украине вызвали справедливое возмущение. Победа немцев над большевиками возможна только с помощью украинцев. Непродолжительное господство немцев развеяло все надежды на суверенную Украину, поэтому в настоящее время необходимо вступить на путь организованной революции под руководством Бандеры. Германия вынуждена напрягать последние свои силы в борьбе против Англии. В связи с этим увеличиваются шансы ОУН. Листовка призывает украинцев не оказывать никакого содействия московским требованиям в образовании банд, так как это повлечет за собой большие жертвы, от которых выиграет только лишь Москва. Главная задача заключается в объединении всех сил. Время выступления будет указано руководством ОУН.

В одном из транспортных полков на Украине в качестве шоферов работали украинцы — бывшие военнопленные. Как оказалось, они проводили враждебную пропаганду и агитировали за переход к красным. Некоторые из них подготовляли восстание, во время которого должны были быть убиты военнослужащие немецкой части. Злоумышленники рассчитывали достигнуть фронта на автомашинах. У них оказались схемы расположения бензохранилищ и квартир немцев. Пока арестовано 6 человек, 2 убиты при попытке к бегству.

27.7.42 г. в Киеве был пойман руководитель бандеровского движения в Восточной Украине, скрывавшийся под кличками Пип, Андрей и Мудрый. При попытке к бегству он был ранен и впоследствии умер. Его подлинное имя до сих пор не установлено. Он имел, по всей видимости, фальшивый паспорт на имя Василия Панасюка, кроме того, организационные инструкции бандеровского движения, которых у нас еще не было.

24.7.42 г. задержан украинец Александр Погорилый. Как оказалось, это был организатор и руководитель Революционной украинской националистической организации — РУНО. Предполагается, что она возникла в Киеве в январе 1942 г. и в настоящее время насчитывает около тысячи членов. РУНО имела своей целью объединение на Украине всех сил, которые в случае русской победы должны были начать борьбу против занятия русскими Украины. РУНО в своих расчетах исходила из того, что Германия будет разбита Англией. В настоящее время из листовок известна только лишь программа РУНО. В ней предусматривается уничтожение фюрера и организация переворота в Германии. В одном из черновиков листовки речь идет о покушении на начальника полиции безопасности и службы безопасности. В августе 1942 года в Киеве должна была состояться конференция РУНО. На конференцию предполагалось пригласить представителей дружественных соседних государств. Программа РУНО свидетельствует о том, что ее положения смешаны с большевистскими принципами, а также с национал-радикальными тенденциями.

По достоверным сведениям, один из активистов бандеровского движения на Волыни заявил:

«Мы, украинские националисты, должны теперь ориентироваться на Советскую Россию и помогать ей всеми силами. От немцев нам нечего ожидать. Украинский народ почти совершенно уничтожается. По окончании войны каждый немецкий солдат должен получить от 40 до 50 га земли на Украине, а мы, украинцы, должны будем в качестве рабов

обрабатывать эту землю. Поэтому мы должны держаться Советов.

Англия приведет Советы к тому, что они изменят свою Конституцию. В России уже распускаются колхозы и вводится частная собственность. В ближайшее время все угнетаемые немцами народы должны взяться за оружие. Германия проиграет эту войну».

Переклад. Машинопис.
ЦДАГОУ: Ф. 1.— Оп. 22.— Спр. 77.— Арк. 76, 83—86.

№ 9

ПОВІДОМЛЕННЯ
гітлерівської служби безпеки про антифашистську діяльність українських націоналістів.

9 жовтня 1942 року.

Начальник полиции безопасности
и службы безопасности
Штаб командования
PS—3943 382
Берлин, 9 октября 1942 г.

СЕКРЕТНО
печать

СООБЩЕНИЯ
из оккупированных восточных областей

№ 24

При запросах просим ссылаться на вышеуказанный номер сообщения.

УКРАИНСКОЕ ДВИЖЕНИЕ СОПРОТИВЛЕНИЯ

В начале сентября 1942 г. в Харькове были захвачены нелегальные листовки бандеровской группы. Они выпущены «Краевым отделом ОУН в восточных украинских областях». Эти 4 различных листовки имеют следующие заголовки:

а) Украинский народ, крестьяне, рабочие и интеллигенция!

б) Словно страшный призрак, стоит перед нами 1933 год — год голодовки и смертей.

в) Слово к ОУН!

г) Украинцы! Немцы своей грубой колониальной политикой на Украине вызвали справедливое возмущение нашего народа.

Эти листовки свидетельствуют о том, что бандеровские группы, имея свое отделение для Восточной Украины, с пропагандистской целью обращаются к населению Восточной Украины. Ведутся розыски злоумышленников, фабрикующих и распространяющих эти листовки.

В Днепропетровском округе полиции в ночь на 6.9.1942 арестовано 15 человек за тайную деятельность в запрещенной организации «Просвіта». В большинстве случаев по воскресным вечерам на квартире секретаря «Просвіти» Драйна устраивались тайные собрания. Организация «Просвіта» продолжает прилагать свои усилия к тому, чтобы оказать влияние на общественную жизнь на Украине. При этом все более резко бросается в глаза то обстоятельство, что «Просвіта» пытается устранить все чужие влияния, в том числе и немецкие. При этом все устремления направлены на осуществление задачи «создания суверенной Украины». Митрополит Феофил действует в прежнем направлении, а именно: посвящая в сан священников доверенных лиц «Просвіти», он устраивает их на службу в харьковских церквях.

Главой всей организации «Просвіта» является украинец по фамилии Доленко. Руководителем «Просвіти» в Харькове считается некий Дубровский. Образование местных групп в Харькове и области пока что запрещается.

По достоверным сведениям, Доленко на одном из совещаний впервые в качестве задачи «Просвіти» поставил борьбу против большевизма и поддержку немецкой армии вплоть до разгрома советской системы. Однако потом должна быть развернута борьба против немцев с целью устранения немецкого влияния. Он говорил также о необходимости организации складов, оружия и боеприпасов.

В ходе операций против нелегального мельниковского движения в Киеве арестовано еще 3 человека. Руководитель пропаганды Кузьмик на допросе показал, что в текущем году в Восточной Украине состоялось 3 конференции мельниковской организации, а именно в мае в Ровно или в Луцке, в июне в Проскурове, а также 15.9 в Киеве. Обсуждалось общее положение. В Виннице проведены аресты лиц за изготовление и распространение портретов Петлюры и листовок Украинского движения сопротивления.

Отношение национальностей, проживающих на Волыни и Подолии, к происходящим событиям

Украинцы Волыни, с одной стороны, и на Подолии, с другой стороны, значительно отличаются друг от друга как по своему духовному облику, так и по отношению к происходящим событиям. Можно и поныне заметить фактически не существующие теперь границы, которые были сметены в 39 году и которые в течение 20 лет разделяли эти области. Так, например, коммунистическая деятельность в той и другой областях совершенно различна. На Волыни активно действуют банды и коммунистические элементы в то время, как на Подолии неоднократно раскрывались заговоры, где втайне подготовлялись восстания. Целью этих восстаний было не продолжение бандитской деятельности, а внезапное уничтожение ночью всех немцев во время подготовки их к операции. Если принять во внимание то обстоятельство, что Волынь, ввиду наличия больших лесов и болот, является очень благоприятной для бандитской деятельности, то с другой стороны, в Подолии, благодаря большевистскому воспитанию, имеется большая тяга к организации мятежей, при чем проявляется удивительная изобретательность.

То же самое различие наблюдается на Волыни и Подолии в вопросе об отношении украинцев к украинскому националистическому движению сопротивления. Можно установить, что в давнишних большевистских областях национальное самосознание в сильной степени оттеснено назад, так что оно совершенно скрылось в тени коммунистических идей.

В то время, как на Подолии каждый раз удавалось раскрывать готовившиеся попытки к восстанию, на Волыни еще до сих пор окончательно не удалось раскрыть национальное движение сопротивления. Это говорит за то, что украинцы на Волыни имеют более сильную волю к политической жизни, вследствие чего они каждый раз находят достаточно сил для того, чтобы труд и идеалы шагали вместе с их жизнью.

Благодаря произведенным розыскам удалось установить, что мельниковские организации больше не появляются в их прежней форме. Напротив, они появляются в новом виде. Так, например, отмечается, что штаб во Львове распущен и в течение месяца не издается больше никаких директив по работе организации. Между тем, возникла новая группа для создания, о которой пока что мало известно. Речь идет о местной группе мельниковцев, ставшей самостоятельной орга-

низацией, маскирующейся под движение мельниковцев. Сообщается, что в данном случае речь идет о так называемом «Украинском революционном комитете», в состав которого входят в основном бывшие мельниковцы, а также многие бывшие бандеровцы.

В отношении политических целей так называемого «Украинского революционного комитета» пока что известно следующее: «Основной идеей этой организации должен стать русский империализм с центром своей тяжести на Украине по образцу «Киевского государства». В качестве столицы намечается Харьков. Государственным языком должен быть русский. Основными лозунгами называются следующие: «вся земля — крестьянам», «свобода частной инициативе в экономике», «полная свобода для церквей».

По имеющимся сведениям, одно из руководящих лиц этой организации сообщило следующее о работе и планах организации: «Украинцы заинтересованы в том, чтобы немецкие войска добились окончательной победы над большевизмом. Вместе с тем, выражаются надежды на то, что одновременно германские вооруженные силы в этой борьбе значительно ослабеют. Украинцы одни недостаточно сильны, чтобы по окончании войны с помощью восстания против немецкой оккупации добиться независимости. Поэтому они должны сотрудничать с русскими, преследующими те же цели. В связи с этим уже имеется также русский революционный комитет, который должен действовать в оккупированных русских областях. Он установил связь с «Украинским революционным комитетом». Для того, чтобы впоследствии оказывать противодействие давлению с Запада, необходимо государственное объединение с Россией, причем украинцы надеются, что они преодолеют преобладание русских с тем, чтобы оказать решающее влияние на образование будущего государства».

Отношение поляков по-прежнему характеризуется двумя моментами: во-первых, большой текучестью служащих во многих немецких органах власти, с другой стороны, тем обстоятельством, что они придерживаются идеи о создании после войны великого государства. В задушевных разговорах между украинцами и поляками это высказывается всегда, причем поляков нельзя никакими аргументами убедить в том, что в случае своей победы большевики не потерпят образования нового польского государства. Наблюдается много случаев, когда польское сельское население оказывает помощь бандам. Это определяет в основном антинемецкую позицию поляков. Среди относительно немногочисленного рус-

ского населения в районах генерал-губернаторства можно отметить существование идеи о великорусском государстве. Причем это можно обнаружить как среди большевистских, так и среди национальных эмигрантских кругов.

Переклад. Машинопис.
ЦДАГОУ: Ф. 1.— Оп. 22.— Спр. 77.— Арк. 89, 103—108.

№ 10

ПОВІДОМЛЕННЯ
гітлерівської служби безпеки
про діяльність ОУН в Україні.

23 жовтня 1942 року.

Начальник полиции безопасности
и службы безопасности
Штаб командования
PS—3943 401
Берлин, 23 октября 1942 г.

СЕКРЕТНО

Имперский комиссар по безопасности
имперского Венского округа.
27 октября 1942 г.
Вх. Z—г—ДК 1320/С/816/42g.Д.

СООБЩЕНИЕ
из оккупированных восточных областей

№ 26
Для служебного пользования
29 октября 1942 г. **Подп. (подпись)**

При запросах просим ссылаться на вышеуказанный номер сообщения.

УКРАИНСКОЕ ДВИЖЕНИЕ СОПРОТИВЛЕНИЯ

Бандеровское движение в последнее время все чаще прибегает к активным методам борьбы. Уже в мае можно было отметить, что бандеровское движение весьма серьезно занялось вопросами организации бандитских групп, особенно в западной части Украины. В июле 1942 г. в Каменец-По-

дольском районе отмечено бандитское движение, в котором принимали участие как члены бандеровских групп, так и большевистские элементы. Недавно в районе Сарны также обнаружена крупная банда, которой руководит бандеровский деятель Боровец. Кроме того, установлено, что бандеровское движение дает военную подготовку своим людям, систематически привлекая их к прохождению военных сборов, которые проводятся в рамках националистических банд.

По отношению к большевистским бандам соблюдается благожелательный нейтралитет. Все более и более в пропаганде отмечается отказ от борьбы против большевизма, пропаганда почти исключительно направлена против немецких властей, или так называемых немецких оккупантов. Эта позиция бандеровского движения маскируется руководящими бандеровскими работниками, которые в связи со сближением Англии и Америки с Советским Союзом стремятся также приблизить националистическое украинское движение к большевистскому. Этот поворот свидетельствует о том, что бандеровское движение заняло резкую позицию против Германии, стремясь к тому, чтобы всеми средствами, даже путем вооруженной борьбы добиться независимости для Украины. Кроме того, бандеровские группы по-прежнему активно ведут вербовку среди местного населения, пытаясь при этом создать организацию на более широкой основе. Бандеровцы ведут специальную пропаганду среди женщин и молодежи. Кроме того, бандеровцы пытаются расставить своих людей в культурных, научных и в других неполитических организациях с тем, чтобы вести там работу в националистическом духе. Со стороны бандеровского движения придается большое значение украинскому культурному объединению «Просвіта». В последнее время мельниковские группы также значительно активизировались. Их очень действенная печатная пропаганда превосходит пропаганду бандеровцев.

Переклад. Машинопис.
ЦДАГОУ: Ф. 1.— Оп. 22.— Спр. 77.— Арк. 119, 121—122.

№ 11

ПОВІДОМЛЕННЯ
гітлерівської служби безпеки про діяльність ОУН в Україні.

13 листопада 1942 року.

Р—3943
Начальник полиции безопасности
и службы безопасности
Штаб командования
Берлин, 13.11.1942 г.

СЕКРЕТНО

Имперский комиссар по безопасности
XVII Военного округа
Вруч. 17 ноября 1942 г.
1320/с/863/42 д

СООБЩЕНИЯ
из оккупированных восточных областей

№ 29
Для служебного пользования
19 ноября 1942 г. **Подписано: (подпись)**

При запросах просим ссылаться на вышеуказанный номер сообщения.

А. ПРОТИВНИК И БОРЬБА С НИМ.

Бандеровские группы.

В районе Сарны и Костополя распространялась листовка, озаглавленная «Партизаны». Листовка направлена против немецкого и советского империализма. Установлено, что политическое воспитание молодежи ОУН находится в руках украинских объединений «Бойтур», «Юнацтво» и «Просвіта». Украинская молодежь, молодые парни и девушки, систематически собираясь по вечерам, проходят спортивную подготовку, а также изучают политическую линию бандеровской группы. Молодежь, пройдя короткий испытательный срок, приводится к присяге ОУН. Присяга состоит из 10 пунктов. Чтобы внешне иметь легальный характер, организация отмечает, что все собрания молодежи проводятся с спортивной целью, устанавливаются спортивные тренировки. Дальше можно наблюдать, что в связи с спортивной тренировкой проводятся военные упражнения, которые осуществляются в

порядке выполнения военных предписаний ОУН «Внутренняя служба», «Полевая служба» и «Стрелковый устав». После испытательного срока местные организации молодежи включаются в объединение ОУН всей страны. Во всех украинских объединениях молодежи пропагандируется мысль о том, что создание суверенного украинского государства является высшей политической целью.

В связи с раскрытием нелегальной коммунистической группы в Харькове установлено, что она также делала попытку привлечь украинских националистов для своих целей. При этом обращались к национальному чувству украинцев.

Установлено, что связным от бандеровской группы к коммунистической группе был Роман Процинский. Он прибыл в Харьков из Львова вместе с немецкими войсками и неизвестно, где находится в настоящее время. В его квартире состоялись совещания бандеровцев. Бандеровцы строили свои группы по пять человек в каждой. Они намечали проведение диверсионных и террористических актов. В результате розысков, предпринятых в ночь с 17.10.1942 г. против этих групп в Харькове, удалось обнаружить нелегальную типографию бандеровцев. При этом завязалась перестрелка. Она закончилась арестом 11 бандеровских агентов. В типографии конфисковано много пропагандистского материала и 14 ящиков с материалами.

В Белой Церкви под Киевом арестовано 4 человека, в том числе 1 учитель, за деятельность в пользу бандеровских групп. В Луцке при попытке к бегству убит бандеровец. В Херсоне арестован 1 сторонник Бандеры по подозрению в воровстве со взломом 6000 рейхсмарок.

В Николаеве снова найден пропагандистский материал бандеровской группы.

В Киеве арестован украинец Иван Шпак, который имел при себе паспорт на имя Сабтрошеч (так у документі.— *В. С.*). Шпак являлся с 1936 г. членом ОУН и по поручению бандеровского шпионского руководителя Легенда прибыл из Львова в Киев. Кроме того, задержан Дмитрий Марко, который имел паспорт на имя Кравченко.

Мельниковские группы.

Среди листовок, составленных мельниковцем Кузьмиком, находилась листовка под названием «Одна часть — два метода». Следует обратить внимание на следующее выражение в листовке: «Мы смертельно ненавидим большевистское, как и всякое другое, иго. Хозяином на украинской земле может быть только украинец». У Кузьмика найдено также письмо

руководителя пропаганды Константина Горского, в котором содержатся основные инструкции по пропаганде.

Национал-украинская партия.

В Попельне (Житомирская область) арестовано 15 чел., в том числе 1 священник. Они делали попытку основать национал-украинскую партию.

Переклад. Машинопис.
ЦДАГОУ: Ф. 1.— Оп. 22.— Спр. 78.— Арк. 7—10.

№ 12

ПОВІДОМЛЕННЯ гітлерівської служби безпеки про діяльність ОУН у Німеччині.

20 листопада 1942 року.

Начальник полиции безопасности
и службы безопасности
Штаб командования
3943
Берлин, 20.XI.1942 г.

СЕКРЕТНО

Штамп:
Имперский комиссар по безопасности
XVII военного округа
24 ноября 1942 г.
Входящий — 1320/с/875/42 дО

СООБЩЕНИЯ
из оккупированных восточных областей

№ 30
В дело 1.12.42 г. **Под. (подпись)**

При запросах просим ссылаться на вышеуказанный номер сообщения.

Группы сопротивления.

а) Бандеровские группы.

После проведенной в сентябре прошлого года операции против нелегальных бандеровских групп, в результате которой были арестованы, помимо руководителя Степана Бандеры, также почти все руководящие деятели этой организации,

деятельность бандеровских групп в имперской области почти прекратилась. Однако в течение последних месяцев оставшиеся без руководства сторонники Бандеры в империи снова постепенно собираются и начинают вновь организовываться. Отдельные органы гестапо все чаще сообщали о том, что возобновляется деятельность бандеровских групп в империи. Так, в сентябре текущего года прежде всего гестапо Брауншвейга и в октябре гестапо Дрездена указывали, что в их округах обнаружены нелегальные бандеровские группы. Указанным органам гестапо было поручено произвести арест этих бандеровских групп, так как у гестапо было совершено достаточно достоверных данных о деятельности и составе этих групп. В результате немедленно проведенной операции было арестовано в Брауншвейге 48 и в Дрездене 10 функционеров и других членов нелегальных бандеровских групп. В результате допросов стало совершенно ясно, что они поддерживают связь с центром, находящимся в Берлине. Благодаря слежке за встречами и явками в Берлине удалось задержать руководителя организации нелегальных бандеровских групп в имперской области. Его фамилия Клим. Благодаря расшифровке записей, сделанных им в одной книге, удалось раскрыть структуру всей бандеровской организации в империи. Согласно этим заметкам, организация в империи разделяется на 10 областей, последняя, в свою очередь,— на районы, а эти — на группы по 5 человек. Соответствующие органы гестапо немедленно провели аресты лиц, фамилии которых были указаны, и приступили к допросу их. В настоящее время арестовано свыше 210 человек в Лейпциге, Берлине, Ганновере, Гамбурге, Гельдесхейме и Потсдаме. На очереди аресты в округах гестапо в Гамбурге, Ганновере, Мюнхене, Вене, Праге, Бреслау, Познани, Данциге, Франкфурте-на-Одере, Франкфурте-на-Майне, Бремене, Хемнице, Дюссельдорфе, Касселе, Кенигсберге, Карлсруэ, Нюрнберге, Магдебурге, Оппельне, Райхенберге, Штутгарте, Веймаре и Вюрцбурге.

В Берлине полиция безопасности, окружив помещения (явочные квартиры), арестовала 4 курьера из Галицийской области. У них находилось много различного материала. Кроме большого количества антинемецкого печатного материала, один из курьеров имел очень много фальшивых пропусков, выданных начальником полиции города Берлина и ландратом в Гасларе. Дальше, у одного прибывшего из Львова курьера обнаружены фальшивые бланки «Руководитель Немецкого института для иностранцев при Берлинском университете». Они заготавливали документы вот для какой цели: изучавший язык в этом институте, получив названный

документ, мог предъявить его контролю на границе в качестве разрешения на проезд вместо свидетельства об отпуске.

Другой курьер имел заведомо фальшивые хлебные карточки на 110 хлебов. Дальше, достойным упоминания является тот факт, что у одного из курьеров был документ украинского секретного учреждения. Бланки, вероятно, похищены в помещении секретного учреждения.

Из материалов, полученных от арестованных курьеров, и в результате проведенных допросов выходит, что центральный пункт бандеровских групп должен иметь своим местом пребывания Львов или его окрестности. В Берлине находится только лишь филиал для руководства находящимися в империи бандеровцами.

Розыски в настоящее время еще продолжаются. Пограничным комиссариатом полиции установлено существование нелегальной бандеровской группы в Новы-Сандежском уезде. Удалось арестовать пока одного функционера и трех сторонников Бандеры. Логично предположить, что будут проведены и другие аресты. Благодаря розыскам найдены следующие новые листовки: «Наказ руководителя страны (ляндесфюрера) ОУН—ЦУМ», «Известия украинской службы информа».

Переклад. Машинопис.
ЦДАГОУ: Ф. 1.— Оп. 22.— Спр. 78.— Арк. 15—18.

№ 13

ПОВІДОМЛЕННЯ гітлерівських окупаційних властей про їхні переговори з керівником УПА — «Поліська Січ» Тарасом Бульбою (Боровцем).

11 грудня 1942 року.

Руководитель «СС» и полиции
Начальник охранной полиции и «СД»
№ 642/42 ДР П/ВА
Ровно, 11.XII.1942 года

СЕКРЕТНО

Областным комиссарам Ровно, Костополь, Сарны
Областным жандармским руководителям Ровно, Костополь, Сарны с перепечаткой для руководителей жандармских постов.

Отдельным отрядам охранной полиции и «СД» Костополь, Людвиполь, Березна, Сарны, Рокитно.

Содержание: Тарас Бульба-Боровец.

23—24.XI.1942 года у Моквина, район Березна, я вел переговоры с руководителем украинско-националистических банд — Боровцом, так называемым Тарасом Бульбой, прежним руководителем объединения «Полесская Сечь». Переговоры преследовали цель договоренности и совместной работы с Боровцом по борьбе с большевистскими бандитами и достижения умиротворения в районах Костополь — Сарны, так же и в интересах украинского населения. Поскольку Боровец со своими приверженцами на протяжении нескольких месяцев вел нелегальную бандитскую жизнь, осуществлял разбойничьи нападения и по меньшей мере на протяжении недель сохранял с большевистскими бандами благожелательный нейтралитет — я при переговорах гарантировал ему и его приверженцам амнистию (свободу и жизнь). С другой стороны, само собой разумеется, исходя из отвечающих немецкому авторитету соображений, я отклонил условия, предложенные им по поручению нелегальных националистических руководящих политических групп.

Речь шла о требованиях:

1. Самостоятельства Украины.
2. Освобождения украинских политических заключенных.

Я возражал на это, что интенсивная мобилизация хозяйственных сил Украины в последней борьбе против ее исторического смертельного врага — московского централизма и большевизма требует жесткой организации под руководством немецкого управления. Будущая же государственно-политическая структура будет определена фюрером. Характер же принятых решений будет определяться поведением самих украинцев. Освобождение всех украинских заключенных никем гарантировано быть не может, так как никто не может взять на себя ответственность за то, что освобожденные не примут участия в антигерманской дятельности.

В остальном я принципиально указал Боровцу, что его нелегальная деятельность и особенно бандитская жизнь неприличны и никоим образом не дают ему возможности обращаться с какими-либо требованиями к немецким властям. Чем скорее нелегальность будет оставлена и начнется взамен лояльное сотрудничество, тем скорее будет подготовлена почва для всеобщего умиротворения и разряжения обстановки. Продолжение бандитской войны после этого последнего призыва повлечет не только несчастье и страдания для него самого и его последователей, но и для всего украинского населения.

Боровец при переговорах показал склонность следовать моим предложениям. Требования о самостоятельности Украины он не отстаивал. Он просил только дать ему 14-дневный срок для обдумывания и ведения переговоров с политическими руководителями. Он сделал это, несмотря на мое предупреждение об опасности следовать за политиками, как «ОУН» — Бандера, которые не заботятся о судьбе населения, а преследуют лишь свои собственные честолюбивые эгоистические цели.

Непосредственно по окончании переговоров Боровец заявил своим ближайшим сотрудникам, что он будет следовать моим предложениям. Это извещение его сотрудниками было принято с удовлетворением.

В противоречии с этим Боровец в письме от 8.XII. 1942 г. мои предложения отклонил и вместо этого снова выставил старые требования. Его дальнейшее изложение гласит: «Я вижу, что при теперешних немецко-украинских политических взаимоотношениях об освобождении украинских политических заключенных не может быть и речи. Поэтому моя совместная с Вами работа невозможна и она, кроме подрыва моего собственного авторитета, ничего положительного не принесла бы. Во избежание репрессий я вынужден по-прежнему оставаться в лесу, хотя это мне неудобно и неприятно. Наше нелегальное положение не означает, что мы находимся в борьбе против Германии. Это только самозащита. Мы рассматриваем Германию как временного оккупанта, но не как врага. Если Германия исключила нас от участия в этой войне как действующее лицо, то мы решили остаться до конца войны нейтральными наблюдателями. Мы придерживаемся, само собой разумеется, политики — вам не помогать, но и не вредить. Мы не изменим нашей позиции, если и немецкие власти также оценят создавшуюся ненормальную обстановку, которая возникла из-за их политики. Если же немецкие власти и дальше будут еще активнее выступать против украинского населения, тогда мы принуждены будем, само собой разумеется, превратить наш нейтралитет в антинемецкую борьбу.

Господин доктор, мне очень неприятно, что я принужден ограничиться письмом и не могу последовать Вашему приглашению лично явиться в Ровно, но поверьте мне, что как человек я иначе поступить не мог. С глубоким уважением — *Бульба*».

Противоречивое содержание этого письма доказывает, что Боровцу, несмотря на его личные лучшие намерения, не удалось противостоять интригам «политической игры» стоящих за ним политиков. Бессмысленно вести нелегальную, не считающуюся с немецкими требованиями бандитскую жизнь и

одновременно остаться «нейтральным». Я уже 22.XI.1942 года со всей ясностью разъяснил Боровцу, что Германия такую аморальную и противоречивую позицию в решающей борьбе против большевизма ни в коем случае не потерпит и будет предпринимать против этого самые суровые методы борьбы. При этом ясно, что ответственность за все, что произойдет, ложится на Боровца и его приближенных. Они отклонили в глупом ослеплении великодушно еще раз протянутую им Германией руку и должны нести ответственность за все вытекающие отсюда последствия.

Имеются признаки, что эта позиция Боровца принята многими его прежними приближенными недоброжелательно. Из различных наблюдений можно сделать вывод, что настроение внутри группы колеблющееся и малобоеспособное. Из вышеизложенного в создавшейся ситуации вытекает для служебных органов необходимость в применении следующей тактики.

Посредством пропаганды среди населения должно быть внедрено, что Боровец, как безвольный инструмент анонимных подстрекателей, идет по совершенно неправильному пути и приносит неизмеримые несчастья своим приближенным и всему населению. Должно иметь место следующее правило: «Всякие страдания и тяжкие удары, переносимые населением, есть вина Боровца». Об этих обстоятельствах я прошу довести до сведения областных комиссаров и их украинских сотрудников, районных руководителей и т. п., особенно из областей, наиболее зараженных националистической пропагандой, влиянием и деятельностью Боровца и его банды, и отделить его от прежних друзей.

Недостаточно ограничиться информацией по этому вопросу лишь один раз. Постоянно принимаемыми мерами, особенно принудительными для населения мероприятиями (карательные экспедиции, эвакуация и т. д.) против Боровца должно быть поднято настроение в его же лагере.

Жандармским и областным руководителям, а также руководителям постов посредством разъяснений личному полицейскому составу следует позаботиться о том, чтобы полицейский состав не был в будущем как-либо восприимчив к методам и пропаганде банды Боровца, но по отношению к этой политической группе сам бы стал надежным инструментом.

Мои директивы от 16.XI.42 года № 641/42 относительно воздержания от арестов среди оуновцев и прочих приверженцев украинского националистического движения, впредь до дальнейших указаний свою силу сохраняют, но необходимо ускорить выявление и установление этого круга лиц.

Всем служебным органам надлежит соблюдать в будущем

еще большую осторожность при охране служебных зданий и помещений и учитывать, что надежность местных сотрудников, особенно националистически настроенных украинцев, требует особого внимания.

Доктор *ПЮЦ*
СС-штурмбанфюрер.

Переклад. Машинопис.
ЦДАГОУ: Ф. 1.— Оп. 23.— Спр. 688.— Арк. 51—55.

№ 14

ПОВІДОМЛЕННЯ
гітлерівської служби безпеки про арешти українських націоналістів у Німеччині й в Україні.

23 грудня 1942 року.

Начальник полиции безопасности
и службы безопасности.
Штаб командования
3943—PS—623
Z-r-У-К.
Берлин, 23.XII.1942 г.

СЕКРЕТНО

Для служебного пользования (шифр)

СООБЩЕНИЯ
из оккупированных восточных областей

№ 35

Имперский комиссар
по безопасности
по Венской имперской области
Вход. 4 февр. 1943 г.
У—К 1320/2—91/43 д. 2 отд.

Ближайший выпуск
«СООБЩЕНИЙ из оккупированных восточных областей»
выйдет 8.1.1943 г. При запросах просим ссылаться
на вышеуказанный номер.

УКРАИНСКОЕ ДВИЖЕНИЕ СОПРОТИВЛЕНИЯ

В Берлине удалось задержать украинского студента Василия Бошлибника (у повідомленні від 12.02.1943 — «Бешибник», що народився у «Сокониве».— *В. С.*), родившегося

27.2.1913 г. в Сиколве, проживающего в Берлине, С. Фишерштрассе 25, кличка «Беркут». Он руководил в Германии нелегальной бандитской группой и имел непосредственную связь с бандеровским центром во Львове.

По достоверным источникам, в начале ноября в болотах около Рокитно приземлилось некоторое число советских парашютистов. Парашютисты, вероятно, вели переговоры с бандеровской бандой, не терпящей их присутствия в этой местности. В результате возникшей перестрелки ряд парашютистов был убит, а другие ранены. Бандеровская банда, по-видимому, в качестве трофеев получила новое советское оружие.

При задержании одного из бандеровцев в Полтаве были обнаружены следующие поддельные штампы:

— бургомистр города Полтавы, отдел народного образования;

— СС — украинская служба по охране порядка города Полтавы;

— прописан в комендатуре Полтавы.

В Николаевском округе арестовано 10 человек по подозрению в принадлежности к организации украинских националистов. В их числе находится директор школы и староста. В последнее время на Украине снова обнаружено большое количество листовок нелегальных бандеровских групп. В одной из листовок, озаглавленных «Голод», дословно говорится следующее: «Украинцы! Слыхали ли вы что-нибудь о голоде 1932—1933 гг., знаете ли вы, как ваши братья из Восточной Украины гибли миллионами от голода, вызванного красными бандитами. Приближается зима, а в связи с этим напряженное положение до урожая. Немецкие власти уже ограбили ваши запасы, оставив вас без помощи перед угрозой голода. Тысячи и миллионы погибают ежедневно. Крестьяне, не давайте живого скота; если его у вас забирают, убивайте его, не отдавайте врагу, который увозит ваш скот в Германию, Голландию и Данию. А там ваше добро делят между местными крестьянами немцами, имеющими уже теперь по 8 и больше голов скота. Немецкая экономическая политика направлена на то, чтобы, ограбив наших земледельцев, превратить их в нищих, а из каждой немецкой сволочи сделать богатого пана. Этого мы не допустим. Мы не позволим нас грабить. Мы будем все прятать!»

В Харьковском округе полиции найдено много листовок, подписанных «Окружным руководством ОУН по Восточной Украине». Эти листовки обращаются к националистически настроенному украинскому населению с требованием безого-

ворочно присоединиться к бандеровскому движению и к общей борьбе против немецких оккупантов. В одной из листовок говорится: «Украинцы! Своей жестокой колониальной политикой на Украине немцы вызвали справедливое возмущение среди всех слоев нашего народа. Ослепленный и надменный победитель забыл, что он своей легкой победой над большевиками в 1941 году в большей степени обязан украинцам. Наш народ помог свергнуть московский режим, рассчитывая на здравый смысл немецкого государственного руководства и на признание Украинской Державы. В непродолжительное время немецкого господства эти надежды развеялись, как дым. Теперь каждый украинец должен понять, что перед нами лежит единственный путь организованной революционной борьбы большинства народных масс за самостийну Украину. Пробил наш час. Мир увяз в гигантской войне. Наш сильнейший враг — московский империализм — истекает кровью. Чем дальше, чем больше иссякают резервы, тем больше Германия ослабевает. Англия также напрягает до предела свои силы. С продолжением войны растут наши шансы. Мы не можем упустить благоприятный момент. Наш успех зависит от сплоченности нашего объединения и от нашей силы в совместной борьбе. Поэтому будьте благоразумны и организуйтесь. Не падайте духом».

В другой листовке говорится: «Московская тюрьма пала. И хотя кровожадный Сталин в своей смертельной борьбе через своих агентов обещает нам новый рай, но мы гневным голосом скажем всем, кто еще не забыл прежних ужасов: Смерть всей Москве. Лучшие сыны Украины написали своей кровью на стенах московской тюрьмы пламенные слова приговора: Свобода Украине, смерть Москве! Украина навсегда отделена от Москвы горами трупов и морем крови. Мы отрубим руки всем тем, кто протянет руки к Москве или к чужим господам с просьбой о помощи. Кто желает своему народу лучшей судьбы, тот должен вступать в организованные отряды борцов за самостийну украинскую державу. Да здравствует ОУН под руководством Степана Бандеры!»

В Ровенском округе полиции снова обнаружено, что бандиты пустили в обращение рубли со своими штемпелями. На деньгах имеются два различных штемпеля. Один штемпель гласит: «Слава Украине, слава героям!», и другой «Слава Бандере!».

Переклад. Машинопис.
ЦДАГОУ: Ф. 1.— Оп. 22.— Спр. 81.— Арк. 50, 53—57.

№ 15
ПОВІДОМЛЕННЯ
гітлерівської служби безпеки про арешти українських націоналістів у Німеччині.

6 січня 1943 року.

Начальник полиции безопасности
и службы безопасности
Штаб командования
3943—PS—669
Берлин, 6 января 1943 г.

Имперский комиссар по безопасности
по Венской имперской области
13 янв. 1943 г.
Вх. Z—R У—К 1320/2/34/43 д. 1

СООБЩЕНИЯ
из оккупированных восточных областей

№ 36

В служебный архив.
21.1.43 г. (шифр)
Только для служебного пользования

При запросах просим ссылаться на вышеуказанный номер сообщения.

А. ПРОТИВНИК И БОРЬБА С НИМ. УКРАИНСКОЕ ДВИЖЕНИЕ СОПРОТИВЛЕНИЯ

В результате операции, проведенной гестапо Брауншвейга совместно с органами гестапо Магдебурга и Готы против нелегальных бандеровских групп, арестовано еще 25 бандеровцев. В числе арестованных находится районный руководитель в городе Ватештедте Йоган Федорус, родившийся 13.9.1915 г. в Димитрове, районный руководитель в Готе Михаил Ступка, родившийся 19.9.16 г. в Черняхове, а также украинец Владимир Костик, родившийся 31.1.19 г. в Надворне. В Брауншвейгском районе руководитель нелегальной бандеровской группы Костик имел лавку по продаже сыра. Лавка одновременно служила местом явки для связных.

Дальше, органами гестапо Франкфурта-на-Майне задержаны следующие лица: Осип Котельницкий, родившийся

16.4.20 г. в Гаи. Он руководил бандеровской группой Франкфурта-на-Майне и прилегающих районов и поддерживал связь с берлинским шпионом Михаилом Румецак. Павло Леник, родившийся 9.11.20 в Дрышеве, он руководил пятеркой. Степан Ковальшин, родившийся 16.5.19 г. в Вощанцах; он также был руководителем пятерки. Один из руководителей пятерки, а именно Николай Величко, родившийся 23.3.22 г. в Ойтуле, а также руководитель политического просвещения Владимир Леник, родившийся 14.6.22 г. в Дрышеве, бежали.

Гестапо Праги задержало областного руководителя нелегальной бандеровской группы Василия Иванчука, родившегося 17.12.12 г. в Дюкюсне-Галла (США), а также пять украинских студентов, проходивших курс обучения в немецком Карловом университете в Праге. Вот фамилии этих студентов, которые давно являются бандеровцами: Михаил Марунчак; Александр Латышевский; Богдан Околот; Александр Сидоряк; Евгений Кравчук. Розыски продолжаются.

В связи с этим следует отметить, что 11.12.42 г. арестован во Львове немецкий священник Йозеф Петерс, родившийся 28.2.05 в Зидлюнгасгаузене. Необходимость ареста вызвана тем, что священник совместно с украинскими кругами проводил деятельность, враждебную Германии, несмотря на то, что был обязан давать сведения о враждебных немцам организациях (бандеровских группах).

Переклад. Машинопис.
ЦДАГОУ: Ф. 1.— Оп. 22.— Спр. 81.— Арк. 58, 60—62.

№ 16

ПОВІДОМЛЕННЯ
гітлерівської служби безпеки про діяльність ОУН в Україні та арешти українських націоналістів у Відні.

15 січня 1943 року.

Начальник полиции безопасности
и службы безопасности
Штаб командования
PS—3943 724

Берлин, 15 января

СЕКРЕТНО

Имперский комиссар
по безопасности
по Венской имперской области
19 янв. 1943 г.
Вх.Z—RУ—К—1320/2/49/43 д.

СООБЩЕНИЯ
из оккупированных восточных областей

№ 37 **Только для личного пользования**

1) Господину Главе правительства для ознакомления
2) В служебный архив **20.1.1943 г.**
Подп.: (подпись)

При запросах ссылаться на вышеуказанный номер.

УКРАИНСКОЕ ДВИЖЕНИЕ СОПРОТИВЛЕНИЯ

В рейхскомиссариате Украина, а также генерал-губернаторстве удалось захватить много напечатанных типографским способом брошюр нелегальной бандеровской группы. Эти брошюры посвящены личности недавно убитого в Киеве бандеровского активиста Дмитрия Мирона. Брошюры, излагая биографию Мирона, имеют основной своей целью прославить убитого партийного вождя как национального героя. В брошюрах, между прочим, говорится: «Польская тюрьма не сломила Мирона. НКВД не мог поймать его в свою петлю, он пал в борьбе против немецкого империализма, жестоких оккупантов Украины. Германия, выдавая себя в качестве союзника и освободительницы, не хочет видеть Украины суверенной и воссоединенной. Она не хочет, чтобы существовало украинское государство, она хочет превратить Украину в ко-

лонию, а украинский народ в крепостных рабов. Однако еще никому не удавалось заковать в цепи свободолюбивый украинский народ. Он всегда боролся и будет продолжать борьбу против всякого, кто хочет его поработить. Украинский народ завоюет в борьбе самостийное украинское государство вопреки желанию всех имериалистов, которые хотят забрать богатые украинские земли. Пусть немецкие оккупанты упиваются результатами своих убийств. Однако, ослепленные победами на всех фронтах, они не видят, что своей сумасшедшей политикой угнетения, насилий и убийств они придут к собственной катастрофе. Борьба, которую мы теперь ведем, есть борьба всего украинского народа за украинское государство, за честь нации, за достоинство и лучшую жизнь людей».

Среди украинского населения округа Ясло вызвали большое возбуждение листовки нелегальной бандеровской группы, расклеенные на деревьях, заборах, телеграфных столбах и т. д. В листовке разъясняется отношение к бандам. В ней, между прочим, говорится: «Поляки и большевики могут играть в партизаны, сколько им хочется, нас это не интересовало бы, если бы острие партизанской борьбы не направлялось так же против нас. Областью большевистской партизанской деятельности отчасти является украинская земля. Ни на Московщине, ни в коренной Польше нет партизан. Сталин и Сикорский умышленно для этих целей избрали наши области. Они предвидели, что немцы умиротворят население этих областей. Сталин и Сикорский хотели русское и польское население уберечь от немецких карательных мер. Они хотели, чтобы мы, украинцы, расплачивались за бесчинства их партийных проходимцев. Все старания Сталина развязать партизанскую борьбу после вступления немцев не имели никакого успеха. Это стало возможным благодаря ОУН, которая ведет народ только на борьбу за самостийность. Ее не остановят немецкие карательные экспедиции с новыми репрессиями, пожарами сел и расстрелами безоружных украинцев. Они поэтому нас хотят уничтожить. Каково наше отношение к партизанской борьбе? Мы имеем в виду только украинские интересы. Мы боремся за украинское государство и отнюдь не за чужой империализм. Мы должны экономить наши силы, так как верим в то, что война находится в своей окончательной стадии и нам представляется возможность борьбы за восстановление украинского государства. Нам жаль каждого человека, который погибает за интересы Москвы или Берлина. Мы враждебно относимся к партизанам и поэтому уничтожаем их. Наше время еще не пришло. Оно должно застать нас объединенными под знаменами ОУН и под ее политическим

руководством. Наша цель — не смена одной оккупационной власти на какую-либо другую, а — самостийность, наша цель — не партизанская борьба, а национальная освободительная революция украинских масс».

В ходе операции против нелегальной бандеровской группы органы гестапо Вены задержали следующих активистов: Ярослава Штанько, рожд. 20.11.1914 г. и Евгения Гарабач, рожд. 3.1.1915 г.

Переклад. Машинопис.
ЦДАГОУ: Ф. 1.— Оп. 22.— Спр. 81.— Арк. 63, 69—72.

№ 17

ПОВІДОМЛЕННЯ
гітлерівської служби безпеки про арешти українських націоналістів в Україні та в Німеччині.

11 грудня 1942 року.

Начальник полиции безопасности
и службы безопасности.
Штаб командования
РУ—К—1320—С 3943—Р 520
Берлин, 11. XII.1942 г.

СЕКРЕТНО

Имперский комиссар
по безопасности
XVII военного округа
Вр. 15 декабря 1942 г.
Р—У—К 1320/С/930/42 д. о

СООБЩЕНИЯ
из оккупированных восточных областей

№ 38

1) Направлено г-ну Главе правительства
Подп. (подпись)
2) В дело. **Подп. (подпись) 17. 12. 42 г.**

При запросах просим ссылаться на вышеуказанный номер.

УКРАИНСКОЕ ДВИЖЕНИЕ СОПРОТИВЛЕНИЯ

В ходе операции против нелегальных бандеровских групп удалось задержать во Львове еще 18 чел. Это в основном функционеры, игравшие руководящую роль в военном отде-

ле, отделе пропаганды, организованном отделе бандеровских групп. Обнаружен важный пропагандистский материал, списки и адреса, а также указания об установлении сотрудничества с НКВД. Дальше в результате розысков был обнаружен филиал Львовского главного центра бандеровских групп Старуха (кличка Синий). Его действительное имя до сих пор не установлено. Старух готовит для организации все нелегальные материалы и сам сочиняет клеветнические листки. При аресте обнаружено, что он спрятал в предметах своей одежды много написанных на папиросной бумаге писем, в которых содержались важные сведения для еще не арестованных бандеровских деятелей.

В тот же день удалось во Львове задержать заместителя вождя нелегальных бандеровских групп Легенду, он же Семен Судьба, а действительное его имя — Иван Клымив. Клымив является идейным вождем всей бандеровской организации. В связи с разоблачениями во Львове удалось в третьем комиссариате Украинской полиции во Львове в отдельном помещении найти спрятанное за шкафом оружие. Кроме всего прочего, обнаружены 10 винтовок, находившиеся в безупречном состоянии, ружейные стволы, винтовочные затворы, два ящика пистолетных патронов, русские ручные гранаты, 1 мина, 1 магнитная мина, 100 сабель, сделанных из кос, которые, несомненно, должны были служить в качестве оружия, 6 касок с украинскими знаками и некоторое количество другого военного снаряжения.

На основе этого случая ночью были предприняты внезапные обыски всех полицейских участков и постов, где служили украинские полицейские. Так же и в этих местах было найдено, хотя и в меньшем количестве, оружие и боеприпасы. Следует заметить, что украинская полиция располагала таким оружием в то время, когда немецкая полиция недавно проверила ее запасы и потребовала все оружие сдать, за исключением носимых с собой пистолетов. Из проведенных обысков видно, что украинская полиция во Львове засорена бандеровскими группами. Пока в общей сложности задержано 5 украинских полицейских. Операция продолжается.

В имперской области за короткий срок арестовано 8 деятелей нелегальных бандеровских групп. Это следующие лица:

Кузьма Качмар, рожд. 18.11.17 г.

Василий Сахнович, рожд. 9.11.16 г. (арестован гестапо Рейхенберга).

Василий Маниак, рожд. 10.8.20 г. (арестован гестапо Дрездена).

Иван Комаринский, рожд. 7.11.10 г. (арестован гестапо Нюрнберга).

(К. бежал из тюрьмы Нейштадт (Заале).

Федор Шпилькон, рожд. 9.6.12 г.

Федор Кобельник, рожд. 21.2.21 г. (задержан гестапо Оппельна).

Иван Дутко, рожд. 31.5.20 г.

Николай Солонина, рожд. (?) (задержан гестапо Мюнхена).

Кроме того, задержан шофер-инструктор Сикорский, работавший в Берлинской автошколе Гиммеля и готовивший бандеровских курьеров. Антон Сикорский, род. 7.4.92 г. в Гучко.

В начале ноября в Киеве были убиты СС-вербовщик и украинец из вспомогательной полиции, оба служащие Управления полиции безопасности и службы безопасности Киевского округа. Убийство совершено двумя личностями, одетыми в немецкую жандармскую форму. Это были, несомненно, члены бандеровской группы, действующие по указке своего руководителя Могилы. Оба, ставшие жертвами убийства, в течение нескольких недель успешно работали по разоблачению нелегальных бандеровских групп в Киеве и напали на след вожака Могилы.

Количество задержанных до сих пор в Киеве бандеровских сторонников увеличилось до 29 человек. В Ровенском округе полиции также задержано 13 чел. за пропаганду в пользу бандеровских групп. В ночь на 3.10.42 г. были приклеены на квартирах двух служащих полиции безопасности в Станиславе смертные приговоры на украинском языке. Текст гласил:

«НАРОД И РОДИНА ПРИГОВОРИЛИ ТЕБЯ К СМЕРТИ». Подписано: ОУН.

Более подробных данных об убийцах не имеется.

В Киевском округе полиции распространяется в большом количестве обращение митрополита Шептицкого к Андрею Мельнику, написанное 7.7.41 г. В этом письме говорится: «Глубокоуважаемый господин полковник! Вся украинская общественность требует в качестве безусловно необходимой предпосылки Вашего соглашения с Бандерой и ликвидации так вредных для украинского дела споров и пререканий. Немыслимо, чтобы ОУН после большевистского господства могла нас ввергнуть в братскую [войну] со всеми вытекающими из нее последствиями. Мы признали Ярослава Стецко в качестве вашего и Степана Бандеры подчиненного с тем, чтобы нас не вмешивали в ваши внутренние раздоры. Прошу

принять это к сведению. Я ожидаю Вашего ответа и Вашего полного согласия. Да благословит вас господь! С сердечным приветом». Подп. Андрей, митрополит.

Производится следствие для выяснения, является ли этот документ аутентичным.

Переклад. Машинопис.
ЦДАГОУ: Ф. 1.— Оп. 22.— Спр. 78.— Арк. 19,25—29.

№ 18

ПОВІДОМЛЕННЯ
гітлерівської служби безпеки про арешти українських націоналістів у Німеччині і в Україні.

12 лютого 1943 року.

Начальник полиции безопасности
и службы безопасности
Штаб командования
3943—PS 873
Берлин, 12 февраля 1943 г.

Имперский комиссар
по Венской имперской области
Пол. 27 февраля 1943 г.
К—КУ—К 1320/2/188/43д Д

СЕКРЕТНО

СООБЩЕНИЕ
из оккупированных восточных областей

№ 41

Только для личного пользования
В дело. **Подписано: (подпись)**

При запросах просим ссылаться на вышеуказанный номер сообщения.

УКРАИНСКОЕ ДВИЖЕНИЕ СОПРОТИВЛЕНИЯ

В ходе операций по борьбе против организации украинских националистов — бандеровской группы органы гестапо в Берлине в последнее время арестовали 136 человек за подпольную деятельность. Аресты продолжаются. Допросы дали новые сведения об организации, действующей в масштабе империи. Установлено, что в качестве шпионов были следующие лица:

1. Бешибник Василий, кличка Беркут, родился 27.02.13 г. в Сокониве. Он был главным руководителем ОУНовской бандитской группы в Германии. Ему подчинялись все областные руководители, а также референты по просвещению, контролю, финансам и связи.

2. Паук Михаил, кличка Захир; он был референтом по просвещению. Бежал, причем до сих пор не удалось его задержать.

3. Кордуба Демьян, кличка Ромко, родился 11.4.1915 г. в Вистках; был референтом по контролю.

4. Перперовский Николай, кличка Коваль, родился 4.3.12 г.; был референтом по финансам.

5. Румецак Михаил, кличка Клим, родился 21.4.21 г.; работал в качестве референта по связи.

Все они, за исключением Паука, арестованы. Кроме того, раскрыта берлинская женская организация бандеровской группы, причем задержаны следующие руководящие лица:

1. Витюк Елена, кличка Дарка Хмара, родилась 8.5.21 г. в Микалевичах; предполагается, что она была руководительницей женской группы бандеровского движения.

2. Укарма Лидия, родилась 1.4.20 г. в Бартадемица; была межрайонным руководителем и одновременно занимала пост референта по финансам.

3. Билык Елена, родилась 31.8.21 г. в Стрые; была районной руководительницей.

Органы полиции безопасности и службы безопасности командующего по Украине обнаружили, что в Киеве ОУНовская бандеровская группа с помощью листовок ведет активную нелегальную пропаганду. Захвачены следующие материалы:

1. «За суверенную Украину» («Национальный праздник украинского народа», № 3 и 4 выпуска 1942 г.)

2. «Украинский народ, крестьяне, интеллигенция».

3. «Смерть немецким оккупантам. Свободолюбивые украинцы».

4. «Смерть немецким оккупантам. Ко всем полицейским, старшинам, бургомистрам и всем прочим, находящимся на службе у немецких оккупантов». Подписано: издание Политуправления фронта.

5. «За украинское государство. Кто создает украинскую государственность и кто ей угрожает».

6. «Мы следуем по стопам великого пророка». (Пролом, март, 1942 г. (1).

7. «Украина, какой она была, какая она есть и какой она должна быть».

8. «К журналу «Молодежь». Побеждает тот, кто борется».

9. «Украинские крестьяне». Подписано: краевое руководство ОУН в Западной Украине.

10. «Слава Украине. Слава героям». («Знамя молодежи», издается Украинской националистической молодежью Восточной Украины, № 1 от 1.7.42 г.).

11. «К журналу «Молодежь»: «За вооруженную украинскую армию».

12. «Украинцы». Подписано: местное руководство ОУН в восточноукраинских землях.

13. «Украина для украинцев». «За самостийну Украину». Июнь 1942 г. Издано: ОУН в восточноукраинских областях, год издания 1, № 3.

14. Призывы организации украинских националистов в связи с первой годовщиной провозглашения суверенного украинского государства во Львове. 30.06.42 г.

Подписано: Организация украинских националистов.

15. «Свобода народам». (Бюллетень от 4.4.42 г.).

В результате проведенных частями командующего полицией безопасности в Киеве арестов 38 человек ОУНовской бандеровской группы, удалось установить, что организация располагает крупными денежными средствами. Из достоверных источников стало известно, что в последнее время наблюдается сближение между бандеровцами и мельниковцами. В качестве общей цели ставится задача бороться за независимую Украину. В общем наблюдается дальнейшая сильная радикализация ОУНовского движения.

Переклад. Машинопис.
ЦДАГОУ: Ф. 1.— Оп. 22.— Спр. 79.— Арк. 21,32—35.

№ 19

ПОВІДОМЛЕННЯ
гітлерівської служби безпеки про діяльність ОУН в Україні та арешти її членів гестапівцями.

12 березня 1943 року.

Начальник полиции безопасности
и службы безопасности
Штаб командования
Р—3943
Берлин, 12 марта 1943

СЕКРЕТНО
Штамп

СООБЩЕНИЯ
из оккупированных восточных областей

№ 46
Только для служебного пользования

При запросах просим ссылаться на вышеуказанный номер сообщения.

УКРАИНСКОЕ ДВИЖЕНИЕ СОПРОТИВЛЕНИЯ

Из Львовского округа сообщаем о том, что вновь создана украинская националистическая группа. Она появилась в начале ноября 1942 г. под названием «Украинские борцы за самостийность». Свое появление она ознаменовала обращенной к общественности прокламацией «Революция идет». Эти прокламации, отпечатанные в большом количестве, отсылались в основном украинской интеллигенции. Отмечено, что пунктами отправки являются Львов и Тернополь. Содержание соответствует приблизительно листовкам бандеровцев; создание самостийной Украины возможно только на пути всеобщего восстания всех оккупированных народов. Поэтому украинский народ должен готовиться к этой борьбе. Все сотрудничающие с немцами украинцы считаются приспособленцами.

Дальше в прокламации упоминается статья из «Шварцен Корпс» от 20.8.42 г. о германизации Востока и в связи с этим указывается более поздняя позиция (отношение). Кроме того, в оскорбительной форме показывается, что украинский рабочий превосходит во всех формах немецкого рабочего. Что же касается положения в вышеупомянутой украинской националистической группе, то речь идет в основном о быв-

ших членах ОУН, которые недовольны политикой бандеровских и мельниковских групп.

Можно считать, что и наблюдавшиеся недавно попытки сближения бандеровских и мельниковских групп потерпели поражение. Бандеровское движение решительно отклонило сближение с мельниковскими группами под тем предлогом, что «Мельник сотрудничал летом 1940 г. с немецкими властями».

В бандеровских группах наблюдается дальнейшая резкая радикализация. Члены этих групп собирают оружие и боеприпасы, создают тайные склады оружия. В приказах и инструкциях содержится тенденция, что создание свободной и самостийной Украины возможно только при помощи вооруженного восстания.

Коменданты созданной при приходе немецких войск украинской полиции, выполняя указания, прячут часть собранного оружия и боеприпасов для целей бандеровского движения. Кроме того, при раскрытии штаба бандеровского движения в Сарнах, помимо инструкций о военной подготовке, найдены инструкции о ведении бандитской войны. Дальнейшая радикализация бандеровского движения проявляется в заметном приближении к большинству. В отношении этого областной руководитель Волыни Гарабож, между прочим, заявил: «Самих по себе идей коммунизма нельзя отрицать. Следовательно, мы можем легко столковаться с любым коммунистом, который придерживается собственно коммунизма из идеалистических побуждений. Наша задача должна заключаться в том, чтобы этих людей, которые, безусловно, принадлежат к самым ценным элементам, перетягивать к нам и включать в нашу работу».

Уже раскрыты бандитские мятежные группы заговорщиков, состоящие из старых большевистских деятелей и из бандеровцев. В районе действия Харьковского управления полиции нелегальная группа НКВД проводила совместные совещания с бандеровской группой и вполне открыто сотрудничала с ней.

Таким образом, бандеровская группа теперь перешла к тому, чтобы осуществить на деле свою пропаганду с бандеровской войной. Например, в районе Сарны — Костополь оперирует бандеровская банда под руководством украинца Боровца, который одновременно является партизанским референтом в центральном ОУНовском руководстве Бандеры. Сильная банда, насчитывающая около 1000 чел., ни в коем случае не трогает местного населения, но направляет свою деятельность исключительно против немецких властей и различных сооружений. Из изъятых секретных приказов яв-

ствует, что концентрируются силы для переворота, который должен вскоре произойти. Центральное руководство ОУН приказало всем референтам по пропаганде начать новую пропагандистскую кампанию, «не прекращая ее до тех пор, пока не будет развязана революция».

Бывшие раньше в ходу лозунги против большевизма теперь отброшены. В настоящее время только и говорят о «последнем бое» против «немецких варваров». Из достоверных источников известно, что ОУН Бандеры имеет около: 15000 винтовок; 45000 ручных гранат и 1550 пистолетов.

Украинская полиция в значительной массе исключается для борьбы против бандеровских групп, так как она часто сильно засорена бандеровцами. Во многих случаях эти полицаи переходят к бандеровским бандитам. В украинской школе полиции во Львове украинские офицеры-преподаватели во время преподавания ведут открыто пропаганду против немецкой империи. Украинская полиция саботирует самым грубым образом отправку рабочей силы.

Задержаны следующие руководящие бандеровцы из «военной организации» во Львове:

1) Дмитрий Грыцай, родился 1.4.1907 г. в Дорошине, место жительства Львов, Обертинштрассе, 23—7. С осени 1942 г. он руководил военной организацией.

2) Александр Кузьминский, родился 17.8.1910 г. в Жилчине, место жительства — Львов, Жулинская улица, 12. Он работал нелегально в Мостах-Вилке в качестве офицера по обучению бандеровцев.

3) Василий Ковальский, псевдоним Копа; родился 13.2.1915 г. в Стрилкове; место жительства — Львов, улица Жолкевского, 33. Он был начальником военной школы в Мостах-Вилке.

Дальше были проведены многочисленные аресты в районе действия Киевского управления полиции. В Рогозне и Малой Вильшанке арестовано по 1 учителю, являвшихся сторонниками ОУН—Бандеры, и в Николаеве арестовано 1 директор музея и 1 ветеринарный врач. В Рогозне удалось задержать 12 бандеровцев, в том числе 1 украинского полицая, дальше задержано в Киеве свыше 50 чел., в основном из интеллигенции. В Острожском уезде арестованы 22 сторонника ОУН—Бандеры. Тем временем, бандеровское движение перешло от системы руководящих групп к тройным группам, чтобы таким образом свести потери к минимуму. Проводится безвредная, устная пропаганда, распространяемая особенно в сельских местностях. В последнее время в районе Кременца (Ровенское управление полиции) появились группы бан-

дитов, совершающие вооруженные нападения на совхозы. Это дело рук ОУНовского отряда бандеровцев, так называемого «Фронта украинских революционеров». Уже арестовано большое количество лиц.

В Умани (Киевское управление полиции) захвачены новые листовки ОУН—Мельника, в которых, между прочим, говорится, что немецкая оккупация Украины может быть только временной. В другой листовке полковник Мельник превозносится как законный преемник погибшего вождя Коновальца. ОУНовская группа Мельника старается изо всех сил добиться гегемонии над ОУН—Бандеры, чтобы присоединить ее к себе. Они уже, по-видимому, добились этого в Каменец-Подольской и Винницкой областях.

Переклад. Машинопис.
ЦДАГОУ: Ф. 1.— Оп. 22.— Спр. 80.— Арк. 21, 33—38.

№ 20

ПОВІДОМЛЕННЯ гітлерівської служби безпеки про репресії фашистів проти загонів Тараса Бульби (Боровця).

21 травня 1943 року.

3943/1272
Начальник полиции безопасности
и службы безопасности
Штаб командования
Берлин, 21 мая 1943 г.

СООБЩЕНИЯ
из оккупированных восточных областей

№ 55
Только для личного пользования

При запросах просим ссылаться на вышеуказанный номер сообщения.

3943/1281

Возникновение и рост украинской банды Боровца, называемого «Тарасом Бульбой»

Еще в сентябре 1941 г. было известно, что в Сарненском районе действует банда, возглавляемая бандитским вождем

по фамилии Боровец. В руководстве бандеровскими отрядами на Волыни Боровец принимал участие в качестве бандитского референта. Бандитская группа организовала военную подготовку своих активных членов с тем, чтобы впоследствии их направить в банды для руководства бандитскими операциями.

Боровец — сын бедных крестьян. Он сам научился писать и читать. Благодаря собственным стараниям, он приобрел каменоломню. Из различных городов Польши, в том числе и из Варшавы, шли к нему крупные заказы. На это время приходится его литературная деятельность. Он написал, между прочим, под псевдонимом «Ристриченко» (вероятно, «Пистриченко».— *прим. перекладача*) сочинение в пяти томах «Людоеды», в котором описывается голод на Украине в 1933/34 гг. и преследования украинского населения со стороны НКВД. В книге «Пан депутат в Сейме» он высмеял польскую парламентарно-демократическую систему. В книге содержались нападки на известных высоких должностных польских лиц. За это Боровец был осужден к 3 годам заключения в концентрационном лагере. Однако через 9 месяцев после примерного поведения его освободили. Он отправился в Варшаву и присоединился к кругам УНО. После окончания польского похода он жил в Холме, где имел свою собственную типографию. Он сделал попытку организовать в Украине движение сопротивления под названием «Вільне козацтво». Его вербовочная деятельность в МТС увенчалась успехом. Накануне оккупации города Сарны немецкими войсками он, с небольшой группой своих сторонников, вооруженных только одним пистолетом, разоружил большевистскую милицию в Сарнах, и город перешел в его управление. При приходе немецких войск по его собственному предложению он получил задание организовать полицейские силы с целью очистки лесов в северной Волыни от разрозненных отрядов большевиков. Это подразделение, названное Боровцом «Поліська січ», впоследствии сильно увеличилось. Проведя много успешных боев против регулярных большевистских частей, он наладил связь с немецкими воинскими частями. От немецкой армии он получал приказы на дальнейшие операции, а также вооружение и снаряжение. Численность формирования доходила до 23 тыс. чел. Проведя прочесывание лесов Подолии и северной Волыни, Боровец начал договариваться с немецкой армией об организации новых операций в лесах около Чернигова. Тем не менее, из-за трудностей в отношении вооружения план провалился и «Поліська січ» была распущена.

Боровец вначале думал, что образование «Поліської січі» послужит ему основой для создания в будущем украинской армии. Но теперь он увидел, что его планы и намерения провалились. В феврале 1942 г. он сделал попытку снова начать переговоры с немецкими властями в отношении создания «Поліської січі». Однако переговоры оказались безуспешными. После этого Боровец отправился в генерал-губернаторство. Здесь Боровец изготовил снимки, на которых он изображен в форме бывшего руководителя «Поліської січі». Эти фотографии он распространял среди своих бывших единомышленников. Когда впоследствии прошел слух, что производятся аресты бывших служащих «Поліської січі», Боровец бежал с несколькими своими наиболее доверенными лицами. Из них и создалось основное ядро банды Боровца. Он присвоил себе имя Бульбы — известной личности из времен освободительной борьбы украинцев в средние века.

Для того, чтобы разузнать о планах организации, ее численности, месте расположения, в октябре 1942 г. были направлены соответствующие надежные доверенные лица с поручением установить связь с Боровцом. И действительно, с Боровцом велись переговоры, причем он заявил, что он и его сторонники, спасаясь от преследования, находят для себя убежища в лесах и что они в любую минуту в состоянии собрать несколько тысяч человек. Боровец дальше подчеркнул, что в нынешний период его деятельности не было пролито ни одной капли немецкой крови и что он этого никогда не допустит, т. к. сам боролся вместе с немцами. Нападения, имеющие место в настоящее время, служат единственной цели — снабжению своих частей. Он решительный противник большевистских банд, находящихся в этих областях. Боровец передал через уполномоченных письмо к рейхскомиссару, в котором он, между прочим, называя областных руководителей хозяйства грабителями, обращается к рейхскомиссару со следующими словами: «Я не хочу с вами спорить о том, кто из нас является большим бандитом, вы или я».

При дальнейших встречах уполномоченному полиции безопасности и службы безопасности удалось захватить приказ, озаглавленный «Закон украинских партизан». Это устав украинских партизан, изданный «Поліською січчю». В уставе особенно подчеркивается, что украинский партизан не бандит, а верный сын и патриот Украины, и что партизанская война это не грабеж, а начало украинской национальной армии.

Впоследствии снова состоялись встречи с Боровцом. Выдвигая требование о самостийности Украины, он просил, чтобы

на первых порах ему были даны некоторые обещания во исполнение указанного требования. Боровец во время этих переговоров показал себя как фанатический националист и ярый сторонник ОУН Бандеры. Он лично вел переговоры в пользу Бандеры и отстаивал объявление самостийности Украины, что было сделано бандеровской организацией 28.7.41 г. во Львове. Бессмысленные политические требования, выставляемые Боровцом, свидетельствуют о том, что он, как вождь банды, прежде чем вступать в переговоры, получает указания от политического руководства ОУН. Что касается других претензий Боровца, то следует указать на жалобы о роспуске украинских добровольческих отрядов и на то, что с установлением гражданской власти на Украине осуществляется колониальная политика. Сторонники Боровца особенно возмущены безобразными поступками, которые, с их точки зрения, ни в коей мере не вызываются военной необходимостью. Кроме того, следует учесть, что для Боровца, в противоположность политически неграмотным, мелким крестьянам, заботящимся в первую очередь о материальных интересах, даже изъятие последней коровы не является столь важным фактом, как, например, постоянное оскорбление национального достоинства. В связи с этим, Боровец, говоря о гражданских органах власти, сравнивает их с господами и рабами.

Переговоры снова возобновились. В качестве доверенного лица для переговоров выделен бывший начальник штаба «Поліської січі» полковник Сморуцкий. Полковник передал письмо епископа Мстислава, в котором он просит Боровца отказаться от своей антинемецкой позиции, так как это вредит национальному делу украинского народа. Боровец согласился выступить со своими частями на борьбу против большевистских банд при соблюдении следующих условий:

1. Освобождение политических заключенных и всех националистов, заключенных по политическим мотивам.

2. Прекращение произвола, имеющего место в отношении украинского населения и выражающегося, например, в сожжении деревень и усадеб.

В ходе переговоров Боровец выдвинул следующие предложения:

1. Боровец входит в подчинение командира полиции безопасности и служб безопасности в Ровно и совместно с местными властями по собственной инициативе принимает меры по борьбе с большевистским бандитизмом.

2. Его люди освобождаются и обязуются служить в жандармской охране, вступив в полицейские команды, а также принимая участие в борьбе против большевистских банд. По-

сле некоторого колебания он спросил, что сделано с политическими заключенными. Ему сказали, что намечается амнистия для находящихся в Ровно бывших членов «Поліської січі», им вскоре выдадут оружие, чтобы они снова под его руководством выступили на борьбу за немецкие интересы. Тем не менее, необходимо отказаться от массового освобождения политических заключенных, так как они действовали в антинемецком духе, совершали, как и большевистские банды, диверсии и агитировали за неповиновение. Дальше указывалось, что очень большие контрибуции в сельском хозяйстве вряд ли вызываются военной необходимостью, а это, в свою очередь, ухудшает отношения. Первоочередная задача украинского сельского хозяйства — оказание помощи для достижения победы.

При этом Боровец сказал, что украинцы будут охотно выполнять свои сельскохозяйственные обязательства, но они требуют выяснения политических вопросов. 14 дней, данных Боровцу для размышления, показали, что Боровец не согласен со сделанными ему предложениями. В письме к командиру полиции безопасности и службы безопасности в Ровно, переданному от Боровца, говорится, что он, по поручению политического руководства ОУН Бандеры, обязан добиваться углубления поставленных им требований. Благодаря посылке доверенных лиц, предприняты следующие меры:

1. Определено настроение внутри банды Боровца.
2. Определены источники внутренней оппозиции.
3. Выявлены подстрекатели, побуждающие банду к ее отрицательному поведению.

Одновременно служебным отделением в Сарненском, Костопольском и Ровенском районах даны исчерпывающие инструкции в отношении пропаганды. В процессе разведки выяснилось, что в настоящее время банда насчитывает около 300—350 чел., тем не менее в любую минуту она может собрать около 23 тыс. человек. Можно считать доказанным наличие тесного сотрудничества банды Боровца с большевистскими бандами, а также поддержку большевиков оружием и боеприпасами. Боровец якобы получил приглашение в Москву, однако находящиеся с ним бандеровские активисты запретили ему эту поездку. Со стороны большевиков Боровцу было сделано предложение принять командование всеми большевистскими бандами на севере Украины. Отклонив это предложение, он потребовал, чтобы ему дали возможность через Москву установить связь с Лондоном, где бы он в случае победы Англии получил заверения в предоставлении Украине самостоятельности. Провал переговоров с полицией

безопасности и службой безопасности в банде Боровца вызвал сильное недовольство, так как часть членов этой банды одобряет борьбу против большевистских банд совместно с немецкой полицией безопасности. Из-за того, что банда Боровца вела переговоры с большевиками, часть ее членов ушла из банды. По всей видимости, Боровец сам попал под влияние большевистской пропаганды, полагая, что в России произошел политический переворот, что большевистский режим фактически уже не находится у руля государственного правления и что поэтому большевистское господство по сравнению с немецким является меньшим злом. В связи с этим он считает, что национально-политические требования украинского народа могут найти свое осуществление. Имеется достаточно данных, свидетельствующих о том, что Боровец мобилизует все свои резервы. Это значит, что в бандитской области собираются прошедшие военную подготовку члены ОУН. К этому еще следует добавить, что, по имеющимся данным, все организованные в Костопольском районе украинские органы власти находятся в руках ОУН, с подчинением Боровцу. Кроме того, почти все бургомистры Людвипольского и Березнянского районов должны иметь связь с Боровцом и ожидать его приказа о восстании к борьбе за создание свободной Украины.

В настоящее время в широком масштабе применяются самые жесткие меры для уничтожения банды, а также всей организации ОУН. Начальнику полиции безопасности и службы безопасности Ровенского округа во время легального сотрудничества с Боровцом и во время переговоров с бандой удалось выявить большинство руководящих лиц, вследствие чего он смог своевременно их обезвредить. Благодаря своевременно проведенным мерам, удалось большинство их арестовать. Для действенной борьбы против самой банды в настоящее время создана ударная группа, которой приданы соответствующие части полиции безопасности.

Переклад. Машинопис.
ЦДАГОУ: Ф. 1.— Оп. 22.— Спр. 82.— Арк. 100, 106—114.

3. СВІДЧАТЬ ДОКУМЕНТИ ОУН—УПА

За що боролась Українська Повстанська Армія, якими були конкретні пункти програми, представленої нею своєму народові і всьому світові?

Документи ОУН—УПА, які протягом десятиліть ретельно приховувалися від широкої громадськості, дають чітку відповідь на це запитання: Організація українських націоналістів і її збройне утворення — УПА, використовуючи право кожного народу на самовизначення аж до створення власної самостійної держави, втілювали в життя одвічне прагнення українців — бути господарем на рідній землі, про що так могутньо проголосив наш Великий Пророк: «В своїй хаті — своя правда, і сила, і воля».

Нарада представників українських націоналістів (підписалося 167 осіб), яка відбулася 14 червня 1941 року, «визнаючи боротьбу за суверенну Українську Державу завжди і всюди *нашим законом*», закликала «всіх чесних українців ставати в ряди консолідованих лав до великої праці на такій платформі і під такими гаслами*:

1. Усунути з українського національного життя явища всякого розкладу і внутрішніх усобиць.

2. Створити одноцілу репрезентацію Українців в Європі поза займанщинами, яка видвигне наші політичні постуляти перед зовнішним світом.

3. Притягнути до співпраці всіх Українців-патріотів поза партіями та їх програмами, не елімінуючи нікого.

4. Видвигнути у начало національного життя чинники, що візьмуть свій мандат з волі української суспільности та будуть відповідальні перед нею, з тим виразним застереженням, що покликаного таким чином провідного тіла не може очолювати ніхто з тих діячів, що досі очолювали чи очолюють політичні групи чи організації.

5. Усі, що стають до співпраці, зобов'язуються віддати справі всі свої сили та включити себе як карні громадяни в процес українського державного будівництва на рідних землях,

---

* Правописні особливості документів збережено; за сучасним правописом виправлено лише окремі слова — «блище», «полекша» тощо (*прим. ред.*).

підчиняючись суверенній українській владі, створеній волею Українського народу на українській землі». (ЦДАВОВУ: Ф. 3833.— Оп. 1.— Спр. 2.— Арк. 1).

Саме так і заявила про себе Організація українських націоналістів на українській землі, проголошуючи 30 червня 1941 року у Львові Акт відновлення Української Соборної Самостійної Держави і закликаючи «ввесь український нарід не скласти зброї так довго, доки на всіх українських землях не буде створена Українська Суверенна Держава» (*там же:* Спр. 5.— Арк. 3).

Ця подія відбувалася в умовах фашистської окупації і в присутності представників німецького військового командування, з яким націоналісти пов'язували надію на успіх своєї справи у важкій боротьбі проти страшного режиму, встановленого на українській землі червоними окупантами. Тож цілком природно, що в цьому документі є звернення до Великонімеччини, «що під проводом Адольфа Гітлера творить новий лад в Європі й світі та допомагає українському народові визволитися з-під московської окупації» (*там же:* Арк. 3).

Але коли гітлерівці, сп'янілі від перших успіхів на Сході, зажадали від ОУН відкликати Акт відновлення державності, а на відмову зробити це заарештували Степана Бандеру та інших провідників, повернули з-під Києва передову похідну групу, що мала принести зі Львова в столицю естафету відродження Української Держави, українські націоналісти остаточно зрозуміли: тільки власними силами можна створити її — власними збройними силами.

І український народ починає творити цю збройну силу — УПА. Днем її народження бандерівське крило ОУН вважає 14 жовтня 1942 року.

Для тих, хто цікавиться історією УПА, не є великою таємницею, що відлік дати постання цієї збройної сили українського народу — 14 жовтня 1942 року — визначено 1947 року в наказі головнокомандуючого УПА генерала Тараса Чупринки: «Минає п'ять років з того часу, як член ОУН Остап почав на Поліссі організовувати збройні групи для боротьби з окупантами України. Маленькі ці групи, борючись рівночасно з німцями й большевицькими партизанами, дали початок новим формам революційно-визвольного руху — Українській Повстанчій Армії» (Літопис УПА, жовтень 1947 року).

Зрозуміло, той, хто знайомився з документами радянських партизанів та німецьких окупаційних властей, мусить визнати, що задовго до 14 жовтня 1942 року на Волині діяла УПА «Поліська Січ» отамана Бульби-Боровця, яка нараховувала

кілька тисяч озброєного люду. Проминути ці факти аж ніяк не можна.

Ознайомлення з документами ОУН, які зараз стали доступними дослідникам України, ставить на порядок дня розв'язання ще однієї загадки, що пов'язується з днем початку формування українських збройних відділів після нападу гітлерівської Німеччини на Радянський Союз і окупації України. Йдеться про «Перший Курінь Українського Війська ім. Холодного Яру», що постав 27 липня 1941 року в Рівному на святі Української Державності. Цей курінь зложив присягу, а разом з його вояками на вірність Україні поклялися всі присутні. Водночас «посвячено прапори: 1. Національний. 2. Прапор Куріня (синьо-жовтий), на одній стороні тризуб, а на другій напис: «Воля Україні або смерть». Цей прапор вишивали підпільники ОУН Рівенської округи під кермою друга Остапа, він був прапором підпільної групи ОУН Рівенської області. Від підпільних вийшла ініціятива творити курінь, і вони передали куріневі свій прапор. Під цим прапором звели підпільні ряд боїв проти чекістів. І тепер передали Першому Куріневі Українського війська, щоби продовжував самостійницьку боротьбу. 3. Прапор організаційний (червоно-чорний)». (ЦДАВОВУ: Ф. 3833.— Оп. 1.— Спр. 15.— Арк. 7—7 зв.).

У цитованому документі, крім того, повідомляється: «По Святі Перший Курінь зайняв на казарму один із міських будинків. Зараз на другий день приступив до підстаршинського вишколу. Вже першого дня постаралися ліжка, сінники, коци і простирадла. Постаралися полеву кухню, запаси харчів, білля. Всім пошили мазепинки. Почалися вправи. Вправляє Перша Сотня 120 людей. Командант Куріня друг Остап. Вишкільні: Федорович, Сірко, Ципко, Мельник. Курінь вправляє 5 днів» (*там же:* Арк. 7).

Природно, виникає запитання: а хто ж цей «друг Остап»? На жаль, документ дуже скупий. Повідомляється лише, що другим виступає «бувший підпільник друг Остап. Він говорить на тему: «Мета і ціль ОУН». Промова Остапа: «Слава Україні! (Всі руки вгору і разом тричі: Героям Слава!)... Я член ОУН, підпільник, що працював на цьому терені, терені Рівенщини. Український народе! Від імені ОУН повідомляю Вас,— всіх тих, що тут Вас бачу, що ОУН буде боротися за Самостійну Соборну Українську Державу до остаточної перемоги» (*там же:* Арк. 7 зв.).

Документи ОУН дають нам досить детальну картину організації похідних груп у східні й південні регіони України, а також на етнографічні українські землі. А звіти їхніх про-

відників, окремих підпільників відбивають сувору дійсність в Україні воєнного часу.

Ознайомлення з документами націоналістів відкриває для нас досить важливий аспект проблеми національно-визвольного руху: довготривала боротьба ОУН—УПА стала можливою саме завдяки матеріальній і моральній підтримці нашого народу — скрізь, де він жив на своїх прабатьківських землях. Саме на етнічних українських територіях повстанці могли твердо стояти на ногах, заявляючи водночас про своє право силою зброї боронити свою землю від усякого поневолювача. Зокрема, на Берестейщині, відданої волею Сталіна 1939 року Білорусі. Пропоновані документи засвідчують також діяльність українців у Криму, де їм вдалося навіть відкрити українські школи та національний театр (*там же:* Оп. 3.— Спр. 2.— Арк. 85).

Гостра проблема в історії ОУН—УПА воєнного часу — українсько-польські відносини.

І при цьому треба пам'ятати: збройні виступи проти окремих польських сіл на Волині були спричинені тим, що їх жителі стали допомагати як німцям, так і радянським партизанам у геноциді українців. Треба визнати, що польське населення особливо активізувало свою боротьбу проти українців Волині після того, як місцева українська поліція перейшла масово до лав УПА. Це дало привід полякам сформувати спеціальні польські відділи допоміжної поліції, руками яких фашисти організовували систематичні погроми українського населення. (Див.: Історія українського війська.— Вінніпег, 1953.— С. 699).

Крім того, відомо, що польські колонії на Волині стали опорною базою радянських партизанів. Саме з цих польських сіл робилися напади на українські села.

Польська карта на Волині розіграувалася досить уміло. І треба визнати, що тверезі провідники польського національно-визвольного руху це чудово розуміли, про що свідчить звернення волинського делегата від уряду Польщі до польського населення (28 липня 1943 р.): «В ніякому разі не слід сприяти німцям.. Вступ до німецької поліції і жандармерії є тяжким злочином щодо польського народу. Міліціонери-поляки, котрі беруть участь у зруйнуванні будинків, а також у вбивстві українських жінок і дітей, будуть вигнані з лав польського народу і суворо покарані.

Співробітництво з більшовиками є таким же злочином, як і співробітництво з німцями. Вступ до радянських партизанських загонів є злочином. Жоден поляк не повинен там перебувати». (ЦДАГОУ: Ф. 1.— Оп. 22.— Спр. 75.— Арк. 111).

Українська сторона також була проти українсько-польської міжусобиці, про що чітко заявила ще на другій конференції ОУН у квітні 1942 року, закликаючи поляків бачити перед собою тільки одного ворога — окупанта — більшовиків і гітлерівців.

Однак це впливало не на всіх поляків. Верхівка польського підпілля, засліплена мрією про розширення своїх державних меж після війни, заперечуючи українські національно-визвольні змагання, й далі проповідувала погромництво і ненависть до українців. Хоч як прикро, але на відозву українського підпілля до примирення поляки відповідали і ось таким чином: «Глупє, безчельне, хамскє бреднє. Хамом здаєшєн, же потрафйон зреалізоваць своє гайдамацкє пляни. Не дочекацешєн, гади, тей реалізації... Зостаць з нами бендон моглі ці, цо зайдон за Збруч! Єслі нє учиніцє тего добровольнє, засвєціми вам пожогон, ктурей запомніцє до коньца дні ваших».

І таке ставлення до українців спостерігається з 1941 р., і не тільки на Холмщині й Підляшші, де вже тоді з'являються польські боївки, що тероризують мирне населення, а й в Галичині, де розпалюється при невтручанні німців антиукраїнська істерія (*там же*: Оп. 1.— Спр. 15.— Арк. 50—51).

З того часу починається планове винищення українського населення за лінією Керзона. Перший етап цієї акції (1942—1943) обіймав знищення провідницького активу, другий (1943—1944) — планове знищення цілих сіл й вирізування всього населення, в тому числі дітей і жінок.

Ось що засвідчує архівний документ про цю планову й послідовну акцію винищення українців:

«Холмщина (вересень 1943 р.)

1. Томашівщина.

У цілому терені Холмщини занотовано ряд виступів польських боївок, спрямованих проти українського населення, головно проти інтелігентного і провідного активу села. 1.IX.43 р. застрілено вночі в помешканні дир. ОСУК в Томашові Івана Сосенка і двох його співмешканців — братів Олександра і Сергія Бречко — працівників ОСУК. Акт виконано вночі, год. 11.30, стріляючи через вікна і двері. Тому, що публічна польська опінія осуджувала цей вчинок польської організації (головне старше громадянство), бо до обох братів Бречко ніхто не мав закидів ніяких, можна було почути такі голоси зі сторони польських кіл: «Це відплата за звірські знущання на Волині», а також: «Ми не розбираємо, чи хтось винен, чи ні, а зараз він займає якийсь пост в сус[пільному] укр[аїнському] житті, мусить бути знищений». Як підтвердження цієї фрази,

що так воно є, начальник дир. ОСУК і 4-ри службовців ОСУК дістали письменні і усні погрози, щоб опустили Томашів, бо їх чекає така сама доля, що Сосенка. Це йде на знищення ОСУК. Рівночасно влада зі своєї сторони робить дирекції ОСУК утрудження в праці. Не дає на час товарів премєвих, не дає пунктів, грошей за збіжжя, а також дала зарядження «Дорф-фірералі», нім[ецьким] фольксдойчерам по селам, щоб свій контингент збіжжя доставляли до Пол[ьської] гуртівні, а не до ОСУК. А українських сіл довкола Томашева нема, бо вже виселені.

З Томашева пункт випадовий поль[ської] орг[анізації] перенісся до Ляшева і там вже від давнього часу грасує. Від 10.IX. почавши, відбулося кілька: 10.IX. застрілено в лісі біля с. Черлено кравця Ковальчука, 12.IX. в млині біля Жуличі управителя млина Качковського, 18.IX сторожа УДК в Томашівцях, 23.IX працівника УДК в Томашівцях—Трохимовича». (ЦДАВОВУ: Ф. 3833.— Оп. 1.— Спр. 135.— Арк. 31).

«31 жовтня 1943 року Український Допомоговий комітет у парафіяльній церкві Грубешова організував після служби божої панахиду по «Блаженної пам'яті полеглих від злочинної ворожої руки українських передовиків Холмщини». Серед 163 їх — і голова УДК в Грубешові Микола Струтинський, і референт УДК Яків Войнаровський, і велика кількість солтисів, вчителів, священиків, а то й просто свідомих селян українців» (*там же:* Арк. 1—3).

Про продовження планомірного винищення українського населення Холмщини свідчить і ще один документ: «Вісті з терену за час від 1.XI.—30.XI.1944 р.»

«Польські акції:

10.11.44 в с.Медичах вбито 5 поляків, які брали участь в нападі на укр. село Пасіка.

3.11.44 о год. 8-ій рано поляки напали на укр. село Малків трьома групами в числі 200 осіб. На період все пограбували, убили 14 осіб (діти і старці). Опісля села спалили. Згоріло 120 господарств.

13.11 убито двох польських бандитів, що напали на укр. землі селянина в Боброширичах.

22.11 поляки зграбували в селі Тихобіче 8 укр. господарств, при чому вбито 6-ох.

4.11 поляки вбили 2-ох хлопців села Малків та дві жінки, які викопували на пожарищі своє добро.

5.11 поляки зробили засідку на українську поліцію, при чому вбито 4 поліцистів: 3-ох українців.

7.11 поляки зробили напад на села: Сиховичі, Ласків, Сагринь, Андріївку, Мягке, колонія Березів, Перебінець,

Стрижівець, Мелигів і Теребінь. Того дня поляки вбили в с. Сиховичі 3-ох поліцистів-боєвиків: Меклета Данила — «Огорешко», Захарова Олександра — «Байда», Марчука Івана — «Гуляйполе» (*там же*: Арк. 11).

Ці документи значною мірою проливають світло на причини українсько-польської міжусобиці, яку так старанно продовжують розпалювати ще й сьогодні шовіністичні кола Польщі.

Ще один важливий аспект діяльності УПА: представництво в ній усіх регіонів України. Як свідчать віднайдені документи, в УПА воювала вся Україна. Скажімо, довгий час справжня доля офіцера Радянської Армії Олексія Степановича Приходька, що народився в селі Зазим'я під Києвом, була невідомою: після війни матері повідомили, що її син убитий гітлерівцями в Німеччині — і все. Але, як засвідчують документи, що зараз стали доступними, Олексій Приходько загинув не від німецької кулі, а від радянської. Він справді був вивезений до Німеччини, працював біля Гляйвіца на шахті, звідки в квітні 1943 року втік. Добравшись до України, три місяці перебував у партизанському загоні імені Семена. Під час бою у волинському селі Ставки потрапив у полон до націоналістів, які згодом доручили йому як випускникові військового училища організацію самооборони в Локачинському районі, а потім призначили інструктором з військової справи. Був Приходько також і уповноваженим з політвиховання, виступав на мітингах, закликаючи місцеве населення до боротьби за волю України.

У серпні 1944 року потрапив до особливого відділу 1-ї Української партизанської дивізії ім. С. А. Ковпака. 11 серпня був допитаний оперуповноваженим Беленьковим, а наступного дня, якщо вірити акту, складеному начальником особливого відділу Хващевським, комендантом Спинуловим та його помічником Савінкіним, при спробі втечі «убит в пятисот метров от села Куты Локачинского района Волынской области». (ЦДАГОУ: Ф. 63.— Оп. 1.— Спр. 53.— Арк. 75—80, 84).

Постійно нам твердили: в УПА були тільки західняки-бандерівці. Аналіз документів дає підставу твердити: в УПА воювали представники з усієї України. Серед численних документів ОУН—УПА, захоплених енкаведистами, збереглося сім папок з картками обліку вояків УПА — всього на 1305 осіб. (ЦДАВОВУ: Ф. 3833.— Оп. 1.— Спр. 49—56).

Звичайно, переважна більшість тих, хто вступив у 1941—1944 роках до підрозділів північної округи УПА (а саме цей регіон — Волинь — вказують більшість упівців як місце сво-

го народження), була із Західної України. Але не всі: понад 300 чоловік походили з інших регіонів. Виявляється, в Українській Повстанській Армії воювали і харків'яни, і одесити, і миколаївці, і донеччани. З Ворошиловградської (нині — Луганської) області, наприклад, 11 осіб — як українці, так і росіяни, скажімо, Олексій Ривунов із Станично-Луганська. Як правило, всі служили перед цим у Радянській Армії. Михайло Конотоп — танкіст, Олександр Любай — старший лейтенант, Володимир Токмак — льотчик. Останньому, до речі, було довірено посаду чотового, а Матвію Сапельнику — ройового.

Сімнадцять вояків представляють у цих документах Дніпропетровську область, у тому числі сім — село Знам'янку Новомосковського району. Уродженець цього села Олександр Ковера був підпільником ОУН з 1941 року, Володимир Соколюк з П'ятихаток — колишній батальйонний лікар у Радянській Армії, ці ж обов'язки він виконував і в УПА.

З Житомирської області, згідно з документами, походять 13 осіб, із Запорізької — 4, з Київської — 9, Полтавської — 7, Харківської — 8, Хмельницької — 10, Черкаської — 6. Але на цьому фоні різко виділяються Сумська та Чернігівська області — райони, відомі всім як центри партизанського руху під проводом Ковпака і Федорова, дали значне поповнення і до лав УПА. Так, із Сумської області налічуємо 79 вояків — від Кролевецького (особливо села Бистрик, Спаське, Обтів) на півночі до Лебединського району на півдні.

Що стосується Чернігівської області, то вона представлена в згаданих списках якраз сотнею бійців УПА, тобто за списком кожний тринадцятий. Найбільше вихідців з колишнього Холминського району. Багато також з тодішніх Новобасанського, Олишівського, Ічнянського, Куликівського районів.

Але список вояків УПА не обмежується лише вихідцями з України. Воювали в її рядах також українці, що народилися на етнічних українських землях за межами державного кордону нашої країни. Особливо багато виходців з Кубані, Ростовської області, були й з Курської, Воронезької областей. А деякі, що записалися українцями, прибули з Іркутської, Новосибірської областей.

Були й росіяни. Наприклад, Дмитро Свиридов з Дмитрівки Орловської області, Іван Войнов — з Успенки Саратовської. Були й узбеки — всі п'ятеро перед цим побували в Радянській Армії.

Як потрапили вони в УПА? Як правило, після оточення, німецького полону, втечі з нього за допомогою УПА. Ін-

ший шлях — вивезення на роботу до Німеччини, як у випадках з Приходьком і Колядою. А дехто перед тим, як потрапити до УПА, не тільки служив у Радянській Армії, а й встиг побувати в німецькій поліції. В кожного своя доля, як кажуть.

До речі, і донесення НКВС—НКВД свідчать про те, що в УПА воювала вся Україна. Ось витяг тільки з однієї справи вже післявоєнного часу:

«Кожухівський Микола Лаврентійович, 1914 року народження, уродженець хутора Полтавський Безенківського району Куйбишевської області, нелегал з 1944 р.— керівник пропаганди Городенківського надрайонного проводу ОУН, кличка — «Безрідний», убитий в липні 1949 року» (ЦДАГОУ: Ф. 1.— Оп. 23.— Спр. 5681.— Арк. 224).

«Прядко Іван Петрович, 1902 року народження, уродженець села Кипашівка Борзенського району Чернігівської області, нелегал з 1944 року, пропагандист Яблунівського районного проводу ОУН по кличці «Бандура», «Байда», «Папаша». Убитий у серпні 1949 р.» (*там же:* Арк. 248).

«Гордієнко Іван Карпович, 1918 року народження, уродженець Київської області, нелегал з 1944 року, організаційний керівник Городенківського надрайонного проводу ОУН по кличці «Чорногора» (*там же*: Арк. 248).

«Ремблович Іван Семенович, 1897 року народження, уродженець м. Городня Чернігівської області, безпартійний, освіта вища. Захоплений МДБ 6. XI-49 р. в с. Космач Яблунівського району.

1919—20 — нач. зв'язку, нач. опер. відділу Ген. штабу армії УНР, підполковник. У 1921 р. у складі групи Ю. Тютюнника — нач. операт. відділу Київської дивізії. 12.XI-21 р. потрапив до полону під містом Базар, утік з полону.

Один з організаторів дивізії «Галичина» — ком. роти. Під Бродами поранений. В листопаді 1944 прибув у Коломийський район» (*там же:* Арк. 314).

Читач також може переконатися з пропонованих документів, що в УПА воювали і представники багатьох національностей.

Крім того, документи ОУН—УПА застерігають і сьогоднішніх патріотів України: не допускайте розколу, міжусобиць у націоналістичному середовищі, бо тільки в єдності можлива незалежна Українська Держава.

№ 1

АКТ
про відновлення Української Держави.

30 червня 1941 року.

УКРАЇНСЬКИЙ УРЯД
Львів, дня 30 черв. 1941
ч.: 1/41 год. 21

Р і ш е н н я ч. 1.

Національних зборів українців

АКТ ВІДНОВЛЕННЯ УКРАЇНСЬКОЇ ДЕРЖАВИ

1. Волею українського народу, Організація Українських Націоналістів під проводом Степана Бандери проголошує відновлення Української Держави, за яку поклали свої голови цілі покоління найкращих синів України.

Організація Українських Націоналістів, яка під проводом її Творця й Вождя Євгена Коновальця вела в останніх десятиліттях кровавого московсько-большевицького поневолення завзяту боротьбу за свободу, взиває весь український нарід не скласти зброї так довго, доки на всіх українських землях не буде створена Українська Суверенна Держава.

Суверенна Українська Влада запевнить українському народові лад і порядок, всесторонній розвиток усіх його сил та заспокоєння всіх його потреб.

2. На західних землях України твориться Українська Влада, яка підпорядкується Українському Національному Урядові, що створиться у столиці України — Києві з волі українського народу.

3. Відновлена Українська Держава буде тісно співдіяти з Націонал-Соціалістичною Велико-Німеччиною, що під проводом Адольфа Гітлера творить новий лад в Европі й світі та допомагає українському народові визволитися з-під московської окупації.

Українська Національна Революційна Армія, що твориться ме на українській землі, боротисьме дальше спільно з Союзною німецькою армією проти московської окупації за Суверенну Соборну Українську Державу і новий лад у цілому світі.

Хай живе Суверенна Соборна Українська Держава, хай живе Організація Українських Націоналістів, хай живе

Провідник Організації Українських Націоналістів Степан Бандера!

Слава Україні! Героям Слава!

(*ЯРОСЛАВ СТЕЦЬКО* — вр.)
Провідник Національних Зборів

Виготовлено в трьох
оригінальних примірниках
печатка

Оригінал. Машинопис.
ЦДАВОВУ: Ф. 3833.— Оп. 1.— Спр. 5.— Арк. 3.

№ 2

СКЛАД
Українського Державного Правління.

Без дати.

(Відпис з Декрету іменувань
за порядковими числами)

СКЛАД
Українського Державного Правління

1. Д-р Храпливий Євген — ресорт Рільництва.
2. Д-р Паньківський Кость — заступник члена УДП по справах адміністрації.
3. Мгр. Ребет Лев — 1-ий заступник Голови Правління.
4. Д-р Лисий Володимир — Адміністрація.
5. Д-р Барвінський Олександр — Заступник по справах Нар. Здоровля.
6. Лебідь Микола — Безпека.
7. (Прізвище й посада нерозбірливі.— *В. С.*).
8. Д-р Крипякевич Іван — Народна Освіта (Не приняв).
9. Мостович Микола — Заступник по справах Нар. Освіти і виховання.
10. Ген. Петрів Всеволод — Військові справи.
11. Сот. Гасин Олекса — 1-ий Заступник по військових справах.
12. Сот. Шухевич Роман — 2-ий Заступник по військових справах.
13. Стахів Володимир — ресорт Заграничних справ.
14. Федусович Юліян — —"— Судівництва.
15. Головко — —"— Пропаганди.
16. Костишин — —"— Почти.
17. Ольховий Ілярій — —"— Фінансів.

18. Старух Ярослав — Заступник по справах Пропаганди.
19. Позиченюк — Заступник по справах Пропаганди.
20. Пекарський — Заступник по справах Народн. Освіти і Віроісповідань.
21. Інж. Павликовський Юліян — Торгівля і Промисл.
22. Яців Дмитро — Заступник по справах Народного Господарства.
23. Ільницький Роман — Заступник по справах Народного Господарства.
24. Лебідь-Юрчик — Заступник по справах Фінансів.
25. Д-р Осінчук — —"— Народн. Здоровля.
26. Іваницький Борис— Заступник по справах Рільництва.
27. Мороз Теодор — ресорт Комунікації.
28. Д-р Росяк Михайло — Начальник канцелярії УДП.
29. Пясецький Андрій — Заступник по справах Рільництва та керманич відділу лісництва.
30. Солонинка Василь — Заступник Нач. Канцелярії УДП і Начальник Канцелярії зв'язку з ОУН.
31. Грабар Іван — Директор Ревізійного Союзу Кооператив.
Його заступники:
1. Мгр. Яців Дмитро.
2. Дир. Капуста Микола.
3. Филипович Іван.
4. Кульчицький Дмитро.
32. Раковський Роман (інженер) — Директор Центрального Союзу Укр. Промислових Кооператив.
Його заступники:
1. Ільницький Роман.
2. Петрів Зенон.
3. Витвицький Роман.
4. Пиндус Іван.
33. Мартюк Іван — Директор Центрального Союзу Українських Сільсько-Господарських Кооператив.
Його заступники:
1. Губернат Василь.
2. Черник Олекса.
3. Кульчицький Михайло.
4. Кіцера Омелян.
34. Інж. Ольховий Ілярій — Директор Центрального Українського Банку.
Його заступники:
1. Мгр. Ребет Лев.
2. Волошиновський Степан.
3. Шарко Петро.

4. Фостяк Роман.
35. Інж. Сербин Онуфрій — дир. Міської Споживчої Кооперативи.
Його заступники:
1. Лазорко Михайло.
2. Синенький Василь.
3. Салевич Василь.
36. Климів Іван — Член Українського державного Правління (як Краєвий Провідник ОУН).
37. Д-р Горбовий Володимир — Тимчасовий Голова Укр. Держ. Правління на виїмковий час.
38. Д-р Панчишин Маріян — Другий Заступник Голови Укр. Держ. Правління.
39. Дзерович Богдан — Заступник по справах юстиції.
40. Біленький — Заступник по справах Народн. Освіти.
41. Радзикевич Володимир — Ресорт Народної Освіти і Віроісповідань.

Оригінал. Машинопис.
ЦДАВОВУ: Ф. 3833.— Оп. 1.— Спр. 10.— Арк. 13.

№ 3

СПИСОК
представників Українського державного правління за кордоном.

Без дати.

(Відпис з декрету іменувань по порядкових числах)

ЗАСТУПНИКИ
Українського державного правління за кордоном

3. Д-р Горбовий Володимир — Терен Великонімеччини (в рамках Укр. Національного Комітету).
4. Барабаш Гриць — Румунія.
5. Мосендз Леонид — Словаччина.
6. Полк. Ріко-Ярий — Японія.
7. Івахнюк — Хорватія.
8. Стахів Володимир — Німеччина.
(Видано в українській і німецькій мовах в 2-х примірниках).

Оригінал українською мовою. Машинопис.
ЦДАВОВУ: Ф. 3833.— Оп. 1.— Спр. 10.— Арк. 4.

№ 4

ЗВІТ
провідника похідної групи ОУН на схід Т. Семчишина.

Без дати.

Пох. Група ч. III
Добряни К/Стрия, 9. 7 год. 12

ЗВІТ Ч. 3
Проводу ОУН
звітує Провідник Групи, Семчишин Тиміш.

До дня 9.7.1941 год. 12 відомо мені, що через Сян в б. мойому терені йшло 286 людей, призначених до Пох. Півд. Групи ч. III.

Всі люди, що перейшли, були оформлені в 29 похідних роїв. Рій числив попередньо — 10—12 людей, найменше 4 (один — Балигород) найбільше — 10-ть.

В числі 286 людей є з:
Балигород — 10
Сянік — 106
Кросно — 58
Горлиці — 11 (побіжне обчислення)
Краків — 111
Криниця — 10 (286)
До групи III. прилучилися:
Святий Петро
Бак Теофіль
Лаврів Роман
Барановщики, що по проголошенні Самостійности підпорядкувалися
Феник — ближче мені незнаний (знає Грицай)
4-ох політв'язнів, що вийшли з тюрми в Самборі:
Судук Василь
Романів Дмитро
Галатин Михайло
Лопух Дмитро
З цього числа відійшло до сьогоднішнього дня:
86-ох + 9 = 95-ох
На викази в прилозі.
Всі, що полишилися в Групі, переорганізував я в 23 похідні рої. Спис долучую.

Рій Провідника має знак Г1, посувається по головній осі маршу. Постій в околицях Стрия скінчився в дні 8.7.1941 о год. 15-ій. Висилка роїв в дальший етап дороги (до Тернополя, зі звільненням Рогатина, як точки зв'язку!) розпочалася в дні 8.7.1941 р., скінчиться в дні 10.7.1941р., в ранішніх годинах. Постій в околицях Стрия наказав я з таких причин:

а) недалекий фронт,

б) розтягнена група — від Стрия до Костаровець не давала ніякої можливості нею кермувати,

в) потреба відпустити людей, що мали призначення на ЗУЗ,

г) потреба реорганізації роїв,

г) особистої зустрічі з ройовими для обговорення цілого ряду справ, зв'язаних з походом,

д) потреба відпочинку для роїв.

1. В часі походу поодинокі рої несуть поміч місцевій сітці ОУН в обладнуванні державного життя. (В ширшім звіті подам докладніше).

2. В Добрянах відшукав мене Провідник Карпатської Групи (з Карпатської України) і просив мене про зв'язок з проводом ОУН та про дальші інструкції, що має робити, де призначення його групи.

Ми умовилися, і я порозуміюся з Проводом ОУН в тій справі, й дам йому відповідь. Його шукаю в Волосянці б. Лавочного або на шляху: Долина — Калуш — Станіславів — Бучач — Чортків — Гусятин — Городок — Проскурівський — Ярмолинці — Проскурів. Він мене шукає на шляху III-ої Групи. Чоловік, що був, називається Андрій Печара.

3. В одній з місцевостей, на шляху III-ої Групи забрав я для ОУН дуже важні матеріяли (НКВД).

4. Побажання:

а) негайно получитися автом зі мною в справі матеріялів;

б) видати членські викази людям, що є в поході (або якісь інші посвідки);

в) дати відповідь для Карпатської Групи;

г) дати інструкції в зв'язку з маршом Мадярів;

г) подати інформації про нашу ситуацію;

д) конечно авто (бодай двоособовий мотоцикл) для потреб Групи.

В прилозі:

1) відпис друзів, що залишаються на ЗУЗ;

2) « « « /2/

3) Спис роїв, переорганізованих в Добрянах.

Відпис звіту залишаю в пох. архіві.

Звіт пересилаю через Качмарського Володимира до Львова.

Слава Україні!

Героям Слава!

СЕМЧИШИН ТИМІШ
Провідник Групи III

Оригінал. Машинопис.
ЦДАВОВУ: Ф. 3833.— Оп. 1.— Спр. 14.— Арк. 20—21.

№ 5

СПИСОК

членів похідних груп, що відійшли на схід 17—19 липня 1941 року.

18 липня 1941 року.

РОЇ, ЩО ВІДІЙШЛИ 17/7 1941

Рій Гивеля:	Гивель Іван
	Гнідик Юрій
	Няйко Константин
Сталин:	Зубик Василь
	Яворський Михайло
	Гарман Іван — Полтава
	Падалка Григорій — Полтава
	Петрич Олександр — Проскурів
	—"— Михайло — —"—
Рій Вітика:	Вітик Семен
	Війтик Андрей
	Дмитерко Андрей
Харків:	—"— Іван
	Ярема Михайло
Рій Стриганича:	Стриганич Іван
	Нагайло Петро
Полтава:	Матіїв Юрій
	—"— Денис
	Прохват Іван
Рій Шахрая:	**Вовк Володимир — Запоріжжя**
	Шахрай Степан — Полтава
	Козак Юрко — ровером
	Птерайний Микола — Київ
	Гончаренко Галина — Сталин
	Скуз Микола — Київ
	Астремський Григорій — Миколаїв

РОЇ, ЩО ВІДІЙШЛИ 19/7 1941

Рій Васька:	Васько Осип
	Білик Володимир — Полтава
	Федина Василь
	Биць Володимир
	Козій Теодор — Миколаїв
	Зубко Ґригорій — Чернігів
	Лех Осип
	Василюха Михайло
	Росіл Осип — Дніпропетровськ
	Лозицький Іван
Рій Кожана:	Кожан Федір
	Бендин Михайло
	Луцик Іван
	Шишак Іван — Дніпропетровськ
	Блянюк Володимир — Кам'янець-Подільський.
Рій інж. Левицького:	Левицький Михайло
	Кіляр Марія
Дніпропетровськ:	Світлична Олександра
	Мегедь Микола
	Іващенко Василь
	Головка Марія — Харків
	Оксентюк Ігнатій — Київ
	Безпалова Марія — Полтава
	Бернада Михайло — Винниця
	Курінний Олекса — Київ

19.VII.1941 Галайда

РОЇ, ЩО ВІДІЙШЛИ 18/7 1941

Рій Шандри Осипа:	Шандра Осип
Київ:	Кушнір Юрій
	Готь Ярослав — Київ
Дніпропетровськ:	Куницький Роман
Рій Гобера:	Гобер Ярослав
Київ:	Коваль Євген
—"—	Коваль Йосафат
Дніпропетровськ:	Керод Богдан
	Желіско Радислав
Рій Загайкала:	Загайкало Василь — Суми
	Мудрий Ярослав
	Стеранка Святослав

Полтава: Цимбалко Семен
Александрович Дмитро

18.VII.1941 Галайда

Оригінал. Машинопис.
ЦДАВОВУ: Ф. 3833.— Оп. 1.— Спр. 14.— Арк. 41—43.

№ 6

СПОГАДИ
учасниці похідної групи ОУН.

Без дати.

СПОМИН
Учасника походу південної групи.

29/6. Неділя. Прийшов наказ першого їхати на Сянік. Мешкаю з подругою в одного нашого священика, але противника, він «Мірошник». Тому приготування наші є скриті, але більше нервові, ладую всі речі. Наплечники годі двигнути, а до того ще дві валізки. Прийшов перший, в вечір відправа на дванадцятці і вночі від'їздимо з Кракова. Річи лишила, взяла лиш наплечник. Їдемо всі порозсіяні по вагонах, але всі добре себе бачимо. Висідаємо одну стацію перед Сяніком та пішки болотом (падав, видно, дощ) манджаємо до села К. По дорозі мороки з моїм наплечником, оказується, що подруги більше наладували, чим друзі, звичайно, жіноча царовитість і господарність. В селі запаслись ми в солонину, приділили нас, себто подруг, до жіночого роя, але через границю Сян довелось нам йти з нашими друзями з Кракова. Подруги нас ждали по другому боці Сяну.

Переправа через «першу границю» на наших землях була досить тяжка. Сторожа вже стріляла, тому треба було старатись вимикнути «Гренщуців». Переходили ми в селі Н. Приїхали ми рано фірами, осібно друзі, а осібно дівчата. На нашій фірі було повно пропагандивного матеріалу та інші наші видання. Нещастя хотіло, що саме ми «попали чортові в зуби», і на дорозі сам комендант станиці нас задержав та хотів завести на станицю, щоб переслухати. І тут треба було ужити всіх хитрощів жіночих, щоб якось ціло викрутитись. На наше щастя, над'їхав старшина військовий до нашого ангела хоронителя, а ми обіцяли йому, що зараз самі вголосимось. Тільки ми стратили їх з очей, порозбирали річи і в ліс, аж тут на гостинці авантура. Комендант кричить на нашого

«малого» провідника, щоби показав, кудою ми пішли. Тихесенько пересидівши від рана до вечора, 5/7 о годині 8 в вечір ми пройшли Сян. Подруги на одному броді, а друзі трохи від нас дальше. Я з подругою Реною пішла на глубшу воду, тому що самі малі, дві висші подруги пішли на кращий брід. Трішки страху, а трішки гумору, й ми були на другому боці. Оглянувши совітські «бункри», пішли ми в новозаложений «колгосп», де нас ждали подруги з нашого роя. Враження погане, колгосп нам не подобався, було видно руїну й хижацьку руку наїзника. Фірами скоро переїзджаємо нашу рідну Галичину. 8/7 ще раз нас перегрупували, я розсталась зі своїми щирими подругами з Кракова в Дулібах, а радше в Лисятичах. Незабутній двір і дуже щира гостина селян, головно смакувало молоко і книші білі, це вперше білий хліб по еміграційнім Г. Г. (генерал-губернаторстві.— *В. С.*). Виразно тямлю село Пуків, а то завдяки Дарці, яка купила гарну весільну юбку. Наша Дарця вже парадує в ній цілий час, і слава про красу юбки і дівчини несеться по широких степах України.

15/7 стрічаємо в Тернополі. Тут знова перегруповують нас, і подруг вже не пускають самих, тільки приділюють до муж. роїв. Радять нам наплечники не переладовувати, бо, може, прийдеться нам пішки іти, головно постаратись про хліб і харчі, бо, мовляв, там голод і не знати, як населення прийме.

17/7 через Підволочиська переїздимо другу границю на нашій рідній землі. Година 18.15, серце товчесь, якесь зворушення огорнуло всіх — ми переїздимо річку Збруч, історичну річку... Така погана, а стільки споминів з нею. Волочиська роблять на нас погане враження. Знищене жидівське й брудне містечко. Їдемо по обітованій землі, чим дальше від границі, тим краще чуємось, і то почування буде степенуватись. Їду в рої симпатичнім, кожний друг це для себе окремий тип людини, а однак цілість нашої «13» гармонійна, нас, подруг, тільки 3. Добре чуємось, товариське життя процвітає, заслуга це нашого роєвого, все спокійний, зрівноважений, строгий і добрий. Любимо його і поважаємо. Напрям нашої дороги — Проскурів. Переночували в Бокіївці, це, мабуть, село, де всі наші рої гостювали. Їдемо дальше кіньми, люде нас вітають щиро. З початку здержано, беруть нас за німців, що вміють говорити по-українськи, і звідси та здержаність і холодність. Та коли переконуються, що ми такі самі українці, як і вони, то гостинності й щирості нема меж. Так, як вміють наші брати з-за Збруча гостити, так ми не вміємо. Хто раз загостив на наші степи, того все щось тягне туди, де чуєш серце України.

Проскурів — це перше місто. Погане, брудне й жидівське.

Навіть не хочеться в ньому задержуватись. Єдемо дальше на схід. Переїзджаємо через Давидківці, Бахмачівці, Порхомівці, легенькими, плитками возиками, зовсім дерев'яними. Перший раз тоді побачила я красу українського села, положенням, будовою хаток та стріхами солом'яними я була очарована, таке село я вимріяла собі з поезій Шевченка, але воно ще краще, немає слів, щоб описать ту красу. А степи! Такої краси, широчини, розмаху й сили я не бачила в своїй теперішній батьківщині. А потім щодня інше село, інші люде, вечером збори й вибирання управи села та міліції. Я починаю вироблятись на бесідницю, говорю так, як чую, нічо не обіцюю, ані не страшу, селяне мене розуміють і по кожній мові запитів і звірювань повна сила. Дається відчути, що тут елемент приголомшений тим режимом, НКВД, але багато цікавіший та в деяких випадках мудріший, чим у нас, крім національної свідомості. З тим тут гірше. Теорії марксизму знищили нам душу народу, але не зовсім, бо гін до власного, окремішного від наїзників, дрімає в душах тих сірих мас. Так серед чудових степів золотої пшениці, серед добрих людей збіджених і застрашених, серед нашої молоді «комсомольської» та у щирих розмовах сходили нам дні. Не чулось змучення, ані невигод. Вечорами по зборах спалось в клуні (якщо була, бо це рідкість) на соломі по-королівськи. Ставали рано о 5 год, вели таборове життя. Спільна молитва «на струнко» робила величезне враження на наших селян. Були випадки, де старий дядько ставав собі збоку до молитви, а сльози радости, а може зворушення капали зі змучених очей по зоранім зморщками обличчю від «щасливого життя» «в квітучій Україні». В тій хвилині відчувалось силу нашого народу, що ніхто й ніщо його не зломить, бо він, той господар землі цієї, має тяглість з предками і внуками своїми.

Ідучи все так на схід, заїхали ми аж під Винницю та розташувались в Майдані Юзвинськім на тому селі для того, що тут ми вперше зустрілись з нашими легіоністами з «Нахтігалю». Гостив у нас друг Ш. та заїдав молоду картоплю з кислим молоком. Завидували нам друзі в мундурах, ми чулись тут краще та були рідніші людям. Я з другом «Матсуокою» — це були ударні пропагандивні відділи — працювали між народом з блискучим успіхом. Дійсно, нас мило заскочив такий стан наших українців за школи Сталіна. Є краще, як ми думали.

Приходить ненадійно 31/7, того дня ми довідались, що наш рій Г.4. перестає існувати, до нас приїдуть нові друзі, а 4 — найкращі друзі — від'їхало як самостійний рій на місце призначення на Запоріжжя. Тяжке було наше прощання —

зжились з нами і довго нам їх бракувало в рої, щоби знову було життя і гармонія. Прийшли нові друзі, пізнавали ми їх, а по двох днях вернувся гумор і життя. Я дістала нового друга до пропаганди — Богдана, удався нам мов дотеп, та вмів з людьми скоро нав'язувати контакт. Почалось знова працювати пляново, ввечері сходили на співах, бо нові друзі краще співали, чим наші запоріжці. Молодь горнулась, і чим більше ми почали з ними зживатись та їх розуміти. Вже тепер відразу пізнавали, хто по десятирічці, а хто вчить, передше це нам було дуже тяжко розібрати, бо ноша у всіх однакова — бідна, але чиста. Жилось мені добре, за працею для нашого брата по той бік греблі сходили дні скоро так, що особисте горе блідло, а віра в краще завтра — велике і могуче — давала сил, і росли крила нам. Аж нагло каже мені друг роєвий, що я відійду до штабу. Ох лишенько. Лишити друзів, з ким зжилось. І прийшов той день, цілком несподівано зблукалось Т. П. з дороги і цілком припадково натрапило на штаб, де я лишилась. Два дні чулась ніяко, всі обличчя чужі, хоч це наші друзі, але все не те, що Т. П.

Тхнуло тут більше повагою і більше людей комплікувало життя. Та однак стрінула я свою подругу ще з Кракова Анну і Уляну та скоро приноровилась до нових обставин. Знова дорога степами, але вже на власних возах, а вечором збори по селах, співи, гутірки. Зближались ми до місця призначення — Дніпропетровська: чим ближче Дніпропетровськ, тим кращий краєвид, більше балок, а чорнозем чудовий, і тоді стає тобі ще ясніше, чому за той чорнозем так б'ються всі сусіди добрі. Цілі лани пшениці та соняшнику — у нас цього не видати. Ночуємо в школі або колгоспі. Людей уже знаємо, добре уміємо до них підійти, навіть молодь вже наша, бувають острі дискусії і то на високому рівні, але ми все перемагаємо, і то не все розумовими аргументами, а просто чуттєвими, спонтанними, з глибин української душі і психіки. І дивно часами стає, що такого молодця протягом двох днів переконуємо, що націоналізм нам ближчий та конечний, якщо бажаємо жити повним життям, а сталінська школа товкла 12 або 14 літ в його душу чужі теорії і віру. Тому стає мені ясним те, чому кожний наїзник більше боїться національного відродження, чим господарського. Боїться часом більше огненних слів, чим танків, от хоч би Шевченко. За це його Москва в'язнила. А там, на тих степах, між тим скатованим і виголодженим народом, родиться стихійно український націоналізм і прийде скорше чи пізніше хвиля, коли скаже він своє останнє слово. Думаю, що розростеться той гін повного національного життя краще, чим у нас, бо там є

широчінь і розмах та ще велика таємна сила з глибин землі, що дає почування хазяїна на власній загороді.

Багато я полишила друзів між молоддю, але з багато причин про них напишу колись пізніше. Маємо друзів і між старшими. От хоч би учителі в селі О. Двоє стариків, які з нами серцем і душею. Раділи нами та гостили так, як своїх рідних синів. Так як ми харчувались на нашій широкій Україні, так ми ніколи в Галилеї не їли. Добрий борщ, курки варені в бараболі, вареники зі сметаною або з медом, пиріжки зі сиром або з яськами, молоко з медом і тільки пшеничний хліб. А овочів не були ми жадні, а до того всего сімячко. Навчились ми їх лускати, як справжні «здешні». Зближались ми до Дніпропетровська, а що бої йшли під містом, ми мусіли ждати в одному селі О. Станули в школі та почались приготування до міста. Прання, шиття, читання книжок із совітських бібліотек — гутірки та завваги. Одні підготовлялись до пропаганди, другі студіювали «безпеку», треті адміністрацію, а четверті хлопотались харчами, щоби зробили запас до міста. Праця йшла як в годиннику. Вечорами сходились до нас молоді хлопці й дівчата і вчились співати. Співали ще своїх пісень при гітарі: «Думи мої, думи мої», «Хмелю...» Були студенти педінституту і техніки, які тепер робили в колгоспі, щоб зібрать хліб та заробить на зиму. Мудрі й ніжні дівчатка. Історію Аркаса прочитали одним душком. Аж 12/9 прийшов день мойого виїзду у Дніпропетровськ, лишала подруг ще на постої, а з Анкою прощались — їхала на полудне. В полудне 13 вересня в'їхали ми одною фірою з другом Д. і вояками з-під Одеси. Перед нами на похилих берегах Дніпра пишався Дніпропетровськ, величезне промислове місто, а за сивою лентою нашого Дніпра гуділи армати, бахкали бомби. Ми вже застали тут наших друзів, які вже при праці, організували Олост, міліцію, школи харчопостачання. Замешкали ми в домі й мали спати в ліжку, але тому, що бомби били, прийшлось спати в льоху. Центр міста знищений вже був, а думаю, що місто ще дуже потерпіло, бо обстріл був острий.

Ішла праця, темпо міське, прийшлось зустрітись з тутешньою інтелігенцією, враження гарні, спомини теж.

Місто скоро прибрало нормальний вид, аж тут нараз Гестапо й арештування... Прийшлось нам покидати дороге нам місто, наше призначення, і 18/X покинули ми місто зі сльозами жалю й злости. Тяжко було кидати Дніпро.

Оригінал. Машинопис.
ЦДАВОВУ: Ф. 3833.— Оп. 2.— Спр. 16.— Арк. 13—18.

№ 7

ЗВІТ
про просування похідних груп ОУН на схід.

Без дати.

З В І Т
Пік, Житомир — 20—27 липня 1941 р.

I

Стан країни за бувшою польсько-совітською границею сильно відріжняється від давніших польських західньоукраїнських земель. Особливо тепер, після відвороту совітських військ, сильно потерпіли міста (Новоград-Волинськ, Житомир). Багато будинків попалили большевики вже після приходу німців при помочі агентів, яких вони залишили, звичайно жидів. Усі склепи в містах відчинено й віддано до пльондрування цивільному населенню. Це виконано грунтовно. В Житомирі нема ні одного склепу, в якому можна б було знайти що-небудь цілого.

При відвороті большевиків виїхало із міста дуже багато населення, головно жидів, теж українців, що були в якийсь спосіб зв'язані з владою. І так з Житомира виїхало около 60% населення. Через те остали майже самі українці, дуже мало жидів і поляків. Населення незвичайно застрашене і в перших днях взагалі не показувалося на вулицю. Щойно після вияснення положення нашими людьми і нав'язання певних контактів із місцевими, можна було помітити певне життя в місті. Прим[іром]: відбуто сходини жіноцтва, сходини робітників, молоді і т. д. Вияснення на таких сходинах приймають люди незвичайно зворушливо і реагують дуже живо на всі зарядження. Прим., акція жіноцтва допомоги шпиталям, реєстрація фахових сил і т. д.

У загальному годі ствердити, щоби населення дуже інакше приймало зміну положення, як це колись, мабуть, вони приймали большевиків. Ніхто не певний, чи большевики не вернуться, застрашені всякою владою, вони послушно приймають теж зарядження тих, що прийшли тепер. Характеристичним, що не проявляють ніякої ініціятиви самі, доки не почують чогось від наших або не дістануть виразного доручення від німців. І це так у місті, як і на селі, хоч у другому випадку більше ініціятиви.

Військо, що проходить тепер на схід, поводиться досить ди-

ко мимо того, що мають виразне доручення — не грабувати. Можна пояснити це тим, що нічого не можна нормально одержати, й вони стараються силою забрати все, що їм потрібно: харчі, знаряддя, підводи і т.п. Населення приймає це спокійно, бо привикли до більших репресій. Однак занадто позитивно не настроюють ці речі населення до німців.

II

Після приходу перших наших одиниць на терен Житомира, назначено управу міста (місцевого), голову міліції з Галичини й голову обласної управи, члена організації, який коротко перед війною, як підпільний, перейшов на тамті терени. Крім того, старалися вони розрушати місцеве населення, бувших урядовців міських і обласних установ вертати на свої місця праці, які були зовсім знищені. Протягом одного тижня вдалося розрахувати людей так, що можна було німцям їх представити. Від того і починається весь клопіт. Як пізніше згадати, відношення німців є абсолютно вороже проти того, щоби на теренах східних і осередних земель діяли в якийсь спосіб члени організації. Це виявляється і в тому, що вони відразу шукають контакту із місцевими і стараються — даючи їм інструкції, як вести поодинокі діли управління і інспірують їх у тому напрямі, щоби усувати назначених спочатку наших людей. І так: голова місцевої управи назначив уже іншого коменданта міліції, якогось місцевого. Також відставили до Рівного голову обласної управи і на його місце вибрано місцевого, який вправді досить добре відноситься до нас і слухає, але є мало самостійний і тому легко попаде під вплив німців.

Теперішній стан ще дуже пливкий. Головно тому, що через опізнення здобуття Києва осіло в Житомирі три армейські штаби — усі Сондербеауфтракте й інші специ від українських справ, що вибиралися до Києва, з них має відповідні повноваласті і старається порядкувати після своїх поглядів. В Житомирі був Баєр, Фербек (з групи Айкерн). Дольмечером 1-шого є Андрусяк (поводиться зовсім добре), а 2-ого Солятицький, який на кожному кроці інспірує відповідно Фербека.

III. Відношення німців.

Найкраще відносять до нас (членів організації, що тамтуди приходять) фронтові частини. Звичайно помагають сильно у переході вперед, беруть на вози, питають навіть, чому не мають скорострілів, і без сумніву висказуються за самостійністю

України. Це, ясне, зовсім не перешкоджає в тому, що в населенні вони не все бачать тих представників самостійної України і поводяться, як вище згадую. Подібно ставляться також у полагоджуванні формальних справ поодинокі уряди, настановлювані фронтовими відділами, як, прим., Ортскомандатури в перших моментах після заняття міст. Звичайно, після перших частин приходять більше зорієнтовані старшини про відношення до українців, а особливо до організації і проголошення самостійності. Тому, коли в перших моментах можна виписувати на брамах, що їх строять для привітання німців наші, не місцеві люди, усе, що нам захочеться, прим.: «Хай живе організація ОУН, Степан Бандера, Самостійна Україна» і т. п., то відтак заборонюють писати навіть «Вільна Україна», а кажуть писати «Звільнена». Про організацію або Степана Бандеру не вільно писати нічого. Таке відношення помічається у всіх відповідальних старшин, а пояснення їх можу подати після розмови з Баєром, а відтак з Фербеком.

Баєр стрінув мене на подвір'ї міліції і, делікатно запитуючи, як я там дістався, просив прийти до нього пополудні. Я прийшов разом із Климишином і з настановленим нами головою обласної управи. Його засадничий погляд на справи такий: найважнішою річею тепер є — упорядкувати життя на Україні. Тому, що винищена інтелігенція, є прямо фізично неможливе наладнати державний апарат так адміністративний, так і продуктивний тими силами, якими ми — українці — розпоряджаємо. А вже в ніякому випадкові не може уявити собі, щоб ми — група Бандери — мали тільки людей, які відповідали б форматом на ці пости. Прим., він питав, чи ми маємо посадника міста для Києва, або згадував, що після його загальних обчислень потрібно нам 80 000 урядників на самі вищі пости. Звідки ми їх візьмемо? На західних землях цю справу ще можна поладнати, тому він, хоч засадником не може признати нашого уряду, а тим самим усіх назначень із рамени цього уряду, не усував людей, яких у цей спосіб назначувано, коли вони відповідали фахово даному постові. Тим самим,— казав він,— хоч ні уряди, ні революційного проводу (на які покликувалися наші при іменуваннях людей у Станиславівщині) не признає, фактично їх признавав. Однак, він певний, що зовсім інакше справа представляється на східних землях. Тут ми не ділали, матеріял відповідний на такі пости утік з большевиками, і тому труднощі будуть багато більші.

Відносно проголошення самостійності — казав, що це був звичайний обман. Найгіршим було це, що спікер радія сказав воякові в радіостанції, що тримав там стійку, що він має

прочитати в порозумінні з німецькою владою якесь проголошення. Тим часом ніякого порозуміння в цій справі не було. Бандера навіть не старався говорити перед тим з Гітлером. Сам він Баєр — говорив із Митрополитом, і той мав бути обурений на склад уряду. Зрештою — як можемо робити ми щось подібного, доки на наших теренах проливають німці кров. Крім того, заявив він, що німецький уряд ніколи не буде говорити з рухом, в якого в рядах є людина, як сот. Ярий. Не подаю тут наших відповідей, бо йшло мені тільки про те, щоби подати в звіті його погляди.

Фербек з групи Айкерна прибув тамтуди дещо пізніше, після того вже, як упорядкував Волинь. Він приїхав зі Солятицьким, і перший їх подвиг був, що задержали групу наших людей, яких транспортувало наше тягарове авто на провінцію. Їх було около 14 і їхали в дооколичні села під покришкою праці, яку веде Климишин (майор Йост). Він казав їм усім вернути до Житомира і там випитував Климишина, чи справді ці люди призначені до тої праці, яку він подав. На жаль, усі вони дали посвідки від Ортскомендатур, потверджені добрягою Фердфеблем, що їдуть організувати районні і сільські управи. Це не згоджувалося з тим, що казав Климишин, і їм заборонено цю працю. При тій нагоді — він говорив довше зі мною, представляючи такі погляди: коли на західних землях безсумнівний провід майже лежить у руках Бандери, то вже на Волині про нього мало хто чув. Там — мовляв — бандерівці відсувають на другий пост місцевих, забираючи собі найважніші становища. І тим накидають волю населенню, якого наставлення зовсім інше. На східних землях не то, що про Бандеру, але навіть організацію ніхто нічого не чував. Тому він вправді допустив, що наші люди тепер там працювали, але ствердив у п'яти селах, що вони — замість вести пропаганду за обрібку колгоспів, ведуть політичну роботу, і то в напрямі Бандери. Тому він є змушений зарядити усунення усіх українців, що походять з західних земель, з тамтих теренів. На політичні справи тепер ще абсолютно не час, крім того, наробили ми німецькій владі багато клопотів у зв'язку із проголошенням самостійності. Тим більше, що все те ми покриваємо порозумінням з урядом, якого абсолютно нема. Тим більше — мовляв — робиться в групі Айкерна закид, що вони з нами співпрацювали, і тепер вони мусять усе ще випити.

В цілому я зауважив, що його аргументи були того самого рода, як в Солятицького. Солятицький був кілька разів на подвір'ї в міліції і говорив кілька разів з Климишином. Звідси я знаю його погляди.

Зарядження Фербека вже починають ділати. Доручення — забратися із тамтих теренів — одержали 6-ох наших хлопців, що йшли на Харків. Також Феник і я дістали доручення зараз виїхати із Житомира і зголоситися у ратуші у Львові в кімнаті 33. Там мав урядувати колись Чучкевич, а тепер Міляннч. Я вернув із Житомира, але там не голосився.

Копія. Машинопис.
ЦДАГОУ: Ф. 3833.— Оп. 1.— Спр. 14.— Арк. 45—47.

№ 8

ЗВІТ ОУН
про організацію української влади на західноукраїнських землях.

22 липня 1941 року.

ЗВІТ
про роботу в справі організації державної адміністрації на терені Західних Областей України

Дня 22.7.1941 р.

І. Українську Державність проголошено на всіх Укр. Землях, звільнених від московської окупації, а саме на Західних Областях України, в Житомирській Області й в частині Київської Області.

Станіславівську Область майже в цілости заняли мадярські війська, які проголошенню Української Державности не робили ніяких перешкод. Румунські війська, які заняли Чернівецьку Область й частину деяких галицьких повітів (Заліщики, Снятинь), поставилися від самого початку ворожо до Укр. Державности та почали переслідувати, а далі й нищити українське життя. Нищили укр. прапори, розганяли укр. установи, арештували укр. діячів. Українцям-Галичанам наказали негайно опустити територію Чернівецької Області.

Інші Області заняті німецькими військами і подекуди словаками. На тих теренах проголошення Укр. Державности не зустріло перешкод, одначе згодом нім. військові чинники у Львові вимагали й вимагають відкликання акту проголошення Української Державности.

Всюди проголошено Укр. Державність на основі рішення Проводу ОУН.

ІІ. Вслід за проголошенням Укр. Державности в виконанні

наказу ОУН організовано Місцеву Державну Адміністрацію (сільську, міську), Районову, Окружну й Обласну.

І так:

Місцеву (сільську, міську) адміністрацію — сільські й міські управи — організовано на терені Областей: Станиславів, Тернопіль, Львів, Дрогобич, Рівне, Луцьк, Житомир і частинно на Київщині:

На терені тих Областей охоплено всі села, міста й містечка.

На терені тих Областей організовано в усіх районових пунктах (беручи райони по схемі большевицького адміністративно-територіяльного поділу) Укр. Районові Управи.

Обласні Управи організовано в Областях — Станіславів, Тернопіль, Львів, Житомир, Рівне, Луцьк. Ті Обласні Управи вже працюють. В стадії організації Обласна Управа в Області Дрогобич.

Обласні Управи — Тернопіль, Станиславів, Луцьк, Житомир — фактично затверджені військовими чинниками й працюють в порозумінні з тими чинниками. Обласні — Рівне й Львів ще не зв'язалися з військовими властивими чинниками, хоч на ділі роботу ведуть й остаються в контакті з Округами й Районами.

Окружні Управи організовано на терені майже усіх Західних Областей.

Округи в більшості покриваються за давніми повітами.

III. В нормальному функціонуванні Укр. Управ всіх згаданих ступнів великі перешкоди зустрічаються з боку німецьких і мадярських військових чинників (Орст- і Штадткомендатур).

Між іншим, часто трапляються випадки, коли на інтервенцію різних польських чинників німецькі й мадярські військові команданти, незважаючи на існування місцевих (сільських чи містечкових) Укр. Управ, уповажнюють польські елементи організувати місцеву державну адміністрацію до міліції включно. Це особливо на терені Тернопільської Области.

Німецькі військові чинники — т. зв. господарники, часто інгерують в наші господарчі відносини, особливо в організацію промисловости, сільського господарства й торгівлі, витворюючи таким чином хаос та занепокоєння й схвильовання серед укр. населення. Згадані чинники форсують різних польських господарників на керівні становища нашого економічного життя та поширюють вістки про поворот польських дідичів на знаціоналізовані земельні посілості й поворот б. власників на знаціоналізовані промислові чи торговельні підприємства. Є випадки, коли польські дідичі одер-

жують від різних німецьких військових чинників якісь ближче неокреслені уповноваження про передачу їм колишніх їх маєтків. Ніхто, одначе, з тих уповноважених не відважився до сьогодні явитися з тими уповноваженнями на село й не пробував обнімати в свої руки колишніх своїх маєтків.

Встановлену укр. місцевою управою управу підприємства німецькі військові чинники подекуди без порозуміння з укр. державною адміністрацією чи місцевим проводом ОУН змінюють, настановляючи керівниками польські елементи, заангажовані в минулому й сьогодні в протиукраїнську роботу (напр., цукроварня Ходорів, де німці накинули на керівника польського офіцера, активного члена польської підпільної організації).

Найбільший хаос витворився в питанні організації й праці міліції з тієї причини, що в кожному районі, окрузі й області німецькі військові власті інакше до тих справ ставляться. Це особливо в питанні озброєння міліції й її компетенцій арештувати, робити обшуки, слідства і т. д. В одних районах дозволяється міліції носити зброю, в інших знову строго забороняється. Одного дня німецькі військові команданти самі стараються про зброю для міліції, але часто в якийсь час наказують міліції ту зброю зложити. В більшості районів наша міліція працює без зброї.

Арештувати укр. міліції строго заборонено. Це створює ненормальний стан, який використовують ворожі нам чинники для організації боротьби, скерованої проти нас. Укр. міліція не є в стані з тієї причини вести боротьбу з диверсійними большевицькими бандами, які в деяких районах — в лісистих теренах, зі зброєю виступають проти укр. влади. Були вже в боротьбі з тими бандами криваві жертви з нашого боку (село Мелна, п. Рогатин). Польські підпільні організації оживили свою роботу, влаштовують курси, військові вправи, використовуючи до цього б. польських офіцерів, які прибули на наші землі вслід за мадярськими військами. Бувають випадки, що наша міліція викриє зброю у польского населення, а результат того такий, що на інтервенцію польських решток поміщицьких кругів мадярські військові частини розброюють нашу міліцію (село Ходачків, п. Тернопіль).

IV. На терені Станиславівської Області мадяри зажадали зложення присяги й підчинення укр. держ. адміністрації мадярам, одначе представники організованих укр. управ відмовились. Який стан на терені тієї области витворився наслідком тієї відмови, відомостей ще немає.

V. Українське населення беззастережно стануло по стороні ОУН і організованої ОУН державної адміністрації, вислов-

люючи в масових всенародніх маніфестаціях послух і довір'я укр. владі й Краєвому Урядові та його Голові п. Я. Стецькові.

В краю досі не завважено проявів роботи старого партійництва чи групово-політичних диверсій. Усе населення, всі суспільні верстви, стани й професії станули по стороні Проводу ОУН Провідника Степана Бандери та Краєвого Уряду п. Я. Стецька.

Диверзія мельниківців вспіла була створити свою сітку та районову управу в Рогатинському повіті, але сьогодні та сітка вже розбита й районова управа в більшості вже під нашими впливами. Окремі люде з групи мельниківців намагаються подекуди викликати враження про свою силу та великі політичні впливи (особливо поза межами Укр. Земель), одначе як дотепер всюди зустрічають їх з недовір'ям і ворожістю.

У Львові зібрання робітників гостро осудило розбивацьку й шкідницьку роботу мельниківців, прогнавши їх представників зі салі нарад.

Зорганізована ще 7.VII.1941 р. на зборах громадянства в справі консолідаційної акції Рада Сеніорів приписала собі право говорити в імені цілого Укр. громадянства. Одначе досі не зробила вона ні одного кроку в некористь нашої лінії, бо речник Організації, який є все присутній на нарадах сеніорів, всякі невідповідні почини [...] Поза тим Рада Сеніорів дається уживати як інструмент нашої [...] при певному натиску з нашої сторони здобувається на гідну поставу.

21. VII. 1941 на засідання Ради Сеніорів прибув представник мельниківської диверзії др. Гнатевич, складаючи заяву, що група, до якої він належить, вважає необхідним і доцільним забути всі дотеперішні спори, припинити внутрішньо-політичну боротьбу та створити діловий Комітет, в якому могли б співпрацювати всі українці доброї волі без огляду на свою попередню політичну діяльність та програмово-політичну різницю.

Рада Сеніорів постановила супроти того побільшити свій склад через кооптацію представників нашої Організації й групи мельниківців та переіменувати себе в Українську Національну Раду.

Дальших рішень в тій справі Рада Сеніорів ще не видала, головно через те, що була змушена свою увагу звернути на питання нім. плянів створити з Західних Областей України Генерал-Губернію. Рада Сеніорів постановила вислати на руки нім. мін. закр. справ Рібентропа протест проти утворення з Західних Областей України Генерал-Губернії.

Сьогодні прибув до Львова др. Кубійович, який звернувся

до др. Ребета з пропозицією поділитися ролями в роботі в Західних Укр. Землях, причому вичувалося, що він сам бажав би певну ролю, правдоподібно, подібну, як в Кракові, на цих теренах виконувати. Др. Ребет не дав на це ніякої відповіді. Др. Кубійович залишається у Львові кілька днів і буде старатися ту справу полагодити.

VI. До сьогодні укр. управи (сільські, міські, районні, окружні, обласні) провели велику роботу в наладнанні ладу й порядку, в урухомленні й відбудові по містах підприємств публичного користування, в організації торгівлі й відбудові промисловості. Безумовно, результати роботи були б далеко більші, якщо б з боку німецьких військових чинників робота наших управ не зустрічала перешкод.

Пекучою справою є питання упорядкування земельного питання в зв'язку з настроями селян ліквідувати негайно й за всяку ціну колгоспи. В більшості випадків селяни самі ліквідують колгоспи, розподіляючи масиви колгоспної землі поміж себе. Це особливо на Східних Укр. Землях, де селяни бажають негайно ліквідувати колгоспи і всякі розмови чи натяки про те, що колгоспи будуть ліквідовані пізніше з уваги на потребу плянової розв'язки тої проблеми й упорядкування законним шляхом, приймають з великим недовір'ям і трактують це як заповідь замаскованої політики, скерованої на шкоду укр. селянства. Наші люди, які найшлися на Східних Землях, в тому питанні кидають клич негайної ліквідації колгоспів і тим захопили укр. селян та поєднали їх беззастережно до нашої акції. Мельниківських дольмечерів, які давали селянам на Східних Землях інші відповіді, укр. селяни приняли як ворожих агентів.

В деяких районах Західних Областей священики намагалися й намагаються відібрати від селян церковні землі, передані селянам більшовицькою владою, чим викликали й викликають серед селян схвильовання і невдоволення.

Послання Митрополита Шептицького з дати 10.VII.1941 р. про організацію парохії й громади викликало серед укр. громадянства погане враження. В тому посланню Митр. Шептицький закликав духовенство організовувати місцеву адміністрацію, надаючи священикам право силою своєї власті встановлювати по громадах війтів та нач. міліції. Це тоді, коли в Західних Областях не було вже села, в якому сільська управа нашою Організацією не була би зорганізована.

Митр. Шептицький візвав духовенство обняти всі ерекціональні грунта й маєтки та організувати школи й заключувати з учителями службові договори.

Митр. Шептицький наказав духовенству підготувати нім. прапори й декорувати ними парафіяльні будинки та візвав населення до послуху нім. владі та цивільній владі, якщо така згодом буде організована.

Молодих людей, які були примушені покинути землі своєї батьківщини й виїхати за кордон, Митр. Шептицький візвав до спокою й розваги, звертаючи їм увагу, що всякі виступи, на які можуть їх пхнути, були б тепер непростимим злочином.

Це в короткій формі основні думки згаданого послання.

Ясна річ, що згадане послання не може не причинитися до зросту хаосу й замішання в Західних Областях.

VII. При призначуванні укр. управ всіх ступнів наші Організації руководились в засаді принципом фаховості й на тому принципі організовані всі наші управи. З тієї причини увійшли туди люди, які в минулому проявляли більшу чи меншу політичну діяльність (УНДО, радикали, Ф.Н.Є.). Всі вони сьогодні заявили, що визнають беззастережно авторитет Проводу ОУН й дійсно по нинішний день лояльно виконували всі директиви місцевих Проводів ОУН і на зовні виступали як сторонники нашої Організації.

Нового складу Обласних Управ, Окружних та Міських наразі не подаємо. Подаємо тільки склад Львівської Обласної Управи та голів інших Обласних Управ.

Склад Львівської Обласної Управи:

Голова — др. О. Марітчак.

Заст. гол.— мгр. Спольський.

Реферати — Заг. адмін. — др. Росляк (адвокат з Чорткова, б. радикал).

Земельний — інж. Девосер.

Промислу — інж. Бачинський.

Торгівлі — дир. Квасниця.

Ком. Госп. — п. Кульчицький.

Сусп. Опіки — др. Гриньовський.

Фінансів — мгр. Стець.

Шляхів — інж. Рижевський.

Заготівель — М. Кульчицький.

Інші реферати ще не обсаджені.

Голови Обласних Управ:

Тернопільської — В. Охримович, член ОУН.

Станиславівської — інж. Семянчук (б. прихильник чи член Ф.Н.Є.)

Волинської — А. Марченко (член ОУН).

Рівенської — Карнаухов (адвокат, наш прихильник), заст. Волошин Р.

Житомирської — Лицюк (ближчих відомостей про нього ще немає).

VIII. Останні відомості зі Східних Земель говорять, що Українську Державність проголошено також на терені Вінницької та Кам'янець-Подільської Області в частині, звільненій від московської окупації. Там теж організовується місцева адміністрація, але звітів ще нема.

На Східних Землях населення скрізь вітає Провід ОУН і Провідника С. Бандеру. Нім. військові чинники прихильно ставляться до проголошення Державности на Східних Землях. Вороже ставляться тільки політичні референти. Перешкоди в нашій роботі роблять мельниківські диверсанти, які на кожному кроці стараються нашу акцію паралізувати. Особливо визначився дотепер з цієї роботи п. Сулятицький. Диверзія мельниківців на Східних землях дотепер не дала ніякого успіху, а противно, своєю розкладовою роботою і зв'язками з німцями зміцнила наші позиції.

З Пінщини та Берестейщини відомостей нема. Організація міжобласного, краєвого уряду дуже актуальна. Деякі уряди, як земельний, дорожний, фінансовий, вже є, інші могли би скоро бути, одначе з політичних причин я не був в спроможності цього поставити. Якщо ніщо не перешкодить, в найближчих днях поставлю це.

Слава Україні!

Копія. Машинопис.
ЦДАВОВУ: Ф. 3833.— Оп. 1.— Спр. 15.— Арк. 8—12.

№ 9

ІНФОРМАЦІЯ
до проводу ОУН у Львові про діяльність українських націоналістів.

Без дати.

ЗВІТ
з північно-західних українських земель

До проводу Організації Українських Націоналістів у Львові.

Дня 27.7.1941 р. на площі Старого Замку в Рівнім відбулося Свято Української Державності, а потім величава маніфестація.

Присутніх 10 тисяч людей із Рівного і сімох районів дав-

нього рівеньського повіту (Корець, Гоща, Межиріччя, Олександрія, Клевань, Рівне, Тучин), як теж численні делегації від населення Полісся (Костопільщина і Деражне).

Осередком Свята був Перший Курінь Українського Війська ім. Холодного Яру.

Всі райони прийшли зорганізовано з орхестрами, прапорами й написами: «Хай живе наш Вождь Бандера», «Боремося за державу Володимира Великого», «Хай живе Одна Нероздільна Українська Держава».

Під час Свята співав гарно хор із села Городна на переміну з трубними орхестрами, яких було на Святі аж вісім.

Величності Свята надала організованість й дисципліна його учасників.

В год. 10-й рано показались на зруйнованих вулицях Рівного перші колони людей в гарних національних строях з районів; всі йшли в сторону площі Старого Замку.

Першим увійшов Перший Курінь Українського Війська ім. Холодного Яру. За ним організовано всі райони. На площі уставилися всі в трійкові колони.

Почалося Свято. Відкриває друг Заборовець. Описує положення України зараз, з'ясовує наше відношення до Москви та наші взаємини з Німеччиною. Палко говорить про 2-літню боротьбу ОУН за Незалежну Українську Державу. Подає ціль Свята.

Потім виступає бувший підпільник друг Остап. Він говорить на тему: «Мета і ціль ОУН».

Промова Остапа: «Слава Україні! (Всі руки вгору і разом тричі: Героям Слава!)... Я член ОУН, підпільник, що працював на цьому терені, на терені Рівенщини. Український Народе! Від імені ОУН повідомляю Вас,— всіх тих, що тут Вас бачу, що ОУН буде боротися за Самостійну Соборну Українську Державу до остаточної перемоги. Український Народе! Настав той час, вибила та година, в якій маєш змогу власною силою творити український державний апарат.

Український Народе, знай, що ОУН бореться за Могучу Соборну Самостійну Українську Державу і за тих всіх Українців, що їм є Україна понад все. Народе! Ще раз потверджую, що ОУН буде боротися до часу здійснення Української Державності, ОУН Бандери, ОУН Українського Підпілля.

Хай живе Бандера! Хай живе Стецько! Хай живе цілий Провід Українських Націоналістів!»

Тоді слідують довготриваючі оплески. «Слава»!

«Хай живе Самостійна Соборна Українська Держава! Хай живе Уряд Ярослава Стецька! Хай живе Провідник Степан Бандера! Хай живе Адольф Гітлер!»

На Святі було багато німецьких старшин, які принимали разом з українськими Представниками Влади дефіляду.

На Святі проголошено всім святочно, що революційним порядком повстав Перший Курінь Українського Війська ім. Холодного Яру.

Цей Курінь зложив присягу, а разом з ним складали присягу всі зібрані. Посвячено прапори:

1. Національний.

2. Прапор Куріня (синьо-жовтий), на одній стороні є тризуб, а на другій напис: «Воля Україні або смерть».

Цей прапор вишивали підпільники ОУН Рівенської округи під кермою друга Остапа, він був прапором підпільної групи ОУН Рівенської області. Від підпільних вийшла ініціятива творити Курінь, і вони передали Куріневі свій прапор. Під цим прапором звели підпільні ряд боїв проти чекістів. І тепер передали Першому Куріневі Українського Війська, щоби продовжував самостійницьку боротьбу.

3. Прапор Організаційний (червоно-чорний).

По закінченню Свята всі райони перейшли вулицями міста організовано (колони в трійках) з окликами: «Слава Україні!», «Хай живе Українська Самостійна Соборна Держава на чолі зі Степаном Бандерою!», «Хай живе Уряд Стецька», «Хочемо повороту Бандери і Стецька на Україну!» В місті був спинений рух. Німці робили знимки і помагали нам робити порядок.

По Святі Перший Курінь зайняв на казарму один із міських будинків. Зараз на другий день приступив до підстаршинського вишколу. Вже першого дня постаралися ліжка, сінники, коци і простирадла. Постаралися полеву кухню, запаси харчів, білля. Всім пошили мазепинки. Почалися вправи. Вправляє Перша Сотня 120 людей. Комендант Куріня друг Остап. Вишкільні: Федорович, Сірко, Ципко, Мельник. Курінь вправляє 5 днів.

В тім самім дні була велика маніфестація в Здолбунові. Було до 10 тис. людей. Всі організовано. Звіт осібно.

31.7.1941 р. бій Української Міліції в Степані. Участь брало 100 міліціянтів з полк. Лиходьком на чолі. Бій триває дальше. В полон взяли 6, здали їх Німцям, 2 здали до Костополя, разом 8. Вбитих 8 більшовиків. Узброєні в скоростріли, револьвери, динаміт і плин. Бої тривають дальше.

Партизанка велася: в Деражне згинуло двох наших, Іван Царик і Петрик. Большевиків упало 8. Один наш, псевдо Ярослав, ранений. Взяли скоростріли.

Костопільський Район. Партизани б'ються. Вбито 6 чекістів. Впав 1 наш, Іван Дайнер з Футорів Бічальських.

Ідуть бої з чекістами в Підлужному. Там згинув Авраам Фінчук.

Оригінал. Машинопис.
ЦДАВОВУ: Ф. 3833.— Оп. 1.— Спр. 15.— Арк. 7—7зв.

№ 10

ДИРЕКТИВА
краєвого провідника ОУН до провідного активу з ідеологічних питань.

Без дати.

Провідному активові ОУН

І. В кожній організаційній станиці виключно повинні бути:
а) Український Національний Прапор;
б) Організаційний прапор;
в) Національний Герб;
г) Організаційне знамя (вишите).

За виготовлення, переховування відповідають провідники організаційних клітин.

За перехоплення Організаційного Прапору і Знамени відповідає Провідник Організаційної клітини, як за віддачу ворогові в часі бою боєвого прапору.

ІІ. 1. Ввести по всіх церквах обов'язкове відспівування молитви «Боже Великий, Творче Всесильний» на закінчення кожного богослуження.

2. В кожній місцевій церкві, в якій у боротьбі з наїзниками згинули Українські боєвики, вмістити таблицю з їх прізвищами, іменами, датами народження і смерті. Під написом «Здобудеш Українську Державу або згинеш в боротьбі за неї».

3. На всіх могилах героїв вмістити таблиці з написом про боротьбу за Українську Державу героїв і. т. п. Зняти всі таблиці, на яких написано про жертви терору і. т. п. (прм., жертвам терору) і заступити новими — Героям за Українську Державу.

4. В кожній Українській хаті повинні бути портрети Т. Шевченка, Міхновського, Петлюри, Коновальця, Бандери, Укр. Прапор і Герб.

Крім того, на стіні виписати на картоні Декальог.

На столі прибраний вишивками Кобзар Т. Шевченка.

ІІІ. Виготовити і передати до Проводу опис усіх поляглих членів УВО і ОУН і не членів в боротьбі з наїзниками за час від польської окупації до останніх днів, подаючи:

1) а) ім'я, прізвище,
б) дата народження і місце,
в) професію,
г) організаційний пост,
д) місце і обставини смерти.
2) Опис всіх виселених большевиками.
3) Арештованих большевиками, які досі не повернули.
4) Арештованих від дня приходу німців (дотично їх приналежності до Організації і Орг. постів).
5) Спис тих, що згинули (в тюрмі розстріляні)в часі від приходу німців; в двох останніх випадках подавати щомісяця списки про нові арешти і розстріли...

IV. Поробити знімки могил героїв і передати Проводові. Розшукати знимки погибших героїв і передати Проводові до архіву.

V. Організувати в кожній станиці і повіті для потреб Організації бібліотеки. Відповідають за них суспільні і пропагандивні керівники.

VI. Провести в найближчий час силами старшого громадянства збірку книжок (белетристика, видання вісника) на Східні Українські Землі. Книжки збирати в повітах і про проведену збірку і її вислід повідомити ПРОВІД.

Краєвий провідник
організації українських націоналістів.

Копія. Машинопис.
ЦДАВОВУ: Ф. 3833.— Оп. 2.— Спр. 3.— Арк. 38.

№ 11

ДИРЕКТИВА
краєвого провідника членам і прихильникам ОУН про використання національної символіки.

Без дати.

Членам, симпатикам і прихильникам ОУН

Про прапор і герб:

В справах національного і організаційного прапорів і національного гербу та знамя Організації далі ще багато існує непорозумінь і непотрібних спорів.

Тому ще раз подаю до зобов'язуючого відома:

1. Українським національним прапором являється прапор кольорів синьої і жовтої (синя в горі, жовта в долині), кольори і їх порядок устійнені рішенням Української Державної — Української Центральної Ради, яке зобов'язує всіх українців, коли не буде іншого вирішення Української Державної Влади в майбутньому.

2. Організаційним прапором ОУН являється прапор кольорів червоного і чорного (червоний з гори, чорний з долини).

Значіння кольорів таке:

червоний — кров

чорний — земля.

3. Українським Національним Гербом являється Тризуб в оформленні Української Центральної Ради (Тризуб Володимира Великого).

4. Організаційним знаком є:

Чорний рівнораменний трикутник підставою в гору, на ньому червоний хрестомеч, на хрестомечі золотий Тризуб.

Над підставою буква «О», по лівій стороні знамени трикутника буква «У», а по правім «Н» (разом ОУН). Трикутник вміщений на золотому полі.

5. Порядок вміщування прапорів і гербу:

а) на першому місці завжди український національний прапор і національний Герб — Тризуб.

б) на другому місці організаційний прапор і організаційне знамя.

в) В кімнатах на сцені і на бальконах: на лівій стороні національний прапор і національний герб, по правій організаційний прапор і знамя (коли звернутися лицем до декорації або ввійти до кімнати з дверей).

Прапори порядку кольорів: жовтий на горі, синій на долині, герби, тризуби з мечем або хрестом — це партійні (мельниківські або гетьманські — католицькі) прапори і знамена, а не Українські Національні Прапори і Герби.

Про гімни і марші:

1) Українським національним гімном є: «Ще не вмерла Україна», «Не пора, не пора...»— це нац. марш.

2) Організаційного гімну ОУН ще немає... «Зродились ми великої години» — це організаційний марш. На всіх публічних виступах чи академіях, святах, маніфестаціях співати завжди національний гимн «Ще не вмерла Україна» і не можна його заступати маршем «Не пора, не пора» ні «Зродились ми...»

Про свята:

1) Загальнонаціональні — всеукраїнські свята є ті, що їх устійнено постановами II.ВЗ ОУН, а саме: 22/1 — Свято Со-

борності і Самостійності, 23-го травня Свято Героїв Революції. 31-го серпня День Української Боротьби.

Ті свята повинні обов'язково бути відзначеними всією Українською Нацією.

2) Інші річниці, що мають льокальний характер, можна відзначувати в залежності від умови і політичної доцільності з огляду на дану ситуацію.

Краєвий провідник
організації українських націоналістів.

Копія. Машинопис.
ЦДАВОВУ: Ф. 3833.— Оп. 2.— Спр. 3.— Арк. 39.

№ 12

ІНФОРМАЦІЯ
про діяльність ОУН у Криму.

1942 рік.

ВІСТІ З КРИМУ
(На основі повідомлень з місця й інформацій преси)

Останні вісті з Криму повідомляють, що Крим приєднано до «Райхкомісаріату України», при чому до самого Криму зачислено частину Миколаївської й Запоріжської областей. Крим мають обсадити італійці (?) (поголоски).

Склад населення Криму приблизно тепер такий: 30—40% українці, 30% татари, 15% москалі, решта (15—25%) греки, болгари, турки, грузини і ін. Німців большевики вивезли в час війни на Волгу. Всього населення на Криму до війни було 1 150 000.

Татарам німці обіцяють «Татарську Республіку», створили кількадцятьтисячний татарський легіон, який брав участь в боях за Керч і проти партизанів. Члени легіону в німецьких мундирах, на правому рамені біла опаска. Татари йдуть у легіон, щоб рятуватись від голоду. В легіоні дістають дві марки денно.

Українці в Криму представляються ненайкраще. Русифікація зробила серед них значний поступ. Вони в загальному перестрашені, без ініціятиви, мало активні. Сумної слави тип «совітської людини» далеко тут не перевівся. Однак завдяки нечисленним, свідомим і повним запалу одиницям і в Криму почало відроджуватись українське національ-

не життя. Дня 2 червня 1942 року відбулась у Симферопільському Міському Театрі перша вистава для цивільного населення опери «Запорожець за Дунаєм». Виставу дав новостворений український музично-драматичний театр під режисурою п. Петренка.

Сам факт, що в Сімферополі заіснував знову постійний український театр, — після 22-літньої перерви від р. 1918,— свідчить про живучість українців у Криму, що не піддались і найважчим ударам долі.

В Сімферополі працює під той час українська початкова школа. Відчувається дошкульну недостачу шкільних підручників та шкільного приладдя. Планується помножити число українських народніх шкіл та заснувати дві українські гімназії: хлоп'ячу й дівочу.

З великим зацікавленням ставляться місцеві українці до справи наладнання церковно-релігійного життя. Приміщення для церкви вже є, та бракує священика.

В Криму відчувається брак українського часопису, тому знову поновлено заходи, щоб одержати дозвіл на видавання української газети. Українці старались про дозвіл зараз після приходу німецьких військ, та дістали дозвіл москалі на «Голос Крыма». Крім московського, виходить тут ще татарський часопис «Азат Крим». Треба зауважити, що татари ставились прихильно до українців, а тепер ця прихильність ще збільшилась завдяки тому, що українці вміли з ними відповідно поводитись.

Татарську верхівку більшовики знищили, а ті, що сьогодні вибились на чоло татарського руху, є часто германофілами. Під впливом українців татари розпочали боротьбу проти русифікації.

Про активність руських свідчить хоч би факт, що в Сімферополі вони встигли на 80% опанувати управу й поліцію.

В Сейтлері життя опановане українцями.

Руські розвинули сильну агітацію за «Єдину неделіму». На Крим прибуло багато російських еміграитів з Німеччини. Вони поширюють свою пресу і ведуть роботу виразно протиукраїнську. Підтримують їх при тому деякі німці. В Сімферополі є велика російська бібліотека, що почала широку діяльність. Число абонентів щоденно зростає. При бібліотеці є читальня з книжками, газетами та журналами.

Рівно ж господарське життя Криму намагаються опанувати руські. В Віртшафтскомандо «зондерфірерами» є самі москалі. Новоорганізоване кооперативне товариство «Крим-Союз» відкрило ряд споживчих крамниць, через які села діста-

ють сільськогосподарський дрібний інвентар (граблі, вила, шнури). «Крим-Союз» веде переговори з німецькою фірмою торговлі зі сходом у справі постачання до Німеччини.

Копія. Машинопис.
ЦДАВОВУ: Ф. 3833.— Оп. 3.— Спр. 2.— Арк. 85.

№ 13

НАКАЗ
членам ОУН про відповідальність за недодержання дисципліни.

10 січня 1943 року.

НАКАЗ
Всім членам організації українських націоналістів

Зауважується, що члени ОУН різних степенів не придержуються законів ОУН. Відчувається брак залізної дисципліни, брак точності й послідовності в праці. Як організаційно-революційному, так і в щоденному житті. Часто видно, що члени ОУН наявно курять та запиваються самогонкою. Організації це заборонено. Часто видно розтрату організаційного майна, або також крадіж його. Зауважується у членів легковажне витрачування часу на парубоцтво. Члени не школяться і не вчаться, не ростуть, не роблять організаційної роботи. Забувають члени ОУН про життя їх, час, працю, усе, що вони мріють,— всеціло належить до ОУН і ОУН в міру потреб цим розпоряджається. Члени не придержуються прикмет характеру українського націоналіста, 44 правила життя. Зауважується часто грубе, нетактовне поступування підвладних супроти своїх зверхників.

Н а к а з у ю:

Недомагання оці якнайскоріше усунути. Організація Українських Націоналістів — це Орден. В ньому можуть бути люди тільки найкращі характером, духом, сильні волею. Хто не почувається на силах видержати залізної дисципліни і тайну праці ОУН, цей хай залише її ряди.

А) За зраду організаційної тайни
—"— зломання Організаційної дисципліни
—"— непідпорядковування зверхникові
—"— легковажну розтрату і кражу організаційного майна
—"— деморалізацію людей терену

—"— підкопування авторитету ОУН
—"— ділання на шкоду ОУН
—"— працю рівночасно в інших революційних організаціях
—"— впроваджування своїх зверхників у блуд
—"— безпідставну критику Проводу
—"— розконспіровування ОУН
—"— самовільні виступи членів
будуть карані карою смерти.

Б) За піянство серед членів ОУН
—"— легковажну витрату часу
—"— неробство
—"— неуцтво
—"— грубе відношення підвладного до зверхника
карати майже всіма карами включно до публічного виключення з членів ОУН.

В) Цей закон обов'язує як мужчин, так і жінок — членів ОУН.

П р о в і д н и к и: Будьте безоглядно супроти ваших підвладних. Залізну організаційну дисципліну задержати, бо від дисциплінованих, сильних волею, твердих, непохитних, характерних, політично вироблених, опертих на сильному ідеологічному підвладді Українського Націоналізму членів залежить сьогодні воля і майбутнє Української Нації. Краще менше людей, але кращих членів Ордену. Тільки сильна ОУН зуміє довести Українську Націю до побідної боротьби за Самостійну Соборну Українську Державу.

10.1.1943 р. СЛАВА УКРАЇНІ! ГЕРОЯМ СЛАВА!

Борис Бурун, краєвий провідник ОУН.

Відчитати його через 6 м-ців на кожних перших сходинах в м-ці. Після першого відчитання приступити до реалізації наказу. Розцінювати його від гори і в низ.

Копія. Машинопис.
ЦДАВОВУ: Ф. 3967.— Оп. 1.— Спр. 2.— Арк. 1.

№ 14

ПРОЕКТ
дисциплінарного статуту Української Повстанської Армії.

Без дати.

Дисциплінарний
статут
Української Повстанчої Армії
(проект)

РОЗДІЛ 1.

В с т у п.

1. Українська Повстанча Армія є першим кроком Української Нації до відродження Українських Збройних Сил.

2. Українська Повстанча Армія покликана Українською Нацією в найтяжчий для неї час до захисту Української Нації від нищення московським, як і німецьким та іншим загарбником.

3. Українська Повстанча Армія формується з найкращих сил Нації — відданих справі Української Соборної Самостійної Держави.

4. Служба в Українській Повстанчій Армії є почестю і гордістю кожного Українця.

5. Порядок в Українській Повстанчій Армії грунтується на основах революційної дисципліни.

6. Дисципліна — є точне, безвідмовне і безоглядне підпорядкування всіх членів УПА своїм зверхникам та їх наказам.

7. Революційний обов'язок кожного Українця-Повстанця постійно дбати про зміцнення і розбудування Українських Збройних Сил.

8. Кожний Повстанець повинен оберігати свою особисту гідність та гідність Нації.

9. Українська Повстанча Армія вродилась в умовах ворожого оточення і її існування можливе лише в умовах найглибшого захования військових таємниць. До цього повинен змагати кожний Повстанець.

10. Кожний Повстанець не повинен жаліти своїх сил, крові, а якщо потрібно, і життя в боротьбі за відбудову УССД.

11. Зрада в УПА є зрадою інтересам Української Національної Революції і карається найжорстокіше Законами військово-революційного часу.

РОЗДІЛ 2.

Зверхність в УПА.

12. В Українській Повстанчій Армії встановлюється військова зверхність нижчих працівників вищих, не зважаючи на військовий ступінь, а залежно від виконуваної функції.

13. Всі зверхники поділяються на: а) прямих, б) посередніх. Зверхником прямим є працівник, безпосередній керівник найближчої наступної командної інстанції.

14. Всі накази і розпорядження, видані будь-якою вищою командною інстанцією, підлягають обов'язковому і безоглядному виконанню підлеглими, за виключенням наказів, явно шкідливих інтересам УПА.

15. Видані накази зверхники повинні контролювати і за невиконання їх винних притягати до відповідальности згідно дисциплінарного статуту.

РОЗДІЛ 3.

Карність та заохочення в УПА.

16. Для підтримання в УПА дисципліни всі зверхники мають право:

а) за проявлення ініціативи, відваги, справности в службі всіляко заохочувати ліпших козаків;

б) за порушення встановленого в УПА порядку карати порушника.

17. Встановлюються такі міри заохочення:

1. Подяка усна.
2. Подяка наказом.
3. Позачергова відпустка.
4. Нагорода.
5. Авансування.

18. Встановлюються такі міри покарання:

1. Попередження усне.
2. Попередження перед збіркою.
3. Позачергові роботи.
4. Нагана усна.
5. Нагана наказом.
6. Зголошення в повному виряді.
7. Арешт:

а) звичайний — до 30 день;
б) загострений — до 21 день;
в) тяжкий — до 10 днів.

В польових умовах при неможливості виконання кари арештом арешт замінюється з такого розрахунку:

а) Легкий, звичайний арешт: 1 день арешту заміняється на 1 годину стійки під крісом в повному виряді.

б) Один день загостреного арешту заміняється на дві години стійки під крісом в повному виряді.

в) Один день тяжкого арешту заміняється на три дні перебування в карному таборі.

18. (Помилкова нумерація — в документі.— *В. С.*). Перебування в карному відділі.

19. Підтримання дисципліни в УПА є обов'язок кожного командира.

20. Наложені міри покарання чи заохочення записуються в особисту картку козака.

21. Якщо козак проявив відвагу, ініціативу і заслуговує на зняття раніше наложеної кари, зверхник має право це зробити. Про це в особистій картці козака робиться відповідна помітка.

22. Кару може зняти лише той, хто кару наложив.

23. Перед старшим зверхником розмір кари не має права ніхто змінити.

РОЗДІЛ 4.

Дисциплінарні права зверхників.

24. За порушення дисципліни чи проявлення ініціативи кожний зверхник має право заохотити або покарати козака в таких розмірах:

1. Р о й о в и й:

а) Усним попередженням.

б) Позачерговими роботами до двох днів.

2. Ч о т о в и й:

а) Усною наганою.

б) Позачерговими роботами до 5-ти день.

в) Якщо чота діє як окрема бойова одиниця, то вона користується правами сотні.

3. С о т е н н и й :

а) Попередження усне або перед збіркою.

б) Наганою усною або в наказі.

в) Позачерговими роботами до 7-ми день.

г) Арештом: звичайним — 14 день, загостреним — 10 день, тяжким — 5 день.

д) Зголошення в повному виряді до 5-ти день.

е) Внесок на деградування.

є) Передача до Військового Полевого Суду.

4. К у р і н н и й :

а) Арешт: звичайний — 20 день, загострений 14 день, тяжкий 7 день.

б) Внесок на деградування.
в) Віддання до Військового Полевого Суду.
г) Курінний, якщо його курінь діє як окремий відділ, користується правами Командира Загону.

5. Командир Загону користується всім виміром кари та деградування до старшого десятника включно.

6. Командир Групи користується всім виміром кари та деградування до підхорунжого включно.

25. Кожний зверхник має право заохотити козака в такій формі:

1/ Ройовий:
а) Подяка усна або перед збіркою.

2/ Чотовий:
а) Подяка усна або перед збіркою.

3/ Сотенний:
а) Подяка усна або в наказі.
б) Внесок на аванс або до нагороди.

4/ Курінний:
а) Подяка усно або наказом.
б) Внесок до нагороди або авансу.
в) Позачерговою відпусткою.

5/ Командир Загону:
а) Подяка усно або наказом.
б) Внесок на нагороду.
в) Авансування до старшого десятника включно.
г) Позачергова відпустка.

6/ Командир Групи користується всіма правами заохочення та авансування до підхорунжого включно.

26. Якщо наложена кара не приведена до виконання на протязі 2-ох тижнів, приводити її до виконання після цього терміну забороняється.

РОЗДІЛ 5.

Військовий Полевий Суд.

27, Військовий Полевий Суд має право скликати командир Групи, Командир Загону та Командир Куреня.

28. Покликання відбувається окремим наказом.

29. Військовий Полевий Суд покликається в складі:
1. Предсідника Військового Полевого Суду — старшини.
2. Двох членів: одного підстаршини і одного стрільця.

30. Предсідник Військового Полевого Суду являється одночасно обвинувачем і захисником підсудного.

31. Присуд Військового Полевого Суду базується завжди

на чесності та свідомості суду та повинен завжди стояти на захисті інтересів УПА.

32. Всі присуди Військового Полевого Суду затверджуються тією інстанцією, що його покликала.

33. Якщо обвинувачений запротестує проти створеного складу суду з важливих мотивувань, командир, що покликав Суд, повинен змінити склад Суду.

34. Військово-Полевий Суд скликається для розгляду таких справ:

а) Зрада інтересам УПА.

б) Систематичне шкідництво з метою підірвати міць УПА.

в) Дезерція.

г) Невиконання наказів.

д) Розкрадання державного та військового майна.

е) П'янство.

35. Курінний покликає Військовий Полевий Суд для розгляду справ, вказаних в пунктах 34. г/д/е.

36. Командир Загону покликає Військовий Полевий Суд для розгляду справ в пунктах 34. в/д/е.

37. Командир Групи покликає Військовий Полевий Суд для розгляду справ в об'ємі всієї статті 34.

38. Військово-Полевий Суд може застосувати до обвинуваченого такі міри покарання:

а) Перебування в карному таборі на час до трьох місяців.

б) Карою смерті.

39. За зраду інтересам УПА, систематичне шкідництво з метою підірвання міці УПА, дезерцію Військовий Полевий Суд карає винних лише карою смерті.

40. Невиконання наказів, п'янство карається перебуванням в карному відділі на час до 2-ох місяців.

41. Якщо невиконання наказу потягнуло за собою понесення будь-яких втрат, а значить, подіяло шкідливо інтересам УПА, винний підлягає карі смерті.

42. Розкрадання державного майна та військового карається:

а) Розкрадання майна свідомо, спрямоване на підрив міці УПА, карається карою смерті.

б) Розкрадання майна в інших випадках (з особистої користі) карається перебуванням в карному відділі на час до 3-ох місяців.

43. Якщо дія підсудного привела до нанесення УПА матеріальних втрат, Військовий Полевий Суд має право присудити до повної або часткової конфіскації майна підсудного.

44. Якщо обвинуваченого судиться вдруге в аналогічному проступкові, кара повинна завжди відповідно посилюватись.

РОЗДІЛ 6.

Арешти та карний відділ.

45. Карні відділи утворюються при кожному загоні та перебувають під наглядом та контролею Військової Полевої Жандармерії.

46. Покарані карним відділом постійно перебувають на спеціальному харчуванні, норми якого спеціально розробляє інтендантура.

47. Карним відділом можуть карати командири в таких розмірах адміністративним порядком.

а) Командир Загону на час до 2-ох місяців.

б) Командир Групи на час до трьох місяців.

48. Покарані карним відділом завжди працюють на найтяжчих роботах.

49. Кожний Загін повинен мати в себе арешт, де відбувають кару покарані арештом.

50. Покарані арештом відбувають кару так:

а) Караний звичайним арештом перебуває на звичайному харчуванню та в отепленому арешті.

б) Караний загостреним арештом перебуває на звичайному харчуванню, а відпочиває на твердому ліжку.

в) Караний тяжким арештом отримує два дні 200 грам хліб та літру води денно, а на третій день отримує раз в день варену їжу. Перебуває в холодному арешті з твердим ліжком, вдень забороняється лежати чи сидіти. Відпочинок дозволено від 22 до 5 годин. Прогулянка по подвір'ї раз на день на 15 хвилин.

г) Караним арештами всіх видів забороняється мати з собою в арешті курево, читати книжки, грати, співати.

Копія. Машинопис.
ЦДАВОВУ: Ф. 3833.— Оп. 1.— Спр. 7.— Арк. 2—5.

№ 15

ДОВІДКА
про озброєння та амуніцію вояків УПА.

Без дати.

Зброя та амуніція повстанців

№№ Кличка	Зброя	Амуніція	Примітка
1. Олень	сов. кріс	50 патронів	
2. Верчик	сов. кріс	70 патрон.	вибув до Ярого
3. Опанас	сов. кріс	100 набоїв	вибув до Ярого
4. Січовик	фінка	150 патрон.	убитий
5. Манах	сов. кріс	50 набоїв	вибув до Ярого
6. Гроза	мавзер	75 набоїв	
7. Тополя	десятизар.	75 патрон.	
8. Наливайко	десятизар.	100 набоїв	
9. Максин	—"—	80 набоїв	
10. Квітко	кулем.	4 диски	
11. Галайда	сов. кріс	60 набоїв	
12. Приходько	не має		вибув до сотні
13. Кучер	мавзер	100 патронів	Остюка
14. Дон	мавзер	38 патронів	вибув до сотні
15. Грубий	сов. кріс	45 патронів	
16. Голуб	мавзер	100 патронів	
17. Грім	мавзер		
18. Голуб II			

Оригінал. Рукопис.
ЦДАВОВУ: Ф. 3967.— Оп. 1.— Спр. 20.— Арк. 8.

№ 16

ЗВІТ
про роботу лікарні УПА.

Без дати.

ЗВІТ
праці в лікарні з 1/XII—15/XII.

№№ Псевд.	Діагноза	Коли прибув	Коли вибув	Сотня	Куди вибув	Стан здоров'я
1. Тихий	Ранений у праву руку	14/XI	—	з терену	—	покращується
2. Гіллястий	Ран. у обоє коліна	1/XII	—	з терену	—	покращується
3. Чудило	Ран. у ліву руку	5/XI	—	Жука	—	—"—
4. Залізняк	Ран. у сідницю	5/XI	5/XII	Жука	додому	добрий
5. Грамітон	Ран. у праве плече	9/XI	14/XII	Жука	до сотні	здоровий
6. Олекса	Попечення і р. у таз	4/XII	—	з терену	в терен	покр.
7. Кривоніс	забій вел. пальця		11/XII	з терену	—	—
8. Береза	Ран. у ліве плече	5/XII	15/XII	з сотні	до сотні	
9. Явір	Ран. у ліву ногу	5/XII	—	з терену	до дальшого	покращ.
10. Задунаєць	Тебеце	10/XII	15/XII	Буревій	до сотні	кращий
11. Барс	Бронхіт	10/XII	15/XII	— " —	—"—	—"—
12. Польовик	Чиряки	10/XII	14/XII	Верещаки	—"—	—"—
13. Запорожець	Тебеце	10/XII	15/XII	Буревій	—"—	—"—
14. Сагайдачний	Обсервація	10/XII	16/XII	Буревій	—"—	—"—
15. Дуб	Ран. у ліву руку	10/XII	15/XII	Недоля	—"—	—"—

І. Працівників у лікарні

Лікар	Сестра	Санітарок	сестер-практик.	кухарок	охорона	фірманів
1	2	2	—	1	10	3

ІІ. Кількість харчів, що вжито: в кг.

хліб — 100 б.; картопель — 200, молоко — 15л, цукру — 18, кава — 2, коржиків — 16, солі — 8,5; моркви — 10, масла свіжого — 18, масла топленого — 6, м'ясо — 117, сало — 18, мило — 11, капуста — 2 відра, яєць — 70 шт., сира свіжого — 3,3; сира солоного — 20, пшона — 6, круп ячмінних — 5, круп гречаних — 8, муки пшен.— 30.

ІІІ. Кількість речей і білизни:

ліжок — 14, шафа — 1, матраси — 7, коци — 11, подушки — 16, наволочки — 21, церата — 1, простині полотняні — 12, простині перкалеві — 11, спідньої білизни — 12, сорочок — 2, халатів — 4, рушників — 5.

Спис посуди:

каструль — 4, великі кварти — 2, малі кварти — 1, ложок — 12, тарілок — 12, мисок — 4, мидниць — 2, друсляк — 1, горняток — 7, чайник — 1, примус — 1, лямпа — 1, басен — 1, машина до м'яса — 1, банки — 2.

Оригінал. Машинопис.
ЦДАВОВУ: Ф. 3967.— Оп. 1.— Спр. 19.— Арк. 4—5.

№ 17

ПОВІДОМЛЕННЯ
про діяльність відділів УПА на терені Берестейщини.

Без дати.

ІНФОРМАЦІЯ
з терену Берестейщини та Кобринщини, від дня 21 вересня — до кінця 1943 р.

21.IX.43 р. боївка с. Самарів в числі 11 осіб пішла на розвідку в сусіднє село Леліків, де були заскочені червоними біля 50 осіб. Зав'язався бій, жертвою впав і стрілець з боївки,

а одного червоні взяли живим. Зі сторони червоних один вбитий, один ранений.

Дня 8.X.43 р. у с. Хотешів приїхало 12 автів німців — около 100 осіб. Оціпили село і почали грабувати, забили одного чоловіка, а одного ранили. Пограбивши, від'їхали в Каменець-Каширськ.

Дня 12.X.43 р. німці з козаками і польською поліцією біля 200 осіб напали на с. Самарів. Спалили майже все село і кілька ближчих хуторів. Пограбувавши селян і розстрілявши 7 чоловік, відійшли до Мокран, звідки й прибули.

Дня 17.X.43 р. німці напали на с. Річиця в числі 180 чоловік, в тім числі й польська поліція. Пограбувавши селян, спалили 80 будинків, вбили 6 осіб селян, а 50 чоловік забрали з собою. Вертаючись через с. Хотешів, попалили вітряки, забили одну особу, одну ранили.

Дня 21.X.43 р. німці зробили поновний напад на с. Хотешів, пограбувавши селян, від'їхали до місця осідку. (Німців було 50 чоловік).

Дня 25.X.43 р. Окружний Провід в складі 7 осіб зробив засідку на червоних, що переходили через с. Чорче, в сутичці забито одного червоного, а одного ранено, здобуто 1 кріс, 2 гранати і набоїв. При розмові з селянами червоні говорили, «що очень хорошо било б жить на Украине, если б не ети украински повстанци».

Дня 26.X.43 р. Самарівська боївка зробила засідку на валку червоних, які проїзджали через околицю. В бою здобуто два вози, 3 коней, 2 кожухи, 10 кл. толу, жертв в людях не було.

Дня 31.X.43 р. Самарівська боївка на чолі з Окружним Проводом наскочила на більшу силу червоних, проїзджаючих хуторами, зав'язався бій, в результаті якого було вбито трьох червоних, з нашого боку страт не було.

Дня 4.XI.43 р. червоні зробили напад на с. Острівок в числі 30 осіб, вбили 2 людей, одну родину бувшого голови при Совітах забрали з собою. Пограбувавши селян, від'їхали.

Дня 4.XI.43 р. наша боївка с. Самарів та група Яреми (частина) зробили засідку на червоних в Самаровських хуторах, де вони найчастіше переїзджали в напряму Сваринь—Лелікив на Осу і Мокрани. Зав'язався бій, червоних було около 30 осіб. Вбито 3 червоних, здобуто 12 возів, 2 кабани, 3 м. солі, 1 кріс та амуніцію і одного полоненого.

Дня 10.X.43 р. в Дивині храмовий празник, на який зійшлось багато людей. Під час служби Божої зі сторони Ягвіново над'їхало 4 фіри червоних, оціпили церкву і в присутніх в церкви обдирали кожухи та чоботи, що викликало величезне обурення зі сторони людности проти червоних.

Дня 12.XI.43 р. до Ратна прибуло на розвідку двох червоних, переобраних в селянську одежу, поліція польська зауважили їх в місті на в. Пульково, червоні відкрили вогонь. Зав'язався бій, в висліді якого ранено двох поліцаїв поляків, вбито одного червоного, при якому знайдено багато документів і іншого матеріалу.

Дня 2.XI.43 р. напали на с. Видраницю 10 чоловік червоних та спалили Дейнеку Степана, згоріла хата, хлів, дві корови, свині і кінь. Ограбували кілька господарів і відійшли в сторону Глух.

Дня 4.XI.43 р. напали червоні від сторони Великої Глуші на с. Острівок, забили двох наших друзів, сильно пограбували селян, з ними також родина бувшого совєтського голови. Червоні зазначили, що хто нарушить його господарку, буде спалений.

Дня 5.XI.43 р. на с. Видраниця напали червоні, сильно пограбувавши селян, від'їхали. Червоні говорили селянам, що знищать всіх націоналістів по сусідніх селах.

Дня 8.XI.43 р. прийшли в с. Деревок 50 осіб червоних, сильно пограбувавши селян, від'їхали.

Дня 14.XI.43 р. у с. Деревок приїхала розвідка в числі 4 чоловік, які зустрілись з нашим відділом. В бою одного вбито, трьох ранено, з нашого боку страт не було — від того часу села червоні не грабують.

Дня 13, 14 і 15.X.43 р. німці бомбили с. Любязь, де був один із осідків червоних, спалено 60 господарств. Червоні втікли за Прип'ять.

Дня 29.X.43 р. в с. Лахвичі приїхав відділ червоних, ограбив населення, замовив на будуче 80 центнерів зерна, 50 штук рогатої худоби, в тому числі 20 корів з молоком.

Дня 22, 23, 24.X.43 р. були в с. Цир червоні, стягали нібито поставку 150 м. зерна, 25 м. стручкового збіжжя, при нагоді грабили селян.

Дня 2.XI.43 р. в с. Лахвичі приїхали за поставкою два поляки верхами (червоні), в селі зустрілись з нашою боївкою. Під час бою забито одного поляка та здобуто 2 коней.

Дня 3.XI.43 р. наша боївка зробила засідку під селом Горки на шляху, яким часто переходять червоні. Шляхом їхали 7 червоних. В висліді бою вбито 3 червоних, здобуто 2 кріси, 4 м. овса, одного коня.

Дня 6.XI.43 р. приїхали 40 осіб червоних в с. Вілька Любешівська, сильно пограбували селян і від'їхали в сторону с. Березич.

Дня 12.XI.43 р. до с. Залісся вскочила банда червоних, зграбували 7 корів, 7 кожухів та 2 пари чобіт.

Дня 14.XI.43 р. до с. Видраниця прийшли 5 осіб червоних, всі п'яні, зайшли в хату, де було весілля, та зробили у всіх присутніх ревізію.

Дня 13.XI.43 р. на дорозі Ратно—Камень-Каширськ трьох наших бойовиків наткнулись несподівано на 12 німецьких автомашин, у зв'язку з густим снігом вони з'їхали на віддаль 20 м. Німці відкрили по бойовиках вогонь з кулеметів. Бойовики втікли, залишивши фірманку і кріса. Німці коня вбили, а воза спалили.

Дня 19.XI.43 р. приїхали в с. Вілька Любешівська група червоних, біля 30 осіб, більшість поляки місцеві, частина з них без зброї. Забрали в селян польське майно з сусідньої кол. Ремонтувка, забране селянами. Зграбували кілька кожухів і від'їхали.

Дня 24.XI.43 р. через те саме село переїзджали знову червоні, де перебувала наша боївка, яка, відкривши вогонь, прогнала.

Дня 15.XI.43 р. вночі в с. Лахвичі вскочило 4 ляхів червоних, забрали одного селянина — Хвесіка Г. і відвезли в сторону с. Борок, де його замучили.

Дня 16.XI.43 р. в село Цир вскочило 18 червоних, в більшості поляки, забрали 75 штук худоби, 120 овечок, 9 возів з кіньми і одного кабана.

Дня 22.XI.43 р. приїхали в с. Цир група червоних коло 30 осіб з села Люб'язь, з них половина без зброї. Забрали 20 кожухів, 5 корів, 3 кабани, 10 возів з кіньми і від'їхали в сторону Борок.

Дня 10.XI.43 р. поляки зі с. Шлапань (застава червоних) вскочили в с. Люб'язь і замордували дві родини українців.

Дня 15.XI.43 р. місцева боївка ходила в с. Повіть на розвідку, вертаючи назад, зловила одного червоного біля м. Дивина, який їхав верхи, озброєний був в кріс, а до нього три набої.

Дня 1.XII.43 р. боївка з місцевим проводом зробила вимарш в Дивин, де перед тим червоні в числі 50 чоловік грабували і спалили пару господарів. Людність містечка радо вітала своїх оборонців.

Дня 1.XII.43 р. німці з Мокран і Ратна та польська поліція виїхали на села Видраниця, Глух та Рокиту. По дорозі мали сутичку з червоними. В Рокиті німці спалили 5 хат та вбили кілька родин українців.

Дня 22.XI.43 р. німці з Ратна, Мокран і Тура приїхали в с. Кортеліси і вистріляли всіх людей на трьох хуторах, біля 180 осіб.

Дня 5.XII.43 р. в с. Бихів приїхали червоні, около 50 осіб,

у більшості поляки. Сильно пограбували селян, забрали 40 коней, багато одягу, забили одного селянина та від'їхали в сторону с. Борок.

Дня 25.X.43 р. до с. Залаззя вскочило 20 ляхів (червоні), в селі було 2 наших бойовиків, які відкрили по них стрілянину. Ляхи вспіли заграбувати 2 корови і втікали в сторону Борок.

24.XI.43 р. наші стрільці, що були в с. Любязь, вбиляи трьох ляхів, а одного взяли живим.

Дня 25.XI.43 р. прийшли ляхи, забрали своїх трупів та спалили ціле село, лишалась лише одна хата. 2.XII.43 р. ляхи, приїхавши, забрали одного чоловіка, якого зв'язали і повезли в с. Шлапань.

Дня 27.XI.43 р. в с. Борки приїхало 8 осіб червоних, забили одного господаря з жінкою, а господарку спалили. Забрали 4 своїх сексотів, які ввесь час переховувалися від повстанців і доносили червоним.

В с. Горках червоні мають свій постерунок, з якого роблять випади на південь. Це село часто бомблять німецькі літаки.

Дня 6.XII.43 р. червоні напали на Дивин з трьох сторін, в числі 180 осіб, т. зв. «Фьодоровці» вбили нашу зв'язкову жінку і, пограбувавши селян, від'їхали в сторону Повіття.

Дня 10.XII.43 р. червоні в Дивині спалили дві школи та попсували мотори в двох млинах і вбили ще двох людей.

Дня 7.XII.43 р. була сутичка нашої боївки з червоними в с. Лелікові. З проводу переважаючої сили червоних наші відступили. В перестрілці з боку червоних один ранений.

Дня 4.XII.43 р. німецькі літаки бомбили лагер червоних біля с. Родостова та с. Сваринь. Були жертви в людях. Пару день перед тим втікло до німців із Свариня 4 більшовицьких командирів.

Дня 12.XII.43 р. наша розвідка відправилась в с. Хабовичі в сторону Кобриня, один з друзів місцевий М. Б. зістався забрати жінку та дітей. На розсвіті був окружений червоними, рятуючися від тортур, сам себе застрілив.

Дня 16.XII.43 р. в с. Видраниця вскочило 5 партизан з групи Онищука (Онищук і один жид), забрали 2 коней, два вози і 3 свиней. Забили одного селянина, який залишив по собі жінку і 6 малих дітей.

Дня 16.XII.43 р. червоні в селі Поступель оповідали населенню, що вони самі розстріляли одного свого бійця, який мав замір втікти до УПА.

В тому часі розстріляли також багато інших своїх людей з того ж відділу, як непевний елемент, переважно місцевих українців.

Дня 20.XII.43 р. червоні в числі 150 осіб напали на с. Вільку Пнівнінську, пограбувавши селян, вертались. Під час повороту зробив на них засідку наш відділ УПА під Седлищами. Частина їх почала назад втікати на Вільку П., там їх зустріли 11 бойовиків нашої розвідки. Червоні покинули 6 фір награбованого майна, котре було роздане пошкодованому місцевому населенню. З нашої сторони 1 вбитий, 5 ранено. Про червоних відомости нема.

Дня 3.XII.43 р. червоні напали на с. Ворокомль, сильно пограбувавши людей, кількох дуже тяжко побили і, ограбувавши церкву, відійшли.

Дня 18.XII.43 р. червоні напали на с. Ляховичі в числі 150 осіб, в якому перебувала наша боївка. Не мавши автоматичної зброї, мусіла з села вийти. Червоні сильно пограбували селян, спалили півсела, забили 25 осіб, 15 ранили, 10 забрали з собою. В бою ранено одного нашого друга з боївки, червоних вбито двох.

Дня 10.XII.43 р. червоні зробили наскок на с. Цир, ограбили селян і церкву. Коли вертали, зробив на них засідку наш відділ УПА. В бою вбито 7 червоних, забрано 25 фір награбованого майна, яке віддано людям, з чого люди були дуже вдоволені.

Дня 18.XII.43 р. німці окружили с. Ляховичі, Дрогичинський р-н. Червоні зробили на них засідку. Під час утечі населення від німців червоні стріляли по цивільному населенню, яке втікало в ліс від німаків. Коли до них наблизились німці, червоні не прийняли бою — втікли.

Дня 29.XII.43 р. перед вечером червоні в числі 18 осіб наскочили на с. Якуші, де ограбували декілька селян і священика і вбили перебуваючого в той час в селі працівника військової розвідки Карого. Обдерши, підложили під труп його міну, яка розірвалась, коли селяни піднімали трупа до похорону.

Дня 24.XII.43 р. на Любешів, в якому стояв відділ УПА, напали червоні. По двохгодинній перестрілці наші відступили. По нашій стороні 2 вбито, 2 ранено, 2 взято в полон. По стороні черв. 4 вбито, 4 ранено, цивільних вбито 3, 2 ранено.

В селі Радостові червоні під маркою УПА підходять до людей і в той спосіб викривають своїх ворогів, яких безпощадно мордують. Те саме робиться і в інших селах.

На захід від Білоозерського каналу в кварталах лісу «Забілля» та «Почища» будують червоні якісь зимовики, туди випадково натрапили двох селян, що шукали своєї худоби. Один з них втік, а одного, спіймавши, розстріляли — видно, бояться, щоб не розконспірували зимовиків.

Із донесень розвідки повідомляють: Гестапо в м. Кобрині розстріляло всіх українських в'язнів в Кобринській тюрмі.

В районах Дрогичинському, Антопольському, як рівно ж в Кобринському, німці ведуть акцію проти червоних. З німцями є відділи мадяр. Спалено слідуючі села: Новосілки, Гурки, Білки, Попіну, Закозелле, Случово та багато інших.

В с. Хабовичах стояв відділ червоних під назвою «Щорса» — має радіо. Оповідали населенню, що за фронтом завелись якісь відділи і перетягають на свій бік червоноармійців.

В Кобрині заарештовано дві жінки з Дивина і передали їх місцевому мадярському командантові, який, переслухавши їх, пустив до дому, сказавши: що українці це дуже добрий нарід. Взагалі мадяри ставляться дуже прихильно до українського населення.

Із донесень розвідки по районах: Ратно, Камінь-Каширськ, Любешів, Дивин число червоних нібито зменшилось, тільки невеликі групи, і то переважно місцеві комуністи і поляки, які масово пішли до червоних. Вони виконують ролю розвідчих груп і винищують свідомий український елемент по селах. В цій роботі активно помагають місцеві сексоти. Створений спеціяльний відділ ім. «Костюшкі», який складається з поляків. Східняки, що були в цих теренах, відтягнено в невідомому напрямку. Населення до червоних партизан ставиться в більшості ворожо. Чекають на наші відділи. Під Кобринем люди говорять: «Щоб хоч побачити, які ті українці». По відношенню до населення червоні стосують страшний терор. З приводу чого населення хоч і ненавидить червоних, але терпеливо зносить їхні кпини під страхом смерти.

Поляки ведуть дволичну ролю. Одна частина свідомо помагає червоним, друга вислужується німцям, деякі родини з поляків вибираються за Буг, німці їм допомагають.

Червоні морально розложені, п'ють та мордують навіть своїх сексотів.

Висилаю вістки з терену від дня 21 вересня до кінця 1943 року, яких до цього часу не висилав.

(—) *ХВИЛЯ.*

Копія. Машинопис.
ЦДАВОВУ: Ф. 3833.— Оп. 1.— Спр. 115.— Арк. 1—4.

№ 18

ВІДКРИТИЙ ЛИСТ

командувача Української Народної Революційної Армії Тараса Бульби (Боровця) до членів проводу ОУН бандерівського крила.

Без дати.

ВІДКРИТИЙ ЛИСТ

До членів Проводу Організації Українських Націоналістів під пров. Степана Бандери

Коли в липні 1941 р. Українська Повстанча Армія «Поліська Січ» розпочала свою збройну акцію, Ви заявили супроти неї негативне становище, яке триває до останньої хвилини. Непорозуміння заключалися в тому, що ми не підпорядковувалися урядові Степана Бандери, і це Ви вважали за прояв отаманії та анархії з нашого боку.

Ми не могли підпорядковуватися урядові, який проголосив українську державу за плечами німецької армії без офіційного визнання цієї держави німецьким урядом. Нам було ясно, що коли Німеччина офіційно української держави не визнала, але дозволила на її проголошення, то в тому факті криється провокація. Німці в перших днях їх походу на Схід потребували:

1 — створити враження серед народів СССР, що існує українська держава, і, мовляв, можуть повстати також інші держави;

2 — голосу українців до червоної армії, щоб масово переходити до «визволителя»;

3 — українського відділу на летючках та відозвах, щоб населення здавало німцям зброю та зберігало для них майно, яке могло б залишитись в руках народу;

4 — нашої крові перед фронтом, на фронті і за фронтом;

5 — розконспірувати клітини українських революційних організацій, щоб їх потім знищити.

Крім того, непорозуміння поглиблювалося тим, що Ви визнаєте фашистівську засаду безоглядної диктатури Вашої партії, а ми стояли на становищі кровної та духовної єдности цілого народу на засадах демократії, де всі мають рівні права і обов'язки. На цих засадах ми ще тоді знайшли площину для співпраці з багатьома націоналістами без цього, щоб вони або ми вирікались своїх поглядів.

Ми стверджуємо світоглядову багатогранність серед ук-

раїнського народу і не бачимо потреби ліквідувати її штучними засобами штучної «Єдності», а вважаємо, що одиноко правильна буде та концепція, яка замість розпалювати внутрішню міжусобицю за владу, змобілізує всі сили народу до боротьби в першу чергу з зовнішніми ворогами та підпорядковує її не тій чи іншій партії, а маєстату нації і держави.

Щоб цю ідею перевести в чин, в осені 1942 р. ми звернулися до Вас і до ОУН під проводом полковника Мельника з офіціяльною пропозицією зорганізувати Українську Революційну Раду, зложену з представників всіх діючих українських революційних осередків. Завданням Ради як надпартійного органу було керування всенаціональною політикою, створення Генерального штабу та надавання відповідного напряму в нашій військовій акції.

Ця пропозиція не перейшла. Ви нашу пропозицію відкинули, пояснюючи тим, що одиноким проводом українського народу являєтесь Ви. З полковником Мельником ми не могли зв'язатися, але місцеві чинники розпочали співпрацю з нами на засаді міжпартійного порозуміння.

Коли політична співпраця виявилася неможливою, ми запропонували Вам співпрацю військову. В ті часи Ви ще партизанки не провадили і гостро проти такої акції виступали, а Ваші члени називали нас слугами Сталіна та Сікорського.

Дня 22 лютого 1943 р. відбулася наша офіціяльна нарада з Вашими політичними представниками. Нарада виявила, що ОУН змінює свій погляд на партизанку і визнає потребу її існування, збільшення повстанських рядів. Устійнено політичну лінію для партизанки, тактику й оперативні плани мав опрацювати спільний штаб.

Дня 9 квітня 1943 р. відбулася наша перша нарада з командуючим Ваших Військових Відділів ОУН тов. Юрком. Стверджено потребу одного спільного штабу, прийнято, що військові відділи ОУН перестають існувати, а вся українська національна партія виступатиме під нашою старою назвою — Українська Повстанча Армія. Намічено генеральну лінію військової акції, яка мала бути спрямованою головним чином проти німецького окупанта і совітських парашутистів, як шпіонів та агентів московського імперіалізму, що вже сьогодні знов розпочали винищування українського національного активу. Згідно з нашою пропозицією акція мала бути добре підготовлена, як чинник народнього контр. терору, і мала бути сильними ударами по ворожому транспорті і воєнному промислі та важливих об'єктах стратегічного положення. За два тижні мала відбутись слідуюча зустріч для

контакту і комплектування штабу УПА. Ми приїхали на устійнене місце, а Ваші люди ні. Зв'язкові пояснювали це тереновими перешкодами і назначили другу зустріч на 22 травня, де мали зустрітись представники трьох угрупувань.

Дня 22 травня 1943 р. приїхали на вказане місце наші люди, мельниківці, а «бандерівці» знов не прийшли. Ви перервали всякий зв'язок з нами, але передні зустрічі, розмови та пляни Ваші люди використали, щоб прийняти нашу популярну назву УПА та вживати в своїх публікаціях протифашистських кличів.

Ще в березні ц. р. неконспіративним захованням організаційної сітки спровоковано передчасно на загальне повстання українську поліцію, чим загнано багато людей у могилу та німецькі лягери, а українське населення віддано під польський терор, фольксдойчерів т. щ., що прийшли на місце українців.

Вже в часи переговорів замість провадити акцію по спільно наміченій лінії Військові Відділи ОУН під маркою УПА та ще й нібито з наказу Бульби заходилися винищувати ганебним способом цивільне польське населення та інші національні меншини. Замість сильного фахового удару по німецьких стратегічних пунктах Ваші боєві команданти дали зброю для дітей та жінок, які для спорту почали стріляти на німців з-за кожної хати, по більших німецьких відділах, котрі палили та мордували, та дали змогу німецькій пропаганді оправдувати ці звірства. Командування партизанськими відділами в багатьох випадках передали не в руки фахових командирів, а в руки недосвідчених партійців, які, не знаючи ні завдань, ні тактики партизанської боротьби, ведуть акцію з величезними втратами в людях.

Так перед переговорами, так і після переговорів, члени Вашої організації ведуть дивовижну агітацію проти нас. Один раз голосять, що Бульба підпорядкований проводові ОУН і тільки командує одною партизанською групою. А останньо розголошується, що з Бульбою не можна нічого зробити і поважно говорити, бо він говорить одно, а робить друге. Акція міжусобиці доходить до того, що в останніх днях виявилися спроби силою перетягання на свою сторону та розброювання наших відділів, викрадання зброї всякими підступами, перешкоди в харчуванні людей, арештування наших зв'язкових, нищення нашої преси, літератури і т. п.

Щоб не бути голослівним, наводжу факти.

В Сарненській окрузі Ваші люди в Бережниці підступом роззброїли один наш відділ, відібрали і спалили всю літературу, людей з відділу довго агітували перейти на свою сто-

рону, а коли ті не погоджувались, рішили їх перестріляти; тільки випадок нападу більшовиків в селі Верв'ятиця та розсіяння Вашого відділу врятувало цим людям життя. На Крем'янеччині, де наші і Ваші люди цілий час переводили спільні операції проти окупанта і навіть створили спільний оперативний штаб, Ваші люди порадили зламати підписану умову, підступом напасти і роззброїти цілих три сотні та знищити штаб, про що Ваша сітка хвалиться як великим досягненням, що, мовляв, три сотні «мельниківців» вже пішло пасти корови і те саме чекає їх всіх.

Все це пояснюється тим, що, мовляв, якийсь там поліський мужик Бульба «виломався» з-під дисципліни, оголосив себе отаманом і хоче бути вождем України, тоді коли саме провидіння призначило на це саме становище тільки Степана Бандеру.

Товариші націоналісти! Як Вам не сором і де Ваша національна гідність та політична мораль толерувати такі злочини та оперувати в пропаганді такими засобами.

Хто з чесних революціонерів може розділювати сьогодні функції в Україні, коли вона димиться в пожарах та стікає кров'ю. Хто ще на сьогодні може мріяти про ті вищі становища, коли щоденно сотні людей або їх тисячі гинуть від терору та голоду? Чи важніше сьогодні те, хто буде правити Україною, чи те, щоб її спільними силами врятувати перед цілковитою загладою? Хто про такі речі сьогодні думає, той не український патріот, а професійний політик, що дійсно думає про Україну не як про свою кровну батьківщину, а як про місце теплих посад. Перше треба визволити рідну землю і свій народ з-під чобота ворогів, а справа становищ це марнота; державна влада не вигідне місце, а найвідповідальніший пост тяжкої служби батьківщині.

Ви на кожному кроці говорите про необхідну потребу єдности серед українського народу, а на ділі змагаєте перевести цю єдність не шляхом об'єднання всіх сил народу на підставі взаємного порозуміння і пошанування політичних переконань інших співгромадян, а тільки шляхом підпорядкування всіх собі та диктатури одної своєї партії.

Ваша пропаганда закидає нам як злочин те, що ми не хочемо підпорядкуватися Вам як одинокому проводові. Ми з великою охотою готові кожної хвилини підпорядкуватися, але для цього потрібна здорова політична концепція і солідарна плятформа.

Чи концепція і плятформа, на якій спиняється Ваша праця, може стати головним чинником державного будівництва? Вона могла б бути її частиною, якби Ваші люди не були

засліплені манією величі, а провадили свою революційну працю скромно і чесно, як це лицює справжньому патріотові, але у Вас, на превеликий жаль, цього нема.

Жодна партія не може мати монополію на український народ. Боротьба за тотальний режим можлива тоді, коли вона в терені має відповідний грунт. Коли ж того грунту нема і вона затягається, вона тільки анархізує життя народу, і всяка така спроба в часі війни народу за свою державу є не що інше, як національний злочин або перевага особистих амбіцій над інтересами загалу.

Чи правдивий революціонер-державник може підпорядкуватися проводові партії, яка починає будову держави від вирізування національних меншин та безглуздого палення їх осель? Україна має грізніших ворогів, ніж поляки. Кожна дитина знає, що винищенням кількасот поляків в деяких областях не зліквідується польської небезпеки для України. Польський народ все одно існує, і як довго він буде в тій же неволі, що ми, так довго силою обставин він буде не ворогом нашим, а союзником. Які заміри можуть мати поляки супроти нас в майбутньому і як уложаться наші взаємовідносини — це інша річ. Сьогодні замість різатися взаємно, ми мусимо монтувати один революційний фронт всіх поневолених народів проти окупантів, а не відкривати собі зайвих фронтів. І якраз Гестапо і НКВД того союзу поневолених народів бояться, тому і натравлюють народ на народ та розбивають блахманом нових ідей кожен народ зокрема, ділячи його на політичних ворогів.

Ваші люди всюди хваляться, як діти, що, мовляв, нас дуже багато, що в нас велика організаційна сітка та ціла армія, тому всі мусять нас слухати і нам покорятись.

Це правда, що Ваша партійна сітка в деяких областях Західної України досить поширена і охоплені нею добрі молоді люди, але чи цього вистачить, щоб збудувати велику Самостійну Соборну Українську Державу? Мало сітку закинути в глибоке море. Важніша річ витягти її звідти цілою. Скажімо, що Ви сьогодні маєте 10, 20, 30, 40 або навіть 100 тисяч партизан; чи ця сила зможе оборонити Україну тоді, коли та справа вимагає шонайменше трьохмільйонової армії та однодушної постави цілого народу. При Ваших методах вистрілювання українців, полонених з червоної армії, бувших українських комуністів, комсомольців та бичування народнього активу, як це було на Житомирщині, душення путом своїх найкращих людей, Ви не змобілізуєте цієї армії, а навпаки, знищите самих себе і тих, які одиноко українську державу могли б збудувати.

Українську державу зможемо збудувати лише тоді, коли об'єднаємо під одним прапором боротьби за незалежність весь народ, кожну гвинтівку, кожного українця без огляду на його політичні переконання, без огляду на те, чим він був учора. І тому ми дуже тішилися б, коли б сьогодні наш товариш по революційній боротьбі Степан Бандера був на волі і мав вплив на роботу Вашої організації. Ми глибоко переконані, що цей революціонер після гіркого досвіду з «тотальною диктатурою» 1941 р., що позначилася смертю таких людей, як полковник М. Сціборський, сьогодні поставив би роботу Вашої організації на правдивий шлях всенародньої консолідації і будови муру єдиного революційного фронту. Але, на жаль, Степана Бандери серед Вас нема і тому деяка частина української революційної енергії спрямовується на хибний шлях.

Ваш шпіонаж постійно топче по моїх слідах. Дітвора всюди розвідує, де, хто, скільки, яка охорона. Часто чути погрози, залякування і т. п. Таку поведінку Вашої української революційної організації кваліфікуємо як національний нетакт. Охорону я тримаю тільки від німців і москалів. Перед українцями я ще не ховався і не думаю ховатись без огляду на те, яких вони політичних переконань. Ніхто мене не замурував у льох, як голосить Ваша «шептана» пропаганда, я перебував щоденно разом з повстанцями і між цивільним населенням, де можете зустрінути демократів, націоналістів, комсомольців і комуністів, яких я не боюсь, так як бояться Ваші командири своїх однопартійців.

На закінчення можу сказати тільки одно, або Ви, товариші, необдумано вибрали хибну дорогу, або впали жертвою чужої провокації. Так в одному, як і в другому випадку існує дорога чесного відвороту замість «принципово» йти в пропасть і тягнути за собою інших. Чесний відворот — це не брак відваги і не сором політичного [...] революційної чесності, цивільної відваги та реального підходу до справи. Треба вміти сприймати життя не таким, яким ми хотіли б його бачити, а таким, як воно є.

Самі ж ви хіба не бачите, що силою історичних обставин ми знаходимось в трагічному положенні, що не маємо права марнувати енергії кожної української людини для того, що вона має погляди, відмінні від наших. Треба об'єднати народні маси не на засадах насильної однопартійної диктатури, що затроює атмосферу і не дає змоги включитись в єдиний фронт боротьби за державу українцям інших переконань, а стати на засадах кровної єдності та міжпартійного порозуміння, підпорядковуючи всі сили народу одному спільному

центрові державного будівництва. Щойно тоді зможемо створити з наших розбурханих народніх мас не однопартійний «моноліт», а однодушний народ, якого не переможе жодна ворожа сила.

Цей шлях зобов'язує кожного чесного українця без огляду на його партійну приналежність.

З тих оглядів ми ще раз пропонуємо Вам створити спільно з усіма діючими українськими революційними осередками Українську Народню Революційну Раду, яка одиноко буде спроможна стати дійсним політичним проводом цілого українського народу, а не одної партії, надасть відповідний напрям нашій всенаціональній політиці та збройній силі. За назву УПА, під якою Ваші люди розпочали акцію не завжди військово-державницького характеру, не маємо наміру сперечатись. Тим більше, що в міру поширення військової акції по цілій Україні наша збройна сила приняла характер всенародного руху і тому мусіла перейменуватися на Українську Народню Революційну Армію.

Уявляю собі, яку радість викличе цей лист серед наших ворогів, що між українцями ще нема згоди, але, на мою думку, ліпше про всяке зло говорити, як його примовчувати.

Вислати цей відкритий лист до Вас змусила мене Ваша робота в терені, яка входить в таку стадію, коли до братовбивчої війни залишається тільки крок. Про це говорять Ваші провідники, відкидаючи всякі переговори та порозуміння, вимагають абсолютного підпорядкування виключно проводові ОУН. Вони відверто заявляють, що для досягнення своєї партійної диктатури не завагаються розпочати братовбивчу війну, коли б вона коштувала українському народу не сотні, а цілі мільйони жертв.

З тих оглядів, я дозволю собі запитати Вас: за що Ви боретесь? За Україну чи ОУН? За українську державу чи за диктатуру в тій державі? За український народ чи тільки за свою партію?

Будьте певні, що ніхто з наших людей зброї з рук не випустить. УНРА є осередком українських патріотів — військовиків різних політичних переконань, для яких відбудова української держави являється найвищою метою їхнього життя. І було б злочином супроти народу, коли б ми, свідомі того, що вибраний Вами шлях є хибний, мовчки дивилися, як справа нашого національного визволення летить в пропасть. Такої думки є більша частина українських патріотів, яких Ваша диктатура думає стероризувати. Ціле громадянство відчуло і відчуває жахливі наслідки Вашої політики.

Для з'єдання всіх національних сил ми зробили все. Про-

тягаємо до Вас ще раз братню руку. Коли Ви ставите справу України понад усе, коли поза Вашими плечима не криється спритно замаскована ворожа пружина, то ми знайдемо спільну мову, так, як знаходимо ми з Вашими стрільцями, не раз лежучи разом в одному окопі під ворожим вогнем.

Тому творімо Українську Народню Революційну Раду, як єдиний міжпартійний орган всенаціональної політики та головний Центр державного будівництва.

Хай живе єдиний революційний фронт українського народу, репрезентований Українською Народньою Революційною Радою!

Слава Україні!

Командувач УНРА
Отаман *ТАРАС БУЛЬБА-БОРОВЕЦЬ*

Копія. Машинопис.
ЦДАВОВУ: Ф. 3833. — Оп. 1.— Спр. 107.— Арк. 5—7.

№ 19

ЗВІТ
про діяльність ОУН на східноукраїнських землях.

Без дати.

Воля народам, воля людині!

ОУН НА СУЗ від 1941 до 1943 р.

Вибух нім.-більшовицької війни приспішив процес проникання ОУН на СУЗ. Використовуючи нім. незорієнтованість на СУЗ і в планах ОУН, організація смілою ідеєю «похідних груп», що мала охопити всі СУЗ протягом літа і осені 1941 р., станула сильніше або слабше на всіх етнографічних землях українського Сходу, включаючи і Крим.

Процес, що почався в 1939 р. у формі повільного організування і висилання людей на СУЗ, нагло осягнув своє завершення. Тепер перед ОУН стануло найважніше завдання: розбудовати орг. сітку і оформити ідейно-політичну роботу на СУЗ.

СУЗ зі всіма своїми проблемами станули перед нами на всю ширину.

Характеристика. СУЗ манили всі кадри ОУН, що виховувались на ЗУЗ чи еміграції. Та за чисто емотивними моментами, питання можливости розбудови революційної роботи

були основним в думках. В 1941 р. це питання — розбудови рев. роботи — стало дійсністю.

Перед кадрами появились розлогі степи збіжжя, плантацій буряків, помідорів, соняшників, баштани, сади, рибні стави, пасіки. Учасники «походу» побачили степовий і гарячий південь з виноградом і рижом, лісостепну середину України з садами, і лісисту Київщину, і північну Україну з умірко-ваним кліматом. Це все манило, було якесь дуже близьке, однак одночасно нерозгадане, незрозуміле, немов чуже. Манив степ, ліси, ріки, яри, сонце, місяць, ночі, «синя далечінь», таємничим був цей сірий колгоспний світ, незрозуміле, якесь чуже радянське життя. Але все манило і ставало помалу близьке.

СУЗ на перший погляд має сірий вигляд, говорячи по східньо-українському,— колгоспний. Численні нові і невиправлені ззовні доми і кам'яниці, заводи, казарми, станції, забудування колгоспів, радгоспів, МТС, до того замаскіровані на час війни на сірий кольор, одіті в стандартних картузах, кухвайках чи звичайних костюмах і невибагливих бутінках чоловіки, жінки, звичайно, в зле пошитих платтях, з несмаком достроєних панчохах і косках, туфлях і галошах, а до цього широкі степові шляхи і «грейдерки» породжують і змінюють цей сірий колір і сірі думки. Особливо ця сіра краска домінує осінню, коли лани збіжжя заступає стерня або зорана рілля, а ясну погоду закриває туман, так часто в осінньому пейзажі України. Сірість цю безперечно степенувало наше негативне наставлення до всього радянського. Коли по цій сірій красці оцінювати все життя на СУЗ, ми дійшли б до неправильних заключень. Ця зовнішня непритягаюча форма лиш форма таки, більшовицький лад ми застали якраз в час його своєрідньої стабілізації і будови основних будівель і робіт, на форму ще не було часу, тому її зовнішній вигляд має характер невибіленого і невиправленого дому, а в деяких деталях ще й і не побудованого.

Попри цю непритягаючу форму, об'єктивно дивлячись, знайти можна багато змістовного, безперечно бажаного або ні.

Перейдем деякі ділянки життя.

НАЦІОНАЛЬНО-ПОЛІТИЧНЕ ЖИТТЯ.

I

Щодо назви України, всі українці СУЗ звуть себе українцями, нема мови про православних, малоросів, хахлів, слово «хахол» до війни дуже рідко уживане і каральне. Почуття українськости має характер більш культурно-націо-

нальної відрубности, як національно-політичної, це виплив 23-літньої діяльності органів безпеки, пропаганди більшовиків. Мусимо ствердити, що більшовики винищили фізично і не так дуже численну національно-політичну вироблену верству провідників СУЗ. Зо старих «націоналів» осталась дуже мала горстка, яка знає про визвольну боротьбу 1917—20 рр. СВУ в належному світлі. Це, річ ясна, люди старші, дехто з них був учасником цеї боротьби, більшість пам'ятає ті часи як обсерватор чи спомагаючий. Серед цеї частини громадянства найсильніше проявляється почуття національно-політичної відрубности України. Вони скрайні вороги комунізму по національно-соціально-політичному змісті. Ці люди йдуть на всяку самостійність, коби-но лиш не бути залежним від Москви, а головно більшовицької. Це дуже нечисленна група, більш співчуваюча сьогодні, як діюча. Стрінути їх можна серед всіх верств населення.

Окремо групу націоналістів творять «радянські націоналісти». Це люди в силі віку і сьогодні діючі. Світоглядово комуністи (більш або менш), ці, що виросли в час українізації, чули про Хвильового, Скрипника, Любченка, знають і співчувають їх долі. Комуністами вони в соціальному питанні, головно національному, колись вірили в рівність націй в Рад. Союзі. Коли однак побачили, що рівність у виданні Сталіна це пропаганда, що національна політика більшовиків це найбільша «єрунда», а Україна це тільки по формі українська і рівноправна, станули в опозицію до ген. лінії і тому, будучи радянськими, попали в націоналісти.

Ця частина радянських українців досить чисельна, творча, без пересудів і мрійництва. Багато з них розстріляно, засланo, суджено головно видатних, однак їхнє середовище це національно найвартісніше і не знищене, бо творилось і оформлялось в рад. дійсності. Цих людей треба здобувати. Вони захоплюються творами Сосюри, Тичини, Бажана, Ле, Корнійчука, гордяться піснями Паторжинського, Гайдай, Петрусенко, креатурами Юри, Донця, осягами в науці Богомольця, Патона, Лисенка, Петровського, в виробництві Демченко, Семиволоса, у військовій ділянці героями-орденоносцями, генералами, маршалами, осягами Осипенко і др. Щоб їх здобути і заохотити в боротьбі з німцями, від яких з початку сподівались чогось нового, Сталін пустив «качку» про самостійність по війні, створив українські фронти, орден Хмельницького, наркомати закордонних справ і оборони, одним словом, створив атмосферу нової українізації. Щоб їх розділити якнайсильніше від нас, більшовики, знаючи їх вороже наставлення до німців, що зросло під час нім. окупації,

надали нам прикметник «німецько-українські», інспіруючи нім. агентурність. Сьогодні багато з них в Червоній Армії офіцерами, вірять, що по війні в Україні зайдуть якісь переміни політичні і цим заспокоюють національні почуття, а німців б'ють щиро, бо бачили їх господарку на Україні.

Наймолодшу і окрему групу рад. українців в 1941 р. становила молодь приблизно 20-річна. Багато з них пішло в армію, багато евакуювалось, виконуючи наказ партії. Ця група найбільш радянська і благонадійна. Треба, однак, припускати, що не дуже більшовицька тактика Сталіна під час війни (союз з капіталістами, зміна в рад. житті), зустріч з практикою життя, де вміcто дружби народів ожили ненависть і шовінізм, а вкінці зустріч з капіталістичним світом, де життя заможніше і вільніше, як в рад. союзі, захитала їх моральні сили і фанатизм. Частина з них переключається і стане в ряди воєнних сталінських гвардійців. Частина з них — найкращі — почне шукати нових шляхів, а ще частина махне рукою і буде робити «що і де нада». Ця група рад. українців, що дозріває в час війни, дуже неодноціла і невиразна.

Культура. Під владою рад українська культура перейшла два основних періоди. Перший тривав до 1933 р., другий до вибуху війни. Культурне життя першого періоду мало характер українського відродження, другий період можемо назвати радянським, точніше, русифікаційним.

По упадку УНР, по закріпленні рад. влади, радянські комуністи і українці, виходячи з заложення, що українська культура повинна бути українською по формі, соціалістичною по змісту, повели широку українізаційну працю. Україна у їх уявленні мала бути дійсно українською державою, де український народ зможе вповні заявити свої культурно-духовні первні. Ця українізаційна течія, з одної сторони, була причиною наглого росту і розбудови українського культурного життя, а з другої сторони, була причиною зударів з централізаційною політикою Москви, що офіційно оформилась в ухилах Шумського, Скрипника, Хвильового, названих націоналістами.

Перший період на Україні дуже важний і характерний для культурного життя України взагалі. Він чекає належного освітлення і студіювання істориків. Діяльність «Просвіт», драмгуртків, театрів, спілок письменників взагалі, а поодиноких письменників зокрема, діяльність СВУ, ВУАН, зокрема історичного факультету, діяльність наркомосів, українізація, праця науково-педагогічна учительства всіх степенів і т. д.— все це дуже багата діяльність тодішнього творчого життя України і її генія.

Під дуже тонкою шкаралущею кипіло українське національне життя. Цей факт злякав Москву маревом сепаратизму і самостійности, і тому прийшов другий період.

Другий період характеристичний русифікаційною політикою в українській культурі. Всі осяги попереднього періоду поставлено під осуд і то дуже суворий, дошукуючись всюди націоналізму. Мову зрусифіковано — поставлено під осуд правопис, виданий українською Академією Наук, і доручено створити новий русифікаційний. Розв'язано спілки письменників, театри, держ. вид. України, покарано і заслано ряд письменників, артистів, художників, учителів, педагогів, а головною ідеєю в культурі було доказати домінуюче становище Москви і її вищість. Москві просвічувала ціль втопити в російському морі українську культуру, зробити її складовою частю російської — офіційно радянської. В цьому періоді російська централізаційна ідея під українською формою почала пролізати в духовне життя України. Під кінець цього періоду почав проявлятися знова своєрідний націоналістичний ухил, що позначився появою «Богдана Хмельницького» (драма, фільм) Корнійчука, «України» — повість Ле. Українські письменники, поети, історики, художники, артисти знова почали шукати тож в історії і боротьбі України. Цей процес ще більше посилився по занятті ЗУЗ. Інтелігенція СУЗ стрінулась з культурним життям ЗУЗ, відкривши багато невідомих джерел і культурних здобутків, що тільки збагатили цю тему. Москва і сталінський Київ толерували цей процес, щоб послабити самостійницько-революційний рух на ЗУЗ, мовляв, українська культура має повну свободу і тому немає причин боротись за відокремлення. Цей процес залицяння до України триває і дальше, особливо проявився він під час війни в боротьбі з Німеччиною. Більшовицькій Москві були потрібні українські вояки, і дуже загрозливими стали самостійницькі настрої мас України. Щоб їх розрядити, Сталін поза конституційними трюками (наркомати оборони і заксправ) толерує в українській культурі оцей новий українізаційний ухил. Дозволяється писати про Україну, її історію, культуру, про великий український народ. Сосюра пише: «Любіть Україну», Тичина — «Я утверждаюсь», українська патріотична тематика дозволяється. Тяжко предсказати, як довго буде тривати цей процес, но треба стверднти, що він йде в розрив з ген. лінією Москви і нічого дивного не станеться, коли буде визнаний як ухил. Можливо, що його буде толерувати, щоб з'єднати маси до боротьби з українською революційною думкою — т. зв. бандьорами.

Релігія. Релігійне життя в СРСР до війни відігравало дуже

нелегальне становище. Лише в більших містах, як Київ, Москва, Одеса, були відкриті поодинокі церкви, де відправлялись богослужіння. Всі нині церкви, монастирі були перемінені на антирелігійні музеї, магазини збіжжя, склади, театри, деякі стояли пусткою. Зі всіх знято хрести, поховано образи, частину церков знищено. Попи опинились на засланні або працювали на підрядних становищах, як сторожі, двірники, бухгалтери. Частина з них нелегально відправляла богослуження, хрестила, вінчала.

Релігійне життя мимо дуже сильної антирелігійної кампанії при помочі органів безпеки не знищено. Майже всі старші віком люди, а особливо жінки, остались релігійними і практикуючими. Вірующими осталась мала частина радянців поза офіційними чинниками, релігія в масах не була принимана ворожо, скорше поблажливо з насмішкою. Село було релігійне, в хатах ще остались «боги», святкувалося празники, свята, зберігано церковні ікони. В релігійному побуті затримали свій характер побутово-релігійного обряду: похорон, шлюб, хрестини, весілля. Сама адміністративна реєстрація невистарчала, брак церкви і попа не дозволяв на переведення самого обряду, оставалось лиш тільки богате «гуляння» більш або менш побутовими формами. Треба однак ствердити, що мимо боротьби з народними обичаями як «предрассудками», культ їх не загинув, тільки ослаб. Зникло також вірування в духи, темні сили, тверде рад. життя не давалось розвинути народній фантазії. Культ мерців також ослаб, могили без хрестів і написів, дуже скоро забувані, звичайне явище. Кладбища забуті, опущені переважно по селах, краще одержані по містах. Під рад. дійсністю на могилах появляються пам'ятники в формі стовпів-обелісків і зо звіздою, рідше появляються хрести. В основному релігія в рад. Союзі стратила свою притягаючу силу і навіть мимо переслідувань не здобула легенди мучеництва, річ ясна, як наслідок її бюрократичного експлуататорського характеру за царату.

Побут. На побут СУЗ поклала дуже виразне п'ятно рад. дійсність. Кращі обставини життя за НЕПу і до колективізації, українізація надавала побутові традиційно-національний характер. Українська їжа, пісня, ноша, образи, звичаї, родинне і особисте життя поза малими змінами мали національний характер. Основна зміна зайшла до 1930 р., побут став радянський, пролетарський, вмісто старих форм, що розвивались на національному грунті, виходили з низів і давніх традицій, побут під впливом нових матеріальних тяжких обставин і пропаганди став радянський.

Українську національну пісню почали випирати рад. час-

тушка, яблучко, красноармійська пісня, і всіми засобами пропаганди — радіо, патефон, кіно, театр — накинена російська пісня. З українських пісень остались любовні, побутові і з закраскою соціальної боротьби (козак Голота). Строго заборонено і усувано українську історичну пісню. Пісенник під редакцією Хвилі, що ілюстрував новий напрям і був дуже гостро провірюваний, скоро знято за ухил. Хвиля помістив кілька невинних історичних пісень. Українську національну ношу з багатими вишивками, брилями, баранковими шапками, з широкими штанами, чоботами і т. д. заступив стандартний рад. костюм, зле пошитий і з низькоякісної матерії. Українську сорочку заступила фабрична майка або міська сорочка з низькоякісним галстуком, як сурогат вишивки появилась фабрична «українка»,— фабрична вишивка. Чоботи заступили «туфлі» — півчеревички, «бутінкі» — черевики, а виїмкою чоботи в «гармошку» з обов'язковими галошами в зимі або на болото. Дуже поширена стара російська гімнастьорка різних кольорів, що заступала камизельку, а часом і блюзку. Костюм доповняв картуз — кашкет, а в зимі шапка з готовими наушниками — «ленінка». Появились зимою вміcто кожухів кухвайка і ватяні штани. Вміcто різнотипового досить дорогого убору прийшов стандартний дешевий — радянський — всесоюзний.

Українську національну ношу можна було бачити лиш в театрі, на сцені і то з меншою кількістю кольорів. Давніше в одежі села і міста була впадаюча в вічі різниця, в радянській дійсності ця різниця затерлася в формі одежі — один фасон, натомість існувала в якості матеріалів і викінченні. Колгоспник, робітник, а часто інтелігент не різнилися в одежі.

В їжі також наступило зубожіння щодо якості і родів. Остались, безперечно: старий український борщ, галушки полтавські, вареники, пиріжки і т. д., однак дуже «розкуркулені» убогі, подавані і споживані прихапцем, без тої традиційної української багатої начинням і накриттям форми. Старі українські форми принять і страв остались головно по селах і серед учительства. Їх можна було стрінути не часто, а під час свят, празників і родинних принять. Звичайно, в їжі почав собі здобувати найширші права пісний суп, борщ, жарена картошка, гуляш, чай,— страви більш міського, як народного, походження.

В родинному і товариському житті рад. обставини увели своєрідну свободу, що переходила часом в розперезану грубість і «наплевательне» ставлення до принятих форм приличности. Момент найбільшого занику форм приличности припадав на роки революції і роки близькі до неї, пізніше рад.

бонтон почав ставати європейським, що було радше тенденцією і мало пропагандивний характер. В основному рад. товариське життя ціхує вільність слова, поступування, одежі, смаку, що поза своїми скрайніми негативними сторонами і виявами має позитивний, додатній характер. Ціхою рад. побуту це тенденція до знищення різниці між класами, між містом а селом, що зродило заіснування малих різниць і між цими середовищами. Перехід села в робітники, інтелігенцію чи навпаки без особливих прав рад. громадянина. Бурхливе тяжке економічне життя кидало рад. людей по різних професіях фізичної і умової праці, звідтіля многопрофесійність і знайомість з фізичною роботою інтелігентів, а робітників сільського і фабричного типу з умовою. Про поділ на «панів» і «робочих» в повному розумінні зараз ще не можна говорити в широкому засягу. Поява однопрофесійного інтелігента чи закріпленого до одної роботи робітника — явище рідке, можемо тільки пророкувати його заіснування в майбутньому, головно зараз після війни.

Дуже характеристичною ознакою радянського побуту в приватному і товариському житті є гармошка і патефон, що їх треба розчисляти як зуніфікований засіб рад. пропаганди. Інструменти національного походження заникають, стрінути їх можна тільки на сцені.

Економічне життя. Націоналізація, а точніше удержавлення землі, заводів і взагалі матеріальних багатств дали в своїому висліді новий соціальний уклад. Появляється власник-держава, «народ» за більшовицькою пропагандою і наємна сила трудящі. Тому що більшовики построїли нову державу, вона не дуже бідна і роблять всі заходи, щоб збагатити коштом наємної сили — робітника, колгоспника. Носіям державних інтересів — адміністрація і керівники — взагалі живеться, річ ясна, краще, тому рад. громадянин старається всіма способами на керівну роботу, як кажуть, «добре устроїтись», щоб нажитись. Це є причиною незадоволення широких мас рад. Союзу з їх економічного життя, в цьому слабість рад. ладу в соціальному відношенні. Держави і установи стали самоціллю, інтерес народу підкоряється державі, а не навпаки. Між цими обома елементами економічного життя, це в народу «робоча сила» і в держави «власник», йде завзята боротьба. Народ робить надужиття і краде, держава видумує різні способи і установи, щоб зберегти своє майно. Це спричинює, з одної сторони, надужиття, крадежі, спекуляцію і нужденне життя, а з другої, репресії, кари, розбудову добре платного і економічно добре забезпеченого апарату. І тому, коли дивимось на економічне життя СУЗ, то

бачимо важке нужденне життя низових робітників села і міста, бачимо зле платну працю, недоїдання, малі хатки колгоспників, робітничі домики чи гуртожитки, бачимо лихі забудування колгоспів і відчуваємо стремління за всяку ціну вирватись на кращу роботу в селі чи в місті, а з другої сторони, бачимо краще економічне життя керівників, кращі доми, одежу голів колгоспів і всяких завідуючих, бачимо гарні і величаві забудування радгоспів, МТС, заводів, державних установ, відчуваємо стремління державного апарату втриматись за всяку ціну на даній керівній роботі або бути вище. Ця боротьба між цими обома силами є суттю економічного життя рад. Союзу, тому багатство матеріальне, їх накопичення шукати треба в державних установах, а не в народі.

ОРГАНІЗАЦІЙНА РОБОТА

II

Ідея похідних груп. Щоб в прискореному темпі опанувати організаційно і пропагандивно СУЗ та створити і використати всі можливі обставини для побудови української державности в час другої імперіалістичної війни — на СУЗ в червні 1941 р. рушили похідні групи кадрів ОУН. Групи були організовані головно на еміграції і посилались нелегально чи півлегально, використовуючи дійсні чи фальшиві нім. документи. На ЗУЗ (Галичина, Волинь) вони були частинно переорганізовані і доповнені. З Буковини вислано окрему групу, що прибула на Вінниччину і там осталась. Групи були поділені на краї і області, посувались зараз за лінією фронту, вели по селах і містах широку самостійницьку пропаганду, підшукуючи на СУЗ організаційні кадри. Прибувши на призначені місця, занімались організацією адміністрації господарки, а головно побудовою організаційної сітки з місцевого елементу. Кадри на місцях жили легально, працюючи в установах, або нелегально. Групи порушались пішком, ровером, кінно, підводами, машинами, поїздами, в основному використано підводи. Організовано, виминаючи більші міста і нім. поліційні центри, групи дійшли до лінії Дніпра. В місяці серпні-вересні почалась дуже інтенсивна кампанія проти українського самостійницького руху, жертвою якої впали групи і «западняки» взагалі. Від осені 1941 р. дальше просування почалось майже повністю нелегально на фальшиві документи. Започаткована похідними групами акція мала повний успіх. Кадри осягнули всі українські етнографічні границі і почали роботу. Ідея «похідних груп» — одне з найсміливіших

потягнень організації, що її автора кваліфікує як революціонера високої класи. Це прояв організаційного генія українського народу.

Німці з початку не звертали уваги на «похідні групи», не знаючи про їх існування і ціль, коли ж усвідомили собі їх роботу, почали арешти, розстріли, а в пресі пропаганду проти самостійности.

Додатні моменти походу, це організаційно-пропагандивне опанування СУЗ в короткому часі, як від'ємний момент, треба вчисляти політичну неоднородність і низьку якість організаційних членів на СУЗ та деяку невиробленість кадрів «похідних груп», головно політично-пропагандивного характеру.

Появившись на СУЗ, ОУН, протибільшовицька сила, звернула на себе увагу широкого загалу громадянства. До ОУН пристали всі, хто був проти більшовизму і його ладу. Тут були члени всіх політугруповань (петлюрівці, СВУ, гетьманці), церкви, переслідувані більшовиками (репресовані), широкі селянські маси (ОУН проти колгоспів). На ОУН звернула увагу розгублена крахом більшовизму молодь. До ОУН хотіли і приставали всі шкурницькі елементи, думаючи, що поява ОУН дозволена німцями і що зв'язок і співпраця з нею дасть матеріальні користі. Окремо заінтересувались нами комуністи як ворожою силою. В загальному, на початках походу (літо 1941 р.) ОУН в очах громадянства СУЗ і навіть в уяві низового членства виступала як українсько-самостійницька сила, що знайшла чи шукає союзу з німцями в боротьбі з більшовизмом. Дуже мала кількість громадян СУЗ знала про дійсне самостійницьке революційне наставлення ОУН і неминучість її зудару з гітлерівською Німеччиною.

Несподівана поява ОУН і її діяльність витворювала враження легальности серед посторонніх, члени ж, що прийшли з ЗУЗ, довгий час зуміли вдержатись в легальному положенні, працюючи в адміністрації, господарці, поліції, що тільки потверджувало цей факт. Вдержатись на легальному положенні дозволяла нім. незорієнтованість і недоцінювання ОУН.

Діяльність ОУН на СУЗ в час нім. окупації треба ділити на два етапи: 1/ час походу і студіювання СУЗ — підготовчий етап близько до весни 1942 р. і 2/ підпільно-революційний етап.

Підготовчий етап. Основна робота спиралась на кадрах, що прийшли з ЗУЗ, мала частина з них жила нелегально, більшість працювала легально. Кадри усвідомили собі дійсну ціль

німців щодо України. Утвердилась свідомість тільки революційної підпільної боротьби, виключаючи легальну форму, німців трактувати треба було як окупантів. З кадрів, що їх тоді зорганізовано на СУЗ, це б. «націонали», переважно люди старші або середнього віку, в малій кількості молодь, елемент мало боєвий, неусвідомлюючий собі потреби революційної боротьби, психологічні куркулі, схильні до германофільства. В цьому періоді на відтинку кадрів наступила селекція, кадри, не здібні до революційної боротьби, відпали, ці, що походили з ЗУЗ, вернулись додому або злегалізувались, кадри СУЗ налякались і відпали. Остались дійсно революціонери в малій справді кількости. Організаційна робота в цьому етапі мала припадковий характер. Організовано всіх, хто підвинувся під руки, не дуже-то розбираючись і студіюючи кандидатів. Організаційна робота переважно охоплювала інтелігенцію міста і села, вишукуючи її всіма можливими способами. Багато допоміг в цьому сам «похід», мітинги і збори, які тоді скликувано, кватирування по містах і селах, потому легальна робота. Ці перші знайомості були початком організаційної роботи. В початках були спроби творити організаційну сітку, це однак не давало бажаних успіхів. Створена сітка мала дуже кволий характер і при сильнішому напорі німців розліталась, була арештована із-за браку конспірації. Краще стояла справа [зі] створенням самостійницьких середовищ, охоплених більш пропагандивно, з яких пізніше організовано дійсно кращі одиниці. Створена, нпр., досить широка організаційна сітка на півночі України (Київ) з поділом на територіяльні і керівні одиниці, провалилась внаслідок невироблення місцевих кадрів, потому важко було її відновити.

З самого початку залучено місцевий елемент до роботи, що спочатку поза малими виїмками не давало особливих вислідів — місцеві кадри мусіли повірити в можливість підпільної роботи.

В пропаганді в цьому періоді домінувала ідея української самостійности з тенденцією до імперіалізму і виключности (Україна понад усе, Україна для українців).

Ідея української самостійности серед мас СУЗ стала дуже приємливою, тоді коли національна виключність була незрозумілою, а навіть зле трактованою. Загально маси СУЗ були тоді переконані, що німці будуть ініціяторами української державности і армії і Україна відограє свою ролю в боротьбі з більшовицькою Москвою.

Преса, що тоді легально виходила і що була в більшій частині під нашими впливами, вела широку самостійницьку і протимосковську пропаганду. З приходом нім. адміністрації

(гебітскомісари) на пресу наложено руку, вона стала німецькою на українській мові.

Підпільно-революційний етап. Цей другий етап нашої роботи на СУЗ в часі нім. окупації був логічним продовженням першого. ОУН перейшла в повне підпілля. Гебітскомісари і СД одержали інструкцію знищувати безоглядно членів ОУН-бандерівців, примінюючи до них остріші міри, як до комуністів. Організаційна робота в цьому етапі оперлась на підпільниках професіоналах, що жили на фальшиві документи, на підпільних «хатах». З місцевих кадрів відпали всі кон'юнктористи, елемент не боєвий, шкурники, угодовці — остала мала кількість дійсно боєвих людей, свідомих революціонерів. В цьому часі почалась організація організаційної сітки, що в'язалась до району, а навіть вище, людьми, що жили легально. Область і вище, зв'язки і всі важніші організаційні доручення вели і виконували як закон підпільники, що в практиці охороняло від провалів. Вперше появились підпільники з місцевого елементу, що занімали ріжні пости на всіх щаблях орг. роботи. В цьому етапі місцевий елемент дає нам людей боєвих, в силі віку і молодь (б. комсомольці), це люди, що виросли в рад. дійсності, тверді, відважні. Крім мужчин, в підпільній роботі беруть участь жінки.

Організаційна робота, безперечно, опирається на старих знайомостях, поглиблюється і поширюється... Організація охоплює села, міста, заводи, адміністрацію, пролізаючи дуже глибоко в усе життя. Ріст організаційної сітки відчувають вже і посторонні, коли в першому етапі була це головно пропаганда, тепер можна відчути революційну силу, яка розростається. Ріст нашої революційної сили свідчила діяльність УПА, СБ-боївок, поява масової підпільної літератури, діяльність наших підпільних клітин. В цьому етапі як керівник революційної роботи виростає революціонер-професіонал, людина всестороння, охоплююча все життя, неохопима органами безпеки окупанта, добре зорієнтована в обставинах.

Ідеєю роботи, безперечно, була ідея української самостійності, що почала тратити характер самоцілі, а випливала з реалізації лозунга «Воля народам, воля людині», що висунувся як генеральний лозунг української революції. Виринула в цей момент потреба оформлення ідеї української революції в боротьбі з фашизмом і більшовизмом, що мобілізувала всіх поневолених цими режимами. В цьому напрямку ішла наша пропаганда. Україна на тлі зудару двох імперіалістичних ідей висунулась на перше місце як носій нового ладу, нових прогресивних ідей.

Військова робота. В початках військова робота на СУЗ не була організована з браку організаційної підготовки терену і виглядів росту. Можемо сказати, в першому етапі орг. роботи військова робота не проводилася. Щойно коли почалась в цілій Європі сильна протинімецька боротьба, а на СУЗ зросла наша організаційна мережа, мимо нім. репресій виринула потреба організації військової роботи на широку скалю. Початки цеї роботи почались на Волині з початком 1943 р. На СУЗ це питання стає актуальне літом 1943 р. Перешкодою в цій ділянці був брак зброї, командирів, національно свідомих, наступ більшовиків. Все-таки літом 1943 р. вдалося зорганізувати перші боївки в Київщині, Полтавщині, Вінниччині, Дніпропетровщині. Вони довго не проіснували з браку підготовки місцевого населення до національної партизанки — застрашував ріст більшовицької партизанки, більшовицького наступу.

Все-таки ця акція не припинилася, росла, на що мав великий вплив ріст УПА на ЗУЗ та її рейди на СУЗ. Під осінь 1943 р. появились боївки на Холодноярщині і Уманщині, почалась підготовка військової роботи в Одещині. Осінь 1943 р. застала військову роботу на СУЗ в повному розгарі і рості. Ідея збройної боротьби з гітлерівцями і більшовиками стала зрозумілою і конечною. Ріст військової роботи задержав наглий наступ більшовиків. Відділи — боївки розлетілись, остались боївки на Холодноярщині і Уманщині, що діяли ціле літо і осінь 1944 р.

Про військову роботу на СУЗ можна говорити як про початки і підготовку. Вона не зуміла набрати ще своєрідного характеру. Це були боївки — відділи силою не більше до сотні. Пропагандивну роль відігравали рейди відділів УПА (курені), що бували на Київщині, Вінниччині, Одещині.

Мельниківці. Мельниківці вислали на СУЗ своїх представників зараз за армією, головно як переводчиків, поліцаїв і взагалі як робітників в нім. адміністрації. Похідних груп не висилали, не вірили в підпілля мимо нім. окупаційної політики, вірили в співпрацю з німцями, вели широку «вождівську» пропаганду, ціллю якої було доказати, що Мельник «вождь», а Бандера анархіст. До них прилучились всі угодові і слабші морально елементи. Всіх радо принимали, захоплюючись кількістю, тому, що не готувались до підпілля і революційної роботи, були виарештовані в більшій кількості (Київ) або пішли на повну зрадницьку співпрацю з німцями. Осталась дуже мала кількість недіяльних, що занимались тільки національною пропагандою. Елементи боєві, які були

у них 1943—44 рр., перейшли до нас, побачивши свою помилку.

Мельниківці як організація на СУЗ не існувала. Мали тільки поодинокі точки серед місцевого населення, з собою не зв'язані, які вкінці махнули рукою на «Вождя» і допомагали нам, бо бачили в нас роботу.

Мельниківці на СУЗ не видавали ніякої підпільної преси. Користувались пресою, виданою за границею або на ЗУЗ, і легальними виданнями.

Більшовики. З приходом німців внаслідок краху наступило в більшовиків розгублення і захитання. Причину краху приписували більшовики своїй невластивій тактиці і розв'язці соціального питання. Партійці почали критикувати політику партії, її керівництво і Сталіна. Народ тим більше поставився ворожо до більшовиків, маси відчахнулися від партії. До партизанки, яку наказав творити Сталін, народ поставився ворожо. Були часті випадки доносів, всипів, провокацій. Народ поборював більшовиків, думаючи, що гітлерівці принесуть щось нового, кращого. Це протибільшовицьке ставлення мас змінилось скоро під впливом окупаційної політики німців. Гітлер не приніс нічого кращого — противно, увів, як здавалось місцевому населенню, ще важчі обставини. Сталін використав це і почав вводити «нові порядки» (розв'язав комінтерн, з армії усунув політруків, увів погони, дозволив діяльність церкви, увів наркомати закордонних справ і оборони в республіках). Маси про це довідались, почали ширитись поголоски, що Сталін змінився, знесе колгоспи, а всі республіки будуть мати самостійність. В цей спосіб почалась мобілізація настроїв мас для Сталіна. Стало менше провокацій, всипів, доносів на більшовиків, почала зростати партизанка.

Формою більшовицької боротьби з нім. окупацією є партизанська діяльність. Пропаганда більшовицька не творила спеціальної сітки і не видавала спеціальної літератури (дуже рідко). Діяльність більшовиків на Україні керувала Москва, висилаючи: людей, літературу, зброю, харчі, одежу тощо літаками. Відносно нас більшовики ставились скрайно вороже, в першій мірі розложити нас морально, а потому через своїх агентів, які грали роль «наших», розсадити нас організаційно. Успіхів в цій роботі більшовики не мали.

Видання, преса. Від самого початку поширення роботи на СУЗ під нім. окупацією організація зуміла розбудувати свій видавничий апарат. З самого початку використано друкарні, які оставили більшовики, відступаючи, по містах і містечках. Передруковано ряд видань і листівок. Пізніше організовано підпільні друкарні і пресу. На півночі України виходила га-

зета «За Самостійну Україну», на півдні появились «Вісті», а під румунською окупацією виходив «Чорноморський вістник». Крім цих газет, появились листівки і окремі брошурки. Крім типографії, використовувано цикльостиль і пишучі машинки. Питання української революційної преси було досить задовільно розв'язане. Крім місцевої преси, що появлялась в окремих краях, транспортовано по всіх СУЗ видання централі. Українська революційна література на СУЗ появлялась в потрібній кількости.

ПЕРЕД НОВИМИ ЗАВДАННЯМИ

III

Завдання хвилі. Без огляду, який вислід буде мати ця війна, стоїмо перед конечністю нової переоцінки цінностей у всіх ділянках нашої роботи. Наші осяги за час війни — це капіталізація довгої підготовки і роботи попередніх літ. Сьогодні мусимо перечислити це, що маємо усунути непотрібне, оставити цінне і, освідомивши наші нові завдання, знайти нові цінности, які понесемо в дальшій боротьбі. Першим предметом переоцінки — це ідея нашої боротьби, наша ідеологія і зв'язана з цим філософія та наш світогляд. Коли правильно хочемо поставити це питання, мусимо вийти з критики двох сьогодні воюючих ідей: імперіалістичного націоналізму, що проявився як фашизм (гітлеризм) і замаскованого інтернаціоналізмом російського імперіалізму, що проявився як більшовизм. Обі ці ідеї спричинили сьогоднішню війну, здемасковались і скомпромітувались, хоч до війни мали вплив більший або менший на життя народів. Сьогодні людство ожидає нової ідеї, цю роль носія нової ідеї — ідеї волі — повинна перебрати на себе українська революція — найсильніша і природна революційна сила в нинішньому світі. Цього ми свідомі, чи зуміємо зробити і в якій мірі, від цього залежати буде наш майбутній ріст або заник. Розбудова нашої ідеї в філософському, господарському і політичному напрямку — наше найбільше завдання.

Спроба оформити ідею української революції, безперечно, вже була, її виразником книга Сціборського («Націократія»), праця Орлика «Ідея і Чин» і др. Ми безперечно пішли вже в цьому напрямку (II і III ВЗУН, конференція поневолених народів), треба лише піти дальше і розбудувати цю ділянку в ширину і глибину.

Терен діяння. Безперечно, будемо діяти на українських етнографічних землях — це основне, одначе в наших ідей-

них і організаційних перспективах сягати мусимо на цілий СРСР, в ідейній боротьбі вдаряти мусимо в ідейні основи більшовизму, мобілізуючи цим і вишукуючи всі протибільшовицькі і протимосковські сили СРСР. Творення і оформлювання цього протимосковського фронту — це основна ціль нашої революційної стратегії. Мусимо звернути [увагу] на всі скупчення українців поза матірними землями (Сірий Клин, Зелений Клин, Москва, Ленінград, Кавказ, Сибір і т. д.). Ці терени можна використати для творення наших точок а навіть баз, з огляду на слабшу діяльність органів безпеки в цих місцях. Це ведення нашої боротьби на чужій території, чужими силами, буде вимагати переключення наших кадрів на нові шляхи в організаційній роботі і це далекі перспективи організаційної роботи.

Копія. Машинопис.
ЦДАВОВУ: Ф. 3833.—Оп. 1.— Спр. 210.— Арк. 2—10.

№ 20

ЗВІТ
про бойові дії УПА на Волині.

Без дати.

Бойові дії УПА

22.03.43 відділ УПА звільнив з Луцької тюрми 40 полонених. Всі вони вступили в УПА.

У березні 1943 відділи УПА зайняли Володимирець, Степань, Висоцьк, Дубровицю. Німці розбіглися із своїх станиць.

В останніх днях березня відділи УПА зайняли Деражне. В місті і околиці встановлено українську національно-революційну владу. Все радгоспне майно роздане населенню. Більше трьох тижнів ані німців, ані німецької влади немає. В той час тільки в одному німецькому відділі в бою під с. Чудви згинуло 18 німців, дуже багато ранених. Решта німців розбіглась.

Під кінець березня і в перших днях квітня ц. р. відділи УПА зайняли в боях з німцями містечка: Людвипіль, Оленка (Олика.— *В. С.*), Цумань і Горохів. Після дводенного перебування відділи УПА самі вийшли з цих містечок з тактичних міркувань.

В перших днях квітня ц. р. відділ УПА розбив німецький табір, який складався з кільканадцяти підвід, що везли награбоване в селян майно. Українські повстанці всіх німців перестріляли, а майно повернули селянам.

В часі від 15 березня до 10 квітня відділи УПА розбили в'язниці і звільнили в'язнів у містах Крем'янець, Дубно, Рівно, Ковель і Горохів. В'язні вступили в ряди УПА. В тому числі розбито концлагер у Любачівці, Горохівщина, і лагер воєннопленних у Ковлі. В містечку Ківерці відділ УПА розбив збірний пункт, на якому були люди, що їх половлено й призначено на виїзд до Німеччини. Всіх людей звільнено. Багато з них зразу вступило у відділи УПА.

В перших днях квітня ц. р. під Березовом на Житомирщині один з відділів УПА провів успішно бій з німецькою поліцією. По німецькому боці 7 вбитих, решта розбіглась. Відділ УПА не поніс ніяких втрат.

В тому самому часі в Шепетовських лісах відділ розбив німецький транспортний поїзд з амуніцією. Амуніція перейшла у власність Української Повстанської Армії.

В першій половині квітня ц. р. в районах Мізоч, Острiг, Крем'янець, Верба поширився дуже великий повстанський рух. В цих районах знищено всіх німецьких господарських комендантів, німецьку жандармерію та всіх німецьких співпрацівників і сексотів, районові та сільські управи, складені з місцевих, розігнано. Після кількох днів німці кинули цілу дивізію для знищення повстанців. Дивізія складалася з двох мадярських полків, одного полку німців разом з СС-ами й жандармерією і одного полку узбеків і казахів. Після 3-денних боїв мадяр розбито і розігнано. Німці зо страху не скрізь в боях приймали участь, а посилали узбеків. В боях вбито німців у Вербі 120, у Шимовку — 24, Острозі — 32, в Мізочі — 11.

Втрати повстанців невеликі: в одному відділі — 13 вбито, в одному — 5, а в одному ніхто...

В Крем'янці був великий гарнізон ...., який перейшов повністю до УПА... У вислід німців погромлено.

ОПЕРАЦІЇ В КРЕМ'ЯНЕЦЬКІЙ ОКРУЗІ

В районі Бережці вбито ляндвірта і німецьких жандармів.

В селі Новостав Шумського р-ну робили німці облаву на шуцманів, що втекли. Відділи УПА прийняли бій, в якому вбито 38 німців, знищено 2 автомашини. Решта німців в паніці відступила. Під час боїв знищено 10 дворів. Серед цивільного населення загинуло кілька осіб. З боку УПА не було жодних втрат.

В с. Кути Шумського району спалено цілу польську колонію (86 дворів), а населення винищено за співпрацю з гестапо і німецькою владою.

Німецькі відділи напали на село Сніжок Угорського району і ограбували його за здогадну співпрацю з УПА. Повертаючись із здобичею, німці попали в засідку, влаштовану відділом УПА. В бою знищено 9 німецьких автомашин, вбито 62 німці, 18 німців тяжко поранено. З нашої сторони поранено 3, вбитих нема. Для успішного переведення бою відділ УПА зірвав міст і загородив німцям шлях до втечі.

ОПЕРАЦІЇ В ДУБЕНСЬКІЙ ОКРУЗІ

В селі Смига Вербського району знищено фабрику меблі і лісопильний завод. В бою вбито 40 німців, 15 взято в полон. З нашого боку 1 вбитий.

У Вербському районі спалено польську колонію Нову Новицю (40 дворів) за співпрацю з німецькою владою. Населення знищено.

За здогадну співпрацю з УПА німці напали разом з польською поліцією (силою в 100 чоловік) на укр. населення Дворище (10 дворів). Цивільне населення встигло без втрат вчасно сховатися. Відділ УПА, що перебував поблизу, зробив засідку і знищив 40 німців і польських поліцаїв без жодних втрат із свого боку.

Біля села Замчисько Вербського району обеззброєно мадярську варту залізничного мосту в складі 6 чоловік: здобуто 1 кулемет, гвинтівки і гранати.

Біля с. Білогородка Вербського району відбувся бій між відділом УПА і німцями. В бою вбито 22 німці і знищено 2 автомашини. З нашого боку 3 вбитих і 2 поранених.

На с. Студіяка Вербського р-ну напали німці (2 танкетки і 7 автомашин з німцями). Селян за здогадну співпрацю з УПА пограбовано. По дорозі заїхали ще в с. Голуби і також почали грабувати. Під цим селом відділ УПА влаштував засідку. В бою вбито 33 німці, 2 танкетки і 1 легкове авто знищено. Тому, що надійшли нові німецькі підкріплення, наш відділ швидко відступив, не зазнавши жодних втрат.

ОПЕРАЦІЇ В РІВЕНСЬКІЙ ОКРУЗІ

Німецькі і польські поліційні відділи, повертаючись з грабіжницької мандрівки по українських селах, потрапили під с. Жуків (р-н Клевань) в засідку. Табір ворогів був розгромлений. 35 було вбито і 10 ранено по ворожім боці. На допо-

могу їм прийшли нові частини і один літак. Відділ УПА припинив бій і відступив. З нашого боку — 5 вбитих, 2 поранених. Здобуто 1 кулемет, рушниці і 2 навантажені майном вози.

В с. Телікруго Рівенського р-ну було вбито ляндвірта. Німці зробили напад на ліс, в якому перебував відділ УПА. Німці попали в заготовлену заздалегідь засідку і під перехресним вогнем панічно втекли, залишивши 8 вбитих і двох полонених. Відділ УПА втрат не мав. Здобуто 1 кулемет, зброю і амуніцію. Полонених німців після допиту звільнено.

Під с. Буша Мізоцького р-ну атакували німці разом з мадярами і поляками відділ УПА. Наш відділ з боєм вирвався з окруження, проломивши перетень на мадярському відтинкові. В часі бою вбито 20 мадяр і кількох німців (точного числа вбитих німців не встановлено). Відділ втрат не мав.

ОПЕРАЦІЇ В КОСТОПІЛЬСЬКІЙ ОКРУЗІ

Під с. Бігаль Деражнянського р-ну трапилася сутичка між відділом УПА і німецькою поліцією в складі 200 чоловік. Ворог в страшній паніці розбігся, залишивши багато зброї і амуніції, 2 вбитими і 7 полоненими. Відділ УПА втрат не мав. Полонених солдат звільнено. За активну співпрацю з німцями в тому же селі знищено польську колонію.

На терені базальтових копалень в Івановій Долині біля Костополя відбулися великі бої. В боях здобуто німецькі укріплені пункти. Розгромлені ворожі сили попали ще в засідку і були повністю знищені. На стороні ворога впало вбитими 100 німців і 200 поляків. До рук відділу УПА дісталась велика здобич в виді зброї і амуніції. Терен грунтовно очищено від фольксдойчів і цивільних німців, що працювали на базальтових копальнях і фабриках як доглядачі над українським робітництвом. По стороні відділу УПА 5 вбитих і 7 поранених.

Інші бої були менші, а їх було багато. Програних боїв не було.

Копія. Машинопис.
ЦДАВОВУ: Ф. 3833.— Оп. 1.— Спр. 164.— Арк. 2—2а, 15—17.

№ 21

ПРОГРАМОВІ ЗАСАДИ УПА.

Без дати.

За що бореться Українська Повстанча Армія (УПА)?

Українська Повстанча Армія бореться за Українську Самостійну Соборну Державу і за те, щоб кожна нація жила вільним життям у своїй власній, самостійній державі. Знищення національного поневолення та експлуатації нації нацією, система вільних народів у власних, самостійних державах — це єдиний лад, який дасть справедливу розв'язку національного і соціяльного питання в цілому світі.

УПА бореться проти імперіялістів і імперій, бо в них один панyючий народ поневолює культурно і політично та визискує економічно інші народи. Тому УПА бореться проти СРСР і проти німецької «нової Європи».

УПА з усією рішучістю бореться проти інтернаціоналістичних і фашистсько-націонал-соціялістичних програм та політичних концепцій, бо вони є знаряддям завойовницької політики імперіялістів. Тому ми проти російського комунобольшевизму і проти німецького націонал-соціялізму.

УПА проти того, щоб один народ, здійснюючи імеріялістичні цілі, «визволяв», «брав під охорону», «під опіку» інші народи, бо за цими лукавими словами криється огидний зміст — поневолення, насильство, грабунок. Тому УПА бореться проти російсько-большевицьких і німецьких загарбників, поки не очистить Україну від усіх «опікунів» і «визволителів», поки не здобуде Української Самостійної Соборної Держави, в якій селянин, робітник і інтелігент могтиме вільно, заможно і культурно жити та розвиватися.

УПА за повне визволення українського народу з-під московсько-большевицького ярма, за побудову УССД без поміщиків, капіталістів та без большевицьких комісарів, енкаведистів і партійних паразитів.

В українській державі влада вважатиме за найвищий свій обов'язок інтереси народу. Не маючи загарбницьких цілей та поневолення країн і пригноблених народів у своїй державі, народна влада України не витрачатиме часу, енергії та коштів на творення апарату гноблення. Українська народна влада всі економічні ресурси та всю людську енергію спрямує на побудову нового державного порядку, справедли-

вого соціяльного ладу, на економічне будівництво країни та культурне піднесення народу.

В лавах УПА борються українські селяни, робітники та інтелігенти проти гнобителів, за УССД, за національне і соціяльне визволення, за новий державний порядок та новий суспільний лад:

1. За знищення большевицької експлуататорсько-кріпацької системи в організації сільського господарства. Виходячи з того, що земля є власністю народу, українська народна влада не накидуватиме селянам однієї форми користування землею. Тому в українській державі допускатиметься індивідуальне та колективне користування землею, в залежності від волі селян.

2. а) За те, щоб велика промисловість була національно-державною власністю, а дрібна — кооперативно-громадською.

б) За участь робітників у керівництві заводами, за фаховий, а не комісарсько-партійний принцип у керівництві.

3. а) За загальний 8-годинний робочий день. Понаднормова праця може бути тільки вільною, як і кожна праця взагалі, і робітник отримуватиме за неї окрему зарплату.

б) За справедливу оплату праці, за участь робітників у прибуткових підприємствах. Робітник отримуватиме таку зарплату, яка потрібна для забезпечення матеріяльних і духовних потреб цілої його сім'ї. При річних підсумках господарського стану підприємств кожний робітник одержуватиме: у господарсько-кооперативних підприємствах дивіденд, а в національно-державних — премію.

в) За вільну працю, вільний вибір професії, вільний вибір місця праці.

г) За свободу профспілок. За знищення стахановщини, соцзмагань, підвищування норм та інших способів експлуатації працюючих.

4. За вільне ремесло, за добровільне об'єднування ремісників у артілі, за право ремісника вийти з артілі та індивідуально виконувати працю і вільно розпоряджатися своїм заробітком.

5. За національно-державну організацію великої торгівлі, за громадсько-кооперативну дрібну торгівлю та за дрібну приватну торгівлю, за вільні базари.

6. За повну рівність жінки з чоловіком у всіх громадських правах і обов'язках, за вільний доступ жінки до всіх шкіл, до всіх професій, за першочергове право жінки на фізично легшу працю, щоб жінка не шукала заробітку в шахтах, руднях та інших важких промислах і в наслідку цього не руй-

нувала свого здоров'я. За державну охорону материнства. Батько сім'ї одержуватиме, крім плати за свою працю, додаткову платню на утримання жінки і неповнолітніх дітей. Лише в таких умовинах жінка матиме змогу виконувати свій важливий, почесний і відповідальний обов'язок матері і вихователькі молодого покоління.

7. а) За обов'язкове середнє навчання. За піднесення освіти і культури широкої народної маси шляхом поширення мережі шкіл, видавництв, бібліотек, музеїв, кіно, театрів тощо.

б) За поширення вищого і фахового шкільництва, за невпинний ріст висококваліфікованих кадрів фахівців на всіх ділянках життя.

в) За вільний доступ молоді до всіх вищих навчальних закладів. За забезпечення студентства стипендіями, харчами, помешканнями та навчальними приладдями.

г) За всебічний гармонійний розвиток молодого покоління — моральний, розумовий та фізичний. За вільний доступ до всіх наукових і культурних надбань людства.

8. За пошану до праці інтелігенції. За створення таких матеріальних основ праці, щоб інтелігент, будучи цілком спокійним про завтрашній день та про долю сім'ї, міг віддатися культурно-творчій праці: мав потрібні умовини до праці над собою, постійно збагачував свої знання та підвищував свій розумово-культурний рівень.

9. а) За повне забезпечення всіх працюючих на старість та на випадок хвороби чи каліцтва.

б) За широке запровадження охорони народного здоров'я, за поширення сітки лікарень, санаторіїв, курортів та будинків відпочинку. За збільшення лікарських кадрів. За право працюючих на безплатне користування всіма закладами охорони здоров'я.

в) За особливу державну опіку над дітьми і молоддю, за поширення сітки дитячих ясел та садків, санаторіїв, таборів відпочинку, за охоплення всієї дітвори та молоді державними закладами опіки та виховання.

10. а) За свободу друку, слова, думки, переконань, віри і світогляду. Проти офіційного насаджування суспільності світоглядних доктрин і догм.

б) За вільне визнавання і виконування культів, які не суперечать громадській моралі.

в) За відокремлення церковних організацій від держави.

г) За культурні взаємини з другими народами, за право виїзду громадян за кордон для навчання, лікування та пізнавання життя і культурних надбань других народів.

11. За повне право національних меншостей плекати свою власну по формі і змісту національну культуру.

12. За рівність усіх громадян України, незалежно від їх національности, в державних та громадських правах і обов'язках, за рівне право на заробіток і відпочинок.

13. За вільну українську по формі і змісту культуру, за героїчну духовність, високу мораль, за громадську солідарність, дружбу та дисципліну.

Українська Повстанча Армія

Листівка УПА
ЦДАВОВУ: Ф. 3833.— Оп. 1.— Спр. 111.— Арк. 8.

№ 22

ЗВЕРНЕННЯ
головної команди УПА до росіян.

Червень 1943 року.

РУССКИЕ!

Две империалистические войны жестоко ударили по русскому народу. Первая — 1914 г. и 1921 г. — подкопала идеологию старой царской России, которая основывалась на имериалистическом господстве русского народа над другими народами, и вторая — 1941 г. нанесла смертельный удар коммунизму, который Ленин положил в основание современной России. Обе идеологии не выдержали пробы жизни, потому что они были по своей сути империалистичны, они были основанием порабощения других народов.

До часа, пока народы, входящие в состав империи, были слабо национально развиты, эти идеологии могли существовать как цементирующая сила империи, но с моментом пробуждения народов к собственной национальной жизни они оказались престарелыми и должны отойти в историю.

Сегодня русский народ очутился на перекрестье дорог. Куда идти? Где искать решения национального вопроса? Вернуться ли к форме старой царской России? Невозможно! Колеса истории не повернуть обратно. Поддержать ли обанкротившийся коммунизм? Тоже не приведет ни к чему! В массах идея коммунизма умерла. Нужно искать новой развязки национального вопроса. Эта развязка лежит в борьбе с империализмом, в перестройке Востока Европы и Азии на новых

справедливых началах национальных государств на своей этнографической территории. Только дружеское гармонийное сожительство самостоятельных государств прекратит империалистическое кровопролитие и создаст условия мирного экономического прогресса. Только в таких условиях возможно возрождение русского национального духом государства.

Все империалистические попытки разобьются о скалу сопротивления соседних народов, привлекут другие империализмы на русскую этнографическую территорию и окончатся такой кровавой бойней, какую мы сейчас переживаем.

Борьба русских должна идти под лозунгом, общим для всех порабощенных империализмами народов: «Свобода народам — свобода человеку!», «За самостоятельные национальные государства Европы и Азии».

Русский народ сейчас порабощен урядом коммунизма не хуже других народов. Большевистским имериализмом он ввергнут в кровавую расправу, в которой гибнут миллионы. Спрашивается — во имя чего? Во имя порабощения других народов. Принесет ли это ему мир впоследствии? Нет, это принесет еще более жертв. Надо сконстатировать еще раз, что не в империалистической войне выход, а в борьбе против чужих и своих империалистов, не в порабощении других народов, а в восстановлении своего национального государства на русской этнографической территории.

Русские в Украине!

У вас есть возможность войти в соглашение с украинским народом и начать борьбу против империалистического гитлеризма и большевизма, за национальное русское государство.

Борьбу за освобождение уже подняла Украинская Повстанческая Армия! Входите в связь в УПА, вступайте с оружием в руках в ее ряды. Организуйте русские национальные военные отряды при УПА.

Русские, мобилизованные германцами! Переходите с оружием в руках в наши национальные отряды при УПА.

Поднимайте общую борьбу против общих врагов!

ДА ЗДРАВСТВУЕТ САМОСТОЯТЕЛЬНОЕ РУССКОЕ НАЦИОНАЛЬНОЕ ГОСУДАРСТВО!

ДА ЗДРАВСТВУЕТ САМОСТОЯТЕЛЬНАЯ УКРАИНА!

ДА ЗДРАВСТВУЮТ САМОСТОЯТЕЛЬНЫЕ ГОСУДАРСТВА НАРОДОВ ЕВРОПЫ И АЗИИ!

Ставка, июнь, 1943 г.
Главная Команда
Украинской Повстанческой Армии

Листівка УПА.
Молодь України.—1992.—15 верес.

№ 23

АНАЛІТИЧНИЙ ЗВІТ

ОУН про суспільно-політичне, культурне і господарське життя південноукраїнських земель.

Квітень 1943 року.

ОГЛЯД
суспільно-політичного, культурного і господарського життя південноукраїнських земель (квітень 1943 р.)

ДОНБАС. Військове положення незмінне. Фронт іде лінією поза Таганріг, опісля Міюсом, дальше поза Красний Луч, поза Ворошиловськ (б. Алчевськ) до Лисичанська, дальше Дінцем. Німці затягнули сталі позиції, отже на фронті спокій. Лише з початком квітня червоні проривалися до Слов'янська і до Барвінкової, але німці цей прорив скоро зліквідували. Від Ворошиловська вгору фронт держить перша панцирна армія Кляйста з осідком у Горлівці, від Ворошиловська на південь шоста армія, над Азовським морем, мабуть, 14-та армія, під Ізюмом, мабуть, 7-а армія.

Тому, що на фронті спокійно, німці почали упорядковувати тил. Настрій між населенням дуже поганий. В квітні німці брали до Німеччини на роботи дівчат, роджених 1924—25 рр., і то без уваги, чи працює, чи ні. В сільських районах оповістили про добровільний набір до німецької армії. Люди не хочуть їхати ані до роботи в Німеччину, ані іти в армію. Вичікують. Німців бояться. Настрої пробільшовицькі сильно змаліли. В районах, де були більшовики, люди нарікають на червоних. З кінцем квітня німці почали знову евакуювати чоловіків із Слов'янська, Лисичанська, Ворошиловська і Амбросіївки. Мабуть, будуть там сильні бої з початком офензиви. Довкола Сталіно, Ясинуватої на інших міст копають окопи, протитанкові рови та становища для гармат і кулеметів. Все це полохає людей.

З весною люди почали мандрівки у Запорізьку і Дніпропетровську області міняти хліб і приносити звідти вістки про українських повстанців чи партизан. Розказують, що вже більше не буде більшовиків, ні німців, а буде Україна. Розкинені листівки у всіх районах Донбасу дали людям тему для розмов. Люди чимраз голосніше говорять про Україну. Сильне враження викликали листівки у Краматорську. Там вони були розкинені вже тоді, коли німці прогнали більшовиків,

значить, після того, як люди бачили звірства більшовиків, а потім іще гірші звірства. Там всі люди сильно захоплені нашою пропагандою і не хочуть ні одних, ні других. По селах і по містах багато людей говорить про листівки і про Україну. Поки що ті розмови йдуть лише в тісних кругах, але люди листівки передають із посьолка в посьолок, із села на село. Нарід хоче читати і хоче, щоб його вести.

Німці думали, що це робота, роблена на місці, і в Маріюполі контролювали стару друкарню та порівнювали шрифт. Листівки читали німці з пропаганди «штафель» і гестапо.

Для Донбасу потрібно більше листівок і то писаних російською мовою та більшим шрифтом. Остання листівка в російській мові «Граждане» мала багато похибок, і це викликує погане враження. Листівки, писані українською мовою, мають багато галицизмів, і тому дехто говорить, що вони є незрозумілі і не писані для нас. Для прикладу хоч би такий заголовок листівки: «Становище ОУН до мобілізації у нім. армію». Слово «становище» тут невідповідне, повинно бути «ставлення». Слова «офензива» тут ніхто не розуміє і т. д. Уже час, щоб не було галицизмів, бо інакше ОУН усе є лиш галицькою організацією, накидуваною силою на СУЗ. Треба цьому обов'язково положити край.

Листівки попадають людям, які зовсім не знають, що це є ОУН та яка її програма. Отже, треба конче таких листівок, де б говорилося докладно про ОУН, її ідеологію, цілі і програму. Сейчас наближається друга річниця 30 червня. Треба в час мати листівки з докладними даними про проголошення держави та про її уряд.

В наших газетах треба більше писати про революційні дії Литви, Латвії, Естонії і Білорусії та інших народів сходу, як рівно ж про боротьбу чехів, норвегів, голландців, французів та інших. На жаль, про це дуже мало пишеться. Нічого не пишеться уже довго про Київ, Харків, про повстанщину. Люди сильно цікавляться діями, бо їх уже добре припікає німецьке ярмо. Треба дати вістки про діяльність партизанщини на Правобережжі. Стаття в «Вістях» про «Укр. повст. армію» на Поліссі викликала сильне зацікавлення.

РОСІЙСЬКЕ ПИТАННЯ. Москалі тут зовсім розгублені. Мало з них співпрацює з німцями. Не вірять ані смоленському комітетові, що, впрочім, їм нічого не дав, ані «Новому Слову», ані червоним. Ті москалі, що вже довго живуть в Україні, чи робітники, прочитавши наші листівки, хочуть воювати спільно з нами.

КОМУНІСТИ. Комуністичної діяльності на Донбасі не чути, за винятком Сталіно. Тут вони роблять зрунну шептану пропаганду проти німців, величаючи силу більшовиків. Вони розповідають, що червоні заняли Литву і Польщу і т. д. Сейчас розказують, що німці не вивезли останньо забраних дівчат у Німеччину, бо Молотов запропонував через радіо?.. Інші кажуть, що тому не поїхали, що партизани сильно діють на Київщині і позривали рельси. Ходить теж поголоска, що німці просять миру у червоних і Англії.

В останньому часі німці шукають у Сталіно впливових українців, але не можуть знайти. Говорять про полегші для населення. Одна із цих полегш це те, що пустили трамвай в рух.

ВІСТІ. Дня 24.IV.1943. арештували німці у Краматорську десять членів «Просвіти». Обвинувачують їх у самостійницькій діяльності. Арешти проводить голова управи, фольксдойч Шопен.

ДУБ

ВІСТІ З ТЕРЕНУ. Нове господарювання німців на ще раз занятих ними теренах позначується жорстокістю, якої ще ніхто не бачив. На перший початок приходу було масове винищування населення, ніби під замітом більшовизму, чи партизанщини. Після масового розстрілу почались масові арешти, які тривали майже до половини квітня. Денно виарештовували в таких містах, як Слов'янськ, Краматорськ, пересічно по 50 людей (без виїмку, чоловіків і жінок). Частину із них розстрілювано, частина вмирала від виснаження, решту відсилано в концлагери. Дуже невелику кількість випускали і то майже самих найбільших більшовицьких активістів, які згодились служити німцям. По цій акції на більшовиків почалась вже одверта акція проти всього, що українське. Почали виходити на російській мові часописи, які передше виходили на українській. Далі почалась ліквідація «Просвіт». В днях 21 і 22.IV. відбулись обшуки і арешти людей, котрих тримають в підвалах, роблять з страшними побоями допити, закидують національно-самостійницьку діяльність.

ГОСПОДАРСТВО. Зараз німці забрали на терені районів Слов'янського, Краматорського, Константинівського, Горлівського, Артемівського, Щербипільського всіх коней, забирають в більшій кількості корів, від кіз призначують 100 літрів молока в рік контингенту, забирають курей, голубів і кролів.

Почався великий набір в Німеччину на роботи. І так 22.IV. виїхав транспорт з дівчатами (хлопців не беруть, мабуть, в добровольці покличуть), родження 1924 і 1925 р. 30.IV. виїхало знову два річники, 1923 і 1926. Намічено поки що забрати від 1920 до 1927 р. нар. Серед призначених на виїзд велике пригноблення, бувають часті випадки самогубства. В Слов'янську лагер для виїжджаючих в Німеччину обведений дротом, довкруги ходять вартові німці — в середині ридання, плач і божевільний крик. На підвищенні сидить нанятий гармоніст і виграє на гармошку, заглушуючи людський плач. В одну ніч повісилося там же дві дівчини. В Краматорську перед від'їздом поїзду одна дівчина, певно, збожеволіла, бо кинулась з вагону, розірвала на собі одежу і впала з божевільним криком на рейки. Німці підняли її і знову кинули до вагона.

До Краматорська на машинобудівельні заводи приїхало вже 400 німецьких цивільних робітників з Німеччини, має прийти ще 300. Відремонтовані заводи поки що нічого не виробляють. Закріплюють також за заводом тих робітників, які сьогодні працюють.

НАСТРОЇ МАС. Обставини, серед яких опинилось сьогодні суспільство, викликали в нього стан недовір'я і скритності. Склались на це такі причини:

1) Жорстокість німців не дає можливості вилляти своє горе перед другими, це стоїть на перешкоді загального порозуміння.

2) Загал бачить, що досить великі сили більшовиків і німців. Наш рух набрав уже деякої популярності, однак суспільство, перейшовши такі дві школи, як більшовицьку й німецьку, хоче бачити конкретну силу. З нашої сторони потрібно пропагандивно-програмового матеріалу та вишколу провідних кадрів. Більшість суспільства вже сьогодні внутрішньо погоджується з нами.

ПО ТОЙ БІК ФРОНТУ. Більшовики за останній час посилили свої налети і бомбардують усі визначні об'єкти і то навіть більшими силами. Налети відбуваються кожного дня на просторі 800 км від фронту. Може, й далі, але я про те не маю певних даних, то вже поза моїм тереном праці. Також обстрілюють далекобійними гарматами прифронтові місцевості. Слов'янськ находиться тепер під обстрілом і вже є дуже багато убитих серед цивільного населення. Слов'янськ віддалений від фронту, котрий іде на Дінці, на 12 км.

Доходять чутки з-під більшовиків, що люди, які евакую-

вались чи були насильно евакуйовані більшовиками, донедавна були замкнені в допрах, а сейчас працюють при направі доріг. Більшовики будують сильні укріплення і стягають резерви війська.

Пожвавлення дій на фронті немає. Ініціятива знаходиться по стороні більшовиків. Вони дражнять німців своїми невеликими проривами, котрі пізніше часто самі залишають.

Німці сильно укріплюються, причому навіть з прифронтової полоси на віддалі 8 км виселили всіх жителів.

ТАМ, ДЕ ПОБУВАЛИ БІЛЬШОВИКИ. В місті Лисичанськ частини Червоної Армії пробули більше трьох неділь. За цей час вони не зробили нічого поганого — люди з нетерпінням ждали своїх, а коли вони прийшли, то з великою радістю зустріли їх. Червоноармійці і командири поводились з населенням міста дуже гарно, навіть допомагали їм інколи в їх матеріяльному відношенні.

З приходом органів НКВС життя міста швидко змінилось. Начались арешти. Арештовували всіх тих (чоловіків і жінок), хто працював у німців, управах і других установах, і етапами відправляли в супроводі великих конвоїв у в'язниці. Через кілька днів роботи НКВС усі в'язниці міста були переповнені. Велика частина заарештованих була згодом звільнена. До неї відносились ті, хто — по висловленню енкаведистів — працював «на користь народу». Решта перед відступом червоних в невідомому напрямі була відправлена на схід.

Чоловіки, які не виїхали з німцями, по приході в місто червоних добровільно вступили в ряди Червоної Армії; ті, що не пішли добровільно, були мобілізовані (роки: 1888—1925) І, не дивлячись на те, що ніколи до цього часу не служили в армії і не вміють користуватись гвинтівкою, були відправлені на передову лінію фронту. Обмундурування їм не давали, і тому матері й жінки дуже легко відшукали після відступу червоних серед убитих і ранених червоноармійців своїх чоловіків і синів.

В даний час населення міста паралізоване. Фронт знаходиться зразу біля Дінця (Лисичанськ стоїть на березі ріки Донець). І тому, бажаючи відходу фронту, населенню однаково — чи то будуть у них червоні, чи німці.

По відході Червоної Армії майже всі дівчата тих місцевостей, на території яких червоні, добровільно відступили в тил разом з частинами Червоної Армії.

Цікаво відмітити, що НКВС складається виключно з жидів. Так, жителі міста Краматорськ говорять, що та група ен-

каведистів, що була в місті, була з одних жидів. Крім того, в м. Пролетарськ енкаведистами було розстріляно 20 дівчат, які вийшли в свій час заміж за німців або були з ними в ближчих відносинах.

ЗАВВАГИ ДО РОБОТИ НА СЕЛІ. Глянувши на любе українське село, можна бачити такий розподіл маси:

1. Люди, котрі колись добровільно йшли в колгоспи, потім мали деякий зиск з цього. Їх можна характеризувати, як безпринципово-зухвалий елемент. Щоб вірно оцінити і збагнути ідею свого народу, вони не мають стільки розуму; — їх не страшить також повернення більшовизму (і зовсім були б більшовиками, якби їм пообіцяли, що пізніше їх не примусять боронити більшовиків). При знайомстві з ідеями українських націоналістів виявляють свою згоду з ними, але постільки, ПОСКІЛЬКИ ДАЛЕКО ЧИ БЛИЗЬКО більшовики. З ідеологічної точки зору вони близько підійшли до збільшовиченого «нічого» — вони забули релігію, ідею стремління свого народу, перейшовши до звичайного, напівзвіриного життя. Але серед них обов'язково треба знайти і вилучити молодців, котрі в роки революції були в Петлюри чи Махна. У них досі живуть здорові традиції славного вояцтва, з ними сміливо можна говорити, їх легко переконати, бо вони ненавидять більшовизм.

2. Слід виділити людей серйозних. У них легко збудити свідомість, але вони настільки прибиті міццю воюючих сторін, що вони вважають за краще мовчати і вичікувати.

3. Остання маса звичайних селян в основному забита часом до того, що вважає за краще, якби з неба звалився цар-батюшка з колишнім спокійним миколаївським життям. Їм остобісіло злиденне життя, безконечні турботи і муки — якби йому сам диявол дав кілька га землі і пообіцяв не брати податків, то він спокійно візьметься до праці, забувши все останнє. (Але це до часу, доки розбагатіє і збагне сенс життя,— разом з людським життям до нього прийде думка про свою культуру і свою державу. Згадайте лиш непівський і понепівський розвиток українського націоналізму).

4. Сільська молодь. Комсомольці з нами згодні, але їхня свідомість настільки пропитана більшовицькою лож'ю, що вони не уявляють собі, що таке і чим корисний націоналізм для народу; не знають, які і що диктують національні традиції. В основному вибирають міцнішого: рухався німець — була надія на загибіль більшовизму, вони намагаються примазатись до народу; рухаються більшовики — збільшовичуються. Не слід чіпати окремих завзято-підлих комсомольчи-

ків, в кінці кінців залишаються сволотою. В молоді, котрій силою всунуто комсомольського квитка, можна сміло орієнтуватися на більш-менш мислячих і бойових; з інших, крім симпатиків, рідко (а можливо, й недовільно) можна добиться більшого. В основному йдуть за «заправилами». Обов'язково треба прощупати сільських «молодців» і керівників молоді: їм найлегше прищеплюються ідеї українського націоналізму (не говорячи вже за те, що згодом за ними йде багацько інших). Зловити також мислячих некомсомольців. Певний народ.

Сільську бюрократію і дрібну інтелігенцію (комсомольчики, вчителі і інші) краще не чіпати (лиш невинний молодий елемент легко переходить на нашу сторону). Серед старих вчителів негідників немає (за винятком дріб'язку), але роботи з них чекати не можна; їх спортило привілейоване життя. (Але: обов'язково налагодити зв'язки з старими націоналістами, котрих багацько серед старого вчительства).

Серед населення міста росіян не чіпати і не виявляти себе перед ними. Обов'язково взяти «на око» всіх українців — вихідців із сіл (всіх їх вигнано із села за більшовизму по політичних причинах). Це елемент надійний (бюрократично-вузьких і немислячих краще обминути). Так само з молоддю. Діти вигнанців з села, залежно від розумового і політичного стану батьків, певно, солідарні з ідеями ОУН.

З керівників підприємств, управлінь, управ, держгоспів орієнтуватися на тих, котрі за більшовизму не займали подібних місць.

Отже, звідси цілком ясно випливає висновок:

Не перезахоплюючись справою (уникати злих явищ; в одному селі всі націоналісти, а навколо всі інші не чули нічого), Якнайкраще довести до відома українських мас факт існування міцної організації борців за незалежність України. Для цього обов'язково треба пустити в роботу певну кількість людей (хоч би по одному на район або навіть декілька районів), щоб розповсюдити між населення певну кількість листівок, доручивши місцевим «своїм» налагоджувати після розкидання листівок зв'язки: місцевим буде легко «знюхатись». Справу відкладати далі весни не можна.

Для вироблення листівок і звернень до народу обов'язково залучити творчий, але місцевий (східноукраїнський) елемент, бо конче треба позбутися суто ГАЛИЦЬКИХ І ОПОЛЯЧЕНИХ СЛІВ І ВИРАЗІВ, що зустрічаються в кожній листівці, брошюрі чи книжці. Місцевому простому люду обов'язково треба говорити про його думки і його власне горе, його бажання і завдання його власною, а не чужою (чи з чужим домішком) МОВОЮ.

Таким чином, з дня в день виконувати святий обов'язок: сказати (і сказати якнайсильніше) кожному українцю про завдання цілого народу, про суть німецького і (особливо) радянсько-московського режиму, про існування маси людей, що боряться за Україну і щастя українського народу. Після отакого нелегального, але найширшого розповсюдження ІДЕЇ ОУН дуже легко буде відшукати і зв'язувати між собою в єдине ціле місцевих націоналістів, котрим доручити дальшу роботу.

Треба знати, що кожен українець (маю на увазі молодого чи середнього віку), коли СПРАВА доходить до того — чи жити, чи вмерти — він воліє розірвати ворога і — коли вмирати — то вмерти ЗА СВІЙ НАРОД.

Отже, наше завдання: сказати ЗА ЩО саме він повинен (у той момент) БОРОТИСЯ і, коли треба, ВМЕРТИ.

ДНІПРОПЕТРОВСЬК-МІСТО. Суспільно-політичні відносини в місяці квітні характеризує продовження німецької тактики насильства та терору. Заклик до добровільного голошення українців в СС та наказ про трудову повинність молоді від 21 до 17 років життя — це два нові засоби німецької політики. Оба ці зарядження, без ніяких докладніших пояснень, зрозуміла українська молодь як новий ворожий крок, звернений проти неї. Ставлення молоді до цих нових німецьких вигадок негативне.

Одначе та молодь мужеського полу, що не може рішитись на втечу, маючи до вибору військову службу в СС та виїзд в Німеччину, вибирає перше. Майже всі добровольці це ті, що були загрожені виїздом в Німеччину. Коли Біндер запитав тих добровольців, чого вони до нього прийшли, з гурту почулись голоси: «В нас багато хворих, ми хочемо пройти комісію». На це їм Біндер: «Мені хворих не треба, а комісію будете проходити на фронті». Біндер запитав, чого вони добровільно прийшли записатись в його частини. Один з гурту відповів: «Краще загинути од кулі на рідній землі, як повільно голодовою смертю в Німеччині». Біндер хотів виявити, хто це сказав, та не вдалось йому. Після цього загрозив, що хто скаже ще хоч слово, застрілить на місці. Добровольці потішають себе ще надією, що поки їх вишколять — війна закінчиться. Більш передбачливі хлопці вступають в ряди різного рода допоміжних поліцій або в німецькі військові майстерні. Невелика частина, яка має змогу на це, втікає на села, починаючи бурлацьке життя, та готові піти в якісь «партизанські отряди». Дівчата у більш безвихідному положенні. Більшість слухає наказу та

віддає добровільно на вивіз. Частину з них звільнюють за різну ціну німецькі шефи. Треті, врешті, втікають та скриваються. Одначе їх мало, бо бояться репресій, тим більше, що німці для пострaху засудили десяток молоді на кару 1,5—2 років тюрми, згл. (зглядно, тобто: або ж.— *В. С.*) концлагеру. Бояться ще і тому, що не хочуть наражувати на переслідування сім'ю, бо німці останнім часом зовсім «по-більшовицьки» за провину одного члена сім'ї карають всіх, включно з дітьми.

Біржа Праці почала мобілізувати шоферів в німецьку армію. Облава на добровольців в Німеччину, передовсім в першій половині квітня, відбувалася на терені цілого міста. Концлагері та тюрми переповнені тими, що ухилились від праці. Між ними дуже багато дітей. Відносини в лагерях жахливі. Бруд, голод та внаслідок цього хвороби і смерть.

За найменші провини супроти влади та навіть за не свої проступки карають дуже строго. Під цими «несвоїми» проступками треба розуміти: перебування німецьких солдатів на квартирі без дозволу квартірмату, набування військових речей та, врешті, зараження німця венеричною чи іншою хворобою. Натомість сварні і бійки між самими українцями проходять безкарно. «Крізь пальці» почали дивитися на гонення самогону.

Німці почали останньо ставитись до українців з великим недовір'ям. Бувають випадки, як жалуються, що українці не віддячуються їм за визволення.

КУЛЬТУРНЕ ЖИТТЯ міста завмерло майже зовсім. Реєстрація на трудову повинність розігнала до решти технікуми Шкільна молодь пішла в біржу або виїхала на село, не закінчивши шкільного року.

Не краще мається справа в початкових школах. Там навчання полягає на тому, що дітей вчать, як збирати лікарські рослини. Останнім часом цих босих, обідраних та голодних дітей заставляють відбувати тяжку для них дорогу за місто, бродити по полях та шукати потрібних рослин. На кожну школу наложено норму-контингент. Одиноким проявом культурного життя остався театр, та й цей служить переважно для розваги чи цікавості німців.

До «Дніпропетровської Газети» населення не має інших почувань, крім обридження, та бачить в ній тільки засіб німецької пропаганди. От хоч би останній голос обурення про долю 12 000 польських полонених викликав в населення зовсім іншу реакцію, бо загальновідомо, як поводяться з українськими полоненими.

ЕКОНОМІЧНІ ТРУДНОЩІ займають в сьогоднішньому житті населення головне місце. Боротьба з тяжкими умовинами прожитку стоїть на першому плані. Покращання на цьому «фронті» немає ніякого. «Велику ласку» зроблено тим, що віддали для населення городи. Народ вкладає в ці городи, крім дорогого часу, праці, останє майно. Продають останню одежину, щоб купити насіння. Тривожить тільки думка, хто (згл. для кого) буде збирати. Зарплата та пайки завжди ці самі. На паску видано робітникам тільки збільшений пайок пшона та по 15 штук яєць. Хто власним зусиллям здобув білої муки, в цього була паска. Самогону тільки не бракувало. Експлуатація робочої сили відбувається з посиленою інтенсивністю. Як новий засіб прийшли погрози висилки в Німеччину. Німці самі себе цим компрометують.

Серед народу росте гнів та бажання помсти. Передовсім серед робітництва та нижчих сфер населення зміцніли революційні настрої, без точно оформленої ідеї. «Бити німців» — і все. Німецькі пропагандивні афіші не мають ніякого успіху. Противно, викликають вони ще більше озлоблення та недовір'я. Масове зривання афішів на денному порядку. Останньо навіть почали появлятись на афішах дописки, прим.: на афіші «Сталін обманює солдата та робітника» хтось дописав: «Гітлер обманює всіх». На афіші «Яке становище на фронті» — хтось дописав х...е (нецензурне слово.— рос.). На питання «Що нам робити» — хтось відповів коротко: «Бити німців». На одному афіші, де порівняно більшовицькі та німецькі благодаті, на цьому боці, що був присвячений німцям, був заголовок «Кошмар зник». Слово «зник» в короткому часі зникло (обдерли) з афіша, остався «кошмар». З портретів Гітлера в день його уродин хтось повиривав пояски паперу в цьому місці, де було горло фюрера.

Настрої пробільшовицькі ще дуже сильні. Говорять про якусь партизанку на Кіровоградщині. Багато вірить (без огляду на переконання) в скорий прихід більшовиків. «Хай буде гірше, але інше». Деякі з радістю цього ждуть. Останнім часом можна запримітити сильну ворожнечу між українцями та москалями. Дуже часто лаються жінки на цьому тлі.

Пияцтво та гонення самогону поширилось до небувалих меж. Народ п'є — «заливає горе» та каже: «Скільки нам жить остало». Діти в нічому не уступають старшим.

Настрої німців дуже погані. Багато з них говорить про програну (війну) Німеччини, про погану політику Гітлера та про близький кінець війни. На запити загально відповідають:

«Октобер война капут». Одна німецька лікарка сказала: «Я дуже тривожусь тим, що німецькі політики в обличчі своєї загибелі не змінять тактики у відношенні до України».

ДНІПРОПЕТРОВСЬК-СЕЛО. Найпекучішою справою є зараз вивози молоді в лагері на «трудову повинність» і мобілізація до «добровольських» армій. До пасхи ще не забирали молоді, але після свят будуть забирати. Всюди по селах і містечках пройшла реєстрація молоді віком 17—21 літ (1922—26-річники), списки поступали до управи районів. Цим дівчатам заборонили зміняти місце проживання, а всяким організаціям і установам устроювати їх на роботи... З дня на день ждуть масового забирання в лагері. Крім того, до управ сіл прийшли накази збирати добровольців в армію. Записування поки що є добровільне, хоча є сильний натиск згори. Все залежить від цього, як активно сільуправа береться до виконання цих наказів.

В Синельниківському районі в деяких селах сказали попідписувати тим хлопцям, що не хочуть іти в армію, і пускали чутки, що таких заберуть в лагері.

В Новомосковському р-ні заохочували голов сільуправ в цей спосіб, що чим більше вони поставлять охочих до армії, тим ліпшу будуть мати опінію (характеристику) перед владою.

На кожне село наставили мінімум «добровольців», в середньому 2% дорослих мужчин (14—60 літ).

Коли зважати, що здібних до зброї забрали в Німеччину на перевиховання; весь активний елемент, в першу чергу молодь, а дальше старших з українського населення забирали також в Німеччину, але на роботи і там виморили голодом; забирати будуть зі старших не тільки тих, що активно ставляться проти німців, але і тих, що активно працюють для німців. Одним словом, весь активний елемент треба знищити. На місце його будуть пересилати з Німеччини німців.

Біля Запоріжжя (Верх. Хортиця, правий беріг) виселяють понад Дніпром українців на лівий беріг, а там заселюють німців.

Пропаганда наша ще стоїть незадовільно, бо молодь назагал є наставлена їхати. В поодиноких селах молодь не дається половити в лагері, в інших частина їде, частина ні, але по всіх селах заберуть переважну більшість. Тут треба дуже сильних летючок і сильної усної пропаганди, але, мабуть, і це не поможе. Треба прикладів конкретної боротьби.

В зв'язку з польовими роботами ляндвірти і інша подібна сволоч ганяють людей на працю. На трасах вже менше пра-

цює, але зато всі мужчини і частина дівчат і жінок роблять при засівах. Дуже часто виганяють робити 100 людей, коли це саме зробить 50.

24.IV. в Соколовій (Новомосковський р-н) при копанню канави працювали дівчата і два хлопці. Хлопці мали зробити цю ж роботу, що 10 дівчат. Перед вечером, коли поморились, сіли відпочити. Це побачив ляндвірт. Закликав їх вечером до себе, побив сильно нагайкою і заставив копати цілу ніч.

В с. Знаменівка (Новомосковський р-н) ляндвірт заборонив людям в будній день ходити до церкви. Приїздив перевіряти і заставив голову сільуправи, щоб той виганяв людей з церкви. Цей не хотів. Тоді сам вскочив з нагайкою в середину церкви і почав бити старих бабусь. Священик звернувся до нього, що він робить в церкві. Цей так пхнув священика в груди, що він мало не впав. Вкінці загрозив, що так буде щодня робити.

В одному селі ляндвірт застав людей в церкві, поставив двох жандармів коло дверей, щоб люди не втікали, а сам вскочив в церкву і почав бити нагайкою всіх, хто був у церкві. Люди кинулись втікати і затоптали на смерть одного жандарма, а другого сильно потовкли. Чи були жертви серед населення — не знаю.

На села виїздила жандармерія і арештувала підозрілих в симпатіях до більшовиків. В с. Підпільному (Новомосковський р-н) біля 20 квітня забрали 7 бабусь і мужчин за те, що, мовляв, виглядали «красних». В Лиманській арештували голову сільуправи і 20 осіб. Сидять всі в Новомосковську.

В Перещепинському р-ні також бушувала фельджандармерія. В селах Івано-Михайлівка, Андріївка, Василівка постріляли декого, інших забрали до тюрми в Новомосковськ. Сама Перещепина дуже знищена, бо німці, наступаючи цієї зими, спалили багато хат і постріляли людей. Перещепина нещасливе село: там під час голоду вмерло 4000 людей (в одному селі), бо було дуже свідоме національно (петлюрівщина), а тепер страшенно потерпіло від других «визволителів». Докладних відомостей з району ще немає.

В с. Губиниха (Новомосковський р-н) по офіціяльним обчисленням німці помордували 992 осіб, передовсім мужчин.

Село Вільне постраждало від бомблення і обстрілювання, а потім фельджандармерія постріляла біля 16 людей за те, що були колись партизанами (1918).

В Губинських Хуторах в початках квітня зловили 4 більш. партизан, що ховались в погребі.

В Спаському за партизанські зв'язки арештували 16 осіб, 12 випустили, а 4, мабуть, вже постріляли. Там стоїть відділ

шуцполіції з Солонянського р-ну, ляндвірт і знущаються над населенням. Люди і місцева поліція доносять одні на других, а ті йдуть і б'ють.

В Новоселівці (Новомосковський р-н) перед наступом більшовиків був головою сільуправи баптист і вірно служив німцям. Більшовики захватили село і там їх потім окружили німці. Одначе вдалось червоним прорватись з окруження. Німці забрали всіх мужчин зі села і хотіли постріляти. Ті запитали, хто буде землю обробляти. Тоді застрілили голову-баптиста і що десятого; на 240 постріляли 24 особи.

По обчисленням адресного бюро, німці помордували в Павлограді 8000 людей, 1000 втекла з червоними. Центра города майже немає. Павлоград — одна руїна.

Село Зайцево (Павлоградського р-ну) зайняли червоні, скликали там мітинг. В той час під'їхав бронепоїзд і побив з гармат людей. Потім, коли німці наступали і відігнали більшовиків дальше за Павлоград, два танки вернулись, палили село і побили багато людей. На 180 дворів осталось неспаленими 17.

В Булахівці (Павлоградського р.) осталось два більшовицькі танки за селом. Малі хлопці полізли в танки оглядати нутро. Німці це побачили, витягли їх зо середини, найменшого нагнали додому, а старших (8 і 12-літніх) повбивали.

В Синельниківському р-ні на Парному хуторі постріляли ССи під час відступу більшовиків всіх захвачених у хуторі людей (ок. 25 осіб), в селі Тирса половину села спалили і на цій половині постріляли 40 мужчин, а другої неспаленої половини постріляли 30 мужчин.

В німецькій колонії (мабуть, Маріенфельд) німці спалили всі хати за те, що місцеві фольксдойчі не хотіли евакуюватись під час наступу більшовиків. Одні кажуть, що цих фольксдойчів забрали примусово в Німеччину, другі — чутки ходять, що їх всіх постріляли.

В кожному разі фольксдойчі дуже незадоволені політикою Гітлера, а тим більше, коли їх беруть і будуть брати в армію.

20 і 23 березня більшовицькі літаки (18 літаків) вечором налітали на Синельниково. Розбили 73 хати. Люди і німці втікали в степ. Летуни строчили з кулеметів по втікаючих. Побили біля 150 людей. Станція і рельси цілі, повилітали тільки шиби на станції.

В ніч 25 квітня майже через цілу ніч більшовицькі літаки скидали бомби в Дніпропетровськ, Синельниково, Новомосковськ, Павлоградське шосе біля Карабинівки і в озеро коло

Знаменівки. Говорять, що біля 15 квітня (в середині місяця) бомбили ешелон з амуніцією на станції Зайцево. Також дуже сильно мали бомбити Лозову.

Говорять, що Ізюма вже немає, зрівняний з землею. Звідтіль переїздили евакуйовані селяни. Евакуюють також німці села з прифронтової полоси, з околиць Харкова і Донбасу. Молодь масово вже вивозять в Німеччину на смерть. Сам зустрічав ешелони, наладовані головно дівчатами. Хлопців мало, бо забрали більшовики.

В більшовицькій стороні голод, нужда. Оповідали втікачі, яких забрали більшовики при відступі і які працювали на окопах біля Ізюма, що їсти там нічого, вони страшно голодували, і почувається брак зв'язку в Червоній Армії.

Мужчини в занятих більшовиками теренах всі змобілізовані: старі і малі. Остались каліки і безсильні старики.

Німецькі солдати оповідають, що на Донці німці копають сильні окопи і укріплюються і там буде стабілізація фронту. Наступати зате будуть на Кавказі. Вони підготовляють до газової війни, вправляють в протигазах і перебувають теоретичні протигазові курси. Солдати тішаться, що війні скоро «капут», бо Гітлер дав наказ начати газову війну.

Дуже бідкаються, що англійці здорово бомблять Німеччину. Кажуть, що Берлін, Гамбург, Ляйпціг цілком знищені. Часто приходять до них телеграми і повідомлення, що рідню чи родичів повбивали бомби.

Оповідають також, що в Польщі йде партизанка.

Цікаву вістку довелось мені чути, що на Заході (в Західній Україні) ділять землю, але не німці, тільки «наші». Звідки ця вістка, не знаю. Але напевно не з моїх джерел.

Вістки з подій на Волині находять дуже сильний відгук і питаються люди, чи скоро ми це саме почнем.

Тим більше, що німці чимраз сильніше прикручують. Вже заборонили в млинах молоти і ячмінь. Молоти можна тільки кукурудзу і просо і тільки таку муку будуть видавати на трудодні. По містах просяний хліб від самого початку зими.

Сильні загострення є в руху населення. На кожній хаті в селі і місті висить картка з вичисленням, кількох мужчин, жінок і дітей. Чужих в хату строго заборонено пускати. Спеціально великі загострення є в Перещепинському і Павлоградському р-нах. Часто місцева поліція ходить і перевіряє, чи хто чужий в кого не ночує і не є зареєстрований на нічліг в сільуправі. Крім того, люди самі бояться приймати незнакомих в хату.

Змінити місце проживання не можна; з одного колгоспу чи

села перенестись в друге прямо неможливо. Одним словом — кріпацтво.

В Синельниківському р-ні вже видали особисті довідки, в місті і по селах всі їх мусять мати.

Кіньми їздити без спеціяльного дозволу не можна, інакше комендант або ляндвірт забирає собі коні...

На поїздах рух не втихає. Їдуть ешелони, наладовані танками, гарматами і боєприпасами. Відбудовують залізницю Новомосковськ — Конград — Харків. Построєно вже від Новомосковська до Губинихи (20 км).

Більшовицької пропаганди зараз не чути. Скидали тільки летючки з літаків зі змістом, що червоні скоро будуть і населення хай не їде в Німеччину, але хто може, хай іде в партизани.

Сильнішого розголосу набирає акція ген. А. А. Власова. До нього долучуються всі бувші царські офіцери і емігранти. Стараються закладати по містах, а навіть по селах гуртки «русских людей» і вишукують уцілілих бувших офіцерів, зв'язки мають широкі і то в німецькій армії. Їхня ціль, як висловився один «царський полковник», а тепер комендант німецької інтендантської частини, перед нашими людьми, це: «мобилизировать русскую армию, разогнать большевиков, а потом бить этих проклятых немцев»; «Киев, это мать городов русских» і інш. Одні з них за царя, другі проти, але йдуть разом. Часто між народом зустрічається газета «Доброволец» і «Зоря».

Ці «господа» можуть стати нашим сильним ворогом, тому треба сильнішої проти них пропаганди. Тим більше, щоб українців не заманули в ряди «Русской Освобод. Армии».

Про легальне життя зараз і не може бути мови. Церкви зачинені, бо, мовляв, треба робити. Тільки на свята відбувається відправа. Святкувати Пасху можна було тільки два дні.

Народні школи працюють дуже погано. Є два агрономічні технікуми в Новомосковському і Інрені, але й ці німці використовують до польових робіт чи до праці в овочевих садах.

КРИВИЙ РІГ. За звітний період найбільшим лихом є вивози в Німеччину. Беруть всіх, навіть дітей 14-літніх. На Криворіжчині беруть поки що дівчат з 1922 до 1929 включно. Мають брати хлопців 14—17-літніх. У пропаганді німці заявляють: для української молоді є тільки три шляхи: Німеччина, концлагери, військо.

У Кам'янському, Криничанському, Верхнєдніпровському районах забирають хлопців і дівчат з 1922 до 1926 р. включ-

но. При наборах на роботи до Німеччини німці масово примінюють терор і т. зв. родинну кару. За дітей карають батьків. Молодь за всяку ціну хоче залишитись дома. В розпачі роблять все, щоб тільки не поїхати. У Кривому Розі подібне: кип'ятком парили собі ноги, калічили і спеціально заражували, щоб пухли. З цих причин були випадки смерті. У Кривому Розі молодь на медичній комісії була змушена підписувати заяву, приблизно такого змісту: «Якщо я добровільно не зголошусь, так маєте право арештувати моїх батьків, а майно їх конфіскувати».

У Широківському, Криворізькому, Софіївському района поїхало найбільше, та й ті, мабуть, дорогою втекли, бо, кажуть, що всі дома. У Кривому Розі втікало біля 20% при наборі 14.IV. Частина втекла із станції при активній допомозі хлопців, які, погрожуючи поліції камінням, вирвали силою кількадесять дівчат. Був випадок, що хлопці заходили у вагон і силою виганяли дівчат додому. Коли б дівчата хоч трохи були відважніші, то поїздка 14.IV була б зовсім зірвана.

На поїздку 22.IV німці мобілізували багато поліції, так що на кожного «добровольця» було 1—2 поліцаїв. На 22.IV з самого Кривого Рогу поїхало дуже мало, а багато поїхало з рудників. В Кривому Розі арештовано біля 300 батьків і матерів за дітей. Вони сидять у жахливих умовах.

Думаю, що коли б нами [був] виданий спеціяльний заклик не їхати, то поїздка була б зірвана.

У Кам'янському і прилеглих районах був менший опір, як на Криворіжчині.

До питання мобілізації. Ця справа найбільш актуальна у Кривому Розі і прилеглих районах. До мобілізації загал піде «добровільно», тільки мала частина рішена укриватись. Мобілізація на «добровільній» основі вже проходить. Є спеціальні заклики «добровільно вступати у частини ССів».

Як це відбувається? Прим.: до с. Гейківки Криворізького р-ну приїхали німці ніччю і наказали явитись 150 чоловікам до них. Кожному чоловікові зокрема ставили запитання: чи хочеш добровільно вступати в армію? У випадку негативної відповіді кричали, погрожуючи: то ти більшовик, ми тебе арештуєм і розстріляєм і т. д. Річ самозрозуміла, що всі чоловіки пішли «добровільно» в армію. Таких випадків є вже багато.

У Кривому Розі зараз є «Представительство Войска Донского» як агентура ген. Власова. Мобілізацію проводять поволі так, щоб організаційно опанувати. Деяких «донців» відправляють на боротьбу з повстанцями. При організації частин роблять так, щоб частини не були однородні з націо-

нального боку, а мішані. Прим.: в «Донську» армію набирають українців і руських, а в руську — донців, терців, українців і інш.

Ідеї Національної Революції просуваються між солдатів, головно українців. Є заяви, що сьогодні виступлять, якщо їх очолить політична організація. Вичувається, що наша робота ведеться самими солдатами.

У світлі вище наведених фактів видно, що рішили розбити базу революції, порозганяти молодь на всі кінці, а тим самим розірвати зв'язки. Думаю, що організацію вже сьогодні треба підготовляти організаційно до такого стану, де вся молодь буде в армії і відірвана від свого грунту, вимішана. Ми мусимо вміти в той час збоку вести політично-революційну роботу, звертаючи головну увагу на рядових солдат, а не старшин, бо тих останніх будуть підбирати німці, а вони підберуть таких, що будуть їм вірні. І ці, звичайно, більше слідковані.

Роботу треба починати усною агітацією між населенням і листівками, зміст яких повинен бути універсальний: «Долой войну. Да здравствует Национальная Революция». Листівки у більшості повинні бути на російській мові. Українські теж. Звертаючись до всіх і всім давати державну самостійність. Підкреслювати, що ми за повне національне і соціяльне визволення «русских крестьян и рабочих» від московсько-більшовицьких імперіялістів, які їх силою женуть на фронт. Досить крови і сиріт!

Нацменам німці дозволили вести культурну роботу, з якої вони дуже вдоволені.

Німецький розгул. Кривий Ріг. На руднику Новоросійське німці побили директора школи Пархоменка. На Вечірньому Куті 11.IV.43 в клубі 8 латишів побили 30 німців (п'янка), за бариші. Між ними була перестрілка.

З Німеччини вернула одна дівчина з обпареним лицем і без пальців. Причина: дівчина не сподобалася німкені.

На Вечірньому Куті поліцаї мали зловити якогось чоловіка, що робив замітки на карті, де розташовані німецькі казарми. Дорогою до поліції цього чоловіка важко побито.

У селі Ганівці Петрівського р-ну у тваринницькому радгоспі німцем комендантом і переводчиком систематично переводиться побиття населення. Декілька фактів: цей же комендант вибив око гр. Бабенку Кирилу. За яку-небудь провину ставить робітників в ряд на струнко і б'є. Одному робітникові і двом дівчатам поламав руки. Б'є кожного прохожого, хто йому не кланяється, при побиттю завжди тримає револьвер напоготові. Коли їде цей комендант, люди всі тікають.

На «Дзержинке» (Кривий Ріг) гестапо розстріляло одного робітника за те, що він в час п'янки нехотячи попередив деяких робітників про їх арешт і свою співпрацю з гестапом.

В Кривому Розі одна жінка отруїлась через те, що німці зграбували їй всю одежу. Її чоловік був партійний.

Вечірньокутський районшеф (Кривий Ріг) приказав всім установам зняти портрети Петлюри і Коновальця. На запитання, кого повісити, відповідав: гетьмана Скоропадського.

Червоний Шахтар (Кривий Ріг), німець Гольц б'є робітників за те, що ті низенько не кланяються.

На ст. Нікополь-Ковельськ німці забрали корови тим селянам, діти яких втікають від вивозу в Німеччину.

У Широківському та інш. районах брали на роботи «комуністів» менше 45 років та молодь, «комсомольців» 17—30 рр.

В селі Олександрівці (Широківський р-н) поліцаї важко побили сторожа Ступака за те, що той заспав в час сторожі. Через кілька тижнів цей Ступак повісився, бо вже не був здібний до праці.

Німці насилують українських жінок. Один гебком (точно не подано через те, щоб не пошкодити цій дівчині) намагався знасилувати свою уборщицю. Коли ця не далася — загрозив, що скаже відправити її в Німеччину. Дівчина відмовила. Це [не] одинокий випадок. Випадки насильства останньо бувають дуже частими. У Софіївському р-ні німці оголосили, що українці можуть орендувати землю з розрахунком 52 крб. за гектар. Але платня не грішми, а продуктами.

Є розпорядження про те, що інтелігенція має право на 0,15 га землі під засів, але землі цієї не дають.

По деяких колгоспах команданти оголосили, що корови не є власністю селян, а держави.

Є таємні відомості, що німці навмисно не дають можливості завозити для населення сіль.

Б'ють за спізнення на роботу робітників.

Українських поліцистів під предлогом на курси вивозять у невідомому напрямку.

У Кривій Балці (Широківський р-н) по доносу старости були побиті 4 колгоспники, з них Плосконіс Іван був віднесений на руках додому.

В с. Подове був побитий конюх Власенко за те, що не вклонився коменданту.

В с. Пологи був побитий рахівник колгоспу Свинаренко Л.

У міськуправі (Кривий Ріг) відбувся суд над соцьким Тимком і десяцьким Шоланом за те, що ті не записували всіх дівчат на роботи до Німеччини. Засудили по 5 років катор-

жної праці. Головував секретар міськуправи Маріненко і домагався кари смерти. Комісар з цим не погодився.

Церквам не дозволяють правити Сл. Божої у свята, які припадають у будні. На рудниках (Кривий Ріг) закрили всі драмколективи. З театру ім. Котляревського зробили майже бардак. Приймають тільки тих дівчат (як правило), які віддаються німцям. Директор театру німець; його помічники теж німці. Театральне життя у повному занепаді.

Школи (народні) закрили у більшості всюди. Агрошколу у Криничках розігнали. Агрошколи на Криворіжчині і Нікопільщині загнали в радгоспи на роботи. У Кривому Розі приготували три тюрми на 5000 людей, мабуть, для тих, що будуть втікати від мобілізації.

Арешти й розстріли людей дальше відбуваються.

У Криворізькій військовій тюрмі сидить більше сотні українських солдатів і старшин. Німців теж більше сотні.

КАМ'ЯНСЬКЕ. За звітний період найбільшим лихом є вивози молоді на чужину. До цього часу до Німеччини брали не всіх, але їхало навіть зі зловлених туди дуже мало. В Криничанському р-ні з визначених 869 чол. лише 277 поїхало. Сім'ї, діти яких утікали, німці жорстоко переслідують. В Солонянському районі в с. Ново-Покровка і Тов. Труд втікачів, яких зловили, повбивали, а дома забирали всю худобу. Характерне те, що в багатьох випадках брутального поводження поліцаїв з населенням головну ролю грали поліцаї з евакуйованих теренів під час наступу більшовиків. До Німеччини вивозили також і комуністів. Вивози комуністів пройшли по всім Верхнеднiпровським гебіті. Німеччини бояться, як чорта. На ст. Верховцево будували головний матеріальний склад. З кожного громгоспу Криничанського району треба було послати декілька молодих хлопців. Всі подумали, що хлопців беруть до Німеччини, і ніхто не поїхав до праці. Гебітскомісар прислав список цих людей до Р/У з накладеним штрафом по 50 крб. за кожний прогул. Ніхто не їхав. Штраф підвищили до 200 крб. — результат однаковий. Таким чином штрафи дійшли до 400 крб. за день і назбиралась величезна сума 6—7 тис. крб. на душу. Таких штрафів стягти не могли. І поліція одержала наказ арештувати 46 людей та відправити до Німеччини. Примушують також сплатити штрафи.

В розпачі роблять все, щоб тільки не поїхати. У Криничках три дівчини натерли собі руки кавстичною содою. Від того пішла сильна реакція. Спочатку були заборонили їх лікувати, але за добру платню лікувати взялись німці. Дівчатам

весь час вони твердять, що по виздоровленню їх повісять. Одна дівчина з розпачу втекла з лікарні і її довго не могли найти. Дівчата лежать в лікарні ще й тепер. В с. Романково були випадки, що відрубували собі пальці, заражали себе коростою. Дійшло до того, що в Кам'янському, на вул. Комсомольській, 18 квітня отруїлась одна дівчина. Поголовна мобілізація молоді (1922—1926) кинула в ще гірше положення. Вся молодь різко настроєна проти німців, і всі хотіли б утікати, коли б не чіпали батьків. В Верхнєдніпровському р. (22.IV.) вивезено молодь. Багато повтікало або не з'явилось на комісію.

Молодь забирають тоді, коли робочих рук потрібно, аж кричить, для сільського господарства. Так, лише для радгоспів Криничанського району потребується 230 чоловік. При цьому треба зазначити, що безробітних у районі нема. Взагалі у сільському господарстві помічається занепад. В селян ще маються запаси збіжжя, а до того ще щомісяця одержують пайок 3—5 кг хліба. Переселенці з Зах. частини України забезпечені гірше. Так, переселенці з Житомирщини, що знаходяться у Солонянському районі (150 сімей), опинились у тяжкому матеріяльному положенні. Місцеві селяни їм допомагають. Погані діла у інвалідів II категорії. У Криничанському районі комітет Самодопомоги має наказ від С/г відділу інвалідам другої категорії і престарілим не давати ні пайка, ні грошей допомоги, примушують працювати. Серед селян щораз ширше і глибше вкорінюється ідея Укр. Самост. Соб. Держави. В цьому допомагають у великій мірі листівки.

В промисловості ніяких особливих змін. Таке ж саме положення міста, як і села, щодо вивозу людей до Німеччини. Правда, за заводами, нпр., оставили по кілька десятків молоді з тих, що підлягають мобілізації.

Церковне життя не виходить за старі рамки — автокефальна і слов'янська церкви: між ними гризня; по селах існують різні секти. Останньо встановили сліжку за роботою сект. Один крайсляндвірт — поляк висловився про це так: «Дивитися, що там ті сволочі роблять». Недавно (Криничанський р-н) була заборона правити службу Божу в свята, що припадають в будень. Дозволяють лише при одобренні комісара правити вночі, як, напр., Страсті Господні. Священики незадоволені, надходять скарги, що церква має такі обмежені права.

Культурне життя свідомо гальмується з боку німців. Школи є лише чотирикласні, але з них добра половина не працює — брак отоплення, шкільних приладь і т. п. Та й відвідування

шкіл, які працюють, незадовільне. В Криничанському р-ні відвідування складає 76%. Клуби по селах позакривано. Бібліотек немає.

Поліція складається здебільшого з людей аполітичних, бандитів (про це записано в документах). Так, навіть сам нач. криничанської поліції поліцаїв називає бандитами. Поліція незадоволена з німців, обов'язки свої виконують «стук-грюк, аби з рук», і часто багатьом поліцаям доводиться сидіти в «холодній за недисциплінованість». Найактивніша діяльність поліції проявляється тоді, коли поліцаї втікають. В Криничках утік один шуцман, якого побили і опісля посадили в «холодну». Там же ката Рачка заарештувала жандармерія «за перевиконання службових обов'язків», не дивлячись, що він викрив партизанів, був ранений при цьому та двічі премійований. Його з 3-ма іншими поліцаями роззброїли і направили до Німеччини, але всі вони вискочили з вікна вагонів і повтікали.

УМАНЩИНА. Умань на 15 березня начисляв кругло 20 тис. населення (в тім числі 3 тис. евакуйованих із східних областей). До війни було тут 48 тис. нас[елення]. Українці становлять тут 96% населення міста, решта москалі, поляки, цивільні німці — і незначна кількість інших. Жидів немає, за винятком кільканадцятьох «незамінних фахівців», яких німці використовують для особистих послуг як кравців, шевців, голярів і інш. За час перебування німців в Умані знищено до 12 тис. жидів.

Велика кількість (60%) жидів, наявність великої кількості війська в Умані до війни та обсадження командних посад жидами й москалями мали великий вплив на формування і стан національної свідомості.

По приході німців майже всюди і всі говорили українською мовою, навіть неукраїнці говорили по-українськи. Ворожа німецька політика на Україні та вживання перекладачами при німцях московської мови вплинули на послаблення зовнішніх ознак української стихії в Умані. Зараз на вулицях, установах і підприємствах розмовляють майже російською або мішаною мовою. Навіть учителі-українці поза лекціями в школі розмовляють поганенькою російською мовою. Однак вони цього не роблять принципово чи цілево. «Звикли», мовляв, до цієї мови. Деякі кажуть, що «російська мова культурніша від української», однак всі вони почуваються українцями.

Освітня справа. Жодних культурно-освітніх установ в Умані і по селах немає. З початком нім. влади, по деяких

селах народ самочинно заснував «Просвіти». Однак їх скоро закрито. Бажання не одного з інтелігенції було бачити «Просвіту» в Умані, однак практично до її зорганізування не взялися.

В жовтні минулого року почали працювати початкові школи в Умані і окрузі. За наказом гебітскомісара закрито, а працюють лише до 3-го класу. Сільськогосподарський інститут (тепер с/г школа) по однорічнім існуванні перестав працювати. Два технікуми: фармац. і механ.— перестали працювати, бо студенти «добровільно» поїхали на роботи до Німеччини. Місцева газета «Уманський голос» подає готові статті з ДНВ з Рівного. Редактором видавництва є москаль-фольксдойч. Редакція підлягає стислій контролі гебітскомісара.

З культурних установ в Умані є театр, кіно, музей і міська бібліотека. Артистів українців замінено артистами москалями з «київського театру». Ставлять всякі п'єси, лише не українські. В кіно висвітлюють лише нім. пропагандистські фільми. Свідок неволі українського народу — парк Софіївка являвся парком Культури і Отдиха для більшовицької буржуазії, а тепер служить прибіжищем німців, де ці західні «культуртрегери» розносять поміж несвідомим укр. жіноцтвом свої «культхвороби».

Адміністрація. З приходом нім. влади адміністрація всіх урядів була в руках українців. Тепер вищі пости, як директорів, завідуючих, голів, замінено німцями, фольксдойчами і москалями. Передбачуються дальші зміни.

Економічне життя. Умань не промислове. Є тут невеликий завод виробів з металю, пивзавод, спиртзавод, ковбасня, млин, трикотажна фабрика, дві олійні і ще деякі менші. Все це невеликі заводи, їхня продукція іде тільки для німців. З торговельних підприємств є в Умані «Міське Споживче Товариство» і «Спілка Кооп. Закладів». Функції їхні дуже обмежені, на них тяжить важка німецька рука. Споживче Товариство обмежується виключно видачею хліба, а іноді сірників і солі. Інших продуктів нема. Спілка Кооп. Закладів мала деякі товари, однак німці забрали до своїх магазинів. Базари значно багатші на продукти і товари, однак все дуже дорого. 1 пуд муки ячм. коштує 1500 крб., 1 пуд картоплі 200 крб., боханець хліба 120—130 крб., 1 літр молока 70—80 крб., 1 ст. цукру 80—100 крб., ст. солі 70—80 крб., коробка сірників — 20—30 крб., костюм муж. 30—35 тис., чоботи 20—25 тис., кусок мила 400—500 крб.

Постачання населення продуктами: для дорослих 200 гр., а для дітей по 100 гр. пшоняного хліба і по 50 гр. пшона, а деколи солі і сірників. Спекуляція процвітає. Найбільше спе-

кулюють німці. Продавати на базарі можна лише ті продукти, які не підлягають здачі. Поліція базари розганяє, а продукти конфіскує.

Селянство. По селах невдоволення. На це впливає німецька грабіжницька політика, яку селяни відчувають в незакритій формі. Закон про новий земельний лад вважають новим німецьким обманом. До нього ставляться з насмішкою, мовляв: «це все єрунда». «Дають нам гектари, але палицею по спині». Громадські господарства поділено на гуртки (10 дворів на гурток). Кожний гурток відповідає за виконання праці. Сіють по гурткам, а збирати будуть разом. До сільських старост прикріплені т. зв. «командanти», які слідять за роботою в господарстві. Розвагою їхньою в «нуднім» українськім селі є бити людей, навіть без жодної причини (Кочубіївка, Паланка, Городецьке, Кочержинці, Аполянка). В с. Кочубіївці одну дівчину побито до крови.

За працю в громгоспі селяни одержують від 5—8 кг ячмінної муки на місяць. Гонять на примусові роботи на кар'єри і на аеродром, за що платять по 10 крб. денно. В заготівку мусять здавати: від корови не менше, як 3 літри молока, по 70—100 штук яєць від двора, без огляду на це, чи хто має кури, чи ні.

На селі настрій краще, чим у місті. Селяни не тільки огірчені на своїх «визволителів», вони їх ненавидять. Всі вони пограбовані й животіють на мізерних пайках. Село зубожіло до крайності. Вивіз до Німеччини, всякі здачі, побої, знущання, арешти безневинних людей доводять людей до розпачі. На селі панує думка: краще совіти, чим німці, але з другого боку, жодних симпатій до совітів немає і повороту совітів селяни бояться. Є між селянами приховані комуністи (партійні, активісти, голови колгоспів і т. д.), які ведуть обережно свою агітацію. Не рідко по селах стрічаються дуже свідомі одиниці (петлюрівці, члени СВУ, бувші повстанці 1920 р.). Загал населення по селах не вірить вже ні большевикам, ні німцям. Ідея Самостійної Української держави почала набирати зрозуміння і ширитися поміж селянством. Треба лише відшукати і виховувати та вишколювати провідний актив, щоби вони були провідниками і пропагандистами свойого окруження.

Інтелігенція. Свідомішу, ідейну і кращу під політичним оглядом інтелігенцію вивезли більшовики, під замітом приналежності до СВУ і за націоналізм. Ця інтелігенція, яка залишилась, за малими винятками, пасивна, зневірена і до якоїсь національної роботи не має зараз бажання. Є ідейні одиниці, одначе дуже мало. Матеріальний стан інтелігенції

нужденно безвихідний. Працюють не по своїм фахам. Зарплата від 250—800 крб. Нерідко можна побачити учительку з вищою освітою конюхом в діточому будинку, чи уборщицею при німцях, або при аеродромі при ношенню каміння. Німці кажуть: «Нема української ітелігенції, є лише робоча сила». Багато молодої інтелігенції поїхало «по своїй спеціальності» до Райху.

Робітників в Умані мало, так що робітництво тут не творить окремої верстви. Національно свідомих робітників є небагато, більшість змосковщена, орієнтації більшовицької. На це впливає їхній матеріально-нужденний стан, який робітники переживають.

Зараз в цілім уманськім гебіті відбуваються набори до Німеччини. Є план набрати 6 тис. людей. День і ніч відбуваються облави. Народ не хоче їхати й утікає. Забирають жінок з маленькими дітьми на роботу на аеродром, при тім сильно знущаються. Попередній набір не вдався. В Христинівському р-ні було в плані взяти 807 чоловік — взято 230 чоловік, а Маньківському 100 чол. — взято 50. За це СД розстріляло урядовця арбайтсамту Горбаня. 10 березня СД перевело масові арештування комуністів-партійців, комсомольців та активістів. Арештовано до 500 чол. Кількох, до 10—15 чол., звільнили, решту розстріляли. Є тут лагер військовополонених, який начисляє понад 5 тис. людей, яких більше як половина померла від тифу минулої осені. Життєві умови жахливі. Масова смертність панує дальше. Кормлять вареним пшоном. Гонять на тяжкі роботи.

Поліція в Умані складається зі всяких елементів. Є тут москалі, фольксдойчі, комуністи, білогвардійці, чесних українців дуже мало. В цій українській поліції українського нічого немає. Являються вони німецькими слугами і попихачами. Були нерідкі випадки, де німецькі вояки били цих «українських» поліцаїв. В Умані створено т. зв. «Украініше Пост». Складаються вони зі синів розкуркулених і засланих. Переходять німецьку муштру. Мають гвинтівки і роблять службу на аеродромі та коло казармів. Посилають їх тоже на облави людей.

Фольксдойчерів в Умані є до 250 чол. Складаються вони із всякої інтернаціональної сволоти: німців, поляків, москалів і українців. Під моральним оглядом — це люди низькі і всяке суспільне шумовиння: бувші сов. донощики, хабарники, проститутки і всяка босячня, яка й тепер займається різними нечистими справами. Політичний керівник при Гебітскомісарі робить з ними часті сходини. На одних таких сходинах він сказав таке: «Ми знаємо, що українці дишуть

на нас ненависть і гострять проти нас ножі. Але ви, фольксдойчі, мусите бути з'єднані, сильні і готові кожної хвилини стати на оборону нашої батьківщини». З мужчинами переводять військову муштру (40 чол.). Всіх їх мають переслати до одного квартала міста.

Через Умань переїжджає велика сила військових транспортів. В місті тоже стоїть багато війська.

В районі Христинівка партизани зірвали залізничні рейки, але за це німці розстріляли багато заложників селян. В Шполі повісили 16 чоловіків зі «Шуцбаталіону» за націоналізм. В Умані розстріляли одну жінку артистку за тризубець. В р-ні Гайсин стоять «добровольці кубанці», яких німці використовують у боротьбі з партизанкою. В с. Комарівці ці «кубанці» зарубали шаблями кількох людей.

Між вояками німецької армії зустрічається деморалізація, як: дезертирство, непослух. Між вояками австрійцями та німцями панує велика ворожнеча, приходить не раз до бійки. Вояки-австрійці говорять: «Чому ви, українці, поспускали голови й мовчите, чому не б'єте тих «прусаків» (називають німців «прусаками»), ми ще будемо по шию купатися в їхній крові. Гітлер-кровопійця посилає нас на смерть, це другий Сталін, однак вони програють» і т. інш. До Уманя вертають вивезені на роботи в Німеччину хворі і помирають. Ці, що є у Німеччині, пишуть, що їм біда, не мають що їсти, тяжка праця, до міста їх не пускають, лише під конвоєм, що мусять ховатися від англійських бомб. Пишуть, що багато наших робітників погинуло від бомб, маса робітників-українців мре, дуже багато хворіють на легені. Відношення німців до укр. робітників таке, як до худоби, називають їх большевиками. На грудях носять латку з написом ОСТ.

Вістку про творення якогось «українського комітету» у Харкові населення прийняло як новий німецький обман. Запитують, чому цей «комітет» твориться в Харкові, а не в Києві, чи це є національний комітет, чи німецький.

В Умані одного, що втікав перед вербовкою, підстрелили, в Ладижинці вбили.

В Христинівку приїхала одна жінка з Німеччини і оповідає: з Німеччини наїхав транспорт хворих понад 2000 чоловік, до Варшави їх приїхало лише ок. 100 чол., решта по дорозі вимерла. На більших станціях стояли дві-три неділі, запертi у вагонах у парках. Ця жінка побоялась вже дальше їхати транспортом, тому з Варшави прийшла до Христинівки пішки.

ВІСТКИ З ГАЙВОРОНЩИНИ. На Гайворонщині зараз сподіваються нового набору в Німеччину. Гайворонський гебітскомісар видав наказ, який розліплений по всіх селах, що за убій худоби чи рогатої худоби винні будуть покарані смертю через прилюдне повішення.

Звіт в справі партизанщини в Гайворонщині. Партизани в кількості 5 тисяч були організовані в околиці Орла і в брянських лісах. Це добровольчі частини сов. регулярної армії. Складалися вони із 7 груп. Найбільша з них під назвою «Смерть фашизма» нараховувала понад 500 чол. За національним складом це переважно руські, були і жиди, але ці займались господарською частиною. Долучувались до них місцеві комуністи-українці. Озброєння цієї частини, що перебралась в Гайворонщину (около 1500 чол.) — 10 скорострілів, 7 мінометів, а кожний має пістоль і кілька гранат. Всі на конях. Мали радіовисильну і прийомну станцію. Крім цього, мали зв'язок з ними три літаки, доставляли їм харчі, ліки і т. п., а забирали ранених. Причалювали на знак розпалюваних чотирьох огнищ. Завданням їх було пробратися якмога найнезамітніше і без галасу [через] стару сов.-польську границю і тут шойно почати діяти — нищити всі сполучення. В лютому перейшли Дніпро коло Черкас в кількості 3 тис. Було також 60 жінок. В околицях Кіровограда і Кривого Рога при переході залізної дороги були розколені німецькими ешелонами і одна часть вповні знищена. Решта подалась лісами дальше. Коло Гайворона і Новоархангельська появились в четвер 11.3.43. Постав був такий переполох, що були евакуйовані на кілька днів всі установи Гайворонського р-ну до Гайворона, а в Гайвороні спаковані були на поготівлі всі німці з гебітскомісаром і фольксдойчами включно. Були викликані військові з Уманя, Первомайська, гренцшуци й вся допоміжна укр. поліція з цілого Гайворонського гебіту та допоміжна укр. погран. поліція з Вознесенська. Коло Станіславчика дали їм бій, який тривав 48 годин. Було вбитих коло 100 партизан — були вбиті і серед німців. Решта партизан розбіглися. Населення не зачіпали. По радгоспах та колгоспах забирали муку, сіль, мед, сало, коней — лишали своїх негодних.

МАКСИМ

МИКОЛАЇВ. В час більшовицького наступу на Сході віджили симпатії до більшовиків серед міського населення. Сільське населення було затривожене можливістю повороту червоних і в своїй масі цього повороту не бажало. Комуністи пожвавили в той час свою роботу. Це мало місце передовсім у мішаних під оглядом національним районах. В с. Горпане

Приволянського р-ну бувший голова колгоспу комуніст знищив с/г машини. В Новому Бузі комуністи знищили в березні сівалки, які виїхали в поле до праці. В болгарських та молдаванських селах ішла гостра протинімецька пропаганда з накликуванням до чинних виступів проти німців.

Втікаючі з фронту румунські солдати обкрадали українських селян. Зловлені на крадіжці справдувались тим, що голодні і хочуть їсти. «Я вкрав одну курку, бо їду з-під Сталінграда голодний. Коли німці беруть у вас по 100 штук, мовчите, а до мене чіпляєтесь за одну».

Поведінка німців з населенням дуже брутальна. В управі району Ново-Воронцовка місцевий німець, переводчик ляндвірта, не пропустить ні одної людини, не вдаривши. Ще гірше веде себе комендант поліції. Він мусить побити кожного дня бодай двох-трьох селян. В с. Ново-Петрівка Велико-Олександрівського р-ну окружний комендант бив усіх селян за те, що застав їх не в колгоспі, але на роботі в домашньому хазяйстві. В Давидовім Броді учасниковий комендант казав дівчині зняти тризуба, а коли вона не хотіла, вдарив по лиці і зірвав його власними руками.

В цілій області наказали німці перевести реєстрацію учителів і національно-активний елемент для вивозу в Німеччину. В Ново-Бузькій окрузі вже почалась відправка учителів у Німеччину. В цілій області не працює ні одна українська школа. Такий стан триває вже 5 місяців. Зимою подавали німці як причину закриття шкіл брак топлива, дарма, що багато сіл забезпечило школи топливом. Серед населення закриття шкіл викликало величезне обурення.

Театри дуже підупали. Дозволяється ставити тільки побутові п'єси.

Село ограблене основно з харчових продуктів, птиці і худоби. Птицю забрали осінню майже всю, а тепер наложили по 270 яєць з двору контингенту. Свиней у селян майже немає, бо нема чим кормити і не вільно для власного ужитку вбивати. За убій скотини карають смертю. В окрузі Велико-Олександрівка з 10 тис. корів залишилось уже тільки 1500 штук.

Посівні роботи йдуть добре. Селяни напружують усі сили. Особливо старанно обробляють присадибні участки. Озимина погана. 50% загинуло від морозів. Посіяно було наполовину менше, як у попередні роки. Вся надія на ярові культури. Всі роботи переводяться тягловою силою коней, волів і корів. Радгоспи сіють дуже погано через брак пального матеріалу, а живої тяглової сили в них немає. Радгоспи не виконують навіть 50% плану.

Міське населення живе у важких матеріальних умовах. Базари розігнані і заборонені. Ціни на нелегальних базарах дуже високі, 1 кг хліба — 160 крб., 1 кг пшона — 120 крб., 1 літр олії — 1000 крб., 1 кг риби — 80 крб., 1 кг картоплі — 50 крб., пуд кукурудзи — 700 крб., 1 кг сала — 1200 крб., 1 кг цукру — 25 000 крб. Міське населення мандрує по селах і вимінює останню одежу.

Свідомих українців усувають з праці і замінюють фольксдойчами, руськими або безхарактерним українським елементом. У Миколаєві урядовою мовою поруч української є російська.

Лікарні працюють, але ліків немає ніяких. Тому і про лікування не може бути мови.

При міській управі існує Допомоговий Комітет, але він не чинний і не дає нікому ніякої допомоги.

В Миколаєві працює 4 церкви, з чого 3 автономні і автокефальна. Священики автономних церков неукраїнці і дуже ворожо настроєні до автокефальної церкви та українських священиків. Молитися ходять тільки старші люди, молодь заглядає в церкву тільки з цікавості.

Т. зв. Українська Допоміжна Поліція по національному складі неукраїнська і займається тільки грабіжництвом.

Робітництво в більшості українське. У Миколаєві 75% робітників — українців, в Херсоні — 90%. Робітництво Миколаєва сконцентроване в своїй більшості в двох суднобудівних заводах. Всі робітники настроєні вороже до німців і не вірять в те, щоб німцям прийшлось довше побувати на Україні. Більшовикам симпатизує невелика частина і то переважно чужонаціонального робітництва. Українська націоналістична думка поширюється серед робітників дуже бистро.

Німецька пропаганда серед робітників захвалює Леніна і НЕП та осуджує Сталіна й його жидівську кліку. Німці обіцяють, що створять такі умовини, які були за Леніна і НЕПу. Німецький режим на заводах дещо злагіднів, кількість побоїв зменшилась.

Деяку діяльність виявляє білогвардійщина. Поширюють берлін. газету «Зоря».

КІРОВОГРАД. Більшовицька партизанка. В третій декаді лютого 43 появились в Кіровоградській області більшовицькі партизани. Вони почали свою акцію в районах Новогеоргіївськ і Чигирин. Загін в силі 2—3 тисяч чоловік перейшов малими групами Дніпро по льоду біля Градижська і Бужина, частина ж перейшла біля Черкас. Партизани ці були організовані в околиці Орла і в брянських лісах з добровольців

Червоної Армії. Загін поділявся на менших 7 груп, які мали свої назви: «Смерть фашизму», «Група Хмеля», «Група Кірова», «Група Хрущова» і т. п. Завдання загону було — получившись з місцевою комуністичною сіткою та з місцевими партизанами, робити диверсію в тилу відступаючої армії. В національному відношенні загін головним чином складався з москалів і жидів, а далі з нацменів, серед яких був дуже малий відсоток українців. Жінки виконували службу медсестер, розвідчиць і зв'язкових, а також брали участь в боях.

Групою, яка перейшла Кіровоградську область, керував штаб під командою капітана. В штабі був політрук. Зв'язок з червоною армією утримували партизани при помочі літаків і радіо.

Узброєний загін був в автоматичну зброю, міномети, гранати, легкі танки. Зброї і амуніції було в партизан подостатком. Просувались партизани верховими кіньми, підводами, автомашинами. Достава зброї, людей, медикаментів, відтранспортування хворих і ранених відбувалися за допомогою літаків. Люди одіті були в совітську або німецьку форму, бували і в цивільній одежі. По дорозі форму часто міняли, забираючи у німців мундири та в населення одежу.

Загін просунувся приблизно таким шляхом: Градижан, Ст. і Н. Липово, В. і М. Андрусівка, Вершиці, Анич, Вдовичий Хутір, Матвіївка, Мельники, Гута.

5 березня почали німці артилерійський обстріл загону з Кам'янки, а потім з Грушівки. Тоді група повернулась назад по шляху — Мельники, Головківка, Матвіївка, Анич, Вищі Верещаки. З Вищих Верещаків пішли на Нижчі Верещаки і коло соспільського переїзду перейшли шлях Бобринське — Знам'янка та пішли далі на Смельгород, Миколаївку, Розумівку, Кримки. В Кримках заманили в засідку і знищили 18 німців. З Кримок пішли на Ясеноватку, Хойнівку, Панчево. Коло Котовська відбувся бій, в якому по стороні німців брали участь жандарми і шуцмани. Звідтіля подався загін на Микола-Пашрило (Хмелівський р-н), Ерделівку, а далі через р-ни Ново-Архангельський, Тимківський, Підвисоцький та Голованівський ліс. В окрузі Гайворон був 48-годинний бій, в якому впало ок. 100 партизан, а решта групи розбіглась. Недобитки зійшлись в лісовій околиці Олександрівської округи.

Партизани ліквідували нещадно німців, шкідливих шуцманів, старостів, доносників. Населенню не наносили шкоди. В колгоспах і радгоспах брали коні, скот, підводи, харчі, в німецьких вислужників забирали майно. У цивільного населення міняли свою гіршу одежу на кращу. Звільняли полo-

нених та пропонували цивільному населенню іти в партизани. Одначе цивільних пішло в партизани дуже мало. Просовувались партизани лісами, затримувались на постій в селах, інколи і на кілька днів. Боїв виминали, приймали бої тільки з конечності. В атаку йшли з окликами «За Сталіна, за родіну». В розвідочній роботі використовували німецьку форму й німецьку мову.

Німці, залякані партизанською акцією, змобілізували всі свої сили — своє військо, мадярів, О. Т. (будівельна організація «Тодт».— *В. С.*), жандармерію, Гренцшуц, румунів, шуцманів, залізничників і фольксдойчів. Всі німці скупчувались в окружних містах. Боротьбою з невеликими відділами партизан керувала звичайно жандармерія, намагаючись зіпхнути їх з свойого терену [до] іншої округи. В Гайворонській окрузі оборонною акцією керувало військо, стягнувши сили з Умані, Вознесенська і Первомайська. Подібно було і в округах Олександрія та Олександрівка. Тут німці, зорієнтувавшись про сили партизан, приготовили ширшу протиакцію. Окріпили застави по залізничному шляху Фастів — Дніпропетровськ, стягнули жандармерію і військові частини. Сили партизан на цьому терені поповнювались недобитками відділів, розгромлених на іншому терені, та парашутистами.

У боротьбі з партизанами німці приймали бій тільки у відкритому терені, в ліс боялись іти. Оточуючи ліс, в якому були партизани, стріляли по лісу з гвинтівок, кулеметів, мінометів та гармат. Літаки сіяли по лісу бомбами.

Зловлених партизан розстрілювали або вішали. Гебітскомісари видали до цивільного населення звернення, в якому за поміч партизанам погрожували карою смерти і знищенням майна. В гебіті Олександрівка мусив бути на кожних дверях список мешканців. Чужу людину треба було голосити до двох годин. В час акції партизан поліційна година починалась з 6 год. вечора.

В Гайворонській окрузі огорнула німців паніка до тої міри, що вони зарядили евакуацію. З Голованівського р-ну евакуювалась вже була с/г комендатура, районна управа, поліція. В других районах округи сиділи вже спаковані всі німці та місцеві урядовці. Вузьторівка (вузькоколійка.— *В. С.*) на шляху Синюха — Гайворон перестала працювати.

Населення прийняло появу партизан прихильно. Прихильність цю викликали своєю політикою німці. Місцева комуністична організація віджила і почала пожвавлену пропаганду. Поширювалось тоді масу вісток — більшовики кинули десант в силі 15 тисяч чоловік з танками й гарматами. Знаменка зайнята, Кіровоград зайнятий, більшовицький фронт

уже на віддалі 40 км, німці втікають і т. п. Населення, вірячи пропагандивним новинам, почало ворушитись. В Голованівському цивільне населення кинулось грабувати німецькі установи. Серед людей, зорієнтованих на ОУН, поширилась самочинно вістка, що діє не більшовицька, а національна партизанка. Населення, раде тому, що діє партизанка і німців б'ють, затримало у відношенні до партизан пасивне ставлення. В партизанські загони йшло дуже мало людей, були випадки, що звільнені з лагерів полонені повертались на місце і зголошувались у німців.

В селі Матвіївка Чигиринського р-ну вбили партизани старосту любомирської сільуправи Ведута і одного шуцмана. В селі Анич взяли до коней упряж і сани, в Миколаївці вбили 7 шуцманів, в лісництві біля Білаївки звільнили около 100 полонених. Біля Кримок в лісу при шляху на Ясеноватку вбили партизани 18 німців, викликавши їх підступно по телефону ніби для помочі німцям. В районі Ново-Георгіївськ вбили шефа району, свідомого українця Шевченка. В околиці Панчева Новомиргородського р-ну вбили гебітскомісара Гібця, його заступника Гінца і переводчика. В Капітанівці Золотопільського р-ну вбили ляндвірта, в Бірзулево вбили двох ляндвіртів і переводчика.

Німці, охолонувши в переляку, почали жорстокі розправи з цивільним населенням. В р-ні Ново-Георгіївськ розстріляли ок. 300 людей в нічому не винних, часто свідомих українців, серед яких були селяни, учителі, агрономи. Крім цього, повішено під церквою в Ново-Георгіївську дня 8 березня 8 чол., а 20 березня 5 чоловік. Репресійною акцією керував начальник жандармерії гебіту Олександрія. В селі Івангород за те, що хтось підрізав 4 телефонні столби, розстріляли німці 4 чоловік, а саме — студентів технікума Ключника, Колісника і Мельника та старосту будинку «Просвіта» Бондара Сергія. Похорон мав маніфестаційний характер і було на ньому багато людей з довколишніх сіл. В районі Хмельове розстрілювали всіх зловлених без документів.

Під кінець березня розгромили німці всі групи партизан. Недобитки партизанських груп розбіглися і потворили малі гуртки по 3—6 чол., які животіють далі. Під теперішню пору вони стали тягарем для населення, в якого граблять одежу, взуття, харчі. Тому і ставиться до них населення вороже. Були випадки до доносів і видавання партизан в руки поліції. Німці за всяку ціну хочуть повністю зліквідувати партизан, тому в Холодноярському і Чорному лісі ведуть дальше акцію. Вони посилають туди відділи поліції і жандармів під видом дроворубів, лісників — донощиків, організують засідки то-

що. Вермахт вислав сюди свойого агента Горліс-Горського; в місті Олександрівці стаціонують відділи козаків.

Загальне положення. В терені. Посівна кампанія пройшла успішно. Озимі посіви слабі, бо була суха весна, весняні посіви переведено вповні. Відчувається недостача хліба і жирів, народ харчується борщем, картоплею, мамалигою. Спекулянти і ті, що при владі, живуть добре. Ненависть до німців росте і набирає щораз більше відвертих виявів.

Більшовицька пропаганда має успіхи, тому що за нею стоїть реальна сила — Червона Армія.

Нашу пропаганду народ приймає, але турбується, що буде, як повернуть більшовики.

Глибших симпатій до більшовиків немає. Все це радше кон'юнктурні настрої. Люди часто питають, які наші взаємини з Англією та поневоленими народами. Питають, чи «Воля народам» це тільки клич, чи є в тій справі що-небудь конкретного. Серед народу зродилась і дуже широко розповсюдилась вістка, що Бандера утік в Англію.

Німці поширюють поголоски, що мельниківці і бандерівці об'єдналися та пішли на службу Англії (стверджено два випадки).

В нашій пропаганді замало спопуляризовані і розроблені клич «Воля народам і людині» та питання програмові.

Протинімецькі настрої підсилює акція стягання поставок, висилка на роботи в Німеччину та південну Україну, вербування до трудової армії, а останньо примусовий набір у «визвольне військо».

До «визвольного війська» кликали спочатку добровільно, а коли ніхто не зголошувався, почали брати силою, визначуючи на райони відповідні контиґенти. Наприклад, в даному районі, що має 40 тисяч мешканців, визначено 140 «добровольців», з чого явилось тільки 70 чоловік.

Для вербування в трудову армію виготовлено списки уроджених в рр. 1922—25, а декуди 1921—26. В окрузі Первомайськ створено вже трудовий лагер, що міститься у селі Піщаний Брід.

Вивози в Німеччину, мобілізація в трудову і визвольну армію заставляють людей тікати і критись. Повстає своєрідне підпілля.

В округах Новомиргород, Бобринець, Кірово, Олександрівка, Умань стаціонують козаки. Держать себе бундючно, роблять бешкети. Серед козаків протинімецькі настрої досить сильні. В склад козацьких відділів входять полонені з Дону і Кубані, терці та різні люди з усіх областей СРСР. Серед кубанців трапляються досить свідомі українці.

Дрібні вісті. В місяці березні повісили німці на станції Помічна слюсарів Малиновського і Скоробрюхова за те, що вони ніби зняли шоломи з німецьких могил. Доказів не було. В р-ні Підвисоке стоїть коло райуправління шибениця. Народ її зве гербом «Нової Європи».

В р-ні Хмельова участковий сільськогосподарський комендант Тріпмахер знаний з садистичних побоїв людей. Немає майже дня, в якому б цей звір кого-небудь не побив. Дня 7.III. побив пужалном три дівчини під час праці. Він же побив колгоспника Чорного Миколу так, що цей не міг кілька днів працювати.

В с. Ярделево комендант Зуф зайняв сільськогосподарський технікум і перетворив його в свій приватний фільварок.

Всі с/г коменданти Хмелівського р-ну позанимали шкільні будинки, сади і землю та поустроювали собі великі хазяйства, на яких працює кожний день по кілька десятків людей.

Додаток до вістей з Донбасу

Поміченння і думки за 1.4 по 16.5.1943.

СТАЛІНО. 15.5. Масове поширення укр. самост. літератури та летючок дало досить гарні наслідки, бо населення побачило, що мається третя сила, яка бореться проти одних і других, а це саме те, чого хоче більшість населення. Правда, ця більшість поки що не має віри в перемогу третьої сили — національної революції всіх пригноблених народів. В зв'язку з поширенням чуток про утворення комітету з представників національних організацій пригноблених народів, дехто з свідомих українців запитує, чи дійсно такий комітет створений і уважають його за конче потрібний для координації дій. У деяких місцевостях населення говорить про українські летючки, розкидані з англійських літаків; значить, англійці і американці будуть допомагати українській справі і це забезпечить перемогу нац. революції. Говорять, що англійці концентрують військо в Ірані для походу на Україну через Кавказ.

Навіть зазначають, що вони обов'язково прийдуть до Донбасу, бо тут Юз та інші англійці організували промисловість за царату. Також поширені чутки, що українські націоналісти мають вже своє представництво в Англії і там провадять неофіційні переговори, бо Англія поки що потребує совєтської допомоги проти німців. Майже всі переконані в тому, що німці війну програли, а українці без чужої допомоги нічого не зможуть зробити із залишками більшовиків.

Тому меншість говорить: «Хай краще німці, ніж більшовики», а більшість каже: «Хай будуть ті, бо то свої, руські, а ці чужі». Це, звичайно, коли не брати до уваги, що можливий виграш третьої сили. Бо коли ставиться так питання, то говорять: «Це, ясно, було би найкраще». Між іншим мають ся відомості про існування в Сталіно групи російської інтелігенції, що допомагає німцям інформаціями про політичні настрої населення, шляхом заповнення різних анкет. Днями нібито було поставлене таке питання: «Що хотіло би населення України: чи Самостійної Держави з важкими матеріальними умовами, чи заможнього життя в колі Нової Європи?» На це відповіли, що населення хоче Самостійної України. Підкреслюю, що це примушені були визнати люди російської орієнтації, тобто «єдіно-нєдєлімщікі», які частенько збираються поговорити про політику та можливі ситуації, що допоможуть відновити «Матушку Росію». Вони теж розраховують на допомогу Англії і Америки.

Місто дуже тяжко опанувати, бо робітництво переважно складається з росіян. Укр. інтелігенція тільки плеще язиками і то лише дурниці. Треба написати спеціяльну листівку до інтелігенції і погладити «проти шерсти». Вона цього заслуговує, як і всі ті, що залізли до щілин. Треба закріпити перші успіхи, аби втримати Донбас в своїх руках. Село дуже добрий грунт. Потрібно більше летючок коротких, але конкретних змістом. Масам мало ідеї самостійності, слід сказать, що перемога ідеї дасть не тільки державність, але і поліпшення соціальних умов. Дехто дивується, що в летючках не згадується жидів.

Необхідно популяризувати якнайширше програмові постанови. Видати листівку, в якій зазначити, що ми нічого не обіцяємо, але закликаємо до боротьби за ідею Самостійності. — Самостійність дасть можливість:

1. Ліквідувати колгоспи і одержати землю без викупу.
2. Стати робітникам співвласниками промислових підприємств та інш.
3. Мати дрібні приватну торгівлю та промисли.
4. Безкоштовне навчання в учбов. закладах та лікування.
5. Банківські кредити для сільського господарства та інш.

У всіх летючках радити не тільки переховуватись від вивозу, а і писати, що слід тікати до УПА, бо про неї мало знають і тікають через фронт до більшовиків або кінчають самогубством. (Було багато випадків отруєння дівчат у Сталіно). Добровольці не знають про УПА, чекають відпразки на фронт, аби перейти до червоних, бо не мають іншого виходу.

Люди, що приїхали з Вінниці, розповідають про дії повстанців в околицях. Маються села, що люди залишили їх і пішли до лісів з жінками, дітьми та стариками, забравши з собою худобу та харчі. Маються чутки, що в околицях Білої Церкви теж таке діється. Ось такими чутками і настроями живе населення Донбасу.

В околицях Сталіно переведено масові арешти за переховування зброї та нібито за підготовку більшовицької партизанки. Патрулі з донських козаків та узбеків перевіряють прохожих по степу і хто не має документів про працю, тих заарештовують, як підозрілих у партизанці, бо перед цим був випадок збройного опору групи 3—4 чол. під час перевірки документів місцевою поліцією. Розповідають, що арештованих мордують донські козаки та узбеки.

В Сталіно нібито були поширені летючки, друковані на шклографі, які видав донський більшовицький партизанський комітет чи нач. партизанських заг.

Маються відомості про повстанців біля Диканьки, які називають себе самостійниками. Рух цей викликали розстріли, що їх робили німці в одному з сіл. Комендант місцевої поліції разом з поліцаями повбивали німців, звільнили в'язнів і разом пішли до лісу в околицях Диканьки.

Зараз всі чекають висліду літніх боїв на східньому фронті, які повинні вирішити справу, хто впаде перший, чи совєти, чи німці. В разі заломлення німців, то безперечно почнуть їх бити в запіллі. Це виникне стихійно і буде мати такий напрямок, який йому нададуть люди, що очолять цей рух.

Новини. До станції Тайгур, біля Полог, 18.5.43. ранком прибув ешелон евакуйованих 1400—1500 жінок і дітей з Єнакієво.

В напрямку Мелітополь — Керч пересувають залізницею через Волноваху німецькі війська від Таганрогу.

Від 10—12 травня щодня проходить по 10 і більше ешелонів.

СТАЛІНО, травень. У всьому відчувається напруження. Кожен чекає чогось великого і страшного. Цьому сприяє німецька пропаганда, що голосить про смертельну загрозу більшовизму Європі. Кожний вірить в погром німців. Ця віра в програш скріпилася повідомленням з Тунісу. Але кожен знає, що німці легко не уступлять. Недаром же тисячі людей риють цілу весну окопи. Більшовикам не радіють, але ждуть як таке, чого не можна уникнути.

Не останнє місце займає думка про те, що врешті-решт і

більшовиків корова язиком злиже. Цею коровою мусить бути Англія чи Америка.

Більшовицьке підпілля є. Роботи не відчувається. Вони мають зв'язки з тою стороною фронту. Щось 12 чи 13 травня біля Ново-Спасівки (близько Бердянська) катером були підвезені і викинуті на беріг продукти (це кажуть — а може, там і що друге було). З берега катеру був даний знак ракетою. На морі в той час ловили рибу два рибаки, побачивши таке діло, з переляку почали втікати. Втікаючи, попали в руки берегової охорони, як співучасники в тім ділі. Рибаків, мабуть, розстріляють. Тих, що давали сигнали, не піймали.

Донські козаки живуть з такою думкою: дякуємо, кажуть, німцеві за те, що він нас муштрує і дав зброю. Ми з ним, поки він сильний, ми махнем на нього, коли він позбавиться тої сили. Думають створити якесь королівство донських, терських і кубанських козаків.

Як же прищеплюється наша ідея? Село загалом за Україну. Але як саме? Проти ніхто не виступає. В багатьох можна в очах помітити бліді іскорки слабої надії, а частіше вираз здивування: «невже ще є люди, що борються за Україну?» Визнають ідею з радістю, але не вірять в перемогу.

МАРІЮПІЛЬ. 15.5.43. Масова робота в Маріюполі розпочалась, мабуть, у лютому, коли було розкидано по базару летючки. Враження від них — здивування і співчуття. Взагалі ідея державності тут зовсім нова і незвичайна, зважаючи на мішаний склад населення — здебільшого русифіковані перевертні, греки і т. д. За останні 2—3 місяці чутно, що література пішла по заводах. Взагалі для народу тут «Америка» і ідея УССД, і існування цілої партії, яка за неї бореться. Про акт 30 червня не знав до останнього часу майже ніхто. Дуже налякав їх погром українців у листопаді 42 року. Про ставлення до нас треба визначити, що воно являється як:

1) здивування;

2) співчуття, змішане з недовір'ям, люди побоюються, чи наша робота не є якоюсь новою німецькою провокацією, після того, як перша офіційна українізація заломилась на 100%. Загально люди не вірять в успіх нашої справи. Робітники розсуджують просто — як за народ, проти тих і тих, то добре, значить. Інтелігенція перекручена більшовиками в свій час страшенно і незадоволена ними, міркує приблизно так: ідея сама прекрасна, це мрія цілого життя багатьох, але з якими силами її здійснити? Якщо лясне німецька армія, розбита більшовиками, то чи встоять якісь повстанці проти червоних? Народ здеморалізований вкрай і в масі співчуває

скоріше більшовикам, бо вони є реальна сила, а наша справа майже невідома і національний грунт поганий (тут). Всіх дуже цікавить, чи які зв'язки з Англією та США, бо, мовляв, без їхньої підтримки буде провал. Підсовєтські люди звикли розраховувати на визволителів звідкись, тільки не на самих себе. Далі інтелігенція зараз животіє (верхівка живе, а більшість інтелігенції дуже бідує), далі від більшовиків ніякої пощади не жде, звідси угодовські настрої щодо німців (трохи менше зло). Робітники не так бояться більшовиків, але і не дуже радо їх чекають. Як вернуться такі ж, як і були, то краще не вертають. «От, якби ці (н.) пішли, а ті (б.) не прийшли» — синтез настроїв. На оцій формулі слід будувати всю роботу. А взагалі народ страшно втомлений, в одчаї саме готовий шукати третього виходу.

Ділові завваження:

1) потрібний дуже обережний підхід до національного питання, уникати чогось різко антиросійського;

2) звернути увагу на т. зв. добровольців, там є добрі хлопці;

3) з літератури найбільш потрібні: брошура «За що нам боротися», листівки російською мовою, щось про діяльність львівського уряду, писати простішою мовою, уникати галицьких зворотів. Зразкова брошура «За що нам боротись». Більше конкретності відносно власності землі. Згадати розкуркулених, які від німців не одержали здебільшого ніщо. Ці можуть бути теж в пригоді. Зимою були сильні пробільшовицькі настрої, в зв'язку з різними легендами про погони, Шапошникова, переродження більшовиків і т. д. Зрештою, грунт для нашої роботи зараз сприятливий, народ шукає якогось «виходу».

ЧЕРВОНА АРМІЯ В ДОБРОПІЛЬСЬКОМУ р-ні. Добропільський район був зайнятий червоними майже без бою. Всі німці, які попали в полон, були знищені. Червоні розстрілювали старостів, поліцейських, перекладачів та дівчат, які волочилися з німцями. Усіх німецьких службовців забирали і вивозили до Лисичанська. Моральний стан червоних характеризував полонений лейтенант, якому вдалось визволитись з німецького полону. Так, молодший комсклад складається більш як наполовину з молодих хлопців 19—22 рр., які пройшли короткі курси. Всі вони в бойових обставинах не можуть собі дати ради, між ними та червоноармійцями немає гарної солідарності, кожен діє навмання. Комсклад займається п'янкою, що й забезпечило німцям перемогу над червоними в Добропільському р-ні, де червоні були розбиті наполовину.

Цей лейтенант прибув на фронт з Далекого Сходу за місяць до наступу. Населення Далекого Сходу ще очікує німців, бо становище совєтів надто тяжке.

Нарід страшенно не задоволений урядом Сталіна, деякі москалі-червоноармійці заявили: «Ви, хохли, не хотіли воювати, а тепер тільки нам заважаєте. Ну, нічого, ми пригадаємо ще вам». Коли червоні були в Гришино, то в Доброполі сталінські комуністи ждали, поки червоні займуть ті міста, де вони були на видних становищах (голова міськради Осанов міста Ново-Економіческий та управл. трестом Кравченко). Німці в боях під с. Хлопово Добропільського р-ну замість панцира на передову лінію виставляли жінок і дітей. Червоні не стріляли, і тому німцям було легко йти вперед. Під с. Красноюрівкою та шахтою «Красноармійська» ц. району німці на передову виставляли стариків, інвалідів та дітей, яких били з обох боків. Зараз німці гонять всіх до роботи, як жінок, так і інвалідів II та III категорії, які повинні працювати на шахтах Гришинського р-ну.

Всі працівники театру, як артисти, музиканти та інші, повинні робити 6 годин на підприємстві, а решту в театрі.

ОГЛЯД ПРАЦІ ЗАЛІЗНОЇ ГВАРДІЇ

Між багатьма політ. партіями, що існували в Румунії, після світової війни заснована була і партія кузистів, організатором і ідеологом якої був румунський поет А. Ч. Куза і О. Гога. Ця партія ставила в свою ідеологічну основу боротьбу проти комунізму і головним чином проти жидівства, як його носія. Вона повстала як реакція проти комун. впливів і противагою комун. партії в Румунії.

До кузистів примикає студентство, попівство, сільське учительство і частинно селянство, найжорстокіше експлуатоване жидами з усіх прошарків румунської суспільності. До цеї партії до 1927 року належить і Зеля Кодряну, майбутній провідник Залізної Гвардії.

Головним програмовим заложенням цієї партії було вичистити Румунію від жидів, викинення їх з економічного життя і ектульзиція за кордон. Ставлення до національних меншин скрайно вороже, шовіністичне, виключення чужинців (укр., мадяр, болгар) з економічного життя, з державних посад (учителів в першу чергу) — перевести «румунізацію» Румунії — впровадити «нумерус клявзус» в підприємствах для робітників меншостей. Румунію залишити монархією, устрій залишити той самий — румунізований капіталізм.

Шляхом до здобуття вважали демократичні парламентарські вибори, тому і засоби боротьби такі самі, що і всіх тодішніх румунських партій — пресова передвиборча кампанія, масові передвиборчі мітинги, до чого долучувалися перед виборами часті протижидівські погроми.

В лоні кузистів десь 1927 року повстала [організація] під проводом Зеля Кодряну, який не погоджувався не так з програмою, як з тактикою партії. Він проповідує революційний шлях боротьби за владу і уважав конечним створення організації типу фашистської. З своїми однодумцями виступає з партії кузистів і закладає окрему організацію під назвою «Залізна Гвардія», потім міняє свою назву на «Легіон св. архангела Михаїла» — ця остання назва була прибрана тоді, коли всі ідеологічні заложення Залізної Гвардії були утотожнені з християнськими, а рум. православ'я — воюючий християнізм — став ідейною опорою проти комунізму і жидівства.

Свою організаційну працю починає з організації боївок і підпольних звен, головним чином студентських, які перекидаються в легальне життя — організують у часи вакацій табори праці, коли будують по селах церкви, школи, спортові майдани, організують бібліотеки і т. п.

В 1932—33 рр. Кодряну організує легальну партію «Все для батьківщини», таким шляхом боротьба за владу іде двома шляхами: з одного боку легальна партійна — розчислена на вибори, з другої сторони підпольна, що стоїть на помочі легальної і організує свою сітку (в Румунії законами була заборонена участь військовиків у внутрішньополітичному житті). Коли в 1934 р. тодішній міністр Г. Дуни дозволив імміграцію вигнаних жидів в Німеччину, то боївка Залізної Гвардії убиває його. Ціль підпольної сітки у війську була та, шо коли через вороже ставлення короля не можуть добитися влади, щоб збройно зайняти владу при помочі армії (мрія про свого роду «марш на Рим»).

Їх програма та сама, що і в кузистів — точно оформлені тільки плани проти жидів. До меншостей стосують гасло: «Румунія для румунів», одначе звуть братами всіх православних...

Планують прогнання короля Карла, як масона і жидофіла (Карло мав коханку жидівку Лупеску, з якою пізніше утік з Румунії), і замінити його сином Михайлом.

Після перемоги Гітлера в їхню програму відносно закордонної політики входить укладення пакту дружби і взаємної допомоги з Німеччиною, щоб таким чином забезпечити себе перед мадярською і совєтською експансією і вирвати Румунію з-під опіки «протекторатів» Англії, Франції.

1937 р. для залізногвардійців — рік найбільшого розвитку в легальній роботі. В Румунії існувало тоді около 70 партій, всі побудовані на демоліберальстичних засадах: демагогії, крутійстві, дрібних інтригах і т. д. При владі була «ліберальна партія», якій виходило 4 роки при кабінеті, і законно мусили прийти нові вибори. При цих виборах залізногвардисти одержали перше місце, одначе король передає владу кузистам, які одержали друге місце.

Кузистичне правительство вдержалося всього тільки 3—4 місяці, коли королівським декретом були розв'язані всі політичні партії, отже, і З. Г., а на місце тих партій повстає «надпартійний» блок «Фронт Національного відродження» під проводом Арманда Калінеску (політ. спекулянт, що чергово був у всіх партіях, масон і непримиримий ворог «З. Г.»). Він концентрує в своїх руках три міністерства — внутрішніх і закордонних справ і президент-кабінету — так що має найбільшу силу в державі. Зараз після приходу до влади він наказує арештування залізногвардійського проводу — Кодряну і 13 членів центрального проводу ставить під суд. Кодряну засуджений на 10 літ тюрми. Заразом пристосовують сильні репресії проти «З. Г.», арештують багато членів, розстрілюють і наповнюють концлагери (переважно монастирі).

В 1938 році з наказу Калінеску розстрілюють Кодряну і весь арештований провід і арештують Антонеску, який, бувши командантом другої армії — отже і зони, в рамках якої стався розстріл, відмовився підписати наказ розстрілу. Таким шляхом «З. Г.» була сильно потрясена і розбита. За її реорганізацію береться інж. Горія Сіма.

Перш за все він відновлює студентські клітини і боївки. При їх помочі переводить кілька демонстрацій і атентатів. Напр., в 1938 р. на початку шкільного року на університеті, коли співали королівський гімн, група студентів-правників — залізногвардисти почали співати свій гімн. Слідував арешт 70 студентів і великий процес, на якому підсудні дістали по 2 роки тюрми. Головним спричинником процесу був сьогоднішній губернатор Наддністрянщини Алексіяну, тоді декан природничого факультету Чернівецького університету і голова чернівецького суду. З кінцем грудня чи в січні 1939 р. Алексіяну і предсідникові суду З. Г. висилає листи (опубліковані пізніше в рум. пресі), в яких за зрадницьку роботу їх засуджує «Революційний Трибунал» на смерть, строк виконання вироку січень 1939 р. Алексіяну тоді втік до Букарешта, а на предсідника суду виконують невдалий атентат, причому атентатчик — 17-літній учень укр[аїнець] Вакарчук.

На 10 травня (нац. рум. свято) відбулася велика демонст-

рація в Букарешті, внаслідок якої Калінеску наказує розстріляти в кожному селі одного гвардиста напоказ — стріляють тих, що раніше працювали і агітували за партією «Все для батьківщини», членів підпольної організації відносно мало.

Весною 1940 р. «Залізна Гвардія» виконує вдалий атентат на А. Калінеску, займає на кілька хвилин радіовисильню і оповідає про його вбивство. По цьому слідує нова хвиля репресій.

Остаточно вже перед приходом більшовиків, одинокою політичною силою в Рум.— Залізна Гвардія, поза якою існувала ком. партія, головно в жидівському елементі — всі решти партій після їхньої юридичної ліквідації королівським декретом перестали існувати і фактично.

Тому зовсім логічно, що коли по Румунії вдарили в 1940 р. і більшовики, і мадяри, і болгари, то штучно підтриманий к. Карлом уряд мусив впасти, а на його місце прийшли залізногвардисти. Карло випускає з тюрми Антонеску і просить його створити новий кабінет. Антонеску приймає пропозицію під умовою, що король Карло абдикує.

Антонеску творить новий уряд, в склад якого входять залізногвардійці, напр., Горія Сіма — міністр внутрішніх справ, і безпартійні військовики.

Між Антонеску як головою уряду і Горія Сіма як провідником організації виникає тертя — боротьба за першенство, яка мала в основі певне ставлення до німців, а частинно була амбіція особиста і нім. інтрига. Ці тертя завершуються зривом Горія Сіма проти Антонеску в січні 1941р.

Організаційні боївки займають центральну поліцію в Букарешті, радіовисильню і ще декілька головних установ, зате всі військові установи залишаються під наказом Антонеску. Горія Сіма надіється на підтримку з боку 7 армії, що знаходилася тоді в Семигороді, одначе голов. команд. тої армії, ґен. Драгаліна відмовляється від піддержання повстання, бо це грозило заваленням цілої держави (наступ мадяр, більшовиків).

Антонеску здушує повстання, проголошує стан облоги і військової диктатури, пристосовує масові розстріли студентства, бо воно в дійсності було елементом, що виступило до повстання. Залізна Гвардія пішла в нове підпілля.

З приходом залізногвардистів до влади, вони перестріляли всіх бувших міністрів-масонів в числі зверх 60.

Цікаве ставлення залізногвардійців до українців, в час, коли ці перші брали владу. Дали дозвіл на відкриття в Букарешті бюро ОУН (це подано одержаними відомостями з

уст мельниківців буков., що жили в 1940—41 рр. в еміграції в Букарешті). Дозволили легально користуватися цикльостилями, друкувати нецензуровані речі. Напр., я бачив надруковану на рум. мові коротку історію укр. нац. руху, що видалося спеціально для залізногвардистів. Залізногвардисти величали укр. і ставили їх нарівні з німцями, японцями і т. д. Напр., на панахиді по братові Кодряну, коли зложували вінки на гріб, то перше місце дали Німеччині, потім представникові японського консуляту, а третє — делегації ОУН, то не знали, що з нею зробити, як її прийняти і запровадили аж до центрального проводу, де їм запропонували вступити в залізногвардійську організацію і т. д.

Про це дружнє ставлення до ОУН говорили всі, що були на еміграції, але, на мою думку, то таке ставлення не було обумовлене розумінням спільного політичного фронту, а мало в основі такі моменти:

1) ставилися дружньо до ОУН тому, що уважали його союзником німців;

2) не було з українцями ніяких спірних питань, бо більшовики зайняли укр. території, що раніше були під рум. окупацією;

3) спільний протибільшовицький і протимадярський фронт.

Факт, що до більшовицької окупації укр. земель Буковини, Бессарабії — залізногвардисти, розумію членів, ставилися скрайно шовіністично і відмовляли всяке право укр. на Буковину і Бессарабію. Офіціальне ставлення мені не відоме, але, напевно, воно було так само за «Велику Румунію». Сьогодні немає даних твердити про їхню політику відносно українців.

Оригінал. Машинопис.
ЦДАВОВУ: Ф. 3833.— Оп. 1.— Спр. 113.— Арк. 1—25.

№ 24

ЗВІТ

окружного проводу ОУН про військові події з участю націоналістів.

Липень 1943 року.

За самостійну соборну Українську державу!
Свобода народам! Свобода людині!

З В І Т

Військові події з уділом УПА.

19/6 в державному маєткові Угриневі Сенкевичівського району вбито до 40 німців і поляків без власних втрат.

22/6 зроблено засідку на 8 німецьких машин у Блудові. Акцію проведено без власних втрат у людях.

27/6 у селі Брани розбито поїзд. Убито кілька поляків і німців.

29—30/6 проведено акцію на пограничну німецьку станцію в Торнах. Підпалено будинки, де мешкали німці. Вбито 16 німців. З нашої сторони 1 вбитий і один ранений.

5/7 у Ласкові відбувся бій між загоном УПА (30) і місцевої оборони (13) з німцями, поляками і козаками (200), які приїхали на 26 тягаревих автах із Володимира; щоби не допустити до цілковитого окруження, наш відділ після 2 год. бою відступив, втративши 9 вбитими з загону і двох з цивільного населення, один тяжко і п'ять легко поранених. Німці мали вбитих і ранених 48 осіб.

6/7 на Юхимівці польська засідка вбила одного стрільця з УПА.

8/7 у бою з польськими і німецькими силами (до 100 осіб) в Дивинах згинув комендант загону Богун і три стрільці, ранено 2. Німці змушені були до відступу.

8/7 з маєтку Холонів забрано 80 корів.

14/7 переїжджав відділ УПА і СБ через шосу Володимир — Війниця, над'їхали три таксівки і одне тягарове авто з німцями. Зав'язався бій, у висліді 8 німців вбито і відібрано у німців 2 таксівки і одне тягарове авто. Власних втрат не було.

14—15/7 УПА з мельниківцями напали на с. Іваничі, німців невідому кількість вбито і ранено. З нашої сторони один легко ранений.

16/7 німці у спілці з поляками у числі 120 людей прибули у село Хмелівку та почали його палити. На місце прибув

загін УПА, який у короткому часі змусив ворога до втечі. Наших втрат не було.

17/7 німці з поляками заїхали у Хмелів та почали його палити. Запалили 6 хат і почали вбивати мирне населення. Прибув заалярмований відділ УПА. Відступаючи, залишили вороги на полі бою 10 своїх трупів. Втікачів переслідувано 2 кілометри аж до шоси, де вони погрузились на авта і втекли.

18/7 в бої за Конюхи впало з нашої сторони три і три ранено. Серед німців і поляків значні втрати.

Слава Україні — Героям Слава! Окр. Пр. ОУНСД.

«СТЕП»

Оригінал. Машинопис.
ЦДАВОВУ: Ф. 3833.— Оп. 1.— Спр. 117.— Арк. 24.

№ 25

ІНФОРМАЦІЯ
чотового УПА про спільну військову акцію з загоном азербайджанців, який перейшов до УПА.

Жовтень 1943 року.

ІЗ ПОДІЙ В УПА

В ніч з 29—30 вересня ц. р. до УПА перейшов із Здолбунова відділ азербайджан в складі 160 чоловік з повним вирядом та узброєнням. Подія ця викликала радісні настрої як серед українців, так і серед азербайджанських вояків.

Слідуючого дня ранком в поблизьке село Точовки Острізького р-ну приїхали сотня німців, щоб своїм звичаєм погуляти собі — награбили майна, вбили кількох людей, запалили декілька хат і від'їхали, залишивши село обдертим та заляканим, потім знову незабаром приїхали на подвійну «прогулянку». На цей раз приїхав сам ляндвірт і сотня молодих летунів, добре узброєних і повбираних. Але тим разом їм не пощастило. Не встигли ше німаки заграбувати майна, як наша чота і дві чоти азербайджанців вдарила на них з боків і змусила до панічної втечі. Німці, ще недавно такі «горді» вояки, жваво скидали шинелі, мундири, штани, кидали зброю і в одному тільки біллю втікали,

що ставало духу. А хоробрі азербайджанці з насолодою ішли в бій, потягаючи своїм геройством навіть наших молодих хлопців, які вперше були в бою. Зокрема, гарно справлялись азербайджанські кулеметники. Вони, як блискавки, перебігали найбільш загрожені місця і сіяли знищення в рядах ворога. Лягло трупами около 50 німців: було теж кільканадцять ранених, а 20 німецьких «героїв» урятовалось втечею. Трупи густо біліли на полю бою. Не сховався від смерти і ляндвірт; лежав з розбитою головою біля своєї брички. В другому місці лежав вибранець «вищої раси» і в передсмертних судорогах держав коробку з награбованими в селі яйцями. Здобуто зброю, бричку з кіньми, відбито награбоване майно. З нашої сторони впало 4-ох азербайджанців, один ранений і один український повстанець вбитий. Населення вітало переможців зо сльозами радости.

Наглядний приклад німецького вандалізму стався дня 12.X.1943 р. в Острізькому районі. Німці в силі 800 солдатів зайшли зо шляху на Острiг та зо шляху на Дубно, Новомалин, Точовики, Дерев'янче, Біляшів і інші сусідні села і, стикаючи з двох сторін, розсипалися в розстрільну та почали палити хати, збіжжя та вбивали людей. Палили все, що тільки доглянули, навіть стіжки зо збіжжям і полукіпками, що де-не-де були по полях, а гітлерівські варвари зганяли всіх жінок, дітей та старців, що не встигли або не мали сили втекти від німецьких куль, мучили їх, знущалися над ними, кидали їх живими в огонь, де нещасні [гинули] в великих муках.

Так гестапівські собаки заводять на Україні культуру «Нової Европи».

Згоріло 13 сіл. У кожному з них німецькі посіпаки знищили по кількадесять людей. Були села, що число помордованих людей перевищало 100 осіб.

Жовтень 1943.

Копія. Машинопис.
ЦДАВОВУ: Ф. 3833.— Оп. 1.— Спр. 188.— Арк. 19.

№ 26

ЗВІТ
підпільника ОУН про події на східноукраїнських землях восени 1943 року.

Осінь 1943 року.

ОГЛЯД
суспільно-політичних подій на СУЗ від половини вересня по 10 жовтня 1943 року

Коли більшовики заняли Харків, події військового характеру стали посуватися в скорому темпі.

Перший удар пішов на Донбас. Від 1 до 10 вересня большевики заняли цілий Донбас. Німці, відступаючи, знищили всі хати, заводи й великі доми. Напр., у Сталіно зруйновано театр і кіно ім. Шевченка та цілу лінію (головну вулицю Сталіно). Народ майже не евакуювався. Евакуювалися лише ті, що служили німцям, тобто зрадники українського народу. Всі наші люди, які рекрутувались з робітництва і селянства, осталися на місці. Большевики скорим темпом пішли до Дніпра. На правому березі настали тривожні настрої. Причиною тривоги є те, що люди бояться насильної німецької евакуації, підпалів і руйнувань.

Не можна сказати, що люди були вдоволені наближенням большевиків. Большевиків всі бояться, але ще більше бояться німців. До приходу большевиків маса ставиться реально і знає, що тікати немає куди. Я бачив евакуйованих, що переправлялися через міст в Дніпропетровську. З них 60% були поліцаї і їхні родини, а решта урядовці управ, директори радгоспів та всяких установ, себто ті, що їм добре жилось. Німецька пропаганда, говорячи про евакуацію, згадала, що на відтинку однієї армії перепровадилось через Дніпро 13 000 підвод, 60 000 населення, понад 110 000 корів та 100 000 овець. Це на відтинку тільки одної армії. А на Україні оперували три армії, отже можна взяти приблизно, що з лівого боку німці евакуювали до 150 000 людей, 300 000 корів та 300 000 овець. Значить, що лівобережну Україну німці пограбували цілком. Чого не могли взяти — спалили. Коли ж люди повернули додому, хати їхні були зруйновані й пограбовані.

З Дніпропетровська я виїхав 24.IX.43 р. До того часу людей з міста німці вигнали, а Нижнєдніпровськ горів, підпалений з усіх боків. Всі мости на Дніпрі німці позривали. В Кременчузі большовики розбомбили міст, і через те багато німецьких машин, танків та поїздів залишилось червоним.

Евакуйовані німці рушають валками на Захід. Фольксдойчів висилають до ліцманшафту.

З кінця вересня фронт станув на Дніпрі, а від Запоріжжя продовжується суходолом до Мелітополя. В жовтні ситуація трохи устабілізувалась. Видний був лише сильний рух німецьких військ місцевого характеру. Жодних резервів німці не одержали, лише перекидали дивізіями, щоб латати фронт.

Штаб південного відтинку фронту (геересгрупе Зюд-Орельманшеф Майнштайн) станув в Кіровограді, а штаб тилу (Рікшвертіге Геересгебіт) 31 (ж) в Умані. Головна дирекція залізниці з Києва і Дніпропетровська (Р.Ф.Д.) виїхали на Захід.

Настрої серед німців невеселі. Вже ніхто не говорить про виграш, хоча теж дуже мало говорять про програш. В загальному мовчать. Усі мають досить війни і навіть у пісні співають «лясе унс геїм інс Райх». Солдати стали дуже ввічливими до населення, беруть на поїзди і т. д. Рівночасно розказують багато жартів проти режиму.

Як же прийняв наступ большевиків український народ? Можна сказати, що досить пасивно. Українська маса мало розагітована, знищена війною і визволенням, обдурена різнокольоровою ворожою пропагандою, жде кінця війни. Масі цікаво, коли скінчиться війна. Велика ненависть до німців викликує вдоволення, що німці втікають. Назагал можна сказати, що наша маса інертна. Маса уявляє собі, що боротись за Україну повинна Західна Україна. Якщо «західняки» не виборять України, то не виборять її і вони — східняки.

Коли сьогодні большевики стоять на Дніпрі і небезпека дальшого походу большовиків грозить з кожним днем, коли виринає потреба організувати збройні відділи, щоб цілому народові станути до боротьби, то наша сільська чи міська інтелігенція заявляє: «Ми будемо евакуйовуватися до Галичини, бо лиш у Галичині можна ставити збройний спротив». Коли говоримо, що треба боротись на Східній Україні, що ми можемо боротись, але вони не хочуть. І так усюди — і в Холодноярщині, і в Чорному лісі, і в Криворіжчині, і у Миколаївщині. Маса думає, що хтось за неї буде боротись — УПА чи ОУН. Забувають, що УПА і ОУН — це нарід, це вони самі.

Ми мусимо в пропаганді сказати народові, що УПА — це нарід, а не щось чуже чи там «западняцьке».

Тепер я бачу, що в нашій пропаганді щось бракує. Ми говоримо про власні сили, а нарід зрозумів, що цею силою є існуюча УПА, що її сили не слід було прибільшувати.

Коли сьогодні хочемо нагнати це, що ми втратили, мусимо розвинути на Правобережній Україні широку і сильну пропаганду та втягати цілий нарід до боротьби.

Мусимо скінчити з усіма тими хуторіянами-патріотами, бо вони нас доти держать, поки біля нас безпечно, поки ми служимо інформбюром та можемо їм уможливити переїзд на Захід. Коли ж ми кажемо боротись — їх уже немає, молодь зовсім інакша. Боротьба для неї принципом. Сьогодні ми опинились в правобережних хліборобських центрах. Із робітничих скупчень остався лише Миколаїв, Одеса і Кіровоград. Отже, коли ми зараз на селах, то треба йти до селян та їх агітувати. Показати їм це, що німці робили на лівому боці і що робитимуть тут.

Коли розглядати політичні настрої на Україні, то можна сказати, що комунізм впливу на маси майже не має. Большевиків ждуть лише ті, що їм під ними гарно жилося, себто партійці, активісти і т. др., і хоч большевики заняли вже половину України, не можна завважувати, щоб люди в якийсь спосіб реабілітувались в очах большевиків. Не можна теж завважити, що люди бояться з нами працювати лиш тому, що наближаються большевики. Слід сказати, що ті люди, що вже з нами є, підуть з нами скрізь та будуть іти з нами до кінця. Сміло можна твердити, що наближення большевиків не паралізує наших ідей чи нашої пропаганди й роботи. Навпаки, люди розумні й заагітовані заявляють ще більше за боротьбою проти большевиків.

Копія. Машинопис.
ЦДАВОВУ: Ф. 3833.— Оп. 1.— Спр. 113— Арк. 76—77.

№ 27

ЗВЕРНЕННЯ
Головного командування УПА до українців Холмщини і Підляшшя.

Серпень 1943 року.

За самостійну соборну Українську державу!
Свобода народам! Свобода людині!

УКРАЇНЦІ ХОЛМЩИНИ Й ПІДЛЯШШЯ!

Україна горить і стікає кров'ю. Німці по цей бік, а більшовики по той бік фронту пльондрують нашу землю. Пожари, розстріли по всій Україні.

Не минула гірка доля й Холмщини, — споконвічної ук-

раїнської землі. Зненавиджені «арбайтсамти» вже тисячі молодих людей вивезли в Німеччину на смерть, крайсляндвірти різними контингентами останні соки з Вас виссали за останні роки, а собаки гестапівці не одну вже сотню невинних людей пустили на той світ. Кілька районів українських сіл переселили в білі піски.

На поміч цій нищівній роботі ідуть і польські підпанки. Вони масово служать у німецькій жандармерії, помагають безпосередньо нищити українське населення. Вони і самі — як колись за Польщі — бандами нападають на українські села, палять їх, а людей стріляють. Наслідки гуляння цієї здичавілої банди стрінете скрізь на Холмській землі. Поляки замість того, щоб боротися за свою власну державу на своїй землі, яку німці вже донищують, ідуть на грабіж українських земель.

Та то не все. У поміч цій чортівській спілці — німця з ляхом — для нищення українського народу відвічний ворог України Москва шле ватаги циганів, москалів, жидів і іншої наволочі — т. з. «червоних партизан». І Холмська земля бачила їх. Вони, ці червоні партизани, (а по суті червоні душогуби) рука в руку ідуть з ляхами та помагають (і німцям) нищити український нарід.

Вороги хижі у боротьбі за Україну, спряглися в диявольську спілку до боротьби з Україною.

Чого ж вони хочуть?

Вони — і кожний з них зокрема — хочуть наш народ знищити, а землею нашою самим заволодіти.

Та так воно не буде. І Німеччина й Москва у взаємній боротьбі знесилюються. Їх донищать революції поневолених народів.

Український нарід ніколи добровільно не здавався ворогам. І їм разом також. Вже вся Україна горить вогнем народнього гніву, вже розпочалася збройна боротьба в ім'я своєї оборони. До бою пішли відділи УКРАЇНСЬКОЇ ПОВСТАНЧОЇ АРМІЇ (УПА).

УПА бореться за Самостійну Соборну Українську Державу, а в спілці з іншими поневоленими народами — за самостійні національні держави всіх народів на їх власних землях. Ми визнаємо право кожного народу (поляків, москалів, чехів і ін.) на його власну державу на його власній землі.

Ми боремося лише проти імперіялістів і їх наймитів. УПА б'є і буде бити всіх тих, хто хоче так чи інакше поневолити Україну.

УКРАЇНЦІ!

Кровавi iмперiалiсти зближаються до упадку. Та перед смертю хотять потягнути за собою iнших. Наше завдання не допустити до цього, зберегти себе.

УКРАЇНЦІ ХОЛМЩИНИ!

Пам'ятайте, що Холмська земля є на самому переді, найбільш загроженою, бо найдальше висуненою українською землею. Перші й найбільші удари йшли, ідуть і йтимуть на Холмщину. Тому не сидіть із зложеними руками, ласки чекаючи, бо ніхто Вам її не дасть.

Час по жнивах. Ворог хоче контингентами ограбити останнє й створити голод. Ховайте хліб. Робіть запаси як лиш можна. Тепер осінь — якраз час на це.

Не давайте себе винищити фізично. Не йдіть безборонно на смерть під німецькі чи польські кулі. Не дозволяйте, щоб Вас переселювали, як сліпе знаряддя, а в ваші села населювали різних фольксдойчів. Пам'ятайте! Або віддасте свою кровавицю зайдам і згинете з голоду — або зробите запаси і збережетеся. Або спокійно підете на смерть під німецьку чи лядську кулю — або активною боротьбою збережете себе і поб'єте ворога. Іншої дороги немає.

Тому творіть свою власну військову силу для своєї оборони. Хто живий, той може носити зброю — хай бере її і вступає в УПА. Хай всі стануть під наш прапор. УПА — є одинока всеукраїнська сила, що є запорукою оборони населення. Помагайте їй!

Боротьба з чужими iмперiалiстичними зайдами — це клич нашого дня!

Творім свою власну збройну силу — УПА, яка одинока є здібна здобути Самостійну Соборну Українську Державу!

Хай живе боротьба всього українського народу за Самостійну Соборну Українську Державу!

Хай живе Українська Повстанча Армія!

Постій, серпень 1943 р.
Українська Повстанча Армія.
Група «*ТУРІВ*».

Листівка УПА.
ЦДАВОВУ: Ф. 3833.— Оп. 1.— Спр. 86.— Арк. 25—26.

№ 28

ЗВЕРНЕННЯ
Головного командування УПА до радянських партизанів.

Жовтень 1943 року.

Воля народам! Воля людині!

ЧЕРВОНІ ПАРТИЗАНИ!

Ви покинули свої хати, залишили матерів, жінок та дітей і пішли в бій. Ліс і яр став вашим пристановищем, холод і голод — щоденним гостем, безконечні марші й несподівані бої — змістом життя.

Ставши на шлях боротьби з німецькими наїзниками, ви поступили правильно. Не можна мовчати й байдужо приглядатися до того, що діється в Україні та інших окупованих Німеччиною країнах. Грабіж, насильство і руйнування, нужда, голод і холод, знищені школи та всі культурні установи, наруги і знущання, потоптана воля, гідність і честь людини — ось які благодаті несуть німецькі гітлерівці. Боротися активно проти гітлерівських варварів — це великий і священний обов'язок кожної чесної людини.

Але, знищуючи існуюче лихо, треба думати про новий, кращий лад у майбутньому. Який же мав би бути новий лад, що прийде на зміну німецькій неволі? Чи ж на зміну гітлерівської «Нової Європи» мав би знову повернутися більшовицький СРСР?

Ні! Не за таку зміну ми боремось, не такого бажаємо собі ладу в Україні і в світі.

Бо ж кремлівські імперіялісти такі самі вороги народу, як і берлінські.

НКВД — не краще гестапо.

В більшовицьких колгоспах голодує селянин так само, як і в німецьких громгоспах.

Ні! Ми не забули ще голоду в 1933 році, ні Біломорського каналу, ні масових репресій в 1937 році.

Не хочемо їхати на каторжні роботи до Німеччини, ані на Сибір.

Не будемо гноїти німецьких, ані більшовицьких концтаборів і тюремних підвалин. Не віддамо останніх сил і поту для поширення воєнної промисловості ані берлінським, ані більшовицьким паліям війни.

Бачучи загрозу своєму життю, кремлівські «вожді» кличуть вас сьогодні захищати їх перед німцями. А хто ж, спитайте їх, в 1939 році заключив робітницьку спілку з тими ж самими німцями? Хто ділився з ними Польщею і Балтійськими державами? Хто забезпечив німецьку армію хлібом і пальним матеріялом? Хто допоміг таким чином поневолити народи Західної і Середньої Європи?

Схоплені несподівано за горло вчорашнім союзником Гітлером, пішли кремлівські «вожді» жебрати допомоги в аліянтських капіталістів і виконують сьогодні в їхніх воєнних планах ролю цепної собаки.

Розпочата берлінськими і московськими імперіялістами війна вступає у вирішальну фазу. Знищено мільйони вояцтва по обох сторонах фронту, виснажені й зруйновані господарчі тили. Криваві події війни мобілізують останні резерви людей і кидають їх на вірну загибель.

Лопнула славетна вісь Берлін — Рим, і німецькі загарбники в повній самотності наближаються до розвалу.

Кремлівські кати продовжують війну, бо цього потрібно аліянтам. Після перемоги над Німеччиною, роля їхня буде закінчена. Тоді теж буде припечатана доля кремлівських «вождів». Сьогодні вони ще потрібні аліянтським опікунам і за наказом опікунів вони покірно мобілізують на гарматне м'ясо останки людності.

Та в цей же час піднімається третя сила. Цілою Європою котиться грізна хвиля повстань поневолених народів.

На зміну кривавій імперіялістичній війні йде переможна хвиля національних революцій, яка розтрощить тюрми народів та змете з лиця землі німецьких і московських паліїв війни.

В дружній спілці з поневоленими народами Європи й Азії йде український народ. Вже довгий час веде завзяту боротьбу Українська Повстанча Армія за визволення українського народу, за побудову нового ладу в світі. В бойових загонах УПА борються національні відділи грузинів, вірмен, таджиків, азербайджанців, киргизів та інших народів Азії та Європи. Вони борються за знищення німецької й більшовицької тюрем, за побудову самостійних національних держав.

ЧЕРВОНІ ПАРТИЗАНИ!

Поширюйте свій фронт боротьби. Знищуючи німецьких загарбників, поверніть свою зброю також проти кремлівських катів та їхніх агентів.

Женіть геть від себе політруків і командирів, присланих з Москви!

Вступайте на прогресивний шлях великого майбутнього. Єднайтеся з народами проти всіх катів і гнобителів — за щасливе майбутнє, за новий лад вільних народів у самостійних національних державах!

Творіть національні повстанчі армії. Хай кожен з вас шукає зв'язків із своїм народом та організує його до великої і священної боротьби за повне визволення, за щасливе, вільне життя.

Творім спільний фронт всіх поневолених народів. Дружним ударом розіб'ємо тюрми імперії і припиним розбійницьку війну та побудуємо надійний мир.

СМЕРТЬ ГІТЛЕРОВІ Й СТАЛІНОВІ!
СМЕРТЬ БЕРЛІНСЬКИМ І МОСКОВСЬКИМ ІМПЕРІЯЛІСТАМ!
ГЕТЬ ГІТЛЕРІВСЬКУ «НОВУ ЄВРОПУ» І БІЛЬШОВИЦЬКИЙ СРСР!
ХАЙ ЖИВЕ НАЦІОНАЛЬНА РЕВОЛЮЦІЯ ПОНЕВОЛЕНИХ НАРОДІВ!
ХАЙ ЖИВУТЬ САМОСТІЙНІ НАЦІОНАЛЬНІ ДЕРЖАВИ ВСІХ НАРОДІВ!
ХАЙ ЖИВЕ МИР І ДРУЖБА ВІЛЬНИХ НАРОДІВ!

Постій, жовтень 1943 р.

Головне командування
Української Повстанчої Армії

Листівка УПА.
Молодь України.—1992.—15, 17 верес.

№ 29

ЗВЕРНЕННЯ
Головного командування УПА до білоруського народу.

Грудень 1943 року.

За самостійні національні держави народів Європи і Азії! Воля народам! Воля людині!

БІЛОРУСЬКИЙ НАРОДЕ!

Цілими віками гнобив тебе московський імперіялізм. Ще в царській Росії московські завойовники, оволодівши Твоїм народом, позбавили Тебе волі. Вони запрягли Тебе в ярмо

поміщиків і капіталістів, вони забрали кращих твоїх синів до царської армії, щоб ті своїми грудьми боронили інтереси дворян та капіталістичного ладу і клали голови за здійснення протинародних планів поміщицької верхівки. Вони позбавили Тебе рідної школи і книжки, вони кинули Тебе в біду і хвороби.

Прагнучи підкорити собі нові народи, царська Росія вплуталася 1914 року в першу світову імперіялістичну війну та упала під ударами національної революції, що її розпочали волинці-українці в Петрограді.

Тоді настав і для Тебе, білоруський народе, довгожданий час волі. Ти став господарем на своїй землі і руками найкращих своїх синів створив Білоруську Національну Державу. Та не довго довелося тобі тішитися волею. Московські імперіялісти, перефарбувавшись на цей раз в так званих інтернаціоналістів-більшовиків, почали знову будувати Російську імперію (РСФСР). Вони збройною силою стягали до неї всі землі, які колись підкорив царський режим. Під ударами новітніх московських імперіялістів-більшовиків упали Незалежні Національні Держави білорусів, українців, грузинів, азербайджанців. Після більшовицько-польської війни більшовики, не питаючись Тебе, господаря, поділилися Твоїми землями на Ризькому мирі у 1921 році з шляхетською Польщею.

Що ж принесли Тобі, білоруський народе, московські більшовики за двадцять років панування на Твоїй землі? Принесли Тобі стару московську політичну неволю, покриту червоним блахманом, щоб дурити народ. Принесли економічний грабунок Твоєї країни. Все Твоє добро пішло на потреби московської імперії, що переіменувалась на СССР. Більшовики принесли Тобі жахливе виснаження, більшовики спотворили білоруську культуру.

Нові московські імперіялісти-більшовики, захопивши владу в Білорусії, під різними приводами знищили нечисленну білоруську інтелігенцію, а на її місце прислали чужу — вислужницьку.

Червона Москва відібрала у білоруського народу частину селянської верстви і заслала її як «куркулів» на каторжні роботи в Сибір. Решту селянства більшовики запрягли в колгоспне ярмо. Більшовики знищили арештами і розстрілами більшість свідомого білоруського робітництва.

Всі білоруські міста наповнились чужим і ворожим для Білорусі елементом. В адміністративному, в судівничому апаратах поспішно провадилась русифікація.

Прагнучи волі, Ти не боронив ні Польщі в 1939 році, ні

Совітського Союзу, який в 1941 році став воювати з гітлерівською Німеччиною.

І ось білоруські землі зайняла німецька армія. Німецька гітлерівська влада почала порядкувати в Білорусі.

Білоруський народе! Чи покращало Твоє життя, коли прийшов на Твою землю німецький загарбник? Ні, і ще раз ні!

Німецькі імперіялісти принесли з собою ту саму політичну неволю, той самий економічний визиск — грабунок, який був до їх приходу.

Страшними пожежами охоплена сьогодні ціла білоруська земля, білоруський народ сходить кров'ю.

Бо німецький займанець, прагнучи здобути і закріпити за собою великі простори Сходу Європи, планово нищить і Білорусь: палить села, грабує достаток, а людей ловить і забирає на каторжні роботи до Німеччини, на холодну і голодну смерть.

А недавній гнобитель білоруського народу — московський імперіяліст знову хоче відновити Російську імперію.

Тому він посилає частини своєї армії на Білорусь, які прикриваються назвою т. зв. червоних партизанів. Ці банди палять рештки білоруських сіл, грабують у населення останню одежину, забирають останній шматок хліба і останню худобину. Червоні бандити силою мобілізують всіх чоловіків і все це відставляють в розпорядження кремлівського ката народів Сталіна, який знову хоче поневолити народи Совітського Союза.

Червоні кати хочуть відновити жахливу більшовицьку дійсність з кривавим НКВД, арештами, висилками на Сибір, масовими розстрілами невинних громадян.

Де ж порятунок?

Білоруський народе! Рятунок Твій в ТОБІ самому!

Вставай на боротьбу за визволення з ярма хижацьких імперіялістів: німецьких гітлерівців і московських більшовиків. Тільки у спільному фронті всіх поневолених народів Європи і Азії проти імперіялістів вибореш краще завтра! Цю священну боротьбу проти поневолювачів розпочав уже український народ, висилаючи в бій Українську Повстанчу Армію, яка б'ється під гаслами: «Воля народам, воля людині. За самостійні держави поневолених народів Європи і Азії».

Відділи Української Повстанчої Армії нещадно б'ють ворогів-імперіялістів: гітлерівських та сталінських посіпак і їх прислужників на Україні.

Білорусь! Твори свої збройні сили і виганяй геть банди імперіялістичних зайд, що нищать Твій народ, грабують і палять Твої села. Заводь свій лад і порядок на своїй землі.

Входь в порозуміння та організуй спільні дії з відділами Української Повстанчої Армії проти спільних ворогів. За нами правда, перемога буде наша!

Геть німецький та московський імперіялізм!

ХАЙ ЖИВЕ САМОСТІЙНА БІЛОРУСЬКА ДЕРЖАВА!

ХАЙ ЖИВЕ САМОСТІЙНА УКРАЇНСЬКА ДЕРЖАВА!

ХАЙ ЖИВУТЬ САМОСТІЙНІ НАЦІОНАЛЬНІ ДЕРЖАВИ ПОНЕВОЛЕНИХ НАРОДІВ!

Постій, грудень 1943 р.

Головне Командування
Української Повстанчої Армії

Листівка УПА.
Молодь України.—1992.—17 верес.

№ 30

ЗВЕРНЕННЯ
Головної команди УПА до українців — бійців і командирів Червоної Армії.

Грудень 1943 року.

За самостійну
соборну Українську державу!
Воля народам! Воля людині!

УКРАЇНЦІ — БІЙЦІ І КОМАНДИРИ ЧЕРВОНОЇ АРМІЇ!
БРАТИ НАШІ РІДНІ!

До вас звертаються українські повстанці. Ми знаємо, що Ви спливали кров'ю в боротьбі з гітлерівськими загарбниками. Ми знаємо, що багато з Вас виявило в цій страшній війні нечуваний героїзм, хоробрість і відвагу.

Німецькі кати спустошували Україну, грабували її, жорстоко винищували народ. Тепер ці озвірілі банди відступають з нашої землі. На зміну гітлерівському терору знову приходить на Україну більшовицька диктатура.

Брати! Чи ж настане для нас людське життя під більшовицько-сталінським режимом? Чи й справді приходить для нас щастя, яке так галасливо проповідують більшовики? Не треба багато фактів для доказу, що більшовицька диктатура нічим не відрізняється від гітлерівської!

І весь світ знає, що більшовики за свого панування на Україні знищили цілі мільйони українського народу. Нема такої сім'ї українського червоноармійця, в якій не було б ко-

гось розстріляного НКВД або засланого на довічну сибірську каторгу, киненого до тюрми або політичного ізолятора, репресованого або покараного за якийсь «ухил», висланого з рідної землі або засудженого за порушення трудової дисципліни. Всім відомо, що більшовики грабували Україну, всі її багатства йшли до Москви, Ленінграда, до ненажерливого всесоюзного паразита. А український народ вмирав з голоду, ходив обідраним, а в містах жив по Собачівках.

Хіба Україною керує український народ? Колишніх українських більшовиків, які мріяли про т. зв. Самостійну Радянську Україну,— московсько-більшовицькі кати знищили. Вони вбили Гринька, Юрка Коцюбинського, Панаса Любченка, Скрипника, Хвильового. А тепер корнійчуки, корнійці, гречухи — це лише ляльки, попихачі, лакеї в руках кремлівского каїна Сталіна і його «соратників» кагановичів, постишевих, хрущових.

Політику терору, національного і політичного гніту більшовизм провадив на Україні систематично і послідовно. Навіть відступаючи з України під натиском німецьких орд — більшовицькі енкаведисти справили українцям криваву купіль. У Львові більшовицькі кати замордували 3 тисячі українців. Там на Личаківському кладовищі в одній лише братській могилі лежить 640 жертв. В Умані червоні головорізи закатували 863 чоловіки. У Луцьку розстріляли 2 тисячі українського цвіту.

За німецької окупації приховані більшовики вірою і правдою служили гестапо. Це вони видали в руки німецьких катів тисячі чесних українців у Кривому Розі, Одесі, Дніпропетровську, Рівному.

Сталінські кати, пручи на наші землі, говорили, що вони несуть «рай» українцям. Той «рай» відчували Ваші рідні в німецькому тилу від червоних банд, які називали себе партизанами, посланцями Кремля. Ці банди провокували українців перед німцями, від чого зазнавали міста і села України подвійного терору. Червоні банди грабували Ваші села, забирали в людей останню худобину, виривали з дитячих рук останній шматочок хліба. Яскравим прикладом такого грабунку може бути містечко Дережня, яке червоні обібрали до нитки. Таких грабунків було тисячі. Червоні банди не гірше НКВД вистрілювали українське населення. Лише в селі Стара Рафалівка Колківського району на Волині червоні виродки вбили 60 чоловіків, жінок і дітей, а село спалили дощенту.

Ось яке щастя приносять нам передові загони більшовизму. Коли закріпляться на Україні кремлівські диктатори —

вони топитимуть наш народ у крові, як то робили протягом 24 років.

БРАТИ! ЧИ БУДЕМО МІНЯТИ ГІТЛЕРІВСЬКОГО ЯРМА НА БІЛЬШОВИЦЬКЕ? УКРАЇНСЬКИЙ НАРОД НЕ МІНЯТИМЕ КАТІВ. ПРОГНАВШИ НІМЦІВ З УКРАЇНИ — ПОВЕРНІТЬ ЗБРОЮ ПРОТИ ЧЕРВОНИХ ОКУПАНТІВ.

ДОКИ БУДУТЬ НІМЕЦЬКІ ЧИ БІЛЬШОВИЦЬКІ ЗАВОЙОВНИКИ НА УКРАЇНСЬКІЙ ЗЕМЛІ — НЕ БУДЕ НАМ ЖИТТЯ.

Українська Повстанча Армія, яка зродилась в окупованих землях України, уже багато місяців зводить криваві бої з німецькими загарбниками та червоними бандами, захищаючи народ від фізичного знищення й грабунку, відстоюючи право українського народу на вільне, незалежне життя. В повстанці пішли кращі сини України. Серед них є багато і колишніх червоноармійців, командирів, а також колишніх червоних партизан, які пішли разом з агентами більшовицьких окупантів.

В своїй визвольній боротьбі український народ іде разом з усіма поневоленими народами Європи і Азії. При УПА вже є національні загони грузинів, азербайджанців, татар, вірмен, узбеків та інших народів, які прагнуть відокремитись від всесоюзного ката. Ми також будемо в згоді з російським народом, який побудує державу лише на своїй етнографічній території. Але ми ніколи не погодимось з політикою російських окупантів, які жорстоко завоювали український народ і поклали на нього свою загребущу катівську руку.

Ця війна буде затяжною. Взаємне ослаблення імперіялістів і виникнення нових суперечностей між ними — створюють сприятливі обставини для переможного закінчення нашої боротьби.

Червоноармійці і командири! Не слухайте московсько-більшовицьких завойовників, не виступайте збройно проти своїх рідних братів-повстанців. Приєднуйтесь до бойових лав Української Повстанчої Армії. Озброєний український народ разом з усіма поневоленими народами розвалить більшовицьку тюрму народів СРСР — і побудує свою Самостійну Незалежну Україну.

Хай живе Незалежна Україна!

Хай живуть незалежні держави всіх народів, поневолених більшовизмом!

Головне командування
Української Повстанчої Армії.

Постій, грудень 1943 р.

Листівка УПА.

ЦДАВОВУ: Ф. 3833.— Оп. 1.— Спр. 111.— Арк. 1—1зв.

№ 31

Інтерпретація гімну СРСР.

1943 рік.

ЗА САМОСТОЯТЕЛЬНЫЕ И НЕЗАВИСИМЫЕ ГОСУДАРСТВА НАРОДОВ ВОСТОЧНОЙ ЕВРОПЫ И АЗИИ! СВОБОДА НАРОДАМ И ЧЕЛОВЕКУ!

ГИМН УГНЕТЕННЫХ НАРОДОВ СОВЕТСКОГО СОЮЗА

Насильем жестоким республик Свободу
Злодейски забрала советская Русь.
Но будет разрушенный силой Народов
Наследник царизма — Советский Союз.

Довольно терпеть нам насилье, обманы,
Кремлевское рабство сметем мы в борьбе,
Вперед, все народы, вперед на тиранов,
И станем владыками сами себе!

Сквозь бури и грозы мы шли до Свободы,
Но Ленин Свободу на штык нанизал,
А Сталин нас мучил за верность народу
И в рабство колхозов нам путь показал.

Довольно терпеть нам насилье, обманы,
Кремлевское рабство сметем мы в борьбе,
Вперед, все народы, вперед на тиранов,
И станем владыками сами себе!

Мы с боем выходим из рабства и плена,
Захватчиков подлых с пути мы сметем,
В борьбе мы решаем судьбу поколений,—
Свободу народам и людям несем.

Довольно терпеть нам насилье, обманы,
Кремлевское рабство сметем мы в борьбе,
Вперед, все народы, вперед на тиранов,
И станем владыками сами себе!

Листівка ОУН—УПА.
Молодь України.—1992.—17 верес.

№ 32

ЗВЕРНЕННЯ
ОУН до громадян України.

Січень 1944 року.

За самостійну
соборну Українську державу
Воля народам! Воля людині!

ГРОМАДЯНИ УКРАЇНИ!

Друга світова війна, розпочата німецькими і російськими імперіялістами, вступила в критичну фазу. На східному і західному фронтах йдуть останнім часом воєнні дії, що дають початок великим політичним перемінам.

Безперервні бої на східному фронті в 1941—44 р. довели до повного й фізичного виснаження обидві воюючі армії. Коли ж аліянти заатакували німців в Африці — Німеччина опинилася в безвихідному положенні. Не маючи вільних резервів, забрало німецьке командування частину своїх військ зі східного фронту й перекинуло їх в Африку, південну Францію, Італію й Балкани. Скористалась тим моментом Червона Армія і пересунула німців на Захід. Дальший наступ аліянтів на Сицилію та італійський материк ставить Німеччину в щораз, то тяжче положення, і веде її до неминучої військової катастрофи. Стан цей створює нові корисні умовини для військових дій Червоної Армії. Дальше її просування на Захід, це не воєнні успіхи Кремля, а невідхильний результат розвалу Німеччини, прискореного наступом аліянтів.

При всіх військових труднощах б'ють імперіялістів також труднощі і політичні. Війна загострила суперечності в середині імперій і веде їх до неминучого розвалу.

По цілій Європі йде могутня хвиля національних повстань проти німецьких гнобителів. Славетна вісь Берлін — Рим не витримала життєвої проби, вчорашні союзники — італійці виступили проти Німеччини. В повній самоті під ударом аліянтів і поневолених народів Європи наближається ворог людства гітлерівська Німеччина до неминучої катастрофи.

Та в той же самий час прагнуть поневолити народи Європи й цілого світу «вожді» СРСР. Запаморочені «успіхами», не рахуються вони з фактами, що народи Європи палають ненавистю як до німецького, так і до російського імперіалізму. Ці народи своє добуте визволення не проміняють на нову тюрму народів СРСР.

Більшовицька імперіалістична кліка, маючи фальшиве уявлення про власну силу, не свідома того, що наслідком власної політики опинилась в ролі другорядного чинника і не має сьогодні жодного впливу на хід світових подій. Боючись власного обуреного, ограбленого і стероризованого громадянства, шукають більщовики підтримки в союзах з капіталістичними імперіалістами.

Ганебним союзом в 1939 р. московські імперіалісти підкріпили гітлерівську Німеччину хлібом та всякою сировиною і таким чином полегшили їй похід проти народів Західної Європи та проти народів СРСР. Після збройного конфлікту з вчорашнім союзником — Гітлером більшовики пішли жебрати допомогу в аліянтів. Сьогодні продовжують вони криваву різню як другорядна підсобна сила у воєнній стратегії аліянтів. Неминучий розвал Німеччини приспішує також кінець муринської ролі СРСР, який служить аліянтам.

Відчувши свій близький кінець, кремлівські можновладці загострили протинародну політику насильства і терору. Поголовно мобілізоване населення чоловічого роду, без вишколу і зброї, більшовики кидають під німецькі кулемети на певну загибель. Знищуючи активні елементи народу, думають більшовики, як врятувати шкуру перед народним гнівом.

Та насильством і терором не вдається втримати того, що приречене на неминучий розвал.

На зміну безглуздій імперіалістичній війні йде революція поневолених народів Європи і Азії. Вона розвалить тюрми народів — гітлерівську «Нову Європу» та більшовицький СРСР і змете з тронів імперіалістичних паліїв війни і катів народу.

Громадяни України! Вже 14 років організація Українських націоналістів веде нещадну боротьбу з усіма окупантами України за визволення українського народу. ОУН відстоює право всіх народів на їх повний і вільний лад у світі, йде ОУН у спільному фронті з поневоленими народами Європи і Азії.

Для охоронення українського народу перед терором окупантів, дала ОУН почин організації відділів Української Народної Самооборони та Української Повстанчої Армії. Повстанці ведуть героїчні бої з гітлерівськими грабіжниками і боронять майно та життя громадян України. В рядах УПА борються народи Азії та Європи у всіх національних відділах. Більшовицьких окупантів, які повертаються в Україну, привітаємо так, як гостили і пригощаємо німців. А червоних партизан уже б'ємо. На терор відповідаємо терором. Землі свої не покинемо. Збройною силою будемо боронити народ і землю перед більшовицькими катами і грабіжниками.

Нашу боротьбу будемо продовжувати, поширювати і зміцнювати, поки не здобудемо Української Держави.

Громадяни! Перед новими подіями збережіть духовну рівновагу й дисципліну. Організовано захищайте себе перед грабіжництвом німців та більшовиків.

Ховайте і бережіть хліб, щоб не повторився 1933 р.

Єднайтесь в організовані лави ОУН, вступайте в бойові лави УПА!

В єдності й організованості наша сила, в бойовій готовності і здібності — запорука нашої перемоги.

Здобувайте зброю і вчіться нею володіти! Готуйтеся до Всенародної Революції, яка завершить нашу боротьбу і принесе остаточну перемогу!

Слава Україні — Героям Слава!

Організація Українських Націоналістів.

Постій, січень 1944 р.

Копія. Машинопис.
Молодь України.—1992.—17 верес.

№ 33

ІНСТРУКТИВНИЙ ЛИСТ проводу ОУН до політичних референтів надрайонів.

8 січня 1944 року.

Нижче надрайонів подавати усно.

СТРОГО ТАЄМНЕ

Політичним референтам надрайонів

Щоб зберегти наші сили і розвинути революційну боротьбу в підбольшевицькій дійсності, перед нами стоять слідуючі завдання:

А.

1) Відступаючі німецькі імперіялісти хочуть скомпрометувати українську визвольну боротьбу і ще раз спробувати заставити український нарід битися за нього. В тій цілі організують т. зв. Українське Визвольне Військо (УВВ), куди стягають різну збіраницю, а в першу чергу т. зв. мельниківців. Крім того, змагають до творення українських шуцманшафтів

(жандармерія). До цих і подібних німецьких трюків ставимось як до підступу і тому:

До УВВ, як і до різного рода жандармерій, український народ не іде. В будь-якій формі з німцями не в'яжемося. З ними існує лише боротьба. Всіх тих, що ідуть до німецьких рядів, осуджуємо як зрадників і вислужників.

2) Відступаючі німецькі війська, а зокрема перші відділи, є вже здеморалізовані. Місцями між військом та адміністрацією уявнюються великі тертя. Ще перед фронтом утікають різного рода фольксдойчі. Це зіпсутий і небоєвий елемент. Поки що це все іде головними дорогами.

Наші завдання: всіма можливими способами здобути зброю і амуніцію. Для того потворити вже спеціяльні боївки. Це, зокрема, важне попри важніші шляхи. В роботі бути еластичним. Використати, де будуть, тертя між військом та адміністрацією. Пам'ятати, що німецькі вояки є зневірені і хотять додому. Використати це. Розкладати армію шляхом ширення серед неї думки, що воювати німецьким воякам є вже бездоцільно, що їм конечно спішити в рідний край рятувати свої родини. Довести їм, що вони через УЗ і Польщу зі зброєю не перейдуть, бо їх повстанці — партизани вважатимуть за ворогів і знищать. Виразно ставити, що вони зброю мусять здати українському народові і УПА, бо в разі спротиву їх чекає смерть. В заміну за здану зброю давати їм «вільний перехід додому», міняти зброю на хліб і т. д. На здану зброю можна видавати посвідки («Зброю здали такому-то відділові УПА чи самооборони»). Все це робимо для того, щоб лише здобути від ворога зброю. В разі спротиву зложити зброю добровільно, поодинчі особи і малі відділи роззброювати силою. Тут бути безоглядним.

Рівночасно підготовити цілий нарід до здобування зброї. Коштом фронту мусимо озброїти всю організацію, весь український нарід.

3) В даний момент німці кинули в запілля багато мадярів і румунів. Ці війська — незалежно, яке мають відношення до нас — всі ненавидять німців і воювати не хотять. Вони в першу чергу є розміщені проти залізниці. Бувають випадки і то часті, коли вони вже продають зброю і амуніцію.

Наші завдання: негайно ввійти в контакт з даними відділами на місцях, договоритися про взаємоненапад. Шляхом розмов, летючок переконувати їх, що їм боротися за Німеччину нема жодного сенсу. Що їх німці вивезуть в Німеччину або знищать, що їх завдання — якскорій пробиватися додому. Але через УЗ зі зброєю перейти їм неможливо, бо українці вважатимуть їх за ворогів і поборюватимуть. Рівно ж

можуть спіткатися з совітськими військами, які через наявність зброї будуть розстрілювати. Отже, додому дістатися лише можуть як цивільні, зброю повинні і мусять здати українському народові і повстанцям. За здачу зброї можна давати поквітування. В разі спротиву роззброювати силою.

До переговорів з мадярами і румунами посилати спеціяльних людей, які вміло поставлять цю справу і не скомпромітують нас. Роботу з ними розпочинати негайно, як лише появляться в данім терені.

Серед них нести нашу ідею національних революцій і потребу боротьби поневолених народів проти імперіялізму. Зокрема наставляти проти більшовиків. Летючку залучую.

4) Перед відступом німецьке військо все нищить — людей і терен.

Наші завдання: напружити всі пропагандивні сили на піднесення чуйности мас. Змальовувати реально дійсність. Ще скріпити роз'яснюючу роботу серед мас по робленню запасу харчів і раціонального використовування запасів.

Залучену летючку «ГОЛОД» масово розповсюдити.

5) По містах у німецьких панів є досить багато майна: пишучих машинок, великих друкарських машин, цикльостилів, паперу, фарби, радієві апарати, телефонічні апарати і телефони, магазини господарчі з одягом і харчами, мотоциклі і авта, коні, сідла, різна література і документи, а зокрема гестапівські.

Вже сьогодні повести належну в цім напрямку розвідку. Мати список всього цього, де находиться (по урядах і приватних мешканнях).

Наші завдання: в хвилині відступу німців опанувати на певний час (хоч короткий) міста і все це вивезти. Це все мусить бути наше. Коли не вдасться опанувати міста, завдання виконати шляхом організації нападу і т.п. До цієї роботи вже призначати спецвідділи. Це справа надзвичайно важна. Коли б в крайности не вдалося б це вивезти — все нищити. Більшовикам нічого попастися не сміє.

6) В сам час фронту наші завдання це — зберегти сили і здобути зброю.

Б.

Перший період нашої боротьби під більшовицькою займанщиною проходитиме серед воєнної дійсности. Певні терени будуть залляні совітським військом, місцями скріпить свою діяльність червона партизанка. Невиключене також, що більшовики кинуть проти нас спеціяльні відділи. Це одне. З другої сторони, червона армія ще невповні запізнана з на-

ми, червоноармійці ще невповні знають, за що ми боремось. Серед червоної армії ненависть до режиму і деморалізація є. В армії чисельно переважатиме російський елемент, зокрема в ком. складі. Серед такої дійсності ми мусимо далі продовжувати боротьбу. До одержання нових наказів наші завдання будуть такі:

1) Кожний член (зокрема районові провідники) мусять дістати наперід конкретні завдання. Кожен мусить знати, що має робити, кожному точно означити його завдання наперід. Робити так, щоб на випад порвання зв'язку — а в час переходу фронту це цілком можливе — праця не переставала, і люди знали та мали що робити навіть тоді, коли б цілий місяць не було зв'язку з «горою».

2) Політичний напрямок нашої роботи зараз спочатку буде протирежимний. Всю пропаганду спрямовуємо проти Сталіна і НКВД — проти режиму. Завданням цього моменту буде включати до боротьби з більшовизмом російський елемент. Робимо це шляхом популяризації нашої ідеї: «Воля народам і людині». Голосимо і ведемо боротьбу з більшовицьким імперіялізмом, а не з російським народом. Російському народові признаємо право на національну державу на його території. До боротьби з більшовизмом організуємо всіх.

3) Проти жидів не виступаємо.

4) Ведучи роботу серед армії, доказувати бійцям шкідливість цієї імперіялістичної війни для народу, доказувати, що вони воюють не за свої інтереси, а за інтереси кліки московських імперіялістів.

Копати прірву між армією-масою а більшовицькою командою, партійною клікою — це наше завдання в тій ділянці. Проти партійних паразитів — комісарів, проти командирів — вислужників імперіялістичної кліки, проти НКВД — партійних жандармів, — це ті кличі, якими маємо керуватись у роботі серед червоної армії.

Рівночасно голосимо боротьбу за національні держави, за перетворення імперіялістичної війни у національні революції, за особисте вільне життя. Наша ціль — розложити червону армію.

В наслідках цієї роботи бійці червоної армії будуть переходити до нас, до УПА. Щоб оминути провокацію НКВД, належить початково такі відділи держати окремо (не показувати відразу всього), давати окремі спеціяльні завдання для перевірки людей.

Примітка: вже сьогодні масово (в тисячах) розмножити наші листівки до червоноармійців, що в терен були вислані — «Красноармейцы» і «Товарищи Русские, красноармейцы и

командиры». Вже сьогодні розіслати їх в терен, де мають бути використані в час переходу війська.

Підготовити населення, щоб для червоноармійців давало нашу літературу, розказувало про нашу боротьбу і т. д. Кожний українець має бути пропагандистом нашої ідеї і боротьби. Наша ціль тут — спопуляризувати і нашу ідею, і боротьбу. Одначе вважати, бути обережним, бо ворог стосуватиме провокації.

5) Велику увагу звернути на роботу серед азійських народів в армії. До цього використати тих людей (азійців), які є вже тепер при нас.

6) На всіх мурах, руїнах, церквах, парканах уже виписувати (якоюсь тривкою фарбою — олійною або просто дьогтем) наші кличі «Геть більшовицьку і фашистівську диктатури!» «Геть московський і німецький імперіялізм», «Геть імперіялістичну війну!», «Хай живе революція і мир!», «Смерть Сталінові і Гітлерові», «Геть поневолювачів Москви і Берліна!», «Смерть кровавому Кремлю!», «Смерть московським руїнникам!», «Хай живе визвольна боротьба поневолених народів Сходу Європи, Кавказу і Середньої Азії!», «Хай живе Українська Самостійна Соборна Держава!», «Геть московських наїзників з України!», «Хай живуть національні держави поневолених народів Москвою!», «Хай живе Українська Повстанча Армія — запорука перемоги українського народу!», «Більшовизм — це ворог людини і народів!», «Геть з більшовизмом, фашизмом і капіталізмом!», «Хай живе влада кожного народу на його землі!» і т. д.

Примітка: кличі виписувати на місцях видних і де ворог не міг би скоро стерти або знищити. Клич «Геть з німецькими і московськими руїнниками» виписувати конечне на мурах — руїнах, згарищах. Це для унаглядненння факту. Писати їх уже. Писати скрізь і всюди. На всіх дорогах, поворотах, по всіх селах, а найважніше — у містах і залізничних станціях.

7) Успіх нашої пропаганди з-під більшовицької дійсності залежатиме від того, наскільки зуміємо використати на місцях кожне більшовицьке потягнення супроти українського народу. Тому чітко стежити за їх кроком і кожний компрометуючий їх момент роздмухувати в пропаганді, як лише можна, бити більшовиків більшовицькою зброєю — це завдання нашої пропаганди.

В.

1) Негайно в кожнім селі провести віче-сход і широко роз'яснити людям про перехід фронту, про завдання здобування зброї, її хования. Навчити населення, як поводитися

під час фронтових дій. Підготовити населення, щоб уважало на можливі підступи з сторони німців. Перші відступаючі відділи можуть вмисне не чіпати населення, щоб приспати його чуйність, а тоді останні відділи зможуть більше винищити. Про це населення мусить знати.

2) Заздалегідь позмінювати псевда, усталити клички, мертві пункти.

3) Підготовити тайні скритки для технічних осередків і людей. Наказ залучую.

4) Перевести селекцію членів. Підготовити людей і терен до твердого підпільного життя.

Цю інструкцію організаційною дорогою передати всім членам, по всіх референтурах. Очевидно, кожному подавати те, що йому потрібне.

СЛАВА УКРАЇНІ! Дня 8.1.44 року.

Копія. Машинопис.
ЦДАГОУ: Ф. 62.— Оп. 1.— Спр. 289.— Арк. 45—47.

№ 34

ЗВЕРНЕННЯ
ОУН до громадянства України.

30 березня 1944 року.

До громадянства України!

Пересторога!

Фронт, який перейшов по наших селах і містах, не приніс нам ніяких суттєвих змін. Змінивсь тільки один «визволитель» другим таким же «визволителем», один окупант другим окупантом, один імперіалістичний гнобитель другим імперіалістичним гнобителем. На місце кривавого гестапо стало таке ж криваве НКВД. І знов ті самі «штіцпункти» стали розбійничими грабіжницькими гніздами імперіалістів. І знов в'язниці наповнились населенням українських земель. Продовжуються грабежі і розстріли громадян України. Не змінились і методи поборювання нашого державно-творчого життя. Новий окупант продовжує роботу попереднього, винищуючи кожний прояв національної організації населення України. Його ціллю є вбити свобідного творчого духа в населенні і перетворити громадян України в слухняних собі

рабів. До цієї роботи старається він знайти собі помічників серед українського народу.

В цій цілі він організовує адміністративний апарат, а зокрема міліцію. При помочі цього апарату він планує лише нас ограбити, скоріше запрягти в імперіалістичне сталінське ярмо і планово знищити.

Та дарма!

Загал українського народу політично зрілий і ясно здає собі справу з підлих ворожих планів. В наставлені ворожі сіті він не пішов і не піде. Попали туди тільки одиниці, які ще як слід не пізнали плюгавого обличчя імперіалістів і не відчули духа сьогоднішнього часу.

У зв'язку з тим взиваємо тих, що далися затягнути у ворожі сіті, покинути всяку співпрацю з ворогом. Якщо знайдуться зрадники народу, які свідомо діятимуть на його шкоду, тих чекає в найкоротшому часі безпощадна кара — розстріл та конфіската майна.

Слава Україні!

Слава Героям!

Служба Безпеки.

Постій, 21.11.44 р.

Копія. Машинопис.
ЦДАВОВУ: Ф. 3967.— Оп. 1.— Спр. 31.— Арк. 5.

№ 35

ЗВЕРНЕННЯ ОУН до українців.

30 березня 1944 року.

Воля народам! Воля людині!

УКРАЇНЦІ!

Московський сатрап, окупуючи українські землі, роззявляє широко свою гидку пащеку, щоб проковтнути останні залишки українських багатств, невспівшеє загарбати німецьким імперіалізмом, Москва видирає із рук вдови, українських дітей останній засушений кусок хліба. До дівчат українських застосовується насильство (проституція). Ось тут бачим уже культурний поступ Червоної Армії, який вдруге залив простір укр. пшеничних ланів. Та ще мало того всього,

захотілось московським сатрапам свободніше чутись на наших землях. Боючись національного руху в Україні, рішили поарештовувати наших братів українців, лише під маскою мобілізації. Бо це заслін ваших очей. Ви ж уже переконалися, коли були під окупацією німецького імперіаліста, який мобілізував і вивозив на голодову смерть до Німеччини. Така ж сама і московська окупація.

Московський імперіалізм хоче загнуздати наших українців мобілізацією. А потім, маючи нас в руках, кинути в карних отрядах на першу лінію, на гарматне м'ясо, чи морити голодом в таборах праці.

Український народе! Бери в руки зброю, бо це шлях до волі українського народу. Іди туди, де тебе кличе нація.

Геть з московським імперіалізмом!
Ми хочемо жити вільно!
Хай живе революція поневолених народів!
Слава Україні!
Героям Слава!

Постій. 30.III.44 р.

Копія. Машинопис.
ЦДАВОВУ: Ф. 3967.— Оп. 1.— Спр. 31.— Арк. 1—1 зв.

№ 36

ЗВЕРНЕННЯ
політичного відділу групи «Заграва» про вступ до лав УПА.

Травень 1944 року.

За самостійну
соборну Українську державу.
Воля народам й людині!

Кровавий імперіалістичний тиран Сталін пирує

Як правило, сталінські посіпаки уладжують лови на людей. Зловлених, по вигляді «неблагонадьожних», мордують на місці, менше «підозрілих» відсилають на мобілізаційні пункти, звідки одних непідготованих, зле узброєних, нерідко цілком без зброї, неумундурованих висилають на фронт. Других шлють на роботи в «оддальоние областя» — де вони вмирають з голоду і різних хвороб.

1. Дня 18.4. ц. р. червоні опришки під час акції в селі Очеретянка Березенського р-ну (Костопільщина) зловили гр. Парфенчука Івана і по-дикунськи замордували. Били його прикладами, кололи штиками і викололи очі.

2. Червоні бандити-НКВД-сти, під час ловлі людей в пісківському лісі (село Пісків, р-н Костопіль) дня 18.4. ц. р., зловили гр. Ковтенюка Миколу і по жорстоких знущаннях закололи його штиками.

3. Кожного НКВД-ста розважають сцени мордування. На хуторах Калиники р-н Березна (Костопільщина) попало дня 20.4. ц. р. разом з населенням в окруження трьох повстанців з УПА, які завзято відстрілювали від енкаведистів. Тільки після тяжкого поранення вдалося зловити енкаведистам відважних стрільців. Почалось катування. Повибивали раненим зуби, понапихали в уста паперу, всаджували в уста кулаки, відтак докололи штиками. В цей страшний спосіб замордували сталінські «опричники» ще вісім осіб цивільного населення, які не вспіли втікти.

Червоним бандитам, як завжди, помагають поляки з-за Случа. Мордуючи населення, вони кричали: «Вот тебе самостоятельная, говори, где Бандеровский штаб».

4. Ось що розповідає робітник-втікач: «Мене, як і багатьох інших «западників», вивезено на фабрику тяжкого машинобудівництва в Свердловськ. Працювати приходилось тяжко і багато, більше як 12-ть годин на добу, а їсти гарячу страву давали раз на добу. Правда, це була воєнна фабрика, і тому доводилося часом бачити від 20—30 випадків голодової смерти. От тому я і багатьох інших втікли і хочемо вступати в повстанчі відділи».

Вступайте в ряди УПА до боротьби з окупантами!

Били гестапо — бийте й НКВД.

Постій, травень 1944 р.

Українська Повстанча Армія
Група «*ЗАГРАВА*»
Політичний Відділ.

Копія. Машинопис.
ЦДАВОВУ: Ф. 3833.— Оп. 1.— Спр. 188.— Арк. 38.

№ 37

ЗВІТ
про зустріч членів ОУН—УПА з старшиною донських козаків.

24 березня 1944 року.

ІЗ ВРАЖІНЬ
політичної гутірки зі старшиною козацьких військ Дону.

Березень 1944 р. Більшовицький наступ на фронті успішно розвивається, червоні орди перекочуються поза кордоном ЗУЗ.

Відступ німецької армії попереджують маси евакуйованих зі СУЗ, частини козацьких військ Дону, Кубані і Терека, українці, москалі, фольксдойчі, мужчини, жінки, діти, молодь, представники різних професій і суспільних груп, інтелігенти, робітники, поліцисти, військові формації на службі німців (Донці, Терці, Кубанці) і інші разом з родинами. Одним словом сказавши, мішанина народів і рас, хаос ідей, думок, поглядів і переконань. Ця різношерстна, многобарвна хвиля перекочується по наших землях, гнана навіяним страхом перед большевизмом, послушна своїй рабській покорі, наказові німців, без ясно означеної мети, аби дальше від одного катаклізму, але несвідомо для себе іде в обійми другого. Іде, щоб десь серед незнаних польських теренів гинули з голоду і з рук польських партизан або за дротами таборів та пошесних хвороб, іде, щоб устелити цей шлях, як в такому самому виді стелила його велика частина укр. еміграції з Лівобережжя, насильно евакуйована німцями в 1942—43 рр.

Використовуючи можливості цього хаосу, червона Москва висилає на наші землі своїх агентів, котрі ведуть більшовицьку роботу. І в момент, коли ще чути гук гармат червоних орд, коли большевизм під маскою в обороні «родин» готовиться до скоку на Європу, коли він, чуючи свою загибіль, при помочі різних штучок, як розв'язання комінтерну і зміни конституції, хоче вдержатися на поверхні життя, тоді здегенеровані представники білої Москви починають свою роботу. Між евакуйованими стрічаються одиниці, а то й цілі групи добре зорганізованих людей, які ангажуються політичній роботі. До цього політичного руху сильно заангажовані донські, терські і частинно кубанські козаки. Рух цей звуть: «Всеросійський національний рух», котрий метою своєю ста-

вить облудні і пережиті ідеї панславізму, створення не то автономних, не то самостійних держав усіх народів (під гегемонією Росії). (Новий СССР, перемальований набіло). Державу цю творять в цілі оборони слов'янства перед заливом германізму. До зреалізування тих планів думають заангажувати революційні рухи поневолених народів Сходу Європи. В зустрічі з нашим організованим рухом та з нашою літературою піднімають розпучливий крик, мовляв, що в сьогоднішний час творення Самостійної України «ето большой егоїзм». Плачуть, що укр. розпорошують сили і ламають спільний всеслов'янський фронт боротьби, що сьогодні ми: «МИ йдем не к розкрупненню государства, но только к укрепленію», на це дають докази, мовляв, Німеччина колись в давнині складалась із 48 держав, а зараз все одна держава, кажуть: так «должно бить между намі». По одержанні ясної конкретної відповіді і наведенні історичних фактів не боронять так одверто своїх думок, одначе між собою говорять: «Пусть работают молодци, а ми ето іспользуєм для себя»; козаки, коли їм доказати нежиттєвість їхніх поглядів, хитаються і ніби хотять забезпечити собі в нас дорогу відвороту. Кажуть, що дальше від укр. земель не підуть, та кажуть уважати себе за найлучших і найближчих союзників.

Із усього вище наведеного видно, що Москва, яка б вона не була, біла чи червона, не зреклася і навіть не думає зрікатися претензій до багатств укр. земель. Москва добре знає, що без нашого хліба, вугілля, заліза стане вона другорядною державою, дикою північною Московією, без значіння і впливу на хід політичних подій в Європі, і тому Москва так стоїть при своїх брехливих ідеях.

24 березня 1944 р. *ОРЕСТ*

Копія. Машинопис.
ЦДАВОВУ: Ф. 3833.— Оп. 1.— Спр. 188.— Арк. 33.

№ 38

ЗВІТ
підпільника ОУН про напади польських боївок на українські села.

10 травня 1944 року.

Повіт Коросно

ЗВІТ
В справі нападів польських боївок.

Дня 7.IV.44 р. год. 20 напала польська боївка на хату солтиса Кунця Михайла в Іздебках (українець). Бандити вдерлися крізь вікно (родина втекла), вибираючи урядові папери та печатку солтиса, кооперативну касу на суму 1 800 зол., речі домашнього вжитку, як: одяг, взуття і т. п. Рівно ж у той час були у солтиса премієві товари за контингент, котрі мав розділяти для населення, як мануфактура, горілка та інші речі, разом забрали цього на суму приблизно 80 000 зол. Бандити понищили хатню обстановку, посуду, споживчі продукти пообливали нафтою та посипали фарбою, криницю занечистили смарами і тиром. Заалярмована польська поліція напасників не слідила.

Дня 26.IV.44 р. вечером напала польська боївка на хату Галя Михайла (українець) в Іздебках. Господареві з родиною під градом куль вдалося втекти. Бандити зрабували все хатнє майно, убрання, обуву та дещо з готівки.

В тім же часі на відголос стрілів поляки зчинили паніку, що українці з-за Сяну йдуть їх різати. В протягу 30 хв. змобілізували 4 села. І так: села Весола 20 людей, Глудно 40—50 людей, Гульцова около 100 людей, в тім 20 кінних та огнева сторожа, та Домарода 18 кінних. Банда ця, узброєна в кріси, гранати, вила, сокири та інше, чекали на прихід українців з-за Сяну. Подібні сполохи в цих селах вже були і скорше. Рівно ж і інші польські села роблять нічні часті алярми.

Дня 27.IV.44. у селі Березові вбито (поляка) сина судді Смоліна (правдоподібно, це зробили самі поляки). З цієї нагоди відбувся маніфестаційний похорон. Маніфестанти викрикали погрози в сторону українців, як, напр., «Українцув біць, забіяць і гнаць за Сян» або «Дай нам, Боже, годзнев права — настарчи галензі — вшисткіх бендзєми вешаць» і т. п. Німецька поліція була в строгому поготівлі, одначе нічого

не робила. На цім похороні один поляк пробив ножем одну жінку — українку, котра противилася їхнім вигукам.

Дня 25.IV.44 р. в с. Глудні напала польська боївка, перебрана в німецькі уніформи, на дім Йосифа Жогавиці (українець), котрий був командантом сільської варти. Вдерлися крізь вікна та почали нищити хатню обстановку, господаря, що хотів втікати, вбили 4-ма крісовими вистрілами.

Дня 18.IV.44 р. між Бакужем а Гортою скинули незнані літаки около 12 скринь зброї і амуніції. Одна така скриня попала в руки польської поліції. Приїхала повідомлена жандармерія — одна жінка зголосила, що бачила, як незнані люди переносили в ліс скрині, слідуючого дня цю жінку вбито. В цьому ж часі арештовало гестапо 4-ох поляків в Дубецьку (організаторів польського підпілля). За кілька днів їх родини дістали з тюрми їх перстенці, годинники та убрання.

Дня 30.IV.44 р. в Дилягівськім лісі завважено 6-ох узброєних людей в уніформах укр. поліції. Повідомлена про це укр. поліція з Явірника сказала, що вони нікого не висилали. Інша група тягнула полеву кухню.

День «3-го Мая» святкували ляхи Посяння дуже урочисто. Прим., маніфестаційний похід в селі Дилягові мусіла розганяти нім. жандармерія (штіцпункт).

Постій, 10.V.44 р.

Копія. Машинопис.
ЦДАВОВУ: Ф. 3833.— Оп. 1.— Спр. 188.— Арк. 35.

№ 39

ЗВІТ
підпільника ОУН про події на Буковині.

25 липня 1944 року.

Інформатор Буковини

Весна 1944 р. принесла Буковині — замість нових надій, радости — стогін, плач, муки.

Наші кати-загарбники румуни і більшовики гейби змовились спільно нищити нас, знищити наше родинне життя, загребити наше майно, що таким трудом ми собі здобули. Румунська циганська постолата наволоч, відступаючи, вивозила з собою насильно: хліб, машини, худобу, коні та урядників-українців.

Забираючи в такий спосіб батька від дітей, сина, дочку від родичів.

Большевики, жидо-комуністична наволоч прийшла на Буковину у ролі визволителів, зараз же приступили до налагднання адміністрації. В склад цієї адміністрації входять: самі слабонадійні місцеві елементи, жиди, поляки. Ці люди не мають поняття, як це треба повести теренову адміністрацію, тому-то в цілому терені відчувається шалений хаос. Керівні становища займають головно ті люди, які були на сході від 1941 року, жиди і східняки. Як допоміжний чинник цій адміністрації створено цивільну міліцію, у склад якої входять: жиди, поляки та всі злодії, зрадники та лінюхи наших сіл. В основному їхня робота зводилася до:

1. Переслідування мирних багатших громадян під вимовкою, що ці співпрацюють і допомагають бандерівцям та хочуть самостійної України.

2. Проводять труси по хатах і цілих обійстях, причому грабують все, що тільки їм подобається, під вимовкою, що то награбоване або військове майно

3. Помагають проводити насильну мобілізацію всього мужеського населення від 17—55 літ.

4. Помагають переводити збірку хліба, худоби і різних здач, держпозичок та фонди на танкові колони.

5. Помагають вилапувати всіх мужчин, що не пішли на мобілізацію.

6. Лапають і вивозять жіночий робочий елемент на каторжні роботи до вуглевих шахт та на стахановські роботи до ліса, аеродроми та копання окопів, причому, [як] потрібно, риють поля, засіви і дороги.

Як виглядає жидо-комуністична адміністрація на Буковині?

В селі Майдан Вільсик Вижницького р-ну на 22/4.44 р. зарештовано 30 родин, між якими і родину поміщиків Богусєвич, яких ще й досі сьогодні держать в тюрмі без жодної провини. Подібні арешти відбулися в Чернівцях, Вижниці, Вашківцях, Рогізні, Жучці, Кіцманю, Заставні, Садагурі, Берегометі, Лукавці, Чернавці, Ширівцях, Оршинцях та інших місцевостях. Тюрми Чернівців, Сторожинця і Вашківців є переповнені невинними людьми, хіба тому є винні, що вони є українського походження.

Труси відбуваються постійно і по всіх селах і містах без виїмку. Особливу нашу увагу звернули грабунки із села Вилавче Вижницького р-ну в днях від 4—6. 6, де заїжджали жиди з сов. партизанами фірами і збирали все майно з хат, не залишаючи одної дранки. В такий спосіб ограбили 18 хат.

В селі Станівці ограбили 6 маєтків, Рогізна — 10, Іспас — 14, Топорівці — 5, Шубранець — 3, Мамаївці — 4 і ін.

Ловлі людей, які криються від війська, відбуваються за допомогою ловецьких відділів НКВС, що переводять облави по лісах, полях і хатах. Зловлених людей висилають під доброю опікою до тюрми. Там класифікують, кого на каторжні роботи в Сибір, кого до штрафних баталіонів, кого розстрілювати.

В с. Іспас Вижницького р-ну дня 26.6.44 напали совіти за допомогою міліціонера-доносчика Миколи Гахмана на табір людей, які крилися від війська і неконечної евакуації в лісі. Між військом і таборовниками зчинився бій. Наших впало 21 мертвих, 5 ранених, 20 зловлених. Більшовики мали також великі втрати.

В днях 3,4 і 5. 6.44 р. відбулися облави на ліси: Стрілецький Кут, Драгниці, Станівці, Карапачів і Вилавче, де в загальному зловлено 74 чоловік і 5 забито.

В с. Драгівцях дня 19/6.44 зроблено облаву і зловлено 4 чоловік, між котрими двох братів Лакусти. Цих останніх відвезено під ліс і розстріляно. Відплату за неповинну смерть і за інші подібні вчинки вже одержали місцеві зрадники.

У Васловіському лісі Садагурського району дня 19/6.44 р. місцевий голова с/р навів НКВС на групу таборовників, які задержалися на спочинок в цьому лісі. Більшовики захопили потайки сплячий табір. Зчинився бій. Втрат в людях не було, тільки 2 ранені.

В с. Шипинцях зловлено 4 люда в житі, у Битилівці 7, в Чернавці — 10, у Вікні — 3. Ці всі є жертви місцевих голів і міліції.

В підгірських селах, як: Санівці, Вилавче, Лукавець, Карапачів, Берегомет, Іспас і ін. сов. партизани забрали майже 3/4 худоби і свиней. Опісля прийшли військові комісари за худобою для фронту. Коли їм сказано, що солдати забрали майже всю худобу і не мають що більше дати, тоді насильно забрали останнє, а тих, що спротивились, арештували.

В с. Брідок Заставнецького р-ну районний комісар прийшов по нову здачу свиней. Коли голова відповів, що в селі вже немає, його вивезли за село стріляти. Ледве випросився, даруючи їм останні поросята з стайні. Подібні випадки стрічаємо в кожному селі.

На відтинку фронтової полоси від Сторожинця по Вижницю виселено все цивільне населення шириною 20—25 км. Села в цій полосі цілковито знищено. Евакуйоване населення з Вижницького району переселено у Чорторию, Бурдеї, Глиницю і Карапачів Вашківського р-ну. З Сторожинецького

р-ну до Глібітського (очевидно, Глибоцького.— *В. С.*) та до Станівців. Опіки над евакуйованими немає жодної. Поширились різні недуги головно між дітьми (грипа, шкірні недуги, як короста, воші, тиф — в Чорторії 6 випадків).

Тому, що таке виселення дає нагоду грабити якнайбільше, більшовики почали виселювати цілий ряд сіл, яким взагалі не грозять фронтові дії. На 4 і 5.6.44 р. почали виселювати села: Майдани, Бережниці, Іспас, Вилавче і Замістє. Деякі чесні червоноармійці намовляли людей ніяк не допустити до евакуації. Одначе кілька з 30 жидів і стільки більшовиків почали самі викидати все майно з хат і пакувати на фіри. Це викликало загальне обурення серед жіноцтва (бо всі мужчини пішли в армію), які з криками, камінням, сокирами і пилами запобігли цій неконечній евакуації. Цей бабський бунт застановив трохи більшовицький уряд, який зробив деякі потягнення, щоб приспати чуйність мас. В містах Чернівці і Вашківці 1/4 жидів вислано до війська. Жидівок почали теж брати до рубання дров в лісі. Думаючи, що цей бунт візьме ширші розміри, голови воєнкомату району НКВС покинули на якийсь час Вашківці та переселились, де голова с/р є дуже відданою більшовицькою слугою.

БІЛЬШОВИЦЬКА МОРАЛЬ

На 23.7.44 р. в с. Стрілецькому Куті Черн. р-ну прийшла районова жидівка Каноніва. Вона скликала віче, на якому підчеркнула обов'язки жіноцтва у Радянському Союзі, а саме: «Кожна жінка, а головне дівчата є зобов'язані породити дитину в дарунок батьківщині. СРСР потребує багато дітей, тому від сьогодні не посміє таких дітей ніхто назвати «байстрям», бо за таку обиду СРСР буде суворо карати».

В Лужанах, Вікні, Погорілівцях і ін. селах на таких мітингах підкреслювали обов'язковим, що кожна бездітна жінка, якої чоловік у армії, і кожна дівчина мусить виставити собі табличку на ворота, щоб красноармійці могли йти до них на відпочинок. Це викликало величезне обурення і гамір на вічу. Утихомиривши, районова делегатка сказала: «Ми знаємо, що між вами є бандерівці, які скрізь чинять сміхи, протести і компрометацію СССР, але даю вам слово партійне, що зламаємо і тих і безпощадно знищимо так, як дотепер понищили їх багато». Зерно, посіяне жидівками, почало сходити: у с. Лукавці 2 дівчини померло, замучені в касарнях, одна жінка хвора. В Рогізні Черн. р-ну 3 дівчини хворі, 2 божевільні. В с. Шипинцях Лужанського району одна дівчина б'ється в обіймах смерті. В Стрілецькому Куті ледве вир-

вали люди з рук в красноармійця повну синців одну молодичку. В Чернівцях без числа подібних жертв. Багато у власній обороні опинилися під судом НКВС. Дві засуджені на 15 літ, одна на смерть. Так виглядає більшовицька мораль, честь.

В зв'язку з вищеподаними інформаціями можна ствердити, що протибільшовицькі настрої на Буковині чимраз зростають. Очі навіть менше свідомих українців все звертають на схід, але цим разом визирають не совітів, але відділів УПА.

Постій, 25.7.44.

Копія. Машинопис.
ЦДАВОВУ: Ф. 3833.— Оп. 1.— Спр. 117.— Арк. 12.

№ 40

ЗВІТ
про бойові дії УПА — Захід.

Без дати.

Станіславівщина.

Бої УПА—захід.

ГЕРОЇЧНІ САМООБОРОННІ АКЦІЇ УПА—ЗАХІД

Як я вже згадував в попередніх записках, після відсунення більшовицького фронту на німецьких тилах в лісистих теренах залишилися великі з'єднання регулярних частин ЧА, що перейшли до партизанської тактики воювання.

Найсильніші з'єднання більшовицьких військ прорвалися в «Чорний ліс», де квартирують частини Різуна «ВОП» і ведуть там безупинні бої. Вперше наші відділи були заатаковані передніми стежами противника 24.4 в надвечірних годинах. У висліді одногодинного бою концентричним машиновим вогнем ворога було відбито при втраті 32 вбитих з його боку, а з нашої сторони 2 важко ранених.

23.4 ворог атакував з флянків місце нашого постою. Многократна перевага противника в людях, амуніції і озброєнні приневолила наші частини опустити місце таборування, основна причина відступу — брак амуніційних ресурсів.

24.4. ввесь день ворожі стежі патрулювали ліс і розположені в лісистій зоні місцевості: Завій, Грабівку, Яворівку,

Реп'янку. Ввечорі того ж дня ворожа частина в силі 50 осіб піхотинців і 20 кіннотчиків наскочила на село Завій. Відкритим вогнем одного роя було змушено ворога відступити на вигідніші позиції в лісі.

25.4. в передвечірніх годинах ворог поновив свій наступ на село при підкріпленні новими силами. Зайнявши боєві становища, наша швидко мобілізована чота приняла бій, що тривав около півтора години. Машиновим вогнем противника ППД давав йому ввесь час перевагу. У висліді по нашій стороні 4-ьох вбитих і 3-ох важко ранених. Втрати противника непомірно більші, але там убитих і ранених під прикриттям вогню всіх стягнули до ліса.

27.4. около сотня диверсантів наскочила в полудневих годинах на село Грабівку. Сильним вогнем сотня Різуна відкинула противника в ліс при втраті з його боку біля 20 вбитими і стільки ж раненими.

28.4. день пройшов спокійно. Ворог, одержавши ніччю десантні поповнення в людях і вогнеприпасах, приготовляється до удару. На лісових «шнапсах» зводили перестрілку наші патролюючі стежі без ніяких втрат.

29.4. о год. 5.30 густими колонами висипалися ворожі банди з 3-ьох сторін лісу на с. Грабівку, торуючи собі дорогу в село машиновим вогнем. Одна наша чота перебувала в заставі і зразу поставила опір. Контрудару не видержала через малі людські резерви. Ворог атакував зі всіх сторін і всякого рода зброєю. Продовж години на місце, де розігрався страшний гураганний вогонь, прибули з допомогою дві подальше розположені наші сотні. Бій перетворився в справжню фронтову баталію. Відзивалися міномети, малокаліброві протипанцирні гарматки. Цю частину села, де діяла наша оборона, палив ворог з гарматок. У висліді 14 господарств спалених. В огні знайшло смерть двох наших стрільців, що, важко ранені, не могли рятуватися. Ворог наступав вперто, не жалуючи людей ні амуніції. Бій тривав 5 і 1/2 год. В часі бою червоні випровадили зі села 23 людей старших і молодих мужчин та роздягнених майже до нага розстріляли поблизу кладовища. Між розстріляними згинув місцевий священик о. Скрутень і о. Микитюк зі Станіславова. Двох наших стрільців, вичерпавши амуніцію, розірвали себе гранатами, щоб не здатися червоним. Крім того, 3-ьох стрільців важко ранених. Довелось мені бути учасником того історичного бою. З великим признанням мушу висловитися про боєве завдання і героїчну поставу старшин і стрільців. Сотник Різун серед граду куль, ранений злегка в груди, успішно ліквідував цілий рій атакуючих диверсантів. Стрілець Швейк — куле-

метчик, втративши частину лівої ноги і 4 пальці на руці, до останнього набоя бив ворога з укритого становища. Трудно схопити всі ці героїчні моменти непересічної вартости. Можливо, ширший репортаж з перебігу бою ще напишу, очевидно, що зараз, на маргінесі цього нерівного бою, я хотів би завважити те, що таку догідну випадову базу, як «Чорний ліс», ми були приневолені на певний час передати в користування ворога. Це зв'язане з нашими малими силами в людях і матеріялі. Рішаючий другий момент — брак амуніції і тяжкої зброї. Її можна буде здобути, але тутешнім кабінетним командирам УПА присвічувала завжди ідея — «де згода в семействі». Більшовиків в «Чорному лісі» не багато. За нашими підрахунками, біля 500 автоматчиків. Свій табір мають недалеко с. Невочани в лісі. Згадана місцевість комуністична. Ще вліті 1943 р. робили там тріумфальні брами Колпакові. Зараз тамошні комунари помагають червоним нищити наш актив і село. Я доручив Різунові ціле село спалити з гранатометів і підозрілий елемент вистріляти. В бою впало 35 червоних і два рази стільки ранених.

РОБЕРТ

Копія. Машинопис.
ЦДАВОВУ: Ф. 3833.— Оп. 1.— Спр. 188.— Арк. 36.

№ 41

ІНФОРМАЦІЯ
про діяльність польської міліції.

1944 рік.

Скалат — повіт.

Діяльність польської міліції, що служить більшовикам (квітень—травень 1944 р.)

В травні 1944 р. в с. Лука Мала польська міліція робила облаву на мужчин до армії. Під час ревізій забирали в селян українців взуття, вбрання і інше, грозячи при тому жінкам: «Українські бандиці, бандеровци, вшисткіх вас вистшелями до одного, жеби не зоставіло шє ані однего на розплодек». Побивши по лиці кілька жінок-українок, забравши їх добро, від'їхали. Не ходило їм, щоби українці йшли в армію, а про те, щоби познущатися над українцями.

10.V.44 р. в с. Вікно більшовики з польською міліцією ро-

били облаву на мужчин до ЧА. Під час шукання польська міліція поводилась дуже брутально з українцями. В тім часі зі села виходила одна українка в поле. Польський міліціянт Качур Павло встрілив до неї і ранив її в ногу. Після закінчення облави більшовик сказав: «Це стріляли ваші, а не наші бойци. Бойци не стріляють».

20.IV.44 р. в с. Пізнанка Гнила більшовики з польською міліцією ловили людей до армії. Під час трусу більшовики байдуже поводились, а поляки сильно шукали і знайшли українця Голояда Петра, до якого дали стріл. Від цього стрілу Голояд зістав ранений в руку. Стріл був даний безпідставно, бо Голояд не ставив спротиву.

В першій половині травня 44 р. польські міліціянти Галай Михайло та Пукліс з села Пізнанка Гнила Скалатського району на власну руку арештували Бідованця, українця з Пізнанки Комісарської. Везучи його до Скалата, по дорозі в нелюдський спосіб замордували його, опісля ще дали одну кулю з кріса, мовляв, Бідованець утікав, і вони змушені були до нього стріляти. Самого Бідованця арештували безпідставно, по-перше, що Бідованець перед тим був арештований два рази через НКВД в Гримайлові і звільнений, по-друге, що міліція Скалатського району не мала права арештувати на терені Гримайлівського району, де жив Бідованець.

З кінцем квітня 44 р. польська міліція зі с. Пізнанка Комісарська арештувала в с. Хоптянка Воробця Івана, родженого 1923 р., і відставила НКВД в Гримайлові. По допитах НКВД його звільнено. Тоді польська міліція арештує його вдруге, кілька днів, побиваючи сильно, передержує в селі, опісля відставляючи до Гримайлова, по дорозі стріляє.

З початком травня 44 р. польська міліція в с. Глібів ніччю зловила українця Ніздропу Миколая, вдушила та кинула в відпливові канали спиртзаводу. Після двох тижнів його витягнули та сказали, що він там ховався та вдусився з браку повітря.

Около 3-ого червня поляки прослідили криївку біля с. Кам'янок, де скривалося 10 осіб. Польська міліція з більшовиками зробили облаву. Скриті, пробивши собі дорогу, розбіглись в двох напрямах. За ними пішла польська погоня. Одного вбили в с. Богданівці, а 6 під Хмелиськами. Зловлених більшовики хотіли забрати до тюрми, але поляки сказали: «Ми вже досить натерпілись від них». Найбільше стріляв польський міліціянт Амброжко Франко зі с. Богданівка.

В половині травня 44 р. на с. Вікно відбулась облава. В часі облави польський міліціянт Побінський Михайло з с. Вікно ранив в ногу втікаючого українця Черкаса Михайла,

після чого прийшов до нього і в нелюдський спосіб почав мордувати. На кінець дав Черкасові кулю в чоло.

(Подав *ОРЕЛ*)

Копія. Машинопис.
ЦДАВОВУ. Ф. 3833.— Оп. 1.— Спр. 188.— Арк. 37.

№ 42

ЗВЕРНЕННЯ
Революційного комітету поневолених народів до кубанського козацтва.

Липень 1944 року.

За Українську самостійну державу!
Воля народам! Воля людині!

КУБАНЦІ!
СЛАВНІ ПРАВНУКИ ЗАПОРОЗЬКИХ КОЗАКІВ!

Наших предків — хоробрих лицарів України — вигубили білі московські царі. Запорізьку Січ з наказу цариці Катерини — зруйновано дощенту. Білі московські царі боялися козачої України, ненавиділи захисників українського народу — войовничих запорожців.

Як царів Романових не стало, то об'явився цар Ленін і цар Сталін, а замість білих князів вилупилися більшовицькі князі Кагановичі. Більшовицькі царі і царята ще сильніше затягли петлю на шиї кубанських козаків. Більшовицькі кати не дали нам автономії у 1918 році, а вірних синів Кубані криваво звоювали.

Нашу багату Кубань більшовицькі виродки столочили брудними чобітьми, ограбили її, рознесли наші станиці. Кремлівські кровопивці нагаями загоняли кубанців у кріпацькі колгоспи, тисячами стріляли їх, кидали в тюрми, засилали в сибірські тундри.

Браття-козаки!

Поки живе Сталін, поки панує більшовицький терор — нам не буде життя! Вільна Кубань разом з вільною Незалежною Україною буде тоді, як зникне з лиця землі більшовицька гідра. Український народ вже почав криваву боротьбу за свою незалежність. Український народ зродив Українську Повстанчу Армію, яка почала війну з гітлерів-

ськими і сталінськими окупантами. Прилучайтеся до нашої Української Повстанчої Армії! Творіть свої бойові козачі загони!

Жодні окупанти не дадуть нам волі. Ми самі прорубаємо собі шлях до життя. Нам поможуть у боротьбі всі народи, що їх гноблять більшовицькі душогуби.

Ми боремось за самостійну Україну, за вільну Кубань!

Ми підтримуємо святу боротьбу за незалежний Дон, за вільні Держави народів Кавказу, за незалежну Росію на російських землях, за незалежні держави всіх народів Азії!

Смерть кривавому Сталінові!

Смерть гітлерівським і сталінським окупантам!

Геть більшовицький режим!

Хай живе Вільна Кубань!

Хай живе самостійна Україна!

Революційний комітет поневолених народів
Секція кубанського козацтва.

Липень 1944 р.

Копія. Машинопис.
ЦДАВОВУ: Ф. 3833.— Оп. 1.— Спр. 197.— Арк. 104—105.

№ 43

ЗВІТ
підпільника ОУН про становище на Прикарпатті в зв'язку з приходом більшовиків.

3 березня 1944 року.

Слава Україні!

Прихід большевиків та їх поведінка

Перші большевики, як прийшли до села, найперш розпитували, чи нема де ще німців, коли втекли і яка їх сила була і чи у вашому селі є бандерівці, люди відповідали їм, що вони про таких не чули і не знають, хто є. Большевики відповідали, що знаєте всі добре, но не хочете нічого про них сказати. Переходячі большевики, як побачили молодого мужчину ліпше зібраного, то зараз питали цього чоловіка за документами, як стрінули евакованих, що вертались вже додому, а хто мав ліпші коні, то забрали з дороги, а йому дали якісь гроші, або і ніякі, як переходили через село поміж бу-

динки, то забирали коні зі стайнів, як хто не хотів дати коней, то брали силою, говорячи господареві, що «нада доганять германа, щоб не поспів всього забрати, а коли война кончіться, каняка тєбя повернется». Більшовики не переходили навіть цілого дня, бо вже коло 3-ої год. по полудні десьякийсь переїхав фірою. Озброєння большевиків переважно ППД або ППШ. Настрій червоноармійців був різний: одні хотіли йти якнайдальше, йти на захід і якнайбільше забити німців, а другі говорили, що «война нє нужна» і коли б не стало Гітлера і Сталіна, то війна незабаром скінчилася би, багато з них говорить, що хоча кілько червоноармійців наразі і німців розіб'ють, але Сталін війни не виграє, так буде, як Америка схоче, а також є багато молодих, які кажуть, що коли руські війська пішли в Карпати, то ніколи не повернули, багато таких молодих боїться йти в Карпати, бо їм мами оповідали, що коли, сину, підеш в Карпати, то там напевно загинеш, там твій батько загинув.

Після переходу фронту за яких два дні почали прибувати до районів урядники, які були ще в 1940—41 році, на свої місця і організувати владу як по районах, так і по селах. До урядів покликають тих самих, що були в 1940—41 році; в селах, в котрих вже нема тих людей, [які] були головами сільрад, то на їх місце наставляють бувшого голову колгоспу на голову сільради, в селах, в яких є більша половина поляків, то головами сільрад стали поляки (Таурів, Будилів).

Як вже понаставляли всюди голов сільрад, почали їздити по селах на мітинги, по всіх селах своїм змістом цілком подібні, напр., подаю зміст мітингу, який відбувся в селі Конюхах, мітинг переводив енкаведист з Козови Ріпак, вступне його слово було: привіт «ЧА» і Сталіну, дальше схарактеризував після свого світогляду німецькі сили в 1941 р., та похід німців на СССР, та зараз які сили і техніку має «ЧА» і чому німці не можуть виграти війни з большевиками; говорив, щоб населення активно помагало в боротьбі з німцями і від того залежатиме скорший кінець війни, роз'яснював людям, як то німці задурювали наших людей і кілько через те пропало людей. Як повинні люди здавати назначений контингент, які закони в СССР, а хто їм буде спротивлятися, того чекає 10 років тюрми або куля. Дальше говорив, щоб населення виставляло варту, бо є випадки, що поляки нападають на села і вбивають людей; щоб змінити могилу — скинути могилу, скинути хрест і таблицю, а поставити пам'ятник іншої форми, як хрест. Закінчив, як СССР піклується добром людини і життям людини. Додав ще, хто повернеться з СС-ів, то нехай зголоситься в сільраді, і ніхто не сміє ховатися.

Большевики дуже розпитують також за такими людьми, що жидів ловили і віддавали німцям в руки, таких людей на місці розстрілюють; такий був випадок в селі Слобілці. Починають вже їздити енкаведисти по селах, а найбільше їздять до таких сіл, де були акції на поляків, напр., в селі Будилові були, чотири дні ходили по тих хатах, де хто згинув на акції з поляків, і розпитують, де переховується УПА, де є бандерівці і хто. Назагал до населення ставляться добре, тільки забирають мужчин на три дні до роботи. Дали припоручення головам сільрад, щоби поробили списки населення, списки роблять в той спосіб, що списують навіть тих людей, що пішли на совіцьку війну в 1941 р., до СС-ів, і тих, що німці забрали до Німеччини на роботу. Куди був бій, то по тих полях лазять і збирають зброю і амуніцію, а перша лінія большовиків як йшла, від забитих німців нічого не брали, тільки як мав пистоль, перстень і годинник.

Постій, дня 3.III.1944 р.

ГЕРОЯМ СЛАВА!
ЧАР

Копія. Машинопис.
ЦДАВОВУ: Ф. 3833.— Оп. 1.— Спр. 188.— Арк. 40.

№ 44

ЗВІТ

підпільника ОУН про діяльність НКВС на Тернопільщині.

5 серпня 1944 року.

Слава Україні!

Діяння енкаведистів

Енкаведисти найперше стягнули протоколи з голов сільрад і доручили їм слідити за всіми рухами та зголошувати.

Подаю до відома, що большевицьке НКВД розпочало в мойому терені арештування. 1.VIII.1944 р. до села Таврова прибуло з Кізлова трьох поліцистів-москалів, які перебували в Таврові за нім. влади як полонені з ЧА. Скоро-но вступили більшовики, вони пішли до району Кізлова і зголосились, щоби дати їм якусь роботу, їм дали роботу в поліції, один енкаведист з ними, того дня вони заарештували в Таврові п'ять осіб, а саме: чотирьох поляків і одного українця, арештованих тримали один день і звільнили, після їх звільнення

зараз вечером на 2.VIII.1944 р. прибуло до села около 30 осіб енкаведистів і поліцистів. На 3.VIII.1944 р. около години третьої рано розпочали, арештовано одинадцять осіб, арештовані самі українці (симпатики і прихильники). В арештуванні брали участь також поляки, вони ходили з енкаведистами і показували, де мешкали арештовані. Причина арештування польська провокація.

1.VIII.1944 р. до села Медови прибуло двох енкаведистів і двох польських міліціянтів, енкаведисти і міліціянти прибули з району Козова, вони того дня заарештували в Медові одного симпатика; його закидували, що він вбивав большевиків, як ЧА відступала під натиском нім. армії.

3.VIII.1944 р. до села Будилова з Козови прибуло п'ятьох енкаведистів і заарештували сім осіб, а саме: три жінки і чотири мужчини, арештовані — всі українці організовані, мужчини-симпатики, а жінки — одна станична розвідки, санітарка і жінка одного арештованого. Енкаведисти мали ще більш заарештувати людей, але більше не злапали, бо поховались, також ходили за станичним, але він втік. Арештованим закидували, що вони працювали в німецьких урядах, при арештуванні брали участь поляки. Арештування було несподіванкою.

4.VIII.1944 р. енкаведисти з жидами ходили по Олесені і пізнавали свої речі.

1.VIII.1944 р. покликало НКВД з Козови таких людей з села Вибудова: Кравець Настя, українка (активістка), Бідун Василь, українець, Борис (фельчер), українець, їх розпитували, хто побив у Вибудові з приходом німців голову сільради, голову сельклуба і ще більше таких комуністів, вони наразі нічого не сказали, але НКВД наразі їм нічого не робило, тільки пустили до дому і дали річенець зголоситися на 5.VIII.1944 р. Цим людям дано перестороrу, якщо з них хтось буде балакати, то загине від нашої кулі. З Олесена також прикликали одного нашого чоловіка на НКВД до Козови і знова дали йому річенець, щоб зголосився НКВД. Енкаведисти по всіх селах в'яжуть собі свою сітку і підшукують собі таких людей, щоб давали всім звіти з села.

Поляки найбільше причиняються до того, що українців арештують, вони помагають енкаведистам і пояснюють їм про наші рухи, які відбувались в зимі і на початку весни. В Будилові сидить польський піп з Городища Йонец Казимир і керує всіми польськими рухами.

Енкаведисти оправдують себе тим, що вони не арештують самі, а їх просять і дають списки наші люди, кажуть, що ми не прийшли арештувати, тільки мирне населення визволити

і німців прогнати, а поміж дядьків ширять свою пропаганду, що ми націоналістів всіх вичистим, обступим села, а тоді ліси, та зліквідуєм всіх, кажуть, що націоналісти бились із німцями, але ж кілько вони їх побили, що всі були, чому вони німців не прогнали, а ми таки німцям дали раду, то і дамо їм раду. Кажуть, якої вони хочуть України, та тамта Україна за Збручем є більшою, а вона не хоче бути самостійною, тільки разом з нами.

Доходять до нас слухи, що в Тернопільщині переводяться масові арештування та ревізії.

Постій, дня 5 серпня 1944 р.

ГЕРОЯМ СЛАВА!
(ЧАР)

Копія. Машинопис.
ЦДАВОВУ: Ф. 3833.— Оп. 1.— Спр. 188.— Арк. 42.

№ 45

ІНФОРМАЦІЯ
підпільника ОУН з терену Тернопільщини.

14 серпня 1944 року.

Слава Україні!

Вісті з терену

10.VIII.1944 р. з р-н Кізлова прибуло дві автомашини з енкаведистами, около 20 осіб, в тому числі було і кількох поляків кізлівських, до села Таврова і до помочі взяли собі ще кількох місцевих поляків. Вони прибули рано, около год. сьомої, і зараз почали, арештування тривало около години, арештували 8 осіб: 7 жінок і одного мужчину, арештовані — всі українці, рівно ж і члени родин тих арештованих, які були ще арештовані 2.VIII.1944 р.

Арештованих забрали до Кізлова до тюрми. Підчас арештування рабують все, що лиш підлізе їм під руки, рабують більше поляки, як енкаведисти.

Жиди, котрі повиховувались, дальше ведуть свою підлу роботу донощицьку, напр., в Козові жиди доносять на НКВД, що в зимі українці їздили зі зброєю, доносять, до кого завсігди вступали і що українці різали поляків і хто їм показував, де поляки мешкають. Жиди говорять, що будуть з

Галичини втікати, бо в Галичині небезпечно, бо українці, як будуть бити поляків, то і не зіставлять жидів, а большевики не будуть мати аж на тілько сил, щоб нас оборонити.

11.VIII.1944 р. на Якубівці енкаведисти з Козови арештували одного українця і забрали до Козови.

11.VIII. і 12.VIII.1944 р. в р-н Козова відбулась бранка до ЧА чи до роботи. З нашого терену пішло дуже мало, бо стояли стійки на дорогах і не пускали тих, що хотіли іти до мобілізації, як їх позавертали, то дядьки дуже тішилися і вертали до дому зі співом. Дуже багато ставилось до мобілізації з Доркового терену. Після протиакції, яка відбулась в Таврові, зараз рано поляки сварились поміж собою: нащо поляки видають українців, через те вони напали на село і знищили самих тих, що доносили большевикам, їм так треба, нехай були б не чіпали, бо це не кінець і про вас, кількох дурнів, ми всі будем терпіти, бо з українцями не зайти собі, то не дуже легка справа, вони можуть в селі знищити всіх поляків.

12.VIII.1944 р. енкаведисти в Таврові зорганізували поль[ську] поліцію з сімох чоловік і віддали їм зброю, вони мають хоронити села і помагати енкаведистам в деяких випадках.

Постій, 14.VIII.1944 р.

ГЕРОЯМ СЛАВА!
(ЧАР)

Копія. Машинопис.
ЦДАВОВУ: Ф. 3833.— Оп. 1.— Спр. 188.— Арк. 44.

№ 46

РОЗ'ЯСНЕННЯ
ОУН про суспільно-політичний устрій УРСР.

Липень 1944 року.

За самостійну
соборну українську державу
Воля народам! Воля людині!

Що таке УРСР?

Ще перед Жовтневою революцією більшовицькі людомори оголосили смертельну боротьбу царському імперіалізмові. Цей пропагандистський коник щасливо виніс їх із буряних хвиль громадянської війни, ним вони в'їжджали в старинні

брами Кремля, ним басували більш ніж 20 років перед народом СРСР. Однак за цей час конячка, вичерпана стахановськими темпами праці, без відповідної харчі, реальних фактів, поважно занедужала, ноги її стали небезпечно вгинатися під тугим тілом тов. Сталіна та його соратників. Справа в тому, що царської тюрми народів більшовики не розвалили. Навпаки, зеленою цвіллю покриті мури горезвісної катівні, що під недолугою рукою царських паралітиків в багатьох місцях трісли й захиталися, вони щиро підперли своєю спиною.

У відношенні до України, як і до всіх інших народів, ув'язнених у царській тюрмі, за виїмок кількох щасливців, що їм удалося розбити свою келію і вийти на волю, вони вжили звичайнісінького насильства — військової окупації. Але свідоме українство завважало червоні, жадібно наготовлені кігті і, збагнувши, що має діло з московським імперіалізмом ленінського видання, відповіло організованим протиударом. Тоді кігті раптово приховано, із готової поглинути всіх і все пащеки медом потекли слова про «братерство», «Єднання», «общий котелок», «землю-волю». Цей удар був грізніший, ніж фізичний. Український народ, як і решта народів, що стали на власні, ще досить крихкі ноги, скривавлений трьома роками нерівної боротьби, опинився в добре знайомій йому обстановці. У тюрмі. У тій же самісінькій тюрмі. І сливе нічого не змінилося, крім начальства, ключників і сторожі. Але й начальство, сторожа і ключники говорили тією ж самою, що й колись, мовою,— мовою імперіалістичної Москви. В'язням сповіщено веселу новину, що тепер вже вони не царські, а радянські, що келії їхні, згідно з демократичними кличами 20 сторіччя, звуться республіками і що дякувати за все це треба «геніям людства» — Марксові, Енгельсові та Ленінові (Сталін ще був за лаштунками). Але це не змінило справи. Бряжчали по-старому тюремні ланцюги, ще за Петра І-го ковані, свистіла, в'ючись, як гадина, дротяна нагайка, сплетена в хвилину натхнення давнім предком більшовицького імперіалізму — садистом Іваном Лютим, ну й виконував своє завдання в руках чекістів, а згодом енкаведистів, несхибний тульський наган, щодень наново забарвлюючи сірі стіни катівні яскравою барвою державного прапору. 1936 р. в'язням урочисто оголошено, що в країні Рад у відміну від буржуазних країн світитиме не одне, а два сонця, з них одне повік не заходитиме — сонце Сталінської Конституції. (Від щирого палючого сонця не один із в'язнів зазнав сонячного удару).

Ця ганебна і яка ж трагічна правда звучить просто неймовірно. Однак це правда, і та іронія, з якою ми її змальо-

вуємо, нітрохи не передає куті меду. Ось, зрештою, і докази. Перед нами уряд Радянської України. Пригляньмося добре: чи це не жалюгідний вертеп, де бездушні ляльки, залежно від того, як їх смикне рука кремлівського кудесника, встають, плещуть в долоні, співають піднебесні дифірамби, завжди двічі повсякчас по-рабськи усміхнені. Ось всім перша така московська «Ванька-встанька», вірний холоп червоного царя-«батюшки» тов. Корнійчук, наприклад: це абинещо, а сам Наркомзаксправ УРСР, державний муж другої величини республіки СРСР. Однак гірко розчарується той, хто у цьому бучному титулі, який, до речі, так глузливо звучить у стінах келії тюремної — УРСР, шукав би хоч зерна правди, хоч окрушину відповідного назві змісту: державний муж, про якого мова і в якого кожна хвилина повинна бути сповнена невпинним піклуванням про кордони сливе дощенту зруйнованої України, знаходить час ще за війни писати гнилі, як і сам, рабським духом проникнуті драми про «партизанів» у степах України, тих партизанів, що їх Сталін вислав для приборкання визвольного українського руху. А другий пахолок — тов. Гречуха — дозволяв собі прохати тов. Сталіна врахувати при встановленні кордонів СРСР потребу українців Холмщини. Отже, не він, а Сталін вбиває стовпи на кордонах України. І говорити голосно про українців Холмщини Гречуха дозволяє собі не самовільно, але з наказу тов. Сталіна, що хоче підлеститись під український нарід як його «доброчинець», «батько». Пуцики, тремтячі від страху, щоб не втратити за всяку ціну довір'я ясного кремлівського різника. Ось хто вони,— «державні мужі» УРСР. Захоче різник — кине їм на поглум якусь кістку, а буває, що й кием поцупить. А скімлити не можна, «СРСР — країна сміху», і в одному, і в другому випадку треба весело махати хвостом.

Або влада Рад! Хто не знає, як відбувається більшовицьке демократичне голосування та вибори? Все сплановане й вирішене заздалегідь. І ніколи не бренять прізвища кандидатів уперше на вустах народу, а завжди систематично, завжди їх накидають народові. Уся виборча процедура, кампанія, так старанно опрацьована в Сталінській Конституції,— це тільки формальність, розрахована на те, щоб обдурити ще раз тих, хто поза бездоганною формою не вміють побачити злочинного змісту. На вислід вибору воно впливу жодного не має. Адже ж справжні вибори відбулися давно, ще перед ними. Нарід на них не був присутній. Більше того, він був там зайвий, бо небезпечний. Вибори відбувались нишком у чотирьох стінах парткабінетів, згідно з інструкцією з центру. Вони були справді «таємні».

А економічна експлуатація УРСР! Про це багато розповідали б ті, що вночі потайки на своїй ниві стригли колоски, що чверть життя присвятили культурній торгівлі, вистоюючи в безконечних чергах за житнім хлібом, це барвисто змальовували б сини чорнозему, що змагалися з маревом голодної смерті 1933 року, тисячі студентів-сухотників, хмари безпритульних дітей, що їх в роки голоду покидали безрадні батьки-селяни посеред гомінких вулиць Харкова, Дніпропетровська, вагітні жінки, над якими в СРСР «спеціяльна опіка для матері з боку уряду і партії», і які вмерли, не почувши радісного для матері крику новонародженого немовляти. Хто з'їдає українську пшеницю, куди, в яку ненаситну прірву котяться вагони українського вугілля, сталі та іншої сировини — коли хочете про все це знати правду, попитайте вибійників у шахтах Донбасу, в рудниках Криворіжжя, залізничників на лінії Харків — Москва.

Скільки мови в червоних гнобителів про українську культуру — школу, театр, мистецтво! Але хіба на цій українській радянській культурі не поклало смертної печаті невільництва кремлівське НКВД до справ культури? Хіба ж школа, театр, кіно чи газета не виховує безхребетного криводушного раба, що вдень і вечором перед і після їжі поклоняється сталінському «сонцю праведному», продаючись за шмат гнилої ковбаси кривавим купцям з півночі? Хіба ж не названою гнилизною відгонять останні твори підсовітської української літератури? Хіба ж не лісорубами працюють в лісах Омська чи Томська українські письменники та вчені, що не каялись? Хіба ж не «партія веде» на мотузку культурне життя сучасної України? Хіба ж не лежать у сирій землі Хвильовий, Коцюбинський, Підмогильний, Литвиненко-Давидович (Антоненко-Давидович.— *В. С.*), Фальківський і навіть плановірний визнавець сталінського корану — Любченко, Шумський та інші. Радянська Україна в планах Сталіна — це твір дочасний, на певний період (на зразок п'ятирічок), упродовж якого Сталін хоче зліквідувати українство духовно і скільки вдасться — фізично. У майбутньому цей твір має розпливатись, як один з ручаїв, в «русское море» (за словами «демократа» Пушкіна). І, мабуть, передчуваючи це, так Тичина, Бажан та інші орденоносці дедалі все частіше пишуть свої статті і твори мовою великого Леніна і Сталіна, мовою «великой России».

Відбулась також багатомовна еволюція терміну «СРСР». Черга така: СРСР, Радянський Союз, «радянська країна», «Родина», «государство», «Отечество свободное» (див. гімн) і врешті «Великая Русь» (див. гімн).

Рекорд зробив Еренбург в «Правде» статтею «Ми йдемо». Читаємо: «Вірна своєму слову старша сестра Росія йде на допомогу змученій Чехословаччині. В селах Верховини пастухи і лісоруби вже чують гуркіт гармат — це йдуть росіяни». Чи не за цю статтю тов. Еренбурга відзначено 1 Травня орденом Леніна? Запитуємо його, чи й українців називають тепер у Москві «росіянами», бо ж і вони служать в Червоній Армії?

Чим же після цього всього змінилась ситуація після Жовтневої революції? Може, тим, що замість поміщицьких економій чиряками наросли на народному тілі колгоспи та радгоспи? Що замість прикажчиків на людей погукують бригадири, що замість впасти в ноги колишньому в цьому селі панові рабині Марії Демченко дозволено вдарити поклона в самій Москві перед Сталіним! Що замість колишньої буржуазії засіла на покуті партія та НКВД! Що замість «байстрюків Екатерины» — Потьомкіна у Києві «сараною сіли» сталінські Хрущови! О, Радянська Україна — це не тільки химерний міраж, чарівне плетиво прекрасних ілюзій, кольориста миляна банька, це щось без міри грізніше, злочинніше. Це — жертвений козел, якого найвищий жрець Сталін хоче заколоти для слави своєї тюрми-імперії. Це його спроба методами брехні, облуди, провокації і терору надягнути на тіло й душу небезпечної для нього, політично зрілої, активної 45-мільйонової нації московську «смирительную рубаху». Найяскравіший приклад політичного бандитизму в світовій історії. Однак Україні і всім поневоленим народам не замовить зубів московська імперіалістична гармонь піснями про «братерство». Ще ніколи і ніде не здійснено братерства пана і раба, гнобителя і гнобленого, грабіжника і грабованого, братерства канчука і спини. Україна буде самостійною державою. До цього прагне і за це до останньої краплини крові боротиметься весь український народ.

Липень 1944 р.

Я «МОВА»

Копія. Машинопис.
ЦДАВОВУ: Ф. 3833.— Оп. 1.— Спр. 111.— Арк. 5—7.

№ 47

ЗВІТ

підпільника ОУН про події на Буковині.

7 жовтня 1944 року.

Суспільно-політичний звіт

від 15.VII. до 20.IX.44 р.

1. БІЛЬШОВИЦЬКА АДМІНІСТРАЦІЯ. На цілому терені Буковини і Бассарабії заложено скрізь по селах і містах адміністраційну владу. Її очолюють по селах переважно ті одиниці, що від 1941 р. були на сході, а по містах самі східні елементи, переважно москалі і жиди. Допоміжним наказним і виконним чинником цієї влади є т. зв. міліція, в склад якої входять жиди, поляки і місцеве шумовиння. Всі ці чинники роблять по селах багато самовільних вчинків, що потягають за собою великі поразки.

Початково сільська влада була в руках частинно добрих елементів, але ці елементи достеменно усуваються, в міру того, як напливають зі сходу інші. Мимо цього, що східняки самі є зневірені у більшовицьку правду, затоплюючи її щоденно у горілчаних бенкетах, однак, мабуть, хочуть відімститись за свою зневіру на місцевому населенні, накладаючи на нього 150% обов'язків. Найбільш дошкульно відчувається більшовицька дійсність по містах, підміських околицях, р-нах і тих селах, де є фільварки, бо по всіх цих осередках пересиджують більшовицькі посіпаки, які постійно непокоять населення різними підводами, прохарчуванням і грабежками.

В Чернівцях є такі уряди: воєнкомат, НКВС, НКГБ, воєнний суд НКВС, суд цив. справ, різні заготбази, а все це очолює ВКП(б). Число енкаведистів є змінчиве. В початках, коли велись бої під Коломиєю і Станіславом, було їх понад 5 тисяч, опісля залишилось їх на місці коло 200. По р-нах число енкаведистів доходить до 40.

2. ПРОХАРЧУВАННЯ АРМІЇ. У прифронтовій полосі червоноармійці прохарчовуються самі між населенням. Забирають від населення корови, телята, вівці, свині і домашній дріб. Часто трапляється, що червоноармійці на вулицях стріляють качок, гусей, а на протести господинь відповідають, що їм треба прочистити свій автомат. Забиті гуси чи інша птиця є їхньою здобиччю, яку наказують занести на

свою квартиру. Крім того, постійно забирають по господарствах молоко та інші харчі.

Там, де вже упорядковується яка військова частина на довший побут, прохарчуванням займається райвоєнкомат, який при допомозі голів сільрад закуповує худобу. В деяких випадках платять навіть високі ціни. За свинину до 40 крб. за кілограм, за воловину від 14 до 20 крб. за кг., за двокілевий хліб 50 до 60 крб. Але це, звичайно, рідкі випадки.

3. БІЛЬШОВИЦЬКА МОБІЛІЗАЦІЯ. Буковина поділяється на дві частини: а) більшовицьку займанщину від Дністра по Карпати і б) німецьку займанщину.

Під більшовицькою займанщиною переведено загальну мобілізацію від 18 до 52 літ. Щодо реакції населення на мобілізацію, то Буковину можна поділити на дві части: а) між Дністром і Прутом, де до мобілізації пішло 95% і б) між Прутом і Карпатами, де пішло тільки 45 до 55. З цих, що залишилися, одні працюють при залізницях, другі по спиртзаводах і тартаках, інші знову ховаються по лісах. Щоб виловити тих, які криються, більшовики дали вже 5-тий річенець до зголошення, гарантуючи прощення всіх провин. Одначе більшовицькі гарантії не мають дуже великих успіхів і люди дальше криються на власну руку.

На самому початку вдалося зорганізувати деякі військові групи, які, одначе, не могли вдержатися, в першу чергу, через брак відповідного військового проводу. З самого початку військові справи Буковини були повірені др. Климові, який повернув з Криму. Він пішов на схід із буковинським курінем ще в 1941 р. Коло два міс. друг Клим вив'язувався досить добре зі своїх завдань, але з хвилиною, коли повірено йому більшу групу, то по першій зустрічі з більшим відділом більшовиків здеморалізувався і покинув групу без опіки. Коли знову вдалось зорганізувати ту саму групу, навернувся і він до неї. Цим разом поділену групу на чотири боївки, які мали завдання переводити започатковану чистку, брати під свої впливи і догляд всіх тих, що криються по лісах, вести пропагандивно-вишкільну працю, організувати сільські боївки, з яких в дальшу чергу будуть творитися буковинські відділи УПА. Боївки були розташовані в наступний спосіб: 1-ша група під проводом Наливайка (буковинець, чотовий з румунського війська, член організації ще з 1940 р.). 2-га група під проводом Чорноти (бойовик зі снятинської повітової боївки СБ). 3-тя гр. під проводом Іскри (бойовик з городенської районної боївки), 4-та гр. під проводом Сагайдачного (буковинець, чл. орг. з 1940 р.).

Наливайко діяв на терені Вижницького р-ну, одначе не вдержався через те, що долучив до своєї боївки табір — приблизно 500 людей разом з жінками і дітьми, що обтяжувало його надмірно в акціях. Через зраду одного сексота, який впхався в табір, більшовики великою силою (300) окружили табір і розігнали. Це було в Іспаському лісі. Наливайко з малою групою передерся через фронт на мадярський бік. Про його долю більше нічого не знаємо.

Чорнота зі своєю боївкою вдержався до міс. серпня на терені р-ну Вашківці. Провів кілька успішних акцій на голів сільрад. З хвилиною, коли почули, що його терен вже прочищений від більшовиків, був звільнений на особисті домагання разом з цілою боївкою у свій терен.

Іскра при першій сутичці з більшовиками покинув терен Сторожинецького р-ну, продираючись з трьома людьми в галицькі Карпати до УНС-у, залишаючи своїх друзів напризволяще. Одних з його групи віднайдено і покинено до табору Лугового, інші знов на власну руку перекинулись в Снятинщину, між ними зробив диверсію Залізняк з городенської боївки СБ, кажучи, щоб не слухали проводу Буковини, бо це не є їхній провід, щоб не працювали і не наражували свойого життя для якихось румунів, але старалися вхопатися в цей критичний час на Буковині, а опісля перейти в свої рідні сторони.

Сагайдачний діє із своєю маленькою групою ще й до сьогодні. В склад його боївки входили провідні елементи з городенського повіту, яких при кінці серпня відставлено на їхній терен тому, що городенська повітівка була цілковито знищена більшовиками. Сагайдачний сповняє зараз функцію підрайонового (Зеленів) і є провідником боївки Вашківського р-ну.

Ще одна велика група (79) під проводом чортківського поліциста, який перекинувся з групою «цивільбандою» з Городенщини під час фронтового застою на Буковину — перекинено в ліси Садагурського р-ну. Через невідповідну тактику більшовикам вдалося скоро цю групу розігнати. Причому вона втратила великі запаси амуніції і одягу, якими її наділила організаційна сітка. Гайворон (провідник боївки) покинув свою групу, відходячи тільки з одним боєвиком в Чортківщину. Десятьох зловило НКВД, і вони всипали провід Буковини та всі зв'язки, якими переходили. (Провірено, що це були люди з досить підозрілим минулим). Двох людей з тієї групи було поважно ранено, але їх врятовано. Решту перекинено в Карпати, два членів організації — на їх власний терен.

Тоді, коли створено рівночасно і військовий провід під ке-

рівництвом Хведора (бувший орг. реф. Буковини, який одинокий перетривав румунську дійсність). В склад проводу входили: 2 східняки (лейтенант сов. армії, евакуйований німцями з СУЗ в 43 р., і другий машиніст-секретар), один галичанин як пропагандист і вище згаданий Клим (пізніше Кармелюк).

Через постійні підсилені більшовицькі облави на ліси цей військовий провід залишається на тиждень відірваний від теренового проводу і від деяких боївок. Кармелюк приготовляється потайки перед проводом і перед своїми друзями до втечі. Це йому вдається; разом зі своїми товаришами з давньої мельниківської сітки, з дружиною і дитиною передирається через фронт до німців. Пізніше ми довідалися, що він працює в якомусь нім. штабі в Косівщині.

Опісля Хведір і ці три інші, з т. зв. військового проводу, також перекидаються за фронт.

Ліси були цілковито зриті гарматними стрілами так, що рідко хто міг вдержатися. На наш поклик відходити до військового табору люди не дуже радо відповідали, заявляючи, що мають ще час іти гинути, а поки що мають кукурудзи і може воно якось перетреться. При облавах виловлено майже 25%, а од 4 до 5% постріляно при втечі.

З хвилиною збору засівів з поля знаходиться чимраз більше охотників до УПА, але перекинення їх поза фронт, де є зорганізований один вишкільний військовий табір, утруднене через великий наплив ловецьких енкаведівських відділів з дистанцією на Балкани. Ці відділи в другій половині вересня досягли до 120 тисяч чоловік. Це є новоспечені відділи з Вінницької області, наскоро змобілізовані і вишколені, в склад яких входить вся червона міліція, голови сільрад, їх заступники і секретарі. Це вже вдруге така військова сила задержалась переходово на терені Буковини, роблячи рівночасно чистку.

В Бассарабії на мобілізацію в руських околицях відповіли з 90%, в українських коло 76%, а в румунських схоплено ненадійно для створення т. зв. національних відділів майже всіх мужчин. Дня 18.VIII.44 схоплено ненадійно всіх румунських мужчин із Буковини та північної Молдавії включно з хорими, запаковано в Чернівцях на головному двірці, не позволяючи навіть жінкам подати клунки та розганяючи їх стрілами.

Багато робітників з різних заводів, залізничних шляхів і установ забрано до праці по фільварках. Говорили, що їх будуть «бронірувати». Вдалось нам нав'язатись із трьома сотнями таких робітників, приготовляючи перекинути їх до та-

бору. Одначе ненадійно. 7.IX.44 схоплено всіх робітників і тягаровими автами відставлено до Чернівців на воєнкомат, а звідси заплановано на поїзд у напрямі на Київ.

Від 28.VIII голови сільрад з наказу воєнкомату виготовляють списки військових людей, які перебувають в Румунії, їх поділяють на такі групи: 1. при румунському війську, 2. на румунській праці і урядники, 3. політичні в'язні, 4. добровільно евакуйовані.

Від 1.IX перейшов практику наказ воєнкомату копати бункери, забезпечувати господарства бочками води та іншим приладдям, потрібним у випадках пожеж і бомбардувань.

4. СТАВЛЕННЯ БІЛЬШОВИКІВ ДО УКРАЇНЦІВ НА ТЕРЕНІ РУМУНІЇ. У другій половині вересня розійшлася чутка, що більшовики зажадали від румунського уряду звороту всіх українців з Буковини і Бассарабії. Почали навіть деякі вертатись. Одначе з інтелігенції ніхто не повернув на Буковину. Говорять, що більшовики жорстоко розправляються з евакуйованими. Військові і тюремники повертають групами домів. На закріпленому кордоні в Буковині на Сереті (Глибока), в Бассарабії на Пруті (Унгени і Рені) одержують пропуски з зазначенням, що по двох тижнях відпустки мають зголоситись до воєнкомату. Одначе є випадки, що по двох, трьох днях перебуття вдома одержують поклик до війська. Політичні в'язні, не дійшовши ще навіть додому, є предметом розшуків міліції.

По дорозі на Буковину до 20.IX. більшовики розстріляли 15 чоловік лише тому, що вони признались, що є українцями і були ув'язнені.

В Крайовій (Румунія) були лагери евакуйованих урядників з Буковини. Німці збомбардували їх, при відступі з Румунії пропали майже всі евакуйовані священики.

5. ГРАБЕЖІ. Міліція завжди знаходить привід шукати по селах. Такі ревізії є дуже поплатні, бо приносять багато нагод зустрінутись по хатах з дорогими речами. Більшовики забирають гроші, взуття, полотно, пішви, намиста, хустки жіночі, кожухи і ін. Були такі випадки, що після такої контролі господар пішов до р-ну пожалуватись. Наприклад, в Станівцях Вашківського р-ну і в Медвежі Хотинського р-ну господарі пізнали злочинців, заявляючи в районі: цей взяв в мене годинник і гроші. Розпізнаний, самозрозуміло, заперечив, але того ж таки дня помстився разом з іншими посіпаками, прибувши на нову ревізію, при нагоді якої забрано у господарів всі речі, а господарство спалено.

В с. Драчинці одна жінка, переслідувана постійно міліцією, пішла до районового відділу НКВС, щоб взяли її в оборону і щоб дали посвідку, на підставі якої місцева міліція не повинна її нарушувати. Таку посвідку вона вправді одержала, але, вертаючи домів, була арештована міліцією і по сьогодні сидить в тюрмі. Показалось, що згадана жінка обвинила міліцію за крадіж, а міліція її за приналежність до УПА і провідництво банди на Буковині.

19.VIII. в с. Бобівці приїхав відділ 150 більшовиків, ограбив три господарства і наказав не виходити господарям три дні в село і нікому про це не говорити, бо в противному випадку знищать їм цілі господарства.

6. КОНТИНГЕНТИ. До 10.V.44 р. більшовики зібрали контингент збіжжя за 1942 рік, до 15.IX контингент за 1943 рік. Все це з тогорічних засівів. Хто не мав збіжжя, сільрада позичала із своїх складів, що їх поробила із сконфіскованого майна політичних в'язнів і засуджених. До 15.IX.44 р. зібрали контингент збіжжя за 44 рік і замовлено контингент на 1945 рік.

Контингент є досить великий. Його не накладають після якоїсь норми і скрізь однаково так, що деяким виходить по 150 кг від га, а іншим по 400 кг від га, це залежить від прихильности до більшовицької влади і від національної свідомости. Всім родинам, які були втягнені в масивку з-за бувшої румунської влади на Буковині і Бассарабії 42—43 р., накладають величезні контингенти збіжжя, позики і драчі на танкові колони. Контингенти збирають з м'яса, сіна, соломи, ярини, бараболь, овочів. По всіх р-нах і сільрадах, крім контингентів, роблять при помочі десятничок і агітаторів збірки овочів (сушать і варять повидла), огірків (квасять). В кожній сільраді є більша кількість бочок з огірками, бербениць з бринзою і повидлами.

Деякі секретарі сільрад і заготзернів при вазі так важать сільські продукти, що одна четверта відпадає на користь бідних людей.

Наставлено норму на кожне господарство, скільки має засіяти озимини. Хто не виконує норми, того судять. Перша кара це напомнення, друга арешт, третя конфіската майна і вивіз цілої родини. Таких людей судять за саботаж, називаючи їх бандерівцями. Є такі околиці, як пов. Сорока (Бассарабія) і Сторожинець (Буковина), де люди не можуть виконати здачі контингенту з приводу знищення фронтовими діями. Мимо цього більшовики взивають населення цих околиць до 100% здачі контингенту, погрожуючи вивозами.

При цьому говорять: «Знаємо, що бандерівцям носите міхами добровільно, а на наші мітинги не хочете ходити, а на бандерівські сходини йдете радо. Тому хліб купіть, а нам здайте». За нездачу контингенту вже вивезено сс. Іспас, Майдани (Вижницький р-н). Такі евакуації є також у Хотинському і в Сороцькому повітах. Населення чисто українських сіл вже перекинено поза Дністер. З Могилівщини перекинено десятки родин в Заставнеччину (Буковина).

Цього року не було врожаю цукрового буряка, з приводу знищення дрібною мушкою ще навесні. Агрономічна комісія узнає деяким господарям, що засіяно буряки, іншим знова не хоче признати, називаючи їх саботажниками, і ставить їх під суд. Одних засуджено на заплату грошової кари за буряки; других на віддачу буряків і додаткову грошову кару 10 тисяч карбованців. Підозрілих в приналежности до ОУН судять на переселення і тюрму. 16.VIII засуджено в с. Шубранець Садагурського р-ну одну жінку на три роки тюрми за те, що не вродили буряки. Шукали різних причин, щоб ув'язнити її через сина, який засуджений в 1943 році на 25 років тяжкої тюрми. Вкінці буряки послужили відповідною причиною.

На кожну родину наложено грошову суму, яку вона повинна здати на військову позику і на будову танкової колони. Ці гроші збираються за допомогою агентів, агітаторок і десятничок. За невиконання наложеної суми притягають до відповідальності наперед збірщиць, а потім тих, які не здали грошей. Підозрілих родин закликають до сільрад, підсуваючи до підписання акт позики на високі суми від 5—10 тисяч крб., ці, що мають пасіки, мусять здати 10 тисяч крб. на танкову колону.

Урядники та робітники ще не одержали зарплати за свою працю за вийнятком зал. працівників. Мимо цього мусили здати 70% з передбаченої платні на танкові колони. Продавали останню одежину, щоб тільки заплатити драчку, бо в противному випадку грозив їм суд за саботаж. Такі оподаткування та драчі вже повторяються третій раз.

7. ВИНИЩУЮТЬ ЛІСИ. В цілій підкарпатській околиці більшовики безпощадно вирубують ліси. До роботи в ліси забирають всіх безробітних жидів і жидівочок з Чернівців. Це є постійні робітники. Кожна сільрада видає від кожного десятника по два етапні тижневі робітники. Один має працювати з пилою, сокирою, другий з підводою. Тижнево виходить по 20—30 пар коней і 50—60 робітників в ліс до роботи. Дрова виготовляють для будови мостів, до палива і до направи зал. шляхів. Великі транспорти дров вивозять в Московію.

По 10—15 підвід забирають з кожної сільради для евакуації сіл. Населення постійно спротивляється такій евакуації. В Лукавці, Іспасі (Буковина) населення поламало вози, покалічило коней, а люди ледь повтікали з розваленими головами домів.

8. АЕРОДРОМИ. На терені Буковини будують 3 великі аеродроми. Чернівці, Банилів і найбільший в селі Шепетець. На цьому аеродромі працює вже 4 міс. од 100 до 200 робітників, переважно жінок і юнаків від 14 літ вгору із цілої Чернівецької області. З кожної хати мусить працювати один робітник 5 днів сам або підводою. За відмову працювати на аеродромі карають судом.

17.VII. прибули на аеродром якісь гості в старшинських і цив. уніформах, вони цікавились планами аеродрому, кричали, що плани не є добрі, що платформи не є відповідно порозміщувані і т.п., при цьому забрали плани і наказали інженерові прислати когось до Лужан до воєнкомату по плани. По годині після тієї інспекції приїхала справжня інспекція. Довідавшись, що якісь непрошені гості забрали плани аеродрому, приарештували інженера і зарядили сувору контролю всіх осіб, які приходять на аеродром. З того часу ґрунтовно перевіряють всіх військових і по цьому боці Прута.

9. ШКОЛИ. На терені Буковини зорганізовано 5 родів шкіл: народні, неповні середні, десятирічку і університет в Чернівцях. На університеті є всі факультети. На курси записані самі каліки, горбаті, криві, сліпі і жиди. Це називається українська студіююча молодь. У середній школі зустрічаємо молодь до 16 літ, за виїмком дівчат. У Чернівцях відкрито педінститут; з браку української інтелігенції, що виїхала з румунами, всі посади секретарем є обсажені жидівками з Трансністрії. В кожному селі є одна-дві учительки, які вже почали організовувати комсомол.

Приявність дітей в школі на 80%. В Чернівецькому р-ні споряджено в класах від 5-ої вгору, щоб родичі кожної дитини вивінували її 4 пари білля, взуття і вбрання. Ці діти разом із своїми учителями мали б виїхати до Києва. Це викликало великий переполох серед родичів шкільних дітей, що вони перестали посилати дітей в школу.

10. ЛОВЛЯ ДІВЧАТ НА РОБОТИ В ДОНБАС. Від 15.VIII.44 по всій Буковині на мітингах закликали дівчат на роботи до Донбасу. Вихвалювали добрий заробіток, красу і заможність Донбасу. Змальовували в рожевих красках пра-

цю і роботу в шахтах. На застереження, що йде зима і нема теплого вбрання та взуття, відповідали, щоб ішли так, а опісля, як вже встановляться на роботі, то напишуть до матері, щоб вислала вишивану святочну сорочку. Такі мітинги скрізь кінчалися протестами, криками та плачами. Наказано головам сільрад, щоб списали всіх тих, що на мітингах протестують, бо вони є агентами бандерівців, які скрізь і завжди провокують протести і невдоволення. До 25.VII в сільрадах виготовлено списки дівчат, які повинні від'їхати на Донбас. Саме місто Чернівці мало дати 4 тисячі робітників. Зразу лапали по вулицях і по ярмарках всіх міщан. Забирано разом з малими дітьми. Іншим знова було наказано лишати дітей у свояків або сусідів. Забрано багато жидівок.

Чернівецька область мала видати 70 тисяч робітників, а тому, що мужчин немає, висилають жінок і дівчат... Районні агітаторки-жидівки виставили на вивіз найкращих дівчат із сіл. В першу чергу висилають дівчат свідомих родин. Жінок і дочок політичних в'язнів. Дуже малий відсоток виїхало добровільно. І через це більшовики почали облави по селах і містах на сільське жіноцтво. Зловлено коло 5 тисяч дівчат і молодих жінок.

Облави відбувалися по містах в такий спосіб: хідниками проходжувалися червоноармійці і ловили жінок, що переходили поруч них, скручували їм руки взад і викидали на авта, що були приготовані на вулицях. За плач і крик грозили розстрілами. По селах стояли авта на всіх роздоріжжях, на які схоплювали жінок, що переходили в поле, чи до міста. Відділи більшовиків по 300 чоловік робили постійно облави по селах і по полях за жінками, головно ніччю. Де не застали дівчини вдома, забирали на її місце когось з рідні.

30.VIII.44 зловлено в Хрещатику 30 дівчат, а в околиці наловлено 3 повних авта. На постою в Лужанах всі зловлені повтікали. 30.VIII.44 була облава в Мамаївцях з участю 4-ох тисяч війська. Зловлено 14 дівчат місцевих, 7 сторонніх і двох мужчин. До рана всі повтікали, крім двох. При втечі зловлено одну дівчину за косу, яка залишилась в руках солдата. За втечу дівчат погрожують головам сільрад арештами, а родичам розстріляти. На Жучці поставлено коло 80 дівчат на розстріл за те, що не хотіли іти на роботу. Вони рішили згинути дома, ніж іти на каторгу в Донбас. Всіх їх, одначе, звільнено.

Зловлених дівчат відставляють до Чернівців, де їх держать під вартою. При цьому не давали їм ніяких харчів. 17.IX появилися в Чернівцях та інших районних містах оголошення, що більше не будуть примусово забирати до робіт, але ще

будуть прийматися добровільні зголошення. Це був добре обдуманий трюк, щоб виманити легковірних дівчат із своїх сховищ. Послідували нові облави зі ще більшим завзяттям і при ужиттю більших збройних сил.

11. НАСТРОЇ МАС. Загально маси ставляться ворожо до більшовиків. Цікавляться нашою боротьбою і прихильно ставляться до нас. Радо читають наші видання. Одержаних листівок люди не хочуть мимо погроз віддати в руки більшовиків, лише передають з рук до рук. Скрізь слідкують сексотів і оберігаються перед ними, а в багатьох випадках ліквідують більшовицьких вислужників. Всі бояться більшовиків, але горнуться до нашої праці. Передержують людей, помагають хворим, дають харчі для наших магазинів, тільки роблять все це конспіративно. Дорікають нам, що Буковину залишено напризволяще і тому більшовики роблять все, що хочуть. Зокрема, в часі ловлення дівчат люди вимагали протекції з боку організації. Також дорікають нам люди за те, що ми пустили всіх до ЧА. Більшовики зробили велику рекламу для УПА, і через те люди вірять, що коли б на терені Буковини, то відносини покращали б.

Мимо цього, що у 42 і 43 рр. була румунська масивка, настрої мас схиляються у великій більшості за румунами. Це тому, що за румунів нашому селянинові добре матеріально жилося. Не було контингентів, тільки добровільні датки на червоний хрест і суспільну опіку. Після капітуляції Румунії люди почали сумніватися о повстання України. Разом з більшовицькими успіхами на заході зростають сумніви в повстання української держави. Є багато таких, що вірять в непобідимість ЧА і мимо того, що ненавидять більшовиків, шукають собі в них якогось притулку, щоб уникнути репресій. Були навіть такі сумні випадки, що станичний ради своєї ненарушимості обіцяв НКВС видати своїх провідників. Є поважний процент таких, що вірять ще в німців. Найменше є тих, що вірили б в наші власні сили. Часто запитують, яке є ставлення англійців до нас.

Різні акції на міліцію, на голів чи сексотів підносять віру широких мас у якусь невидиму силу, яка все чує і все бачить і нічого не лишає безкарним. Про бандерівців снуються легенди. Приявність УПА на Буковині піднесла б високо політичну свідомість мас.

12. ВІСТІ З ТЕРЕНУ. 18.VIII. в селі Драчинцях Вашківського р-ну зліквідовано 3-х енкаведистів і одного міліціонера, який виловив багато наших людей. У відповідь на це

на другий день прийшов відділ 150 вояків шукати за вбивниками. Про облаву повідомив голова сільради всіх мужчин, які вибралися з села, за вийнятком одного відважного юнака, що залишився. Більшовики зловили його і прилюдно відрубали йому ніс, вуха і вбили аж тоді, коли похоронили енкаведистів. Вночі з 25 на 26.VIII. появилася на місці катування величезна могила, яку було видно далеко навкруг, з високим березовим хрестом, прибраним у вінки. НКВС робило слідство в справі цієї могили, дало наказ її розкинути, але наказ так ніхто не виконав, а покликаний священик заявив, що то Божа справа і не повинен її ніхто чіпати. Мимо цього, 31.VIII. НКВС зрізало хрест на цій могилі і поскидало ці вінки. 29.VIII.44 більшовики зловили одну дівчину на полі з листівками до українців. Привели її до гринницької сільради і сказали висісти з авта і заждати, поки вони поговорять з головою. Дівчина скористала з цієї нагоди і втекла. Це авто поїхало далі, не попитуючи дуже за тією дівчиною. Показалося, що з того авта закидано 7 сіл нашими летючками.

У Погорільцях Заставницького р-ну вбито капітана НКВС. У зв'язку з цим арештовано в селі 25 людей.

В Онутах хтось підпалив хату, в якій ночувало 7 енкаведистів. Всі енкаведисти згоріли, а господарі повтікали.

ФЕДЬКОВИЧ

Постій, 7.X.44 р.

Копія. Машинопис.
ЦДАВОВУ: Ф. 3833— Оп. 1.— Спр. 117.— Арк. 13—18.

№ 48

ЗВЕРНЕННЯ УПА до українців.

1944 рік.

Смерть загарбникам Берліна і Москви!

До членів істребітельних отрядів

Жорстока імперіялістична війна кінчається. Тверді закони життя вже пишуть вирок смерти фашистівсько-большевицьким диктаторам, новомодним панам Берліна і Москви — Гестапо та НКВД. Божа рука попровадила так, що дві скажені собаки Гітлер і Сталін кинулися на себе, видираючи собі взаємно крадене добро, щоб викінчити себе взаємно.

Ця запекла і жорстока боротьба мусить винищити з корінням ці два світи, світи жаху, насильства, невільництва, рабства і розбою, світ Гітлера і Сталіна — новомодних замаскованих царів-кровопивців, піддержуваних зграєю наплодженних ними панів неситих — Гестапо та НКВД.

У цій боротьбі скажених собак неситі пани Берліна і Москви бачать, що їм приходить кінець, що коли б навіть один із них загриз другого, то це не виграна. Бо переможний закон життя — воля людини, гомін волі десятків закутих в кайдани народів Європи і Азії встає смертельним маревом перед очима «побідника». І ніхто не здержить тепер походу соток міліонів голодних волі існувань — людей, десятків поневолених народів. Мов повінь навесні, покотяться революції, що зітруть, втоплять в їх власній крові нових диктаторів Берліна і Москви. «...Настане суд, заговорять і Дніпро і гори, і потече сторіками кров у синє море...» Насильство не видержить, бо такий закон життя.

І перед тим дрожать пани Берліна й Москви, перед революціями поневолених народів, що гомоном гармат вже відзиваються.

І бачить батюшка Сталін, що не здержати йому походу революцій ні вагонами ордерів, ні відділами НКВД, ні голодом, холодом, розстрілами, Соловками, тюрмами, ні морем крові, котра остаточно його заливає і залле. І НКВД шукає нових сил для боротьби з наростаючими революціями поневолених народів, нових собак, вихованих на господарстві господаря народу, якого могли б винюхати та загризти — це істребітелі явні і неявні (тайні). Бо нема нічого гіркого, як своя собака, заражена большевицькою скаженістю. НКВД знає добре, що осягає, пускаючи брата на брата. І нехай ніхто з істребітелів не тішить своєї совісти, що, вступаючи в істребітелі, рятує своє мізерне життя дешево. І коли він навіть не має наміру кусати свого брата, то його змусять доброю тресурою, і тоді вороття не буде.

Отже, нащо творить НКВД істребітелів — бо:

1) НКВД не вистарчає сил до боротьби із наростаючими революціями національними;

2) до боротьби з національними революціями потрібно собак, які виросли з терену і середовища і знають його добре, чого не зна НКВД для полювань;

3) НКВД хоче, щоб в боротьбі з революцією падали не вони, а оці собаки до полювань;

4) НКВД хоче, щоб в кінці програної їх боротьби мати караван, за яким могли б сховатися перед народним гнівом, кажучи: «То вони це робили».

Історія знає досить подібних чорних прикладів стилю істребітелів. Юда перший був із них. Із татарських часів заховала історія чорну пам'ять про таких же татарських людей, яничарів, а з найновіших кожному стоїть перед очима жидівська міліція під час окупації німців. Жидівська міліція купувала крихітку продовженого життя, свого життя ціною соток жертв своїх братів при облавах, щоби при кінці скінчити більш ганебно, як їх брати.

Істребітелі! В кого ще не вмерла особиста й національна честь, хай сейчас виступить із істребітелів хоч би ціною власного життя, бо в противному разі вал революції розтрощить вас з корінням. «Щоб сонце не гріло вашого смердючого гною». В час твердої боротьби нема місця для спекулянтів.

Смерть зрадникам народу!

Хай живе Українська Самостійна Соборна Держава!

Слава Україні — Героям слава!

1944 р.

Листівка УПА.
ЦДАВОВУ: Ф. 3833.— Оп. 2.— Спр. 36.— Арк. 9.

№ 49

ЗВЕРНЕННЯ
УПА до членів міліції.

1944 рік.

Смерть імперіалістам Москви!

До членів міліції

Більшовицькі окупанти, займаючи Західні Українські Землі, поставили собі за завдання винищити український провідний елемент і теж людський елемент взагалі, щоб тим послабити визвольний рух. Вони стараються всіх українців дати на фронт. Там мають можливість легко позбутися свідомого українського елементу. Багато українців не хочуть воювати за імперіялістичні цілі Москви і не пішли в Червону Армію.

Не можуть побороти українців червоноармійці й пограничники в облавах, ні НКВД в інші вишукані способи. Свою неміч пізнали НКВД-исти, тому створили по селах міліції (винищувальні відділи), що є на ділі відділом НКВД. Вони

мають вести роботу НКВД там, де більшовики не можуть собі дати ради. І бачимо, що міліція помагає опанувати терен і помагає виловлювати підпільників та дезертирів Червоної Армії.

Невже Ви як члени міліції хочете дальше видавати своїх братів на жертву більшовикам?

Невже Ви хочете причинитися до винищення українців, обезлюдення Української Землі, збільшення жертв, яких і так впало багато в першій більшовицькій та німецькій окупації?

Невже Ви хочете кров'ю братів і сестер сплямити свої руки?

Невже хочете впитися кров'ю рідних земляків?

Як поглянете тоді в очі рідним, в яких забрали Ви когонебудь із родини? Якого серця будуть вони на Вас? Як будете ходити по рідній святій землі, политій кров'ю тих, що впадуть із Ваших рук?

Всі Ви напевно переконані, що погану ролю виконуєте. Ви пізнали вже, що Ви влізли в руки НКВД, під його керму, хоча, може, несвідомо.

Пізнайте ще глибше свою блудну дорогу, заверніться з неї, кидайте ряди міліції.

Всім, хто перестане бути нагінкою, виловлювачем рідних батьків, хто не хоче крові братів і покине ряди міліції, народ пустить усе в непам'ять, а з тими, хто буде дальше вперто виконувати юдину роботу, народ розрахується з ними та їхніми родинами, як з ворогами народу.

Міліціонери! В кого ще є сумління, кидайте негайно ряди міліції, перервіть зрадницьку роботу супроти українського народу.

Смерть імперіялістичному хижакові Москві!

Смерть зрадникам!

Хай живе український народ!

Хай живе Українська Самостійна Соборна Держава!

Слава Україні — Героям Слава!

Адреса: До міл. Козок Дмитро

с. Ликло, р. Яворів.

Листівка УПА.
ЦДАВОВУ: Ф. 3833.— Оп. 2.— Спр. 36.— Арк. 10—11.

№ 50

ЗВЕРНЕННЯ
до поранених бійців Червоної Армії.

1944 рік.

До пораненого бійця

ДОРОГИЙ БРАТЕ!

За що нас калічать? За що кладемо ми свої голови, за яке життя, за чиї інтереси? Це кат Сталін хоче замість Гітлера панувати над народами. Через нього ми гинемо по госпіталях і лягаємо трупом на чистому полі. Кремлівський дракон сказав, що ми йдемо до Сяну і Бугу, а там буде битися польська армія. А що ж вийшло? Тепер нас топлять у Вислі, женуть автоматами на Пруссію, летять наші голови під Варшавою, а кінця війни ще не видно.

На фронті гине наш брат-українець. За таємним наказом Сталіна від 12 січня 1944 року СП № 047 — трудящих України гонять тільки в першу лінію фронту, стріляють їх сотнями тисяч, щоб пізніше легше було кувати Україну [в] більшовицько-московські кайдани. І ніхто мерців не закопує, ніхто важко ранених не підбирає. Під Львовом лежав ранений Бабій Сава Олександрович — боєць 812 полку, 304 стрілецької житомирської дивізії. Він три дні спливав кров'ю, і ніхто з санітарів не підібрав його. Цей син Поділля народився в Синківцях Немиринецького району, помер як бездомний жебрак. Так умирають десятки тисяч бійців-українців. Трупи валяються на бойовищах як колоди, а чорні круки видовбують їм очі. Лише в час останніх наступів під Холмом не підібрано 314 трупів, під Бродами 1318, в околицях Львова 931, біля Яс 79 трупів.

Брати! Кривавий деспот Сталін по українських кістках хоче вийти якнайдальше на Захід, щоб запрягти в московське ярмо нові народи. Не вийде. Хай московські держиморди самі воюють за пляни мракобіса Сталіна. А пляни його — це сон рябої кобили. Хіба ж не видно, що цією війною заправляють англо-американці! Вони водять дурного Сталіна за повід, як циган сліпого ведмедя по ярмарку.

Брати! Ми прогнали Гітлера з України. Тепер пора голову зняти кремлівському цареві Сталіну, його соратникам Хрушовим і терористичному апаратові НКВД. Тоді настане щасливе життя на Україні — без колгоспної панщини, національного гніту, без Сибіру, без голоду, без концтаборів, ста-

хановщини, штрафів і надзвичайних судів. Тоді Україна як самостійна держава буде жити в дружбі із всіма вільними народами.

Брати! Одужавши, повертайте додому. Український народ поможе Вам пробратись до рідних сіл і міст. На місцях організовуйте бойові повстанчі загони і вливайтесь до Української Повстанчої Армії — єдиної Визвольної Армії українського народу.

Хай живе самостійна Україна!

Слава Революційному Урядові України — Українській Головній Визвольній Раді!

Смерть Гітлеру і Сталіну!

Національно-Визвольна Військова Організація 1-го Українського фронту.

Передай товаришеві!

Ховай від ворогів!

Листівка УПА.
ЦДАВОВУ: Ф. 3833.— Оп. 1.— Спр. 111.— Арк. 9.

№ 51

ЗВЕРНЕННЯ
ОУН до українського юнацтва.

Липень 1944 року.

За самостійну
соборну Українську державу!
Воля народам! Воля людині!

ЧИ ЗНАЄШ ТИ?

Чи знаєш Ти, український юначе, за що бореться Українська Повстанча Армія (УПА), за що в бою віддають своє молоде життя її бійці, такі, як і Ти, українці.

Тобі цього не скаже партійно-сталінський дурисвіт чи душогуб з НКВД. Навпаки, вони залякують тебе, забріхують, знеславлюють перед тобою борців з УПА. Вони дрижать з переляку, щоб ти не прозрів крізь ширму кремлівської брехні та не обернув свого гніву проти брехунів Сталіна.

УПА виступила в обороні українського народу проти імперіялістичних загарбників Москви й Берліну. Вона б'є кровожадних гітлерівців та сталінських посіпак. Надходить вже

неминучий кінець імперіялістам. Уже повстали поневолені Гітлером народи Європи, повстав Кавказ й Україна. Ми вже переконалися, що нема нам порятунку ні від кого, коли ми самі себе не оборонимо. Тільки у власній державі забезпечимо життя своїому народові.

УПА бореться за створення Самостійної Соборної Української Держави, держави без поміщика, капіталіста і партійного паразита. Не хоче загарбувати чужих земель, але й свого не віддасть на поталу чужинцеві. Хоче створити державу виключно на українських землях.

УПА стремить до того, щоб створилась російська, білоруська, польська, грузинська і другі національні держави на території, що її заселяють ці народи. Тому співпрацюємо з цими народами в боротьбі проти імперіялістів.

УПА хоче, щоби український народ сам рішив форму своєї держави, про суспільний і громадський її лад.

Не слухай, юначе, кровопивців Сталіна. Вони оббрехали тебе, хочуть запхнути в «истребительные батальоны» та тим способом викликати братовбивчу боротьбу серед українців. Вони яничаром Тебе роблять: кидай службу, переходь зі зброєю в руках в ряди УПА, ставай до боротьби за Українську державу. Ми ж брати Твої, а не вороги, і винищувати себе взаємно не хочемо. Биймо ворогів спільними силами, биймо імперіялістів Москви і Берліну!

Геть з кремлівськими і берлінськими поневолювачами!

Слава борцям за Українську Державу!

Команда Української Повстанчої Армії «Схід».

Листівка УПА.
ЦДАВОВУ: Ф. 3833.— Оп. 1.— Спр. 111.— Арк. 8.

№ 52

СПИСОК

уродженців східних областей УРСР та інших республік СРСР, що воювали в одному з відділів УПА.

1944 рік.

ВІННИЦЬКА ОБЛАСТЬ*

1. Васінько Сергій (Чайка), с. Жесковці Станіславчицького району, РА (Радянська Армія). 15.10.1943 р.**
2. Загурський Іван (Відомий), с. Перекоринці Мурівано-Куриловецького району, РА, 1939—1941 рр. 10.08.1943 р.
3. Ткаченко Іван (Зозуля), с. Соначівка Уланівського району. 20.05.1943 р.

ДНІПРОПЕТРОВСЬКА ОБЛАСТЬ

1. Варепа Василь (Незнаний), с. Поковка.
2. Голота Остап (Голота), с. Нововасилівка.
3. Добровольський Семен (Жолудь), с. Знам'янка Новомосковського району. 11.07.1943 р.
4. Завгородній Андрій (Ластівка), с. Знам'янка Новомосковського району, РА, артилерист.
5. Захарчук Сергій (Голуб), с. Користо. 18.07.1943 р.
6. Ковера Олександр (Корнійчук), с. Знам'янка Новомосковського району, РА, артилерист. Підпільник з 3.12.1941 р.
7. Король Василь (Карась), с. Підгородне. 25.09.1943 р.
8. Лугвиненко Іван (Брова), с. Знам'янка Новомосковського району. 20.03.1943 р.
9. Ларін Кирило (Ліщина), м. Дніпропетровськ, РА, гірн. інженер, ст. лейтенант. 2.10.1943 р.

---

* Розбивку по регіонах, в основному, за сучасним адміністративно-територіальним поділом, зроблено В. Сергійчуком (*прим. ред.*).

** Тут і далі вказано дату вступу до УПА.

10. Лазуренко Михайло (Різняк), с. Банне.
11. Радченко Григорій (Дуб), с. Райдужне Апостоловського району, РА.
31.08.1943 р.
12. Сашенко Микола (Зірка), м. Кірово, РА.
1.06.1943 р.
13. Сверид Гаврило (Голуб), с. Знаменівка.
11.12.1943 р.
14. Соколюк Володимир (Молот), смт. П'ятихатки, РА, бат. мінер.
28.05.1943 р.
15. Тряпко Володимир (Голуб), с. Павлополь Сталіндорфського району.
28.09.1943 р.
16. Чуприна Іван (Квітень), с. Знам'янка Новомосковського району.
13.11.1943 р.
17. Шамрай Василь (Ворон), с. Знам'янка Новомосковського району, РА, артилерист.
11.12.1943 р.

ДОНЕЦЬКА ОБЛАСТЬ

1. Саможон Григорій (Іскра), с. Верещаки Краматорського району, РА, артилерист.
4.05.1943 р.

ЖИТОМИРСЬКА ОБЛАСТЬ

1. Бондарчук Семен (Смілий), с. Кривотин Ємільчинського району, РА.
1.07.1943 р.
2. Бравчук Василь (Пістолет), м. Житомир.
29.06.1943 р.
3. Гаврилюк Іван (Ткач), с. Верхівня Вчорайшенського району.
20.07.1943 р.
4. Денисовець Юхим, с. Смолдирів Баранівського району.
5. Заячківський Михайло Ол. (Заєць), с. Верхівня, РА, 5 місяців.
6. Пилипчук Яків (Богдан), с. Пилиповичі Ярунського району, РА, лейтенант.
3.11.1943 р.
7. Панасюк Василь (Комар), м. Новоград-Волинський.
19.06.1943 р.
8. Смішинський Дем'ян (Веселий), м. Баранівка.
9. Трофимчук Павло (Лисенко), м. Зв'ягель (Новоград-Волинський). Лікар в царській армії.
19.11.1943 р.

10. Тимрук Кость (Лис), с. Шлімарка.
21.03.1943 р.
11. Талдикін Юрко (Тимошенко), с. Янишівка Малинського району.
12. Шевчук Григор (Бравий), с. Верхівня Вчорайшенського району.
22.07.1943 р.
13. Якименко Василь (Листок), с. Яроповичі Андрушівського району, РА.
15.08.1943 р.

ЗАКАРПАТТЯ

1. Леснак Михайло (Надійний), с. Вишний Студений (окр. Вигово).
1.05.1943 р.

ЗАПОРІЗЬКА ОБЛАСТЬ

1. Перлигін Микола (Запорожець), м. Ногайськ.
29.04.1943 р.
2. Сичов Микола (Матрос), м. Запоріжжя.
15.07.1943 р.
3. Фоменко Микола (Наливайко), м. Великий Токмак, РА, 1 рік.
5.05.1943 р.
4. Чорненко Андрій (Щигич), с. Запоріжжя Запорізького району, РА.
11.03.1943 р.

КИЇВСЬКА ОБЛАСТЬ

1. Адамчук Микола (Чапля), РА, артилерист.
10.04.1943 р.
2. Бойленко Анатолій (Стріла), с. Копачів Обухівського району, РА, 2,5 року, артилерист.
5.08.1943 р.
3. Гарчев Андрій (Сорока), с. Сомкова Долина Переяславського району.
18.09.1943 р.
4. Кисіль Микола (Дніпро), м. Київ, РА, танкіст.
22.09.1943 р.
5. Липський Ігор Андрійович (Непитай), с. Кам'янка Сквирського району.
2.07.1943 р.
6. Мойсеєнко Анатолій (Журба), м. Васильків.
4.11.1943 р.
7. Стадник Василь (Шуляк), с. Сулимова Долина Березанського району.
19.08.1943 р.
8. Яковенко Іван (Сорока), с. Бліча.
15.05.1943 р.

9. Яковенко Кость (Колючий), м. Київ, РА, ст. сержант.

КІРОВОГРАДСЬКА ОБЛАСТЬ

1. Бобров Володимир (Радіо), с. Новогораївськ (можливо, Новогеоргіївськ.— *В. С.*).
10.04.1943 р.
2. Плахтій Дмитро (Ельбрус), с. Кальниболота Новоархангельського району, РА, 1936—1940 рр.
4.11.1943 р.

ВОРОШИЛОВГРАДСЬКА ОБЛАСТЬ

1. Бужан Олександр (Гром), м. Ворошиловград.
4.11.1943 р.
2. Каравлонов Іван (Кольцо), м. Ворошиловград.
3. Конотоп Михайло (Потап), с. Піски, РА, танкіст.
4.11.1943 р.
4. Луганський Микола (Соловейко), с. Біловодськ.
4.11.1943 р.
5. Любай Олександр (Черкес), м. Ворошиловград, РА, ст. лейтенант.
3.11.1943 р.
6. Ривунов Олексій (Роздан), м. Станично-Луганськ.
4.11.1943 р.
7. Сапельнік Матвій (Буря), с. Вільхове Станично-Луганського району, РА.
1.07.1943 р.
8. Тещенко Григорій (Донцов), с. Мошівка Могилівського району, РА, артилерист.
15.04.1943 р.
9. Токмак Володимир (Жук), м. Ворошиловград, РА, ст. лейтенант.
25.06.1943 р.
10. Шиян Юхим (Брест), с. Кремінна.

МИКОЛАЇВСЬКА ОБЛАСТЬ

1. Паровий Іван (Катушка), с. Сирав, Кривоозерського району, РА.
20.10.1943 р.
2. Руденко Віктор (Довбуш), м. Первомайськ, РА.
21.08.1943 р.

ОДЕСЬКА ОБЛАСТЬ

1. Скрипченко Микола (Лев), м. Одеса, РА, сержант.
9.04.1943 р.

2. Скудило Володимир (Хмара), с. Карпешки (можливо, Карпівка.— *В. С.*) Котовського району, РА, 8 місяців.
14.09.1943 р.
3. Чорноморець Костянтин (Ярмак), м. Одеса, РА.
10.05.1943 р.

ПОЛТАВСЬКА ОБЛАСТЬ

1. Винник Андрій (Сагайдачний), с. Верхоли.
2. Гребенюк Петро (Сагайдачний), с. Мачухи Полтавського району.
8.10.1943 р.
3. Жалинський Григорій (Чабан), с. Мачухи Полтавського району.
10.10.1943 р.
4. Захарченко Володимир (Всесвітній), с. Гребінка.
1.01.1944 р.
5. Нестеренко Сергій (Туча), с. Мачухи Полтавського району.
8.10.1943 р.
6. Піддубний Євген (Наливайко), с. Жуки Полтавського району, РА.
18.11.1943 р.
7. Сало Іван (Мамай), Полтавщина, РА.
28.03.1943 р.

СУМСЬКА ОБЛАСТЬ

1. Бораннік Яків (Дубовенко), с. Андріяшівка Глинського району, РА.
1.01.1944 р.
2. Близнюк Микола (Перець), с. Успенка Буринського району, РА.
1.01.1944 р.
3. Баклан Сергій (Горобець), с. Нова Гребля Глинського району, РА.
1.01.1944 р.
4. Горобець Микола (Желізняк), с. Вовківці Роменського району, РА.
1.01.1944 р.
5. Демидовський Іовлій (Орілець), м. Глинськ, РА.
1.01.1944 р.
6. Дроб'язко Андрій (Степаненко), м. Лебедин, РА.
10.12.1943 р.
7. Діхнич Іван (Гайовий), с. Василівка Глинського району.
1.01.1944 р.

8. Дзюба Григорій (Гупало), с. Успенка Буринського району.
1.01.1944 р.
9. Засипкін Олександр Іванович (Барандюг), м. Лебедин, РА.
1.01.1944 р.
10. Захарченко Іван (Ольвач), м. Лебедин, РА, авіакулеметник.
11. Забарний Василь (Дуля), с. Бистрик Кролевецького району.
16.12.1943 р.
12. Кривенко Ілля (Чайка), с. Божок Кролевецького району.
28.11.1943 р.
13. Кусенко Савка (Ластівка), с. Спаське Кролевецького району, РА.
28.11.1943 р.
14. Короткий Григорій (Повар), с. Обложки Глухівського району, РА.
28.11.1943 р.
15. Комишенко Максим (Соколенік), с. Обтів Кролевецького району, РА.
16.12.1943 р.
16. Кот Микола (Ватров), с. Бистрик Кролевецького району.
16.12.1943 р.
17. Карпенко Іван (Дятел), с. Велика (Верхня.— *В. С.*) Сагарівка Буринського району.
1.01.1944 р.
18. Карпов Микола Іванович (Буйний), м. Охтирка, РА.
1.01.1944 р.
19. Колашник Микола (Правдік), с. Межиріч Лебединського району, РА.
1.01.1944 р.
20. Колін Василь (Дубовик), с. Духанівка Буринського району.
1.04.1944 р.
21. Каплун Дмитро Іванович (Яровий), с. Андріяшівка.
1.01.1944 р.
22. Касян Григорій (Явір), с. Погребки.
29.11.1943 р.
23. Коваленко Федір (Оріх), с. Локня Кролевецького району, РА.
29.11.1943 р.
24. Касяненко Микита (Заєць), с. Обтів Кролевецького району.
24.11.1943 р.

25. Кусенко Микола (Хвиля), с. Спаське Кролевецького району, РА.
28.11.1943 р.
26. Крамар Олексій Федорович (Купчик), с. Межиріч Лебединського району, РА.
1.01.1944 р.
27. Карпенко Петро (Паляниця), с. Бобрик Лебединського району, РА, піхотинець.
6.12.1943 р.
28. Кот Федось (Кравченко), с. Бистрик Кролевецького району.
16.12.1943 р.
29. Ледвішка Федір (Жвавий), с. Бистрик Кролевецького району.
29.11.1943 р.
30. Лисуха Микола (Діброва), с. Обтів Кролевецького району, РА.
28.11.1943 р.
31. Лецик Павло (Бєлкін), с. Спаське Кролевецького району.
28.11.1943 р.
32. Литвинов Ігор (Яструб), с. Нечаївка Буринського району, РА.
1.01.1944 р.
33. Марченко Павло (Вишня), с. Волошнівка Глинського району, РА.
1.01.1944 р.
34. Маринцов Євген (Хома), м. Білопілля.
20.09.1943 р.
35. Мироненко Михайло (Андрій), с. Володимирівка, РА.
6.12.1943 г.
36. Мартиненко Микола (Громкий), с. Великий Висторопь, РА, снайпер.
8.12.1943 р.
37. Мирошниченко Іван (Синиця), с. Жуківка Буринського району.
1.01.1944 р.
38. Мосієнко Григорій (Діброва), с. Бистрик Кролевецького району.
29.11.1943 р.
39. Марченко Петро (Бистрий), с. Бистрик Кролевецького району.
29.11.1943 р.
40. Мороз Микола (Сокіл), с. Бистрик Кролевецького району, РА, шофер.
28.11.1943 р.
41. Мироненко Федір (Орел), с. Бистрик Кролевецького району.
28.11.1943 р.

42. Марченко Василь (Травкін), м. Глинськ, РА. 1.01.1944 р.
43. Мороко Олександр (Соловей), м. Глухів, РА. 16.12.1943 р.
44. Очкал Степан (Корченко), с. Ярославець Глухівського району, РА. 28.11.1943 р.
45. Орланський Порфир (Феодосій), м. Кролевець. 28.11.1943 р.
46. Павличенко Олекса (Щигарьов), с. Рокитне Дубов'язівського району, РА. 1.01.1944 р.
47. Пророка Петро (Іващенко), м. Лебедин, РА. 10.12.1943 р.
48. Пиво Олекса (Голка), м. Тростянець. 1.01.1944 р.
49. Петух Микола (Синьопуп), м. Кролевець, РА. 28.11.1943 р.
50. Пилипенко Григорій (Соловей), с. Полошки Глухівського району, РА. 28.11.1943 р.
51. Проноза Василь (Зимовець), с. Спаське Кролевецького району. 28.11.1943 р.
52. Проноза Антон (Зінченко), с. Спаське Кролевецького району. 28.11.1943 р.
53. Піскун Олексій (Сліпий), с. Локня, РА. 24.11.1943 р.
54. Передерій Іван (Сокіл), с. Мутин, РА. 29.11.1943 р.
55. Пушкар Григорій (Синиця), с. Дубов'язівка, РА. 1.01.1944 р.
56. Розанов Ігор (Чорноблук), с. Хоминці Глинського району. 1.01.1944 р.
57. Рилач Олександр (Распутін), с. Обтів Кролевецького району, РА. 28.11.1943 р.
58. Райденко Семен (Чорноморець), с. Шилівка Буринського району. 1.01.1944 р.
59. Радченко Олексій (Бойок), м. Глухів, РА. 21.12.1943 р.
60. Соловйов Григорій (Корищук), с. Нечаївка Буринського району. 1.01.1944 р.

61. Соловйов Микита Васильович (Тис), с. Нечаївка Буринського району, РА.
1.01.1944р.
62. Стеценко Олекса (Дубенко), с. Левченки Роменського району.
1.01.1944 р.
63. Скоробагатько Василь Андрійович (Буря), с. Яблучне Охтирського району, РА.
1.01.1944 р.
64. Сирота Віктор (Розбийгора), с. Довгополівка Роменського району.
1.01.1944 р.
65. Сомок Григорій (Сліпий), с. Божок Кролевецького району.
28.11.1943 р.
66. Слюсар Микола (Кравчук), с. Бистрик Кролевецького району, РА, кіннотник.
16.12.1943 р.
67. Соловйов Олександр Степанович (Пальченко), с. Нечаївка Буринського району.
68. Сушко Петро (Сокіл), с. Дубинка Дубов'язівського району.
1.01.1944 р.
69. Тищенко Микола (Індуктор), с. Ревки, РА.
8.12.1943 р.
70. Тупотілов Тимофій (Роман), с. Терни Улянівського району, РА.
27.11.1943 р.
71. Харчук Степан (Козувенко), с. Землянка Глухівського району.
16.12.1943 р.
72. Холодьон Микола (Гузенко), с. Спаське Кролевецького району, РА.
28.11.1943 р.
73. Шевель Павло (Сокіл), с. Берца (можливо, Береза.— *В. С.*) Глухівського району, РА.
16.12.1943 р.
74. Школа Пилип (Шкода), с. Спаське Кролевецького району.
28.11.1943 р.
75. Штика Пилип (Лук'яненко), с. Успенка Буринського району, РА.
1.01.1944 р.
76. Шевченко Григорій Іванович (Ворона), с. Андріяшівка Глинського району.
1.01.1944 р.
77. Щербань Антон (Бугук), с. Спаське Кролевецького району.
28.11.1943 р.

78. Щербань Іван (Ковалевський), с. Спаське Кролевецького району.
27.11.1943 р.
79. Юрченко Микола (Діброва), с. Анастасівка Глинського району.
1.01.1944 р.

ХАРКІВСЬКА ОБЛАСТЬ

1. Вороненко Олексій (Гроза), м. Харків, РА, артилерист.
3.06.1943 р.
2. Гнідой Василь (Дроботенко), с. Волохів Яр, РА.
27.11.1943 р.
3. Ізмайло Захар (Знайда), с. Старий Салтів, РА, артилерист.
4. Карощук Іван (Береза), ст. Основа (Харків), РА, артилерист.
15.04.1943 р.
5. Литвиненко Миколай (Байда), с. Сосонка Харківського району, агроном, майор штабу РА.
9.09.1943 р.
6. Скрипко Іван (Хміль), м. Харків.
7. Усіченко Григорій (Долина), м. Балаклія, РА, артилерист.
20.06.1943 р.
8. Юрків Михайло (Карась), с. Розерани (можливо, назву спотворено.— *В. С.*) Великобурлуцького району, РА.

ХМЕЛЬНИЦЬКА ОБЛАСТЬ

1. Война Олександр, с. Заслав (Ізяслав.— *В. С.)*.
2. Козар Андрій (Тигр), с. Карачеївер (Карачіївці.— *В. С.*) Віньковецького району, РА.
20.08.1943 р.
3. Картаусь Іван (Кахан), с. Огіївці Старокостянтинівського району.
2.05.1943 р.
4. Левченко Віктор (Ворон), с. Дераження Летичівського району, РА.
11.12.1943 р.
5. Лавренюк Олексій (Ягода), с. Довгалівка Ляховецького району.
20.06.1943 р.
6. Майстерук Михайло (Ярослав), с. Мордено Вовковинецького району, РА.
05.1943 р.
7. Михасік Григорій (Іванов), с. Дашківці Старосинявського району.
14.03.1943 р.

8. Паструков Василь (Сталь), с. Заслав (Ізяслав.— *В. С.*) Заславського (Ізяславського.— *В. С.*) району, РА. 12.08.1943 р.
9. Петренко Михайло (Байкус), с. Туринів, РА. 15.06.1943 р.
10. Слесар Василь (Богдан), с. Каулівці Довжоцького району, з 1942 р. в ОУН.

ЧЕРКАСЬКА ОБЛАСТЬ

1. Бойко Дмитро (Тетеря), Тальне. 10.08.1943 р.
2. Компажський Леонід (Брут), с. Краснопілка Уманського району.
3. Кравчук Іван (Чіпка), с. Попівка Шполянського району. 10.08.1943 р.
4. Посовінко Григорій (Пугачов), с. Звенигородка. 28.08.1943 р.
5. Тарновський Антін (Молот), м. Умань, РА, зенітник. 30.04.1943 р.
6. Тешенко Іван (Лютий), м. Черкаси.

ЧЕРНІГІВСЬКА ОБЛАСТЬ

1. Алексієнко Яків (Алексіїв), с. Радомка Холминського району, РА, моточастини. 10.12.1943 р.
2. Авдієвський Іван (Столбинов), м. Холми, РА, піхотинець. 10.12.1943 р.
3. Алексієнко Петро (Правда), с. Радомка Холминського району. 10.12.1943 р.
4. Сакун Олексій (Рибак), с. Бараниця (можливо, Бобровиця.— *В. С.*) Бобровицького району. 30.05.1943 р.
5. Барабаш Микола (Небувалий), м. Борзна. 20.05.1943 р.
6. Безкоровайний Матвій, с. Вересоч Куликівського району, РА, кавалерист. 16.12.1943 р.
7. Безкоровайний Іван, с. Вересоч Куликівського району, РА, піхотинець. 16.12.1943 р.
8. Брагинець Іван (Хмара), с. Ковпита Коцюбинського району. 16.12.1943 р.

9. Бордаков Іван (Соловей), м. Холми.
10.12.1943 р.
10. Ворона Василь (Ворон), с. Погорільці Холминського району.
20.11.1943 р.
11. Висоцький Марко (Скрипка), с. Камка Холминського району.
10.12.1943 р.
12. Ворона Дмитро (Вяткін), м. Холми.
10.12.1943 р.
13. Гамоненко Кость (Зима), с. Тополівка Козелецького району, РА.
1.01.1944 р.
14. Горбач Іван (Литвин), с. Радомка Холминського району, РА, сапер.
10.12.1943 р.
15. Горн Павло (Голуб), с. Перелівка (Перелюб.— *В. С.*) Холминського району, РА.
10.12.1943 р.
16. Денисенко Карпо (Борисенко), с. Рудня Холминського району, РА.
10.12.1943 р.
17. Деньчуй Іван (Обрій), м. Холми, РА.
10.12.1943 р.
18. Демченко Мефодій (Крук), м. Холми, РА.
17.12.1943 р.
19. Дзюбенко Максим Тимош. (Снігур), с. Ядлівка Н-Басанського р-ну, РА.
1.01.1944 р.
20. Яременко Мусій (Сірий), м. Холми, РА.
17.11.1943 р.
21. Євтушенко Федір (Красний), с. Радомка Холминського району, РА, артилерист.
10.12.1943 р.
22. Журба Іван (Орленко), с. Хрещате Олишівського району, РА, піхотинець.
16.12.1943 р.
23. Жовтий Григорій (Угадай), с. Погорільці Холминського району.
10.12.1943 р.
24. Зірий Іван (Явір), с. Ядлівка Н.-Басанського району.
1.01.1944 р.
25. Іщенко Григорій (Нечай), с. Погорільці Холминського району, РА.
26. Івахінко Микола (Око), с. Камка Холминського району, РА.
10.12.1943 р.

27. Коваленко Михайло (Шишка), с. Карповичі Семенівського району, РА, ст. сержант.
1.04.1943 р.
28. Калюжний Павло (Кавказький), с. Сиволож Комарівського району, РА.
1.01.1944 р.
29. Каток Степан (Катовський), с. Радомка Холминського району, РА.
10.12.1943 р.
30. Кривоший Іван (Кривда), с. Перелюб Холминського району.
10.12.1943 р.
31. Кожедуб Іван (Наливайко), с. Радомка Холминського району.
10.12.1943 р.
32. Кубрак Михайло (Вольний), м. Холми, РА, піхотинець.
10.12.1943 р.
33. Кубрак Гнат (Шаміль), м. Холми.
17.11.1943 р.
34. Калинченко Степан (Шуляк), м. Холми, РА, інж. технік.
17.11.1943 р.
35. Ковтун Михайло (Яструб), м. Холми, РА.
17.11.1943 р.
36. Кривоший Микола (Сокіл), с. Перелюб, РА.
10.12.1943 р.
37. Коробенко Ігор (Заєць), м. Холми, РА.
10.12.1943 р.
38. Корж Назар (Сорока), м. Холми, РА.
10.12.1943 р.
39. Кубрак Михайло (Василенко), м. Холми.
10.12.1943 р.
40. Кравченко Микола (Сорокін), м. Холми, РА.
10.12.1943 р.
41. Косцюк Ігнат (Голуб), м. Холми.
10.12.1943 р.
42. Кушнір Василь (Чапай), с. Тихонівська Новослобідка Сновського (Щорського.— *В. С.*) району, РА, капітан-артилерист.
17.11.1943 р.
43. Куліда Василь (Боцман), с. Радомка Холминського району, РА.
8.12.1943 р.
44. Костяк Олексій (Чапаєв), с. Холомці Холминського району.
10.12.1943 р.
45. Карбенко Петро (Дунай), м. Чернігів.
16.12.1943 р.

46. Каліш Костянтин (Чифик), с. Линовиця Прилуцького району.
3.11.1943 р.
47. Лук'яненко Юрко (Степовий), м. Нова Басань.
1.01.1944 р.
48. Левченко Олександр (Веселий), с. Крупичполе Ічнянського району, РА.
1.01.1944 р.
49. Любченко Федір (Печура), с. Юськова Гребля Остерського району, РА, мотострілець.
10.12.1943 р.
50. Литвин Дмитро (Зуй), м. Холми, РА, піхотинець.
10.12.1943 р.
51. Лузан Ілля (Голуб), с. Великий Листвин Тупичівського району.
10.12.1943 р.
52. Литвиненко Віктор (Дмитренко), с. Гужівка Ічнянського району, РА.
1.01.1944 р.
53. Лисник Віталій (Свисток), с. Червоні Хати Щорського району.
54. Лях Іван (Орел), м. Нова Басань.
1.01.1944 р.
55. Маругий Василь (Байда), с. Демаївка (Дрімайлівка.— *В. С.*) Ніжинського району, РА.
16.12.1943 р.
56. Макаренко Іван (Ілляшенко), с. Перелюб Холминського району, РА.
10.12.1943 р.
57. Малашенко Григорій (Зозуля), с. Камка Холминського району.
10.12.1943 р.
58. Миласич Михайло (Журавель), м. Холми, РА.
17.11.1943 р.
59. Максименко Іван (Орел), м. Холми, РА.
17.11.1943 р.
60. Майборода Анатолій (Бондаренко), с. Гаврилівка Талалаївського району.
1.01.1944 р.
61. Маленький Іван (Орлик), с. Макарівка Бобровицького району.
8.08.1943 р.
62. Малярик Віктор (Ярмак), м. Чернігів.
20.06.1943 р.
63. Омельяненко Микола (Лисиця), м. Холми.
10.12.1943 р.
64. Ононченко Афанасій (Високий), м. Холми, РА.
17.12.1943 р.

65. Прокопович Федось (Грізний), с. Дроздівка Куликівського району, РА, ст. сержант. 16.12.1943 р.
66. Петренко Ігор (Молотов), с. Перелюб Холминського району, РА. 10.12.1943 р
67. Перегода Микола (Смілий), с. Ядлівка Новобасанського району, РА. 1.01.1944 р.
68. Палагута Василь (Невідомий), с. Парафіївка Ічнянського району, РА. 1.01.1944 р.
69. Скрипець Іван (Парубець), м. Нова Басань, РА. 1.01.1944 р.
70. Савченко Олекса (Моряк), с. Буримка Ічнянського району, МФ (морський флот.— *В. С.*). 1.01.1944 р.
71. Сваликов Юхим (Вільний), с. Носівка. 24.10.1943 р.
72. Савченко Степан (Шурин), с. Кобижча Бобровицького району. 24.04.1943 р.
73. Сидорець Іван (Юрок), м. Холми, РА. 17.11.1943 р.
74. Самоленко Петро (Голуб), м. Холми. 17.11.1943 р.
75. Семейченко Іван (Овдюг), с. Омбиш Комарівського району, РА. 1.01.1944 р.
76. Саранчук Микола (Лисенко), м. Чернігів, РА. 7.12.1943 р.
77. Трутень Петро (Галайда), с. Церковище Олишівського району. 16.12.1943 р.
78. Ткачов Афанасій (Соловей), с. Камка Холминського району, РА. 10.12.1943 р.
79. Тарагон Кирило (Кітіференко), м. Холми, РА. 17.11.1943 р.
80. Турасакін Яким (Разін), м. Холми. 17.11.1943 р.
81. Травченко Архип (Зеленський), м. Холми, РА. 10.12.1943 р.
82. Ткачинський Тимофій (Півень), с. Олійники Холминського району. 17.11.1943 р.

83. Таран Василь (Скорий), с. Чемер Олишівського району.
16.12.1943 р.
84. Тарасевич Євген (Чорний Ворон), с. Нова Басань, РА.
1.01.1944 р.
85. Фоломейов Сергій (Семенець), с. Ічня, РА.
1.01.1944 р.
86. Хоменко Іван (Золотаренко), с. Радомка Холминського району.
10.12.1943 р.
87. Хвесюра Данило (Зозуля), с. Погорільці Холминського району, РА.
20.11.1943 р.
88. Шендра Олександр (Матрос), м. Холми.
10.12.1943 р.
89. Шевчик Степан (Синиця), с. Радомка Холминського району, РА.
10.12.1943 р.
90. Шамара Пилип (Махно), с. Радомка Холминського району, РА.
10.12.1943 р.
91. Щербина Михайло (Смілий), с. Вересоч Куликівського району, РА.
16.12.1943 р.
92. Щербак Павло (Зелічка), м. Холми, РА.
10.12.1943 р.
93. Щербак Прокоп (Соловей), м. Холми.
10.12.1943 р.
94. Юрченко Григорій (Скоринка), с. Голінка Дмитрівського району.
16.12.1943 р.
95. Юрченко Іван (Ванька), с. Лутовка.
96. Яременко Іван (Дунай), м. Холми, РА.
17.11.1943 р.
97. Яременко Андрій (Бондаренко), м. Холми, РА, артилерист.
17.11.1943 р.
98. Яременко Олександр (Плисака), м. Холми.
10.12.1943 р.
99. Яременко Микола (Карась), м. Холми, РА.
17.11.1943 р.

БІЛОРУСЬ

1. Білецький Григорій (Железняк), с. Холоблін Могилівської області, РА, хім. інженер.
2. Дубчак Федір Іванович, с. Лущики Кобринського району.
18.08.1943 р.
3. Іванов Іван (Білорус), м. Мстиславль Могилівського району, РА, артилерист.
31.08.1943 р.

4. Лобосенко Олексій (Стецько), с. Бохотець Могилівської обл., РА, танкіст.
5. Маріцак Володимир (Дружний), с. Велике Мінської області, РА.
28.05.1943 р.
6. Свадкевський Олександр (Соловей), м. Кричев Могилівської області, РА.
21.11.1943 р.
7. Бондар Олексій (Чорнота), с. Пожог Пінської області.

КАЗАХСТАН

1. Максимюк Іван (Шипшина), м. Алма-Ата.
15.06.1943 р.

МОЛДОВА

1. Кіселик Павло (Активний), м. Кишинів, РА.
25.04.1943 р.

РОСІЯ

1. Анісімок Іван (Березенко), Ростовська область.
20.08.1943 р.
2. Андреєв Михайло.
15.08.1943 р.
3. Видний Іван (Плебій), ст. Васюринська Краснодарського краю.
3.06.1943 р.
4. Войнов Іван (Горобець), с. Успенка Саратовської області, РА.
6.06.1943 р.
5. Видний Гавриїл (Азот), ст. Васюринська Краснодарського краю.
14.06.1943 р.
6. Гуторов Володимир (Пугачов), с. Вишня Курської області.
3.11.1943 р.
7. Голубов Микола (Туров), м. Ленінград, РА, сапер.
10.10.1943 р.
8. Жарко Олексій (Сосновик), Ростовська область.
20.07.1943 р.
9. Золотухін Олександр (Хмара), Астраханська область.
23.07.1943 р.
10. Угонов Микола (Вовк), м. Вороніж, РА, зв'язківець, сержант.
20.10.1943 р.
11. Коштелін Григорій (Бомба), м. Орджонікідзе.
1.06.1943 р.

12. Кучеренко Ігор (Ігорський), хут. Лантієв Воронезької області, РА.
8.10.1943 р.
13. Колесник Петро (Бурлак), с. Іванівці Краснодарського краю, РА.
15.06.1943 р.
14. Литвиненко Василь (Сосна), Совецаніха Новосибірської області, РА.
20.03.1943 р.
15. Мілішенко Микола (Новий), м. Сулін Ростовської області.
5.05.1943 р.
16. Матвійчук Петро (Гук), м. Сулін Ростовської області.
20.03.1943 р.
17. Мозалов Іван (Граб), с. Верхньососня Дроскевського району Орловської області, РА.
20.08.1943 р.
18. Маловічко Борис (Наливайко), м. Таганрог Ростовської області, РА.
1.09.1943 р.
19. Микулін Гаврило (Гаврушка), ст. Красна Гора, Кубань.
20. Приходько Іван (Яструб), хут. Остапін Урицького району.
3.11.1943 р.
21. Приходько Афанасій (Кошовий), хут. Остапін Урицького району.
3.11.1943 р.
22. Петров Сергій (Кубанець), с. Карась Мінераловодського району.
23. Пахода Іван (Пахода), с. Вигаданка Володимирської області.
26.02.1943р.
24. Плісак Володимир (Сибіряк), с. Тайшет Іркутської області, РА.
15.10.1943 р.
25. Сілюк Микола (Грим), м. Ставрополь.
8.10.1943 р.
26. Свиридов Дмитро (Рябчик), с. Димитрівка Орловської області, РА.
4.11.1943 р.
27. Тисенко Олексій (Король), ст. Пашковська Краснодарського краю.
21.11.1943 р.
28. Шевченко Василь (Ростовський), м. Таганрог.
17.07.1943 р.

УЗБЕКИСТАН

1. Арібаров Ашарала, м. Ташкент, РА.
20.04.1943 р.

2. Барабайов Бетмерза, с. Фарчон Ферганської області, РА.
2.12.1943 р.
3. Голісьмо Діжожель, с. Самарське Самаркандської області, РА.
5.06.1943 р.
4. Усманов Якобжан (Кавказ), м. Коканд, РА.
5.05.1943 р.
5. Убайдулум Азамат (Клим), с. Самарське Самаркандської області, РА.
20.08.1943 р.

Оригінал. Рукопис.
ЦДАВОВУ: Ф. 3833.— Оп. 1.— Спр. 49—56.

№ 53

КОПІЯ

оригінального списку одного з роїв УПА.

Без дати.

№№ п/п	Фамилия и имя	Псевд.	Домашний адрес
1.	Филатов Николай	Новый	Ордж. край, г. Ворошиловск
2.	Мельниченко Иван	Лакушин	Алтайский край с. Полковничево
3.	Капустенко Павел	Спарт	Ордж. край, г. Дудоновск
4.	Колесив Сергей	Струнький	Шпакив Великий
5.	Барабаш Арсений	Бурый	с. Зарицк
6.	Сысюк Николай	Остап	с. Зарицк
7.	Кордонец Олександр	Байдак	с. Зарицк
8.	Сысюк Адам	Быстрый	с. Зарицк
9.	Игнатышин Влад.	Запорожец	с. Зарицк
10.	Перебян	Перебитый	

Оригінал. Рукопис.
ЦДАВОВУ: Ф. 3967.— Оп. 1.— Спр. 21.— Арк. 2—2 зв.

№ 54

Звернення ОУН до українців.

Без дати.

Воля народам! Воля людині!

УКРАЇНЦІ!

Щойно кілька день, як берлінський кат перестав шаліти на деяких наших землях. За ним приповзла московська гадюка і ще більше почала своїм ядом троїти наше населення та те, що для нас рідне.

Що приніс нам поворотний московський імперіалізм? Ви його бачили ще в 40 році, а сьогодні те рило ще більше.

Ми побачили те, в що не вірили: вбивство своїх людей, які боронили свого народу, своїх людей, свою рідну землю. Побачили ми факти насильства наших жінок (Жмудче, Сельце, Мельниця). Побачили ми варварську московську культуру. Побачили ми грабіж мирного населення. Побачили, що московські кати вміють палити наші села, як факти Рожиського р-ну.

Український народе! Московські сатрапи не тільки хочуть знищити нашу культуру та те, що ми зробили та запрацювали потом і кров'ю. Вони хочуть знищити нас яко нарід. Московські сатрапи проголосили якусь мобілізацію, це арешти під маскою мобілізації.

Український народе! Послухай свого проводу. Ніхто, ані одна душа, не йди на мобілізацію. Вони поженуть на голодну смерть, вони кинуть туди, де смерть неминуча. Йдіть туди, куди кличе вас свій нарід, своя нація. Ми з своєї землі ані кроку. Не йдем помагати обдирати своїх людей. Ми на своїй землі родились, на ній і за неї мусимо вмерти.

Український народе! Поповнюй ряди Української Повстанської Армії, бо час розплати з ворогом недовго.

Геть з московським імперіалізмом!

Хай живе революція поневолених народів!

Слава Україні!

Слава Героям!

Копія. Машинопис.
ЦДАВОВУ: Ф. 3967.— Оп. 1.— Спр. 31.— Арк. 2.

№ 55

ЗВІТ
підпільника ОУН
про організаційну діяльність за 1944 рік.

27 січня 1945 року.

ПІДСУМКИ
організаційної роботи за 1944 рік

І. Загальний стан і положення в повіті.

В звітному році положення українського народу на нашому терені було незавидне. З одної сторони, німецький окупант витягав з українського села останні соки, забираючи всі матеріальні добра його, а синів та дочок запроторюючи на тяжкі роботи до Німеччини. Село стогнало під цим страшним німецьким чоботом, і було безрадне, щоб оборонити себе перед наїзницькими вибриками. З другої сторони, шалів польський терор. Польська верхівка АК через свої боївки пророблювала свою політроботу, наступаючи на життя нашої інтелігенції по селах і містечках і на життя кращих одиниць з-посеред сільського активу. Своїм терором — вбивствами думала АК відстрашити укр. інтелігенцію і сільський актив від праці на народній ниві та згідно з вказівками свойого проводу за кордоном паралізувати укр. рух на Холмщині і надати повітові більше краски польської. Свою нищівну роботу проводила АК під різними видами, чи то як акції нім. шуцполіції «Зондердінсту», чи як боївкарські напади на наших людей. До 31.XII.43 було на нашому терені около 350 осіб, підло помордованих польськими боївками. Між вбитими були в переважаючій кількості учителі, священики, війти, солтиси, поліцисти і молоді активісти села. Крім атентатів, польські боївкарі виконували і грабункові напади на поодиноких наших людей, щоб підкопати їх матеріяльно. Такий стан речей заставив організаційний провід взятися більш інтенсивно до праці над поширенням організаційної сітки. Дотепер праця в ОУН полягала на ширенні ідей нашого руху і на підготовці до втягування людей до сітки. Тепер треба було всіх підготованих наших симпатиків і прихильників втягнути в ряди організаційних членів, щоб повести ширше організаційну роботу. Цілий повіт вкривається густою організаційною сіткою. Політичний провід почав стягати з цілого повіту а навіть із інших повітів членів ОУН, щоб новими си-

лами підкріпитися і ширше розгорнути організаційну роботу. З передовиків нашого руху твориться боївка для протиакції і противаги полякам. Боївки ці повели плянову акцію проти польської верхівки, що в першу чергу поміщалася по фільварках. Всяких дідичів і фервальтерів треба було унешкідливити, бо звідтам одержували польські боївкарі всякі інформації про українців і всяку допомогу. І почалася тяжка, але успішна праця. В лютому боївки наші, що числили ледве 12 людей, підсилилися свіжими боєвиками, військово вишколеними людьми з «Вахманшафту», що прибули зі Замостя. Розділені на групи, почали наші боївки в цілому повіті рух. Поляки зорієнтувалися, що діє вже якась українська сила, організована однією рукою, а сильні удари наших боївок на польські колонії й двори заставили їх призадуматися над своїм положенням і грозою, що над ними зависла. Зібрали всі сили, які тільки мали в своїому повіті й сусідніх (Томашів, Білгорай) і 9—12.III. почали масову акцію на українські села південної Грубешівщини, палячи села і вбиваючи та в нелюдський спосіб мордуючи цивільне населення, не поминаючи ні дітей, ні стариків, ні жінок. Акцію цю переводила АК зі сільським польським населенням, яке йшло на грабунки наших, добре загосподарованих сіл. В днях 19—21.III. повели поляки вже спільно з АЛ акцію на села північно-західної Грубешівщини, поступаючи так само як на півдні. В обидвох цих акціях спалено і знищено 20 сіл і колоній (гляди архів окр. ос. проп.) та помордовано до 2 тисячі людей. Польська акція на українські села мала переломове значення для укр. Грубешівщини. Щойно тепер населення зрозуміло, що всякі намагання укр. селянства жити у згоді з поляками не доведуть до нічого, і що поляки, будучи під гнітом германського окупанта, не забувають про свою політичну мету — відбудову Польської Держави — це числячися із середниками — коштом других народів, в цьому випадку — українців. Частина мужеської молоді вступає в ряди наших боївок, які перетворюються вже у військові групи УПА й відходять на Волинь на військовий перевишкіл. З перевишколу вертається в наш повіт вже ціла сотня молодих борців, що, натхнені новою ідеєю української збройної боротьби з ворогом та насичені ненавистю до поляків, почали діло відплати за заподіяні кривди. Почалася затяжна, але успішна боротьба з польськими шовіністами. Боротьба ця мала на меті доказати, що Холмщина від найдавніших літ українська земля та правдивими її господарями є українські, а поляки — зайди-кольоністи — населені насильно в часи окупації Холмщини польською державою, що холмщак потрапить на своїй землі

сам бути господарем. Чимало проллялося крови, чимало впало жертв, одначе це не застрашило нас. Наші відділи УПА, що зросли до повних двох сотень, підкріплені відділами УПА з інших повітів а навіть з Волині, прогнали поляків з нашого повіту аж під саме майже Замостя, так що до приходу совітів польська нога вже не станула на терени південної Грубешівщини, а частинно і північно-західної. У зв'язку з існуванням відділів УПА на нашому терені, мусіла скріпитися і організаційна сітка, яка мусіла вести тепер освідомлюючу роботу серед мас, популяризувати кличі й ідеї нашого руху, скріпити господарську референтуру та втягнути до роботи і українське жіноцтво. Частинною перешкодою в нашій праці було існування в нашому повіті «Українського легіону Самооборони», що був цілковито під впливами нац.— мельниківців. Цей легіон, що рекрутувався з дезертирів і зрадників УПА та елементу, що волів вигідне й спокійне життя в тилах нім. армії і гордився блеском нім. уніформи й зброї, почав свою юдину роботу серед мас, пропагуючи, що УПА і її дії — це робота групки хлопчаків, це те саме, що пориватися з мотикою на сонце, бо якже ж можна в німецькій великодержаві творити якісь нелегальні армії, що нам по дорозі тільки з німцями, вони тільки нам допоможуть творити Україну (колонію!), що нам треба йти проти більшовиків, їх бити там. В своїх летючках вони все обстоювали права холмщаків до Холмщини, але, маючи на тому терені чотири повні сотні, ані разу не звели бою з поляками. Вони чекали на наказ німців! А в летючках своїх аж захлистувалися словами тільки про бій з ворогами людства й культури — большевиками, але коли прийшлося доказати цього ділом, йдучи на зади большевицької армії,— вони воліли вибрати втечу з німцями (з гестапом і шуцполіцією), чим скріпили ряди УПА. Пропаганда мельниківців, що частинно з'єднала була собі інтелігенцією при кориті державному чи самоуправному, почала тратити свій вплив, а всі її приклонники зрозуміли тепер щойно успішність наших змагань і правильність створення УПА та її дій. Другою перешкодою, що не дозволила нам в 100% з'єднати собі молодь наших сіл, було створення т. зв. «Ортшуцу», що мав свої станиці по цілому повіті. Ортшуц — твір німців, легальна напіввійськова формація для охорони населення перед грабунками і підпалами, притягнула до себе багато мужеської молоді, що воліла носити кріс легально і замість праці — воліла гуляще життя. Одначе ці дві наведені перешкоди не мали поважнішого впливу ані на настрої мас народніх, ані на ослаблення нашої організаційної роботи. Маси були за УПА, бо наявно бачили її працю, окуплену

кров'ю найкращих синів Нації, а молодь чинно допомагала УПА в її тяжкій праці.

Відступ німців і нова сов. окупація змінили дещо стан речей. Совітська окупація, більш жорстока як німецька, примусила більшість наших членів перейти в підпілля, а відділи УПА до зміни їхньої тактики. Приноровлюючися до нової підсовітської дійсности, вислано до відділу УПА всіх розконспірованих наших членів, а інших, в тім і провідницький актив, також на військовий перевишкіл. Вслід за цим змаліла до мінімуму організаційна мужеська сітка, а посилено працю над поширенням УЧХ. Господарську референтуру при відділі УПА, при сітці мужеській і при УЧХ поширено й доведено їх до взаємної співпраці, щоб себе доповняли. В ділянці пропаганди всі три клітини (УПА, мужеська сітка, УЧХ) проводили роботу у взаємній співпраці та паралізуючи ворожу, більшовицьку пропаганду, довели до того, що маси сьогодні бачать одинокий вихід зі створеного політичного положення лише в революційній боротьбі. Певний застій в нашій праці в терені створив факт переселення українців з терену Грубешівщини на терен УССР. Не вдіяла тут нічого і наша ворожа постава до переселення, ані протипропаганда, бо переселення — це зумовлений політичний факт, подиктований урядами ЗДПА, Англії і СССР, факт, що його нам не відвернути від нашого терену. Серед повище наведеного стану речей протягом цілого 44 р. доводилося нам працювати. Праця та не могла бути поставлена в повній її ширині з наведених вгорі причин, одначе пророблена праця чи то поодинокими особами, чи цілими групами — на марно не пішла; вона залишилася видною посеред народних мас південної і північно-західної частини повіту і перейде до історії українського руху як одна цеголка в будові Величного Національного Храму — УССД.

II. Організаційні дані.

Стан 31.XII.44:

затруднених	мужчин	при господарці	1+3	= 5
"	жінок	" "	1	
"	мужчин	в розвідці	2+6(боївки).	

З-поміж наведеної кількости людей є 8 наших членів, а решта—це кандидати або симпатики. В терені сітка мужеська не діє, бо її нема, а що було це скумульовано й вони сьогодні виконують функцію і розвідки і боївки та надають теренові, що в ньому оперують, тон і життя. Більше поле праці мав УЧХ, створений в червні. Стан на 31.XII.44 був:

чинні 3 райони — (з 3-ма районовими), а в них 60 осіб членів (незаприсяжених), 29 кандидатів. Для УЧХ переведено один ідеологічно-санітарний курс (18 днів), що його прослухало 14 учасниць. В своїй господарці УЧХ зорганізував і переслав для відділу УПА або до магазинів багато продуктів, як: мед, мармоляду, конфітури, макарон, городовину, сушенину і інші, а також переводив шиття і реперацію білля та одежі для відділу УПА.

Слава Україні!

Постій, 27 січня 1944 р. *ПОТАП*

Копія. Машинопис.
ЦДАВОВУ: Ф. 3833.— Оп. 1.— Спр. 188.— Арк. 31—32.

№ 56

Програмові засади ОУН.

Серпень 1946 року.

Воля народам! Воля людині!

Перспективи нашої боротьби

1945 рік приніс закінчення другої світової війни. Советський Союз, опинившись в ряді переможних держав, кинув усі свої сили для ліквідації внутрішніх фронтів, зокрема для знищення українського самостійницького руху. Славнозвісні «звернення» українсько-російського «уряду» Хрущова та різних менших та більших Рясних чи Строкачів звивали українських революціонерів скапітулювати і заперестати «безперспективну боротьбу з переможним СССР». Та український революціонер не пішов на лукаві підступи ворога і вже більше як цілий рік після закінчення війни веде з успіхом боротьбу проти держави, яка панує над 1/6 частиною світа. Геройська постава того революціонера, що знає, що це капітуляція, а в безвихідній ситуації стріляє себе, викликує подив серед народу, а то й серед ворогів.

Та побіч пошани і подиву для того нерівного змагу не раз і не двічі чуємо від свого громадянина слова, які вказують на неправильне розуміння нашої боротьби. Очевидно, що багато таких слів падає з уст людей, які свідомо чи несвідомо діють з доручення ворога для заломання високої моралі українського самостійницького руху, бо саме та висока мораль

для ворога є найбільшою перешкодою у ліквідації свого найнебезпечнішого внутрішнього ворога. Тому він діє розкладовою пропагандою на революційні сили, діє пляново, перфідно. Другою категорією людей, які нас не розуміють, це зневірені люди, що під ворожим терором затратили віру в основні ідеали кожного народу. Та декуди чується ці слова і від людей, що серцем з нами, та опинились випадково осторонь наших дій, неправильно нас розуміють і саме тому витягають неправильні висновки.

З-поміж них найбільше вказує на диспропорцію наших сил і сил ворога; багато вважає, що позитивна розв'язка українського питання лежить виключно в руках західних держав; ще інші, що політика Української Революції сперта не на холодній оцінці подій, а виключно на чуттєвих, моральних моментах.

Саме тим всім людям доброї волі ми в першу чергу зобов'язані основно вияснити нашу поставу, наші перспективи, щоб вони були з нами не тільки серцем, а й розумом, щоб переконалися, що наші дії не емотивні, а тверезо передумані політичні дії, виразно напрямлені до здобуття наших основних цілей.

Щоб переглянути шляхи нашої боротьби, зупинимося ще покоротці на наших генеральних заложеннях. Ми поставили собі девіз: через добробут, розквіт і ріст нації — до добра, щастя і розвою одиниці. Тому саме ми все підпорядковуємо ідеї нації, дбаючи про те, щоб паралельно з її розквітом кращало життя її кожного члена.

На тому місці підчеркуємо, що ми ніяк не розуміємо нації, як якогось боготворенного, абстрактного поняття, для якого одиниця має тільки все віддати, нічого від нього в заміну не дістаючи. Ні, під нацією розуміємо оту сокупність «всіх живих, мертвих і ненароджених», для якої ми працюємо і життя віддаємо, але і від неї одержуємо теж усе, що кожному, як одиниці, до його індивідуального розвою конечне. Саме в тому поєднанні розвою нації з розвоєм одиниці конкретизуються наші програмові заложення.

Кидаючи такий саме клич, ми станули на національній площині боротьби. Для нас українська нація є вихідною всіх чинностей і кінцевою всіх змагань. Ми висуваємо національні кличі, бо основно переконались на шкурі власного народу, що всі інші кличі: «класові», «всеслов'янські», «інтернаціональні» та інші є тільки на те, щоб обманювати народи і їх опісля закріпощувати. Ми бачимо, що саме національними шляхами йдуть усі передові нації. Вони в своєму нутрі переходять скорше чи повільніше всі конечні соціяльні пе-

реміни, напрямлені на покращення долі одиниці, а тим самим на оздоровлення національної спільности.

Ми пам'ятаємо, що французький народ в Великій французькій Революції скинув з себе перегнилі феодальні окови і, оздоровивши себе новими силами, створив нову суспільно-політичну систему, в якій плодотворніше змогли виявитися всі його творчі сили і яка повніше забезпечувала розвій одиниці і спільности. Відгуки цієї революції пройшли протягом XIX століття через цілу Європу, і кожний народ, оцінивши здорові кличі, які вона несла, пройшов і собі в своєму нутрі більш чи менш болісно потрібні переміни. Історія вчить нас, що ще в XVII ст. демократично настроєні англійці не допустили своїх королів до вдержування абсолютизму, а станули на шлях парламентаризму, який протягом цілих століть так успішно керував розвоєм Англії. Ми є свідками, як сьогодні, по другій світовій війні, проходять майже в кожній модерній державі глибокі суспільні переміни, що причиняються до оздоровлення поодиноких національних організмів. На наших очах проходить націоналізація банків і великого промислу в таких державах, як Франція, Бельгія, Голандія, а навіть в такій консервативній державі, як Англія. На наших очах московський народ повалив в 1917 р. реакційний царський суспільний устрій, щоб влаштувати себе краще, щоб краще використати свої творчі можливості. Що викинено тоді інтернаціональні кличі, так це окрема справа: їх викинено для підбою світа, та революція 1917 р. пішла великоросійським руслом. Вже Ленін сказав, що *російський* робітник врятував Росію від загибелі, а Сталін в 1945 р. офіційно здеклярував політику СССР, як російську національну політику. Так бачимо, що навіть усі ті псевдоінтернаціональні держави йдуть національними шляхами, кидаючи інтернаціональні кличі тільки для загарбання. Всі сьогоднішні держави, включно з СССР, стоять твердо на національних позиціях; то видно хоч би з того, що сьогоднішній твердій організації — «Об'єднані Нації» — признають, що праця тієї організації не йде добре, бо на перешкоді тому стоять «національні гордощі» поодиноких членів тієї організації. А як розуміти інакше нинішню русифікаційну політику «старшого брата» внутрі СССР. Отже, національні концепції аж ніяк не є перестарілі, а якраз сьогодні вповні актуальні, живучі, і нам, наразі, немає чого шукати інших концепцій.

З нашого національного становища аж ніяк не випливає національний егоїзм, негативна постава до всіх вселюдських ідей. Ні, навпаки, саме ми видвигнули вселюдські кличі: «Воля народам, воля людині!» Саме ми пропагуємо таку

міждержавну систему, що включатиме вільні, самостійні держави всіх народів, без супремацій більших над меншими. Ми знаємо, що до розв'язки міжнародних проблем треба приступити народам, як рівний з рівним, і віримо, що таким чином можна буде їх розв'язувати найкраще, а досягнення, так здобуті, протривають напевно довше, чим побудовані на принципі насильства. Саме ми спрецизували на III НВЗ ОУН наше позитивне ставлення до всіх народів, що замешкують українську територію. Тільки вороги сміють нас прирівнювати до юдоненависницького націоналізму німецького типу. Ми знаємо, що народ ізольовано жити не може, він живе серед інших народів; щоб уникати світових катастроф-воєн, він мусить приходити до порозуміння з усіма іншими народами і таким шляхом розв'язувати всі ті проблеми, які могли б нарушувати існуючу рівновагу.

Отже, шлях наш національний; та це ще не все; цей шлях революційний. Наша ціль — Українська Національна Революція. Тут постараємося вияснити, чому ми якраз вибрали революційний шлях.

Не аналізуючи ближче самого поняття «революція», яке інакше дефінюється большевиками, а інакше, наприклад, на Заході, ми подаємо деякі її основні, характерні прикмети, що відрізняють її від іншого типу розвоєвих процесів. Прикметами цими вважаємо: *переворот*, перестановлення або, як залюбки говориться, переоцінка цінностей, що виявляється в тому, що всі дотогочасні поняття, устроєві форми перестають існувати, а на їх місце приходять нові; *наглість*, стрибкоподібність, що протистоїть повільному, еволюційному процесові, процесові реформ, який триває довший протяг часу; *основність*,— що виявляється в *повному* переставленні *всіх* понять чи ладів, а не тільки заміні деяких із них новими; *сила*,— насилля, що є особливо характерною ціхою (рисою.— *В. С.*) політичних і суспільних революцій, а менше духових. Отже, як бачимо, поняття революції — це саме противне до еволюції, до реформізму, до законности.

Не треба, хіба, дискутувати, що всі ті українські групи, які активно стали на самостійницькому становищі, мусіли рівночасно приймати революційну плятформу. Ніхто, хіба, не повірить, щоб який-небудь із давніших окупантів України чи, може, тепер СССР, згодиться «законним шляхом» на «подарування» Україні самостійности. Тих, які так думали, не можна, хіба, поважно трактувати. Отже, лишився другий шлях — незаконний, протизаконний (очевидно, з погляду окупуючої держави), революційний. Ми станули на становищі, що самостійність України можна осягнути тільки по-

валенням насильно окупуючого режиму — тим самим ми визнали принцип політичної революції.

Та політична революція ще не забезпечує повністю тривалости нового, нами вибореного ладу. Нам конечне основно духове переродження українського народу, його повне мобілізування біля ідеї самостійности України; тільки те одне може нас запевнити, що наша перемога не буде короткотривала. Отже, нам конечна, побіч політичної, ще й духова революція українського народу. Через цілі століття накидав нам окупант не тільки свій політичний і суспільний лад, але й свою духовність. Всі найдрібніші прояви культурного відродження загальмовувалися горезвісними указами з 1876 р. і пізнішою поліційною цензурою. Коротенький період самостійности України в рр. 1918—20, і так сповнений нерівної боротьби на кілька фронтів проти загарбників, не вистачив до пророблення відстані цілих десятків, а то й соток років. Чергова російсько-большевицька окупація ніяк не осталась позаду російсько-царської, якщо йшло про намагання природного росту українського народу. Всі творчі українські сили спрямовується жахливим поліційним натиском у великоруське русло, кожний прояв самостійних розвоєвих тенденцій, хоч би тільки в духовій площині, визнається «відступством від лінії» та ліквідується Соловками чи Сибіром. Українцеві не вільно бути самостійником, йому не вільно вчитися своєї історії, йому забороняється плекати традицію, він може бути тільки «молодшим братом» свого «старшого брата» і виховуватися на історії та культурі того тільки «старшого брата». Душу українця викривлюється так, як цього дотепер ніхто в цілому світі ніде не робив. В найкоротшому часі оцей «молодший брат» має призабути все своє рідне, закинути всі свої мрії, ідеали, а жити виключно ідеями Великоросії. І не можна легковажити того денаціоналізаційного процесу, а навпаки — він сильно позначився в сьогоднішній духовності українського народу, тим більше, що він захоплює сьогодні не тільки, як давніше, верхушку, бояр і т. д., а деправує і низи, робітників і селян.

Ось чому для нас мало тільки політичної революції, нам конечна духова революція, що мусить попереджувати політичну революцію, її підготовляти і наступати по політичній революції і її закріпити. Вона не тільки не менш варта, а навпаки, більш варта від політичної революції, бо без неї політична революція зводилася б до ефемерного явища, якому дуже скоро прийшов би кінець. Якщо йдеться про наші програмові заложення в площині соціяльній, то ми твердо стоїмо на принципі добра й розвою та свободи кожної одиниці, і в

тих рямцях допускаємо деякі модифікації, які з бігом часу само життя накидає. Тому, однак, що добро і розвиток одиниці, на нашу думку, є осягаємий тільки в рямцях своєї самостійної держави, то від принципу самостійности України ми не відійшли і не відійдемо ніколи. Цей принцип став для нас святим поняттям.

Чи, однак, концепція наша, концепція національної революції є концепцією реальною? Щоб на це відповісти, покликуємося на факти з історії. Минуле XIX ст. принесло цілий ряд перемог якраз таким концепціям: по довголітній неволі визволилися хоч би такі народи, як італійці, серби чи греки, скидаючи з себе ярмо якраз шляхом революції проти окупантів. Закінчення першої світової війни приносить цілий ряд нових, молодих держав, яких народи революційним зривом вибороли собі самостійність на руїнах трьох давніх імперій (Польща, Угорщина, Чехословаччина, Фінляндія, Балтійські держави). А й сьогодні, чи не у висліді довготривалої визвольної боротьби стоять, може, на порозі самостійности індійці. Отже, з вищенаведеного ясно, що сама концепція не фіктивна, а побудована на твердих логічних заложеннях, сперта на численні історичні прецеденти.

Тепер зупинимося докладніше над сьогоднішніми перспективами нашої визвольно-революційної концепції. Наша перемога є зумовлена трьома чинниками:

1. Станом власних сил;
2. Станом сил ворога;
3. Міжнародною ситуацією.

Спробуємо переглянути всі ті три чинники, причому точку першу проаналізуємо після точок другої і третьої.

Щоб визвольна боротьба могла найти успішне завершення, сили ворога мусять бути сильно послаблені. Хто хотів би кидатися до повстання в той момент, коли його ворог є вистарчаюче сильний, був би неминуче приречений на провал. Тому саме й сьогодні з нас ніхто не кидає клича до визвольного повстання, бо такий клич був би нереальний. Сили СССР вистарчаюче сильні, щоб таке повстання здушити. Та сили держави, яка поневолює інші народи, не все такі самі, вони то більшають, то меншають. Моменти, які можуть серйозно розхитати пануючий режим, можуть бути:

а) зовнішнього або
б) внутрішнього порядку.

Зовнішній момент, що послаблює сили ворога, це війна, яка найчастіше приносить шанси для поневолених народів. Окупант, зв'язаний з зовнішнім ворогом, не має можливо-

стей протиставити народові, що визволяється, серйозних сил і тому вигляди на успіх, в такому випадку, сильно зростають, тим більше, що окупант має до діла тут з внутрішнім ворогом, який є куди грізніший від зовнішнього. Декілька прикладів з історії XIX та XX ст.ст. вкаже, як саме здобували народи свою самостійність, використовуючи війну, в яку був замішаний окупант. Сербський воєвода Юрій Карагеоргій, використовуючи війну між Росією і Туреччиною на початку XIX ст., виборює майже повну самостійність для Сербії. Ті ж самі серби, використовуючи в 1878 р. велике послаблення турків у новій війні з Росією, після розгрому турецьких військ під Плевною і собі кинулися на Туреччину, здобули Ніш і тоді вже остаточно визволилися з-під турецького ярма. Ту саму війну використали чорногорці і румуни; перші кинулись на Скутарі, другі на Відін; у висліді і одні, і другі стали самостійними державами. А скільки ж держав використало розвал або послаблення Австрії, Росії і Німеччини під кінець першої світової війни. Проти волі дотеперішніх окупантів повстають такі молоді держави: Фінляндія, Естонія, Литва, Латвія, Польща, Чехословаччина та Угорщина. Очевидно, що коли окупант стоїть на порозі повного розвалу, такі національні революції бувають деколи тільки політичними революціями, навіть без конечности збройного зудару. Так було, напр., з народами бувшої Австро-Угорщини в 1918 р. Вона не мала вже сили протиставитися збройно відосереднім стремлінням народів і мусила погодитися на їх самостійність. В інших випадках (Сербія в 1878 р.) допіру зброя вирішувала політичну незалежність поневолених. Також українці використали розклад Росії, проголошуючи в 1918 р. революційним шляхом Самостійну Україну.

Та окупант, послаблений зовнішніми чинниками (війною), може внутрішньо бути деколи такий слабий, що дає поневоленим вигляди на успіх. Таким прикладом може бути для нас, нпр., визволення греків з турецької неволі. Використовуючи внутрішній хаос в Туреччині, греки в 1821 р. почали визвольне повстання без жодної зовнішньої допомоги і у висліді довгої, затяжної боротьби вибороли собі в 1830 р. самостійність. В 1830 р., заскочені т. зв. лютневою революцією у Франції, бельгійці порвалися на тодішнього свого окупанта Нідерляндію, яка після завзятих боїв мусіла остаточно погодитися на створення окремої бельгійської держави. А як вміло використали італійські революціонери (Гарібальді) безладдя в Неаполітансько-сицилійському королівстві для справи об'єднання Італії. Мала Ірляндія під проводом Де-Валери завершила довговікову боротьбу проти Англії повстан-

ням в 1919—21 рр., яке закінчилось виборенням статусу домініону, а згодом і повної незалежности.

Другим співвирішальним чинником успіху революційної боротьби є міжнародна ситуація. Вона може бути союзником або ворогом поневоленого народу. Якщо міжнародна ситуація корисна для поневоленого народу, то вона рівночасно некорисна для поневолюючого, отже, стає союзником в боротьбі з окупантом. Союзника такого поневоленому народові відгукнути не можна, бо його фізичні засоби є звичайно слабші від засобів державного народу і він мусить використовувати всі ситуації для їх побільшення. Корисна міжнародна ситуація обмежується деколи тільки до виявів симпатій публичної опінії для народу, що бореться за волю, а деколи зате може привести до неофіційної чи навіть офіційної допомоги з боку держав, яким залежить на послабленні чи навіть розвалі поневолюючої держави.

Класичним прикладом значення міжнародної ситуації для виборювання незалежности є боротьба греків за самостійність з початком XIX ст. Грецьке повстання проти турків прихилило опінію цілої Європи на свою сторону. Цілий ряд філогеленських комітетів організував грекам допомогу грішми, а то й добровільцями. Опінія Європи була так сильно змобілізована, що найбільші люди тих часів активно включалися в боротьбу по стороні греків (Байрон). Ця опінія так вплинула на уряди Англії, Франції і Росії, які й так були заінтересовані в послабленні Оттоманської імперії, що вони дали грекам військову допомогу, розбиваючи єгипетську фльоту під Наваріно. Це рішаюче вплинуло на хід повстання, яке через два роки скінчилося повною перемогою повстанців.

Деколи міжнародна ситуація стає таким вирішальним чинником, що сам народ дуже малим вкладом власних сил осягає перемогу. Таким прикладом можуть бути держави, що повстали по першій світовій війні на схід від Німеччини та Австрії, як, напр., Чехословаччина, Балтійські держави. В інтересі держав-переможців Англії та Франції було тоді створити на сході від Німеччини держави, які могли б протиставитися зростові Німеччини, а крім того, бути запорою перед большевизмом, що йшов на подбій Європи. Тому новоповсталі Балтійські держави, Чехословаччина і Польща дістали повну підтримку, до мілітарної включно, без якої, напр., молода Польща опинилась би скоро в рямцях СССР. Міжнародна обстановка може бути навіть одиноко вирішальною, в рідких, зрештою, випадках. Так було, напр., у Вестфальському мирі в 1648 р., коли створено незалежну Швейцарію. Та при всьому тому треба відзначити, що міжнародна

ситуація є нестійка, вона постійно міняється, і ті народи, які розраховують виключно на неї, можуть так само скоро зійти з поверхні державного життя, як скоро і несподівано вирінути.

Так, як міжнародна ситуація співвирішально впливає на успіх боротьби недержавного народу, так теж і та боротьба може і собі відповідно діяти на міжнародну ситуацію і її для себе прихилювати. Прикладом тут може бути визвольна боротьба греків, про яку ми саме згадували. Впливає на міжнародну опінію поневолений народ шляхом організування відповідної інформації та пропаганди для своєї визвольної акції. В демократичних державах уряди є більше чи менше виразниками публічної думки, отже, відповідно поставлена пропагандивна акція може з бігом часу прихилювати і урядові круги для справи визволення поневоленого народу, тим більше тоді, коли це збігається з користями для цієї держави.

На черзі доводиться обговорити третій, по-нашому найважливіший, фактор успішної визвольної боротьби,— *власні сили.* Якщо народ не зорганізує своїх власних революційних сил, він може стати щонайвище об'єктом міжнародних спекуляцій поміж великодержавами, а не стає ніколи підметом в тій грі; ним торгують, не питаючись його самого. Коли, зате, народ зорганізує свої власні сили і веде активну боротьбу за своє визволення, з його словом мусять числитися всі, що грають на міжнародній політичній біржі і то тим більше, чим більші сили потрапить виявити у своїй визвольній боротьбі. Добре зорганізовані революційні сили народу, а ще краще кількох народів, поневолених окупантом, можуть деколи перерішити перемогу навіть і незалежно від міжнародної кон'юнктури. Можемо бути певні, що коли б усі поневолені та загрожені Москвою народи або хочби тільки *цілий* український народ вів таку завзяту боротьбу проти Кремля, як її веде та частина народу, що пішла за покликом революційного проводу, перемога була б рішуче за нами. Отже, виходить, що навіть сьогодні справа нашої перемоги залежить не так від сил ворога, як саме від наших власних сил.

Історія дає нам дуже багато прикладів, коли саме власні сили вирішували повністю визвольну боротьбу. Так було з греками, що з початком XIX ст. без жодної зовнішньої допомоги кинулись до повстання проти Туреччини на те, щоб за кілька років осягнути повну перемогу. Те саме з сербами, що також під проводом Юрія Карагеоргія і Милоша Обреновича здобули великі вольності для Сербії на те, щоб за кількадесять років добитись повної незалежности. Ірляндці, виключно власними силами, приневолили в рр. 1919—21 Англію до

капітуляції і признання їм статусу домініону, як етапу до повної суверенности. Після першої світової війни ми бачимо виразно, що в середній і східній Европі заіснував саме такий стан, який відповідає зорганізованим силам повстаючих тоді держав. Ніхто не «робив» між ними порядку — всі версальські договори і ліги націй санкціонували тільки заіснувавші етапи. Поляки самі закреслили собі границі в боях з українцями, литовцями і большевиками. Так само у висліді постави народів і їх сил повстала Фінляндія і інші держави. І, нікуди правди діти, що саме у висліді слабо зорганізованих українських самостійницьких сил Україна опинилась під чужою окупацією.

Сили ті мусять бути більше або менше зорганізовані, залежно від сподіваного тиску імперіялістичної держави, що намагається поневолити чи вдержати в поневоленні даний народ. Ми — українці — знаємо з історичного досвіду, що наші сусіди росіяни і поляки використовували всі нагоди, щоб нас поневолити, і що тиск їх в тому напрямі все був дуже сильний; з того саме випливає для нас висновок, що наші власні сили мусять бути дуже сильно зорганізовані, щоб ми могли остаточно визволитися з-під опіки «старших братів» чи «західних сестер». Всі міжнародні кон'юнктури не здадуться ні до чого, навіть розвал червоного Кремля не приведе до перемоги, якщо український народ не буде внутрі зорганізований і зцементований до боротьби за свою самостійність, бо прийде на зміну червоному Сталіну якийсь інший володар в Москві, що напевно сягне знову по «отечественные» землі свого «молодшого брата». Досвід з 1917—20 рр. не може пройти для українського народу без висновків на будуче.

Ми переглянули коротко всі ті три основні чинники, які вирішують про перемогу поневоленого народу: власні сили, сили ворога і міжнародна ситуація. На міжнародну ситуацію може поневолений народ тільки дуже незначно впливати; цей фактор лежить в основному поза засягом його впливів. Зате найбільше від нього самого залежить організація власних сил. Всяке недомагання на тому відтинкові він мусить приписати сам собі. Тому стане тепер ясно, чому українські революціонери ставлять головну ставку *на власні сили*, а відкидають ставку *на інтервенцію*, бо саме організування власних сил і постійне їх підчеркування дає можливість, а то й певність при корисній кон'юнктурі та послаблених ворожих силах — здобути незалежність і її вдержати. Зате концепція *на чужі сили* ставить український народ як предмет в міжнародній торгівлі, послаблюючи його активність і підметність. Концепція власних революційних сил не дозволила

б українському народові скапітулювати в такій корисній ситуації, яка трапилась вже в 1918 р.

Під тими силами не треба розуміти тільки матеріальних сил, тут куди важнішими силами є моральні, духові, бо вони є тривкою підбудовою визволення нації і закріплення самостійної держави. Матеріальні сили мають вартість остільки, оскільки знайдуться в руках зорганізованої і об'єднаної довкруги однієї ідеї спільноти. Ми добре пам'ятаємо, що під час визвольних змагань 1917—23 рр. матеріальні засоби, які були в наших руках, не були менші від засобів большевиків, але большевики зуміли тоді зорганізувати довкруги своєї ідеї сильну духову спільноту, що перемогла в зустрічі з українським самостійницьким світом. В першу чергу нам потрібна духова революція, щоб пориватися на будову власної держави; з українця в етнографічному понятті зробити українця в політичному понятті, українця-державника, українця-революціонера, що в усіх своїх починаннях руководиться в першу чергу поглядами на добро визвольної справи, а не особистими поглядами. Тільки після такої революції, коли цілий український народ як моноліт буде об'єднаний ідеї самостійности, можна бути спокійному за долю України. Вона стане самостійною при найближчій кон'юнктурі і самостійности тієї вже не втратить.

І ми, саме тепер, є свідками тієї духової революції українського народу, яка проходить під керівництвом збройного підпілля. Революція така коштує жертви, великі і цінні жертви. Та вже і історія навчає нас, що такі духові революції відбувалися тільки і виключно коштом крові найкращих синів народу. Італійці кров'ю платили в повстанні проти Австрії в рр. 1848—49, що, хоч і пройшло невдачно, то все-таки єднало всіх італійців довкруги ідеї об'єднання Італії, що через 10 років дало їм повну перемогу. Польща, від часів розборів, вела самостійну боротьбу проти займанців, а в рр. 1831 і 1863 у повстанні проти Росії втратила дуже багато своєї національної еліти, та, проте, в 1918 р. не тільки осягнула самостійність, але зараз же оперлася наступові червоної Москви. Ірляндія цілі довгі століття вела безперервну боротьбу проти Англії, у висліді якої весь ірляндський народ у вирішні моменти станув по стороні борців за самостійність і, вкінці, таки виборов її. Зате народи, які не платили жертвами за свою визвольну справу, не змогли зробити цієї ідеї — центральною ідеєю в житті народу і не осягнули своєї самостійности, та й немає ніякої певности, що в разі досягнення зуміли б її вдержати (напр., білорусини). Ті народи платять своєю кров'ю, але за чужі справи. Вони допомагають

імперіялістам в завоюванні, ціною своєї крові, щораз, то дальших земель і поневоленні щораз, то нових народів.

Український народ платив і платить жертвами за свою духову революцію, за об'єднання всіх своїх синів довкруги ідеї самостійности України. Вже Шевченко за свої сепаратистичні вірші платив службою в солдатах і засланням в Московщину. Визвольні змагання 1917—1923 рр. покінчилися також невдачею. Десятки тисяч найкращого українського елементу заплатили своїми головами в обороні самостійности України. Виходило б,— баланс від'ємний, люди погинули — цілі не осягнули... Саме ті невдатні визвольні змагання принесли великанське духове відродження української нації. Негайно по програній на всіх українських землях повстають революційні організації для продовження боротьби за самостійність України (УВО, ОУН, СВУ, СУМ). Починається боротьба на культурному та господарському відтинкові за відірвання від окупанта навіть серед рядів тих, що декілька років тому йшли разом з ним за «робітничу державу» (Хвильовий, Скрипник, Волобуєв). Свідомість, що тільки самостійна українська держава може дати повні розвоєві можливості та максимальні свободи народові, захоплює щораз, то ширші круги українського громадянства. Так, як перед першою світовою війною ще дуже широко були розповсюджені різні ідеї автономії України, всеслов'янської федерації і т. п., так тепер в українській політичній думці існує тільки одне поняття: *самостійність*.

Друга світова війна дає новий могутній поштовх українській визвольній боротьбі. Проголошення самостійности 30 червня 1941 р. наперекір новому окупантові, створення УПА, УГВР і боротьба з обома наїзниками, яка своєю героїкою перевершила все знане досі в історії України — це все висліди і, одночасно, продовження тієї духової революції, що мусить стати підбудовою реальних успіхів.

І оскільки сьогодні ми ще не здобуваємо безпосередньо української держави, то, зате, здобуваємо її в духовній площині, ведемо ту боротьбу, яка мусить бути проведена за повне духове оновлення. Тому грубо помиляються ті, які кажуть, що ми програємо. Ні, ніколи! Ми програти взагалі не можемо, якщо наша боротьба й надалі буде такою геройською. Ми могли б програти нашу гру, остаточно скомпрометувати ідею незалежности України тільки тоді, якщо б ми скапітулювали, і ворог це добре знає.

Всіми зверненнями українсько-російського уряду, всіми грозьбами і просьбами «міністрів ВД» («внутренних дел».— *В. С.*) старається він заломити революційне підпілля в його

ідейності та поставити його навколішки. Та український революціонер, свідомий ціни своєї жертви, свідомий обов'язку, який поклала на нього нація в ту важку годину, понесе прапор геройської боротьби до останнього навіть чоловіка, коли б судила так доля. Він знає, що його кров марне не пропаде, що так, як його покликала кров борців, які згинули під прапорами визвольних змагань 1917—23 рр. і революційних організацій після тих змагань,— його кров покличе тих молодих, що сьогодні тільки приглядаються нерівному боєві. Вони переймуть прапор революції в свої руки, якщо останньому сьогоднішньому революціонерові треба було б загинути, і використають кожний догідний момент для виведення народу на шлях самостійного життя.

Серпень, 1946 р.

Копія. Машинопис.
ЦДАВОВУ: Ф. 3833.— Оп. 1.— Спр. 210.— Арк. 41—49.

ІМЕННИЙ ПОКАЖЧИК

Авдієвський Іван («Столбинов») — 437
Авушко Яків — 150
Адамчук Микола («Чапля») — 429
Айкерн — 253, 255
Александрович Дмитро — 247
Алексієнко Петро («Правда») — 437
Алексієнко Яків («Алексіїв») — 437
Алексіяну — 357
Алчевська Наталія — 46
Амброжко Франко — 398
Андреєв — 114
Андреєв Михайло — 443
Андрусяк — 253
Анісімок Іван («Березенко») — 443
Аніщенко — 96
Анна — 250, 251
Антоненко-Давидович Борис — 408
Антонеску Іон — 357, 358
Антонюк («Клеч») — 129
Антощук Микита — 127
Арібаров Ашарала — 444
Аркас Микола — 251
Артюхов — 147, 155
Астремський Григорій — 245

Бабенко Кирило — 334
Бабій Сава — 424
Бабковський —72
Багалій О.— 48
Багмет Андрій — 100, 103
Баєр — 253, 254, 255
Бажан Микола — 296, 408
Байда — 57, 58, 59, 60, 61, 62
«Байда» — 149, 163, 164
Байрон Джон Гордон — 458
Бак Теофіль — 243
Бакало Іван — 46
Баклан Сергій («Горобець») — 431

Балінський — 40
Бандера Степан — 7, 8, 9, 15, 16, 17, 18, 24, 27, 54, 55, 56, 57, 77, 107, 122, 136, 175, 177, 182, 192, 201, 202, 203, 204, 206, 210, 217, 222, 223, 224, 227, 228, 231, 239, 240, 246, 254, 255, 259, 262, 263, 264, 265, 287, 290, 292, 306, 349
Барабайов Бетмерза — 445
Барабаш Арсеній («Бурий») — 445
Барабаш Гриць — 242
Барабаш Микола («Небувалий») — 437
Барашков — 123, 124
Барвінський Олександр — 240
«Барс» — 279
Басинський — 126
Бачинський — 261
Бегма Василь — 9, 12, 27, 69, 85, 86, 90, 92, 94, 95, 114, 148, 153, 166, 167
Безкоровайний Іван — 437
Безкоровайний Матвій — 437
Безпалова Марія — 246
Беленьков — 236
Бендин Михайло — 246
«Береза» — 11, 87
«Береза» — 279
Березняк Демедь — 122, 125
«Берестець» — 112
Берковський — 100
Бернада Михайло — 246
Бешибник (Бошлібник) Василь («Беркут») — 208, 219
Биць Володимир — 246
Бідованець — 398
Бідун Василь — 403
Біленький — 242
Білецький Григорій («Железняк») — 442
Білик Володимир — 246
Білик Олена — 219
Біндер — 325
Близнюк Микола («Перець») — 431
Блохін Ю.— 47
Блянюк Володимир — 246
Бобров Володимир («Радіо») — 430
Богдан — 250
Богомолець Олександр — 296
«Богун» — 149, 162, 360
Богун Семен — 121
Бойко Дмитро («Тетеря») — 437

Бойленко Анатолій («Стріла») — 429
Бондар — 151
Бондар Олексій («Чорнота») — 443
Бондар Сергій — 348
Бондарець Арсентій —127
Бондарчук Семен («Смілий») — 428
Бондуро Мирон — 87
Бораннік Яків («Дубовенко») — 431
Бордаков Іван («Соловей») — 438
Борис — 403
Борисюк-Дубов Сергій — 96, 97
Бородачов — 54
Боровець, проф.— 97
«Боровий» — 95
Борщевський Кіндрат — 126
Борщевський Павло — 126, 127
Бравчук Василь («Пістолет») — 428
Брагинець Іван («Хмара») — 437
Бречко Олександр — 234
Бречко Сергій — 234
Бринський («дядя Петя») — 12, 96, 97, 98
Бринський, проф.— 142
Бужан Олександр («Гром») — 430
Булава Назар — 150
Булах Євтух («Чекол») — 10, 65
Булдовський (митрополит Феофіл) — 45, 48, 195
Бульба-Боровець Тарас («Пістриченко») — 8, 10, 17, 28, 52, 54, 64, 65, 94, 95, 117, 118, 138, 178, 199, 204, 205, 206, 207, 222, 224, 225, 226, 227, 228, 229, 231, 287, 289, 290, 294
«Буревій» — 279
«Бурлак» — 161
Бурун Борис — 271
Бутько — 93

Вайденко К.— 101
Вакарчук — 357
Валера де — 457
Валієв — 138
Варавва — 48
Варепа Василь («Незнаний») — 427
Василюха Михайло — 246
Васильченко І.— 101
Васінько Сергій («Чайка») — 427
«Васюк» — 164

Васьківський — 40, 46, 47
Васько Осип — 246
Ведут — 348
Величко Микола — 212
Веретенченко Олекса — 48
Верещак — 11, 89, 115, 136
«Верещака» — 279
«Верчик» — 278
Вершигора Петро — 128, 130
Ветухов Михайло — 36, 40, 44
Видмич — 40
Видний Гавриїл («Азот») — 443
Видний Іван («Плебій») — 443
Винник Андрій («Сагайдачний») — 431
Винниченко Володимир — 34, 123
Висоцький Марко («Скрипка») — 438
Витвицький Роман — 241
Витюк Олена («Дарка Хмара») — 219
Витязь — 40, 46, 49
Війтик Андрій — 245
«Вітер» — 141, 149, 161
Вітик Семен — 245
Власенко — 335
Власов Андрій — 332, 333
Вовк — 11, 89
Вовк Володимир — 245
Вовчук Павло — 127
Вовчук Роман — 125
Война Олександр — 436
Войнаровський Яків — 235
Войнов Іван («Горобець») — 237, 443
Волобуєв Михайло — 462
Володимир Великий — 263, 267
Волошин Р.— 261
Волошиновський Степан — 241
Воробець Іван — 398
«Ворон» — 129, 140
«Ворона» — 136
Ворона Василь («Ворон») — 438
Ворона Дмитро («Вяткін») — 438
Вороненко Олексій («Гроза») — 436
Воротников — 13
Ворошилов Климент — 67
В'юн Галина — 100, 101, 102

Гаврилюк Іван («Ткач») — 428
Гаврильчук — 151
Гаврищук — 136
«Гайворон» — 412
Гайдай Зоя — 296
Гайдучек Іван — 141
Гак Анатоль — 48
Галай Михайло — 398
Галайда — 246, 247
«Галайда» — 278
Галатин Михайло — 243
Галицький — 96, 97, 98
«Галушка» — 77
Галь Михайло — 390
«Гамалій» — 149,160
Гамоненко Кость («Зима») — 438
Ганзюк — 138
Гарабач Євген — 215
Гарабож — 222
Гаран Феодосій — 37
Гарібальді Джузеппе — 457
Гарман Іван — 245
Гармаш — 46, 47, 48
«Гармаш» — 17
Гарчев Андрій («Сорока») — 429
Гасин Олекса — 240
Гахман Микола — 393
Герасименко Ілля — 126
Гивель Іван — 245
Гібц — 348
«Гіллястий» — 279
Гіммель — 217
Гінц — 348
Гіренко Іван — 127
Гіренко Петро — 127
Гіренко Трохим — 124, 125
Гітлер Адольф — 27, 43, 49, 63, 108, 111, 131, 132, 146, 177, 185, 231, 239, 255, 263, 307, 327, 330, 331, 342, 356, 369, 370, 378, 383, 400, 401, 421, 424, 425, 426
Гнатевич — 259
Гнідик Юрій — 245
Гнідой Василь («Дроботенко») — 436
Гобер Ярослав — 246
Гога О.— 355
«Годун» — 136

Годунько — 51
Голісьмо Діжожель — 445
Головка Марія — 246
Головко — 240
Голота — 300
Голота Остап — 427
Голояд Петро — 398
«Голуб» — 278
Голубов Микола («Туров») — 443
Гольц — 335
«Гомін» — 17
Гончаренко Галина — 245
Горбань — 341
Горбань Микола — 37
Горбач Іван («Литвин») — 438
Горбовий Володимир — 242
Гордієнко Іван («Чорногора») — 238
Горинь — 136
Горія Сіма — 357, 358
Горліс-Горський Юрій — 57, 348
Горн Павло («Голуб») — 438
Горняк — 25
Горобець Василь — 126
Горобець Лукаш — 127
Горобець Микола («Желізняк») — 431
Горський Костянтин — 202
«Гострий» — 161
Готь Ярослав — 246
Грабар Іван — 241
Грабчак — 116
Градицька Горпина — 121
«Грамітон» — 279
Гребенюк Петро («Сагайдачний») — 431
Гребінка — 40
«Гребінка» — 136
Гречуха Михайло — 132, 155, 374, 407
Гриб — 72
Грига Степан — 99, 101
Гринько Микола — 374
Гриньовський — 261
Грицай — 243
Грицай Дмитро — 223
«Грім» — 278
Грінченко — 35, 36, 39, 40, 146
Грінченко Павло — 99

«Гроза» — 278
«Грубий» — 278
Грушко — 169
Губернат Василь — 241
Гуменюк — 140
Гунчак Тарас — 173
Гусаковська Галина — 121
Гусаковський Іван — 121
Гуторов Володимир («Пугачов») — 443

Дайнер Іван — 264
Даниленко — 77
Даниленко — 101
Данишевський Андріан — 125
Данько — 138
Дарця — 248
Девосер — 261
Дегтяр — 101, 102
Дейнека Степан — 282
Дейнеко — 100, 101
Дейнеко Семен — 142
Дейсун Г.— 152
Демидовський Іовлій («Орілець») — 431
Демченко Марія — 296, 409
Демченко Мефодій («Крук») — 438
Демчук — 54
Дем'ян Василь — 14
Дем'яненко — 140
Денисенко Карпо («Борисенко») — 438
Денисовець Юхим — 428
Деньчуй Іван («Обрій») — 438
Дергач — 101
«Дериш» — 136
Дзерович Богдан — 242
Дзюба Григорій («Гупало») — 432
Дзюбенко Максим («Снігур») — 438
Дигус — 100, 103
Дикий Андрій — 26
Дідженко — 46
Діонісій, митрополит — 44
Діхнич Іван («Гайовий») — 431
Дмитерко Андрій — 245
Дмитерко Іван — 245
Добровольський Семен («Жолудь») — 427

Доленко Володимир — 7, 34, 35, 36, 38, 39, 40, 41, 42, 43, 44, 45, 47, 48, 49, 195
Доля — 14
«Дон» — 278
Донець Михайло — 296
Донцов Дмитро — 34
Дорош — 137
Драгаліна — 358
Драйн — 195
Дрига Петро — 37, 46
Дроб'язко Андрій («Степаненко») — 431
«Дуб» — 279
Дубина Микола — 54
Дубовий — 138
«Дубровець» — 136
Дубровський — 140
Дубровський Василь — 35, 36, 40, 41, 45, 47, 48, 49, 195
Дубчак Федір — 442
Дуни Г.— 356
Дутко Іван — 217
Дядюра Харлампій — 26
Дячук Гнат — 143

Енгельс Фрідріх — 406
«Еней» — 138, 149, 161
Еренбург Ілля — 409

Євтушенко Федір («Красний») — 438
Єзерський Олександр — 46,47
Єременко — 26
«Єромщень» — 11, 87

Жалинський Григорій («Чабан») — 431
Жарко Олексій («Сосновик») — 443
Желіско Радислав — 246
Жовтий Григорій («Угадай») — 438
Жогавиця Йосиф — 391
«Жук» — 279
Жук Герасим — 9, 10, 64
Жуков Георгій — 91, 144
Журба Іван («Орленко») — 438

Забарний Василь («Дуля») — 432
Заболотний — 40
Заборовець — 263
Завгородній Андрій («Ластівка») — 427
Загайкало Василь — 246
«Заграва» — 136
Загурський Іван («Відомий») — 427
«Задунаєць» — 279
Зайцев Дмитро — 46
Залізняк — 412
«Залізняк» — 279
«Запорожець» — 279
Запорожченко — 48
Заровний М.— 183
Засипкін Олександр («Барандюг») — 432
Захаров Олександр («Байда») — 236
Захарченко Володимир («Всесвітній») — 431
Захарченко Іван («Ольвач») — 432
Захарчук Сергій («Голуб») — 427
Заячківський Михайло («Заєць») — 428
Здерук Іван — 121, 122, 124, 125, 126
Здерук Сила — 127
Зелений Михайло — 127
Зирянов — 14
«Зіна» — 57
Зінчук Г.— 137
Зірий Іван («Явір») — 438
Золотухін Олександр («Хмара») — 443
Зубар Петро — 40, 46
Зубик Василь — 245
Зубко Григорій — 246
Зуф — 350

Іваницький Борис — 241
Іванов — 55
Іванов Іван («Білорус») — 442
Іванчук Василь — 212
Івахінко Микола («Око») — 438
Івахнюк — 242
Іващенко Василь — 246
Ігнатишин Володимир («Запорожець») — 445
Ізмайло Захар («Знайда») — 436
Іларіон — див. Огієнко Іван
Ільїцький Анатолій — 121

Ільницький Роман — 241
Ільчук Анатолій — 152
Ільчук Любов — 152
Ільчук М.— 152
Ільчук Ніна — 152
«Іскра» — 136, 411, 412
Іщенко Григорій («Нечай») — 436
Іщенко І. — 47
Іщук Тарас — 122, 123, 124

Йонец Казимир — 403

Каганович Лазар — 145, 204, 374, 399
Калинченко Степан («Шуляк») — 439
Калінеску Арманд — 357, 358
Каліщ Костянтин («Чифик») — 440
Калюжний Павло («Кавказький») — 439
Каноніва — 394
Канюка («Богун») — 176
Каплун Дмитро («Яровий») — 432
Капуста Микола — 241
Капустенко Павло («Спарт») — 445
Каравлонов Іван («Кольцо») — 430
Карагеоргій Юрій — 457, 459
Карась — 77
Караульщик Антон — 124
Карбенко Петро («Дунай») — 439
«Карий» — 285
Карло, король Румунії — 356, 358
Кармелюк Устим — 121
Карнаухов — 261
Карощук Іван («Береза») — 436
Карпенко Іван («Дятел») — 432
Карпенко Петро («Паляниця») — 433
Карпов Микола («Буйний») — 432
Картаусь Іван («Кахан») — 436
Картухін — 96
Касян Григорій («Явір») — 432
Касяненко Микита («Заєць») — 432
Катерина II — 399, 409
Каток Степан («Катовський») — 439
Качковський — 235
Качмар Кузьма — 216, 309

Качмарський Володимир — 245
Качур Павло — 398
Квартиренко (Кватеренко) — 115, 159
Квасниця — 261
«Квітко» — 278
Кекало — 40
Кендцирський («Яворський») — 184, 185
Керзон Джордж Натеніел — 234
Керод Богдан — 246
Кизя Лука — 69, 117
Кирилюк Василь — 136
Кирпиченко — 152
Кисіль Микола («Дніпро») — 429
Киченко — 127
Кіляр Марія — 246
Кіров Сергій — 346
Кіселик Павло («Активний») — 443
Кіцера Омелян — 241
Кіцінгер — 107
Клим — 203
Клим («Кармелюк») — 411, 413
Климишин («майор Йост») — 254, 255
Климів Іван («Легенда», «Семен Судьба») — 201, 216, 242
Климчук Антон — 124
Клейст (Кляйст) Евальд фон — 318
Ключ («Браво») — 129
Ключник — 348
Книш — 57
Кобельник Федір — 217
Ковалевський Петро — 37
Коваленко — 25
Коваленко — 51
Коваленко Михайло («Шишка») — 439
Коваленко Федір («Оріх») — 432
Коваль — 25, 33
Коваль Євген — 246
Коваль Йосафат — 246
Ковальов — 147
Ковальський Василь («Копа») — 223
Ковальчук — 175
Ковальчук — 235
Ковальшин Степан — 212
Ковенко Антон — 67
Ковера Олександр («Корнійчук») — 237, 427
Ковпак Сидір — 12, 13, 27, 79, 91, 236, 237, 397

Ковтенюк Микола — 387
Ковтун — 46
Ковтун Михайло («Яструб») — 439
Кодряну Зеля — 355, 356, 357, 359
Кожан Федір — 246
Кожедуб Іван («Наливайко») — 439
Кожухівський Микола («Безрідний») — 238
Козак Юрко — 245
Козар Андрій («Тигр») — 436
Козачек Оврам — 151
Козій Теодор — 246
Козок Дмитро — 423
Колашник Микола («Правдік») — 432
Колбун Я.— 93
Колесів Сергій («Струнký») — 445
Колесник Петро («Бурлак») — 444
Колін Василь («Дубовик») — 432
Колісник — 348
Коляда — 238
Комар Олександр («Купчик») — 433
Комаринський Іван — 217
Комарівський Микола — 126
Комаха Антон — 127
Комаха Тодось — 127
Комишенко Максим («Соколенік») — 432
Компажський Леонід («Брут») — 437
Коник — 37, 49
Коновалець Євген — 16, 224, 239, 265, 335
Кононенко — 49
Конотоп Михайло («Потоп») — 237, 430
«Кор» — 112, 136
Кордонець Олександр («Байдак») — 445
Кордуба Дем'ян («Ромко») — 219
Корж Назар («Сорока») — 439
Коритник — 122, 123, 124, 126
Корнієць Леонід — 8, 15, 132, 374
Корнійчук Олександр — 296, 298, 374, 407
Коробенко Ігор («Заєць») — 439
Коробов Леонід — 13
Король Василь («Карась») — 427
Короткий Григорій («Повар») — 432
Коротченко Дем'ян — 94, 99, 146
Косик Володимир — 173
Костельник Гавриїл — 16
Костик Володимир — 211

Костишин — 240
Костр[...] Юрко — 16
Костюшко Тадеуш — 286
Костяк Олексій («Чапаєв») — 439
Косцюк Ігнат («Голуб») — 439
Кот Микола («Ватров») — 432
Кот Федось («Кравченко») — 433
Котельницький Йосип — 211
Котляревський Іван — 336
Кох Еріх — 23, 28, 43, 52
Коцюбинський Юрій — 374, 408
Коштелін Григорій («Бомба») — 443
Кравець Настя — 403
Кравченко — 46
Кравченко — 355
Кравченко Микола («Сорокін») — 439
Кравчук — 49
Кравчук Євген — 212
Кравчук Іван («Чіпка») — 437
Крамар Олексій («Купчик») — 433
Крамаренко Олексій — 40, 41, 42
Крейтер — 56, 58, 59, 60
Кривенко — 37, 39, 49
Кривенко Ілля («Чайка») — 432
Кривецький — 40
Кривомаз — 48
«Кривоніс» — 279
Кривоший Іван («Кривда») — 439
Кривоший Микола («Сокіл») — 439
Кримінський Петро — 126
Крип'якевич Іван — 240
Круглов — 145, 146
«Крук» — 112, 136
Крушець Нестор — 127
Кубійович Володимир — 19, 259, 260
Кубленко — 56, 58, 59, 60
Кублицький — 41, 42
Кубрак Гнат («Шаміль») — 439
Кубрак Михайло («Василенко») — 439
Кубрак Михайло («Вольний») — 439
Куза А.— 355
Кузнєцов Сергій — 166
Кузьмик — 195, 201
Кузьминський Олександр — 223
Кукурудза Оверко — 122, 124, 125

Куліда Василь («Боцман») — 439
Кульчицький — 261
Кульчицький Дмитро — 241
Кульчицький Михайло — 241, 261
Куницький Роман — 246
Кунць Михайло — 390
Курінний Олекса — 246
Кусенко Микола («Хвиля») — 433
Кусенко Савка («Ластівка») — 432
Кучер — 278
Кучеренко Ігор («Ігорський») — 444
Кучеренко Пилип — 26
Кушнір Василь («Чапай») — 439
Кушнір Юрій — 246
Кушхов — 85

Лавренюк Олексій («Ягода») — 436
Лаврів Роман — 243
Лазорко Михайло — 242
Лазуренко Михайло («Різняк») — 428
Лакусти (брати) — 393
Ларін Кирило («Ліщина») — 427
Латишевський Олександр — 212
Ле Іван — 296, 298
Лебединський — 47, 49
Лебедь Микола («Семен (Максим) Рубан») — 4, 11, 88, 92, 136, 240
Лебідь-Юрчик — 241
«Левадний» — 164
Левецький Демид — 122, 127
Левицький В. — 25
Левицький Михайло — 246
Левченко Віктор («Ворон») — 436
Левченко Олександр («Веселий») — 440
«Легенда» — 87
«Легенда» — див. Климів Іван
Ледвішка Федір («Жвавий») — 433
Леник Володимир — 212
Леник Павло — 212
Ленін Володимир — 55, 316, 345, 376, 399, 406, 408, 409, 453
Леснак Михайло («Надійний») — 429
Лех Осип — 246
Лецик Павло («Бєлкін») — 433

Липський Ігор («Непитай») — 429
Лисенко Трохим — 296
«Лисий» — 136
Лисий Володимир — 240
Лисник Віталій («Свисток») — 440
Лисуха Микола («Діброва») — 433
Литвин Дмитро («Зуй») — 440
Литвиненко Василь («Сосна») — 444
Литвиненко Віктор («Дмитренко») — 440
Литвиненко Миколай («Байда») — 436
Литвинов Ігор («Яструб») — 433
Лиходько — 264
Лицюк — 262
Лобосенко Олексій («Стецько») — 443
Логвинов («Патефон») — 96, 97
Логвинтович — 197
Лозицький Іван — 246
Лопух Дмитро — 243
Луганський Микола («Соловейко») — 430
Лугвиненко Іван («Брова») — 427
Луговий — 412
Лузан Ілля («Голуб») — 440
Лук'яненко Юрко («Степовий») — 440
Лупеску — 356
Луцик Іван — 246
Любай Олександр («Черкес») — 237, 430
Любченко Аркадій — 48
Любченко Панас — 296, 374, 408
Любченко Федір («Печура») — 440
Лютий (Грозний) Іван — 406
Лях Іван («Орел») — 440

Магомет — 96, 97
«Мазепа» — 129, 136
Майборода Анатолій («Бондаренко») — 440
Майстерук Михайло («Ярослав») — 436
Макаренко — 136
Макаренко Іван («Ілляшенко») — 440
Макогон Петро — 127
Макогон Яків («Разумовський», «Мокрієвський», «Мак-Коген») — 185
«Макс» — 96, 97, 98, 99
«Максим» — 343
Максименко Іван («Орел») — 440

Максимюк Іван («Шипшина») — 443
Маласич Михайло («Журавель») — 440
Малашенко Григорій («Зозуля») — 440
Маленький Іван («Орлик») — 440
Малий — 27
Малиновський — 350
Маликов — 27
Маловик — 61
Маловічко Борис («Наливайко») — 444
Малярик Віктор («Ярмак») — 440
«Манах» — 278
Маняк (Маніяк) Василь — 216
Маринюк — 83
Маринцов Євген («Хома») — 433
Маріненко — 336
Марітчак О.— 261
Маріцак Володимир («Дружний») — 443
Маріян В.— 25
Марко Дмитро («Кравченко») — 201
Маркс Карл — 406
Мартиненко — 40
Мартиненко Микола («Громкий») —433
Мартинов — 23, 28, 92, 93, 113, 114, 117
Мартюк Іван — 241
Маругий Василь («Байда») — 440
Марунчак Михайло — 212
Марушкін Михайло — 53
Марущак Григорій — 127
Марченко — 169
Марченко А.— 261
Марченко Василь («Травкін») — 434
Марченко Павло («Вишня») — 433
Марченко Петро — 99, 100, 101, 102
Марченко Петро («Бистрий») — 433
Марчук Іван («Гуляйполе») — 236
Марчук Флор — 67
Матвійчук Петро («Гук») — 444
Матіїв Денис — 245
Матіїв Юрій — 245
«Матсуока» — 249
Махно Нестор — 323
Махорко — 11
Мегедь Микола — 246
Медвєдєв Дмитро — 28, 67
Мекеда Леонід — 127

Меклет Данило («Огорешко») — 236
Мельник — 21
Мельник — 232, 264
Мельник — 348
Мельник Андрій — 16, 18, 35, 37, 188, 217, 222, 224, 288, 306
Мельниченко Іван («Лакушин») — 445
Менда Семен — 186
Меркулов — 146
Микитюк — 396
Микулін Гаврило («Гаврушка») — 444
«Микола» — 149
Миласич Михайло («Журавель») — 440
Мирон Дмитро — 16, 42, 213
Мироненко Михайло («Андрій») — 433
Мироненко Федір («Орел») — 433
Мирошниченко Іван («Синиця») — 433
Михаїл (архангел) — 356
Михайло — 57, 58
Михайло — 89
Михайло, румунський принц — 356
Михасік Григорій («Іванов») — 436
Мілішенко Микола («Новий») — 444
Міллер Антон — 124, 125
Міляннч — 256
Мірошник — 247
Мірчук Петро — 4
Місячко — 83
Міхновський Микола — 190, 265
Мічіненко І.— 152
Міщенко Іван Охрімович — 127
Міщенко Іван Полікарпович — 37
Міщенко Михайло Микитович — 37, 46
Міщенко Михайло Охрімович — 127
Могила — 217
Мозалов Іван («Граб») — 444
Мозговий — 56
Мойсеєнко Анатолій («Журба») — 429
«Моксин» — 278
Молдаванов Василь — 37
Молдованов — 13
Молотов В'ячеслав — 320
Молчиць Максим («Люсік») — 10, 64
Мороз Микола («Сокіл») — 433
Мороз Теодор — 241
Мороко Олександр («Соловей») — 434

Мосендз Леонід — 242
Мосієнко Григорій («Діброва») — 433
Мостович Микола — 240
Мошаниця Б. — 147
Мрачковський — 142
Мстислав (Степан Скрипник) — 227
Мудрий Ярослав — 246
Муха Андрій — 10, 64

Нагайло Петро — 245
Нагорний Антон — 128
Налєпка Ян — див. Репкін
«Наливайко» — 278
«Наливайко» — 411, 412
«Недоля» — 279
Недужа Марія — 38, 46, 47, 49
Недужий Тодось — 40, 49
Недужі (сім'я) — 49
Нестеренко Сергій («Туча») — 431
Николайчик — 155, 156
Ніздропа Микола — 398
«Ніколай» — 149
Новосільський Франц — 124, 126
Няйко Костянтин — 245

Обаштейн — 129
Обренович Милош — 459
Огієнко Іван (митрополит Іларіон) — 44, 45
Оглоблин Олександр — 48
Одуха Антон — 147
Околот Богдан — 212
«Оксана» — 57
Оксентюк Ігнатій — 246
«Олекса» — 279
«Олень» — 278
Олівінський — 83
Ольховий Ілярій — 240, 241
Омельченко — 25
Омельяненко Микола («Лисиця») — 440
Онищук — 284
Ононченко Афанасій («Високий») — 440
«Опанас» — 278
«Орел» — 87, 136

«Орел» — 399
«Орест» — 389
Орланський Порфир («Феодосій») — 434
Орлик — 308
Осанов — 355
Осипенко Поліна — 296
Осінчук — 241
«Остап» — 129, 231, 232, 263, 264
«Остюк» — 278
Охримович В. — 261
Очкал Степан («Корченко») — 434

Павликовський Юліян — 241
Павличенко Олекса («Щигарьов») — 434
«Павло» — 130
Павлов — 140
Павук Михайло («Захір») — 219
Падалка Григорій — 245
Палагута Василь («Невідомий») — 441
Паламарчук Лазар — 127
Панасюк Василь («Піп», «Андрій», «Мудрий») — 193
Панасюк Василь («Комар») — 428
Панчишин Маріян — 242
Паньківський Кость — 240
Папен Франц фон — 181
Паровий Іван («Катушка») — 430
Парфенчук Іван — 387
Парфенюк — 13
Пархоменко — 334
Пастельняк Л. — 171, 172
Паструков Василь («Сталь») — 437
Патон Євген — 296
Паторжинський Іван — 296
Пахода Іван — 444
Пекарський — 241
Перебян («Перебитий») — 445
Перегода Микола («Смілий») — 441
Передерій Іван («Сокіл») — 434
Пересипкін — 145
Перлигін Микола («Запорожець») — 429
Перперовський Микола («Коваль») — 219
Петерс Йозеф — 212
Петлюра Симон — 35, 83, 122, 125, 183, 195, 265, 323, 335

Петренко — 269
Петренко Ігор («Молотов») — 441
Петренко Михайло («Байкус») — 437
Петрик — 264
Петрич Михайло — 245
Петрич Олександр — 245
Петрів Всеволод — 240
Петрів Зенон — 241
Петро I — 406
Петров Сергій («Кубанець») — 444
Петровський Микола — 296
Петрусенко Оксана — 296
Петух Микола («Синьопуп») — 434
Печара Андрій — 244
Пиво Олекса («Голка») — 434
Пилипенко Григорій («Соловей») — 434
Пилипчук — 151
Пилипчук Яків («Богдан») — 428
Пиндус Іван — 241
Піддубний Василь — 124, 125
Піддубний Євген («Наливайко») — 431
Піддубний Іван — 37
Підзельський — 126
Підмогильний Валер'ян — 408
Підхмарний — 161
Пінчук Антон — 53
Піскун Олексій («Сліпий») — 434
Плахтій Дмитро («Ельбрус») — 430
Плесканосов — 32, 72
Плісак Володимир («Сибіряк») — 444
Плосконіс Іван — 335
Побінський Михайло — 398
Погорілий Олександр — 193
Позиченюк — 241
Полотняк Іван — 126
Полуведько Кіндрат — 36
Полянський — 13
«Польовик» — 279
Помаленький Григорій — 37
Попов Олександр — 36, 45, 46, 47
Порай-Кошиць — 47
Порцинський Роман — 57, 58, 201
Посовінко Григорій («Пугачов») — 437
Постишев Павло — 374
Потап — 451

Потієнко В. — 39, 40, 47
Потульницька — 102, 103
Потьомкін Григорій — 409
Поцегула — 101
Поярчук Василь — 142
Приходько — 278
Приходько Афанасій («Кошовий») — 444
Приходько Іван («Яструб») — 444
Приходько Олексій — 236, 238
Прокопенко — 27
Прокопович Федось («Грізний») — 441
Проноза Антон («Зінченко») — 434
Проноза Василь («Зимовець») — 434
Пророка Петро («Іващенко») — 434
Прохват Іван — 245
Прядко Іван («Байда», «Бандура», «Папаша») — 238
Прядун — 96, 97, 98
Птерайний Микола — 245
«Пугач» — 136
Пукліс — 398
Пустовіт Віктор — 127
Пушкар Григорій («Синиця») — 434
Пушкін Олександр — 408
Пюц — 208
Пясецький Андрій — 241
«П'яний» — 164

Радзикевич Володимир — 242
Радченко Григорій («Дуб») — 428
Радченко Олексій («Бойок») — 434
Райденко Семен («Чорноморець») — 434
Райцентштейн Еріх — 184
Ракитський — 57
Раковський Роман — 241
Рачко — 338
Ребет Лев — 240, 241, 260
Ремблович Іван — 238
Рена — 248
Репкін (Налєпка Ян) — 12, 103, 108, 109, 110
Рибак Григорій («Юрко Якір») — 10, 65
Рибалко — 96, 97
Ривунов Олексій («Роздан») — 237, 430
Рижевський — 261
Рилач Олександр («Распутін») — 434

Ріббентроп Йоахім — 259
Різун — 395, 396, 397
Ріко-Ярий (Ярий Ріхард) — 242, 255
Ріпак — 401
«Роберт» — 397
Розанов Ігор («Чорноблук») — 434
Розенберг Альфред — 43, 183
Романів Дмитро — 243
Романови — 399
Романович Карпо — 142
Романюк — 140
Росіл Осип — 246
Росляк — 261
Росяк Михайло — 241
Рубан Семен (Максим) — див. Лебедь Микола
Руденко Віктор («Довбуш») — 430
Руднєв Семен — 12, 78
Рудий Кирило — 122, 124, 125
Рудич — 133
Рудюк Никифор — 127
Рузвельт Френклін Делано — 48
Румецак Михайло («Клим») — 212, 219
Рябоконь — 35, 36, 40, 46
Рябченко — 37, 46
Рясний В. — 99, 101, 451

Сабуров Олександр — 8, 12, 17, 29, 54, 71, 103, 113, 114, 132
Савицький — 122
Савицький Дмитро — 126
Савицький Дорофей — 126
Савицький Микола — 126
Савицький Микола («Сосна») — 66, 67
Савінкін — 236
Савлук Федір — 126
Савур Клим (Клячківський Дмитро) — 112, 117, 136, 140
Савченко — 6, 7, 9, 34, 49, 55, 62
Савченко Олекса («Моряк») — 441
Савченко Степан («Шурин») — 441
Сагайдачний — 411
«Сагайдачний» — 279
Садовник Андрій — 65
Садовський — 166
Сакун Олексій («Рибак») — 437
Салевич Василь — 242

Сало Іван («Мамай») — 431
Саможон Григорій («Іскра») — 428
Самоленко Петро («Голуб») — 441
Самоп'ят — 33
Санков — 66
Сапельник Матвій («Буря») — 237, 430
Сапицька Зоя — 45, 47
Саранчук Микола («Лисенко») — 441
«Саул» — 112
Сахнович Василь — 216
Сашенко Микола («Зірка») — 428
Свадкевський Олександр («Соловей») — 443
Сваликов Юхим («Вільний») — 441
Сверид Гаврило («Голуб») — 428
Сверидівський — 126
Свинаренко Л. — 335
Свиридов Дмитро («Рябчик») — 237, 444
Світлична Олександра — 246
Святий Петро — 243
Севастьянов — 37
Селивоненко — 72
Семейченко Іван («Овдюг») — 441
Семен — 236
Семененко Олександр — 40, 42
Семенюк — 90
Семиволос Олексій— 296
Семчишин Тиміш — 243, 245
Семянчук — 261
Сеник — 37
Сербин Онуфрій — 242
Сидорець Іван («Юрок») — 441
Сидорчук Іван — 67
Сидоряк Олександр — 212
Симончук Антон — 143
Синенький Василь — 242
Сирота Віктор («Розбийгора») — 435
Сисюк Адам («Бистрий») — 445
Сисюк Микола («Остап») — 445
«Сич» — 136
Сичов Микола («Матрос») — 429
Сікорський (єпископ Полікарп) — 45
Сікорський Антон — 217
Сікорський Владислав — 63, 69, 214, 288
Сілюк Микола («Грим») — 444
«Сірко» — 136, 232, 264

«Січовик» — 278
Скоробагатько Василь («Буря») — 435
Скоробрюхов — 350
Скоропадський Павло — 61, 62, 335
Скрипець Іван («Парубець») — 441
Скрипко Іван («Хміль») — 436
Скрипник Микола — 296, 297, 374, 462
Скрипченко Микола («Лев») — 430
Скрутень — 396
Скубко — 85, 112
Скудило Володимир («Хмара») — 431
Скуз Микола — 245
Слесар Василь («Богдан») — 437
Сліпченко — 35, 36, 48, 49
Слухай Карпо — 126
Слюсар Микола («Кравчук») — 435
Смішинський Дем'ян («Веселий») — 428
Смолін — 390
Смородінов — 145
Сморуцький — 227
Соколов В. — 80, 81, 82, 83, 84, 131, 133
Соколюк Володимир («Молот») — 237, 428
Соловей Антон — 10, 64
Соловей Дмитро — 37, 45, 47, 48
Соловей Оксана — 45
Соловйов Григорій («Коричук») — 434
Соловйов Микита («Тис») — 435
Соловйов Олександр («Пальченко») — 435
Сологуб — 58, 59
Солонина Микола — 217
Солонинка Василь — 241
Солятицький — 253, 255
Сомок Григорій («Сліпий») — 435
Сосенко Іван — 234, 235
Сосновий — 46
Сосюра Володимир — 296, 298
Спинулов — 236
Спольський — 261
Стадник Василь («Шуляк») — 429
Сталін Йосиф — 106, 134, 210, 214, 233, 249, 288, 296, 297, 298, 307, 327, 342, 345, 347, 355, 370, 374, 376, 382, 383, 386, 399, 400, 401, 406, 407, 408, 409, 420, 421, 424, 425, 426, 453, 460
«Стальний» — 168
Старинов — 95, 113, 114, 115, 116, 117

Старух Ярослав («Синій») — 216, 241
Стахів Володимир — 240, 242
«Степ» — 361
«Степан» — 57, 59, 149
«Степовий» — 158, 200
Стеранка Святослав — 246
Стеценко Олекса («Дубенко») — 435
Стець — 261
Стецько Ярослав — 217, 240, 259, 263, 264
Столяров — 41
Стрельчук Данило — 125
Стриганич Іван — 245
Строкач Тимофій — 8, 9, 23, 27, 34, 50, 83, 88, 89, 90, 92, 93, 94, 95, 112, 133, 147, 154, 156, 171, 172, 451
Строяновський Григорій — 122, 125
Струночев — 28
Струтинський Микола — 235
Ступак — 335
Ступка Михайло — 211
Судук Василь — 243
Суєв — 136
Сулятицький — 262
Суровий — 115
Сухий Махтей — 127
Сушко Петро («Сокіл») — 435
Сціборський Микола — 292, 308

Талдикін Юрко («Тимошенко») — 429
Талько Микола — 151
Таміндарова — 152
Тарагон Кирило («Кітіфіренко») — 441
Таран Василь («Скорий») — 442
Тарасевич Євген («Чорний Ворон») — 442
Тарновський Антін («Молот») — 437
Тепер — 94
Терсевський — 126
Тешенко Іван («Лютий») — 437
Тещенко Григорій («Донцов») — 430
Тимко — 335
Тимофеєв — 69, 85, 86, 90
Тимошук Остап — 174
Тимрук Кость («Лис») — 429
Тисенко Олексій («Король») — 444
«Тихий» — 279

Тичина Павло — 296, 298, 408
Тищенко — 48
Тищенко Микола («Індуктор») — 435
Ткаченко — 8, 124, 126
Ткаченко Артем — 57, 59
Ткаченко Василь — 27
Ткаченко Іван («Зозуля») — 427
Ткачинський Тимофій («Півень») — 441
Ткачов Афанасій («Соловей») — 441
Токмак Володимир («Жук») — 237, 430
«Тополя» — 278
Травченко Архип («Зеленський») — 441
Трипільський — 46
Тріпмахер — 350
Трофимчук («Недоля») — 136
Трофимчук Павло («Лисенко») — 428
Трохимович — 235
Трутень Петро («Галайда») — 441
Тряпко Володимир («Голуб») — 428
Тупотілов Тимофій («Роман») — 435
Турасакін Яким («Разін») — 441
Тютюнник Юрко — 238

Убайдулум Азамат («Клим») — 445
Угонов Микола («Вовк») — 443
Укарма Лідія — 219
Уляна — 250
Урбаненко — 138
Усіченко Григорій («Долина») — 436
Усманов Якобжан («Кавказ») — 445

Фаллов Сусанна — 185
Фальківський Дмитро — 408
Федина Василь — 246
Федоренко — 145
Федоров Олексій — 67, 69, 93, 117, 237
Федорович — 232, 264
Федорус Йоган — 211
Федусович Юліян — 240
Федькович — 420
Фенік — 243, 256
Феофіл, митрополит — див. Булдовський
Фербек — 253, 254, 255, 256

Фердфебль — 255
Фещенко Андрій — 126
Фещенко Михайло — 122
Филипович Іван — 241
Філатов Микола («Новий») — 445
Філоненко — 127
Фінчук Авраам — 265
Фоломейов Сергій («Семенець») — 442
«Фолсута» — 136
Фоменко Микола («Наливайко») — 429
Фостяк Роман — 242
«Фрем» — 112
Фурманець Іван — 54

Хавитонюк Семен — 151
Харчук Степан («Козувенко») — 435
Хващевський — 236
«Хведір» — 412, 413
Хвесік Г.— 283
Хвесюра Данило («Зозуля») — 442
«Хвиля» — 286
Хвиля Андрій — 300
Хвильовий Микола — 296, 297, 374, 408, 462
«Хитрий» — 164
Хмельницький Богдан — 296, 298
Хміль — 346
«Хміль» — 158
Холодняк — 37, 46
Холодьон Микола («Глузенко») — 435
Хоменко Іван («Золотаренко») — 442
Хомич Калина — 67
Храпливий Євген — 240
Хрульов — 145
Хрущов Микита — 6, 13, 95, 116, 128, 132, 134, 144, 148, 153, 155, 166, 167, 346, 374, 409, 424, 451

Царик Іван — 264
Царинник — 48
Царук Микола — 124
Цибульський — 122, 124
Цимбалко Семен — 247
Ципко — 54
Ципко — 232, 264

«Чар» — 402, 404, 405
Червинський — 47
Череваш — 128
Черкас Михайло — 398, 399
«Чернець» — 163
Черник Олекса — 241
Черняєв — 35, 36
Черчілль Уїнстон — 48
Четверило Я. — 101
Чичир Митрофан — 137
Чорненко Андрій («Щигич») — 429
Чорний Іван — 127
Чорний Микола — 350
Чорний Тихін — 127
«Чорноморець» — 161
Чорноморець Костянтин («Ярмак») — 431
«Чорнот» — 164
«Чорнота» — 411, 412
Чояло — 33
«Чудило» — 279
Чуприна Іван («Квітень») — 428
Чупринка Тарас — див. Шухевич Роман
Чучкевич — 256
Чушкало Микола — 123, 125, 127
Чушкало Петро — 123
Чушкало Селифон — 127

Шамара Пилип («Махно») — 442
Шамрай Василь («Ворон») — 428
Шандра Осип — 246
Шанковський Лев — 4, 9, 10, 16, 47, 217, 218, 260, 261
Шаповал Петро — 127
Шапошников — 354
Шарко Петро — 241
«Шаула» — 120, 136, 149, 164
Шахрай Степан — 245
Швейк — 396
Шевель Павло («Сокіл») — 435
Шевченко — 348
Шевченко Василь («Ростовський») — 444
Шевченко Григорій («Ворона») — 435
Шевченко Тарас — 188, 249, 250, 265, 363, 462
Шевчик Степан («Синиця») — 442
Шевчук — 98, 99

Шевчук Григор («Бравий») — 429
Шевчук С. — 93
Шендра Олександр («Матрос») — 442
Шептицький Андрей — 7, 16, 28, 29, 30, 31, 33, 62, 69, 72, 75, 76, 85, 113, 115, 116, 217, 218, 260, 261
Шиян Юхим («Брест») — 430
Шитов — 28, 29, 30, 31, 33, 62, 69, 72, 75, 76, 85, 113, 115, 116
Шишак Іван — 246
Школа Пилип («Шкода») — 435
Шолан — 335
Шопен — 320
Шпак Іван («Сабтрошеч») — 201
Шпигун І. — 101
Шпилькон Федір — 217
Штанько Ярослав — 215
Штика Пилип («Лук'яненко») — 435
Шукаєв — 133, 187
Шумський Олександр — 297, 408
Шухевич Роман («Тарас Чупринка») — 136, 231, 240

Щасливий Феодосій — 127
Щербак Павло («Зелічка») — 442
Щербак Прокоп («Соловей») — 442
Щербань Антон («Бугук») — 435
Щербань Іван («Ковалевський») — 436
Щербань Опанас — 150
Щербина — 48
Щербина Михайло («Смілий») — 442
Щербина Ніна — 27
Щорс Микола — 286

Юда (Іуда) — 422
Юз Джон — 350
Юра Гнат — 296
Юрків Михайло («Карась») — 436
«Юрко» — 288
Юрченко Григорій («Скоринка») — 442
Юрченко Іван («Ванька») — 442
Юрченко Микола («Діброва») — 436
Юфимчук — 140
Юх Іван («Провідник») — 67
Ющенко І. — 78

«Явір» — 279
Яворський Михайло — 245
Якименко Василь («Листок») — 429
Яковенко Іван («Сорока») — 429
Яковенко Кость («Колючий») — 430
Я «Мова» — 409
Яндигадиб — 90
Ярема — 281
«Ярема» — 136
Ярема Михайло — 245
Яременко — 35, 36, 40, 43, 44
Яременко Андрій («Бондаренко») — 442
Яременко Іван («Дунай») — 442
Яременко Микола («Карась») — 442
Яременко Мусій («Сірий») — 438
Яременко Олександр («Плисака») — 442
Яремчук Федір — 128
Яренчук Ілля — 126
«Ярий» — 278
«Ярко» — 136
«Ярослав» — 264
«Ясень» — 150
Яців Дмитро — 241
Ященко — 46

З М І С Т

1. СВІДЧАТЬ РАДЯНСЬКІ ДОКУМЕНТИ 6
2. СВІДЧАТЬ НІМЕЦЬКІ ДОКУМЕНТИ 173
3. СВІДЧАТЬ ДОКУМЕНТИ ОУН—УПА 230
Іменний покажчик 464

Науково-популярне видання

СЕРГІЙЧУК
Володимир Іванович

ОУН—УПА В РОКИ ВІЙНИ

Нові документи і матеріали

Видавництво
художньої літератури «Дніпро»

Художник *Є. І. Муштенко*
Художній редактор *І. М. Гаврилюк*
Редактор *Л. Г. Білик*
Технічні редактори *Л. М. Смолянюк, І. О. Селезньова*
Коректори *В. М. Барташ, Т. Г. Білецька*

Підписано до друку 22.11.96.
Формат 84×108/32. Папір друкарський № 1.
Гарнітура Таймс. Друк високий.
Умовн. друк. арк. 26,04. Умовн. фарбовідб. 26,04.
Обл.-вид. арк. 28,05.
Тираж 3000 пр.
Зам. 6—333.

Державне спеціалізоване
видавництво художньої літератури
«Дніпро».
252601, Київ-МСП, вул. Володимирська, 42.

Свідоцтво № 02473116 від 23.11.95.

Оригінал-макет виготовлено у видавництві «Дніпро».

АТ «Київська книжкова фабрика»
252054, Київ, вул. Воровського, 24.

Сергійчук В.
С33 ОУН—УПА в роки війни. Нові документи і матеріали.— К.: Дніпро, 1996.— 496 с.
ISBN 5-308-01659-3

Відомий історик зібрав, упорядкував та прокоментував незнайомі читачеві, раніше надійно сховані в архівах під грифом «Цілком таємно» документи і матеріали про діяльність ОУН—УПА в роки Другої світової війни, про боротьбу оунівців на два фронти — проти гітлерівського і сталінського тоталітарних режимів. Більшість із них друкуються вперше.

0503020902—004
С——————— Без оголош.
205—96

ББК63.3(4УКР)